

Yksilöt ja yhteisöt

SUOMEN URHEILUHISTORIALLISEN SEURAN VUOSIKIRJA
FINLANDS IDROTTHISTORISKA FÖRENINGIS ÅRSBOK

2023

Yksilöt ja yhteisöt

Toimittaneet

Heikki Roiko-Jokela & Tapio Roiko-Jokela

SUOMEN URHEILUHISTORIALLINEN SEURA
FINLANDS IDROTTSHISTORISKA FÖRENING

puheenjohtaja

Heikki Roiko-Jokela

Historian ja etnologian laitos

PL 35 (H)

40014 Jyväskylän yliopisto

puh 040 805 3995

heikki.roiko-jokela@jyu.fi

sihteeri

Jyrki Talonen

talo.jkt@gmail.com

© Suomen urheiluhistoriallinen seura

kansi

Osmo Penna

kannen valokuvat:

Lukas Hradecky EM-karsintaottelussa Suomi-Italia Tampereella 8.9.2019.

Kuva TAHTO/Juha Tamminen.

Suomen miesten jalkapallomaajoukkueen kannattajia EM-karsintaottelussa

Suomi-Kreikka Tampereella 5.9.2019. Kuva TAHTO/Juha Tamminen.

taitto

Osmo Penna

Studio Penna

ISBN 978-952-65082-1-4 (pehmeäkantinen)

ISBN 978-952-65082-2-1 (PDF)

Painopaikka Jyväskylän Yliopistopaino 2023

Sisällys

Kirjoittajat	8
--------------------	---

Heikki Roiko-Jokela & Tapio Roiko-Jokela

Yksilöt urheilussa ja urheiluhistorian dokumentoinnissa	10
--	-----------

Tutkimusartikkelit

(vertaisarvioidut)

Sami Koskelainen

Kansainväliseen kosketukseen – Suomen Palloliitto ry ja Sarjaseurat ry kansainvälisen pelaajaliikenteen edistäjinä miesten jalkapallossa 1980-luvulla	15
--	-----------

Esa Mangeloja

Huliganismia kuningaskentillä	36
--	-----------

Tuuli Jaubola

Gender inequality in Finnish football – The perspective of top-level female players	55
--	-----------

Seppo Heikkinen

Digitaalinen tutkimusmenetelmä kulttuuri-historiassa: Naisten kilpaurheilun vastustus ja puolustus suomalaisessa lehdistössä 1920–1930-luvuilla	73
--	-----------

Jan Westerberg

1990-luvun lama ja liikuntahallinnon muutokset. Vaikutukset turkulaisten liikunta- ja urheiluseurojen toimintaan	97
---	-----------

Hannu Itkonen, Paavo Saastamoinen & Arto Nevala

Kilpeläiset, paikallisuus ja pesäpallokuulttuurin muutos	123
---	------------

Patrik Klicman

‘Rise and Fall’. Ice hockey in Czechoslovakia between 1946–1951	151
--	------------

Heikki Roiko-Jokela

Nationalismi kansakuntien urheilukohtaamisissa ...	181
---	------------

Helena Hanhikangas

Poliittista kamppailua urheilujohdon yksilöistä jäsenyhteisöön – Tapaus International Taekwon-Do Federation ja sen sirpaloituminen vuonna 2002	203
---	------------

Tero Matkaniemi

Uimarius suvun perintönä	233
---------------------------------------	------------

Antti Kuusela & Riitta-Ilona Pummi-Kuusela

Vieraantumista vai ystävyyttä? Minän ja toisen väliset suhteet urheilussa	261
--	------------

Esseitä, katsauksia ja arvioita

Peter Dahlén och Kalle Virtapohja

Paavo Nurmis succé i Norge och Sverige 1923	287
--	------------

Seppo Martiskainen

Postia Isä-Järviseltä

Werner Järvisen ja Kauko Vauhkoson välinen kirjeenvaihto
vuonna 1930 319

Kalle Virtapohja

Kuninkaalliset ja presidentit urheilijoina 341

Petri Harsunen

**Kun maailma tuli kylään – Kokkolan Kisojen
historia 1928–1990** 375

Tapio Roiko-Jokela

**Näkökulma urheiluhistorian viimeisiin
virtauksiin** 417

Jyrki Talonen

Urheilun monitoimimies Uruguayssa 423

Metsälä, Saku; Oksanen, Jarmo. Tyko Tammi. *Suomen lahja Uruguaylle.*
Omakustanne, sl. 2023.

Jyrki Talonen

Kabinettikamppailua ja karatea suomalaisittain 431

Kreus, Juha. *Karate Suomessa. Suomen Karateliitto 50-vuotta.* Suomen
Karateliitto / Butokuden, Helsinki 2020.

Summaries..... 436

Kirjoittajat

Peter Dahlén,
Professor, Universitetet i Bergen.

Helena Hanhikangas,
FM (Tampereen Yliopiston historian laitos), VTM (Turun yliopisto,
Centre of East Asian Studies, CEAS), Turun Yliopisto.

Petri Harsunen,
MSc/ Liikunnan ylempi AMK, Kokkola.

Seppo Heikkinen,
FM, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto.

Hannu Itkonen,
Liikuntasosiologian emeritusprofessori, Jyväskylän yliopisto.

Tuuli Jaubola,
Master of Science & Master of International Business, Tukholma.

Patric Klicman,
Magister, Doctoral Student, University of Jana Evangelisty Purkyně
in Ústí nad Labem.

Sami Koskelainen,
MA, väitöskirjatutkija, Helsingin yliopisto.

Antti Kuusela,
FT, vapaa tutkija ja filosofian lehtori Tikkurilan lukio.

Esa Mangeloja,
KTT, YTM, TK, dosentti, yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto.

Seppo Martiskainen,
VTM.

Tero Matkaniemi,
FT, rehtori, Lahden lyseo.

Arto Nevala,
FT, dosentti, vanhempi yliopistonlehtori, Itä-Suomen yliopisto.

Riitta-Ilona Pummi-Kuusela,
FM, väitöskirjatutkija, historian ja etnologian laitos,
Jyväskylän yliopisto.

Heikki Roiko-Jokela,
FT, dosentti, yliopistotutkija, Jyväskylän yliopisto.

Tapio Roiko-Jokela,
FM, tutkija, Jyväskylän yliopisto.

Paavo Saastamoinen,
Varatuomari, oikeustieteen kandidaatti, Tohmajärvi.

Jyrki Talonen,
FM, liikuntakulttuurin ja historian tutkija, Turku.

Kalle Virtapohja,
FT, LiTM, tietokirjailija, Kerava.

Jan Westerberg,
SM, väitöskirjatutkija, Turun yliopisto.

Heikki Roiko-Jokela & Tapio Roiko-Jokela

Yksilöt urheilussa ja urheiluhistorian dokumentoinnissa

Urheiluhistorialle on ollut ominaista suurempien kokonaisuuksien tarkastelu. Huomiota ovat saaneet kansakunnat ja valtiot, mutta uusien historioiden esiin nousu on laajentanut myös urheiluhistorian tutkimuskohteiden kirjoa. Tämän vuoden aikana yksilöt ja yhteisöt ovat olleet esillä urheiluhistorian kansainvälisen kattojärjestön *International Society for the History of Physical Education and Sport'in* (ISHPES) kansainvälisessä kongressissa.

Vastaava painopiste näkyy Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjassa 2023. Sen teemana on yksilöt ja yhteisöt. Lähtökohtana on, että yksilöt muodostavat ja toimivat osana suurempaa kokonaisuutta oli se sitten joukkue, yhdistys, laji, seura tai jokin vastaava. Ihmiset antavat toiminnallaan, sanoillaan ja teoillaan yhteisölle kasvot ja viestittivät sen arvo- ja asennemaailmaa suurelle yleisölle.

Yksilöt muodostavat ryhmän, jonka toimintaympäristöön vaikuttaa kulloinkin yhteiskunnallinen tilanne sekä arvo- ja asennemaailma. Näin myös urheilusektorilla yksilöt, ryhmät ja yhteiskunta ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toisiinsa. Urheilijat edustavat maailmalla myös maataan, joten kilpailu kansainvälisillä kentillä saa helposti nationalistia elementtejä. Toisaalta urheilu edustaa

myös paikallisuutta, jolla erotutaan muista ja paikalliset erityispiirteet korostuvat. Globalisoituva maailma vaikuttaa alati voimakkaammin kansallisen tason urheiluelämään.

Urheilussa suuret persoonat, menestyneet urheilijat, mutta myös arjen puurtajat jättävät jälkensä. Heistä ja heidän toiminnastaan kirjoittavat ja puhuvat aikalaiset sekä menneisyyden tallentajat. Näin yksilöitä nostetaan esiin omina persooninaan, mutta myös osana suurempaa kokonaisuutta. Historiankirjoituksen näkökulmasta kyse on henkilö-, laji- tai yhteisöhistoriasta, jossa toimijana ja analyysin kohteena on yksilö.

Yksilöiden merkitys ei rajoitu vain urheilumaailmaan, eivätkä he ole vain urheiluhistorian historiankirjoituksen kohteita. Yksilöiden merkitys näkyy myös siinä, mitä tutkitaan ja mistä kirjoitetaan. Urheiluhistorian kirjoittajat valitsevat tarkastelun kohteensa omien kiinnostuksen kohteidensa ja arvostustensa mukaan. Samalla he lähestyvät urheilun historiaa eri tavoin ja raportoivat havainnoistaan omalla yksilöllisellä tyyllillään, mikä tuo moniäänisyyttä urheiluhistorian historiankirjoitukseen: he, yksilöt, muodostavat yhdessä urheiluhistoriasta kirjoittavien yhteisön, joka on osiensa summa.

Yhtäältä edellä kuvatussa hengessä tämänkertaisessa vuosikirjassa käsitellään yksilöitä ja yhteisöjä niin yksilöiden, seurojen, instituutioiden kuin lajien näkökulmista. Toisaalta vuosikirjan kirjoittajakunta koostuu seuran alkuperäisen tavoitteen mukaisesti laaja-alaisesti erilaisen taustan omaavista kirjoittajista. Mukana on varttuneempia tieteen tekijöitä, uraansa aloittavia tutkijoita ja urheiluhistoriaan perehtyneitä seuran jäseniä. Vuosikirjassa on vertaisarvioituja artikkeleita sekä tietokirjamaisia dokumentoituja tekstejä, esseitä ja katsauksia, jotka heijastavat kirjoittajansa, yksilön, omaa ääntä ja tyyliä osana laajempaa kokonaisuutta.

Tämänkertaisen vuosikirjan äärellä voikin syventyä pohtimaan, miten yksilöt ovat vaikuttaneet artikkeleissa kuvattuihin teemoihin ja toisaalta sitä, mikä on ollut yhteisöjen merkitys asiassa.

Antoisia lukuhetkiä urheiluhistorian parissa.

ITF Taekwon-Do tunnetaan ennen kaikkea näyttävistä potkuistaan. Kuvassa taltioituna korkea etukiertopotku (virallisilta nimiltään eng. High Turning Kick, kor. Nopunde Dollyo Chagi). Dollyo Chagi on yksi eniten käytetyistä potkuista ITF Taekwon-Don tyyliuunnassa. Kuvassa suoritettu ns. perustekniikkaversio lisäksi kyseisestä potkua käytetään hieman varioiden myös Taekwon-Don muilla osa-alueilla, kuten ottelussa, murskauksessa ja itsepuolustuksessa.

Tekniikan suorittaa ITF Taekwon-Don mustavöinen harrastaja, nykyisin mestarin arvon omaava lajin valmentaja, John Mcilvaney, Wishaw, Skotlanti, 1993.

Tutkimus- artikkelit

Augusto Palacios päätyi Suomeen SPL:lle lähetetyn kirjeen kautta. Palacios pelasi KTP:ssä kauden 1982, ja hänet muistetaan edelleen yhtenä seurahistorian parhaista ulkomaalaispelaajista. *Jalkapalloilija Augusto Palacios (KTP), 1982*, Lauri Sorvoja, Lauri Sorvojan kokoelma, JOKA Journalistinen kuva-arkisto, Museovirasto.

Sami Koskelainen

Kansainväliseen kosketukseen – Suomen Palloliitto ry ja Sarja- seurat ry kansainvälisen pelaaja- liikenteen edistäjinä miesten jalkapallossa 1980-luvulla

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Loppuvuodesta 1981 Kotkassa kuhisi: kaupungin jalkapallon ykkösseura Kotkan Työväen Palloilijat (KTP) oli hankkimassa historiansa ensimmäiset ulkomaalaispelaajat. Seuraan olivat liittymässä Augusto Palacios, jonka kerrottiin pelanneen lähes 60 maaottelua Perun A-maajoukkueessa, sekä Marcelo Houseman, Argentiinan paidassa vuoden 1978 MM-kisat voittaneen René Housemanin veli. KTP-debyyttinsä kaksikko teki keväällä 1982. Palacios oli laatupelelaaja, mutta Houseman ei tuntunut osaavan edes paitsiosääntöä.¹

Suomeen miehet oli tuonut lokakuussa 1981 Suomen Palloliitto ry:n (SPL) toimistoon saapunut kirje, jonka kirjoittaja kertoi olevansa maailmanmestari René Houseman. Kirjeen mukaan hän etsi veljensä Marcelon sekä perulaisen Palaciosin kanssa pelipaikkaa Suomesta. SPL välitti heti tiedon asiasta pääsarjaseuroille.²

Tapaukseen liittyi kuitenkin vilunkipeliä. *Helsingin Sanomat* kertoi marraskuussa 1981, ettei Palacios todellisuudessa ollutkaan kokenut maajoukkue mies – väitettiin myös, ettei Marcelo edes ollut Renén veli.³ Huhut epäselvyyksistä olivat kiirineet myös SPL:n korviin: viisi päivää ennen *Helsingin Sanomien* juttua SPL oli pyytänyt tietoa pelaajien taustoista Suomen Liman-suurlähetystöltä ja Argentiinan jalkapalloliitolta.⁴

Hämäryyksistään huolimatta Houseman-episodi noudatti 1980-luvulle tyypillistä toimintamallia Suomeen halunneiden ulkomaalaispelaajien suhteen: ulkomaalainen taho lähestyi SPL:ää saadakseen kontaktin suomalaisiin seuroihin, minkä jälkeen SPL välitti tiedon lähestymisestä seuroille ja auttoi tarvittaessa muissa käytännön asioissa. Yhteydet toimivat myös toiseen suuntaan: suomalaiset seurat pyysivät usein SPL:n ja ylimpien sarjatasojen seuroja edustaneen Sarjaseurat ry:n apua lähettäessään nuoria pelaajiaan ulkomaille harjoittelumatkoille.

Tarkastelen artikkelissa SPL:n ja Sarjaseurat ry:n kansainvälisistä pelaajaliikennettä edistänyttä toimintaa 1980-luvun suomalaisessa miesten jalkapallossa. Miten SPL suhtautui kansainväliseen pelaajaliikenteeseen, ja miksi? Millä keinoilla SPL ja Sarjaseurat ry pyrkivät vaikuttamaan kansainväliseen pelaajaliikenteeseen ja täten edistämään tavoitteitaan? Esitän SPL:n ja Sarjaseurojen tietoisesti edistäneen suomalaisen jalkapalloilun kansainvälistymistä tukemalla pelaajien (ja valmentajien) yllirajaista liikkumista verkostoillaan, osaamisellaan sekä rahallisesti. SPL:n ja Sarjaseurojen voi sanoa täten *kansainvälistäneen* tietoisesti suomalaista jalkapalloa. Artikkelissa kuvaan aluksi suomalaisen jalkapallon kansainvälistymisen kontekstia 1980-luvulla. Tämän jälkeen analysoin SPL:n ja Sarjaseurojen toimintaa temaattisesti.

Lähdeaineistona toimivat SPL:n kirjeistöt (etenkin Erkki Porroilan kansainvälinen kirjeenvaihto), SPL:n liittohallituksen ja työvaliokunnan asiakirjat, sekä Sarjaseurat ry:n kokoelma, jotka kaikki sijaitsevat Urheiluarkistossa. Täydentäviä tietoja on otettu SPL:n jäsenlehti *Futarista* sekä aikalaislehistöstä. Kirjeenvaihdot mahdollistavat toiminnan yksityiskohtaisen tarkastelun; SPL:n liit-

tohallituksen, työvaliokunnan ja Sarjaseurojen asiakirjat auttavat kansainvälistämisen asettamisessa laajempaan suomalaisen jalkapallon kontekstiin. Aineistossa on omat puutteensa: koska monista asioista sovittiin suullisesti, ei kaikesta toiminnasta ole jäänyt kirjallisia jälkiä. Analysoitava aineisto painottuu ajallisesti 1980-luvun ensimmäiseen puoliskoon – syitä voivat olla vaihtuvat viestintävälineet ja arkistointikäytännöt sekä itse kansainvälistämistoiminnan muutokset.

Tutkimuksella on kaksi tavoitetta. Ensimmäinen niistä on kuvata aineistopohjaisesti SPL:n ja Sarjaseurojen 1980-luvun toimintaa kansainvälisen pelaajaliikenteen edistämisen saralla. Suomalaisen miesten jalkapallon kansainvälistymistä on tutkimuksissa käsitelty toisaalta laveasti yltäasolla, toisaalta yksityiskohtaisesti tiettyihin seutuihin keskittyen.⁵ Pelaajiston kansainvälistymistä on kuvattu, mutta siihen liittyvä SPL:n ja Sarjaseurojen toiminta on jäänyt vähälle huomiolle. Kenth Sjöblom ja Yrjö Lautela toteavat kirjassa *Rakas jalkapallo* SPL:n ja Sarjaseurojen tarjoaman avun kansainvälisissä asioissa olleen 1980-luvulla laajaa. Etenkin Erkki Poroi-la, joka vaikutti molemmassa järjestössä, auttoi seuroja ja pelaajia järjestämään pelaajaliikennettä ja kansainvälisiä otteluita.⁶ Avun laatua, määrää, ja sen roolia suomalaisen jalkapallon kansainvälistymisessä ei ole kuvattu kirjallisuudessa tarkemmin.⁷

Tutkimuksen toinen tavoite on rikastuttaa akateemista keskustelua jalkapallon globaalista pelaajaliikenteestä. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa pelaajaliikenteen kasvu 1980-luvulta eteenpäin on kuvattu etenkin ylikansallisten ja paikallisten toimijoiden yhteisvaikutuksena. Euroopan poliittisen yhteisön vapaan kilpailun ja yhteismarkkinoiden periaatteita on ulotettu urheiluun. Tämä on yhdistynyt paikallisten toimijoiden, kuten pelaaja-agenttien ja rikkaiden seurojen, omiin intresseihin kasvattaa kansainvälistä pelaajaliikennettä. Kansallisten toimijoiden, kuten Suomessa SPL:n ja Sarjaseurojen, rooliksi jää tässä kehystyksessä lähinnä väistämättömän muutoksen viivyttely.⁸ Kuitenkin kansalliset toimijat ovat nähneet pelaajaliikenteessä myös positiivisia puolia oman maansa kannalta. Kansalliset liitot eivät välttämättä pyri

vain jarruttamaan globalisaatiokehitystä; ne saattavat myös edistää sitä tai vähintäänkin pyrkiä tietoisesti hyötymään siitä.

Kansainvälistyvä suomalainen jalkapallo

Vuoden 1995 Bosman-sääntö muutti eurooppalaista jalkapalloa purkamalla kansalaisuusrajoituksia ja antamalla pelaajille oikeuden vaihtaa seuraa vapaasti sopimuksensa päätyttyä. Bosman-säännön myötä eurooppalaisten seurojen pelaajistoista on tullut erittäin monikansallisia. Vuonna 2022 kahdeksassa eurooppalaisessa pääsarjassa yli puolet pelaajista oli ulkomaalaisia; samana vuonna Veikkausliigan pelaajista 36 % oli tullut muualta.⁹

Borja García on korostanut sääntelyn näkökulmasta, että Bosman vaikutuksineen on asetettava historialliseen kontekstiin: Bosman-sääntö ja monikansalliset pelaajistot eivät tulleet tyhjästä, vaan ne ovat pidempiaikaisen kehityksen tuloksia. Esimerkiksi eurooppalaisen oikeusistuimen päätös tapauksessa *Gaetano Donà vs Mario Mantero* vuonna 1976, kaksi vuosikymmentä ennen Bosmania, pohjusti yhteisten eurooppalaisten pelaajamarkkinoiden syntyä. *Donà*-päätöksen myötä Euroopan jalkapalloliitto UEFA pakotti Euroopan talousyhteisön maita sallimaan pääsarjoissaan vähintään kaksi ulkomaalaispelaaja per seura.¹⁰

Suomi ei kuulunut Euroopan talousyhteisöön, mutta silti ulkomaalaispelaajien määrä Suomessa lähti nousuun 1970-luvulla. VPS:n brittivärväys Peter Cordwellia vuodelta 1971 pidetään ensimmäisenä ulkomailta Suomeen puhtaasti jalkapalloilijaksi hankittuna pelaajana. Kasvu kiihtyi seuraavalla vuosikymmenellä. 1970-luvulla Suomen mestaruussarjassa palloili yhteensä yksitoista ulkomaalaista, mutta 1980-luvun ulkomaalaispelaajien yhteenlaskettu määrä oli jo 107 – heistä enemmistö (76/107) oli brittejä, lähinnä englantilaisia.¹¹ Pelaajien määrää rajoitti SPL:n asettama enintään kahden ulkomaalaispelaajan seurakohtainen kiintiö; vuonna 1982 sääntöä tarkennettiin kahteen pelaajaan yhdessä seurassa per kausi, estäen ulkomaalaispelaajien vaihtamisen kesken

kauden.¹² Toisaalta SPL oli muutamaa vuotta aiemmin tietoisesti helpottanut ulkomaalaisten rekrytointia löyhentämällä ulkomalaispelaajien maassaolovaatimuksia. Aiemmin ulkomaalaisen täytyi asua kolme kuukautta Suomessa ennen kuin hän sai pelata seurassa, mutta vuodesta 1975 eteenpäin ulkomaalaispelaajalle voitiin myöntää pelilupa välittömästi.¹³

Pelaajiston kansainvälistyminen heijasteli suomalaisen jalkapallon laajempia trendejä. Arto Nevalan ja Hannu Itkosen mukaan 1970- ja 1980-luku olivat suomalaisen jalkapallon kansainvälistymisen aikaa. Pelaajaliikenteen ohella kansainvälistymisestä kertoi esimerkiksi kasvava maaotteluiden määrä. Kansainvälisyyden aika (*internationalism*) jäi lyhyeksi, sillä jo 1990-luvulla siirryttiin globaaliuden (*globalism*) aikaan. Globaaliuden ajan ilmiöitä ovat olleet muun muassa hyvin vilkas kansainvälinen pelaajaliikenne ja ulkomaalaisrajoitusten purkaminen kansallisissa sarjoissa.¹⁴ Pelaajiston kansainvälistyminen nivoutui ilmiönä yhteen myös ammattilaistumisen kanssa. SPL oli sallinut ammattilaisuuden vaivihkaa vuonna 1978 jättämällä amatöörisäännöt pois kilpailusäännöistään.¹⁵ 1980-luku oli täten suomalaisen jalkapallon ammattilaistumisen alkuaikaa. Monet Suomeen 1980-luvulla hankituista ulkomaalaispelaajista olivat ammattilaisia – ja kääntäen, Suomen harvat avoimet jalkapalloammattilaiset 1980-luvulla olivat usein ulkomaalaisia.¹⁶ 1980-lukua voi pitää tärkeänä nivelvaiheena suomalaisen jalkapallon pitkässä kehityksessä kansallisesti rajoittuneesta amatööritoinnista kohti globaalia ammattilaisjalkapalloa.

SPL suhtautui lievällä varauksella ulkomaalaispelaajiin kotimaan sarjoissa, mistä kieli esimerkiksi edellä mainittu kahden pelaajan ulkomaalaiskiintiö. Silti tulijoissa nähtiin myös positiivisia puolia. Hyvät pelaajat kohottivat sarjan tasoa ja toivat kaivattuja kansainvälisiä vaikutteita. He näyttivät esimerkillään, miten ammattilaismaissa asennoiduttiin jalkapalloon. Itsekin mestaruussarjassa 1980-luvulla pelannut Atik Ismail muisteli Suomen ulkomalaispelaajia käsittelevässä kirjassaan, kuinka ”[t]uli pelaaja sitten mistä maailmankolkasta tahansa, toi hän yleensä mukanaan ammattimaisen asenteen harjoituksiin sekä peleihin”. Suomalaispe-

laajien suhtautumista jalkapalloon pidettiin tuolloin yleisesti liian kepeänä ja amatöörimaisena.¹⁷ Lisäksi SPL:ssä kansainvälinen pelaajaliikenne nähtiin vastavuoroisena prosessina. Jos suomalaisia haluttiin saada ulkomaisiin seuroihin, oli ulkomaalaispelaajia vastaanasti päästettävä Suomeen.¹⁸

Liikettä olikin molempiin suuntiin. Rajaten Ruotsin osalta kolmas ja sitä alemmat sarjatasot pois laskuista, 1970-luvulla vain noin 30 suomalaista pelasi ulkomaisissa sarjoissa, kun taas 1980-luvulla ulkomaankävijöitä oli yli 80.¹⁹ A-maajoukkueen vakiomiehistö alkoi 1980-luvulla koostua pääosin ulkomailla pelaavista. Vuonna 1982 pelattiin maaottelu, jossa ensi kertaa yli puolet Suomen avauskokoonpanosta edusti ulkomaista seuraa; vuonna 1989 MM-karsinnassa Hollantia vastaan kolmestatoista kentällä käyneestä pelaajasta kymmenen oli ulkomaisen seuran palveluksessa.²⁰

Ulkomailla pelanneiden määrän kasvu oli linjassa SPL:n tavoitteiden kanssa. Suomen jalkapallon amatööristatuksen koettiin antavan pelaajakehityksessä etumatkaa muulle Euroopalle. Etumatkaa yritettiin kuroa kiinni tukemalla pelaajien harjoitusmatkoja ulkomaille: jo vuonna 1976 SPL esitti tällaisten matkojen rahallista tukemista. Myös ulkomaille ammattilaispelaajiksi siirtyville suomalaisille haluttiin antaa jonkinlaista apua.²¹ 1980-luvun alkupuolella SPL loi ”kansallisen kilpailukyvyn työryhmän”, joka pohti strategioita Suomen A-maajoukkueen tason kohottamiseksi. Raportissaan vuonna 1983 työryhmä keksi ratkaisuksi ”teoharjoittelun”, jossa maajoukkueeringin pelaajille pyrittiin takaamaan ammattimaiset harjoitteluolosuhteet. Tehoharjoitteluun kuului myös ”kansainvälisen kosketuksen” tarjoaminen pelaajille ympärivuotisesti, oletettavasti kansainvälisten otteluiden tai ulkomaan harjoitusmatkojen kautta. Tehoharjoittelu ajateltiin väliaikaisratkaisuksi: tulevaisuudessa maajoukkueen runko tulisi koostumaan ulkomailta pelaavista ammattilaisista.²² Kansainvälisyys, ammattilaisuus ja Suomen jalkapallon eteenpäinmeno olivat kietoutuneet yhteen.

Täten kansainvälisen pelaajaliikenteen kasvu, niin Suomeen kuin Suomesta pois, liittyi elimellisesti SPL:n tavoitteisiin kehittää suomalaista jalkapalloa. SPL ja sen kanssa läheisesti toiminut Sar-

jaseurat ry edistivätkin pelaajaliikennettä monin tavoin: ne järjestivät pelaajille harjoitusmatkoja ulkomaille, tukivat kyseisiä matkoja rahallisesti, auttoivat pelipaikkaa etsivät pelaajat ja vahvistuksia hakevat seurat löytämään toisensa, sekä tarvittaessa avustivat siirtojen toteuttamisessa. Käsittelen seuraavaksi SPL:n ja Sarjaseurojen toimintaa jäsentämällä sitä kolmeksi eri tehtäväksi. Ensinnäkin ne tarjosivat luontevan ja luotettavan välikäden suomalaisille ja ulkomaisille toimijoille; toiseksi, niiden verkostoja ja resursseja voitiin hyödyntää liikkumisen edistämiseen; ja kolmanneksi, niillä oli osaamista jaettavaksi sopimusneuvotteluissa.

Yhteyskeskus

Jos ulkomaalainen pelaaja tahtoi Suomeen muttei tiennyt mihin seuran ottaa yhteyttä, oli helpoin vaihtoehto lähestyä SPL:ää edellä mainitun Housemanin tavoin. SPL tunsikin kaikki suomalaiset seuramatkat, tehden siitä luontevan välikäden. SPL:n arkistosta löytyy lukuisia kirjeitä 1980-luvun alkupuolelta Suomesta pelipaikkaa etsiviltä brittipelaajilta. Kirjeissä pelaajat esittelivät itsensä, sen hetkisen tilanteensa ja toiveensa, fyysiset ja pelilliset ominaisuutensa sekä aiemman peliuransa. SPL välitti tietoja pelaajista eteenpäin seuroille. Moni britti, kuten Helsingin Jalkapalloklubi (HJK) maalivahtina vuonna 1982 Liverpoolin nollannut Jeff Wood, päätyi Suomeen tällä tavoin. Kirjeessään Wood esitteli itsensä ja taustansa, pyytäen SPL:ltä kiinnostuneiden seurojen yhteystietoja sopimusneuvotteluja varten. Koska Wood oli valmis siirtymään Suomeen myös puoliammattilaiseksi, hän korosti olleensa jalkapallouransa ohella monta vuotta 'tavallisessa' työelämässä.²³

Yhteydenottojen ohjaaminen SPL:n kautta saattoi helpottaa myös ulkomaisten seurojen elämää. Helmikuussa 1981 Englannin jättiseura Arsenalin manageri lähestyi kirjeitse SPL:ää. Hän kertoi seuran saaneen lukuisia yhteydenottoja Suomesta koskien mahdollisesti saatavilla olevia pelaajia. Manageri pyysi SPL:ää välittämään suomalaisseuroille tiedot kolmesta Arsenalin vapauttamasta pelaajasta.

jasta.²⁴ SPL:n kautta ulkomaiset tahot pystyivät viestimään kerralla kaikille kyselijöille. Osaltaan toimintamallin mahdollisti suomalaisseurojen välinen avoimuus: ulkomaalaispelaajien rekrytoinnin suhteen ei esiintynyt suurta mustasukkaisuutta. Eräässä SM-seurojen yhdistyksen kokouksessa HJK:n taustahahmo Kari Hagfors ilmoitti, että hänellä oli ”useampien englantilaisten pelaajien nimiä ja osoitteita”, oletettavasti tarjoten näitä muille paikallaolijoille.²⁵

SPL ja Sarjaseurat toimivat ensikontaktina myös suomalaisille tahoille. Esimerkiksi brittivalmentaja Brian Doyle päätyi Rovaniemen Palloseuran (RoPS) päävalmentajaksi SPL:n kautta. Ulkomaalaisvalmentajaa etsinyt RoPS otti yhteyttä liittoon, jolta he saivat Doylen yhteystiedot.²⁶ Asiakirjojen perusteella SPL:ään ja Sarjaseuroihin otettiin yhteyttä erityisesti suomalaispelaajien ulkomaanharjoittelumatkojen takia. Monet pelaajat halusivat talvikaudella käydä harjoittelumatkalla ulkomaisessa ammattilaisseurassa sekä kehittyäkseen pelaajana että saadakseen uusia kokemuksia. Myös seurojen intresseissä oli altistaa nuoria lupauksia ammattimaiselle ympäristölle. Jos matkalle ei ollut valmiiksi tiedossa kohdeseuraa, oli yhteydenotto Palloliittoon tai Sarjaseuroihin kätevä tapa löytää sellainen. Esimerkiksi vuonna 1986 Turun Palloseura (TPS) pyysi Sarjaseuroja järjestämään harjoittelupaikan kahdelle nuorelle pelaajalleen, mieluiten Hollannin, Belgian, tai Länsi-Saksan pääsarjaseurasta.²⁷

Pelaajavälitys ulkomaille sai ympärilleen institutionaalisia rakenteita. Matkajärjestelyissä auttoi etenkin Erkki Poroila, SPL:n pääsihteeri 1966–1978. Poroila oli Suomen jalkapallon 1980-luvun kansainvälistymisessä keskeinen hahmo. Pääsihteeriajan jälkeen hän toimi muun muassa SPL:n kansainvälisten asioiden sihteerinä 1980-luvun alussa. Tässä roolissa seurojen, valmentajien ja pelaajien ”ulkomaanpalvelu” – kuten harjoitusmatkoissa, -otteluisissa ja pelaajasiirroissa avustus – oli määritelty hänen tärkeimpiin työtehtäviinsä.²⁸ Vuonna 1984 Poroila palkattiin vastaamaan Sarjaseurat ry:n kansainvälisistä asioista.²⁹ Samalla ulkomaanpalvelu siirtyi osin Sarjaseurojen alle.

Pian Poroilan palkkaamisen jälkeen Sarjaseurat määritteli kansainvälisten palveluidensa sisällön. Apua tarjottiin ulkomaisiin seuroihin tutustuville valmentajille ja seuratoimitsijoille sekä talvikaudella ulkomaisiin seuroihin harjoittelemaan haluaville pelaajille. Apua anottiin kirjallisella hakemuksella, johon sisällytettiin matkan ajankohta ja pituus, kohdema, ja toivottu kohdeseuran taso. Pelaajalla tuli olla riittävä kielitaito – hänen tuli tulla toimeen joko kohdemaan omalla tai englannin kielellä. Sarjaseurojen tarjomaan pakettiin kuului yhteydenotto ulkomaille, asiasta sopiminen ulkomaisen seuran kanssa sekä näihin liittyvät ”tavanomaiset kustannukset.” Matkasta tuli kirjoittaa Sarjaseuroille raportti, sisällyttäen siihen ”kaikki matkaan liittyneet tekniset yksityiskohdat valoja ja varjopuoliseen.” Matka- ja oleskelukustannuksiin ei Sarjaseurat tarjonnut tukea – näihin voitiin hakea stipendiä SPL:ltä. ”Poikkeustapauksissa” Sarjaseurat avustaisi seuroja myös ulkomaalaisten pelaajien hankkimisessa sekä ottelujen järjestämisessä ulkomaisia seuroja vastaan.³⁰

Palveluille oli kysyntää. Elokuun 1984 ja maaliskuun 1985 välillä Poroila avusti 27:ää eri seuraa: näin järjestettiin neljätoista pelaajaa harjoitusmatkalle ulkomaille sekä kymmenen valmentajaa kansainväliselle opintomatkalle. Vaikka pelaajahankinnoissa avustettiin teoriassa vain poikkeustapauksissa, Sarjaseurat oli tuona aikana mukana kolmentoista ulkomaalaispelaajan siirrossa Suomeen.³¹

Verkostot ja stipendit

Suomalaisseurojen oli helppo jättää yhteydenotot ulkomaille Sarjaseurojen tehtäväksi, koska Sarjaseurojen (käytännössä Poroilan) kansainväliset verkostot olivat yksittäisten seurojen omia laajemat. Samalla Sarjaseuroille ja SPL:lle lankesi usein muitakin tehtäviä pelkän kohdeseuran etsimisen lisäksi. Koska ne tiesivät keneen kohdeseurassa tuli olla yhteydessä matka-asioissa, SPL ja Sarjaseurat vastasivat monenlaisista käytännön matkajärjestelyistä. Erkki Poroila sekä SPL:n henkilökunta saattoivat huolehtia esimerkiksi

siitä, että kohdeseura järjestää pelaajille vastaanoton lentokentällä tai majoituksen matkan ajaksi.³²

Monilla seuroilla oli toki omia kansainvälisiä kontaktejaan, mutta SPL:n ja Sarjaseurojen verkostojen kautta pienetkin seurat saattoivat päästä paremmin kiinni kansainvälisyyteen. Esimerkiksi vuonna 1981 SPL sai yhteydenoton pohjoisirlantilaiselta valmentajalta, joka etsi töitä Suomesta. Liitossa tiedettiin kolmannella sarjatasolla pelaavan Karelian Pallon havittelevan uutta valmentajaa: SPL välitti yhteydenoton seuralle sekä Karelian Pallon palkkapyynnön valmentajalle.³³ Ahvenanmaalainen alasarjaseura Jomala IK sai kaudelle 1985 kaksi brittipelaajaa – nämä pelaajat olivat aiemmin ottaneet yhteyttä SPL:ään pyytäen apua suomalaisen seuran löytämisessä.³⁴ SPL:n verkostot Suomessa auttoivat tuomaan kansainvälisyyttä alimmillekin sarjatasoille.

Kansainvälistäminen ei ollut vain seurojen ja pelaajien pyyntöihin vastaamista vaan myös SPL:n oma-aloitteista toimintaa. Jos suomalaisille ei ollut olemassa ulkomaista kysyntää, sitä yritettiin vaivihkaa luoda käyttäen hyväksi SPL:n valmiita verkostoja. Aivan muita asioita käsitelleessä kirjeessä saatettiin lopuksi mainita, miten SPL voisi auttaa kirjeen vastaanottajaa pelaajatarpeissa. Näin toimittiin toisinaan esimerkiksi kiitoskirjeissä ulkomaisille seuroille, jotka olivat vapauttaneet suomalaispelaajansa A-maajoukkueen käyttöön maaottelupäiviksi.³⁵ Vuonna 1985 SPL:n koulutuspäällikkö Jukka Vakkila järjesti nuorten maajoukkueelle ulkomaanleiriä brittiläisen otteluagentin kautta – samassa yhteydessä hän markkinoi otteluagentille maalivahti Olli Huttusta, joka havitteli seura-siirtoa Englantiin.³⁶

SPL hyödynsi myös taloudellisia resurssejaan pelaajaliikenteen kasvattamisessa. Sarjaseurat, kuten aiemmin mainittiin, ei tukenut pelaajia harjoitusmatkojen kustannuksissa, mutta SPL:ltä saattoi anoa stipendiä siihen tarkoitukseen. SPL:lle saapuikin toisinaan rahoituspyyntöjä seuroilta ja pelaajilta harjoittelumatkoja varten. Matkat suuntautuivat yleensä Englantiin tai muuhun Länsi-Euroopan maahan. Osa anomuksista tuli todennäköisesti SPL:n sisältä maajoukkuetoiminnoista, sillä rahat oli tarkoitettu etenkin potenti-

Sarjaseurat
Erkki Poroila

KANSAINVÄLISET PALVELUT ELOKUU 1984 - MAALISKUU 1985
(päivämäärä tarkoittaa ensimmäistä yhteydenottoa)

20.8.	UEFA-otteluapu		Kuusysi
"	"		Ilves
21.8.	harjoitusmatka ulkomaille		Kevätniemen Kehä
31.8.	"		HJK (naiset)
8.-15.8.	tutustuminen valmennukseen	West Ham	HJK (tytöt)
18.9.	pelaaja Puolasta		OTP
27.9.	harjoitusmatka ulkomaille		Malmi PS
10.10.	"		HJK
11.-18.10.	valmentajien opintomatka	Arsenal	HJK
19.10.	pelaaja Englannista		PPT
20.10.	harjoitusmatka ulkomaille		TPS
25.10.	harjoittelu	Twente Enschede	Stefan Lindström
26.10.	pelaaja Englannista		Karihaaran Tenho
28.10.	harjoitusleiriasioita		Haka
4.11.	pelaaja harjoitusmatkalle (27.12. -> 3.4.)	Estoril	HJK
20.11.	pelaaja Englannista		Karihaaran Tenho
22.11.	pelaaja harjoitusmatkalle	Englantiin	FC Honka
1.12.	"		Olli Isoaho
4.12.	harjoitusmatka ulkomaille		TPS
10.12.	pelaaja harjoitusmatkalle	Englanti	Kauhajoen Karhu
15.12.	"		VPS
20.12.	"		Lahden Reipas
27.12.	pelaaja Puolasta		Pallo Iirot
8.1.	" Englannista		BK-46
10.1.	"		Pallo Iirot
15.1.	harjoitusmatka ulkomaille		HJK
16.1.	tutustumismatka Neuvostoliittoon		Keravan Pallo-75
24.1.	pelaaja Englannista		Törnävän Pallo
21.1.	"		Ahuima
14.-21.1.	Peter Westersten	Orient	VPS
	Timo Pietilä		
6.2.	tarjous harjoitusmatkasta	Mavdac, Unkari	
6.2.	harjoitusmatka Neuvostoliittoon		Palokan Riento
7.-14.2.	valmentajien opintomatka	West Ham	Elo
16.2.-2.3.	harjoitusmatka Espanjaan		TiPS
12.2.-2.3.	Mikko Pakkanen	Ajax	Haka
	Peter Setälä		
11.2.-25.2.	Ismo Lius	N.E.C. Hollanti	Kuusysi
	Jyrki Hännikäinen		
22.2.-10.3.	Kari Väisänen	West Ham	Lahden Reipas
	Mika Polvinen		
22.2.-9.3.	Teppo Pätkikangas	Brighton&Hove	Kauhajoen Karhu
25.2.-4.3.	Martti Tikkanen	Reading	VPS
25.2.-11.3.	Miika Juntunen	P.S.V. Eindhoven	KePS
25.2.-17.3.	Juha Laaksonen	Feyenoord	TPS
	Mika Aaltonen		
5.3.	pelaaja ulkomaille		TPS
6.3.	pelaaja Englannista		Grani
7.3.	harjoitusottelu Ruotsissa		RiPS
16.-19.3.	harjoitusleiri Ranskassa		HJK
22.3.	pelaaja Englannista		EIF
23.3.	" Puolasta		LauTP
25.3.	" Englannista		HJK
30.3.-13.4.	Ismo Heinonen	Twente Enschede	Ponnistus
	Juha Koskinen		
	Tommi Paavola		

Elokuu 1984 - maaliskuu 1985

27	seuraa
14	pelaajaa harjoittelemaan ulkomaille
1	pelaajaa koko talveksi ulkomaille
13	pelaajaa ulkomailta
10	valmentajaa opintomatkalta

yhteensä noin 700 toimenpidettä (teleksiiä, neuvottelua, puhelua, kirjelmää ym.).

Sarjaseurat ry:n kansainvälisenä asiantuntijana Erkki Poroila oli järjestelemässä niin pelaajasiirtoja kuin ottelu- ja harjoitusmatkoja.

Kansainväliset palvelut elokuu 1984 - maaliskuu 1985. Urheiluarkisto, Suomen Palloliiton arkisto, Fc:9 Pääsihteeri Erkki Poroilan kirjeet.

aalisille maajoukkuepelaajille. Periaatteena oli, että A- tai nuorisomaajoukkueiden piiriin kuuluville pelaajille myönnettiin stipendi – maajoukkue toiminnan ulkopuolisille rahaa ei välttämättä annettu.³⁷ Stipendit eivät kattaneet kaikkia kuluja. Vuonna 1981 stipendejä haki kolmetoista pelaajaa, joista rahaa myönnettiin yhdelletoista. Haettu yhteissumma – eli matkojen arvioitujen kokonaiskustannukset – oli 42 700 markkaa (2022: 21 300 €), mutta SPL:n myöntämät stipendit kattoivat vain 18 000 markkaa (2022: 9 000 €).³⁸

Stipendit voi ajatella SPL:n olemassa olleiden tukijärjestelmien laajempaan muotona. Vuonna 1981 SPL aloitti projektin, jossa viidelletoista maajoukkuepelaajalle mahdollistettiin harjoittelu työaikana kolmesti viikossa.³⁹ Maajoukkue kävi myös 1980-luvulla usein talvisilla ulkomaanleireillä arabimaissa ja Etelä-Amerikassa. Pelaajille haluttiin taten tarjota parempia harjoittelumahdollisuuksia ja -olosuhteita sekä kansainvälistä ympäristöä. SPL:n matkastipendeillä näitä etuja pyrittiin tarjoamaan edes lyhytaikaisesti pelaajille A-maajoukkueen ydinryhmän ulkopuolella. Moni tuettu pelaaja nousikin myöhemmin merkittäväksi hahmoksi suomalaisessa jalkapallossa. Markku Kanerva sai stipendin harjoitusmatkaa varten vuonna 1984, kaksi vuotta ennen debyyttiään A-maajoukkueessa.⁴⁰ Vuonna 1987 Valkeakosken Haka haki stipendiä kahdelle pelaajalle Ajax Amsterdamiin suuntautuvaa harjoitusmatkaa varten. Haettu summa oli 3 500 markkaa (2022: 1 200 €) henkeä kohden. Hakemusta perusteltiin sillä, että ”matka tuottaa tuloksia pitkällä aikavälillä suomalaisen jalkapalloilun hyväksi” – stipendiaatit Mika-Matti Paatelainen ja Marko Myyry tekivätkin mittavat urat maajoukkueessa ja ulkomailla.⁴¹

Rahoitusta myönnettiin joskus myös valmentajakoulutukseen. Esimerkiksi vuonna 1981 SPL myönsi yhteensä neljä tuhatta markkaa (2022: 2 000 €) kahdelle henkilölle valmentajaopintoihin Suomessa.⁴² Koska kansainvälisten vaikutteiden saaminen oli tärkeää, oli SPL:n intresseissä tukea kouluttautumista myös ulkomailla. Kölnin urheilukorkeakoulun jalkapallovalmentajan (*Fußballlehrer*) tutkintokoulutus oli 1980-luvulla erityisen arvostettu. 1980-luvun alussa koulutuksen oli käynyt kaksi suomalaista – Martti Kuusela

ja Jukka Vakkila. Molemmat heistä olivat korkeassa asemassa SPL:ssä: Kuusela oli A-maajoukkueen valmentaja vuosina 1982–1987, kun taas Vakkila toimi muun muassa liiton koulutuspäällikkönä. SPL oli ilmeisesti osallistunut molempien koulutuskustannuksiin. Kolmantena suomalaisena Kölnissä tutkintoa suorittanut Heikki Turunen pyysi myös SPL:ltä rahoitusta opintoihin. Tukea oli hänestä syytä myöntää, sillä ”en suinkaan tee tätä kurssia vain omaksi ilokseni, vaan haluan heti tämän koulutuksen loputtua palata Suomeen ja työskennellä suomalaisen jalkapallon kehittämisen hyväksi.” Saksassa asuneelle Turuselle olikin jo aiemmin vinkattu, että stipendiasioista voitaisiin keskustella ”mikäli hakeudut Kölnin kouluun.”⁴³

Siinä missä ulkomaanpalvelut saivat ympärilleen jonkinlaisia institutionaalisia rakenteita niin SPL:ssä kuin Sarjaseuroissa, ei matkatuelle löytynyt selkeää paikkaa SPL:n organisaatiossa. Matkatuki kytkeytyi suoraan SPL:n toiveisiin altistaa pelaajia kansainvälisille vaikutteille ja ammattilaisjalkapallolle, mutta selkeää protokollaa stipendien hakemiselle ja myöntämiselle ei muodostunut. Joskus stipendejä myönsi SPL:n työvaliokunta, joskus taas liittohallitus; stipendianomukset saattoivat tulla suoraan myöntäjälle, toisinaan taas kulkea SPL:n eri valiokuntien kautta.⁴⁴

Mestarineuvottelija Poroila

SPL ja Sarjaseurat (jälleen käytännössä Poroila) avustivat seuroja myös pelaajasiirtoihin liittyvissä neuvotteluissa. SPL:llä oli toki paikallisia siirtoihin liittyviä paperitöitä: se hyväksyi pelaajasiirrot ja myönsi pelaajille peliluvat. Virallista roolia ulkomaansiirtoneuvotteluissa sillä ei kuitenkaan ollut. Arkistoasiakirjojen perusteella seurat toivoivat kuitenkin joskus apua erityisesti puolalaisten kanssa.

1970- ja 1980-luvun taite olivat puolalaisen jalkapallon kulta-aikaa: vuoden 1978 MM-kisoissa Puola selvisi puolivälieriin, ja neljää vuotta myöhemmin maa voitti MM-pronssia. Kenties tästä intoutuneena myös Suomeen värvättiin 1980-luvulla niin puolalai-

sia pelaajia kuin valmentajia. Vuoden 1983 mestaruussarjan kahdestatoista seurasta peräti viidellä oli puolalainen valmentaja.⁴⁵ Ulkomaalaisvalmentaja oli toisinaan merkittävä rahallinen investointi ja askel kohti ammattimaisempaa jalkapalloa. Esimerkiksi Kuopion Palloseuran (KuPS) kaudeksi 1983 värväämä Bogusław Hajdas oli seuran ensimmäinen päätoiminen päävalmentaja.⁴⁶ SPL arvosti puolalaisten osaamista, mutta heidät nähtiin väliaikaisratkaisuna: päätavoite oli suomalaisten valmentajien kouluttaminen.⁴⁷ SPL kuitenkin ylläpiti suhteitaan Puolaan, kiittäen Puolan urheilukomiteaa valmentajista: heidän kehuttiin toimineen hyvin ammattimaisesti ja voittaneen myös yleisön suosion.⁴⁸ SPL myös avusti puolalaisia työnsaajia esimerkiksi julkaisemalla heidän työnhakuilmoituksia jäsenlehti *Futarissa*.⁴⁹

Kansainväliseen pelaajasiirtosäännöstöön muodostui 1900-luvun alussa kaksi periaatetta: pelaajan uuden seuran tuli sopia siirrosta edellisen seuran kanssa, ja kansainvälisissä siirroissa lähtömaan jalkapalloliiton tuli hyväksyä siirto. Jälkimmäisen periaatteen ansiosta liitot pystyivät halutessaan estämään pelaajasiirrot ulkomaille. SPL ei pääsääntöisesti asettanut rajoituksia ulkomaansiirtoille 1980-luvulla, mutta esimerkiksi Itä-Euroopan sosialistiset maat hyödynsivät tätä mahdollisuutta.⁵⁰

Luvat puolalaisten siirtoihin Suomeen hankittiin Puolan urheilukomitealta. Puolaa sujuvasti puhunut Erkki Poroila neuvotteli joitain siirtoja suomalaisseurojen puolesta, välittäen suomalaisten ehtoja puolalaistahoille ja päinvastoin. Hankaluuksia syntyi usein jatkosopimuksia tehdessä: peliluvat Puolasta saatiin vuodeksi kerrallaan, ja jatkosopimuksen yhteydessä saattoi syntyä kiistaa uuden siirtosumman tarpeellisuudesta.⁵¹

1970-luvun lopulla pelaajavirta idästä länteen Euroopan sisällä kiihtyi, kun muun muassa Puola ja Unkari antoivat yhä useammalle kokeneelle pelaajalle luvan siirtyä pariiksi vuodeksi ulkomaille. Jugoslavia, joka oli jo pitkään antanut ikääntyvien tähtien lähteä maailmalle, helpotti myös ulkomaansiirtoja 1980-luvulla. Yksi syy tähän oli maan huutava länsivaluuttojen tarve.⁵² Sama tekijä lieni

vaikuttimena myös Puolalla, sillä Suomeen siirtyneiden pelaajien siirtokorvaukset vaadittiin toisinaan dollareina. Siirtokorvaus sisälsi usein rahan lisäksi tavaraa, kuten hyvälaatuisia urheiluvälineitä ja VHS-kasetteja.⁵³

Pelaajamyynnit ja -lainat Suomesta ulkomaille eivät olleet suomalaisseuroille arkipäivää. Kenties tästä syystä seurat kääntyivät toisinaan Poroilan puoleen myös sopiessaan suomalaisten siirroista ulkomaille. Esimerkiksi kun HJK neuvotteli Jari Rantasen siirtoa portugalilaiseen Estoriliin 1980-luvun puolivälissä, hyödynsivät he Poroilan palveluita. HJK määritteli siirrolle ehdot, mutta viestienvaihto Suomesta Portugaliin tapahtui Poroilan kautta. Myös RoPS käytti Poroilaa vastaavalla tavalla välikätenä: seura kertoi vaatimukset, jotka hän välitti ulkomaalaisseuralle.⁵⁴ Keskitetyillä ulkomaanpalveluilla oli seurojen luottamus – jos ei tiedetty mitä tehdä, voitiin kääntyä liiton tai Sarjaseurojen puoleen.

Kansainvälistämisen merkitys?

Helsingin Sanomat haastatteli Erkki Poroilaa vuoden 1985 alussa. Poroilan mukaan vuosina 1980–1984 kaikkiaan 58 nuorta pelaajaa oli käynyt harjoitusmatkoilla ulkomaisissa seuroissa. Kohdemaita olivat Englanti, Hollanti, Länsi-Saksa, Espanja, Unkari, Ruotsi ja Italia. Myös viitisenkymmentä valmentajaa oli käynyt ulkomailla opintomatkalla.⁵⁵ Luvut ovat lähellä SPL:n ja Sarjaseurojen kansainvälisten palveluiden listauksia näiltä vuosilta, joten Poroilan voi olettaa tarkoittaneen keskitetysti ulkomaille välitettyjä pelaajia ja valmentajia.⁵⁶ Kansainvälistäminen jatkui myös vuosikymmenen jälkipuoliskolla, mutta tarkkoja lukuja keskitetysti välitettyjen pelaajien ja valmentajien määrästä ei siltä ajalta ole. SPL:n ja Sarjaseurojen kautta 1980-luvulla kulkeneiden henkilöiden määrä oli joka tapauksessa huomionarvoinen.

SPL:n ja Sarjaseurojen toimintaa 1980-luvulla voisi ajatella pelaaja-agenttitoiminnan keskitettynä muotona – he yhdistivät pelaajien kysyntää ja tarjontaa agenttien tavoin. Tällä he toisaalta vastasivat

pelaajien ja seurojen tarpeisiin, toisaalta edistivät omaa visiotaan suomalaisen jalkapallon kansainvälistämisestä: liikevoiton sijasta SPL:n ja Sarjaseurojen motiivit liittyivät suomalaisen jalkapallon kehittämiseen. Toiminta vaikuttaa asiakirjojen perusteella hiljentyneen vuosikymmenen loppua kohden. Poroilan mukaan seurat olivat 1990-luvulla jo kykeneviä hoitamaan itse kansainvälisiä yhteyksiään.⁵⁷

Syy kansainvälistämistoiminnan vähenemiseen voi lisääntyneen osaamisen ohella löytyä nopeasti 1990-luvulla muuttuneista olosuhteista. Itäblokin romahdus kaatoi Itä-Euroopan valtiojohtoiset urheilujärjestelmät, vauhdittaen pelaajaliikennettä idästä länteen. Eurooppalaisessa jalkapallossa liikkuvat rahamäärät moninkertaistuivat 1990-luvulla; rahaa riitti pelaajasiirtoihin, joita junailivat FIFA:n lisensoimat kansainväliset pelaaja-agentit. Vuonna 1995 Suomi liittyi Euroopan unioniin – samana vuonna Bosman-sääntö mullisti Euroopan siirtomarkkinat. Jalkapallon ja yhteiskunnan globalisoituessa seurojen ja pelaajien kansainväliset kontaktit kasvoivat, ja teknologisen kehityksen myötä yhteydenpito ulkomaille helpottui. Pelaajien liikkumiselle oli vähemmän esteitä, heille pystyttiin maksamaan enemmän, ja siirtoja vauhdittanut agenttien ammattikunta kasvoi: kansainvälistyminen omin neuvoin oli yksinkertaisesti aiempaa helpompaa. Olosuhteet, joissa SPL:lle ja Sarjaseuroille oli syntynyt tilaa ja tarvetta vauhdittaa kansainvälistä pelaajaliikennettä keskitetysti, katosivat 1990-luvulla.

Kansainvälistämisellä saattoi olla myös henkistä merkitystä: se valmisti suomalaista jalkapalloa tulevaan rajuun globalisoitumiseen. 1990-luvun muutosten myötä eurooppalaiseen seurajalkapalloon syntyi uusi hierarkia. Suurimpien jalkapallomaiden seurat ovat haalineet riveihinsä pelaajien globaalin eliitin. Pienempien maiden parhaat pelaajat haaveilevat järjestään kansainvälisestä urasta: heidän kotisarjojen tehtäväksi jää pelaajakasvatus kansainvälisille markkinoille. Vielä 1980-luvun Suomessa kansainvälisen ammattilaisuran tavoittelu ei ollut itsestäänselvyys. Suomalaispelaajat näkivät itsensä ammatiltaan muina kuin jalkapalloilijoina, vaikka he usein ansaitsivat myös pelaamisesta rahaa.⁵⁸

Harjoitusmatkat ulkomaille sekä Suomeen tulleet ulkomaalaisvahvistukset ehkä sosiaalistivat uutta pelaajasukupolvea ajatukseen, jossa suomalaisenkin jalkapalloilijan tavoitteena tuli olla kansainvälinen ammattilaisura. Vuonna 1998 käyttöön otettu Veikkausliigan mainoslause ”peliä, jossa tähdet syntyvät” teki kasvattajasarjan asemasta osan sarjan imagoa: Veikkausliigan vetovoima perustui siihen, että sen parhaat pelaajat voisivat joskus olla riittävän hyviä ulkomaille.⁵⁹ SPL:n ja Sarjaseurojen kansainvälistämistoiminta 1980-luvulla petasi tällaista identiteettiä suomalaiselle jalkapallolle: suomalaiset olivat pelaajakasvattajia kansainvälisille markkinoille, eurooppalaisen hierarkian alatasoilla.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Mutttilainen, Kimmo, Arto Tolsa: yksi yhdestätoista. VK-Kustannus, Lahti 2020, 384–387, 391.
- 2 Urheiluarkisto (Ua), Suomen Palloliiton arkisto (SPLa) Fd:I 15.10.1981, 27.10.1981.
- 3 n.a., ”Argentiinalaislähteet väittävät: Marcelo ei ole Renen veli”, Helsingin Sanomat, 25.11.1981, 32.
- 4 Ua SPLa Fd:I 20.11.1981, 23.11.1981, 2.12.1981.
- 5 Yleisellä tasolla esimerkiksi Itkonen, Hannu & Nevala, Arto, ”A popular game in Father Christmas Land? Football in Finland”, *Soccer & Society*, 13:4, 2012, 570–583. Seutukohtaisesti etenkin: Kervinen, Lassi, Itäsuomalaisen jalkapalloilun kansainvälistyminen 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa, pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto 2008 <<https://core.ac.uk/download/pdf/15167144.pdf>>; myös mm. Tuomenlehto, Janne, Seuratoiminta, paikalliskilpailu ja menestykseen vaikuttaneet tekijät Kuopion edustusjalkapallossa ja –jäädiekossa vuosina 1969–1991, pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 2015, passim <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/47282>>; sekä Hirvonen, Juha, Tavoitteena mestaruussarja. Lappeenrannan ja Joutsenon jalkapalloilun taloudelliset ja yhteisölliset muutokset 1970–1993, pro gradu -tutkielma, Joensuun yliopisto 2006, passim. <<http://urn.fi/URN:NBN:fi:joy-20070138>>
- 6 Lautela, Yrjö & Sjöblom, Kenth, ”Vallanpitäjät”, 329–344, 342, kirjassa Yrjö Lautela & Göran Wallén toim., *Rakas jalkapallo: 100 vuotta suomalaista jalkapalloa*. Teos, Helsinki 2007.

- 7 Aihetta sivuttu esimerkiksi Kanerva, Juha, "Projektista Pariisiin", 90–125, 99, kirjassa Juha Kanerva, Markku Kasila, Jouni Lavikainen, Kalle Rantala & Vesa Tikander toim., Kivinen kisamatka. Miesten jalkapallomaajoukkueen historia. Docendo, Jyväskylä 2020.
- 8 Esimerkiksi King, Anthony, *The European Ritual: Football in the New Europe*. Routledge, Lontoo 2003, 69–96; Lanfranchi, Pierre & Taylor, Matthew, *Moving with the ball: the migration of professional footballers*. Berg, Oxford 2001, 213–236.
- 9 Poli, Raffaele; Ravenel, Loïc & Besson, Roger, "Demographic profiling of players, clubs and leagues across Europe", CIES Football Observatory Monthly Report, 79, 2022. <<https://football-observatory.com/Demographic-profiling-of-players-clubs-and>>
- 10 Garcá, Borja, "He was not alone: Bosman in context", 13–30, kirjassa Antoine Duval & Ben van Rompuy toim., *The Legacy of Bosman: Revisiting the Relationship between EU Law and Sport*. TMC Asser Press, Haag 2016; Vieli, André, UEFA: 60 years at the heart of football. UEFA, Nyon 2014, 109–110. <https://editorial.uefa.com/resources/021f0f842a4ba426-22bfl35e36bc-1000/uefa_60_years_at_the_heart_of_football.pdf>
- 11 Naakka, Anna-Maija, *Foreign players in the Finnish football league 1970–2010, pro gradu -tutkielma*, Jyväskylän yliopisto, 2014, 46–48. <<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/43409>> Kattavin listaus brittipelaajista Suomessa lienee: "Brittipelaajat Suomessa", futisforum2.org. <<http://futisforum2.org/index.php?topic=3862.0>> [Katsottu 31.7.2023]
- 12 Sääntötarkennusehdotus: Ua SPLa Cb:8 8/1982.
- 13 Lautela, Yrjö, "Värvätyjen aika", 307–315, 307, kirjassa Yrjö Lautela & Göran Wallén toim., *Rakas jalkapallo: 100 vuotta suomalaista jalkapalloa*. Teos, Helsinki 2007.
- 14 Itkonen & Nevala, 2012, 575–577.
- 15 Ammattilaistumisesta, ks. Lavikainen, Jouni, "The Professionalisation of Finnish Football from the 1970s to 2000s: From Amateurs to Professionals", 94–105, 94–95, kirjassa Mihaly Szerovay, Arto Nevala & Hannu Itkonen toim., *Football in the Nordic Countries: Practices, Equality, Influence*. Routledge, Lontoo 2023.
- 16 Szerovay, Mihaly & Itkonen, Hannu, "Suomalaisten ja unkarilaisten huippujalkapalloilijoiden aseman muutokset 1980-luvulta nykypäiviin", 109–127, 117, kirjassa Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen toim., *Urheilun toinen puoli*. Suomen urheiluhistoriallinen seura, Jyväskylä 2015.

- 17 Ismail, Atik, Vihreän veran vieraat: pallon perässä Suomeen. Aviador, Nurmijärvi 2017, 138. Asenteesta, ks. myös Kanerva, "Projektista Pariisiin", 95–97.
- 18 Ua SPLa Cb:8 7/1983 Kansallisen suosion ja seurojen taloudellisen tilan työryhmän raportti.
- 19 Tarkalleen ottaen 31 ja 83. 1980-luvun ulkomaankävijöistä 14 oli ulkomaille jo 1970-luvulla. Täten täysin 'uusia' ulkomaankävijöitä oli 1980-luvulla 69. Ruotsin alasarjat rajattu pois, koska niissä pelanneet lienivät osa jalkapalloon liittymätöntä muuttoliikettä. Tiedot: Suomalaiset jalkapalloilijat ja valmentajat ulkomailla, Suomen Jalkapallohistorioitsijat ry, 2022 (ks. <<https://sjhry.wordpress.com/sjh-ry/>>).
- 20 Kokoonpanot: Kanerva et al., Kivinen kisamatka, 252, 255 ja 263.
- 21 Ua SPLa Cb:7 5-vuotistoimikunnan mietintö 27.1.1977 kohta 5.2.2.
- 22 Ua SPLa Cb:8 7/1983 Kansainvälisen kilpailukyvyn työryhmän raportti. Ks. myös Kanerva, "Projektista Pariisiin", 108–112.
- 23 Ua SPLa Fd:I 1.4.1981.
- 24 Ua SPLa Fd:I 13.2.1981.
- 25 Ua Jalkapalloilun Sarjaseurat Ca:3 SM-sarjaseurojen kokous 10.3.1984.
- 26 Kanerva, Juha; Saukko, Markku & Wickström, Mika, Poron voimalla: napa-piiriin jalkapallon historia. Karisto, Hämeenlinna 2020, 104.
- 27 Asiaa koskevia kirjeitä löytyy lukuisia Erkki Poroilan kirjeenvaihdosta: Ua SPLa Fc:9 (TPS-esimerkki: 11.2.1986).
- 28 SPL:n toimintakertomuksessa 1983 Poroilan titteli oli 'projektipäällikkö', mutta SPL:n organisaatiokaaviossa (Ua Jalkapalloilun Sarjaseurat Ca:I 30.11.1983 hallituksen kokouspöytäkirja, Suomen Palloliiton henkilöstö ja tehtävät 1.1.1983) Poroilan titteli oli "International Secretary". Ulkomaanpalvelu: Ua SPLa Cb:7 1/79 kts-yhteenveto 2.2.2
- 29 Ua Jalkapalloilun Sarjaseurat Ca:I 30.12.1983, 11.2.1984 kokouspöytäkirjat (siteeraus aiemmasta kokouksesta). Poroila toimi neuvonantajana vielä ainakin vuonna 1987 (Ua Jalkapalloilun Sarjaseurat Ca:I 3/1987 kokouspöytäkirja).
- 30 Ua SPLa Fc:9 22.1.1985 Sarjaseurat ry:n kansainväliset palvelut.
- 31 Ua SPLa Fc:9 27.3.1985 Kansainväliset palvelut.
- 32 Esimerkiksi Ua SPLa Fc:9 28.3.1984 kirje Brightonin, 2.2.1987 kirje Nottinghamiin; Ua SPLa Fh:II 1.10.1986 kirje Wimbledoniin, 3.1.1986 kirje Enschedeen, 14.8.1985 kirje Strasbourgiin.

- 33 Ua SPLa Fd:I 5.I.1981, 2.12.1980. Seura hyötyi myös Koparien brittiyh-
teyksistä: pelaajat, jotka eivät olleet riittävän hyviä Kopareille, ohjattiin
toisinaan Karelian Pallolle. Kervinen, 29.
- 34 Ua SPLa Fc:9 David McCarthyn ja Simon Dwyerin kirje [”Ulkomaalaiset
pelaajat Suomeen / Englanti” osio].
- 35 Ua SPLa Fh:10 4.12.1984 kirjeet Richie Barkerille ja Georges Leekensille.
- 36 Ua SPLa Fh:11 12.2.1985 kirje KAM Sports Marketingille.
- 37 Esimerkiksi maaliskuussa 1980 SPL hylkäsi viidestä hakemuksesta vain sen,
jonka hakija ”ei tällä hetkellä kuulu mihinkään nuorten valmennusrenkaa-
seen”. Ua SPLa Cd:7 1/1980.
- 38 Ua SPLa Cd:7 1/1981.
- 39 Suomen Palloliiton toimintakertomus 1981, 2. Ks. myös: Kanerva, ”Projek-
tista Pariisiin”, 110–112.
- 40 Ua SPLa Cd:8 1/1984.
- 41 Ua SPLa Fd:3 9.3.1987.
- 42 Ua SPLa Cd:7 13/1981.
- 43 Ensimmäinen sitaatti: Ua SPLa Cb:10 1987 Heikki Turusen kirje [ei päivä-
määrää, alkuvuosi]. Toinen sitaatti: Ua SPLa Fh:11 14.8.1985.
- 44 Esimerkiksi 1987 SPL:n työvaliokunta päätti stipendin myöntämisestä pe-
laajalle SPL:n koulutus- ja valmennusvaliokunnan esityksestä; toisinaan
niitä myönnettiin pelaajan tai seuran pyynnöstä. Ua SPLa Cd:8 6/1987.
- 45 Jalkapallokirja 1983, Suomen Palloliitto, 1983, 242–265.
- 46 Tuomenlehto, 28–29.
- 47 Ua SPLa Cb:8 7/1983 Kansallisen suosion ja seurojen taloudellisen tilan
työryhmän raportti.
- 48 Ua SPLa Fh:10 2.11.1982 kirje Marian Renkelle.
- 49 Ks. esim. ’Liitoksia’, Futari, 5/1983, 31.
- 50 Suomen tavoitellessa pääsyä 1980 Moskovan olympialaisten jalkapallotur-
naukseen päätettiin, että olympiaprojektin pelaajat eivät saaneet vastaan-
ottaa ulkomailla rahallista korvausta, joka olisi mitätöinyt olympialaisten
vaatiman amatööristatuksen. Lisäksi vuonna 1980 päätettiin (Kanerva,
”Projektista Pariisiin”, 106), että ulkomaille siirtyvien pelaajien kanssa tu-
lisi tehdä sopimus, joka takaisi heidän osallistumisensa maajoukkuetoi-
mintaan myös jatkossa: Ua SPLa Cd:7 3/1979, 1/1980. Itä-Euroopasta, ks.
Lanfranchi & Taylor, 216–220.

- 51 Ks. Ua SPLa Fc:9 Puola-kirjeet. Tieto puolan osaamisesta: Ilkka Suomalainen, "Kansainvälisesti tunnetuin suomalainen jalkapallomies jatkaa tiiviissä työnteossa", Helsingin Sanomat, 1.7.1991, A4.
- 52 Lanfranchi & Taylor, 130.
- 53 Katso esim. Ua SPLa Fc:9 Agreement 18.2.1983 ja Annex 22.2.1985.
- 54 Ua SPLa Fc:9 Jari Rantanen -viestienvaihto ["Jari Rantanen" osio] ja 27.11.1986 telex Berchem Sportilta.
- 55 n.a., "Mika Lipponen sai toisen tarjouksen", Helsingin Sanomat, 19.1.1985, 40.
- 56 Ua SPLa Fc:9 27.3.1985, 20.8.1984, 15.11.1983, 31.12.1981, 29.10.1980, 31.8.1979 Kansainväliset palvelut.
- 57 Lautela & Sjöblom, "Vallanpitäjät", 342.
- 58 Szerovay & Itkonen 2015, 11; Lavikainen 2023, 98.
- 59 Veikkausliigan korostaminen tähtien syntypaikkana vihjaa, että pääosin tähdet pelaavat muissa sarjoissa, ja siirrot ulkomaille ovat todiste Veikkausliigan kovasta tasosta. Ks. Esko S. Lahtinen, "Liigassa syttyy tähtiä", Futari, 7/1998, 45.

Esa Mangeloja

Huliganismia kuningaskentillä

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Johdanto

Jalkapallo ei luonteeltaan ole väkivaltainen peli, vaikka liukutaklauksia ja sääreenpotkimisia pelin tiimellyksessä tapahtuukin. Katso-moissa väkivalta on kuitenkin viime vuosikymmeninä rehottanut. Jalkapallohuliganismista on tullut käsite.

Tässä artikkelissa tarkastellaan penkkiurheilun ja urheilun aktiivisen fanittamisen olemusta, taustatekijöitä, psykologisia ja taloustieteellisiä selityksiä ja sen varjopuolia. Liian innokas urheilujoukkueiden kannustaminen, mahdollisesti alkoholin vaikutuksen alaisena, on jättänyt kansainväliseen urheiluhistoriaan liian monia traagisia tahroja. Artikkelissa tarkastellaan penkkiurheilun psykologiaa, pääsylippujen kysyntään vaikuttavia tekijöitä, urheilun fanittamisen negatiivisia seurannaisvaikutuksia ja luodaan katsaus jalkapallohuliganismin historiaan. Jalkapallohuliganismin syihin ja seurauksiin pureudutaan artikkelin loppuosioissa.

Penkkiurheilun positiivisia vaikutuksia

Kirjassaan ”*Fans*” Larry Olmsted ylistää monin esimerkein ammattilaisurheilun seuraamisen positiivisia vaikutuksia. Olmstedin mukaan urheilun aktiivinen seuraaminen ja fanittaminen lisää niin henkistä kuin fyysistäkin terveyttä. Urheilun seuraaminen saattaa jopa innostaa faneja itsekin liikkumaan ja noudattamaan terveellisiä elämäntapoja.¹ Urheilusankarit toimivat näin esikuvina kohti aktiivista liikuntaharrastusta.

Urheilu ja onnellisuus liittyvät useiden tutkimusten mukaan toisiinsa. Bruno Frey and Anthony Gullo osoittavat tutkimuksessaan, että aktiivinen urheilun harrastaminen antaa harjoittajilleen onnellisuuden tunnekokemuksia.² Kyseiset tutkijat eivät ole voineet kuitenkaan osoittaa päinvastaisen kausaliteetin olemassaoloa. Urheileminen ei siten ole ainoastaan onnellisten ihmisten harrastusta. Aktiivinen elämä epäilemättä on eräs onnellisuuden lähde, mutta tästä ei voida vetää sitä johtopäätöstä, että urheilemisen edellytyksenä olisi onnellisuus. Urheilu antaa ihmisille mahdollisuuden lievittää jokapäiväisen elämän rasitusta tarjoamalla jännitystä, endorfiineja ja sosiaalisia kontakteja. Tutkimusten mukaan myös urheilun seuraaminen katsomosta käsin tuottaa ihmisille onnellisuutta³, jota käsitystä tukevat myös Robert Baaden ja Laura Tichen analyysit.⁴ Ammattilaisurheilun seuraaminen ja pääsylippujen kysyntä saavat siten yhden selityksensä onnellisuuden tunteiden tavoittelusta.

Daniel L. Wann on tutkimuksessaan luetellut ainakin 24 urheilun fanituksesta koituvaa hyötyä.⁵ Verrattuna moneen muuhun viihteen muotoon, urheilulla on useita etuja puolellaan, jotka lisäävät sen viihdekuluttamisen nautittavuutta. Urheilutapahtuman lopputulos ei ole etukäteen selvillä, vaan ottelutulos selviää varmuudella vasta kun loppuvihellys kuuluu. Oopperan libretto on etukäteen katsojien saatavana ja monen elokuvankin loppuratkaisu on helpohkosti arvattavissa. Jalkapallo-otteluun sisältyy sen sijaan aina epävarmuutta ja sen tuomaa jännitystä. Toiseksi on huomattava, että urheilua seurataan yleensä ”livenä” eli reaaliajassa tapahtuvana viihteenä. Pelitapahtumat aktualisoituvat hetkessä ja loppu-

tulos rakentuu koko pelin aikana, kulminoituen loppuvihellykseen. Harvoja urheilutapahtumia katsotaan tallenteina. Usein urheilutapahtumat menettävät kiinnostavuutensa, kun ne ovat ohi ja lopputulos on kaikkien tiedossa. Ajatukset siirtyvät välittömästi seuraavaan peliin ja finaalin jälkeen tulevaan kauteen.

Erityislaatuista urheilutuotteesta on myös se, että sitä seurataan ja kommentoidaan yhdessä muiden kanssa. Harry Potter kirjaa ei voi lukea yhdessä muiden kanssa samanaikaisesti eikä teatterissa voida kommentoida kaverille esitystä näytöksen aikana. Urheilun seuraaminen on siten selvästi yhteisöllisempi kokemus kuin muut viihteen lajit. Urheilun seuraaminen myös mahdollisesti kannustaa katsojia itsekkin urheilemaan ja lisää arkielämän aktiviteettitasoa. Tämä voi johtaa jopa pysyviin elämäntapamuutoksiin. Urheilussa yleisö on olennainen osa tapahtumaa. Ilman katsojia urheilusta katoaa jotakin olennaista. Katsojat osallistuvat tapahtumaan sen koko keston ajan.

Penkkiurheilun psykologia ja pääsylippujen kysyntä

Klassisen talousteorian mukaisesti penkkiurheilun kysynnän voisi katsoa riippuvan useista taloudellisista ja muista kysyntään vaikuttavista tekijöistä.⁶ Näitä voisivat eteenkin olla:

1. Pääsylippujen hinta (huomioiden myös esim. matkakulut)
2. Katsojien tulotaso
3. Korvaavien hyödykkeiden hinnat (esim. elokuvalippujen hintataso)
4. Markkinoiden koko (paikallisen väestön määrä eli potentiaalisen markkinan koko)
5. Urheilutapahtuman merkittävyys (esim. finaaliottelut tai derbyt)
6. Urheilutapahtuman jännittävyys (lopputuloksen epävarmuus ja ottelun tasaisuus)

Penkkiurheilijoiden kiinnostuksen taso urheilua kohtaan vaihtelee kuitenkin hyvin suuresti. Siksi tutkimuksissa on pyritty mitaamaan fanittamisen intensiteetin määrää. Mikäli tutkimuksissa tarvitaan numeraalista dataa, voi fanien innostuneisuuden astetta tarkentaa ja luokitella esimerkiksi SSIS (Sport Spectator Identification Scale) asteikolla. Usein näin tarkka identifioinnin taso ei kuitenkaan ole tarpeen.

Daniel Funk ja Jeff James ovat kehittäneet psykologisen jatkumomallin (PCM) kuvaamaan yksilöiden psykologisen yhteyden syvyyttä urheiluun tai joukkueeseen.⁷ PCM-mallissa kiinnostuksen taso on jaettu tietoisuuteen, vetovoimaan, kiintymykseen ja uskollisuuteen. Ensimmäisellä tietoisuuden tasolla opitaan tunnistamaan, että tietty urheilulaji, joukkue tai tapahtuma on olemassa. Tällä tasolla ei vielä muodostu selvitä preferenssejä tai suosikkeja. Informaation lähteinä toimivat esimerkiksi ystävät, perhe tai media. Tyypillisesti tämä ensimmäinen taso saavutetaan jo lapsuudessa.

PCM-mallin toisella tasolla yksilölle on jo muodostunut suosikkijoukkue tai suosikkilaji. Vetovoimatekijät kyseiseen suosikkiin muodostuvat useiden ulkoisten ja sisäisten motiivien perusteella. Urheilu-, tapahtuma- tai vapaa-ajan harrastus tarjoaa mahdollisuuden tyydyttää tarpeita. Motiivit juontavat juurensa henkilökohtaisen, psykologisten ja ympäristötekijöiden yhdistelmästä. Tällä toisella ”vetovoima” tasolla yksilö on jo luonut positiivisia tunnesiteitä kohteeseensa. Tämä kehittynyt tunneside näkyy jo osallistumisena urheilutapahtumiin ja myös positiivisena kulutuskäyttäytymisenä.

Kolmannella ”kiintymys” tasolla PCM-mallissa yksilölle on kehittynyt urheilukohteeseen vahva psykologinen tunneside. Ulkoisten motivaattitekijöiden suhteellinen merkitys on vähentynyt ja sisäiset motivaattorit nousevat keskiöön. Yksilöstä on kehittynyt urheiluobjektin (tietty joukkue, urheilulaji) fani.

Ylimmällä tasolla PCM-mallissa fanille on kehittynyt tunneside, jota voidaan jo luonnehtia sanalla ”uskollisuus”. Fanittaminen on pysyvää, pitkäkestoista ja kestää myös negatiivisia tapahtumia. Esimerkiksi putoaminen sarjatasolta ei heikennä tunnesidettä, vaan saattaa jopa vahvistaa sitoutumista joukkueeseen.

Säännöllisen urheilutapahtumiin osallistumisen voidaan katsoa edustavan sosiaalisen pääoman kasaamista, joka tapahtuu joko tietoisesti tai tiedostamatta. Tätä ilmiötä on urheilun sosiologiassa kuvattu vapaa-ajan vakavoitumisena ("serious leisure") ja vapaa-ajan urakehityksenä ("leisure career").⁸ Penkkiurheilija kehittyy harrastuksessaan vuosien myötä ja kerää samalla sosiaalista pääomaa urheilun parissa. Vapaa-ajan vakavoitumiseen liittyvät teemat ovat nykyisin varsin suosittuja urheilun sosiologiassa.⁹

Motivaatio urheilun seuraamiseen synnyttää aktiivista toimintaa, eli fanit usein myös ostavat pääsylippuja otteluihin ja lähtevät seuraamaan ottelua stadioneille. Faniuteen kuuluvat siis sosiaaliset käytänteet, joiden mukaisesti kannattajat luovat keskinäisiä sosiaalisia verkostoja ja kokevat yhteenkuuluvaisuutta. Ajan kuluessa vapaa-ajan urakehitys kasvaa ja tietämys lisääntyy. Toimintakoodisto kehittyy samalla.

Urheilutapahtumiin osallistumisen tekijöinä voidaan siis katsoa toimivan ensinnäkin sosialisatian. Katsomoon lähdetään myös näkemään tuttavias ja tapaamaan ihmisiä. Vaikka pääsyliput ovat kalliita ja ottelu ei välttämättä vastaa odotuksia, jatkaa sinnikäs fani silti harrastustaan. Vaikka taloustieteelliseltä näkökannalta katsoen kustannukset ylittäisivät saadut hyödyt, palaa innokas fani silti katsomoon kerta toisensa jälkeen. Tälle ilmiölle on tutkimuksissa löydetty ainakin neljä selitystä.¹⁰ Ensinnäkin vahva yhteishenki aiheuttaa sosiaalisen paineen, joka estää kannattajajoukosta irtaantumisen. Toisaalta vastakkainasettelu kilpailevia joukkueita kohtaan synnyttää motivaatiota jatkaa oman joukkueen kannattamista. Kolmanneksi fanien joukossa esiintyy tyypillisesti epärealistista optimismia, toiveajattelua siitä, että oma joukkue tulevaisuudessa kykenee huomattavasti parempiin suorituksiin. Viimeisempänä motivaattorina vapaa-ajan vakavoitumista tutkinut Ian Jones mainitsee ilmiön, jota hän kuvaa termillä "voice". Jones kuvaa tämän ilmiön itsepetoksena, jossa fanit tappioputkenkin aikakausina tulkitsevat oman joukkueensa edelleen muita joukkueita ylivertaisempaan. Tätä voidaan selittää vaikkapa niin, että uskotaan oman joukkueen pelaavan paljon muita joukkueita tyylikkäämpää tai autenttisempaa "vanhan hyvän ajan" jalkapalloa.

Urheilun faneille olennaista on urheilun seuraamisen kautta toteutuva oman identiteetin rakennus. Yksilö voi samaistua kannattajaryhmään ja kokea kuuluvansa joukkoon. Tämä rakentaa minä-kuvaa. Näin yksilö kategorisoituu tiettyyn ryhmään, vaikka yksilö ei varsinaisesti tapaisi ketään, vaan kategorisointi tapahtuisi pelkästään television äärellä yksinäisyydessä.

Vakavasti harrastukseensa suhtautuvat ”tosifanit” osallistuvat urheilutapahtumiin niiden itsensä vuoksi. Uskollisuus joukkuetta kohtaan nousee tärkeäksi arvoksi kannattajakunnan sisäisessä asteikossa. Fanille on tärkeää nousta kannattajakunnan hierarkiassa ja kerätä arvostusta yhteisössä. Samalla opitaan uusia tietoja ja taitoja joukkueesta ja lajista yleensäkin. Toki monelle kannattajalle myös viihtyminen pelitapahtumissa on tärkeää. Kilpailullinen tasapaino ja lopputuloksen epävarmuus ottelussa lisäävät sen kiinnostavuutta, samoin kuin pelin historiallinen merkittävyys. Tapahtumat mahdollistavat eskapismia rutiineista ja toimivat vastapainona arjelle. Tähtipelaajien läsnäolo lisää katsojakysyntää ja tunnelma stadionilla on usein esitetty motivaattori saapua paikalle. Kannattajat voivat katsoa myös toimivansa altruismin hengessä, antamalla tukensa yleishyödylliselle toiminnalle oman yhteisön hyväksi.

Osalle yleisöstä stadionin oheistoiminnot voivat olla olennainen motivaattori. Alkoholin nauttiminen ja ravintolapalvelut lisäävät katsojakysyntää, samoin kuin laadukas väliaikaohjelma. Kunolliset stadionin fasilitetit lisäävät myös pääsylippujen kysyntää, alkaen parkkipaikkojen määrästä ja WC-tilojen siisteydestä. Stadionin toimivuus, istuinten mukavuus ja näyttötaulujen koko ovat myös merkityksellisiä elementtejä kokonaiselämyksessä.

Fanittamisen synnit

Penkkiurheiluun liittyy valitettavasti myös negatiivisia seurauksia. Urheilujoukkueiden kannustaminen saattaa johtaa liian innokkaaseen ja jopa väkivaltaiseen toimintaan. Yleisesti ottaen fanittaminen mahdollistaa paineiden ja aggressioiden pur-

kamisen sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Toisinaan jalkapallokatsomossa vastuullisesta ja hillitystä perheenisästä kuoriutuu vastapuolen pelaajia ja tuomareita soimaava aggressiivinen räyhääjä. Vaikka artikkelin alkusivuilla on esitetty monia penkkiurheilun hyviä puolia, on fanittamisella siis myös kääntöpuolensa. Varsin vahvoihin näkemyksiin urheilun fanittamisen juurisyistä päätyy Tulsan yliopiston professori Joli Jenson, jonka mukaan fanittamisessa on kyse henkisestä sairaudesta, joka heijastuu huliganismina myös ympäröivään yhteiskuntaan.¹¹

Termi ”fani” johdetaan sanasta ”fanaatikko”. Sen etymologia tulee edelleen latinan sanasta ”fanaticus”, joka tarkoittaa temppelissä jumalia palvovaa henkien riivaamaa kiihkoilijaa. Huligaani-termillä on alun perin viitattu viktoriaanisessa Englannissa riehuneisiin ja mellakoiviin antisosiaalisiin irlantilaisiin maahanmuuttajiin.¹² Huliganismilla viitataan erityisesti brittiläisiin väkivaltaisiin mellakoitsijoihin, joskin jalkapallo-otteluiden yhteydessä tapahtuvista väkivaltaisuuksista on tullut globaali ilmiö.

Urheilujoukkueiden kannattajat ovat ryhmittyneet erilaisiksi yhteisöiksi, joiden keskuudessa alttius väkivaltaan saattaa tehostua. Jalkapallon yhteydessä puhutaan medioissa erityisen fanaattisista kannattajaryhmistä, ”ultrista”. Esimerkiksi Italiassa ultrien toiminnan pääpaino on yhteisöllisyydessä, mutta myös väkivaltaa liittyy joidenkin jäsenten toimintaan. Siinä missä britit käyttävät pääosin nyrkkejä, italialaiset turvautuvat tuliaseisiin ja veitsiin. Ultrien jäsenyyttä pitää hakea ja ne ovat järjestäytyneet armeijan yksikön tai poliittisen järjestön tavoin.¹³ Epäluottamus kaikkia päättäjiä kohtaan elää ultrien keskuudessa vahvana. Ultrat eivät kovinkaan usein tappele toisia joukkueita kannattavia vastustajia vastaan, vaan tyyppillisesti keskittyvät rähinöimään poliisien kanssa.

Kirjassaan ”*Extremism*” Warwickin yliopiston filosofian professori Quassim Qassam tarjoaa hyödyllisen kolmijaon äärimmäisille toiminnoille. Voimme yhtäältä puhua psykologisesta ekstremismistä, toiseksi metodisesta ekstremismistä ja kolmanneksi ideologisesta ekstremismistä. Urheilufanatistmin tapauksessa on kyse nimenomaan psykologisesta ekstremismistä. Psykologisessa ekstre-

mismissä on kyse siitä, kuinka ja millä tavoin henkilö pitäytyy uskomuksiinsa. Fanaatikkoille on tyypillistä liian suuri luottamus oman aatteen pyhyyteen ja kaikkien muiden ideologioiden pahuuteen. Siksi fanaatikko näkee oikeutetuksi talloa alleen muut näkemykset, joko pehmein keinoin tai tarvittaessa väkivalloin. Heitä ei siis kuvasta ainoastaan ylenmääräinen innokkuus, vaan myös ylenmääräinen itsevarmuus.

Fanaatikko halveksuu perusteettomasti muiden ihmisten arvoja ja kiinnostuksen kohteita, ja ovat valmiita tallomaan ne alleen sekä pakottamaan muille omat arvonsa, tarvittaessa vaikka väkivalloin. Fanaatikko ei kykene arvioimaan omia arvojaan kriittisesti, koska niitä pidetään kokonaan epäilyksen ulkopuolella olevina. Fanaatikko on valmis uhraamaan itsensä ja muut arvojensa puolesta.

Taulukko 1. Akateemisten hakukoneiden tarjoamat urheilua käsittelevien tutkimusten teemat.

Lähde	Alkoholi	Väkivalta	Huliganismi	Huumeet	Vedonlyönti	Rasismi	Doping	Korruptio
Google Scholar	44,0 %	45,1 %	0,3 %	54,4 %	4,5 %	6,7 %	2,5 %	7,2 %
Scopus	1,1 %	1,9 %	0,1 %	1,6 %	0,8 %	0,9 %	1,7 %	0,8 %
Web of Science	0,4 %	0,4 %	0,0 %	0,8 %	0,3 %	0,1 %	1,0 %	0,7 %
Microsoft Academic	5,5 %	6,0 %	1,1 %	6,3 %	5,6 %	4,5 %	12,0 %	5,1 %
Journal of Sports Economics	1,5 %	3,8 %	2,1 %	6,4 %	10,5 %	1,7 %	4,6 %	4,1 %

Kuvio 1 summaa akateemisessa tutkimuskirjallisuudessa esiintyvien urheiluun liittyvien negatiivisten seurannaisvaikutusten esiintyvyydemäärien keskiarvoja. Sen mukaan väkivalta ja alkoholi ovat selvästi tutkituimmat urheiluun liittyvät negatiiviset seuran-

naiset. Uhkapelit ja doping ovat hieman yllättäen selvästi harvinaisempia tutkimusteemoja.

Kuvio 1. Valittujen avainsanojen esiintymistiheys (5) urheiluun liittyvässä akateemisessa tutkimuksessa.

Käytettäessä erilaisia Internetin tieteelliseen tarjontaan keskittyviä hakukoneita, (Google Scholar, Web of Science, Scopus, Microsoft Academic) huomataan, että etsittäessä urheiluun liittyviä tieteellisiä tutkimuksia, esiintyy varsin monessa tutkimuksessa jo otsikoissa ”väkivalta”, ”huumeet” ja ”alkoholi” avainsanat. Yli 10% akateemisesta urheilututkimuksesta vaikuttaa tarkastelevan väkivaltaan ja alkoholiin liittyviä teemoja.

Useat tutkimukset vahvistavat alkoholin runsaan käytön korreloivan jalkapallokatsomoissa ilmenevän mellakoinnin kanssa. Humalatila lisää varsinkin nuorten mieskatsojien väkivaltaisuutta. Poliisien tilastot osoittavat, että alkoholiin liittyvät pidätykset lisääntyvät selvästi pelipäivinä.¹⁴ Michael Ostrowsky on kuitenkin osoittanut tutkimuksissaan, että alkoholin käytön ja urheilukatsojien väkivaltaisen käyttäytymisen välinen yhteys on monimutkaisempi kuin miltä ilmiö äkkiseltään näyttää.¹⁵ Kaikki huligaanit eivät ole alkoholin vaikutuksen alaisena käyttäytyessään väkivaltaisesti.

Taulukko 2. Huliganismin historiaa. Traagisimpia mellakoita ja niiden uhrien lukumäärät.

Vuosi	Kuolleet	Loukk.	Stadion	Kaupunki	Valtio	Joukkueet
532	30000-50000	?		Konstantinopoli	Bysantti	Blue - Green
1964	328	500	National Stadium	Lima	Peru	Peru - Argentina
1967	40	600	Kayseri Atatürk Stadium	Kayseri	Turkki	Kayserispor - Sivasspor
1968	71	150	El Monumental	Buenos Aires	Argentiina	Boca Juniors - River
1971	66	200	Ibrox Stadium	Glasgow	Skotlanti	Rangers - Celtic
1982	66–340	61	Central Lenin Stadium	Moskova	NL	FC Spartak - HFC Haarlem
1985	56	265	Valley Parade Stadium	Bradford	Englanti	Bradford City - Lincoln City
1985	39	600	Heysel Stadium	Bryssel	Belgia	Liverpool - Juventus
1988	93	100	Dasarath Rangasala Stadium	Kathmandu	Nepali	Bangladesh - Nepal
1989	97	766	Hillsborough Stadium	Sheffield	Englanti	Liverpool - Nottingham Forest
1996	83	150	Estadio Doroteo Guamuch Flores	Guatemala City	Guatemala	Guatemala - Costa Rica
2001	43	250	Ellis Park Stadium	Johannesburg	E-Afrikka	Kaizer Chiefs - Orlando Pirates
2012	72	500	Port Said Stadium	Port Said	Egypti	Masry - Ahly

Huliganismin historiaa

Urheilutapahtumien yhteydessä ilmenevä nujakointi ei ole mikään uusi ilmiö. Vuonna 532 jKr. Konstantinopolin ”Nika-kapina” johdatti jopa 30.000 ihmisen kuolemaan, kun vaunukilpa-ajojen katsojat aloittivat keisarin vastaisen mellakoinnin. Eniten mediajulkisuutta saaneet tragediat ovat Heyselin ja Hillsborough’n tapahtumat. Vuonna 1985 Brysselin Heysel-stadionilla Liverpoolin ja Juventuksen kohtaamisessa 39 katsojaa kuoli ja noin 600 loukkaantui. Vuonna 1989 Hillsborough’n jalkapallostadionilla Englannin Sheffield-

dissä huliganismin jälkiseurauksena 96 katsojaa menetti henkensä ja 766 loukkaantui.

Katsojien yllättävä käyttäytyminen ja joukkohysteria on toiminut usein katastrofien pontimena. Vuoden 1971 joukkotungetksinta Ibrox-stadionilla Glasgow'ssa alkoi, kun Celtic oli 89.minuutin kohdalla voitolla. Rangers teki kuitenkin jatkoajalla maalin, mikä sai suuren joukon Rangersin kannattajia palaamaan nopeasti stadionille. Rangersin fanipäädyn portaikko oli jyrkkä betonikuilu, vain 10 metriä leveä ja 30 metriä pitkä. Tuhannet villisti tungeksivat fanit pakkautuivat katastrofaalisiin seurauksiin. Kuoliaaksi tukehtui tai musertui 66 katsojaa.¹⁶

Heysel-stadionin tragedia 1985 tapahtui katastrofaalisiin seurauksiin Eurooppa-cupin loppuottelussa Brysselissä, jossa tuhannet Liverpoolin kannattajat olivat tulleet ilman pääsylippua Brysseliin ja murtautuivat katsomoon. Liverpoolin fanit tunkeutuivat turva-aidan yli neutraaliin katsomolohkoon ja aiheuttivat pakokauhua. Tuolloin 39 ihmistä kuoli, heistä pääosa oli Juventuksen kannattajia. Samalla noin 600 katsojaa loukkaantui.¹⁷ Seurauksena 14 Liverpoolin fania tuomittiin vankeusrangaistuksiin ja UEFA sulki kaikki englantilaisjoukkueet viideksi vuodeksi Euroopan kentiltä. Liverpool suljettiin kansainvälisiltä areenoilta peräti kuudeksi vuodeksi. Huhtikuussa 1989 cupin välieräottelussa Hillsborough'n stadionilla Sheffieldissä Liverpoolin fanien päätykatsomoon päästettiin satoja kannattajia liikaa. Tungos mellakka-aitojen rajaamassa katsomon keskiosassa oli valtava ja 96 Liverpool fania puristui kuoliaaksi.

Huliganismin tapaisesta episodista oli kyse myös Hondurasin ja El Salvadorin välillä vuonna 1969 käydyssä ”jalkapallosodassa”. Maat pelasivat tuolloin karsintaotteluja paikasta vuoden 1970 MM-kisoihin. Honduras voitti ensimmäisen osaottelun 1–0. Tämän jälkeen julkisuutta herätti nuoren 18-vuotiaan salvadorilaisen kannattajan tekemä itsemurha. Hän ei kestänyt isänmaansa häviötä jalkapallo-ottelussa. Hänen hautajaisistaan tuli suuri kansanjuhla,

jota noin 80 % salvadorilaisista seurasi televisiosta. Honduras pelasi toisen osaottelun El Salvadorin pääkaupungissa San Salvadorissa. Mellakat alkoivat heti joukkueen saapuessa kaupunkiin. El Salvador voitti ottelun 3–0. Kolmas ja ratkaiseva ottelu pelattiin puolueettomalla maaperällä Mexico Cityssä. Pelin voitti El Salvador 3–2. Kuusi tuntia ottelun päättymisen jälkeen salvadorilaiset pommikoneet aloittivat pommitukset ja täysimittainen sota alkoi. VäkivaltaisuuDET kestivät useita päiviä, kaikkiaan 100 tuntia. Tuhansia kuoli, kun taisteluja käytiin etupäässä Hondurasin maaperällä. El Salvadorissa kuoli noin 900 ihmistä, jotka enimmäkseen olivat siviilejä. Honduras menetti 250 taistelusotilasta ja yli 2 000 siviiliä neljän päivän sodan aikana. Suurin osa sodasta käytiin Hondurasin maaperällä ja tuhannet muut joutuivat kodittomiksi. Lukuisat ihmiset haavoittuivat. Rauhansopimus solmittiin vasta 1980.¹⁸ Selkkauksen juurisyyt piilivät maiden välisessä pitkäaikaisessa poliittisessa ja sosiaalisessa skismassa, mutta sodan syttymiseen myös jalkapallolla oli ainakin välillinen ristiriitoja kärjistävä vaikutuksensa. Taulukossa 2 on kuvattu merkittävimpiä huliganismin aiheuttamia episodeja.

Syitä huliganismiin

Tutkimuksissa on yritetty selvittää fanien väkivaltaisen käyttäytymisen juurisyytä. Katsojat itse selittävät mellakointia toisinaan epäpätevällä tai puolueellisella tuomarityöskentelyllä. Media ja poliitikot selittävät huliganismia alkoholin liiallisella nauttimisella. Alkoholin suhde mellakointiin ei tutkimusten mukaan ole yksiselitteinen. Kaikki väkivaltaiset huligaanit eivät riehu alkoholin vaikutuksen alaisena. Joidenkin näkemysten mukaan tiukat stadionien alkoholirajoitukset ovat synnyttäneet katsojissa aggressiivisuutta ja edesauttaneet mellakointia. Alkoholi kyllä poistaa estoja ja lisää tutkitusti väkivaltaisuutta, mutta joitakin katsojia voi ärsyttää rajoitukset sen nauttimisessa. Huliganismin syitä on siis etsittävä muistakin lähteistä kuin alkoholista.

Urheilun taloustieteessä etsitään ilmiön taustalta taloudellisia tekijöitä. Köyhyys nähdään taloustieteessä ”perisyntinä”, joka heijastuu sosiaalisina ongelmina. Rahan puute näyttäytyy jalkapallokatsomoissa aggressiivisuutena ja turhautumisena. Toisaalta huli-ganismia on selitetty myös päinvastoin taloudellisen nousukauden tuotteena. Lisääntynyt taloudellinen hyvinvointi ja matkustamisen helpottuminen ovat lisänneet fanien vierailuja vieraspelien paikakakunnilla ja vastakkaisten faniryhmien kohtaaminen stadionilla edistää mellakointia. Poliittisen vasemmiston kannattajat syyttävät ongelmasta työttömyyttä, oikeistoon kallistuvat analyytikot taas sallivuuden kulttuurin lisääntymistä ja moraalisen selkärangan kulttuurillista rappeutumista. Myös Leicesterin koulukunnan tunnetuin edustaja Eric Dunning on painottanut sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden keskeistä merkitystä. Hänen mukaansa sosiaalinen epätasa-arvoisuus ja alempien sosiaaliryhmien syrjäytyminen johtavat katsomoväkivaltaan. Nämä näkemykset on uusimmissa tutkimuksissa valtaosin kumottu. Huligaanit eivät edusta ainoastaan alempia sosiaali- ja tuloryhmiä, vaan mellakointiin syyllistytään lähes kaikilta tulo- ja koulutustasoilta.

Sosiologian professori Michael Ostrowsky selittää katsojien väkivaltaista käyttäytymistä useiden tekijöiden summana. Näihin tekijöihin kuuluvat jännityksen etsintä, turhautuneisuus ja yksimielisyyscharha. Viimeksi mainittu ilmiö on psykologinen vinouma, jossa yksilö luulee virheellisesti kaikkien lähistöllä olevien ihmisten jakavan samat tavoitteet ja mielipiteet.

Ostrowsky on tutkimuksissaan maininnut yhdeksän sosiaalipsykologista riskitekijää, jotka lisäävät huliganismin todennäköisyyttä.¹⁹ Ensinnäkin jännityksen etsiminen voi olla yksi huliganismin synnyn syy. Toisaalta katsojat käyttäytyvät impulsiivisesti. Mikäli katsojat ovat turhautuneita (esim. tuomarityöskentelyyn tai ottelun lopputulokseen) johtaa se mahdollisesti väkivaltaan. Joukossa myös ”tyhmyys tiivistyy”, eli fanit samaistuvat metelöivään joukkoon niin intensiivisesti että unohtavat normaalit sosiaaliset normit. Jalkapallokatsomoissa ilmenee konformistisuutta eli ryhmäilmiötä, jossa yksilö toimiessaan ryhmässä mukautuu enemmistön käyttäytymiseen, arvoihin ja näkökulmiin. Oletus anonymiteetin

säilymisestä suuren joukon keskellä saattaa altistaa väkivallalle.

Psykologia tunnistaa ns. ”Beduiinisyndrooman”, jossa väliaikaiset viholliskuvat syntyvät tilannesidonnoisesti.²⁰ Sen mukaan huligaanit omaksuvat yksinkertaistetun toimintalogiikan: ”*Kaverin kaveri on kaveri, kaverin vihollinen on vihollinen, vihollisen vihollinen on kaveri ja vihollisen kaveri on vihollinen*”. Ehkäpä penkkiurheilu sisältää itsessään sisäänrakennettuna turhautumisen siemenen. Katsoja vähintäänkin alitajuntaisesti tiedostaa, että hänen käyttäytymisellään ei ole mitään vaikutusta ottelun lopputulokseen. Tämä aiheuttaa innokkaassa katsojassa vähintäänkin potentiaalista turhautumista.

Paras tiivistys huliganismin juurisyistä löytyy epäilemättä vanhasta suomalaisesta sananlaskusta: ”*Joukossa tyhmyys tiivistyy*”. Huliganismin syiksi on urheilun sosiologiassa tarjolla valtaisa määrä erilaisia tarjokkaita. Leicesterin koulukunnan, ja sen valovoimaisimman edustajan Eric Dunningin mukaan, työväenluokkaselitys on niistä perinteisin. Brittien huliganismin juuret ovat luokkayhteiskunnan patoutuneessa skismassa ja taloudellisessa epätasa-arvossa, joka purkautuu ajoittain jalkapallo-otteluissa. Erilaisia kollektiivisen käyttäytymisen teorioita (mm. tartunta-, konvergenssi-, arvonlisäys- ja sisäisen normiston teoria) on myös esitetty huliganismin taustaselittäjiksi.²¹

Oheisessa taulukossa 3 on koostettu tekijöitä, joiden on tutkimusten mukaan katsottu lietsovan väkivaltaista käyttäytymistä penkkiurheilijoiden joukossa. Tekijät on jaettu neljään pääryhmään.²² Sosio-kulttuuriset tekijät liittyvät yhteiskunnassa esiintyviin sosiaalisiin ristiriitoihin, jotka saattavat kärjistyä ja saada sytykkeensä ottelun tiimellyksessä. Samaan kategoriaan liittyy yhteiskunnan yleinen väkivaltaisuuden esiintymisen taso ja sen sosiaalinen hyväksyttävyys yhteisössä. Toisena tekijäryhmänä ovat itse tapahtumaan ja sen fasiliteetteihin liittyvät tekijät. Seisomapaikoilla esiintynee enemmän levottomuutta katsojien keskuudessa kuin istumapaikoilla. Kannattajien sekoittuminen katsomossa lisää myös ristiriitoja. Eri kannattajaryhmittäin eristetyt katsomolohkot ovat käytännöllinen ja toimiva ratkaisu ainakin ottelun aikaisten väkivaltaisuuksien vähentämiseen. Merkittävässä finaaliotteluissa

lienee enemmän riskitekijöitä kannattajien mellakointiin, joten ottelun merkittävyys lisää väkivallan uhkaa. Epäoikeudenmukaiseksi koettu tuomarityöskentely saattaa myös laukaista väkivaltaisuuksia katsomossa, samoin kuin pelaajien välinen väkivaltaisuus kentällä. Poliisin ja järjestysmiesten käyttäytymisellä saattaa myös olla provosoivaa vaikutusta. Viimeisenä voidaan tarkasteluun liittää yleisön demografiaan liittyviä tekijöitä. Alhainen ikä ja miessukupuoli ovat myös väkivaltaisuuteen altistavia riskitekijöitä.

Taulukko 3. Huliganismin esiintymisen syitä.

Sosio-kulttuuri	Tapahtuma / stadion	Järjestysmiehet / poliisi	Yleisö
Yhteiskunnan sosiaaliset ristiriidat	Istumapaikat vs seisomapaikat	Matala vs korkea profiili	Ikä
Väkivallan taso ja sosiaalinen hyväksyttävyys yhteiskunnassa	Eristetyt katsomolohkot vs sekoitettu katsomo		Sukupuoli
	Kannattajien sekoittuminen		
	“Isot ottelut”		
	Pelaajien väkivaltaisuus		
	Tuomarityöskentely		

Loppusanat

Jalkapallo on maailman suosituin urheilulaji. Sillä arvioidaan olevan 3,5 miljardia fania (seuraavina suosiossa tulevat kriketti 2,5 miljardia ja maahockey 2 miljardia kannattajaa). Suosio on myös jakautunut varsin tasaisesti koko maapallolle. Jalkapalloa seurataan hyvin aktiivisesti, eikä siten ole yllättävää, että myös negatiivisia

seurannaisvaikutuksia esiintyy. Fanittaminen tarjoaa mahdollisuuden sosiaalisen pääoman rakentamiseen ja sisältää arjen harmautteen, mutta sisältää myös aineksia negatiivisiin ilmiöihin.

Urheiluareenoilla ilmenevä huliganismi liittyy erityisesti jalkapalloon. Syyt väkivaltaisuuksien esiintymiseen juuri jalkapallon parissa, joka pelinä on suhteellisesti katsoen varsin väkivallatonta toimintaa itse pelikentällä, kaipaasi tulevaisuudessa lisää tutkimusta. Esimerkiksi jääkiekko on pelinä huomattavasti väkivaltaisempaa ja nyrkkitappelut pelaajien välillä ovat melkein pä säännöllisesti toistuva ”väliaikaviihdyke” jopa amatööritasolla. Tästä huolimatta jääkiekko-otteluiden yleisö käyttäytyy huomattavasti rauhallisemmin kuin jalkapallofanit.

Brittiläisessä jalkapallossa on puututtu huliganismiin varsin kovalla kädellä. Vielä 1980-luvulla keskimääräinen katsoja koki olonsa turvattomaksi Iso-Britannian katsomoiden lehtereillä ja tämä näkyi vähenevinä lipputuloina ja katsojien määränä. Englannin Valioliigan (Premier League) otteluissa väkivaltaisuuDET on saatu merkittävästi vähenemään tarkalla etukäteissuunnittelulla, katsojasektoreiden jaottelulla ja järjestysmiesten tarkalla toiminnalla. Kallistuneilla pääsylipuillakin lienee osansa asiassa. Media raportoi menneinä vuosikymmeninä hyvinkin näyttävästi huliganismista ja myös tästä saattoi syntyä itseään toteuttava väkivaltaisuuDEN kierre. Huligaanit tiesivät mellakoimalla pääsevänsä päivälehtien etusivuille. Joidenkin nykytutkijoiden mukaan jalkapallohuliganismista syntyi akateemisessa maailmassakin ylikorostunut tutkimusteema. Koska ilmiö ei kuitenkaan ole hävinnyt, vaan katsojien mellakointia ja kuolonuhreja aiheuttavaa väkivaltaa esiintyy edelleenkin globaalisti, on aiheeseen edelleenkin syytä paneutua. Tämä mahdollistaa paremmin penkkiurheilun negatiivisten seurannaisvaikutusten vähentämisen jo ennakolta.

Kirjallisuus

- Baade, R. A., & Tiehen, L. J. (1990). An Analysis of Major League Baseball Attendance, 1969—1987. *Journal of Sport and Social Issues*, 14(1), 14–32.
- Buning, R. J., & Gibson, H. (2015). The Evolution of Active Sport Event Travel Careers. *Journal of Sport Management*, 29(5), 555–569.
- Dunning, E. (1999). *Sport Matters: Sociological Studies of Sport, Violence and Civilisation*. Routledge, London.
- Frey, B. S., & Gullo, A. (2021). Does Sports Make People Happier, or Do Happy People More Sports? *Journal of Sports Economics*, 22 (4), 432–458.
- Funk, D. C., & James, J. (2001). The Psychological Continuum Model: A Conceptual Framework for Understanding an Individual's Psychological Connection to Sport. *Sport Management Review*, 4(2), 119–150.
- Getz, D., & Patterson, I. (2013). Social Worlds as a Framework for Event and Travel Careers. *Tourism Analysis*, 18(5), 485–501.
- Jensen, J. (1992). Fandom as Pathology: The Consequences of Characterization. Teoksessa: *The Adoring Audience. Fan Culture and Popular Media* (ed. Lisa A. Lewis) (s. 9–29). Routledge.
- Jones, I. (2000). A model of serious leisure identification: The case of football fandom. *Leisure Studies*, 19(4), 283–298.
- Kujanpää, V. (2007). Jalkapallohuliganismi—Työväenluokan aggressiosta organisoiduksi toiminnaksi. Teoksessa: *Kuningaspelin kentät: Jalkapalloilu paikallisena ja globaalina ilmiönä*, eds. Itkonen H. & Nevala A. (s. 147–154). Gaudeamus.
- Merlo, L. J., Hong, J., & Cottler, L. B. (2010). The association between alcohol-related arrests and college football game days. *Drug and Alcohol Dependence*, 106, 69–71.
- Mäkijärvi, E. (2018). *Pyhä peli: Italian jalkapallon tarina*. Arktinen Banaani.
- Nepomuceno, T. C., de Carvalho, V. D., Silva, L. C., de Moura, J. A., & Costa, A. P. (2022). Exploring the Bedouin Syndrome in the Football Fan Culture: Addressing the Hooliganism Phenomena through Networks of Violent Behavior. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(15).
- Olmsted, L. (2021). *Fans: How watching sports makes us happier, healthier, and more understanding*. Algonquin Books of Chapel Hill.
- Ostrowsky, M. K. (2014). The social psychology of alcohol use and violent behavior among sports spectators. *Aggression and Violent Behavior*, 19(4), 303–310.
- Ostrowsky, M. K. (2018). Sports Fans, Alcohol Use, and Violent Behavior: A Sociological Review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(4), 406–419.
- Rissanen, M. (2022). *Kadut, kentät ja katsomot: Jalkapalloderbyjen kiikko ja lumo*. Atena.

Simmons, R. (2006). The demand for spectator sports. Teoksessa: *Handbook on the Economics of Sport*, eds. Andreff, Wladimir & Szymanski, Stefan (pp. 77–89). Edward Elgar.

Stebbins, R. A. (2006). Serious leisure and well-being. Teoksessa: *Work, leisure and well-being* (pp. 129–142). Routledge.

Qassam, Q. (2021). *Extremism. A Philosophical Analysis*. Routledge.

Vares, V. (2018). *Pallon herruus. Kuningaslajin valta ja lumo*. Otava.

Wann, D. L. (2006). Understanding the positive social psychological benefits of sport team identification: The team identification-social psychological health model. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 10(4), 272–296.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Olmsted 2021.
- 2 Frey & Gullo 2021.
- 3 Dunning 1999.
- 4 Baade & Tiehen 1990.
- 5 Wann 2006.
- 6 Simmons 2006, 79.
- 7 Funk & James 2001.
- 8 Stebbins 2006.
- 9 Esim. Buning & Gibson 2015; Getz & Patterson 2013.
- 10 Jones 2000.
- 11 Jensen, 1992.
- 12 Mäkijärvi 2018, 91.
- 13 Mäkijärvi 2018, 91.
- 14 Merlo et al. 2010.
- 15 Ostrowsky 2014.
- 16 Rissanen 2022, 31.
- 17 Rissanen 2022, 44.
- 18 Vares 2018, 316–318.
- 19 Ostrowsky 2018.
- 20 Nepomuceno et al. 2022.
- 21 Kujanpää 2007.
- 22 Ostrowsky 2018.

Tuuli Jauhola

Gender inequality in Finnish football – The perspective of top-level female players

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Introduction

In 2022, the Women's Euro final between England and Germany set a record with a crowd of 87,192. This is the highest attendance in European Championship match ever, for women and men. Still, female football players are facing a constant backlash, receiving unequal treatment, and being discriminated against their gender. Compared to the increased diversity talk broader in society, these discussions have gone quite unnoticed in the sports world until now. Lately, there has been significantly more talk on diversity in sports, especially from the perspective of gender. Among other things, the popularity of the Women's Euro 2022 has accelerated the discussions on unequal opportunities of female players and questioned the traditional view of football as a sport solely for men.

In the European context, gender is the diversity category that is considered and discussed the most¹. Even if the number of men and women is more or less equal in society, leadership positions in companies are dominated by men¹. The same seems to be true for sports organizations as well: 'Sports organizations are sites where men and men's activities are privileged'². The privilege of men in sports is traditionally justified by their physical superiority³. Especially in the context of more physically requiring sports, such as football or basketball, the biological differences are highlighted as they have a fundamental impact on performance. Despite the physical differences, several social factors, such as gender norms, put women in a discriminatory position in sports. For instance, women's football was banned by national football associations in all Western countries for 50 years up until the 1970s⁴. This ban was put in place as women's football was seen as an 'unsuitable' game for women⁵.

A lot has happened in women's football since the ban was lifted in the 1970s, for instance, looking at the achievements of the Women's Euro 2022 tournament. Still, women's teams are far from being considered equals. The female players that play at the top-level face several obstacles that make it hard for them to play professionally⁶. The poor labor conditions prevent the growth of the women's side of the sport and are not only damaging to the players but also to the clubs and associations⁷. Moreover, the strong systematic beliefs and norms in society impact women's football as well.

As one of the most gender-equal countries in the world⁸, second-ranked Finland has taken significant steps toward a more inclusive and equal environment for female football players playing at the top level. In 2020 the Football Association of Finland (FAF) decided to rebrand and rename the highest league for women to the National League instead of being called the Women's League⁹. With the renaming of the women's top league in Finland, the FAF aspired to promote gender equality and emphasize the fact that women's football is equivalent to professional football and deserves to be referred to accordingly. Traditionally, the women's leagues are treated as female versions of the top leagues for men¹⁰.

However, football has no gender, and therefore, everybody should have the right and opportunity to aim for the top⁹. In addition to the renaming initiative, starting in 2019, the FAF decided to compensate the women's and men's national teams according to the same terms¹¹. Consequently, Finland became one of the first countries in the world to provide similar pay for their national teams regardless of gender. Despite the efforts and actions already taken by the FAF, there is a lot to be done to make sure that female players can play professionally and focus on the sport without being discriminated against by their gender. For instance, only 1–3 clubs out of 10 in the National League can provide a professional environment for their female players¹². Additionally, only two of the clubs have a goal-orientated strategy for developing women's football, and just a few players have the chance to play as fully (or even partly) professionals. On average, female football players in the National League get paid 160,8e per month.

As a nation that is seen to be one of the role models for gender equality, Finland offers a highly relevant context to analyze gender inequality within the sport of football. To get more depth into the discussion, it is crucial to investigate and understand how female players experience gender discrimination. Furthermore, as victims of gender-based discrimination, it is also important to shed light on what can be done from their perspective to promote gender equality. Thus, this article will discuss the ways top-level female football players experience gender inequality in Finland. The findings presented in this article are derived inductively from semi-structured interviews conducted with eleven female players of the National League. The qualitative, semi-structured interviews with the female players enabled the development of an understanding of their reality as professional football players while giving room for the emergence of new insights and encouraging open discussion.

A purposeful sampling strategy was applied for the interviews to cover different clubs in size and geographical location. The sample selection criteria for the interviews were: a former or current player in the National League that has played several seasons and went through the transformation from the Women's League to the

National League. These criteria were chosen to cover experience over a longer period to reveal any developments and capture experiences from players who have played in several clubs. Furthermore, the transformation from the Women's League to the National League aspires to take steps towards a more professional environment for top female players in Finland. One interesting aspect was to see if this change has had any impact on players' experiences regarding gender inequality in Finnish football. In addition, three unstructured discussions with representatives of FAF and FPA (Football Players Association in Finland) were conducted to get a better and more holistic understanding of the phenomenon at hand.

It all starts with the norms in society

'It is a norm, that how it has been, that men do sports and women do something else.'

'Maybe the norm is just generally that men can earn a living, that men are like an example or something, and then women have to, or the thinking is that a woman is at home, or a woman is the one who gives birth to a child or always has to consider those kinds of things more deeply. Until when can you play football if you want a family, or you want a relationship or anything? I somehow feel like there is huge pressure on women because the thinking is that men can do whatever since they do not have to give birth or take care of a family.'

In the world of sports, female athletes are constantly battling against gender-based discrimination and stereotyping. Societal norms rule the gender roles and the beliefs about what is seen as an appropriate occupation for women¹³. In addition to physical ability, multiple social factors explain the discrimination against female athletes. From a young age, male and female children are treated differently. They are provided with different toys, they are encouraged to take on different activities and hobbies, and they have very different role models to look up to, especially when it

comes to sports¹³. Accordingly, women athletes grow up with and are surrounded by social constructs that discriminate against them. As one of the interviewed players described: ‘My interest towards football started when I was never chosen to play with the boys, because [...] the boys were like “you cannot play because you are a girl” so you are not supposed to play.’ It is quite obvious that the social constructs of gender unconsciously affect the attitudes and mindsets of people toward women in sports. Early on in their lives, aspiring professional female players are put against mindsets and attitudes that discourage them to pursue their dreams. One player explained that she was put into a difficult position as she was asked to join a team abroad to play professionally. However, her parents eventually pressured her to stay and focus on her studies instead. She described this as a conflict in trying to balance what she wanted to do (play football) and what she was expected to do (study or work), also indicating that football was not considered a proper job by her parents. A similar situation would be hard to imagine if it were a male player in question. Consequently, as sports are a popular societal activity, social norms also dictate gender roles in sports.

The Finnish female players also talk a lot about how societal norms impact their daily lives as top-level athletes and their experiences with gender roles in their sport. Several players described situations where they faced prejudice and were not taken seriously as professional football players because they are women. Some players also told that they feel like women’s football is not considered a ‘sensible enough’ thing to do, and similarly to the player’s story above, others also feel the pressure of having to study or work in a job that is considered more suitable for women. The way some players experienced it, men are traditionally seen as the ones playing football and doing sports, whereas women are seen as the ones giving birth and taking care of the family. Gendered roles result from long social processes that over time become the norms in society¹³.

Therefore, it is no wonder that these societal norms affect several aspects of the daily lives of top-level female football players. According to the players, the prejudice, and negative

attitudes towards women in football are reflected in several aspects of their everyday lives; the funding and resources available, the lack of conditions and opportunities provided, the organizational structures that favor men, and media coverage that paints an image of men's football as preferred. Even if Finland is one of the role model countries when it comes to gender equality, it appears that the norms are deep-rooted in society. Additionally, the physical nature of sports seems to be a considerable factor to slow down the progression of gender equality in comparison to other areas of society such as the business world.

While the socially constructed gender inequalities in sports reflect the society, any improvements in the sports world can potentially enhance the status of women wider in society. When female athletes are seen in society as equals to men, the masculine qualities such as leadership and strength that are associated with sports also become accepted qualities for women¹³. This normalization of women as equals in sports will not only open more professional opportunities for women in sports but also enable them to expand their limited social roles wider in society. The way the players see it, raising awareness about gender inequalities and all the progress in Finnish football toward equal opportunities could potentially inspire other countries, sports, and parts of society. One example of this is the similar pay for Finnish national teams, that other nations have later adopted as well. Accordingly, sports and women's football give a potential platform to push further the positive values of equality and inclusion at all levels of society across the world.

The vicious circle of the financial aspect and conditions and opportunities

‘Quite often money plays a big role. It enables something for men that we do not have because there is just not any money. [...] In the end, everything, like field bookings, are related to money issues.’

‘If my training level is that we train in the morning from

8 to 9, meaning very early, when men train after us from 10 to 12. And then between I go to work, and then I go to another practice in the evening. Every sensible human being realizes that I have never as much energy as I would have if I had one practice in a day so that my body has had the time to wake up, and after that, I would get 24 hours for recovery before the next practice.'

Two considerable ways that top-level female football players experience gender inequality in Finnish football are a lack of financial resources and a lack of conditions and opportunities. Traditionally, the sports world and the job opportunities in sports have been dominated by men. It is considerably more challenging for women to become professional athletes thanks to a limited number of spots for professional opportunities¹³. Even as professionals, the pay women get is not enough to make a living out of it. Unequal pay is one of the most notable aspects that characterize the inequality between men and women in sports. Out of the most popular sports, the pay gap in football is particularly wide¹⁴. Even if the popularity of women's football is growing, the pay that female football players get is minimal compared to that received by male players⁴.

The lower pay and lack of opportunities for female athletes are frequently justified by arguing for biological and physical differences¹³. Even if the participation of women in professional sports is increasing and the performance gap between genders is decreasing, women athletes rarely have similar opportunities to those offered to men. Proper training is required for athletes to improve. However, proper training is dependent on the financial benefits and opportunities, that are rarely available for female athletes constricting their development¹³. The lack of financial support also pushes female athletes to pursue careers or studies outside their sport. Again, this leads to a reality where professional female athletes must juggle between their sport and professional career. Compared to their men counterparts that can put all their time and effort into the sport, it is way challenging, if not impossible, for female athletes to reach their full potential. Thus, resulting from a lesser position and lack of opportunities, women

athletes have a hard time closing the performance gap compared to men.

Similarly in Finnish football, financial resources together with conditions and opportunities seem to work as barriers to gender equality. These two aspects seem to be in a constant interplay and create a vicious circle, where the lack of money and resources lead to worse conditions and fewer opportunities. Simultaneously, to create revenues and gain viewers, better conditions and opportunities are required to develop the players and the game. The public view is that different pay and opportunities are justified because men bring in more revenue and attract more viewers⁴.

This belief is also reflected in the interviews with the Finnish top-level female players, and for instance, most of them do not get paid at all. Even in the best-case scenario, they earn barely enough to make a living out of it. Interestingly, in addition to the pay gap, players also bring up several other aspects of conditions and opportunities, such as field bookings, equipment, and services provided, as ways the differential treatment appears and constricts their development opportunities. While these aspects are not always directly connected with the financials (for instance, when the clubs restrict women's access to the same fields, training times, and gym hours as men), it seems like women are facing systematic discrimination that is justified with the financial argument. The financial argument functions as a self-reinforcing mechanism for gender inequality. Everything can be seen to depend on money in one way or another, and therefore money is a convenient argument to justify differential treatment. All in all, societal norms greatly influence the vicious circle of financial resources and, conditions and opportunities and have a crucial role in maintaining the *status quo*.

Media and (the lack of) visibility

‘We should think about aspects that are not only related

to money and what aspects we can improve without thinking about that. [...] If we would talk about women's football similarly to men's football in the news, [...] and that women's football would also be shown on TV as much as men's football, different leagues and everything. A lot fewer games are broadcasted. That would increase awareness and bring the [gender equality] topic further. And get more juniors excited about it, and more girls pursue playing and start to view it as a potential career. That would increase the number of players, which would continue to move everything forward.'

When it comes to sports, media and visibility play a significant role. Newspapers and TV programs offer a huge variety of articles, shows, and live broadcasts on different sports. However, the public media on sports tend to be dominated by men, and sports played mostly by men. This is also acknowledged by Finnish top-level female players, who name media and the lack of visibility as considerable ways that they experience unequal treatment in football. Moreover, several players raise media to reinforce the prevailing social norms in society affecting the way women's football is portrayed in the media. As one player phrased it: 'Men's games are shown a lot more on public channels and for women's games you have to search yourself from somewhere, like YouTube Live or somewhere further.' Consequently, the media has the power to reproduce the existing gender norms but also condition the public to choose men's sports over women's sports³.

While media and the lack of visibility are perceived as barriers to gender equality in Finnish football, the female players also acknowledge the potential of marketing and increased visibility as boosters for gender equality. Many of the players had already seen improvements in women's football because of increased visibility and more effective ways of marketing. The players talked about the importance of marketing and portraying men's and women's teams in a similar way as this would also signal that they are in fact considered as equals. If men and women are provided with

similar media coverage and recognition, the socialization process will start to perceive men and women as equals and thus, justify similar conditions and opportunities for both genders³.

Additionally, the players recognize that putting more effort into marketing and increasing visibility will also create interest and attract more audiences, which will lead to increased ticket sales and higher revenues in the long run. Thus, the players see this financial outcome of marketing as a potential aspect that can interfere with and hopefully break the vicious circle of financial resources, and conditions and opportunities and enable women to decrease the performance gap in comparison to men. As an important societal function, the media has also the ability to change the perception of women in sports instead of reinforcing the existing societal norms. To conclude, rather than media being just a barrier to gender equality, the players see marketing and increased visibility through media as aspects that can boost gender equality in their sport but also wider in society.

Talking about organizational structures

‘If [the teams] were under the same [organizational form], it would be a lot better if they were together because that way, the teams would also somehow be treated maybe more like equals. In my old club, at least, women were together with juniors, which leads to the fact that women are on the same level as boy juniors and are considered equals. Then again, I do not think it should be like that, or it would be better if [men and women] were under the same [organizational form], then they would be considered equals.’

‘We are both women and men under Oy (Finnish limited company), which is very rare in Finland. Very few women’s teams are also under Oy. [...] When my old team was merged into this club, the difference was huge. Now we have a very professional team, and many of the players

get paid, and do nothing but just play football. In many aspects, [...] things are going very well for us as female football players.'

One important way that societal norms are reflected in society is through organizational structures. As with any form of discrimination stemming from societal norms, gender inequalities are embedded into the structures and how we organize work¹⁵. Moreover, accepting and complying with these socially constructed structures keeps reproducing them and allows gender inequalities to persist over time¹³.

While sports have always been a considerable part of society and operate in the same socially constructed reality, they seem not to be an exemption from the influence of organizational structures. As brought up by the Finnish top-level female players, the organizational structure is an important aspect to look at when considering gender inequality in sports. Several players discussed the organizational structure of their clubs and how that affects their everyday lives as professional football players. For instance, in every club except one, women's teams were registered as non-profit organizations, separate from the men's teams that oftentimes are registered as limited companies. In addition to women's and men's teams being separate organizations, women's teams usually have a joint organization with the junior teams. This way of organizing the clubs was discussed by the players and deemed to signal that the teams are not considered equals and that the women's teams are rather associated with the junior teams and in fact not even having the possibility to generate profits.

Even if the organizational structure was perceived as a barrier to gender equality by top-level Finnish football players, similarly to the media, the players recognized the potential of organizational structure as a promoter for gender equality. In addition to organizational structure as a separating factor, the players talk about aspects such as common organizational form and collaboration between the teams of men and women as important ways to enhance gender equality and improve conditions and opportunities. This

collaborative organizational structure would bring the two sides of the clubs closer to each other and foster collaboration and unity. Based on the experiences of Finnish top-level female players, two things seem to be true.

Firstly, a common organizational structure and closer collaboration with the men's teams seem to enable better training conditions and opportunities for women when they get access to the same facilities and equipment as men. This again leads to improved performance for the women as enabling a professional environment is in a key role in the development of female football players. Thus, as suggested by the players, a collaborative organizational structure could help intervene and break the vicious circle of the financial aspect and conditions and opportunities. Secondly, a collaborative organizational structure would send a message that men and women are considered equals. The players recognize the role of men as privileged to help fight gender inequality as they believe that men will have more influence and a better say in society. Therefore, a collaborative organizational structure between women and men seems to be an essential aspect to consider tackling gender inequality and influence the way women are seen in football and sports generally, and that way change the norms in society.

The never-ending debate between money and moral justice

“The way I see it, in Finland, all top-level teams, I mean women's teams, should be, [...] I think in all the clubs, the men's team should take the women's team under their wing in a way. Because I do not know any investment [...] if you do not put any money into it, it will not make any profit. You have to make an investment at some point. [...] And if we transitioned to Oy (Finnish limited company) and they started to support us a little, the women's team could become more and more professional. And that is how the whole league could develop, and we could gain

more audience as the game improves. The players would improve, and the game would become more interesting and bigger. Currently, it is very difficult to develop the game further because the time is very limited for the players to develop on their own.’

In addition to arguing for physical difference as justification for unequal treatment, differential treatment in sports is often justified with the financial argument of women not creating revenues⁴. This is also strongly present and reflected in the experiences of top-level female players and the ways they experience gender inequality in Finnish football. As one player states, money more or less has an impact on everything and in a way, everything is dependent on it. However, some players see that money as an argument for differential treatment is not justified in all cases and can even be overlooked in certain situations. According to the players, instead of focusing purely on the financial aspect, more moral aspects should be considered to create equal opportunities and conditions for female football players. The players recognize the importance of equal opportunities and talk a lot about equality in the interviews. Still, most of them understand the role of the financial argument and agree that it cannot be fully ignored and that, in some situations, it is simply justified. Then again, the way that the players see it, in cases where the women’s team generates considerable revenues, it is morally right to provide equal pay and opportunities.

There is a mutual agreement, though, that in cases where the women’s team is not generating profits, equal pay is not justified as the money must be earned and come from somewhere. However, even in these cases, the players seem to agree that the discriminative treatment they experience sends a message in society that women are valued less for what they do. What is more, they also agree that women’s football is starting to get more recognition and that gender equality has emerged as an important topic in society. Therefore, treating women as less valuable can be harmful to the reputation and image of the clubs, and thus, providing better conditions and opportunities for them seems morally justified.

Being morally good does not mean that you cannot simultaneously be financially profitable¹⁶. There seems to be a mutual agreement among the players that in the short term, by investing in women's football and enabling better training conditions and opportunities, players get a better chance to develop and improve the game. In the long run, the improved conditions and opportunities will lead to financial profits in ticket revenues and more audience. Hence, first focusing on the moral perspective by providing equal conditions and opportunities through collaborative organizational structure and marketing and visibility can lead to long-term financial benefits in Finnish football. Therefore, the most beneficial option to promote gender equality in women's football in Finland seems to be to consider both money (business case) and what is morally right (moral case) intertwined, rather than just focusing on one aspect at the time.

What the future holds

'Very often, women's football is talked about like, A) you are not interesting product enough to make any effort, because B) you do not have any audience, and C) you will not get as much ticket revenues meaning you are not as valuable. Then these three aspects create a vicious circle, but if you can break one of these aspects, for example, they say that you are not an interesting product. But then if people go and watch horse polo, and football is one of the most popular sports in the world, so there are plenty enough viewers. So do something. Change the visibility, and wow, you have more audience, wow, you have more ticket revenues, wow, the product becomes more profitable. [...] How they made men's football an interesting product is that they started to play it, people have gone and watched it, and then started to hype it up like come and watch. The same could be done for the other gender as well and not only argue that men are more interesting. Of course, they are more interesting because they have always been hyped up more, and if the same input was put on the women's side, it would surely be similar.'

The recent success stories in women's football have raised an increased interest in it. We can see that the sport has taken huge steps forward in the past years and decades compared to the years following the lifting of the ban in the 1970s. Despite the steps forward, it cannot be denied that the norms in society together with the vicious circle of the financial aspect and conditions and opportunities slow down the progress significantly. On top of the active ways to discriminate and hinder gender equality in football, a big challenge is to tackle the unconscious behaviors that comply with and reproduce the deep-rooted societal norms allowing unequal treatment to persist. Every action, even if unintentional, that discriminates against female football players, adds a new tile to the wall that is slowly coming down, a wall that the players and supporters of women's football are simultaneously trying to overcome.

As recognized also by the top-level Finnish female players, the importance of money cannot be denied. However, over the past years, we have had several prime examples of the huge potential that women's football has. Investing in women's football, that is doing what is morally right, has led to considerable success and growth. For instance, the Champions League semi-final match between FC Barcelona Femení (Spain) and VfL Wolfsburg (Germany) had a record attendance of 91,648 on April 22, 2022¹⁷. Football arguably being the biggest sport in the world, it does indeed seem like there is a huge potential also in the women's side of the sport that is yet still to be properly untapped. However, to get there, there is still quite some work to be done, and the change will most probably not happen by itself.

As we have seen, a lot of the differences in treatment are argued with (the lack of) money. In relation to this notion, several top-level Finnish female players suggested that there are various ways to promote women's football that come free of or at a minimum cost. Examples of these are marketing and visibility, collaboration with the men's side of their organization, and the way the players and others working with the sport talk about women's football. Especially importance is put on the ways that people in power and higher in the organizations talk about women in football. In the end, small things can make big

differences, and a CEO of a club talking down women's football publicly will jeopardize several years of hard work. It is for sure interesting to see what the future holds for women's football, and if it will one day reach the popularity of the sport played by men.

Conclusion

While gender inequality is a widely discussed topic that can be approached from numerous angles, this article discussed more closely how gender inequality presents itself in Finnish football from the perspective of female players. Based on fruitful and interesting discussions with eleven top-level Finnish female players, this article considers the role of the norms in society, financial aspect and resources, conditions and opportunities, organizational structures, and media, when it comes to the ways the players experience gender inequality in Finnish football. Based on the data, the first three aspects seem to operate as barriers to gender inequality. However, as the latter two are identified as forms of discrimination against female players, they can also be converted into boosters, collaborative organizational structure, and marketing and visibility that can further promote gender inequality in Finnish football.

Firstly, it was revealed that norms in society are one main barrier to gender equality in Finnish football, and societal norms greatly influence all the other aspects. Fuelled by societal norms, the other two identified barriers, financial aspect and resources, and conditions and opportunities create a vicious circle. This entails, that financial resources are required to provide better conditions and opportunities. Then again, to create higher revenues and attract more audiences, better conditions and opportunities are required for the game and players to develop. However, as discussed in this article, societal norms are socially constructed. While these norms are created and reproduced in social processes, these interactions can be intervened and changed. Therefore, secondly, collaborative organizational structure and marketing and visibility were identified as means not only to change the norms in society but also to promote gender equality in Finnish football. While both

two aspects seem to be important channels to signal equality in society, a collaborative organizational structure also can provide better conditions for female players. In contrast, marketing and visibility can help attract more audiences leading to increased ticket revenues.

Moreover, as demonstrated in this article, instead of solely focusing on the business case and financials, from the players' perspective, a combination of the moral and business case would seem the most optimal approach for promoting gender equality in Finnish football. While the players accept the importance of the financial aspect as money does not come freely, the reputational harm and damage to brand image for treating women as less valuable seem to be the most efficient moral argument for why women should be provided with equal opportunities. Additionally, the players believe that first focusing on the moral aspect and providing equal opportunities for women will eventually lead to financial benefits in the long run.

Looking ahead, this article argues that there is a huge potential in women's football. We can see that men's football with its undeniable popularity has reached a certain saturation, whereas women's football has started to take huge leaps forward in recent years after being banned for 50 years until the 1970s. However, there is still a lot of work to be done to speed up the process. As one of the players stated: 'If we ever want to develop our league further and this even to be a possibility, the first priority is to create a professional environment for the players, conditions, and training.' Changing the attitudes and mindsets of people will take time and effort, but we can already see small changes in society. Finland as a still relatively small football country has already shown a great example, that has not gone unnoticed in the international football world. I strongly believe that efforts like this will help women's football to realize its great potential and grow exponentially both in terms of profit and popularity in the upcoming years. Only the future will show how things will turn out and how we will succeed to tackle the inequalities that still persist in the sport.

References

- 1 Primecz, H., & Romani, L. (2019). Diversity Categories Across Cultures. In H. Mensi-Klarbach, & A. Risberg (Eds.), *Diversity in Organizations: Concepts and Practices* (2nd ed., pp. 95–123). Red Globe Press.
- 2 Cunningham, G. B. (2008). Creating and Sustaining Gender Diversity in Sport Organizations. *Sex Roles*, 58(1–2), 136–145. <https://doi.org/10.1007/s11199-007-9312-3>.
- 3 Kosofsky, S. (1993). Toward Gender Equality in Professional Sports. *Hastings Women's Law Journal*, 4(2), 209–247. Retrieved from http://heinonlinebackup.com/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/haswo4§ion=12.
- 4 Archer, A., & Prange, M. (2019). 'Equal play, equal pay': moral grounds for equal pay in football. *Journal of the Philosophy of Sport*, 46(3), 416–436. <https://doi.org/10.1080/00948705.2019.1622125>.
- 5 Williams, J. (2006). An Equality Too Far? Historical and Contemporary Perspectives of Gender Inequality in British and International Football. *Historical Social Research*, 31(1), 151–169.
- 6 Burt, A. R. (2021). Same Work but Different Pay : Gender Inequality in the Professional Sports Industry. *Culture, Society, and Praxis*, 13(1).
- 7 Jonsson, C., Beielefeld, A., & Gouttebarger, V. (2019). *Women's Football*.
- 8 WEF (World Economic Forum). (2021). *Global Gender Gap Report 2021*. World Economic Forum. Retrieved from <http://reports.weforum.org/global->.
- 9 Kansallinen Liiga. (2022). Retrieved May 2, 2022, from <https://www.kansallinenliiga.fi/liiga/>.
- 10 Naisten Liiga. (n.d.). *Visio 2023: Modernia huippu-urheilua*.
- 11 Sahlström, A., & Karttunen, A. (2019). *Historiallinen Päätös näkyy helmareiden kukkarossa – kattojärjestöjen takia miesten ja Naisten Korvaukset yhä Erilaiset Lopputurnauksissa*. Yle Urheilu. Retrieved May 2, 2022, from <https://yle.fi/urheilu/3-10955334>.
- 12 Suomen Palloliitto. (n.d.). *Strategiaprosessi Naisten Liiga 2020–2023*.
- 13 Nentwich, J., & Tienari, J. (2019). The 'Doing Differences' Perspective on Gender and Diversity. In H. Mensi-Klarbach, & A. Risberg (Eds.), *Diversity in Organizations: Concepts and Practices* (2nd ed., pp. 124–151). Red Globe Press.
- 14 Sporting Intelligence. (2017). *Global Sports Salaries Survey 2017*. Sporting Intelligence. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1Oyvt6yIBqIt3QeO1kKxm_SVnSG5yr64/view.
- 15 Acker, J. (2012). Gendered organizations and intersectionality: problems and possibilities. *Equality, Diversity and Inclusion*, 31(3), 214–224. <https://doi.org/10.1108/02610151211209072>.
- 16 Mensi-Klarbach, H. (2019). Diversity Management: Historical Development and Different Rationales. In H. Mensi-Klarbach, & A. Risberg (Eds.), *Diversity in Organizations: Concepts and Practices* (2nd ed., pp. 67–92). Red Globe Press.
- 17 BBC. (2022, April 22). *Barcelona 5–1 Wolfsburg: Barca Thrash Wolfsburg and set new crowd record for women's game*. BBC Sport. <https://www.bbc.com/sport/football/61182899>.

Seppo Heikkinen

Digitaalinen tutkimusmenetelmä kulttuurihistoriassa: Naisten kilpaurheilun vastustus ja puolustus suomalaisessa lehdistössä 1920–1930-luvuilla

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Johdanto

Suomi oli kiistämätön urheilun suurvalta maailmansotien välisenä aikana. Menestys yleisurheilussa oli alkanut jo vuoden 1912 Tukholman olympiakisoissa, joissa kestävyysjuoksijamme Hannes Kolehmainen voitti kolme kultamitalia. Urheilumenestyksellä oli suuri merkitys myös itsenäisyyttään tavoittelevan pienen kansan itsetunnolle. Naisia ei kuitenkaan hyväksytty osallistumaan varsinkaan yleisurheiluun. Näin vaikka naiset täällä olivat olleet äänioikeustaistelun eturintamassa. Tilanne kärjistyi entisestään si-

sällissodan jälkeisessä poliittisesti jakautuneessa, juuri itsenäistyneessä valtiossa. Tässä artikkelissa haen vastausta kysymykseen, millaisia uusia näkökulmia digitaalinen tekstianalyysi voi tuoda tutkittaessa naisten kilpaurheilusta käytyä lehtikeskustelua? Edelleen kysyn, kuinka digitaalisella menetelmällä voidaan tutkia muutosta keskustelussa?

Artikkelin aineistot ovat keväällä 2022 Turun yliopiston historian, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella hyväksytystä pro gradu -työstäni *Tasa-arvoa kilpaurheilussa? Naisten kilpailujen vastustus ja puolustus Suomessa olympiavuosina 1920–1936*.¹ Valitut mediat ovat *Kisakenttä*-lehti, *Työläisnaisten Urheilulehti* ja *Helsingin Sanomat*. Kaikkien lehtien numerot on digitoitu Kansalliskirjastossa tutkimusajalta, joka kattaa sotien väliset vuosikymmenet 1920–1936. Valitut mediat edustivat ajan erilaisia poliittisia painotuksia: *Kisakenttä* porvarillista, *Työläisnaisten urheilulehti* vasemmistolaista ja HS edistyspuoluetta lähellä olevaa puolueettomuuteen pyrkivää linjaa (edistyspuolueen pää-äänenkannattaja 1918–1932).

Aikajakso valikoitui sen merkittävyyden vuoksi, onhan kyse Suomen itsenäisyyden ensimmäisistä vuosikymmenistä. Tuolloin kansakunta haki omaa tietään lainsäädännön ja instituutioiden kehittyessä. Kulttuurielämässä koettiin uusia, eurooppalaisia tuulahduksia. Samalla myös sukupuolten työnjako muuttui ja roolit yhteiskunnassa hakivat paikkaansa. Urheilu toimi eräänlaisena peilinä sille, kuinka kansalaiset suhtautuivat toisiinsa ja mahdollisiin muutoksiin sukupuolten suhteissa.

Sukupuolen käsite rakentuu tässä artikkelissa tutkimusajan aineistosta nousevasta, kahdesta toisiaan täydentävästä sukupuolesta.² Liikunta kattaa tässä tutkimusajan käsityksen ei-kilpailullisesta fyysisestä toiminnasta, jolla oli kasvatuksellinen merkitys.³ Tutkimusajankohtana voimistelu sijoittui liikuntakäsitteen alle. Esimerkkinä tästä on ajan naisliikunnan järjestö, *Suomen Naisten Liikuntakasvatusliitto SNLL*, jonka toiminta rakentui naisvoimistelun edistämiseen. Urheilu ja liikunta ovat käsitteellisesti lähellä toisiaan. Tutkimusajankohtana urheiluun ei enää kuitenkaan liitetty kasvatuksellista merkitystä vaan sen sijaan nousivat tavoitteellisuus

kunnon ja terveyden ylläpitämiseksi.⁴ Kilpaurheilun läpimurto tapahtui Suomessa 1900-luvun alkuvuosikymmenellä.⁵ Se on sääntöjen mukaista, usein seurojen tai instituutioiden järjestämää tavoitteellista kilvoittelua voitosta.

Naisten mahdollisuuksia kilpaurheiluun vuosisadan alun Suomessa on tutkinut esimerkiksi historioitsija Leena Laine. Hän on kirjoittanut historiikkeja työväen naisten urheiluliikkeestä ja useita artikkeleita naisten urheiluhistoriasta. TUL:n ja SVUL:n virallisissa historiikeissa tutkimusajan naisurheilu on mainittu yleensä lyhyesti ja viitaten naisvoimisteluun. Uudempaa otetta tutkimuksessa edustavat sosiologi Riitta Pirinen ja historioitsija Maria Rantala, jotka ovat tutkineet naisrepresentaatioita medioissa.⁶ Tutkitun aikakauden tärkeistä keskustelijoista, Anni Collanista ja Lauri Pihkalasta on kirjoitettu elämänkertoja, joissa avataan heidän suhtautumistaan myös naisten kilpaurheiluun.⁷

Keskustelutrendien muutoksen ja keskustelun sävyjen tutkiminen on puuttunut 1920–1930 -luvuilta. Osoitan tässä artikkelissa, että digitaalinen tutkimusmenetelmä avaa uuden näkökulman tutkimusaineistoon ja mahdollistaa myös diskurssien *muutoksen* tutkimisen valitulla ajanjaksolla.

Päämetodini tutkimuksessa oli tekstien sisällönanalyysi. Siinä valitut artikkelit kultakin viideltä olympiavuodelta käsiteltiin ensin digitaalisen tekstianalyysin keinoin. Käyttämäni *Topic modeling* -ohjelmasovellus (aihemallinnus) nosti aineistosta esiin kolme kilpailukeskustelun päätemaa, joita avaan lähiluvulla. Kolme esiin nousevaa, keskustelua hallitsevaa teemaa ovat: *miehinen diskurssi*, *terveys*-perustelut ja naisten *kilpailullisuuden nousu*. Miehinen keskustelu rakensi ja ylläpiti sankarimyyttejä, joita nuori kansakunta tarvitsi. Tässä Hannes Kolehmaisen ja Paavo Nurmen menestyksillä ja esimerkeillä oli suuri osa. Terveys- ja estetiikkaperusteluissa korostettiin kauneusarvoja ja hengen voimaa yli ruumiin. Kolmantena, voimakkaana trendinä tuli naisten kilpailullisuuden nousu -teema. Naisten yhteistyö niin tapahtumien järjestelyissä kuin oman koulutuksen järjestelyissä olivat nousussa. Samalla ulkomaiset esimerkit näyttivät suuntaa myös naisten osallistumiselle kilpailuihin.

Esittelen ensin aineistot ja digitaalisen menetelmän, jota ei ole vielä laajasti käytetty kulttuurihistoriallisessa tutkimuksessa. Sen jälkeen pohdin tutkimusajan historiallista kontekstia, avaan kolmea keskustelun pääteemaa ja kuvaan laajemmin digitaalisen menetelmän lähestymistapaa ja ominaisuuksia.

Aineistot ja menetelmä

1900-luvun alun länsimaisille yhteiskunnille oli tyypillistä *medioituminen*. Se tarkoittaa politiikan tutkija Erkka Railon ja historioitsija Paavo Oinosen mukaan joukkotiedotusvälineiden merkitystä ihmisille todellisuuden tulkinnassa. Lehtiteksteillä oli ja on merkitystä ajan arvoihin ja asenteisiin.⁸ Urheilumaailmaa ja kilpailuja kuvaavissa teksteissä on siten myös vallankäyttöön liittyvä aspekti. Niillä, joilla on oikeus sanoa asiasta jotain, on samalla myös valtaa muokata todellisuutta. Kolmen lehden lähestymistavoissa oli myös eroja.

Kisakenttä-lehti keskittyi naisten liikuntaan ja sen perusti Anni Collan vuonna 1911. Voimistelunopettajakoulutus oli aloitettu Helsingissä jo 1800-luvun lopulla ja vuonna 1884 kurssilla aloitti myös Anni Collan. Kurssi oli ensimmäinen, jolle hyväksyttiin myös naisia. Collan, keskisuomalaisen lääkäriperheen tytär tulisi nousemaan naisliikunnan merkittäväksi vaikuttajaksi yli puolen vuosisadan ajaksi. Hän oli liikuntakulttuurin moniottelija, joka toi 1910-luvulla Suomeen naisten urheilumerkkiaatteen ja tyttöjen partioliikkeen. Hän oli myös ristiriitainen hahmo: toisaalta moderni, lyhyessä tukassaan polkupyörällä ajava poikatyttö; toisaalta perinteestä kiinni pitävä konservatiivi.⁹ Toinen perinteisen voimistelukulttuurin puolestapuhuja ja Kisakentän kirjoittaja oli lääkäri Kaarina Kari. Hänellä oli hyvät suhteet varsinkin Saksaan ja lääketieteelliset perustelut vastustettaessa kilpailuja saivatkin pontta, kun vedottiin ulkolaisiin auktoriteetteihin. Usein perustelut olivat ylimalkaisia ja riitti vain viittaus ulkomaisiin tutkimuskeskuksiin.¹⁰

Vuonna 1928, Amsterdamin olympiavuonna, Kisakenttä julkaisi laajan naisten kilpailuja käsittelevän, kiertokyselyksi nimetyn artikkelin. Puolesta ja vastaan -argumentit sinkoivat ja kilpailun

vastustus oli laajaa. Erilaisilla taustoilla ja asiantuntemuksella varustetut henkilöt kirjasivat kantojaan ja julistivat omaa totuuttaan. Tutkin puheenvuorojen sävyjä, ja niistä selkeästi kilpailuja vastustavia oli 16 kappaletta ja puoltavia 10. Laskin puoltaviksi myös neutraalin kannan ottaneet kirjoitukset. Koko vuosikymmenen ajan oli naisille myös esitetty omia, heille enemmän sopivia lajeja. Tässäkin keskustelussa kerrottiin, kuinka vaikkapa uinti, hiihto, kuviouinti tai verkkopallo olisivat naisille sopivampia kuin yleisurheilu tai voimaa vaativat lajit. Usein perustelut olivat juuri lääketieteeseen tai estetiikkaan vetoavia.¹¹

Työväen naisurheilun äänenkannattaja, Työläisnaisten urheilulehti oli perustettu vuonna 1921. Se seurasi tiiviisti eurooppalaisten sisarjärjestöjen toimintaa ja uutisoi matkoista kansainvälisiin tapahtumiin. Sotienvälisenä aikana järjestettiin Itä-Euroopassa kaikkiaan neljät työväen olympialaiset, joissa menestystä ja uutisoitavaa tuli suomalaisille. Lehti oli suunnattu naisille, ja siitä tulikin suosittu. Lehteä päätoimitti Helmi Paasonen (1896–1968) pitkälle 1930-luvun lopulle asti. Hän pyrki luomaan yhteyksiä yli poliittisten rajojen myös porvarillisiin naisliikunnan vaikuttajiin. Toinen aktiivinen kirjoittaja lehdessä oli Elsa-Kirsti Koponen (1884–1969).¹² TUL suhtautui myönteisesti naisten kilpailuihin ja poikkesi näin porvarillisen puolen kannasta. Kahden aatteellisen puolen yhdistävä tekijä oli oman, juuri naisille suunnatun liikuntakoulutuksen järjestäminen.

Miehisen urheilutarinan kirjoittajia olivat Lauri ”Tahko” Pihkala, Martti Jukola ja Sulo Kolkka. Tahko ja Jukola olivat Urheilulehden päätoimittajia ja Kolkka HS:n urheilutoimittaja. He hallitsivat urheilujournalismin kenttää pitkään ja olivat mielipidejohtajia, joita luettiin ja kuunneltiin. Pihkalan kanta naisten kilpailuihin oli kielteinen ja sellaisena se säilyi pitkään. Tahko kirjoittaa 1930-luvun alussa:

Tarkasti ottaen urheilu on naiselle jonkun verran vierasta eikä sillä ole hänelle lainkaan sellaista merkitystä edes ruumiillisen, saati sitten henkisen liikuntatarpeen tyydyttäjänä kuin miehelle. Tämä vieraus näkyy mitä selvimmin siitä, että naisen suorituskyky useissa urheiluihissa on hänen

voimiinsakin verrattuna heikompi kuin miehen tai poikasenkin.¹³

Pihkala vetosi tekstissä miehen ja naisen fyysisiin eroihin vastustaessaan naisten kilpailutoimintaa. Yleisessä keskustelussa puhuttiin myös naisen hermostollisista eroista mieheen. Lauri Pihkala kannatti tätä teoriaa ja niin myös Anni Collan. Collanin mukaan kyse ei kuitenkaan olisi niinkään laadullisesta kuin määrällisestä eroista, joka voitaisiin jopa poistaa harjoittelulla.¹⁴

Edellä esitellyt tärkeimmät kirjoittajat tunsivat toisensa kirjoittajina ja mielipiteen muokkaajina. Usein he kirjoittivat myös toisensa julkaisuihin ja ottivat tiukastikin kantaa kirjoittajakollegansa mielipiteisiin. Hyvä esimerkki tästä on Anni Collanin tiukka vastaus Kisakentässä Tahko Pihkalalle 1.7.1932:

Lauri Pihkala on kohta ainoa, joka yrittää käyttää erikoistermejä – pinkomista, pomppimista, itkuvakavuutta, akka-valtikkaa – puhuessaan naisten urheilusta. Kunhan vain ei hänen omista tyttäristään tulisi urheilusaavutusten omistajia.¹⁵

Collan arvosteli sarkastisesti Pihkalan pilkkaavaa kirjoitus-tyyliä. Pihkala ja Kolkka käyttivätkin verbaalista arsenaaliaan vähätelläkseen naisten kilpailun merkitystä ja arvoa varsinkin arvokilpailuissa. Tultaessa 1930-luvulle aggressiivinen kirjoittelu lisääntyi. Kun vertasin kolmea lehteä juuri pilkka- ja ivakirjoittelun osalta, havaitsin, että HS kunnostautui tällä alueella. Myös Kisakenttä-lehti käytti palstatilaa vähättelevien kirjoitusten julkaisuun. Työväen lehdistö ei juurikaan käyttänyt tätä tyyliä, ja yksi syy siihen voi olla TUL:n myönteisempi suhtautuminen naisten kilpailuihin.

Tutkimuksessani valitsin sisällönanalyysiin viideltä olympiavuodelta 1920–1936 yhteensä 120 artikkelia. Ne jakautuivat tasan kolmen lehden kesken siten, että päivittäin ilmestyvän HS:n artikkelit ajoittuivat parin kuukauden ajalle olympialaisten ympärille. Kahden muun, harvemmin ilmestyvän aikakauslehden artikkelit olivat koko olympiavuodelta. Käytin artikkelien valinnassa hakufraaseja *naisten kilpaurheilu* ja *naisten yleisurheilu*. Koska keskityin nimenomaan

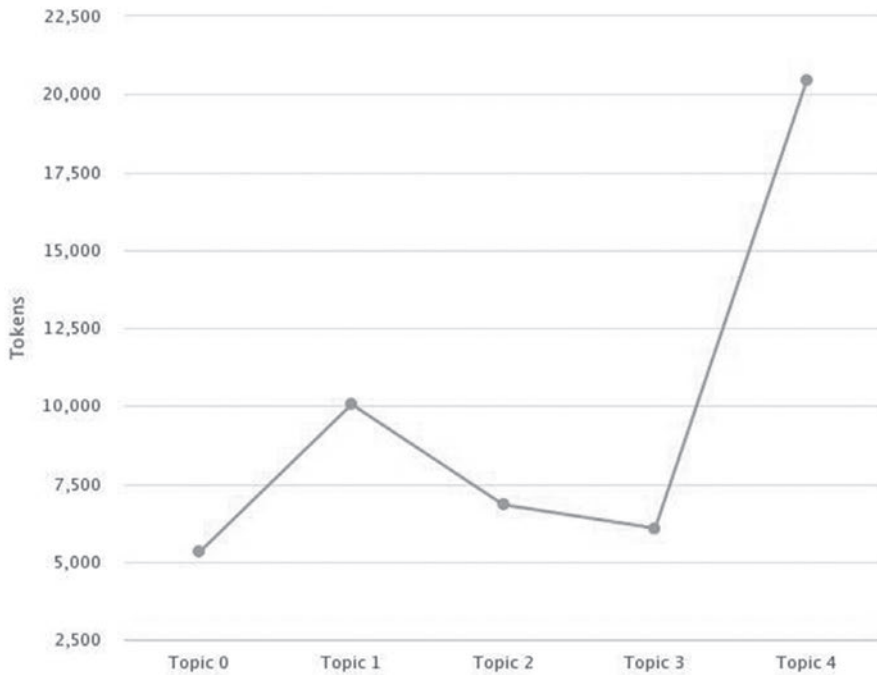
keskusteluun *kilpailusta*, sen vastustukseen tai puolustukseen urheiludiskurssissa, ei fraaseina ole liikuntakasvatukseen viittaavia hakusanoja. Erityinen mielenkiintoni kohdistui yleisurheiluun, koska naisten yleisurheilukilpailut olivat varsinkin porvarillisten urheilutoimijoiden vastustuksen kohteena.

Aineiston käsittely alkaa digitaalisella tekstianalyysillä, jossa kukin artikkeli muutetaan tekstimuotoon, ladataan ohjelmaan ja esikäsitellään. Esikäsitteleminen palauttaa yleisimmät sanat perusmuotoonsa, poistaa tekstistä erikoismerkit ja usein esiintyvät sanat kuten ja, sekä, että ja niin. Käytetty ohjelma oli Turun yliopiston käytössä oleva *Mallet*-ohjelmistoon perustuva sovellus.¹⁶ Ohjelman Topic modeling -analyysi pystyy hakemaan annetusta tekstimassasta tiettyjä, tekstissä piilevinä eli latenteina esiintyviä yhteisiä aiheita (*topic*) sekä niihin sisältyviä sanoja ja sanamääriä.¹⁷

Tietokoneajo käy läpi koko aineiston ja tulostaa pyydetyn aihe määrän kutakin aihetta kuvaavana sanalistauksena. Tutkimuksessani määrittelin aiheääräksi viisi ja kuhunkin aiheeseen pyysin kymmenen sanan listauksen. Aihe- ja sanamäärän valintaan ei ole yksiselitteistä ohjetta. Kokeilemalla erilaisia yhdistelmiä löydetään tilanne, jossa tutkija tunnistaa kontekstiin liittyviä, selkeimmin tulkittavia aiheita.¹⁸ Sanalistojen tulkinta ja aiheen sanallistaminen niistä on tutkijan tehtävä. Tutkitun ajan historiallisen kontekstin tunteminen on tarpeen ja on todettava, että samasta aineistosta voidaan päätyä erilaisiin tulkintoihin.¹⁹ Kaavio 1 näyttää ohjelman antaman tulosteen aiheista sekä sanalistoina että grafiikkana.

Oma tulkintani on, että tuloksista voidaan havaita kolme pääteemaa. Ensimmäinen on *miehinen diskurssi*, joka näkyy aiheissa 1 ja 3. Siihen liittyvät ilmaukset *Nurmi, voitto, olympia*. Toisena nostan esiin *terveysteeman*. Sitä kuvaavat sanat *sielun, ruumiin ja terveys* aiheessa 0. Kolmas ja koko aineistoa hallitseva teema on *kilpailullisuuden nousu*. Aiheen tyypillisiä ilmauksia ovat *Anni, naiset ja naisvaliokunta* ja näitä sanoja esiintyy aiheissa 2 ja 4. Se, kuinka monta teemaa nostetaan esiin listauksesta, riippuu tutkimuksesta ja sen tavoitteista. Koska tässä kyseessä oli pro gradu -työ, kolmen teeman valinta oli riittävä määrä niiden asianmukaista kontekstointia ja analyysiiä silmällä pitäen.

Topic Comparison – Tokens

Topic Comparison – Tokens

KAAVIO 1. Aihemallinnuksen tuloste. Ohjelma esittää sanalistoina aiheet 0–4, joista tutkijan on tehtävä oma tulkintansa. Pystyakselilla oleva Tokens-arvo kuvaa sanojen kokonaismäärän niissä artikkelissa, joissa aihe esiintyy. Lähde: tekijän.²⁰

Naisten kilpaurheilu tutkimusajan historiallisessa kontekstissa

Sotien välisenä aikana maan henkistä ilmastoa hallitsi sisällissodan voittajan, valkoisen puolen hegemonia. Jo edelliseltä vuosisadalta periytyvä, snellmanilaiseen ajatteluun perustuva sukupuolten työnjakoajattelu korostui. Historioitsija Irma Sulkunen kuvaa kehitystä, jossa säätyläisten osuus kaupungeissa väheni samalla kun työväestön osuus lisääntyi nopeasti. Samalla vahvistui ydinperheen malli, jossa sukupuolten roolien erot korostuivat. Naiselle jäivät kotitalous ja vastuu uuden sukupolven kasvatuksesta.²¹ Naisjärjestöt hyväksyivät sen myös ja tukivat näin naisen paikkaa kodissa ja samalla miehen osaa julkisissa rooleissa. Tämä miehen ja naisen erilaista yhteiskunnallista roolia korostava ajatus oli osa ideologista, nationalistista pohjavirtaa, joka peitti alleen liberaalimmat pyrkimykset.²²

Itsenäisyyden alkuvuodet olivat myös kansalaisyhteiskunnan kehittymisen aikaa. Yhteiskuntaa koossa pitävä lainsäädäntö kehittyi ja yleinen koulutustaso alkoi nousta. Kotitalouden merkitystä osana kansantaloutta alettiin korostaa ja lapsen asema parani esimerkiksi oppivelvollisuuslain myötä. Kaksikymmenluvulla Suomessa päättään nostanut kansainvälisyyden tuulahdus vaikutti vapauttavasti myös sukupuolten rooleihin. Kansa seurasi tapahtumia maailmalla, kun lehdistö monipuolistui ja myös radio alkoi ottaa roolia tiedotusvälineenä. Suomalainen urheiluväki huomasi kilpailun kovenevan, kun aina uusia osallistujamaita tuli mukaan. 30-luvun loppua lähestyttäessä urheilutoimijoidenkin oli pakko myöntää, että taakse oli jäänyt se aika, kun Suomen miehet hallitsivat maailman yleisurheiluareenoita.

Urheilun tasa-arvon kehitystä jarruttivat kuitenkin yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset. Sisällissota oli jakanut myös työväenliikkeen kahteen, osin kilpailevaan blokkiin. Maltillinen sosialidemokraattinen naisliike huomasi olevansa samalla puolella porvarien kanssa suhteessa perheeseen. Kotitalous, äidin asema perheessä ja konservatiiviset arvot olivat niitä, joiden katsottiin laajasti tukevan

yhteiskuntarauhaa. Irma Sulkunen kuvaa ilmiötä sisaruusrintamaksi. Siinä keskiluokka yhdistyi samantyyppisten arvojen taakse: koti, uskonnollisuus ja perheen ensisijaisuus. Tämä asetelma oli omiaan tukemaan perinteisiä miehen ja naisen malleja myös suhteessa julkiseen toimintaan ja samalla kilpaurheilutoimintaan.²³ Taustalla vaikuttivat edelleen raittiusliikkeen pitkä perinne ja myös uudemmat naisjärjestöt kuten kristillistaustainen Marttaliitto, ja naisten siveellisyyden puolustamiseen keskittynyt Valkonauhaliitto.²⁴

Koska naisia ei suurkisoissa nähty, olivat naiset itse perustaneet ranskalaisten johdolla oman kansainvälisen liittonsa 1921. Se järjesti jo seuraavana vuonna omat olympialaisensa, naisten maailman kisat. Kisaperinne, jossa suomalaisia ei ollut kertaakaan mukana, jatkui vuoteen 1934 saakka.²⁵ Tämä porvarillinen naisten huippu-urheilu sai vasemmistolaisen vastineensa työläisolympialaisissa, joita järjestettiin kuuden vuoden välein 1925–1937. Siellä Suomi menestyi hyvin ja myös naisurheilijat olivat mukana. TUL:n naiset saivat kilpailla ja kilpailutoiminnalla oli merkitystä seurojen taloudelle.²⁶ Ensimmäisen kerran naiset olivat mukana virallisessa olympiayleisurheilussa vuoden 1928 Amsterdamin kisoissa. Silloin laskettiin yhteen miesten ja naisten saavuttamat pisteet, ja kun Suomella ei ollut yhtään naista mukana, täällä oli syytä olla laskematta naisten pisteitä mukaan. Vasta vuoden 1936 Berliinissä oli mukana neljä suomalaista naisten yleisurheilulajeissa.

Kaikki Pohjoismaat olivat jälkijunassa naisten kilpailujen sallimisessa. Kilpailun sijaan naisjärjestöt korostivat naisten yhteistyötä ja omaa päätäntävaltaa. Yhteistyön pohja Suomessa oli jo vuosisadan vaihteen raittiusliikkeessä. Sen toiminta yhdistyi nopeasti voimisteluseuroihin ja harrastus oli laajaa niin työväen kuin porvarillisellakin puolella.²⁷ Poliittinen jako koko Suomessa oli silti selkeä, ja se säilyi aina toiseen maailmansotaan saakka. Jako näkyi myös kansainvälisten suurkisojen osanottajissa; TUL:n jäsenet eivät kisoihin osallistuneet. Kun Berliinissä 1936 neljä ensimmäistä suomalaisnaista kisasi mukana yleisurheilussa, he kaikki edustivat porvarillisen SVUL:n seuroja. Vasta vuonna 1948 Lontoossa oli mukana TUL:n Kaisa Parviainen, joka ottikin ensimmäisen mitalin Suomen naisille yleisurheilussa; keihään hopeaa.²⁸

1920- ja 1930-lukujen Suomessa oli käynnissä aatteiden kappailu. Siinä kosmopolitanismi, pyrkimys olla osa maailmaa eikä vain oman kansallisvaltion edustaja, otti mittaa militarismista. Koko Euroopassa suunta oli kuitenkin militarismiin ja uuden suursodan tuulet alkoivat jo puhaltaa Berliinin kisojen aikaan.²⁹

Kilpaurheiludiskurssin kolme pääteemaa

Me iloitsimme ja kiitämme teitä siitä, että te sitkeällä sisunne purkamisella olette saattaneet koko urheilumaailman käsittämään, että pohjoisessa kylmässä Suomessa asuu wi-sainen kansa, jonka pojat ovat voimassa ja kestävyudessa maailman parhaimpien urheilijoiden vertaisia.³⁰

Näin urheiluvaikuttaja ja professori Ivar Wilskman toivotti Antwerpenin olympiasankarit kotiin Helsingin satamassa syyskuun alkupäivinä 1920. Hannes Kolehmainen oli maratonvoittajana juh-littu ensimmäinen kotimaan kamaralle astunut urheilija ja Paavo Nurmi seurasi häntä. Urheilumenestyksen synnyttämiä miehisiä sankaritarinoita ei voida ohittaa silloinkaan, kun puhutaan naisten mahdollisuudesta kilpailuun. Voitot olivat nostaneet pienen pohjoisen kansan muiden eurooppalaisten sivistyskansojen rinnalle ja jopa ohi. Vuosisadan alussa sivistyneistö oli liittänyt rikollisuuden kasvun suomalaisten ”pahaan sisuun”. Tukholman 1912 kisojen menestys luettiin osaksi itsenäisyystaistelua, ja nyt käsite saikin lehdistössä yleisesti positiivisen merkityksen.³¹ HS kuvaa urheili-joiden lähtöä Los Angelesin kisoihin vuonna 1932: ”Mutta vakaa uskomme on, ettei Suomen pojan sisu petä sen enempää kaukai- sessa Amerikassa kuin muuallakaan.”³² Luotettiin siihen, että pieni kansa pystyisi kohtaamaan kilpailun, jossa se näyttää olevan alta- vastaaja, mutta selviääkin voittajana maaliin.

Miehinen urheiludiskurssi sopi myös sotien välisen ajan valkoi- seen hegemoniaan. Historioitsija Eric Hobsbawm kuvaa urheilua yhdeksi nationalismin keinoksi, työkaluksi, kun halutaan koota joukkoja saman lipun alle. Jotkut urheilulajit voivat jopa nousta

kansakunnan omiksi, yhdistäviksi lajeiksi.³³ Kestävyyssuoksu oli Suomessa juuri tällainen lajiryhmä. Paavo Nurmi edusti modernia konekulttuuria juostessaan yksin kelloa vastaan. Hannes Kolehmainen taas muistutti suomalaisia kansallisromanttisesta agraarikulttuurin perinnöstä. Yhdessä he olivat koko kansan suosikkeja ja osaltaan yhdistivät maata. Historioitsija Ossi Viita osoitti, että lausahdus ”Hannes Kolehmainen juoksi Suomen maailmankartalle” lanseerattiin juuri ennen talvisodan alkua, kun yhtenäisyyttä tarvittiin enemmän kuin koskaan.³⁴

1900-luvun alussa oli muodostunut perinne, jossa suurkisojen avajaisissa esiintyi naisvoimistelijoiden joukkueita. Siis vain avajaisissa; olympialaisten yleisurheilussa naisilla ei ollut asiaa kilpailuun ennen vuotta 1928. Esitykset olivat speaktaakkeleita ja myös suomalaiset joukkueet saivat mainetta näistä esiintymisistä. Joukkoliikunta vaati kurinalaista toimintaa ja sellaiseen harjoitti juuri pohjoismainen, ns. lingiläinen voimisteluperinne. Se oli komento-voimistelua, jossa kuri, kasvatukselliset tavoitteet ja esteettiset arvot korostuivat. Hilma Jalkanen, yksi suomalaisen naisvoimistelun johtohahmo ja kehittäjä toteaa vuonna 1924 puheessaan:

Suomen naisten liikuntokasvatusta tunnustaa, että henki merkitsee enemmän kuin ruumis, että ruumiinkehittämisen varsinaisena päämääränä on samanaikainen sielunkykyjen kehittäminen. Ruumiillinen valistus niin sanoakseni on henkisen valistuksen perusta.³⁵

Voimistelulla oli kasvatukselliset tavoitteet ja kilpailulle ei haluttu antaa tilaa. Terveysperustelut ja esteettiset näkökulmat naisten kilpailujen vastustuksessa olivat sekä mies- että naiskirjoittajien käytössä. Pitkään jatkunut voimistelukulttuuri oli osaltaan luonut kuvan naiselle sallitusta ”sulokkaasta liikkeestä”. Siihen ei sopinut voimantuotto tai loppukirin vaatima ”riuhtominen”, kuten Martti Jukola juoksukilpailujen viime metrien kisaa kuvasi.³⁶ Naisvoimistelu kehittyikin Suomessa vuosisadan alussa vielä pidemmälle tähän esteettiseen suuntaan. Korostettiin rivikuria, yksilön sulautumista joukkoon ja kokonaisuuden kauneutta. Ajatuksellisesti tämä sopi myös aikaa hallinneeseen yhteiskunnalliseen henkeen. Anni

Collan oli kirjoittanut jo 1921 *Naisten ja tyttöjen urheiluoppaan*. Siinä hän esitti viiden kohdan perustelut sille, että ”nainen kuten mies tarvitsee urheilua”. Korostetaan terveyttä, kauneutta, käytännöllisyyttä ja siveyttä. Viides kohta päättyy:

Yhteiskunnallisen kasvatuksen kannalta; Yhteiskunnan kannalta on sitä paitsi mitä tärkeintä, että nainen on terve ja hyvä, käytännöllinen ja kaunis.³⁷

Collan muistutti taitavasti naisen perustehtävästä yhteiskunnassa: kasvatuksellinen ja kauneusarvoihin perustuva ote säilyi myös puhuttaessa urheilun merkityksestä naiselle.

Muutos oli kuitenkin tulossa ja kilpaurheilun kansainvälinen paine tuntui Suomessakin. Kilpalajien monipuolistuminen uinnista kohti monipuolisia kenttälajeja lisäsi kiinnostavuutta. Vuoden 1932 Los Angelesin kisoissa huomiota keräsi amerikkalainen Mildred ”Babe” Didriksson, joka voitti viisi kultamitalia. HS kirjoittaa otsikossaan: ”Los Angelesin naisten kisojen herätyshuuto. Suomenkin yleisurheilijattaret mukaan seuraaviin olympialaisiin!”.³⁸ Toimittajan kirjaama toive kertoi keskustelusta, jota urheiluväki kävi. Jopa Tahko Pihkala intoutui kysymään: ”Onko Mildred Didriksson aikamme parhain urheilija?”.³⁹ Kysymys HS:n jutun otsikossa oli tietenkin taattua Tahkoa, eikä jutussa tukea tullut yleisurheilussa menestyvälle naiselle.

Yhdysvaltojen moderni kilpailuyhteiskunta tuotti menestyjiä ja Berliinissä 1936 voittoisa pikajuoksija Helen Stephens sai huomiota ja palstatilaa lehdissä. Saksa taas tarjosi malleja pitkäjänteiseen harjoitteluun ja monipuoliseen liikunnan harrastamiseen. Suomessa 1928 vierailut yleisurheilija Anni Hippler kertoi Työläisnaisten Urheilulehdessä harjoittelustaan, jossa yhdistettiin voimistelua ja yleisurheilua. Hänen mukaansa voimistelu ja urheilu eivät olleet toisiaan poissulkevia.⁴⁰ Näin hän toi osaltaan uutta ajattelua voimistelun hallitsemaan kulttuuriin.

Naistoimijat Suomessa halusivat omaa päätösvaltaa ja se korostui niin porvarillisen puolen kuin työväenkin toiminnassa. Pajulahden urheiluopisto perustettiin TUL:n naisten aloitteesta ja Va-

ralan opisto taas oli porvarillisen puolen perustama.⁴¹ Anni Collan totesi puheessaan vuonna 1932:

Naisten liikuntakasvatus on sitäpaitsi tällä hetkellä niin monipuolinen ja vaativa kysymys, että vain naiset pystyvät täysin vapaina ja itsenäisinä toimien pitämään sitä oikeissa urissaan.⁴²

Porvarillisten naisten ensimmäinen yleisurheiluseura Helsingin kisatytöt perustettiin Helsinkiin samana vuonna 1932. Perustajina olivat mukana myös Collan ja Kari.⁴³ Kun langat olivat omissa käsissä, syntyi samalla myös oikeus syntyvien tuottojen jakamiseen.

Olisiko perinteinen, manuaaliseen ryhmittelyyn perustuva diskurssianalyysi tuottanut tutkimuksessa toisenlaiset pääteemat? Miehin diskurssi ja terveysteema olisivat todennäköisesti nousseet esille. Sen sijaan kolmas teema, naisten kilpailullisuuden nousu ei ehkä olisi saanut aineistosta sitä tukea, jonka aihiemallinnus sille antoi. Kyse oli eräänlaisesta ajassa olevasta, piilevästä pohjavirrasta, jonka menetelmä pystyi paljastamaan.

Digitaalinen menetelmien käytöstä historiantutkimuksessa

Digitaalisen historiantutkimuksen juuret Suomessa ovat 1960-luvulla, kun ensimmäiset tietokoneet tulivat yliopistojenkin käyttöön. Sosiaalitieteet näyttivät esimerkkiä uusien menetelmien käyttöönotossa Suomessa. Italiassa ja Saksassa kulttuurihistorian tutkimus hyödynsi numeraalisia menetelmiä, kun mikrohistorialisiin kysymyksiin haettiin vastauksia. Suomessa lähiluku on ollut pitkään hallitseva metodi.⁴⁴ Iso hyppäys menetelmien digitalisatiossa alkoi 2000-luvun alussa, kun internet ja digitoidut aineistot alkoivat olla tutkijoiden ulottuvilla.

Digitaalisten menetelmien käytöstä historiantutkimuksessa koottiin suomalaisten tutkijoiden toimesta vuonna 2020 teos *Digital Histories Emergent Approaches within the New Digital Histories*.⁴⁵ Siinä

esitellään kymmenen tutkimusta, joiden tutkimusasetelmat vaihtelevat tekstien tekijäntunnistuksesta luonnontieteen historian kysymyksiin. Tutkimuksissa käytettiin erilaisia digitaalisia menetelmiä. Sanojen esiintymistiheys, frekvenssianalyysi, on yksi usein käytetty tapa hyödynnettäessä digitaalisia aineistoja. Menetelmä toimii myös muutoksen tutkimuksessa, kun verrataan fraasien ja sanojen esiintymisvaihteluita. Muita menetelmiä olivat yhdessä esiintyvien sanojen tutkiminen eli kollokaatioanalyysi ja neuroverkkojen hyödyntäminen tekijäntunnistuksessa. Myös nimettyjen entiteettien tunnistaminen (NER, erisnimien esiintyminen aineistoissa) ja Topic Modeling -menetelmä olivat mukana; jälkimmäinen kaikkiaan kolmessa tutkimuksessa. Menetelmiä on siis monia ja kaikkia mahdollisia sovellusalueita historiatieteessä ei vielä ole tunnistettu.

Historiallisten aineistojen diskurssianalyysissa on perinteisesti nojaututtu tutkijan omaa työhön: aineiston lähilukuun, teemojen ryhmittelyyn ja analyysiin. Sama periaatteellinen työtapana on käytössä myös hyödynnettäessä aihehallinnusmenetelmää. Nyt vain ryhmittelyn ja teemojen noston avuksi otetaan ”tunteeton” aineistojen lukija, ohjelma, joka parhaimmillaan tunnistaa tekstiaineistoista myös aiheita, jotka eivät huolellisellakaan lähiluvulla tulisi esille. Tämän mahdollistaa algoritmi, joka käy läpi tekstimassan jokaisen sanan jokaisessa dokumentissa. Aiheiden ryhmittelyn taustalla on tilasto- ja todennäköisyysmatematiikkaa, joka kertoo aineiston rakentumisesta tiettyjen hallitsevien teemojen ympärille. Menetelmä perustuu ohjaamattomaan koneoppimiseen. Se tarkoittaa, että aineistolle ei aseteta ennako-oletuksia tai -vaatimuksia. Näin ohjelmalle annetaan mahdollisuus kertoa jotain, jota muuten ei havaittaisi.

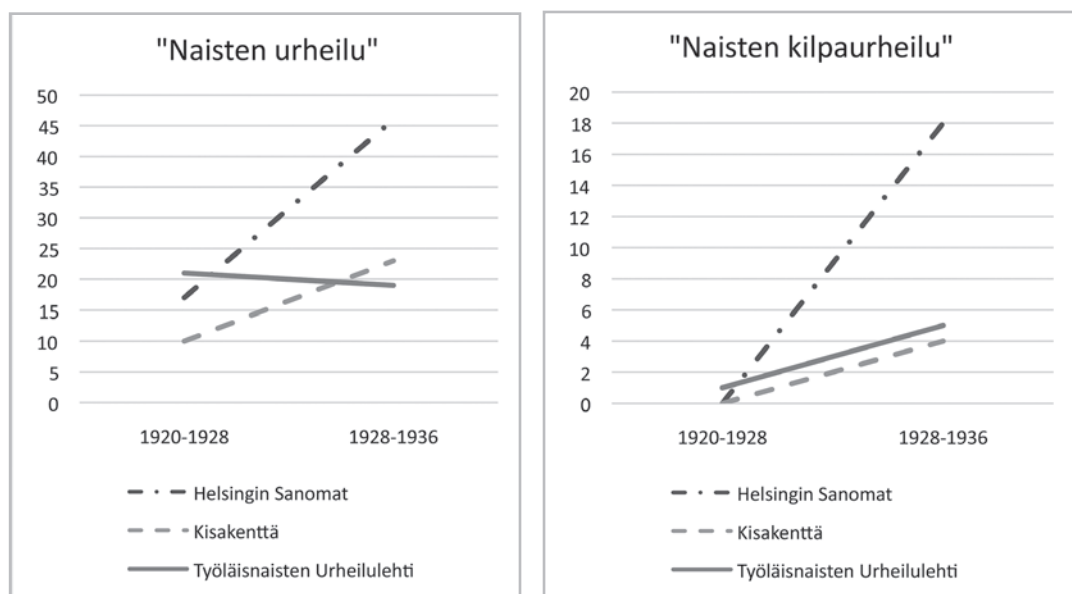
Topic modeling -analyysia onkin kuvattu alkuperäisaineiston *kaukoluvuksi*, eräänlaiseksi vastakohtaksi lähiluvulle.⁴⁶ Itse sijoittaisin menetelmän täydentämään lähilukua ja tuomaan tutkimukseen uusia näkökulmia. Työvaiheissa on myös mahdollisuuksia virheisiin. Aineistokorpuksen suhteellisen pieni koko ja tekstin esikäsittely voivat tuoda tuloksiin epätarkkuutta. Koska historiallisten artikkelien digitointi perustuu painetun tekstin optiseen lukuun,

voi myös vanhan fraktuurakirjasimen tunnistus aiheuttaa epätarkkuutta.⁴⁷ Esimerkiksi HS käytti tätä kirjasintyyppiä 1920-luvun puoleenväliin saakka. Kahdella muulla tutkimuksen lehdellä uusi luettavampi antiikvakirjasin oli jo aiemmin käytössään.

Aihemallinnusmenetelmä on kehitetty 2000-luvun alussa. Se on siis suhteellisen uusi menetelmä, mutta se on levinnyt nopeasti useille tieteenaloille.⁴⁸ Aluksi sitä käytettiin yhteiskunta- ja sosiaalitieteissä laajojen tekstiaineistojen käsittelyyn. Esimerkiksi sosiaalisen median tekstien tai poliittisten puheenvuorojen analyysit olivat tyypillisiä tutkimuskohteita. Menetelmälle kehitettiin helpokäyttöisiä käyttöliittymiä, jotta ohjelman käyttö ei enää vaadi ohjelmointitaitoa. Tämä alentaa käyttökynnystä ja tuo uusia käyttäjäryhmiä. Historiallisia aineistoja on digitoitu paljon ja tämä työ jatkuu koko ajan. Digitoinnin eteneminen on silti myös ongelmallista. Kuka päättää mitä aineistoja digitoidaan ja millä aikataululla? Rajallisten resurssien maailmassa kohteita on priorisoitava ja tämä näkyy esimerkiksi niin, että naistenlehtiä ei vielä ole Kansalliskirjaston digitoiduissa kokoelmissa.

Historioitsija Reetta Sippola toteaa, että aihemallinnuksen voima tulee esille tutkittaessa teemojen muutoksia pidemmällä aikavälillä.⁴⁹ Kun jaoin omassa tutkimuksessani koko aineiston, 120 artikkelia, ajallisesti kahteen osaan ja tein ajon molemmille osille, havaitsin seuraavaa: *Miehin*en diskurssi nousi aiheena 30 prosentista 40 prosenttiin. Vastaavasti *terveysteema* menetti 10 prosenttia ja aineistoa hallitseva *kilpailullisuuden nousu* pysyi 40 prosentin kokonaisuudessa.⁵⁰ Miehinen keskustelu piti selkeästi pintansa ja aggressiivinen sekä pilkkakirjoittelu lisääntyivät 1930-luvun alkupuolella. Samaan aikaan vain estetiikkaan pohjaavat perustelut alkoivat menettää kannatustaan. Tulkitsen tulosta niin, että pilkkakirjoitusten nousu on osaltaan selittämässä miehinen keskustelun määrän nousua; olinhan tulkinnut tämän tyyppisen kirjoittelun kuuluvaksi juuri miehinen diskurssin alle. Samoin 1930-luvun ajan kansallismielinen ilmapiiri tuki miehistä kuvastoa. Esteettinen voimistelu alkaa menettää tenhoaan urheilulle ja analyysin paljastama keskusteluaiheiden pohjavire, naisten kilpailullisuuden nousu, piti paikkansa aineiston yleisimpänä aiheena.

Toinen tapa selvittää digitaalisten aineistojen avulla muutosta keskustelussa, on tutkia käytettyjen fraasien esiintyvyyttä. Otin kaksi fraasia, ”Naisten urheilu” ja ”Naisten kilpaurheilu”, ja laskin niiden esiintyvyydet tutkituissa lehdissä niiden kaikissa numeroissa; ensin tutkimusajan ensimmäisellä puolikkaalla ja sitten loppuosalalla. Kaavio 2 näyttää muutokset. Tulos oli, että kaikissa lehdissä fraasit esiintyivät loppuosalalla useammin eli keskustelu vilkastui. Ensimmäinen fraasi esiintyi HS:ssa noin viisi kertaa useammin ja Kisakentässä se kaksinkertaistui. Koska HS oli päivälehti, olisi fraasien esiintymisen siinä tullut olla huomattavasti suurempi kuin nyt esiin noussut muutos. Tulkintani on, että HS, joka esiintyi myös pilkkakirjoituslulistana, edusti myös yleisessä naisten urheilu-keskustelussa vähintäänkin vaikenevaa linjaa.

KAAVIO 2. Naisten urheiluun ja kilpaurheiluun viittaavien fraasien esiintyminen kolmessa lehdessä aikajaksoilla 1920–1928 ja 1928–1936. Lähde: tekijän.⁵¹

Lopuksi

Urheilulla oli suuri merkitys juuri itsenäistyneen Suomen kansallisessa rakennustyössä. Voittoja oli tullut kansainvälisissä suurkiisoissa ja kilpaurheilun menestys oli ajan lehtikirjoittajien perusmateriaalia. Naisten puuttuminen kisa-areenoilta Suomessa, varsinkin yleisurheilussa, oli porvarillisen, sisällissodan voittajien puolen valinta. TUL taas ylläpiti kilpailutoimintaa myös naisille likimain koko sotienvälisen ajan. Naisten mahdollisuuksista osallistua kilpaurheiluun keskusteltiinkin vilkkaasti ajan lehdistössä. Tässä artikkelissa hain vastauksia siihen, voiko digitaalinen tutkimusmenetelmä tuoda uusia näkökulmia kilpaurheiludiskurssin tutkimukseen. Entä muutokset keskusteluteemoissa; onnistuuko niiden tunnistaminen paremmin uusilla menetelmillä?

Sisällissodan jälkeen Suomessa kamppaili kaksi kilpailevaa aatteellista ideologiaa. Ne olivat kansainvälisyyteen pyrkivä linja ja kansallismielinen, 1930-luvun loppua yhä voimistuva militaristinen suuntaus. Samalla jo edelliseltä vuosisadalta periytyvät erot miehen ja naisen rooleissa eivät voineet olla vaikuttamatta julkisessa elämässä, millaiseksi myös urheilukilpailut on luettava. Tutkimuksessa käytetty digitaalinen tekstianalyysi, Topic Modeling, nosti ajan kilpailukeskusteluista esiin kolme pääteemaa: miehen diskurssi, terveysteema ja vahvana pohjavireenä naisten kilpailullisuuden nousu. Vaikka kaksi ensimmäistä olivatkin aiemman tutkimuksen perusteella odotettuja tuloksia, oli naisten kilpailullisuus-teema yllättävän vahva. Siihen liitettävien aiheiden osuus koko aineistosta oli jopa 60 %. Aihe ei ollut lähiluvulla selvästi havaittavissa, mutta analyysi kertoo sen olevan jopa ylivoimainen koko aineistossa. Tämä löydös kertoo menetelmän tärkeimmästä edusta, joka on kyky löytää tekstiaineistossa piilevänä esiintyviä aiheita.

Menetelmän toinen vahvuus on keskusteluteemojen muutostrendien tutkimusmahdollisuus. Tässä tutkimuksessa teemojen muutos kertoi terveys- ja estetiikkatiiman hitaasta hiipumisesta samalla kun naisten oman toiminnan ja kilpailullisuuden merkitys pysyi vahvana koko tutkimusajan. Samantyyppinen muutos paljas-

tui myös tutkimalla kilpailuun liittyvien fraasien esiintymistiheyttä. Muutos oli hidas, mutta merkit siitä olivat näkyvissä.

Osoitin artikkelissa, että digitaalisten menetelmien käytöllä voidaan saada uusia vastauksia myös historian tutkimuksen kysymyksiin. Digitaalinen menetelmä tuo perinteisen historian tutkimusmetodin, lähiluvun, rinnalle sitä täydentävän laskennallisen ”kaukoluvuksikin” kutsutun menetelmän. Ohjelmistot monipuolistuvat edelleen ja niiden käytettävyys paranee. Samalla digitoitujen aineistojen määrä kasvaa. Yhdessä nämä tuovat perinteisten tutkimusmetodien rinnalle mahdollisuuden uusiin näkökulmiin. Tässä tutkimuksessa kohteena oli diskurssi naisten kilpaurheilusta sotien välisenä aikana. Hidas tasa-arvokehitys urheilun kontekstissa vielä sotien jälkeisilläkin vuosikymmenillä ansaitsisi lisää tutkimusta.

Lähteet

Frilund, Mats & Oiva, Mila & Paju, Petri (Eds.): *Digital Histories Emergent Approaches within the New Digital Histories*. Helsinki University Press, 2020. <https://doi.org/10.33134/HUP-5-15>

Hakkarainen, H. & Iftikhar, Z. (2020). The many themes of humanism: Topic modelling humanism discourse in early 19th-century German-language press. In M. Fridlund, M. Oiva, & P. Paju (Eds.), *Digital histories: Emergent approaches within the new digital history* (pp. 259–277). Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-5-15>

Heikkinen, Seppo: *Tasa-arvoa kilpaurheilussa? Naisten kilpailujen vastustus ja puolustus Suomessa olympiavuosina 1920–1936*. Pro gradu, Turun yliopisto, 2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022030221449>.

Helsingin Ponnistus, *historiikki*. http://www.helsinginponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/tul_ponnistus_20_luku.htm, (haettu 7.8.2023).

Hobsbawm, Eric (Edited by Donald Sassoon): *On Nationalism*. Little, Brown, London 2021.

Gale Scholars Lab: <https://www.gale.com/> ja <https://www.gale.com/primary-sources/digital-scholar-lab>, (haettu 7.8.2023).

Jalava, Marja: *J.V. Snellman Mies ja suurmies*. Tammi, Helsinki 2006

Jukola, Martti: *Suuri Olympiakirja*. WSOY, Helsinki 1953.

Keskinen, Lauri: *Seura tekee kaltaisekseen. Poliittinen sosialisatio varsinaissuomalaisissa työväenurheiluseuroissa vuosisadan vaihteesta 1920-luvun alkuun*. Turun yliopisto, Turku 2011.

Kokkonen, Jouko: *Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat*. Suomen Urheilumuseosäätiö, Helsinki 2015.

Kokkonen, Jouko: *Kansakunta kilpasilla, Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952*. SKS, Helsinki 2008.

Laine, Leena: Collan, Anni. *Kansallisbiografia-verkkojulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-005369>, (haettu 7.8.2023).

Laine, Leena: Kansainvälistyvä urheiluliike, teoksessa Erkki Vasara (toim.): Häyrinen, Reijo & Laine, Leena: *Suomi urheilun suurvaltana*. Liikuntatieteellinen Seura, Helsinki 1989.

Lähtenmäki, Maria: *Vuosisadan naisliike, Naiset ja sosialidemokratia 1900-luvun Suomessa*. Sosialidemokraattiset naiset, Helsinki 2000.

Nelimarkka, Matti: Aihemallinnus sekä muut ohjaamattomat koneoppimismenetelmät yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa: kriittisiä havaintoja. *Politiikka*, 61(1) 2019, s. 6–33.

Paju, Petri: The Long Road to ‘Digital History’ History of Computer-Assisted Research of the Past in Finland since the 1960s, In Frilund, Mats & Oiva, Mila & Paju, Petri (Eds.): *Digital histories: Emergent approaches within the new digital history* (pp. 21–44). Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-5-15>

Railo, Erkki & Oinonen, Paavo (toim.): *Media historiassa*. Turun historiallinen yhdistys ry, Turku 2012.

Salmi, Hannu: *What is Digital History?* Cambridge, UK; Medford, MA: Polity Press, 2021.

Sippola, Reetta: The Many Ways to Talk about the Transits of Venus Astronomical Discourses in Philosophical Transactions, 1753–1777, In Frilund, Mats & Oiva, Mila & Paju, Petri (Eds.): *Digital histories: Emergent approaches within the new digital history* (pp. 237–257). Helsinki: Helsinki University Press. <https://doi.org/10.33134/HUP-5-15>

Soukola, Timo: Parviainen, Kaisa. *Kansallisbiografia-verkkójulkaisu*. Studia Biographica 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 1997, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://urn.fi.libproxy.helsinki.fi/urn:nbn:fi:sks-kbg-008701>, (haettu 7.8.2023).

Sulkunen, Irma: *Naisen kutsumus Miina Sillanpää ja sukupuolten maailmojen erkaantuminen*. Kustannusosakeyhtiö Hanki ja Jää, Helsinki 1989.

Sulkunen, Irma: Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Alapuro, Risto & Liikanen, Ilkka & Smeds, Kerstin & Stenius, Henrik (toim.): *Kansa liikkeessä*. Kirjayhtymä, Helsinki 1987.

Sulkunen, Irma: *Raittius kansalaisuskontona Raittiusliike ja järjestäytyminen 1870-luvulta suurlakon jälkeisiin vuosiin*. Suomen historiallinen seura, Helsinki 1986.

Vainio, Eveliina: *Anni Collan ja naisliikunnan mahdollisuus*, Teoksessa Roiko-Jokela, Heikki & Sironen, Esa (toim.): *Urheilu katsoo peiliin. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 1999*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä 2000.

Valtonen, Pekka: *Kosmopolitteja ja kansallismielisiä: Aatteiden kamppailu sotienvälisessä Suomessa*. Gaudeamus, Helsinki 2018.

Vetenniemä, Erkki: *Pohjolan belleenit, Suomalaisten olympiaurheilujen synty*. Historiallisia tutkimuksia 233. SKS, Helsinki 2007.

Viita, Ossi: *Hymyilevä Hannes, Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa*. Otava, Helsinki 2003.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Heikkinen 2022.
- 2 Jalava 2006, 171.
- 3 Kokkonen 2015, 12.
- 4 Kokkonen 2015, 28.
- 5 Kokkonen 2015, 29.
- 6 Laine: *Työväen Urheiluliiton naisia 1919–1996* (1996); Laine: *Työväen urheiluliikkeen naiset* (2000); Hentilä, Seppo: TUL liikuttaa, kasvattaa, vaikut-

- taa (2016); Arponen, Antti O. (toim.): *Suomen urheilu: SVUL 1900 –1980* (1981); Pirinen: *Urheileva nainen lehtiteksteissä* (2006); Keskinen 2011.
- 7 Irja Kleemola: *Anni Collan kisakentillään* (2008); Harri Salimäki: *Isänmaan ja urheilu-uskon mies: Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaistelijana* (2000).
 - 8 Railo & Oinonen 2012, 8–9.
 - 9 Laine 1997.
 - 10 Anni Collan: Naisten kilpaurheilu. *Kisakenttä* 1.9.1928. Kirjoituksessaan Collan vetoaa "ulkomaitten suuriin voimisteluopistoihin ja niissä tehtyihin havaintoihin sekä hoitotoimenpiteisiin"; Vettenniemi 2007, 103–104.
 - 11 Kisakentän kiertokysely naisten yleisurheilukilpailuista. *Kisakenttä* 1.11.1928. Tähän pitkään artikkeliin on viitattu usein aihetta koskevassa tutkimuksessa.
 - 12 Työväen Urheilulehti, historiikki. https://fi.wikipedia.org/wiki/Ty%C3%B6v%C3%A4en_Urheilulehti, (haettu 7.8.2023).
 - 13 Lauri Pihkala: Tulostehosta. *Kisakenttä* 1.5.1932.
 - 14 Vainio 2000, 165–166.
 - 15 Collan Anni: Los Angelesin Olympialaiset. *Kisakenttä* 1.7.1932.
 - 16 Turun yliopistolla on käytössä Gale-yhtiön ohjelmisto Scholars Lab. *Mallet* on lyhenne sanoista Machine Learning for Language Toolkit ja Topic modeling on yksi monista ohjelmiston tarjoamista tekstianalyysin työkaluista.
 - 17 Nelimarkka 2019, 12. Tekstikorpukseen sisältyvien aiheiden esiin nostoon käytetään algoritmia, joka perustuu tilastomatematiikkaan ja todennäköisyyslaskentaan. LDA (*Latent Dirichlet Allocation*) -menetelmä hakee aineistosta aiheita (topics) ja niihin kuuluvia, yhdessä esiintyviä sanoja.
 - 18 Nelimarkka 2019, 11.
 - 19 Hakkarainen & Iftikhar 2020, 261.
 - 20 Heikkinen 2022, 11.
 - 21 Sulkunen 1989, 85; Jalava 2006, 179.
 - 22 Lähteenmäki 2000, 104. Maria Lähteenmäki kirjoittaa päiväkotien perustamishistoriasta otsikolla "Naisten vapauttaminen kotiin"; Vainio 2000, 157.
 - 23 Lähteenmäki 2000, 281.
 - 24 Sulkunen 1987, 164–167.

- 25 Laine 1989, 161.
- 26 Keskinen 2011, 32.
- 27 Sulkunen 1986, 125.
- 28 Soukola 1997: Kaisa Parviainen, Kansallisbiografia.
- 29 Valtonen 2018. Valtonen kuvaa teoksessaan *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä* sotienvälisen ajan ideologista kamppailua Suomessa.
- 30 Olympialaisvoittajat kotona. Maihinnousu. *HS* 3.9.1920.
- 31 Kokkonen 2008, 146–147.
- 32 Olympialaismiehet lähtevät. *HS* 3.7.1932, Kokkonen 2008, 303.
- 33 Hobsbawm 2021, 144.
- 34 Viita 2003, 334. Suomessa erittäin tunnetuksi noussut lausahdus esiintyi ensimmäisen kerran *Urheilulehdessä* 30.10.1939. Samana syksynä Hannes Kolehmainen täytti 50 vuotta, ja lausetta käytettiin juuri juhlapäivän ympärillä.
- 35 Hilma Jalkanen puheessaan Helsingissä 1924. *Kisakenttä* 1.12.1924.
- 36 Jukola 1952, 135. Martti Jukola toimitti Helsingin olympialaisvuonna 1952 teoksen *Suuri Olympiakirja*. Siinä esiteltiin olympiakisat aina Ateenan ensimmäisistä modernin ajan kisoista Helsingin olympialaisiin asti.
- 37 Collan 1921, 25.
- 38 Maileri: Los Angelesin naisten kisojen herätyshuuto. Suomenkin yleisurheilijattaret mukaan seuraaviin olympialaisiin! *HS* 1.8.1932.
- 39 Tahko: Onko Mildred Didrikson aikamme parhain urheilija? Kykeneekö yleisurheilu tyydyttämään naisten liikuntatarvetta? *HS* 4.8.1932.
- 40 Anni Hippler. Työläisnaisten *Urheilulehti* 1.4.1928
- 41 Laine 1997, Varalan urheiluopiston perustamisesta. Pajulahden opiston perustamisesta, ks. Helsingin Ponnistus, historiikki: http://www.helsingin-ponnistus.fi/history/historia/historiaikkunat/tul_ponnistus_20_luku.htm.
- 42 Collan Anni: Radiopuhe 1.9.1936. *Kisakenttä* 1.9.1936.
- 43 Helsingin Kisatyöt. *Kisakenttä* 1.10.1932. Seuran nimi muutettiin myöhemmin Helsingin Naisurheilijoiksi. Ks. myös Kleemola 1996, 98–99.
- 44 Paju 2020, 30.
- 45 Frilund, Mats & Oiva, Mila & Paju, Petri, 2020.

- 46 Salmi 2021, 26–28.
- 47 Aineiston (korpus) pienen koon ja tekstiaineiston esikäsittelyn tuloksiin tuomista mahdollisista epätarkkuuksista ja riskeistä, ks. myös Hakkarainen & Iftikhar 2020, 265.
- 48 Hakkarainen & Iftikhar 2020, 261.
- 49 Sippola 2020, 252.
- 50 Heikkinen 2022, 58–59.
- 51 Heikkinen 2022, 59.

Jan Westerberg

1990-luvun lama ja liikuntahallinnon muutokset.

Vaikutukset turkulaisten liikunta- ja urheiluseurojen toimintaan

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Taustaksi

Liikunnalla ja urheilulla on kansantaloudessa kaksitahoinen merkitys. Toisaalta nämä tyydyttävät inhimillisiä tarpeita, toisaalta taas kuluttavat kansantalouden resursseja. Liikunnan taloustieteellisessä tarkastelussa pätee taloudellisen toiminnan peruslähtökohta: ihmisten tarpeet ovat moninaisia ja osin rajattomia, mutta käytävissä olevat resurssit ovat rajallisia. Harraste- ja kuntoliikunnasta poiketen huippu-urheilu taas eriytyy ”omalakikseksi” toiminta-alueekseen, jossa markkinoiden logiikan merkitys korostuu.¹

Suomen kansantalous ajautui syvään lamaan 1990-luvun alussa. Lamalle on vuosien saatossa nähty useita syitä. Tutkimuksissa listattuja syitä ovat rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen, pankkien vapaa luotonanto ja siihen liittyvä valvonnan puute, kansalaisten holtiton kuluttaminen, vakaan markan politiikka ja Itä-Euroopan valtiolliset muutokset. Laman merkittävimpiä vaikutuksia oli koko vuosikymmenen kestänyt suurtyöttömyys, jonka myötä pitkäaikaistyöttömyys kehittyi mittavaksi ongelmaksi. Työttömyysprosentti oli vielä vuonna 1990 historiallisen alhainen, noin 3 prosenttia, mutta lamavuosina Suomesta hävisi noin puoli miljoonaa työpaikkaa ja työttömänä oli enimmillään yli 16 prosenttia valtion työvoimasta. Tämän myötä köyhyydestä ja syrjäytymisestä tuli hyvinvointivaltiolle entistä laajempia haasteita.²

Varsinais-Suomessa työpaikkojen syntymisaste aleni laman aikana ja häviämisaste puolestaan nousi lamaa edeltäneeseen tasoon verrattuna. Työpaikkojen syntymisasteen alhaisin taso saavutettiin vuonna 1992. Vuosina 1991–1993 noin joka viides työpaikka hävisi vuosittain Varsinais-Suomessa.³

Tässä artikkelissa tarkastelen väitöskirjani aihepiirin mukaisesti 1990-luvun laman vaikutuksia liikuntahallintoon ja turkulaisiin liikunta- ja urheiluseuroihin. Liikuntahallinnon osalta tarkastelu on syytä aloittaa valtiollisesta näkökulmasta ja sen myötä siirtyä alueelliseen tarkasteluun, tarkemmin Turkuun. Näin muodostuu käsitys valtiollisten muutosten vaikuttavuudesta yksittäisen kaupungin liikuntahallintoon.

Primääriaineiston ovat muodostaneet Turun liikuntalautakunnan, alueellisten järjestöjen ja turkulaisten seurojen toimintakertomukset ja historiikit. Näiden keruussa ja tarkastelussa olen rajannut ajanjakson vuosien 1989–1994 välille. Tukena olen käyttänyt myös tilinpäätöksiä ja kokouspöytäkirjoja, jotka usein ovat johdattaneet yksityiskohtiin, toimintakertomuksiin kirjattujen asioiden taakse. Sekundaariaineiston ovat muodostaneet aihepiiriä käsittelevät aiemmat tutkimukset. Artikkelin keskiössä ovat laman vaikutukset hallinnon ja seurojen talouteen, mutta artikkelissa kuvataan myös kulttuurillista resilienssiä; liikunta-, urheilu- ja seurakulttuurin

kestävyyttä, kykyä kompensoida laman aiheuttamia taloudellisia haasteita. Liikunnalla ja urheilulla on asema yhteiskunnan kokonaiskulttuurissa. Kulttuurillinen resilienssi tarkoittaa tässä artikkelissa liikunnan ja urheilun kykyä ylläpitää ja parantaa tätä asemaa.

Liikuntahallinnon ja järjestötason alueelliset muutokset

Laman rajoittaessa taloudellisia resursseja kuntien vastuut kasvoivat usealla osa-alueella. Säästösyistä kunnallishallinnon rakenteita tuli uudelleen järjestää ja supistaa. Kuntien laajentunut itsehallinto ja valtionosuuksien leikkaaminen johtikin liikuntalautakuntaverkoston alasajoon. Nykyisten Varsinais-Suomen kuntien alueella liikuntalautakuntien määrä väheni vuodesta 1989 vuoteen 1993 90 prosentilla. Useimmissa Varsinais-Suomen kunnissa liikuntalautakuntien tehtävät siirtyivät vapaa-aikalautakunnille.⁴

Toimintaympäristön muutos alkoi näkyä Varsinais-Suomessa järjestötasolla vähitellen 1980-luvulta 1990-luvulle tultaessa. Kun Työväen Urheiluliiton (TUL) Varsinais-Suomen piirin vuoden 1989 toimintakertomuksessa kuvataan lähinnä positiivista kehitystä⁵, vuotta myöhemmässä painoksessa kerrotaan tulevien vuosien tuovan mukanaan haasteita. Tämän nähtiin johtuvan ”sosialististen maiden yhteiskunnallisista muutoksista”. Itä-Euroopan vallankumousten taas nähtiin aiheuttavan haasteita koulutuksellisen ja valmennuksellisen tuen saamisessa.⁶ Taloudelliset huolet nousivat piirissä keskiöön hieman myöhemmin.

Suomen Valtakunnan Urheiluliiton (SVUL) Varsinais-Suomen piirissä talous oli vielä vuosikymmenen vaihteessa kelvollisella tasolla. Käytettävissä olevat rahat sijoitettiin markkinarahatileille, mikä esimerkiksi vuonna 1990 olikin poikanut 60 000 markan nettotulot. Myös piirin lajijaostoja ja seuroja rohkaistiin hakemaan rahoilleen korkotuottoa. Vuoden 1991 toimintakertomuksen mukaan piirissä kukaan ei vielä alkuvuodesta uskonut taloudellisen tilanteen muuttuvan dramaattisesti. Vuoden lopussa laman kuitenkin jo arveltiin haittaavan tulevia toimintavuosia.⁷

Vuonna 1991 TUL alkoi kamppailla piiritasollakin laman vauhdittamien muutospaineiden kanssa. Varsinais-Suomen piirin toimintaan vaikutti murroksessa olevien järjestörakenteiden ohella aluekokeiluprojekti. Yhdessä Satakunnan ja Tampereen piirien kanssa syntyi TUL:n Lounais-Suomen alue. Valtakunnallisen kädenväännön SVUL:n ja TUL:n välillä kuvataan hämärtäneen yhteistä edunvalvontaa.⁸

Varsinais-Suomessa liikuntahallinnon muutokset noudattivat vuosikymmenen alussa valtakunnan yleistä linjaa. Joissakin kunnissa liikuntalautakuntien voi sanoa lämmenneen yhdistämisajatuksille vaihteittain. Esimerkiksi Paimiossa liikuntalautakunta piti vielä vuoden 1990 lopussa parhaana vaihtoehtona itsenäisenä jatkamista. Mahdollisen yhdistämisen piti perustua tarpeeseen eikä haluun vähentää lautakuntien lukumäärää, mikä vaikutti olevan valtakunnallinen ilmiö. Paimion liikuntalautakunnan kanta kuitenkin muuttui vuoteen 1992 tultaessa, kun kunnallistalous heikentyi entisestään. Epäilijät varoittelivat vallan liiallisesta keskittymisestä ja virkamiesten määräysvallan kasvusta, mutta valtakunnallista suuntausta mukaillen liikunta- ja nuorisolautakunnat yhdistettiin Paimiossa vapaa-ajanlautakunnaksi vuoden 1993 alusta alkaen.⁹

Turun kaupungin liikuntalautakunnan vuoden 1991 toimintakertomuksen mukaan vuosikymmenien pituinen kunnallishallinnon nousukausi katkesi, joten liikuntahallinnossa jo edeltävänä vuonna aloitettuja järjeistämistoimia tuli Turussakin jatkaa. Hallinnon näkökulmasta vuotta 1991 pidettiin tuolloin käännteentekevänä, koska lautakunnassa alettiin tavoitella muutosalttiimpaa, palveluhaluiseempaa ja tehokkaampaa toimintaa.¹⁰

Osassa Varsinais-Suomen kunnista liikuntalautakunta itse oli edistämässä yhdistämistoimia. Turun kaupungin liikuntalautakunta näki vuonna 1992 oikeana ratkaisuna keskitetyn hallinnon edistämiseksi ja kustannusten karsimiseksi lautakuntien yhdistämisen. Parhaana vaihtoehtona se näki viiden hallintokunnan ja viraston yhdistämisen (liikunta-, nuoriso-, kulttuuri-, museo- ja kirjasto-lautakunnat). Liikuntalautakunta myös ehdotti, että mikäli useita lautakuntia ei päätettäisi yhdistää, tulisi liikunta- ja nuorisolauta-

kunnat joka tapauksessa yhdistää vapaa-aikalautakunnaksi.¹¹ Kaupunginjohtajisto laati kaupunginhallitukselle esityksen kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintojen keskittämisestä yhden lautakunnan alaisuuteen.¹² Kaupunginhallitus päätti kuitenkin 25.5.1992 äänin 8–7, että liikuntalautakunta jatkaa uudistuspaaineista huolimatta omana erillisenä organisaationaan myös vuoden 1993 alusta alkaen. Kaupunginhallitus teki samalla päätöksen kulttuuri-, museo- ja kirjastolautakuntien yhdistämisestä.¹³ Kaupunginhallituksen kokouksessa todettiin, ettei toimivia hallinnollisia rakenteita tulisi purkaa ilman hyvin painavia syitä. Silloinen järjestelmä tulisi säilyttää Turussa, kunnes muualla Suomessa tehdyistä uudistuksista saataisiin perusteellisia kokemuksia. Kaupunginhallitus myös näki, että hallintoelinten yhdistämisillä ja supistamisilla olisi hyvin onnettomia ja epädemokraattisia seurauksia luottamushenkilöiden vaikutusvaltaa ajatellen.¹⁴

Vuotta 1992 kuvataan TUL:n Varsinais-Suomen piirin toimintakertomuksessa synkentäneen perusteeton valtionavun vähentäminen. Yli 3 miljoonan markan leikkaus aiheutti toiminnan supistuksia ja koko palkkahenkilökunnan lomautuksen. Varsinais-Suomen piirissä ”valtion kuristusohjelmaksi” kuvattujen toimien myötä piirin työntekijät olivat pakkolomalla kesäkuun ja joulukuun kaksi viimeistä viikkoa. Aluekokeiluprojektista siirryttiin pysyvään ratkaisuun, kun TUL:n Lounais-Suomen alueen perustava kokous käytiin joulukuussa Tampereella.¹⁵ SVUL:n Varsinais-Suomen piirin talousjaosto kuvasi vuonna 1992 Turun kaupungin avustuksen pienentyneen huomattavasti ja sponsorituen pienentyneen jonkin verran. Lisäksi uusien sponsoriensaaminen nähtiin vaikeaksi. Piiri vastasi alueellisten yhdistämisten trendiin perustaen yhdessä Satakunnan piirin kanssa Lounais-Suomen Urheilu ry:n. Yhdistymistä ei kuitenkaan vielä varsinaisesti käynnistetty. SVUL:n toimesta alettiin järjestää Turun Seudun työttömille erilaisia liikuntatilaisuuksia, joissa asiakkaita kuvattiin olevan ajan hengessä ”liian paljon”.¹⁶

Vuoden 1992 lopulla Turun kaupungin liikuntalautakuntakin lausui, että kaupunki ei sijoittanut liikuntaan läheskään sitä, mitä

Suomessa keskimäärin. Kun laman myötä kunnat joutuivat karsimaan menojaan, Turun kaupungin liikuntalautakunta kuvasi tuon karsinnan ensimmäisenä kohteena Turussa olleen liikuntatoimen ja urheiluseurojen avustukset. Turun liikuntatoimi kuvasi vuonna 1992 urheiluseuroille kohdennetuista avustuksista tehtäviä leikkauksia jyrkemmiksi kuin millään muulla hallinnonalalla Turussa. Liikuntatoimen osuus Turun kaupungin käyttötaloudesta vuonna 1989 oli 0,98 prosenttia, vuonna 1993 vain 0,87 prosenttia. Keskiarvo Suomessa oli tuohon aikaan 1,5 prosenttia. Lautakunnan mukaan liikunnan totaalinen alasajo Turussa oli keskeytettävä.¹⁷ Turun liikuntatoimen avustukset urheiluseuroille 1989–1994 jaettiin seuraavasti:

	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Avustukset yhteensä (mk)	8.274.200	8.823.000	9.042.500	5.790.100	5.450.000	4.991.900
Perusavustus (mk)	2.300.000	2.800.000	2.800.000	2.800.000	2.800.000	2.800.000
Urheilun piirijärjestöille turkulaisten urheiluseurojen toiminnan tukemiseen (mk)	315.000	385.000	385.000	220.000	120.000	0
Urheiluseuroille urheiluohjaajien tai vast. palkkaustukuksia varten (mk)	900.000	990.000	990.000	700.000	650.000	580.000
Urheiluseuroille valmentajien, ohjaajien ja toimitsijoiden koulutukseen (mk)	200.000	210.000	210.000	210.000	210.000	200.000
Urheiluseuroille harjoitus-tilavuokrien korvaamiseen (mk)	150.000	157.500	157.500	50.000	50.000	50.000
Urheiluseuroille hiihtomajojen ylläpitokuluihin (mk)	150.000	157.500	157.500	50.000	50.000	50.000
Juniorieurheilijoiden kansainväliseen vaihtoon (mk)	400.000	450.000	450.000	200.000	200.000	156.000
Ystävyysskaupunkien väliseen urheilijavaihtoon (mk)	350.000	367.500	367.500	270.000	350.000	320.000
Avustusmääräraha satunnaisia avustushakemuksia varten (mk)	400.000	420.000	420.000	240.000	170.000	80.000
Erityisryhmien liikuntaan (mk)	180.000	189.000	189.000	180.000	180.000	180.000

Taulukko 1: Turun liikuntatoimen avustukset urheiluseuroille 1989–1994 eriteltynä.¹⁸

On haastavaa arvioida Turun liikuntatoimen vuoden 1992 hätähuudon kokonaisvaikutusta, mutta esimerkiksi avustusten vuosittainen summa pieneni vuodesta 1992 vuoteen 1994 vielä noin 0,8 miljoonalla markalla. Tämä leikkaus ei tosin ollut luonteeltaan niin dramaattinen kuin vuoden 1992 yli 3 miljoonaa markan leikkaus edeltävään vuoteen nähden.

1990-lukua edeltävien vuosikymmenten aikana Turun kaupunki oli poistanut paikallisilta urheiluseuroilta liikuntapaikkojen käyttömaksut. Kun laman myötä kuntien talous kiristyi ja liikuntapaikkojen rakentamiseen käytössä oleva raha supistui, tuli liikuntapaikkojen vuorojen tehokkaaseen käyttöön kiinnittää huomiota. Tästä syystä liikuntalautakunta esitti käyttömaksujen palauttamista vuodesta 1993 alkaen myös urheiluseuroille. Käyttömaksuista kertyneet varat käytettiin liikuntapaikkojen kehittämiseen.¹⁹ Päätös perii seuroilta vuokraa liikuntatilojen käytöstä paitsi irrotti varoja tilojen ylläpitoon ja kehittämiseen, myös luonnollisesti soi osan seurojen rajallisista varoista.²⁰

Turussa liikuntalautakunta ryhtyi tulosoikeuden hengessä hakemaan vuodesta 1993 alkaen uusia perusteita liikunnan oikeutukselle. Kokonaisvaltaisempaa vaikuttavuutta pyrittiin edistämään teemalla ”passiiviset liikkeelle”. Vuotta myöhemmin käynnistyi laaja poikkihallinnollinen Liike 2000 -projekti, jonka teema oli ”Turku liikkeelle”. Projektin tavoite oli aktivoida liikunnallisesti passiivisia kuntalaisia harrastamaan ja hyödyntämään liikuntapalveluita ja -mahdollisuuksia. Myöhemmin projekti tuottikin todisteita liikunnan asemasta ja oikeutuksesta. Seurantatutkimuksen mukaan yli puolet turkulaisista aikuisista tunsivat projektin ja monet täydellisesti liikuntaa harrastamattomat olivat osallistuneet projektin myötä harrastuksiin ja tapahtumiin.²¹ Vuonna 1993 käynnistettiin liikuntatoimen johdolla määrätietoinen ulkoilualueiden markkinointi.²² Turun liikuntatoimen keskiössä järjestöliikunta teki tilaa rinnalleen nousseelle terveysliikunnalle.²³

Vuosi 1993 koettiin TUL:ssa suurena myllerryksenä, eikä suotta. Valtionavun leikkaamisen myötä TUL:n 104 työntekijästä jäi jäljelle vain 40. Kaikki 18 eri lajin valmentajaa irtisanottiin ja toimisto-

henkilökuntaa vähennettiin. Varsinais-Suomen piirin toimistossa henkilökunta väheni ainakin osin luonnollisen poistuman kautta, mutta valtionavun leikkaamisen takia uusia työntekijöitä ei ollut varaa palkata.²⁴

Vuonna 1993 Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n (SLU) tultua uudeksi keskusjärjestöksi, maahan perustettiin kahdeksan alueellista järjestöä, joista kaksi Lounais-Suomen alueelle. Näistä Varsinais-Suomen ja Satakunnan piirien alueelle perustettiin Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry (LiikU). Lounais-Suomen alueorganisaatioon kuului 33 jäsenjärjestöä. Nämä jäsenjärjestöt olivat SVUL:n, TUL:n ja Suomen Palloliiton (SPL) Varsinais-Suomen ja Satakunnan piirit, 23 lajiliittoa, Suomen Latu ry, Paavo Nurmi -keskus kannatusyhdistys ry, Satakunnan Urheilutuki ry ja Suomen Liikunnanohjaajat ry.²⁵

Uutta aluejakoa mukaillen TUL:n Varsinais-Suomen piiri yhdistyi yhdessä Satakunnan ja Tampereen piirien kanssa muodostaen TUL:n Lounais-Suomen alueen. SVUL:n Varsinais-Suomen piirissä puntaroitiin yhä Lounais-Suomen Urheilu ry:n roolia, ja paljon päätöksiä aluetoimintaan liittyen jätettiin tässä vaiheessa seuraavalle vuodelle. SVUL:n seurat odottivat aluetoiminnan voimistamiseen lisäpanostusta. Aluetoiminnan lopullinen käynnistäminen tehtiin TUL:n toimintakertomusten mukaan kovalla kiireellä ja useita käytännön toimia jätettiin ratkottavaksi myöhemmin. Lounais-Suomen alueella toimineet eri lajien jaostot kuvaavat aluetoiminnan käynnistämistä sekavaksi:²⁶

”Alueen uintitoimintaa hoidettiin lähes pelkästään seurojen voimin. Aluetoimintaa ei saatu entiseen malliin toimimaan, mikä johtui urheiluelämän organisaatiomuutoksien nopeasta etenemisestä.”
-Uintijaosto²⁷

”Alueelliseen toimintaan siirtyminen on aiheuttanut seuroissa ja piirijaostoissa toimineissa pyöräilyihmisissä sekavaa hämmennystä. Toiminnan käynnistäminen on kohdannut monia vaikeuksia.”
-Pyöräilyjaosto²⁸

”TUL-Lounais-Suomen veneilyjaoston ensimmäinen varsinais-

nen toimintavuosi on takana ja nyt on nähty vähän suuntaa jaoston toimintaedellytyksistä alueen puitteissa. Toiminta on noudattanut pääosiltaan entisen piirin veneilyjaoston linjoja (...) Pidemmät matkat rajoittavat myös aluemestaruuskilpailuihin osallistumista, joka on ymmärrettävää koska kilpaillaan veneillä.” -Veneilyjaosto²⁹

Osassa jaostoja aluetoiminta ei aiheuttanut käytännön muutoksia. ”Yleisurheilutoiminta hoidettiin vanhan piirijaon mukaisesti ja perinteitä kunnioittaen.” -Yleisurheilujaosto³⁰

Vuonna 1994 TUL:n Varsinais-Suomen piiri purki yhdessä Satakunnan ja Tampereen piirien kanssa muodostetun Lounais-Suomen alueen. Tämän myötä palattiin entiseen piirikeskeiseen toimintamalliin. Syyksi TUL:n Varsinais-Suomen piirin toimintakertomuksessa kuvataan pienentyntä valtionapua. Tämä oli johtanut alueen työntekijöiden määrän supistumiseen, mikä teki aluetoiminnan mahdottomaksi.³¹ Seurojen taholta aluetoiminnan käynnistäminen ei myöskään kerännyt suurta kiitosta, millä oli varmasti vaikutusta alueen purkamispäätökseen.

SVUL:n toiminta päättyi varsinaisesti vuonna 1994. Kun SVUL:n toimintaa ajettiin talousvaikeuksien pakottamina alas, se jäi uuden keskusjärjestön ulkopuolelle. SVUL:n Varsinais-Suomen piirin toiminta jatkui tämän myötä ainoastaan jaostojen toiminnan muodossa. Jaostotoiminnot alkoivat vähitellen siirtyä järjestäytyneille lajien alueyksiköille tai lajiliittojen alueille. Seurojen jäsenyys piirissä toteutettiin vuodesta 1994 alkaen vapaaehtoisuuteen perustuen. Seuroja kannustettiin maksamaan jäsenmaksunsa piirille ainakin siihen asti, että siirtyivät LiikU:n jäseniksi. Seurat saivat jäsenmaksunsa vastineena palvelut LiikU:n tuottamana piirin sijasta. SVUL:n Varsinais-Suomen piirin omistamat huoneistot myytiin Turun Seudun Osuuspankille ja myyntituloilla maksettiin lainaosuuksia sekä jaostojen plussasaldoja.³²

Tärkeä syy alueellisten järjestöjen, LiikU mukaan lukien, perustamiselle oli ollut valtion päätös olla jakamatta vuodesta 1994 lähtien avustusta entisille piirijärjestöille. Sen sijaan yhteisille aluejärjestöille oli luvassa valtion jakama määräraha. Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry sai vuonna 1994 valtiolta 1,5 miljoonaa

markkaa, mikä ei kuitenkaan kokonaisuudessaan vastannut piiri-järjestöjen aiemmin saamaa avustusta. Vielä vuonna 1993 SVUL:n ja TUL:n Varsinais-Suomen ja Satakunnan piirit saivat valtiolta 2,7 miljoonaa markkaa, joten keskusjärjestön alueorganisaation käytössä olevaan rahamäärään tuli valtava pudotus.³³

LiikU:n omissa julkaisuissa organisaation ensimmäistä vuotta kuvataan ”harjoittelu- ja toiminnankäynnistämisvuodeksi”.³⁴ Tämä näkyi esimerkiksi LiikU:n tulosalueissa, joista ensimmäiseksi nimettiin ”organisaation käynnistäminen ja tunnetuksi tekeminen”. Seuraavana tulosalueena seurasi ”lasten ja nuorten aktivointi liikunnan pariin”. Järjestö pyrkikin olemaan kanssakäymisessä alueen seurojen kanssa ja tekemään imagotyötä, muun muassa tekemään tunnetuksi logoaan.³⁵

Vuonna 1994 Turun liikuntatoimen vakinaisen henkilöstön määrässä pudottiin noin 100 työntekijän tasolle, kun vuonna 1990 määrä oli ollut vielä noin 140. Vuoden 1994 toimintakertomuksessa todetaan, ettei pienemmällä henkilöstöllä silloisia palveluita kyettäisi tuottamaan.³⁶

Paikallistasolla kahden kilpailevan keskusjärjestön tilanne oli purkautunut ja monessa kunnassa liikuntahallintoa uudistettiin. Lajiliittojen ja jaostojen tuli aktivoitua entisestään uuden järjestöasetelman vasta hahmottuessa. Luovia ratkaisuja tarvittiin joka tasolla.

Mainosmarkkojen kato

– Lama vaikuttaa seuratasolla

Seuraavassa kuvaan liikunta- ja urheiluseurojen kokemuksia laman vaikutuksista. Seurat on valittu harkinnanvaraisella otannalla niin, että aineistossa on jäsenmäärältään pieniä ja suuria seuroja. Lisäksi aineistoon on valittu seuroja, jotka ovat olleet aktiivisia vuodesta 1989 nykyhetkeen.

Tarkastelemissani seurojen toimintakertomuksissa useimmin ensimaininnat lamasta on tehty vuonna 1991. Missään näistä ta-

pauksista laman ei vielä kuitenkaan katsottu vaikuttavan suoraan seuran toimintaan. Esimerkiksi Turun Kisa-Veikot kirjasi toimintakertomukseensa näin: ”Kuluva vuosi oli aikaa, jolloin laman merkit jo näkyivät ympärillämme ja pienoisia viitteitä tulevasta lamasta jouduimme mekin kokemaan mutta onneksemme ne eivät ainakaan vielä yltäneet seuran toimintaan.” Turkulaisiin seuroihin oli myös vuoden 1991 aikana alkanut kiiriä huhuja siitä, että Turun kaupunki alkaisi periä vuokraa urheiluseuroilta kunnallisten liikuntatilojen käytöstä. Tämän nähtiin muodostavan seuroille merkittävän lisämenoerän ja pelättiin johtavan nuorisotoiminnan supistumiseen.³⁷

Turun Voimamiesten seuratoiminta oli vilkastunut 1980-luvun lopulta alkaen huomattavasti. Seuran painijoiden lukumäärän lisääntyttyä myös kulut olivat nousseet rajusti. Kaupungin avustusten ei seurassa koettu määrältään vastaavan painin kasvavaa suosiota ja seuratoiminnan laajuutta. Vuosi 1991 oli Turun Voimamiehille merkittävä, sillä seura oli saanut järjestääkseen kreikkalais-roomalaisen painin SM-kisat. Lisäksi kaupunkiin valmistuivat uudet painitilat, jotka toivat lajin pariin uusia harrastajia. Vuosi 1991 oli urheilumenestyksen ja talouden kannalta menestyksekkäs, mutta mainostulot käytännössä hävisivät myöhempinä vuosina. ”Mainosmarkkojen saanti hiipui 1991 SM-painien jälkeen”.³⁸

Rahapelituottoja alettiin käyttää laman aikana valtion säästöpolitiikan tukemiseen. Veikkaus- ja rahapelijärjestelmän modernisoituessa Turun alueen Veikkaustoimiston aluejohto ryhtyi toimenpiteisiin.³⁹ 1992 käsiteltiin paikallisten urheiluseurojen kanssa veikkausasiamiestoiminnan jatkoa. Valtion lisätessä peliyhtiöille tuottotavoitteita ja veikkauspisteiden vähitellen muuttuessa online-pisteiksi, Veikkaus Oy teki esimerkiksi 1993 kielteisen päätöksen Turun Teräksen veikkaustoiminnan jatkamisesta. ”Lähes 50 vuotta tuhansia veikkaajia palvellut Teräs-veikkaus sai tylyn ja käsittelemättömän tuomion. Pikkuseuran tulonlähde oli tapettu. Näin urheilun ja voimistelun vastavoimat tekevät käsittelemättömän raskaita päätöksiä, joihin ei ole valitusoikeutta. Tässä tapahtui pahin mahdollinen, oikea oikeusmurha.”⁴⁰

Seuratasolla oli havaittu kuntien säästötoimenpiteiden kohdistuvan vahvasti liikunta-alaan. Turun Naisvoimistelijoissa seurattiin ”sydän kylmänä” yhteiskunnan suhtautumista seurojen tekemään liikuntakasvatustyöhön. Turun Naisvoimistelijat näki heikkoutenaan olleen sen, ettei poliittisia päättäjiä ollut vakuutettu liikunnan myönteisistä taloudellisista vaikutuksista. Voimistelun vahvuudeksi nähtiin kuitenkin riippumattomuus ulkopuolisista sponsoreista, mikä näytti turvaavan toiminnan jatkamisen myös tulevana vuosi-
na.⁴¹

Seuroihin kuuluu usein eri lajeja ja jaostoja, joilla on omat urheilutoimintansa ja taloutensa. Samaan seuraan kuuluvien lajien ja jaostojen kokemat lama-ajan vaikutukset olivat joissakin tapauksissa merkittävästi eroavaisia. Tästä hyvä esimerkki on Turun Palloseuran (TPS) jalkapallon taloudellinen syöksykierre syksystä 1992 lähtien. Seuran jääkiekko- ja jalkapallojaostot oli erotettu omiksi taloudelliseksi yksiköikseen vuonna 1990. Jääkiekossa TPS oli nosteessa voitettuaan kolme peräkkäistä Suomen mestaruutta vuosina 1989–1991. Jalkapallossa TPS oli menestynyt kotimaan kentillä voittaen Suomen Cupin vuonna 1991 sekä pelannut euro-otteluita. Jalkapallojaoston budjetoidut tavoitteet kuitenkin pettivät ja markkinakysyntä yliarvioitiin. Joukkue ei edennyt UEFA Cupin otteluihin kaudella 1991–1992 ja kotimainen sarjatoiminta tuotti tappioita. Nostetut suuret valuuttalainat kasvoivat suuresti devalvaation ja kelluvan markan myötä. TPS joutui vuonna 1993 yhteisönä tekemään päätöksiä, joita ei perusteltu ainoastaan taloudellisesta näkökulmasta. Jääkiekon puolella eli periaate, ettei turkulaisille yrityksille ja yhteistyökumppaneille saisi jäädä TPS:n nimeä kantavia velkoja. TPS:n Jalkapallo ry meni konkurssiin kesällä 1993, mutta seuran jalkapallotoiminta pelastettiin taloudellisella tuella, yhteisen seuran maineen suojelemiseksi.⁴²

TPS-jalkapallon talousongelmien aikana myös jalkapallojoukkueen pelaajat olivat antaneet oman panoksensa rahan keräämiseen. Koko toiminnan jatkumisen ollessa uhattuna keväällä 1993 pelaajat järjestivät talkoilla esimerkiksi futiskouluja.⁴³

TPS:n Jalkapallo ry:n konkurssin syiksi luettiin liian nopea menestykseen pyrkiminen, kalliiden pelaajien hankkiminen ja katsoja-

määrien lasku. Lisäksi Turun raastuvanoikeuden asettaessa TPS:n Jalkapallo ry:n konkurssiin, syyksi luettiin toukokuussa erotetun päävalmentaja Raimo Toivasen palkkasaatavat.⁴⁴ Kulttuurillisesta näkökulmasta tarkasteltuna seurayhteisön ratkaisu jalkapallon pelastamiseksi oli merkittävä. Toisaalta on huomioitava, että TPS:n naisten jalkapallo oli lakkautettu jo keväällä 1992. Syyt tähän olivat seuran mukaan taloudelliset. TPS palautti naisten jalkapallon toimintaansa uudelleen vuonna 2007.⁴⁵

Kuten TPS:n eri lajijaostojen kokemuksista voidaan tulkita, suurten yleisömaakien ja rahavirtojen lajeissa menestyksellä on suuri taloudellinen painoarvonsa. Menestyksen vaikutus talouteen tarvitsisi oman erillistarkastelunsa, sillä osalla väitöstyössäni tarkastelemistani seuroista urheilullinen, kansallisen tai kansainvälisen tason menestys on ollut vähäistä tai menestyksellä ei ole ollut merkittävää taloudellista vaikutusta.

Kuten järjestötasolla, myös seurojen sponsorointi muuttui luonteeltaan oleellisesti 1990-luvun aikana. Aiemmin sponsoroinnin luonteeseen kuului, että lahjoitettujen varojen käyttötarkoitusta ei tarkasti eritelty, vaan sponsorioivaa yritystä saattoi kiinnostaa enemmänkin oma näkyvyys, esimerkiksi yrityksen nimenä ja logona käsiohjelmassa. Yritysten ja urheiluseurojen välinen yhteistyö oli lamavuosina murroksessa, kun ”lahjoitusluontoisesta” sponsoroinnista siirryttiin vaativaan yhteistyöhön.⁴⁶

Turun Kisa-Veikot havaitsi vuonna 1992 yhä syvenevän laman alkaneen vaikuttaa taloudellisesti seuran toimintaan. Vuonna 1990 Kisa-Veikot oli lähtenyt SVUL:ssa vallinnutta sijoitusintoa seuran mukaan yritysmaailmaan hankkimalla 25 prosentin osuuden M&M-kuntotalo Oy:n osakkeista. M&M-kuntotalon toiminta ja talous olivat ajautuneet kuitenkin jo vuoden 1991 aikana huonoon tilaan, jonka seurauksena Kisa-Veikkojen henkilökunnan työpanosta jouduttiin ohjaamaan ilmaiseksi kuntotalon hyväksi. Yritysten sponsorointirahat supistuivat lähes kokonaan ja Kisa-Veikot joutui vuoden 1992 aikana osallistumaan 25 prosentin osuudella M&M-kuntotalon lainojen hoitoon. Toiminta pidettiin kuitenkin normaalilla tasolla aikaisemmilla säästöillä, ”vyötä kiristämällä” ja talkootyötä lisäämällä.⁴⁷

Vuosina 1993–1994 liikuntalautakunnan urheilutoimintaan myöntämät avustukset ja kulttuurilautakunnan näyttämötoimintaan myöntämät avustukset alenivat kuitenkin jälleen dramaattisesti, ja tämä johti ensi kertaa Kisa-Veikkojenkin toiminnan karsimiseen ja tason alentamiseen. Kansallisesti urheiluseurojen tilanteen nähtiin Kisa-Veikoissa olevan vähitellen kestäättömällä pohjalla. Raskaimmin laman nähtiin iskeneen pieniin seuroihin, joiden päätulonlähde olivat kunnalliset avustukset. Kisa-Veikkojen mukaan päättäjät tuli saada ymmärtämään sen työn arvo, jota urheiluseurat jäsenineen tekivät nuorisokasvatuksen hyväksi. Lisäksi korostettiin tulevien eduskuntavaalien merkitystä. Vaaleissa eduskuntaan tulisi äänestää urheiluseurojen nuorisokasvatustyötä arvostavat päättäjät.⁴⁸

Tutkijat ovat havainneet, että vapaaehtoisella järjestö-, yhdistys- ja talkootoiminnalla on monen seuran osalta merkittävä rooli varainhankinnassa.⁴⁹ Olen havainnut saman tämän artikkelin aiheiston analyysivaiheessa. Esimerkiksi ennen lamaa, vuoden 1986 tietoihin perustuen, seuroissa vuosittain koottava rahamäärä oli keskimäärin noin 150 000 markkaa, josta avustuksin ja jäsenmaksutuloin seurat kokosivat noin viidenneksen. Varsinaisen liikuntatoiminnan avulla saatiin noin 40 prosenttia rahamäärästä. Loput, noin 40 prosenttia, eli keskimäärin 60 000 markkaa vuodessa seurojen tuli koota omalla varainhankinnallaan, eli liiketoiminnalla, keräyksillä, hui- ja viihdetoiminnalla, mainonnalla, markkinoinnilla ja talkoilla.⁵⁰ Laman aikana nämä luvut elivät siten, että avustusten prosentuaalinen osuus pieneni. Tämä muutos tuli monessa seurassa kompensoida omalla varainhankinnalla.

Turun Kisa-Veikkojen jääkiekkojaoston suurin tulonlähde oli 1990-luvun alussa jääkenttien hoito, josta Turun kaupunki maksoi korvausta. Seuralla oli neljä talkoovoimin hoidettavaa jääkenttää. Kisa-Veikot oli monien muiden seurojen ohella taloudellisesti riippuvainen jäsenistön tekemästä talkootyöstä.⁵¹

Turun Urheiluliitossa (TuUL) oli jo 1980-luvun puolella havaittu, ettei seuran toimintaa voida rakentaa ainoastaan lahjoitusten ja julkisen tuen varaan. Esimerkiksi yleisurheilulle oli haastavaa hakea yhteistyökumppaneita, koska lajin näkyvyys ei ollut verrokilajien, kuten jääkiekon, tasolla. Vuonna 1992 seurassa alettiin

Kansan aktivointia liikunnan pariin. Ensimmäinen Paavo Nurmi Marathon järjestettiin 1992. Kuva vuodelta 1993, jolloin myös Paavo Nurmen kisat palasivat vuoden mittaiselta tauolta. Kisat laitettiin säästösyistä tauolle jälleen vuosiksi 1994–1996. Kuva: Jari Laurikko, Turun Sanomien arkisto.

toteuttaa strategiaa, jonka tarkoituksena oli kehittää taloutta turvaavia projekteja. Paavo Nurmen kisat laitettiin säästösyistä tauolle vuosiksi 1992 ja 1994–1996.^{52,53}

Vuonna 1993 Turun Voimamiesten omatoimista varainhankintaa lisättiin edellisiin vuosiin verrattuna. Tällä pyrittiin kompensoimaan supistuneet mainostulot ja avustukset. Painikoulutoiminta oli vilkasta, ja uusia painijoita liittyi seuraan enemmän kuin koskaan ennen. Tämän myötä seuran talkootoimintaan saatiin uusia aktiivisia vanhempia, millä nähtiin olevan suora taloudellinen vaikutus. Seuralle tärkeä talkootoiminta toteutettiin suurimmaksi osaksi kanttiinitoiminnalla kilpailujen yhteydessä.⁵⁴

Liikuntakomitean puheenjohtajana toiminut Ilkka Kanerva kuvasi jo vuonna 1990 Nousiaisten Alun 80-vuotisjuhliissa pitämässään puheessa vapaaehtoistyön merkitystä seuratoiminnassa seuraavasti: ”Vapaaehtoisessa urheiluseuratoiminnassa on mukana yli miljoona ihmistä. Liikunnan harrastajia ja sydämestään mukana olevia on paljon enemmän. Laajamuotoinen seuratoiminta on urheilulle kaiken perusta. Mitä on vapaaehtoisen seuratyön merkitys? Se tiedetään sуроissa, mutta jos se pannaan verolle, se on toiminnan sinetti.”⁵⁵

Talkootyön muodostuessa järjestöjen ja seurojen henkireiäksi käytiin sen verotuksesta kiivasta keskustelua. Yhdistyslaki jätti verottajalle tulkinnanvaraa talkootyön osalta ja seurojen tuli olla tarkkana, että varainhankinta pysyi yleishyödyllisenä ja verovapaana. 1.6.1994 voimaan tullut arvonnäisäverolaki koettiin ainakin järjestötasolla rajuksi iskuksi taloudelle.⁵⁶ Sen myötä arvonnäisäveron alle tuli esimerkiksi järjestöjen palvelujen myynti. SVUL:n Varsinais-Suomen piirin vuoden 1993 toimintakertomukseen kirjattiin seuraavasti: ”Ikävä kyllä tehtiin taas valtion ja muidenkin toimesta päätöksiä, jotka haittaavat niin seura-, kuin muutakin työtä. Oltiin jo päästy sinuiksi talkootyön verotuksen kanssa, kun keksittiin arvonnäisävero.”⁵⁷ Vaikka verottajan pyrkimyksistä oli seurojen keskuudessa epäluuloa, suuri osa talkootyöstä pystyttiin kuitenkin laman aikana ja sen jälkeen toteuttamaan yleishyödyllisenä työnä, suoraan yhdistyksen hyväksi, ilman veroseuraamuksia.

Lama ja liikuntahallinnon muutokset vaikuttivat seuratasolla kahdella merkittävällä tavalla. Ne vaikuttivat suoraan taloudellisesti siten, että liikunnan rahavarojen vähentyessä seurojen saamiin avustuksiin tehtiin leikkauksia. Vaikutukset olivat myös kulttuurillisia, sillä seurojen yhteys lajiliittoihin, piiriorganisaatioihin ja keskusjärjestöihin heikentyi. Liikunnan rakenneuudistukset vaativat valtavasti henkilöstöresursseja, ja seuratoiminnastakin jouduttiin luovuttamaan henkilötyötunteja ylemmille tasoille. Tulosoajaus perustui lajiliittojen aikaansaamiin tuloksiin ja näissä tuloksissa painotettiin yhteiskunnallisesti perusteltavia hankkeita. Terveysliikunnan näkyvyyden ja merkityksen kasvaessa tuloksia mitattiin siis yhä enemmän hyvinvointiyhteiskunnan mittarein. Hallinnon ja järjestötason uudistusten, tulosoajaukseen siirtymisen ja terveysliikunnan nousun myötä seuroilta vaadittiin entistä enemmän omatoimisuutta. Tämä koski esimerkiksi varainkeruuta, jäsenistön kouluttamista ja seurojen välistä yhteistyötä.

Lopuksi

Yhteiskunnan kaikki toimialat saivat osansa 1990-luvun taloudellisesta lamasta. Liikunta-ala koki muutoksia, joita harva olisi uskonut ennen lamaa. Liikunnan määrärahojen kasvu, joka oli pitkään mielletty itsestäänselvyydeksi, tahtui laskuun vuosikymmenen alussa. Tämän lisäksi liikunnan osuus veikkausvaroista putosi alkuperäisen veikkausasetuksen mukaisesta 36,6 prosentista noin 20 prosenttiin. Työttömyys kasvoi ja liikuntasektorilta katosi noin 3000 työpaikkaa. Kovat lamakokemukset muokkasivat kokonaisuudessaan taloudellista ajattelua.⁵⁸ Usko yhteiskunnan ongelmanratkaisukykyyn heikkeni, mikä vaikutti myös liikunta-alaan. Osana liikuntakulttuuria markkinaehtoisen toiminnan osuus kääntyi kasvuun.⁵⁹

Tutkimusten mukaan liikunnallisen kulutuksen vähentyessä kansalaisten liikunnan määrä ei kuitenkaan oleellisesti muuttunut. Käytännössä kansalaisten vuosittain ostamien liikuntavälineiden ja palveluiden määrä tipahti vuoden 1990 noin 6,3 miljardista mar-

kasta vuoden 1994 5,2 miljardiin markkaan. Kysynnän taso laski näin ollen 17 prosenttia.⁶⁰ Vapaa-ajan liikunnan määrä ei samassa suhteessa kuitenkaan vähentynyt. Liikunnan määrä ei näyttänyt määräytyvän siihen käytetyn rahan määrän perusteella.⁶¹

Rekisteröityjen liikunta- ja urheiluseurojen määrä lähes kaksinkertaistui vuosikymmenen aikana. Samaan aikaan seurojen keskimääräinen jäsenmäärä laski selvästi lajikirjon kasvaessa ja erikoisseurojen lisääntyessä.⁶² Aiemmin voimissaan olleet poliittisesti suuntautuneet, edunvalvontaa toteuttaneet yhteisöt tekivät nyt tilaa kansalaisten yksilöllisiä tarpeita ja taitojen kehittämistä edistävälle järjestöille ja seuroille.

Liikuntahallinto ja järjestötaso muuttivat muun maan tapaan Varsinais-Suomessa muotoaan. Kahden liikunnan ja urheilun keskusjärjestön aikakautena poliittinen päätöksenteko oli Varsinais-Suomessa jakautunutta. Resursseja jaettaessa voimakas tausta-ajatus oli yhtäältä SVUL:n ja TUL:n sekä ”porvariston” ja ”työväen” urheiluseurojen jaottelu. Poliittiseen päätöksentekoon kuului resurssien jakaminen mahdollisuuksien mukaan tasan keskusjärjestöjen välillä. Seurojen toiminnassa jaottelu oli kuitenkin jo vähentynyt. Paikkakunnilla SVUL:n ja TUL:n seurat olivat monessa tapauksessa toimineet jo pitkään tiiviissä yhteistyössä ilman poliittista kitkaa.⁶³

SLU:n aloittaessa toimintansa lajiliitot pyrkivät ottamaan yhä enemmän roolia ja entistä lähemmän kontaktin seuroihin, mutta resurssien puute aiheutti haasteita. Lajiliitot ottivat järjestääkseen esimerkiksi kansainvälisten kilpailujen osanoton. Valtionavun niukkuus johti kuitenkin siihen, että joissakin lajeissa osallistuvan urheilijan lähettävä seura joutui kustantamaan EM- ja MM-kisamatkat. Valtionapujen nähtiin riittävän vain keskusjärjestön hallinnon ylläpitoon.⁶⁴ Järjestökentän muututtua ”yksinäpaiseksi” vastakkainasettelu ja puoluepoliittiset piirteet vähenivät, mutta vallan jakaantuessa ja liikuntakulttuurin monimuotoistuessa seurakentällä jäätin kuitenkin kaipaamaan ylemmiltä tasoilta organisointia ja johtajuutta. Uusi ”vallanjako” ei ollut missään nimessä ongelmaton. SLU:n alkuvaiheita vaikeutti taloustilanteen

ohella epäluottamus perustajajäsenten keskuudessa. TUL:ssa valtionavun raju leikkaus tulkittiin SLU:n tehtäviin siirtyneen ”SVUL-leirin kostoksi”. Vasemmisto käytti SLU:n perustamisesta termiä ”eheytyshuijaus”.⁶⁵ Perustaminen tapahtui vaikeana aikana, jolloin oli selvää, että laman vaikutus ei loppuisi liikunnan ja urheilun parissa vielä hetkeen.

Liikuntalautakuntien yhdistäminen muihin hallintoelimiin noudatteli Varsinais-Suomessa muun Suomen linjaa. Kuntien uudelleenorganisoidut liikuntatoimet kamppailivat pienentyneiden määrärahojen ja kasvaneiden vastuiden kanssa. Yksittäisenä kaupunkina Turkuja tarkasteltaessa kaupungin päättäjät halusivat välttämättömillä sopeutumistoimenpiteillä turvata rahojen riittävyyden kaikilla toimialoilla. Toisaalta liikuntakulttuurin ollessa kaupungissa vahva, liikuntalautakunnan haluttiin jatkavan omalla nimellään. Turussa liikuntalautakunta toimii nykyäänkin itsenäisenä lautakuntanaan.

Liikunnan ja urheilun positiivinen vaikutus yleiseen mielialaan oli Varsinais-Suomessa 1990-luvun alussa tunnistettu, ja tämän säilyvyys haluttiin Turussakin turvata. Jälkikäteen tarkasteltuna lautakuntien yhdistäminen Turussa ei olisi välttämättä vaikuttanut oleellisesti liikunnan ja urheilun vahvaan asemaan. Mikäli nuoris- ja liikuntalautakunnat olisi yhdistetty vapaa-aikalautakunnaksi, liikunnan ja urheilun asema ei todennäköisesti olisi tänä päivänä kulttuurillisesti vähäisempi.⁶⁶

Hallinnon ja järjestötason uudistukset veivät huomiota ja resursseja pois seuratasolta. Tämä vaati liikunta- ja urheiluseuroilta toiminnanohjauksessa omatoimisuutta. Seuratasolla raha on luonnollisesti ollut lamavuosinakin liikunnan ja urheilun resilienssin osatekijä, mutta raha ei ole tullut seuroille automaattisesti. 1990-luvun laman aikana seuratasen resilienssi on monessa tapauksessa muodostunut osin talkootyön reservistä, kyvystä lisätä yksilön seuralle tekemän työn määrää.

Talkootyö mainitaan useissa lähteissä seuran taloudellisen jatkuvuuden mahdollistajana. Talkootyö taas vaatii luonnollisesti

ihmisten aikaa ja työtä, jolloin seurojen jäsenmäärien voi katsoa korreloivan ainakin jossain määrin taloudellisen jatkuvuuden edellytyksiin. Aktiivinen osallistuminen talkootyöhön, kuten seuratoimintaan yleensäkin, vaatii kuitenkin yksilön kannalta aatteellisen lähtökohdan.⁶⁷

Aatteellinen lähtökohta on yksilön kokemus kuulua seuraan ja osallistua toimintaan. Tähän yksilön aatteelliseen lähtökohtaan vaikutetaan ennen kaikkea kunnissa ja seuroissa. Kunta- ja seurataso toiminta on keskiössä, kun taas kattojärjestön keinot vaikuttaa yksilöiden vapaaehtoisuuteen ja aktiivisuuteen ovat rajalliset.

Kuten todettua, liikunnan määrä ei laman aikana vähentynyt eikä harrastajat kokonaisuutena lopettaneet harrastamista. Rahan ohjautuvuus kuitenkin muuttui ja harrastajat jakaantuivat yhä laajemmin seura- ja lajivalikoiman kasvaessa. Tämä johti liikunta- ja urheiluseurojen keskimääräisen jäsenmäärän laskuun.

Markkinaehtoinen toiminta ja yksilön valinnanvaran lisääntyminen saattavat vaikuttaa seuratasolla talkootyön reservin määrään. Liikunta-ala ja seuratoiminta läpikävivät 1990-luvun laman aikana suuria haasteita, joihin on vaikeaa löytää verrokkia nykyvuosikymmeneltä, vaikka erilaisiin uhkiin ja haasteisiin on pitänytkin vastata. 1990-lukuun verrattuna 2020-luvulla seuratoiminta on erikoistunut ja ammattimaistunut. Seuratasolla mahdollisesti menetetty talkootyön reservi tulisi taloudellisesti haastavina aikoina pystyä korvaamaan muilla keinoin.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Heikkala, J. 1994. Kilpa- ja huippu-urheilun arvoperusta, s. 238. Merta-niemi, M., Puronaho, K. & Näsi, J. 1994. Liikunnan taloudellinen merkitys. Teoksessa Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu. 1994. Tieteellinen kat-saus. Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö, s. 319.
- 2 Kiander, J. 2001. Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. VATT-julkaisuja 27:5. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, s. 5, 31.
- 3 Böckerman, P. 2001. Työpaikkojen syntyminen ja häviäminen maakunnissa. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 27, Vammala: Vam-malan Kirjapaino Oy, s. 15–16.
- 4 Väitöskirjaani kuuluvassa selvityksessä Varsinais-Suomen nykyiset 27 kuntaa vastasi kysymykseen liikuntahallinnon järjestelyistä vuosina 1989–1994. Selvityksessä on huomioitu silloinen kuntien jaottelu lääneittäin. Esim. vuonna 1992 Varsinais-Suomen seutukaava-alueella oli 59 kuntaa, joista 8 kaupunkeja. Selvitykseen liittyvä materiaali kirjoittajan hallussa.
- 5 Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1989.
- 6 Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1990.
- 7 SVUL Varsinais-Suomen piirin toimintakertomukset 1989–1991.
- 8 Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1991.
- 9 Hovi, R. 2010. Sata vuotta paimiolaista liikuntaa ja urheilua. Yhteisölli-syyttä ja kansalaistoimintaa – tekoja, tapahtumia, merkityksiä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, s. 531–532.
- 10 Turun kaupungin liikuntalautakunnan toimintakertomus 1991, s. 1–2.
- 11 Turun kaupungin liikuntalautakunnan pöytäkirja 26.8.1992, 136 §.
- 12 Turun kaupunginhallituksen pöytäkirja 11.5.1992, 903 §.
- 13 Turun kaupungin liikuntalautakunnan pöytäkirja 26.8.1992, 136 §.
- 14 Turun kaupunginhallituksen pöytäkirja 1.6.1992, 1058 §.
- 15 Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1992.
- 16 SVUL Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1992.
- 17 Turun kaupungin liikuntalautakunnan pöytäkirja 13.11.1992, 185 §.

- 18 Turun kaupungin liikuntalautakunnan toimintakertomukset 1989–1994. Taulukossa on eriteltyinä vuosilta 1989–1994 säännölliset, vertailukelpoiset lukuarvot. Taulukosta puuttuvat esimerkiksi vuosittain vaihtuvat, tapahtumia varten myönnetty avustukset. Nämä avustukset on luetteloitu vuosittain toimintakertomuksissa.
- 19 Kallioniemi, J. 1992. Kentiltä ja kokouksista. Turun kaupungin urheilu- ja liikuntatoimen seitsemän vuosikymmentä 1922–1992. Turun kaupungin liikuntalautakunta, s. 72.
- 20 Talonen, J. 2001. Sydän sykkii sataa. Turun Urheiluliitto 1901–2001. Uusi-kaupunki: Newprint Oy, s. 315.
- 21 Kallioniemi J. 2012. Liikunnan iloa 90 vuotta. Turun liikuntatoimen historiaa 1922–2012. Turun kaupungin liikuntapalvelukeskus, s. 38–50. Seurantatutkimus toteutettiin Kallioniemen mukaan vuonna 1997.
- 22 Turun kaupungin liikuntalautakunnan toimintakertomus 1993, s. 1.
- 23 Kallioniemi 2012, s. 57.
- 24 Talonen, J. 2019. Vuosisataa liikuntaa ja liikettä. TUL:n Varsinais-Suomen piirin 100-vuotishistoria 1919–2019. Vaasa: Waasa Graphics Oy, s. 365–367.
- 25 Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n toimintakertomus 1993–94, s. 4.
- 26 SVUL Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1993. Työväen Urheiluliiton Lounais-Suomen alueen toimintakertomus 1993.
- 27 Työväen Urheiluliiton Lounais-Suomen alueen toimintakertomus 1993.
- 28 Työväen Urheiluliiton Lounais-Suomen alueen toimintakertomus 1993.
- 29 Työväen Urheiluliiton Lounais-Suomen alueen toimintakertomus 1993.
- 30 Työväen Urheiluliiton Lounais-Suomen alueen toimintakertomus 1993.
- 31 Työväen Urheiluliiton Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1994.
- 32 SVUL Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1995, s. 2.
- 33 Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n toiminta-ajatus ja toiminnan perusperiaatteet 1994.
- 34 Esim. Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n toiminta- ja taloussuunnitelma 1995.
- 35 Lounais-Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n alueen tulosalueet 1994.
- 36 Turun kaupungin liikuntalautakunnan toimintakertomus 1994, s. 3.
- 37 Esim. Työväen voimistelu- ja urheiluseura Turun Kisa-Veikot ry:n toimintakertomus 1991.

- 38 Turun Voimamiehet ry:n vuosikertomukset 1988–1992.
- 39 Esim. Ahonen, J. 2019. Kolme kriisiä ja kansalliset rahapelit: Yhteiskunnallisten murroskausien vaikutus suomalaisen rahapelijärjestelmän muotoutumiseen. Helsingin yliopisto. Helsinki: Unigrafia, s. 273.
- 40 Turun Teräs (yhdistys). 2015. Turun Teräs 70 vuotta: Teräksen taipaleelta, s. 73–75.
- 41 Turun Naisvoimistelijoiden toimintakertomus 1992.
- 42 Jokisipilä, M., Leppäsyvä, J. & Möttönen, H. 2022. Mustavalkoinen vuosisata. Turun Palloseura 1922–2022. Turun Palloseura ry. Painotalo Painola, s. 179–180, 419.
- 43 Jokisipilä ym. 2022. s. 360.
- 44 Turun Sanomat 1993. Kili Toivasen vaade hyväksyttiin – TPS:n Jalkapallo ry meni konkurssiin. Turun Sanomat 20.7.1993, s. 17.
- 45 Jokisipilä ym. 2022, s. 179–180, 419.
- 46 Talonen 2001, s. 310.
- 47 Työväen voimistelu- ja urheiluseura Turun Kisa-Veikot ry:n toimintakertomukset 1989–94.
- 48 Työväen voimistelu- ja urheiluseura Turun Kisa-Veikot ry:n toimintakertomukset 1989–94.
- 49 Ilmanen, K. 1996. Kunnat liikkeellä. Kunnallinen liikuntahallinto suomalaisen yhteiskunnan muutoksessa 1919–1994. Jyväskylän yliopisto: Studies in Sport, Physical Education and Health 43, s. 214–218.
- 50 Heinilä, K. & Koski, P. 1988. Liikuntaseura. Valtakunnallinen perustarvekartoitus. Jyväskylän yliopisto. Liikunnan sosiaalitieteiden laitos, tutkimuksia nro 48, s. 94–95.
- 51 Työväen voimistelu- ja urheiluseura Turun Kisa-Veikot ry:n toimintakertomus 1990.
- 52 Talonen 2001, s. 315.
- 53 Tilastopaja. 2022. Paavo Nurmen kisojen tulokset 1957–2021. <https://www.tilastopaja.eu/fi/db/PNG.php>, luettu 15.11.2022.
- 54 Turun Voimamiehet ry:n vuosikertomus 1993.
- 55 Liikari, J. 2010. Nousiaisten Alku – Sata vuotta radalla ja ladulla. Turku: TS-Yhtymä Oy, s. 174–175.
- 56 Arvonlisäverolaki, annettu 30.12.1993, 1501/1993 & Yhdistyslaki, annettu 26.5.1989, 503/1989.

- 57 SVUL Varsinais-Suomen piirin toimintakertomus 1993.
- 58 Rissanen, P., Valtonen, H. & Asikainen, K. 1995. Liikunta lamassa - lama liikunnassa? Liikunnan talous 1990-luvulla. Tampere: Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi VII, s. 7–18. Hallituksen esitys eduskunnalle liikuntalaiksi, HE236, 1997 vp.
- 59 Kokkonen, J. 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 3. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy, s. 251.
- 60 Rissanen ym. 1995, s. 21–22.
- 61 Luoto, R., Helakorpi, S. & Uutela, A. 1999. Lama ja terveys. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B10/1999. Helsinki: Hakapaino Oy, s. 40–43.
- 62 Kokkonen, J. 2013. Liikuntaa hyvinvointivaltiossa. Suomalaisen liikuntakulttuurin lähihistoria. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 2. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy, s. 146.
- 63 Hovi 2010, s. 507. Esimerkiksi heinäkuussa 1991 järjestettiin Paimion urheilukentällä SVUL:n ja TUL:n urheilijoiden ensimmäiset yhteiset piirinmestaruuskilpailut. Mitalit ja pisteet jaettiin yhä erikseen kummankin liiton urheilijoille, mutta järjestelyistä vastasivat yhdessä SVUL:n Paimion Urheilijat ja TUL:n Piikkiön Kehitys.
- 64 Järvinen, I. 1999. Vuosisadan työvoitto. Työväen urheiluliikkeen synty. Turun Weikot 1912–2000. Hämeenlinna: Karisto Oy, s. 201.
- 65 Talonen 2019, s. 365–367.
- 66 Itälä, Ville. Haastattelu 21.II.2022. Aineisto kirjoittajan hallussa.
- 67 Heinilä, K. & Koski, P. 1991. Suomalainen liikuntaseura. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 125. Helsinki: Hakapaino Oy, s. 3.

*Hannu Itkonen, Paavo Saastamoinen &
Arto Nevala*

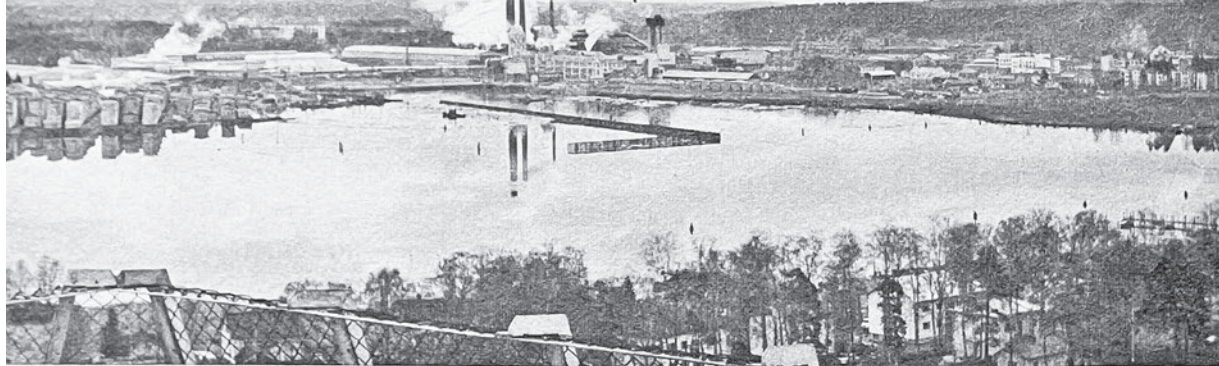
Kilpeläiset, paikallisuus ja pesäpallo- kulttuurin muutos

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Johdanto

Pesäpalloilija Heikki Kilpeläinen kairasi nimensä lajin historiaan. Puurtilan Kisa-Pojissa pelannut Kilpeläinen valittiin vuonna 1966 vuoden lukkariksi. Ansiolistalla on kaksi SM-sarjan hopeamitalia ja kolme Itä-Länsi-ottelua. Vuonna 2021 Kilpeläinen valittiin postuumisti Varkauden Urheilun kunniagalleriaan.¹ Pesäpallokentillä ja -katsomoissa viihtyneille onkin tullut tutuksi sukunimi Kilpeläinen. Aivan sattuma ei ole, että Heikki ja muut Kilpeläiset ovat hakeutuneet pesäpallon pariin.

Kuva seuraavalla sivulla: Urheilun Kuva-aitan vuoden 1965 kevään numerossa toimittaja Pentti Portaankorva kuvasi varkautelaisen pesäpallon tilaa. Kilpeläisten merkitys oli keskeinen Puurtilan Kisa-Poikien menestyksen taustalla. Mitalikaulaisten ensimmäisenä lukkari Heikki Kilpeläinen, joka hääri syöttölautasen ääressä myös Itä-Länsi -otteluissa.

VARKAUS — PESÄPALLO-

Takapihan pikkupoika, tuollainen oskarinkokoinen ja vähän suurempikin, on merkittävän tarkka puntari siitä, missä urheilajissa kulloinkin ollaan myötätulessa. Kun Nikula ja kumppanit olivat kunniansa kukkuloilla, ilmestyi pikkunikuloita kuin maasta polkaisten. Seiväshyppyteineitä kyhättiin kokoon ja pyyk-kiseipäitä katseltiin urheiluvälineiksi. Seurauksena oli paitsi monelle pitkäaikainen seiväshyppyinnostus, myös paljon lisätöitä lääkäreille katkenneissa koivissa. Samoin nähtiin viime syksynä Nevalan kultamitaliheiton jälkeen piholla ja kujilla kokonaisia armeijoita kulmaina aita tuijottelevia naapureita.

Eikä tämä ilmiö näy ainoastaan yksittäisurheilusuoritusten, vaan myös joukkuepelinestysten jälkeen. Tämä on nähty ainakin Varkaudessa, missä yleisesti maaseutupaikkojen valttapalloiluksi tunnettu pesäpallo on vallannut kaupungin täydellisesti. Kun Puurtilan Kisa-Pojat voittaa mestaruussarjassa, on seuraavana päivänä todelliset mailamarkkinat leikkikentillä, piholla, syrjäkaduilla ja toreilla. Pesäpalloahan voi pelata miltei missä vain.

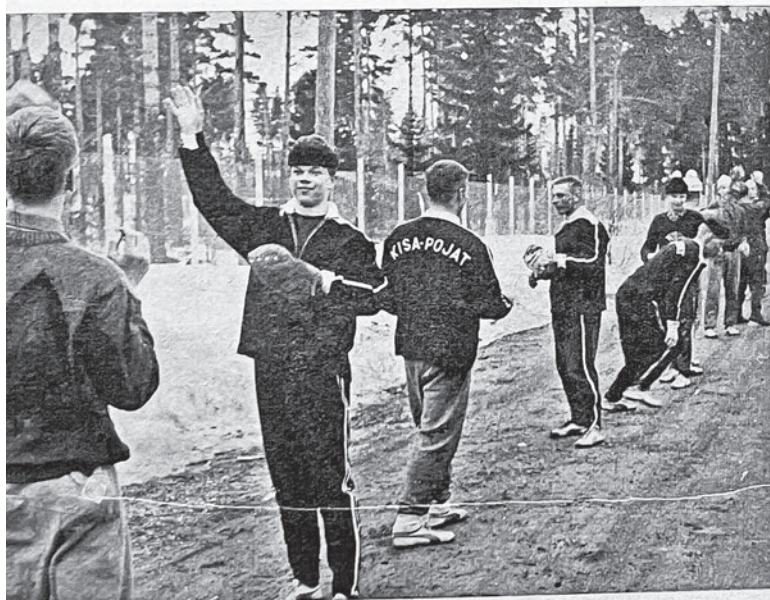
Vieli 1950-luvun lopussa ei Varkaudesta pesäpallokaupunkina tiedetty mitään, ei ainakaan valtakunnallisesti ajatellen. Tunnettiin vain jääpallokaupunki Varkaus. Viimeisten puolenkymmenen vu-

den aikana on kuitenkin pesäpallo nostanut voimallisesti päätään kaupungissa, ja sen yleisökannatus on noussut suuremmaksi kuin min-kään muun urheilulajin. Ei edes jääkiekko, huolimatta siitä, että Varkauden Urheilijat olivat talvikautena 1963–64 mestaruussarjassa, saanut niin suurta kannatusta kuin mitä pesäpallo on saanut. Puurtilan Kisa-Pojien menestymisen mestaruussarjassa osoittaa selvästi sen, kuinka penkkiurheilijan mieli ja suosio kääntyy aina sinne, missä parhaiten menestytään.

Pesäpallon nousu suosituimmaksi lajiksi Varkaudessa on ollut todella nopeaa. Viime kauden mestaruussarjan 11 kotilottelussa

kävi maksaneita katselijoita 19 092, mistä tulee keskimääräluku 1 754. Suurin joukko oli Kiri-ottelussa, 2 611, mikä kuitenkin jää reippaasti jälkeen vuoden 1963 PKP–Sotkamo ottelusta, jolloin Jymyn mestaruuden tulot oli todistamassa 4 186 katsojaa. Totuuden nimessä on sanottava, että näistä oli ainakin tuhat pesäpallousko-vaista Sotkamosta. Luku on Kämärin kenttäennätys, mitä eivät ole kyenneet kaatamaan monet jääpallon arvo-ottelutkaan.

Pesäpallo Varkaudessa aloitettiin aikoinaan lehmälaitumella, kuinkas muuten. Eräs isäntä Puurtilan esikaupungissa luovutti laitumensa pallonlajien poljettavaksi. Syntymäpaikka oli siis Puurtilas-

Kun vielä maassa oli hanki, lähtivät Varkauden pesäpalloilijat ulos teknikkaharjoituksiin. Aivan talvikuukausinakin lyöntiharjoituksia suoritettiin sopivan leppoaan sään sattuessa umphangassa. Etualalla junioripelaaja Mauri Koskelainen, häneen selin Raimo Raak ja seuraavana Eero Nieminen.

Paljon hyvää, mutta paljon pahaakin sisältää leikekirja, jota PKP:n sihteeri Olavi Mäkinen punnitsee. Jostakin syystä vielä viime kaudellakin noteerattiin lehdistössä yleensä PKP:n voitot yllätyksiksi. Johtuikohan se siitä, että joukkue on tullut suhteellisen lyhyessä ajassa pesäpallon suurten joukkoon.

KAUPUNKI

UKA / PENTTI

PORTAANKORVA

sa, jonne Puurtilan Kisa-Pojat perustettiin v. 1948 Warkauden Urheilijain alaosastoksi. Itsenäiseksi seuraksi se rekisteröitiin vasta v. 1961 I-joukkueen noustua mestaruussarjaan. PKP aloitti siis nyt viidennen kautensa pääsarjassa. V. 1961 se oli 15 joukkueen sarjassa yhdeksäs, v. 1962 se joutui uusia Nurmon kanssa sarjassa pyysymisestä ja onnistui, v. 1963 tuli viides tila ja viime kesänä hopeaa.

Kun Puurtilan Kisa-Pojat viime vuoden lopulla vietti kauden päättäjaisiä, totesi seuran puheenjohtaja Aarne Ikäheimo, ettei ohjelmaa tilaisuuteen ole voitu järjestää juuri nimeksikään, koska mitallien jaossa menee paljon aikaa. Niin siinä menikin, sillä PKP:n mitalisiaalis viime kaudelta oli huomattavan mukhea. Luettelaa:

- miesten mestaruussarjassa ja ilvesten SM-kilpailussa toinen sija,
- piirin mestaruudet miesten, ilvesten, kärkeen ja naisten sarjoissa,

- Suomen mestaruus Kansakoulujen Kerhokeskuksen SM-kilpailussa, jossa Varkautta edusti PKP:n ilvesjoukkue.

Henkilökohtaisesti suurimman mitalisiaaliin keräsi 17-vuotias Matti Venäläinen: pääsarjassa hopeaa, ilvesten sarjassa hopeaa, kansakoululaisten kilvassa kultaa ja lisäksi kolme piirinmestaruutta.

Viime kaudella oli PKP mukana kahdeksassa liiton sarjassa. Edus-

tus puuttui ainoastaan Suomen sarjasta ja ikämiesten sarjasta. Eri joukkueissa pelanneiden määrä oli 260. Ensimmäisen kerran pyörätettiin myös kärkeen ja oravien kaupunginostien välistä kaupunkisarjaa, jossa oli mukana 19 nappulajoukkuetta.

Kevään tultua alkoivat pesäpalloliijatkin toisten kesäurheilijoiden tapaan liikehtiä. Niin lehtiin Varkaudessakin, vaikka tosiasiaa ovat Varkauden pesäpalloliijat olleet juonessa mukana koko talvikauden. Talvilepoa ei enää tunneta tässäkään lajissa. Helmikuun puoliväliin saakka kävi PKP:n miehistö kaksi kertaa viikossa sisäharjoituksissa peruskurssin kohottamiseksi. Sen jälkeen otettiin yksi harjoituskerta lisää ja aloitettiin teknikkaharjoittelu, mikä siirrettiin ulos heti, kun olosuhteet sen sallivat. Joukkueen peruskuntoharjoittelu maastolenkin muodossa säilytetään koko pelikauden.

Äkkirynnäköillä kaupungin valitsemalla pesäpallolla on tulevaisuutta Varkaudessa. Sitä todistavat harrastuksen laajuus, hyvin suoritukseen yltäneet nuoret sekä itse edustusjoukkueen nuoruus. Viime kesänä hopeasijan saavuttaneen miehistön keski-ikä on 23 vuotta vanhimman ollessa 28-vuotiaan. Näin ollen on mitä todennäköisintä, että Varkaus sanoo monta lujaa sanaa pesäpallomarkkinoilla lähivuosina.

Hopeamitalit ja suurta tyytyväisyyttä, mutta parempaan on vielä pyrkimys. Joukkue edestä lukien: Helkki Kilpeläinen, Eero Nieminen, Lauri Huovinen, Kosti Huovinen, Raimo Raak, Eino Ropponen, Matti Venäläinen, Helkki Linnaskylä, Erkki Räsänen ja huoltajavalmentaja Erkki Pyökkönen. Porukasta puuttuvat Jussi Immonen ja Pekka Virtanen.

Kilpeläisten suku on leimallisesti itäsuomalainen. Vuonna 1890 Kilpeläisiä oli pelkästään Savon maaseudulla arviolta 200–500 henkeä.² Pelkkä asuinpaikka ei luonnollisesti selitä Kilpeläisten pesäpalloharrastuneisuutta. Lajin pariin hakeutumista on alun perin vauhdittanut suvun edustajien asuminen seuduilla, joissa suojeluskunnat ja urheiluseurat virittelivät pesäpalloharrastusta.

Savolaista pesäpalloharrastusta käynnistettiin innokkaasti Leppävirralla, Heinävedellä, Joroisissa ja Kangaslamilla. Etenkin Leppävirran kylissä pesäpallosta muotoutui suosittu laji. Osaltaan pesäpallon vireyteen vaikutti lajitoimijoiden kiinteä yhteys suojeluskuntaan, nuorisoseuraan ja maamiesseuraan. Leppävirran historian toisessa osassa kerrotaan pesäpalloharrastuksen käynnistyneen jo vuonna 1922 kyläseura Etelä-Leppävirran Kiipperän suojissa. Aluksi pesäpalloa pelattiin laidunaukeamilla ja heinäpelloilla.³

Heinävedellä pesäpallon pelaaminen aloitettiin 1920-luvun lopulla. Kirkonkylän lisäksi laji tuli hiihdon ja yleisurheilun rinnalla suosituksi urheiluseurojen kyläosastoissa. Kylien väliset ottelut olivatkin odotettuja yleisötahtumia.⁴ Pesäpallo oli 1940-luvulla Heinävedellä ylivoimaisesti suosituin joukkuelaji. Urheilukentän valmistuminen vuosikymmenen lopulla siirsi pelit kunnan keskustaan. Kylien välisiä otteluita pelattiin vielä 1960-luvulla. Seuraavalla vuosikymmenellä laji oli suosittu koulu-urheilussa ja puulaakipelinä. 1940- ja 1950-luvuilla Heinäveden Hyrskeellä oli myös naisjoukkue.⁵ Kangaslamillakin pesäpalloa pelattiin. Joukkueet kävivät pelaamassa naapurikuntien joukkueita vastaan.

Pesäpallo löysi tiensä myös lähellä sijainneen Varkauden teolliseen yhdyskuntaan. Varkaus sai kunnallisen itsenäisyyden vasta vuonna 1929. Sitä ennen Varkauden alueet olivat osa Leppävirran ja Joroisten kuntia. Ymmärrettävästi teollisen Varkauden urheiluseuratoiminta oli vireää jo ennen itsenäisyyden vuosia. Vuonna 1923 Warkauden Lehdessä uutisoitiin paikallisen suojeluskunnan ryhtyneen harjoittelemaan myös pesäpalloa. Jo samana vuonna varkaute-laisjoukkue pelasi otteluita Kuopion ja Savonlinnan suojeluskuntia vastaan. Vuonna 1929 perustettu Warkauden Urheilijat otti lajin suojiinsa. Menestyksen tavoittelun edellytykset kohenivat ratkaisevas-

ti, kun huhtikuussa 1948 perustettiin lajin erikoisseuraksi Puurtilan Kisa-Pojat.⁶ Suojeluskuntapelinä pidettyä pesäpalloa harrastettiin myös työläisurheiluseura Varkauden Tarmossa. Seurassa olikin 1920- ja 1930-luvuilla TUL:n koitoksissa menestynyt pesäpallojoukkue.⁷

Tutkimusasetelma

Havaintomme Kilpeläisten sukuun lukeutuneiden pesäpalloilijoiden huomattavasta määrästä sekä pelin käynnistymisalueista ovat johdattaneet tämän artikkelin kirjoittamiseen. Edellä esitetty alueellinen tarkastelu on perusteltua siksi, että kyseisissä kunnissa ja niiden seuroissa virisi lukuisien Kilpeläisten innostus pesäpalloon. Omat katseemme kohdentuvat Kilpeläisten sukuhaaraan, jonka ”esi-isä” on Petteri Juho Kilpeläinen (1825–1891).

Artikkelimme polttopisteessä ovat pesäpallon paikallisuus ja yhteisöllisyys. Tutkiessamme yhden suvun pesäpallon sarjatoimintaan osallistuneita henkilöitä suuntaamme katseemme paikallisiin puitteisiin, lähiyhteisöihin ja pesäpallon sarjatoimintaan osallistuneisiin Kilpeläisen sukuun lukeutuneisiin. Näin menetellessämme valaisemme paitsi pesäpallon alueellista muutosta myös yleisemminkin urheilukulttuurin muutoksia.

Tutkimuskysymyksinä esitämme: 1) Paljonko sukuhaaran pesäpalloilevia Kilpeläisiä on ollut, missä seuroissa ja paikkakunnilla he ovat osallistuneet pesäpallon sarjatoimintoihin? 2) Miten Kilpeläisten seuraedustukset ovat muuttuneet ja millaisia pelaajapolkuja suvun edustajat ovat kulkeneet vuosikymmenten myötä? 3) Miten havaintomme pesäpalloilevista Kilpeläisistä ovat liitettävissä lajin yleisempään muutokseen? Valtaosan tutkimusaineistosta on koonnut itsekin Kilpeläisen sukuun lukeutuva ja pääsarjatasollakin pelannut Paavo Saastamoinen.

Artikkelimme kurkottaa lähtökohdiltaan genealogian eli sukututkimuksen suuntaan. Hyödynnämme etenkin Ahti Kilpeläisen toimittamaa ja 1500-luvulle ulottuvaa sukuselvitystä. Siihen kootun laajan sukutiedoston ansiosta meidän ei ole tarvinnut käyttää

artikkelimme aineistona sukututkimukselle tyypillisiä alkupe-
räislähteitä, kuten kirkon- ja rippikirjoja tai syntyneiden, kuolleiden tai muuttaneiden luetteloita. Havaintomme pesäpalloilevista Kilpeläisen suvun jäsenistä olemme kontekstoineet lajihistoriaa, liikuntakulttuurin muutoksia sekä laajempaa suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutoksia käsittelevällä tutkimuksella.⁸ Aineistoa kerättyä etenkä seurakiinnittymisten osalta on tukeuduttu myös muistelutyön menetelmiin. Muistelutyö sopiikin hyvin sellaisten sosiaalisten ryhmien tarkasteluun, jotka on tutkimuksen valtavirrassa vaiennettu tai jätetty sivuun tai joita on tarkasteltu ulkokohtaisesti⁹. Voidaan sanoa, että pesäpalloilijoiden seurapolut – etenkin alempien sarjojen osalta – ovat jääneet tutkimuksen marginaaliin. Tulkintamme mukaan pesäpalloilijoiden seuravaihto-
dokset sarjatasojen välillä mahdollistaa kiinnostuksemme kohteena olevan pesäpallon lajikulttuurin sekä yleisemmän yhteiskunnallisen muutoksen tutkimisen.

Aineistonkäsitelyssä tukeudumme sekä sukupolvitutkimukseen että urheilun kansalaistoimintojen kausitteluun. Liikunnan yhteiskuntatutkimuksessa sukupolvinäkökulmaa on hyödynnetty tutkittaessa suomalaisia liikuntasukupolvia¹⁰. Myös huippu-urheilijoiden elämänkulkujen tutkimuksessa sukupolven käsite on ollut sangen hyödyllinen. Mikko Salasuo, Mikko Piispa ja Helena Huhta ovat lähestyneet suomalaisten huippu-urheilijoiden elämänkulkuja juuri sukupolvikäsitteen avulla.¹¹ Kilpeläisiin kyseisen käsitteen käyttäminen soveltuu hyvin, sillä pesäpalloilevat sukupolvet ovat kiinnittyneet toisistaan poikkeavasti niin lajikulttuuriin kuin yleisemminkin yhteiskuntaan.

Urheilun kansalaistoimintojen kausittelu tarjoaa kehyksen, johon pesäpalloilevan suvun sukupolvet voidaan soveltaen kiinnittää. 1930-luvulle jatkunut järjestökulttuurin kausi oli aikaa, jolloin pesäpallo oli tiiviissä yhteydessä muiden järjestöjen toimintoihin. Harrastus-kilpailullinen kausi ajoittui 1930-luvulta 1960-luvun alkuun. Tällä kaudella pesäpallonkin pelaamista leimasi harrastajamaisuus. Kolmas kausi on nimetty kilpailullis-valmennukselliseksi kaudeksi (1960- ja 1970-luvuilla) ja sen aikana urheilusta

tuli totisempaa, mikä ilmeni sekä valmennuksen muutoksina että ylipäättään urheilun vakavoitumisena. Pesäpallonkin oli seurattava niitä muutoksia, joita muussa urheilussa toteutui. Neljännellä eli eriytymisen kaudella 1980-luvulta alkaen urheilukulttuuri jakautui aiempaa voimakkaammin vapaaehtoisuuteen perustuvaan kisamiseen ja ammattimaiseen huippu-urheiluun. Koko suomalaista urheiluelämää ajatellen toteutui sekä lajien välistä että alueellista eriytymistä, joten myös pesäpallo-organisaatioiden on pitänyt raivata urheilukulttuurissa oma tilansa.¹²

Tutkimuskohdetta rajatessamme suuntasimme katseemme Kilpeläisten sukuhaaraan, jonka kantaisä on vuosina 1825–1891 elänyt Petteri Juho Kilpeläinen. Hän syntyi Rantasalmella ja muutti vuonna 1869 Leppävirran Saahkarlahteen. Petterin lapsista lähtee viisi Kilpeläisen sukuhaaraa, jotka voidaan nimetä Lankilaksi, Harjurannaksi, Vattuahoksi, Peräkilpeläksi ja Uudistaloksi.¹³ Artikkelissamme seuraamme näiden sukuhaarojen Kilpeläisiä. Artikkelissamme olemme yhdistäneet sukuhaarojen Kilpeläiset eli emme tarkastele sukuhaarojen edustajia erikseen, vaikkakin sellaisetkin sukupuun haarat on laadittu.

Pallopelien muodonmuutos

Suomalaisen organisoidun urheilun nousu ajoittuu 1800-luvun jälkipuoliskolle, jolloin alettiin harrastaa useita urheilulajeja. Sääntöjenmukaisia tarkasti normitettuja kilpailulajeja edelsivät kansanomaiset paikallis- ja kyläkulttuurien kisailut, joissa mittailtiin agraariyhteiskunnassa tarvittavia ominaisuuksia kuten voimaa ja taitavuutta.¹⁴ 1800-luvun urheilua onkin kuvattu voimailuksi, kisailuksi ja leikiksi. Kylän miehetittelivät, kuka on vahvin painissa, väkikiven nostossa tai kartunheitossa. Etenkin vahvimpien miesten maine levisi oman kylän ulkopuolelle. Vähitellen kylien välillä ryhdyttiin kilpailemaan esimerkiksi kiekonlyönnissä ja kirkkovenesoudussa.¹⁵ Urheilukilpailujen varhaista organisoitumista edustivat kansanjuhlien yhteydessä pidetyt kilpailut. Kilpailulajit

saattoivat olla nykysilmin katsottuna yllätyksellisiä: tankoon kiipeäminen, pussijuoksu, pulun syöttäminen, säkkitappelu tai hiljaa ajaminen polkupyörällä.¹⁶

Kansanomaisten kilpailujen pelivälineeksi otettiin myös pallo. Sortavalan Kisamäellä tiedetään pelatun palloa jo vuonna 1687. Pelaaminen ja etenkin sen seuraukset dokumentoituivat oikeuden pöytäkirjoihin, sillä yksi pojista oli loukkaantunut pahoin pelin tiimellyksessä. Porvoossa kymnaasin pojat pelasivat palloa vuonna 1758. 1800-luvun loppupuolella pelailtiin jo useita pallopelejä. Leimallista oli, että pelaaminen toteutui kiinteästi osana kyläyhteisöjen vapaa-aikarientoja.¹⁷

Kyläyhteisöjen pallopelit jakaantuivat kahdenlaisiksi eli polttopeleiksi ja lyöntipeleiksi. Nykyisin polttopalloksi kutsuttu peli sai varhaismuodoissaan myös nimet polttosilla olo, piiripoltto, poltinpallo tai povipallo. Polttopallon leikkijämäärää ei ollut rajattu, joten peliin saattoi ottaa osaa koko kylän kynnelle kykenevät kisaajat. Kehittyneempi polttopallon muoto oli nurkkapallo, jota on kuvattu seuraavasti:

”Peliin osallistui kahdeksan pelaajaa, neljä polttajina ja neljä poltettavina. Polttajat asettuivat neliöön 7–9 metrin päähän toisistaan, ja poltettavat jäivät heidän keskelleen. Peli alkoi siten, että polttajat heittivät ’seinähirret’ eli kierättivät pallon neliön nurkasta toiseen. Sen jälkeen heitettiin ’harjahirret’ ristikkäin nurkasta toiseen. Nyt oli talo valmis ja polttaminen alkoi. Polttajat heittivät paikoillaan nurkissa seisten sisällä olijoita. Jos heitto osui, poltettu joutui pois pelistä, mutta jos heitto meni ohi, niin pois joutuikin polttaja. Se joukkue voitti, jolle jäi viimeksi miehiä. Joskus kullakin polttajalla oli määräluku heittoja, joka määräytyi hirsiä heitettäessä saadun koppeluvun mukaan, ja poltettavilla taas määräluku osumia eli laakeja.”¹⁸

Polttopalloista oli olemassa muunkinlaisia versioita. Esimerkiksi maapolttopalloa pelattiin lukuisin sovellutuksin.

Pallonlyöntipelien määrä osoittaa suurta kekseliäisyyttä. Maa-seudulla pelattiin seuraavanlaisiksi nimettyjä pelejä: koppien lyönti, kolkkapelit, seinäsuola eli kolmikolkka, kolmisuola, nelisuola, kuussuola, kahdeksansuola, seinäpallo eli seinäpönttö, seinälyyrä, lukkaripallo, enkelisuuta, koirapallo, nelimaali ja kuningaspallo. Jopa kuningaspallosta oli olemassa useita versioita, joten pelejä sovellettiin kulloisiinkin olosuhteisiin. 1890-luvulla peliä kuvattiin seuraavasti:

”Pelikentän toiseen päähän piirrettiin lyöntiraja ja sen lähelle juoksupiiri ja toiseen päähän toinen juoksupiiri (= ulkomaali). Pelaajat valitsivat keskuudestaan kaksi kuningatsta, jotka sitten vuoronperään valitsivat puolelleen pelaajia yhden kerrallaan. Toinen joukkue jäi lyömään, toisen joukkueen pelaajat hajaantuivat kentälle kiinniottajiksi. Kuninkaan paikka oli ulkokentän keskellä ja ’innittäjän’ eli lukkarin paikka lyöntipäädyssä. Muut ulkopelaajat asettuivat kuninkaan taakse hänen ja ulomman juoksupiirin väliin sekä sen taakse. Lyöjät löivät lukkarin syötöstä vuoronperään määrättyssä järjestyksessä.”¹⁹

Ensimmäiset kuningaspallon suomenkieliset säännöt julkaistiin vuonna 1903. Asialla oli yksi suomalaisen voimistelun ja urheilun perustanlaskijoista, voimistelunopettaja ja kouluhallituksen tarkastaja Ivar Wilskman.²⁰

Urheilun alueellisen leviämisen myötä eri lajeille ryhdyttiin kehittämään sääntöjä, jotka mahdollistivat paikkakuntien joukkueiden keskinäiset kilpailut. Jo edellä esitettyjen Wilskmanin kirjoittamien sääntöjen tavoitteena oli levittää kuningaspalloa maan eri kolkkiin. Laji ei kuitenkaan toiminut modernina jalkapallon tai yleisurheilun kaltaisena urheiluna, eikä myöskään kiinnostanut riittävästi nuorisoa. Pelin kehittämistyöhön ryhtyi urheilukärpäsen pureman saanut Lauri Gummerus eli sittemmin Lauri ”Tahko” Pihkala, joka asetti tavoitteekseen yleisemminkin urheiluharrastuksen lisäämisen. Amerikkalaiseen urheilukulttuuriin mies tutustui ensimmäisellä Yhdysvaltain matkallaan vuonna 1907, ja julkaisi seuraavana vuonna *Urheilijan oppaan*²¹. Samana vuonna Pihkala jul-

kausi *Joka miehen koneoppi eli liikunnan merkityksestä* -viikkosen, jonka tavoitteena oli kannustaa omakohtaiseen kehon huoltoon liikkuen, terveellisesti syöden ja puhtautta vaalien²². Pihkalan toinen vierailu Yhdysvalloissa toteutui vuosina 1912–1913, jolloin hän tutustui myös maan urheilun organisointiin.

Eittämättä Pihkalan havainnot vaikuttivat myös kuningaspallon kehittämiseen ja muuttumiseen pitkäpalloksi. Vuonna 1914 Pihkala lisäsi peliin juoksun. Pitkäpallon kenttä muuttui kapean kiilamaiseksi. Uutuutena oli 24 metrin etäisyydellä kotimaalista ollut pesä, jonne lyöjän piti ehtiä ennen palloa. Ulkomaali oli 60 metrin etäisyydellä. Ulkomaalista kotimaaliin ennättänyt pelaaja toi joukkueelleen juoksun. Juoksija, joka oli taipaleella pesästä ulkomaaliin ja ulkomaalista kotiin tuli polttaa ”heittopallotuksella” eli osumalla pallolla etenijään. Pesässä saattoi olla ainoastaan yksi etenijä, ulkomaalissa useampi. Näin pelistä tuli urheilulle ominainen eli juoksuilla saatettiin mitata joukkueiden paremmuutta. Aiemminhan kisattiin ainoastaan siitä, kumpi joukkue kykeni olemaan lyöntivuorossa pitempään. Pihkalan uudessa versiossa vuoronvaihto toteutettiin joukkueen kolmesta palosta.²³

Pitkäpallossa järjestettiin kilpailutoimintaa vuosina 1915–1921. Valtakunnallisesti lajia pelattiin ensimmäisen kerran vuonna 1919. Vuonna 1920 pelattiin suojeluskuntapiirien mestaruudesta ja yleisemmästä Suomen mestaruudesta, jolloin mukana oli suojelunkuntien lisäksi joukkueita myös armeijasta ja oppilaitoksista. Kisaan osallistui kaksi seurajoukkuetta: Helsingin Pallonlyöjät ja Hämeenlinnan Ilves.

Pitkäpallosta jalostui pesäpallo, jota on kuvattu Pihkalan keksinnöksi seuraavaan tapaan:

”Pihkala keksi pesäpallon yhdysvaltalaisen baseballin pohjalta. Ideana oli aluksi kehitellä useita erilaisia pallopelejä, joissa palloilu ja juoksu yhdistyisivät. Pihkala lähti muokkaamaan baseballia ja soveltamaan sitä suomalaiseen palloilukulttuuriin. Vanha suomalainen pallopele, kuningaspallo, muuttui Pihkalan ideoinnissa baseball-vaikut-

teiden myötä ensin pitkäpalloksi ja siitä edelleen pesäpalloksi. Pesäpallossa yhdistyivät Pihkalan vaatimukset leikin ja kilpailun yhdistämisestä; laji myös sopi suomalaiseen kulttuuriin ja elämänmuotoon. Pesäpallossa oli myös sotilaallinen ulottuvuus, Pihkalan maanpuolustus- ja suojeluskuntatausta näkyi lajin säännöissä.”²⁴

Pesäpallon synty on ajoitettu vuoteen 1922, joskin lajia kokeiltiin jo kahtena edellisenä vuonna. Ensimmäiseen Suomen mestaruusturnaukseen otti osaa seitsemän joukkuetta, joista viisi seurajoukkueita ja kaksi suojeluskuntien kokoonpanoja. Turnaus toteutettiin cup-muotoisena, jolloin pelipäiviä oli ainoastaan kolme. Mestaruuden voittanut Helsingin Pallonlyöjien joukkue voitti kuudesta ensimmäisestä pelatusta Suomen mestaruudesta viisi. Maan mestaruudesta pelaaminen ja suojeluskuntien aktiivinen maanpuolustushenkisen pelin levitystyö muutti lajin jalkapallon kaltaiseksi urheiluksi, jolloin eri paikkakuntien joukkueet kamppailivat paremmuudesta²⁵. Pesäpallon kehitystyötä voidaan lähestyä kahdesta suunnasta. Ensiksi voidaan kysyä, mistä kaikista aineksista laji muotoutui. Toiseksi on kiinnostavaa pohtia, millaista tavoitteellisuutta lajin pelaamiseen liitettiin.

Pallopelin kehittyminen pesäpalloksi oli pitkällisen prosessin tulos. Kansanomaisia pallopelejä oli pelattu jo 1850-luvun jälkipuoliskolla. Sikäli pesäpallo juurtui ”valmiiseen maaperään”, että aiemmin pelatuissa peleissä heitettiin, lyötiin, juostiin, sijoituttiin ja toimittiin kentällä erilaisissa rooleissa. Eittämättä Pihkalan matkat Yhdysvaltoihin vuosina 1907 sekä 1912–1913 edesauttoivat lajin kehittämistä pesäpalloksi. Vuonna 1917 julkaisemassaan kirjoituksessa Pihkala kuvasi kansallispelin tarpeellisuutta seuraavasti:

”Nykyisenä vilkkaitten väestövirtausten aikana me tarvitsemme valtiollista ja kansallista yhtenäisyyttämme vastaavan yhden ainoan, koko maassa, Turusta Vienaan ja Tornionjoelta Rajajoelle pelattavan kansallispelin. Sen rakentamisessa meidän ei tarvitse välittää etnografisista ja muinaistieteellisistä näkökohdista enemmän kuin välttämätöntä maassamme vallitsevan kuningas-palлотradit-

sionien takia. Muuten meidän on etnografien hätäilyistä huolimatta ennemminkin vältettävä Lotin emännän lailla tuijottamasta vangitsevaan menneisyyteen

...”Oikeastaan voimme mennä vielä pitemmälle, nim., jos sopivaksi katsomme, yhdistellä lähisukuisten pelien eri lajien parhaimpia aineksia sellaiseksi kokonaisuudeksi kuin haluamme.”²⁶

Vähemmälle huomiolle on jäänyt se, että mailapelejä pelattiin myös useissa Euroopan maissa. Ruotsalaisten mailapeli oli *långboll*, saksalaisten *Schlagball* ja venäläisten *laptá*.²⁷

Urheilun varhaisten organisaattoreiden tavoitteena oli lisätä etenkin nuorison kiinnostusta ruumiinharjoituksiin. Opaskirjallisuus ja säännöt kannustivat paikallistason toimijoita urheilun edistämispuuhiin. Kansanvalistuksen reippauden, ryhdikkyys ja terveyden tavoitteiden rinnalle asettuivat nationalismiin ja maanpuolustuksen tavoitteet²⁸. Juuri pesäpallosta kehitettiin Pihkalan johdolla kansallispeliä, jolla oli sotilaalliset tavoitteet. Siksi puoluskuntien olikin vaivatonta ottaa pesäpallo urheiluohjelmaansa ja organisoida lajin kilpailutoimintaa.

Paikallisesta valtakunnalliseksi

Pesäpallon ja sitä edeltävien pallopelien harrastus virisi agraarisessa yhteiskunnassa. Niityt, pellot, aukiot ja tiet olivat peli- ja leikkipaikkoja ennen kuin lajeja ryhdyttiin standardisoimaan kirjallisin säännöin. Pelien harrastamista maatalousyhteiskunnan oloissa voidaan pitää organisoidun ja suunnitelmallisen kilpaurheilun edeltäjänä. Maaseudun lähiyhteisöllinen pelaaminen vakavoitui ja muuttui ensin kylien väliseksi kohtaamisiksi ja laajeni vähitellen valtakunnallisesti organisoiduksi sarjatoiminnaksi.

Tutkittaessa kiteeläisen pesäpallon muutoksia on havaittu, että leikeillä ja peleillä on ollut ainakin viidenlaisia funktioita. Ensinnäkin leikissä toiminnan funktio on ollut toiminnassa itsessään.

On leikitty yksinkertaisesti siksi, että leikkiminen on ollut hauskaa. Toiseksi leikeillä ja peleillä on ollut ajanvietefunktio. Tällöin pelaamalla on synnyt paikallisyhteisöjen sisäistä vuorovaikutusta. Kolmanneksi pelaaminen on tuottanut yhteisöllisyyttä, paikallista identiteettiä ja kiinteyttä. Juuri kylien välisissä otteluissa paremmuudesta kisailtaessa synnrettiin ymmärrystä meistä ja muista. Neljänneksi sosiaalistajina pallopelit ovat palvelleet lähiyhteisöjen ja sittemmin eri järjestöjen tavoitteellisuutta. Viidenneksi pelaaminen sarjajärjestelmien puitteissa ja joukkueiden paremmuuden mittaaminen ovat taanneet pesäpallo-organisaation toimivuuden sekä synnyttäneet jatkuvuutta.²⁹

Kiteeläisen pesäpallon muutos tarjoaa oivallisen kuvan lajin muutoksista. Pesäpalloa ryhdyttiin pelaamaan heti vuonna 1922, kun laji ”virallistui” uusien sääntöjen myötä. Kiteen kaupunginarkistosta löytyy tieto vuosina 1922–1924 lajia harrastaneesta Kiteenkylän pesäpallojoukkueesta. Muiden pallopelien seuraajana pesäpalloa ryhdyttiin pelaamaan Kiteen kylissä. Nykyisestä Rantakentästä muotoutui kiteeläisen pallonlyönnin keskus. Kettuniemen stadioniksikin kutsutusta kenttäalueesta tuli nuorison kokoontumispaikka. Pesäpallon pelaamisen olosuhteetkaan eivät olleet alkujaan kaksiset. Lajiin vuonna 1927 vihkiytynyt Toivo Turunen kuvasi olosuhteita lehtihaastattelussa: ”Pahainen rantaviilikkoon syntynyt puuton ja lehmien puuttomana pitämä aukea veti pelaajia paikalle. Siellä piti olla minunkin heti kun vain kynnelle kykenin isompia pelejä seuraamassa.”³⁰

Kiteellä pesäpallon edistämistyössä paikallinen suojeluskunta oli merkittävässä asemassa. Vuonna 1923 Kiteen Kisaveikot muutettiin Kiteen Suojeluskunnan Urheilijoiksi. Suojeluskunta kunnosti myös Rantakentän alueen urheilukentäksi, jolloin myös pesäpallon pelaamisen olosuhteet paranivat. Suojeluskunnan rekrytoidesa nuoria miehiä toimintoihinsa pesäpallolla oli oma tehtävänsä. Kyliltä koottiin parhaat pelaajat edustusjoukkueeseen. Pelimatkalta lähdettäessä paikallisen suojeluskunnan edustaja löi kuorma-auton lavalla istuvien pelaajien päihin suojeluskuntalakit. Urheilun vaka-voitumisesta viestii, että vuonna 1931 perustettiin Kiteen Urheili-

jat koko pitäjän urheiluvoimat ja -lajit yhdistäväksi pitäjäseuraksi.³¹

Ennen sotia kiteeläiset pelasivat piirisarjatasolla. Sotavuosien jälkeen pelattiin alimmilla sarjatasoilla, mutta myös omaa sisäistä pitäjäsarjaa organisoitiin. 1950-luvulla Kiteen joukkue kamppaili maakuntasarjassa, ja pelaamista luonnehdittiin ”harrastajamaiseksi leikiksi”.³² Suomensarjaan Kiteen Urheilijat nousivat vuonna 1965. Ensimmäiset visiitit mestaruussarjaan kiteeläiset tekivät vuosina 1973 ja 1976.³³ Vuodesta 1978 lähtien Kiteen joukkue on pelannut yhtämittaisesti pääsarjassa saavuttaen kolme kultaa, kolme hopeaa ja yhden pronssin.

Kiteen pesäpallon muutoksesta on havaittavissa tiettyjä piirteitä, jotka kuvaavat yleisemminkin lajikulttuurin muutoksia. Harrastajamainen pelaaminen jatkui aina 1950-luvulle saakka. Pelaamisen vakavoitumisen ja valmennuksen tehostumisen myötä Kiteen Urheilijat nousi vuonna 1965 toiseksi korkeimmalle sarjatasolle eli suomensarjaan. 1970-luvulla kiteeläisseura vakiinnutti parin yrityksen jälkeen paikkansa korkeimmalla sarjatasolla. Menestyksen tavoittelu pakotti myös pelaajahankintoihin. Pohjois-Karjalassa pesäpallo oli suosittu urheilumuoto monilla muillakin paikkakunnilla, mikä johti jo 1960-luvulla pelaajien liikkumiseen seurasta toiseen. Vuonna 1980 Kiteen 12-miehisen mestaruussarjajoukkueen pelaajista ainoastaan neljä asui vakituisesti Kiteellä. Paikkakunnalla kokoonpano nimettiin reppujoukkueeksi.³⁴ Menestyksen myötä Kiteen Urheilijat löysi yhteistyökumppaneita ja sponsoreita siinä määrin, että pelaajat löysivät toimeentulonsa Kiteeltä, ja saattoivat näin harjoitella yhdessä jo kauteen valmistauduttaessa. Pesäpallon ammattimaistuesssa ja kaupallistuesssa pelaajien muuttoliike lisääntyi ja muuttui aiempaa sopimusperusteisemmaksi niin pelaajien kuin yhteistyökumppanienkin osalta.

Tiivistettynä pesäpallon paikalliskiinnittyminen vaiheet – niin Kiteen kuin muiden lajiseurojen osalta – voidaan esittää seuraavasti:

LEIKKI- JA PELIKULTTUURI	Maaseudun paikallisriennot
ORGANISOITU PAIKALLISPELI	Paikalliset kansalaistoimijat tukijoiheen
PAIKALLINEN KILPAURHEILU	Lajitoiminta paikallisine kytkentöineen
MONIMUOTOISET VERKOSTOITUNEET LAJITOIMINNAT	Lajikulttuurin kerroksinen sopimuksellisuus

Veljeksistä Kilpeläisiin

Tutkiessamme pesäpallon pariin hakeutuneita Kilpeläisiä on syytä kiinnittää huomiota pariin seikkaan. Edellä kuvatun lajikulttuurin muutoksissa pesäpalloilevien Kilpeläisten kiinnittyminen paikallisuuteen on toteutunut eri tavoin. Pesäpallon kilpailullisuuden lisääntyminen lienee merkinnyt Kilpeläistenkin osalta sitä, että aiemmin kyläyhteisöissä toteutettu pelaaminen on muuttunut vakavammaksi. Pelaajien ”muuttoliikkeen” seurauksena on oletettavaa, että pelaajat olisivat vaihtaneet seuraa aiempaa useammin.

Toiseksi kannattaa katsahtaa veljesten pelaamiseen. Esimerkkejä löydämme vaivattomasti monista lajeista. Koripalloa pelasivat 1960- ja 1970-luvulla Liimon veljekset Kari ja Martti. Jääkiekkoa SM-tasolla pelasivat 1960-luvulla Pullin veljekset. Maajoukkue-tasolla kiekkoilivat Lauri ja Erkki Mononen. Lentopallon maa-

joukkuepelaajia olivat 2010-luvulla Matti ja Mikko Oivanen. Pienemmissä ja vähemmän harrastetuissa lajeissa on tavanomaista veljesparien pelaaminen samassa joukkueessa. Esimerkiksi Jyväskylän Palloseuran mestaruussarjan jääpallojoukkueessa pelasi kaudella 2016–2017 neljä veljesparia: Riku ja Saku Hämäläinen, Anssi ja Atte Hänninen, Jaakko ja Veikko Manninen sekä Lasse ja Mikko Tammilehto³⁵.

Oletettavaa on, että pesäpallon kyläseuravaiheessa ja alemmilla sarjatasoilla joukkueissa olisi pelannut veljeksiä ja sukulaisia. Pesäpallon seurahistorioita lukiessa havaitseekin, että samassa joukkueessa on urheillut useita saman sukunimen omaavia. Esimerkiksi Outokummun Partion pesäpallon historiankirjoituksen kuvateksteistä löytyy useita samannimisellä sukunimellä varustettuja. Sinälään asiaa ei tarvitse ihmetellä, sillä kylien väliset ottelut jatkuivat paikkakunnalla aina 1960-luvulle saakka.³⁶ Löytyypä veljessarjoja pääsarjatasoltakin. Esimerkiksi 1960-luvulla Vimpelin joukkueessa palloilivat Lakaniemen veljekset. Samalla vuosikymmenellä Puurtilan Kisa-Poikien joukkueessa pelasivat Huovisen, Raakin ja Saastamoisen veljekset. Pienillä paikkakunnilla urheilumenestyksen saavuttaminen on edellyttänyt keskittymistä rajalliseen määrään lajeja. Tämä puolestaan on suunnannut lasten ja nuorten lajivalintaa. Kiteellä Varosen suku on ollut aktiivisesti mukana paikallisen pesäpallomenestyksen takomisessa niin pelaajina kuin taustajoukkoinakin. Vuonna 1997 toimittaja Antti Nieminen kirjoitti Helsingin Sanomissa Varosten veljessarjasta:

”Kiteen Pallon miesten superpesisjoukkueeseen on sopinut alkukauden kamppailuissa monta ratkaisijaa, ja keskeisessä osassa ovat olleet myös Varosen veljekset Mikko, Pasi ja Vesa. Tuiki harvinaista ei ole, että samassa joukkueessa on näin monta veljestä, muttei ilmiö ole tavanomainenkaan. Pasi Varonen, 26, johtaa kärkijoukkueen peliä. Mikko, 18 ja yhdeksikön konkari Vesa, 29, kuuluvat Kiteen runkopelaajiin. Veljessarjaan kuuluu myös Jukka, 20. Häntä ei nähdä miesten edustusjoukkueessa, vaan Kiteen A-poikien superpesisjoukkueen pelinjohtajana.”³⁷

Leppävirralta laajemmalle: Kilpeläiset liikkuvat pesäpallon perässä

Pesäpalloa edeltäviä pallopelejä on varmastikin pelattu Kilpeläisten savolaisilla asuinseuduilla. Lajin tulemisesta Leppävirran Saahkarlahteen löytyy vuonna 1993 tallennettu haastattelusitaatti. Siinä Uudistalon sukuhaaraan kuulunut Kalle Kilpeläinen muistelee pesäpallon rantautumista alueelle:

”Talvella harrastettiin hiihtoa paljonkin ja juostiin kesäisin ja sitten, kun pesäpallo tuli muotiin, niin sitä sitten pelattiin. Se pelihän se on ollut tällä kylällä muodissa näihin päiviin asti. Pesäpallo on vissiin minun tuomani tänne Saahkarlahteen. Olin Riihimäellä sotaväessä ja silloin vuonna 1922 se alkoi levitä. Muistan vielä, kun siellä Riihimäellä harjoituksissa vänrikki Simelius minun pesäväliä juostessani, kun sai heittämällä polttaa, kun läksin ykköspesältä kakkoselle menemään, niin se vasemmalta puolelta heitti niin, että pallo kävi tähän ohimoon ja minähän tuuperruin maahan siitä laakista. Se oli semmoinen tälli, kun sai heittämällä polttaa. Ei siitä kuitenkaan sen kummempaa tullut, nousin kohta ylös ja peli jatkui, mutta oli se silloin niin kova tälli, että maahan painoi.”³⁸

Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme oli, paljonko sukuhaaran pesäpalloilevia Kilpeläisiä on ollut, missä seuroissa ja paikkakunnilla he ovat osallistuneet pesäpallon sarjatoimintoihin? Tutkimusaineistoon kertyi 66 pesäpalloilevaa Kilpeläistä, joista yhdeksän oli puolisoa. Jaoimme Kilpeläiset neljäksi sukupolveksi: vuonna 1929 tai aiemmin syntyneet; 1930–1940-luvuilla syntyneet; 1950- ja 1960-luvuilla syntyneet; 1970-luvulla tai myöhemmin syntyneet. Sukupolvijaottelumme ajatuksena oli peilata pelaajia urheilun seuratoiminnan kausiin.

Kaikkiaan Kilpeläiset ovat pelanneet 24 seurassa. Aakkosjärjestyksessä esitettyinä seurat lyhenteineen ovat seuraavat:

Etelä-Leppävirran Kiipperä (E-LK)
Harjurannan Kisa (HaKi)
Heinäveden Hyrske (Hyrsk)
Imatran Pallo-Veikot (IPV)
Joensuun / Karjalan Maila (JoMa / KarMa)
Joroisten Urheilijat (JoU)
Jyväskylän Pesis (JyPe)
Kiteen Pallo-90 (KiPa)
Kiteen Urheilijat (KiU)
Oulun Lippo (Lippo)
Loimaan Palloilijat (LP)
Mansen Pesäpallo (Manse)
Niittykummun Pesis (NiPe)
Outokummun Partio (OkuP)
Puurtilan Kisa-Pojat (PKP)
Helsingin Puna-Mustat (PuMu)
Puijon Pesis (PuPe)
Nurmeksen Sepot (Sepot)
Siilinjärven Pesis (SiiPe)
Kolman Tarmo (Tarmo)
Tohmajärven Pomppu-91 (ToPo)
Tohmajärven Urheilijat (ToU)
Leppävirran Viri (Viri)
Varkauden Urheilijat (WU)

Edellä olevista seurojen kotikunnista 15 on nykyään kaupunkeja. Näin ei ole kuitenkaan aina ollut. Esimerkiksi Varkaudesta tuli itsenäinen kunta vuonna 1929 ja kaupunki vuonna 1963. Näin ollen vuonna 1948 Varkauden Urheilijoista lajiseuraksi itsenäistynyt Puurtilan Kisa-Pojat on pelannut sekä kauppala- että kaupunkiseurana. Kaupunkiseuraksi on luettava myös Niittykummun Pesis. Seura perustettiin vuonna 1995 ja tunnetaan nykyään nimellä Espoon Pesis.

Jaakko Kilpeläisen kuva-arkistossa on valokuva, joka viestii Kilpeläisten pesäpalloinnostuksesta. Etelä-Leppävirran Kiipperän vuoden 1962 Suomi-sarjan joukkueessa pelasi kuusi Kilpeläisen sukuun lukeutunutta. Jaakko, Mauno, Olli, Paavo, Pauli ja Kalevi muodostivat siten enemmistön joukkueesta.

Nykyisen maakuntajaon mukaisesti tarkasteltuna yleisimmin Kilpeläiset ovat edustaneet Pohjois-Karjalan (8) ja Pohjois-Savon (7) alueella sijaitsevia seuroja. Kahteen maakuntaan – Etelä-Savoon ja Uusimaalle – sijoittuu kaksi seuraa. Etelä-Savon seurat ovat Joroisten Urheilijat ja samassa kunnassa pelannut kyläseura Kolman Tarmo. Uusimaan seurat ovat Helsingin Puna-Mustat ja espoolainen Niittykummun Pesis. Yhden seuran maakuntia ovat Etelä-Karjala, Keski-Suomi, Pirkanmaa, Pohjois-Pohjanmaa ja Varsinais-Suomi.

Koko pelaaja-aineistoa tarkastellen Kilpeläiset ovat pelanneet selkeästi eniten Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon seuroissa. Peräti

62,5 prosenttia edustetuista seuroista sijoittuu näihin maakuntiin. Uudenmaan kaksi seuraa selittyy eteläiseen Suomeen suuntautuneella muuttoliikkeellä. Etelä-Savon kaksi edustettavaa seuraa ovat läheisessä maakunnassa ja lisäksi saman kunnan alueella.

Kiinnostava on selvittää myös sitä, kuinka montaa seuraa yksittäiset pelaajat ovat edustaneet. Enimmällään neljä Kilpeläistä on pelannut neljässä seurassa. Kolmea seuraa on edustanut 10 pelaajaa. 15 pelaajaa on edustanut kahta seuraa. Useimpien Kilpeläisten pelaaminen on rajoittunut yhteen seuraan. Peräti 37 Kilpeläistä on pelannut ainoastaan yhdessä seurassa. Osittain asiaa selittää, että 18 pelaajan ainoaksi seuraksi jäi Etelä-Leppävirran Kiipperä. Etenkin vanhimmissa ikäluokissa kävi näin. Ilmiötä selittää se, että iäkäämmissä sukupolvissa pelaaminen oli lähiyhteisön harrastuksen omaista vapaa-ajanviettoa. Myös ihmisten vähäisempi alueellinen liikkuvuus selittää asiaa.

Toiseen tutkimuskysymykseemme vastatessamme tarkastelemme aluksi niitä Kilpeläisiä, jotka pelasivat pesäpalloa ainoastaan yhdessä seurassa. Ensimmäisen sukupolven eli ennen vuotta 1929 syntyneet kaikki 15 pelaajaa edustivat Etelä-Leppävirran Kiipperää. Vanhimmat pelaajat olivat vuonna 1885 syntynyt Otto Kilpeläinen ja kaksi vuotta nuorempi Otto Lankinen sekä vuonna 1888 syntynyt Armas Kilpeläinen. Pesäpallon syntyvuoden aikoihin he olivat jo yli 35-vuotiaita. Oletettavaa on, että he pelasivat ennen pesäpalloharrastustaan kansanomaisia pallopelejä.

Toisen sukupolven eli 1930- ja 1940-luvuilla syntyneistä Kilpeläisistä neljä edusti Etelä-Leppävirran Kiipperää. Suvun jäsenten alueellinen liikkuvuus oli lisääntynyt, sillä jo seitsemän Kilpeläisen ensimmäinen seura oli jokin muu. Kaikki seurat sijaitsivat Leppävirran lähikunnissa Kangaslamilla, Joroisissa ja Varkaudessa. Kangaslampilaisseura Harjurannan Kisassa seurapalloilun aloitti kolme pelaajaa, Joroisten Urheilijoissa ja Puurtilan Kisa-Pojissa kaksi kummassakin.

Kahdessa viimeisessä sukupolvessa eli 1950- ja 1960-luvuilla sekä 1970-luvun jälkeen syntyneissä ei ollut enää yhtään pelkääntään Etelä-Leppävirran Kiipperässä pelannutta. Kolmannessa su-

kupolvessa ainoastaan yhdessä seurassa pelanneita oli neljä pelaajaa, joista kolme pelasi Puurtilan Kisa-Pojissa ja yksi Outokummun Partiossa. Neljä viidestä pelaajasta oli naisia. Pelaajien seuravalintaan vaikutti eittämättä se, että kyseiset seurat olivat pesäpalloilun kärkiseuroja. 1960-luvulla Puurtilan miesten joukkue voitti kaksi SM-hopeaa ja Partio sijoittui ylimmällä sarjatasolla kerran neljänneksi.

Viimeisen sukupolven eli vuoden 1970 jälkeen syntyneiden kuuden Kilpeläis-pelaajien edustamat seurat viestivät suvun kaupunkimaistumisesta. Kaksi pelaajaa pelasi Joensuun Mailassa, kaksi Puurtilan Kisa-Pojissa ja yksi espoolaisessa Niittykummun Pesiksessä. Yhden pelaajan seuraksi valikoitui Tohmajärven Urheilijat.

Kilpeläisen sukuhaaran tarkastelu osoittaa paitsi kyläseuran pesäpallotoimintojen hiljenemisen myös yleisen yhteiskunnan rakennemuutoksen. Anu Rajajärvi onkin osoittanut opinnäytteessään kyläseurainstituution hiipumisen viimeistään 1960-luvulla maaseudun tyhjenemisen myötä³⁹. Samanlaisiin tutkimustuloksiin päädyttiin tutkittaessa pohjoiskarjalaisen liikuntakulttuurin yleisempiä muutoksia. Maaseudun väen väheneminen vaikutti etenkin joukkueurheiluihin. 1960-luvun suuren muuttoliikkeen myötä lapsia ja nuoria ei enää ollut siinä määrin, että olisi kyetty muodostamaan sarjatoimintoihin osallistuvia joukkueita.⁴⁰

Tarkasteltaessa niitä Kilpeläisen sukuhaaran edustajia, jotka pelasivat kahdessa seurassa, nousee esiin kiinnostavia muutoksia. Ensimmäisen sukupolven Etelä-Leppävirran Kiipperän pelaajista yksikään ei jatkanut pelaamistaan muissa seuroissa. Toisen sukupolven eli 1930- ja 1940-luvuilla syntyneistä Kiipperän pelaajista kuusi hakeutui toiseen seuraan. Teuvo ja Unto Tuovisen siirtymistä Joroisten Urheilijoihin selittää muutto Joroisiin. Muut muuttokohdeseurat olivat Harjurannan Kisa, Leppävirran Viri, Outokummun Partio ja Puurtilan Kisa-Pojat. Näin ollen muutto suuntautui lähikuntiin ja Outokumpuun, jossa pesäpallo eli nousukauttaan.

Kolmannen ja neljännen sukupolven Kilpeläisistä yhdeksän aloitti pelaamisensa muissa seuroissa kuin Kiipperässä. 1950- ja 1960-luvuilla syntyneistä kahden peliura käynnistyi Outokummun

Partiossa, yhden Puurtilan Kisa-Pojissa ja Leppävirran Virissä. Kyseisten pelaajien toiseksi seuraksi valikoituituivat Nurmeksen Sepot, tamperelainen Mansen Pesäpallo, Puurtilan Kisa-Pojat ja helsinkiläisseura Puna-Mustat.

1970-luvulla ja sen jälkeisinä aikoina syntyneitä ”kahden seuran” Kilpeläisiä on aineistossamme viisi kappaletta. Kaksi heistä aloitti pelaamisensa Nurmeksen Sepoissa, ja molemmat jatkoivat uraansa Joensuun Mailassa. Kalle ja Elmo Kilpeläinen pelasivat aluksi Puurtilan Kisa-Pojissa ja siirtyivät kuopiolaiseen Puijon Pesikseen. Tohmajärven Urheilijoissa aloittaneen Miska Matikaisen pelaaminen jatkui samassa kunnassa, kun uudeksi seuraksi tuli Tohmajärven Pomppu-91.

Kahdessa seurassa pelanneiden Kilpeläisten tarkastelu valaisee niin pesäpallon seurakentän muutoksia kuin lajin kaupungistumista. Kahden ensimmäisen sukupolven pelaajien toinen seura löytyi lähes poikkeuksetta lähikunnista. Ainostaan Antti Kilpeläisen muutto suuntautui Varkauden talousalueen ulkopuolelle eli Outokumpuun. 1950-luvulla ja sen jälkeen syntyneiden Kilpeläisten polku johti yhdessä tapauksessa Helsinkiin, jossa Puna-Mustat piti pesäpallokulttuuria hengissä. Muita kaupunkeja olivat maakuntakeskukset Tampere, Kuopio ja Joensuu sekä pienemmistä kaupungeista Nurmes ja Varkaus.

Kolmessa tai neljässä seurassa pesäpallaili 14 Kilpeläisen sukuhaaran lukeutuvaa. Kuusi heistä aloitti pelaamisensa Etelä-Leppävirran Kiipperässä. Ensimmäisen sukupolven edustajista Toivo Tuovinen siirtyi Kiipperästä joroislaiseen kyläseura Kolman Tarmoon ja sieltä ”kirkolle” Joroisten Urheilijoihin. 1930- ja 1940-luvulla syntyneistä Paavo Kilpeläinen jatkoi uraansa Puurtilan Kisa-Pojissa ja Leppävirran Virissä. Pauli Kilpeläisen polku johti Kiipperästä Leppävirran Viriin ja Heinäveden Hyrskeeseen. Kyseisen sukupolven edustaja Kalle Heikki Kilpeläinen pelasi neljässä seurassa: Kiipperässä, Puurtilassa, Leppävirran Virissä ja Heinäveden Hyrskeessä. Kolmannen sukupolven pelaajan Juha Kilpeläisen Kiipperän jälkeiset seurat olivat Puurtilan Kisa-Pojat ja Viri.

Muissa seuroissa kuin Kiipperässä aloittaneita Kilpeläisiä oli

aineistossamme kahdeksan pelaajaa. Toisen sukupolven pelaajista Paavo Saastamoinen aloitti Puurtilassa, josta siirtyi Loimaan Palloilijoihin. Ura jatkui vielä Tohmajärven Urheilijoissa ja Kiteen Urheilijoissa. Kolmannen sukupolven pelaajista kolmessa seurassa urheili Veli-Matti Kilpeläinen. Ensín hän pelasi Leppävirran Virissä, josta siirtyi Puurtilan Kisapoikiin. Kiinnostavaa on, että kolmas seura olikin Etelä-Leppävirran Kiipperä! Kyseisen sukupolven edustajista neljässä seurassa pelasivat Pentti Lankinen (Viri, Puurtila, Karjalan Maila ja Kiipperä) sekä Lassi Kilpeläinen (Viri, Puurtila, Siilinjärven Pesis ja Harjurannan Kisa).

Neljannen sukupolven eli vuoden 1970 jälkeen syntyneistä Kilpeläisistä Timo Saastamoisen seurat olivat Tohmajärven Urheilijat, Tohmajärven Pomppu-91 ja Kiteen Pallo. Jarkko Kilpeläinen aloitti Puurtilassa, siirtyi Imatran Pallo-Veikkoihin ja päätti uransa Oulun Lippo Pesiksessä. Lari Kilpeläisen kasvattajaseura oli Puurtila, jonka jälkeen hän pelasi Siilinjärven Pesiksessä ja Harjurannan Kisassa. Kolmessa seurassa palloa löi myös Tiina Kilpeläinen seuroinaan Puurtila, Siilinjärvi ja Jyväskylän Pesis.

Kolmessa tai neljässä seurassa pelanneiden Kilpeläisten urapolut viestivät pesäpallokulttuurin muutoksesta. Useiden seurojen joukkueissa esiintyminen osoittaa niin yleisempää muuttoliikettä kuin muuttoa pesäpallo-organisaation sisällä. Menestyvien seuraorganisaatioiden rakentaminen on edellyttänyt myös pelaajarekrytointia, jolloin katseita on kohdistettu toisten seurojen lahjakkaisiin pelaajiin. Pelaajapolut eivät suinkaan aina suuntaudu tasokkaamman seuran riveihin, vaan myös pesäpallossa tunnetaan niin sanottu jäähdyttelyvuodet. Tällaista jäähdyttelyä on havaittavissa myös Kilpeläisen suvun seuravalinnoissa.

Kilpeläiset ja pesäpallon muutos

Kilpeläisen sukuhaaran tutkiminen nostaa esiin lukuisia seikkoja niin pesäpallon kuin suomalaisen yhteiskunnan muutoksesta. Tarkastelemallamme ajanjaksolla Kilpeläisten pelaaminen kiinnittyy

kiinteästi pesäpalloa edeltäviin kansanomaisiin pallopeleihin ja 1920-luvun alusta pesäpalloon. Lajin säännöt ja käytännön pelaamisen mallit tulivat kylän ulkopuolelta. Armeijan vaikutus ilmenee pesäpallon rantautumisessa Etelä-Leppävirran Kiipperään ja suhteellisen nopeasti etenkin nuorison suosimaksi lajiksi. Alueen vireä kansalaistoiminta ja riittävä harrastajamäärä nostavat pelaamisen tasoa siinä määrin, että Kiipperä tunnettiin itäisessä Suomessa menestyvä pesäpallojoukkueena. Vuonna 1964 Kiipperä jäi suomensarjan itälohkossa toiseksi edellään ainoastaan Jyväskylän Pesä-Veikot, joka nousi seuraavaksi kaudeksi pääsarjaan.

Kilpeläisten sukuhaaran edustajia voidaan pitää merkittävinä pesäpallon alueellisessa levitystyössä. Lukuisat Kiipperässä pesäpallo-oppinsa saaneet jatkoivat pelaamistaan muissa seuroissa. Pesäpallo juurtui myös Kilpeläisen suvun kulttuuriseen perimään, mikä onkin kannustanut hakeutumaan lajin pariin aina nykypäiviin saakka. Suvussa todetaankin pesäpallon olleen ”sukuvika”.

Kilpeläisten sukuhaaran sukupolvittainen tarkastelu osoittaa myös alueen pesäpallon muutokset. Ensinnäkin laji oli kyläyhteisöllistä vapaa-ajan viettoa. Kun työn tekemisestä jäi vapaata aikaa, hakeuduttiin leikkien ja pelien maailmaan. Kansanomaiset pallopelit, joiden perinnettä pesäpallo sujuvasti jatkoi, saivat niin nuoret kuin varttuneemmatkin liikkeelle. Toisessa vaiheessa pesäpallo kilpailullistui, jolloin Kiipperän joukkue tavoitteli menestystä. Tasaväkisiä otteluita pelattiin isompien paikkakuntien joukkueita vastaan.

Kolmannessa vaiheessa pesäpallo kaupungistui. Varkauden talousalueella tämä merkitsi Puurtilan Kisa-Poikien nousemista talousalueen valtaseuraksi. Pentti Portaankorva kuvasi Urheilun Kuva-aitassa vuonna 1965 pesäpallon muutosta:

”Pesäpallon nousu suosituimmaksi lajiksi Varkaudessa on ollut todella nopeaa. Viime kauden mestaruussarjan 11 kotiottelussa kävi maksaneita katselijoita 19 092, mistä tulee keskimääräluku 1 754. Suurin joukko oli Kiri-ottelussa,

2 611, mikä kuitenkin jää reippaasti jälkeen vuoden 1963 PKP – Sotkamo ottelusta, jolloin Jymyn mestaruuden tuloa oli todistamassa 4 186 katsojaa. Totuuden nimessä on sanottava, että näistä oli ainakin tuhat pesäpallouskovaista Sotkamosta. Luku on Kämärin kenttäennätys, mitä eivät ole kyenneet kaatamaan monet jääpallon arvo-ottelutkaan.

Äkkirynnäköillä kaupungin vallanneella pesäpallolla on tulevaisuutta Varkaudessa. Sitä todistavat harrastuksen laajuus, hyviin suorituksiin yltäneet nuoret sekä itse edustusjoukkueen nuoruus.⁴¹

Kämärin yleisötulot mahdollistivat pesäpallotoimintojen pyörittämisen pääsarjatasolla. Kiipperän kaltaisella kyläseuralla ei ollut minkäänlaisia mahdollisuuksia Puurtilan Kisa-Poikien suuruiseen tulonhankintaan. Varsinkin kun Suomessa maaseutuväestö väheni suuren rakennemuutoksen seurauksena Kiipperän taloudelliset ja urheilulliset menestysmahdollisuudet kuihtuivat. On kuitenkin syytä huomata, että pienempienkin paikkakuntien pesäpallojoukkueet ovat kyenneet menestymään alle 3 000 asukkaan Vimpelin tavoin. Tällöin kunnassa on kuitenkin keskityttävä yhden yksittäisen joukkuelajin menestyksen tavoitteluun ja ”reppujoukkueen” kokoamiseen.

Neljäs pesäpallokulttuurin vaihe on lajin ammattimaistuminen. Katsomotulojen lisäksi on tarvittu myös mittavia sponsoreiden ja muiden yhteistyökumppaneiden resursseja. Liikuntakulttuurin eriytyessä 1980-luvulta alkaen urheilulajien keskinäinen kilpailu tarvittavista menestystekijöistä on kiihtynyt entisestään. Pesäpallokulttuuria tutkittaessa on havaittu, että menestys edellyttää riittävää väestöpohjaa, taloudellisia resursseja, lajikulttuurin vahvuutta ja pesäpalloaktivistien panosta.⁴² Pesäpallossa resurssien hankkimisen vaateet ovat johtaneet huipputasolla lajin kaupungistumiseen.

Pesäpalloilevien Kilpeläisten tutkiminen valaisee yhteisöllisyyden muutoksia. Maaseutumaisissa olosuhteissa pelattaessa oli luontevaa, että kylissä peleihin osallistuvat olivat huomattavalta osin sukulaisia. Leikinomaisiin peleihin saattoivat osallistua iältään ja taidoiltaan erilaiset ihmiset. Kansalaisten liikkuvuuden lisääntyes-

sä sukuyhteisöt purkautuivat, jolloin myös niiden merkitys perinteen ja kulttuurin kantajina hiipui. Tarkastelemallamme ajanjaksolla toteutunut muutos agraarikulttuurista urbaaniin yhteiskuntaan merkitsi myös Kilpeläisten elämäntapaolosuuksien – työn, elämäntavan, harrastusten – muutoksia⁴³. Urheilulajien lisääntyessä ja yksilöiden elämäntyyllisten valintojen moninaistuessa pesäpalloon tai mihinkään muuhunkaan lajiin kiinnittyminen ei voi olla enää entiseen tapaan ”sukuvika”. Näin on käynyt myös Kilpeläisten sukuhaaran suhteen. Pitkään jatkunut Petteri Juho Kilpeläisten jälkeläisten vaiheiden seuraaminen ja pesäpallokulttuurin vaaliminen on mahdollistanut tämän artikkelin kirjoittamisen. Artikkelimme laatiminen osoittaa oivallisesti, että samaan sukuun lukeutuvien henkilöiden tekemisten ja valintojen jäljittäminen mahdollistaa myös urheilukulttuurin sekä yleisempien yhteiskunnallisten ilmiöiden ymmärtämisen ja tulkitsemisen.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 <https://varkaudenurheiluseurat.fi/jarjeston-esittely/varkauden-urheilun-ja-liikunnan-kunniagalleria/> (luettu 15.8.2023.)
- 2 <https://www.tuomas.salste.net/suku/nimi/kilpelainen.html> (luettu 15.8.2023.)
- 3 Hovi, Olavi 1995, 461–463. Leppävirran historia II. Kunnan ja kuntalaisten vaiheita kunnallishallinnon uudistamisesta 1990-luvulle. Leppävirran kunta. Pieksämäki.
- 4 Martikainen, Heimo 1989, 443–444. Heinäveden historia kunnallisuudistuksesta (1865) nykypäiviin. Heinäveden historia II. Joensuu.
- 5 Luostarinen, Ari 2011, 298–308. Heinäveden urheilun historia. Pieksämäki.
- 6 Harjunheimo, Kyösti 1964. Warkauden Urheilijat ry. Varkaus.
- 7 Itkonen, Hannu & Nevala, Arto 1992, 68–70. Tarmon tarina. Varkauden Tarmon kahdeksan vuosikymmentä. Koivu ja Tähti Oy. Jyväskylä.
- 8 Kilpeläinen, Ahti (toim.) 2016. Kilpeläisten sukutarinaa Syvänmäestä vuodesta 1561. Heinäveden, Kangaslammin ja Leppävirran Saahkarlahden Kilpeläiset. Sukuseura Kilpeläinen ry. julkaisuja 2. Heinävesi.

- 9 Käyhkö, Mari 2021, 220. Muistelutyö. Teoksessa Ryytänen, S. & Rannikko, A. (toim.) Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset menetelmät yhteiskuntatieteissä. Gaudeamus. Helsinki.
- 10 Zacheus, Tuomas 2008. Luonnonmukaisesta arkiliikunnasta liikunnan eriytymiseen. Suomalaiset liikuntasukupolvet ja liikuntakulttuurin muutos. Turun yliopiston julkaisu. Sarja C, osa 268. Turku.
- 11 Salasuo, Mikko, Piispa, Mikko & Huhta, Helena 2015, 46–53. Huippu-urheilijan elämänkulku. Tutkimus urheilijoista 2000-luvun Suomessa. Nuorisotutkimusseura. Julkaisu 166. Helsinki.
- 12 Itkonen, Hannu 1996, 215–229. Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta. Gaudeamus. Helsinki; Itkonen, Hannu 2021, 74–76. Liikkumisen sosiologia. Vastapaino. Tampere.
- 13 Kilpeläinen 2016, 154.
- 14 Kärkkäinen, Pekka 1992. Voimainkoetuksia ja kisailuja. Teoksessa Pyykkönen, T. (toim.) Suomi uskoi urheiluun. Suomen urheilun ja liikunnan historia. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 131. Helsinki.
- 15 Laitinen, Erkki 1983, 9. Pesäpallo. Kansallispeli 60 vuotta. Suomen Pesäpalloliitto. Saarijärvi.
- 16 Itkonen, Hannu & Knuuttila, Seppo 1992. Sankareista mediatähtiin. Urheilujulkisuuden muodonmuutos. Teoksessa Olin, K., Itkonen, H. & Ranto, E. (toim.) Liikunnan muutos, murros vai kaaos. Työväen Urheiluliitto. Helsinki.
- 17 Laitinen 1983, 16.
- 18 Laitinen 1983, 19.
- 19 Laitinen 1983, 28.
- 20 Laitinen 1983, 22–27.
- 21 Pihkala, Lauri 1908a. Urheilijan opas. Gummerus. Jyväskylä.
- 22 Pihkala, Lauri 1908b. Jokamiehen koneoppi. Gummerus. Jyväskylä.
- 23 Laitinen 1983, 55–59.
- 24 Virtanen, Aarni & Roiko-Jokela, Heikki 2017.) Urheiluvaiuttajat-verkko-julkaisu. Suomen urheiluhistoriallinen seura. (luettu 9.8.2023.)
- 25 Vasara Erkki 1997, 265–269. Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939. Suomen Historiallinen Seura. Helsinki.
- 26 Pihkala 1917, 52–54. Pitkäpallo. Pallonlyönnin merkitys ja säännöt. Opetusohjeita ja harjoitusneuvoja. Urheilijan Kustannus-Osakeyhtiö. Helsinki.

- 27 Laitinen 1983, 36–40.
- 28 Itkonen, Hannut 1997. Tuskin etanaa elävämpi – urheilu sosiaalisena kontrollina. Teoksessa Vares, V. (toim.) Urheilu ja historia. Kansakunnan identiteetiksi, yhteiskunnan vaikuttajaksi, joukkojen harrastukseksi. Turun Historiallinen Arkisto 51. Turku.
- 29 Itkonen & Kortelainen 1999, 23–24. Rantakentältä maailmalle – Kiteen pesäpallo, lajikulttuuri ja yhteiskunta. Liikuntatieteellisen Seuran julkaisu nro 146. Helsinki.
- 30 Koti-Karjala 30.4.1993.
- 31 Itkonen & Kortelainen 1999, 48.
- 32 Kiteen kaupunginarkisto, liikuntalautakunnan lehtileikkeet 1966.
- 33 Itkonen & Kortelainen 1999, 48–49.
- 34 Pekka Arffmanin haastattelu 15.12.1998.
- 35 Iltä-Sanomat 19.2.2017.
- 36 Suomi, Ilpo 2012. Käyräsormiset mestaruussarjaan. 100 vuotta pesäpallo-toimintaa. Outokummun Kaivosmuseon julkaisusarja. Outokumpu.
- 37 Helsingin Sanomat 16.6.1997.
- 38 Tauno Leväisen tekemä haastattelu 17.5.1993. Haastattelu löytyi kirjallisenä versiona Paavo Saastamoisen äidin jäämistöistä.
- 39 Rajajärvi, Anu 1993. Kyläseuran elämäankaari TUL:n Karjalan piirissä 1945–90. Joensuun yliopisto. Suomen historian pro gradu -tutkielma.
- 40 Itkonen, Hannu & Ilmanen, Kalervo 2000. Kansalaisten liikuttajat: Kansalaistoimijat ja kunnat liikuntapalvelujen tuottajina Pohjois-Karjalassa. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja. Joensuu; ks. myös Kokkonen, Jouko 2015. Suomalainen liikuntakulttuuri – juuret, nykyisyys ja muutossuunnat. Suomen Urheilumuseosäätiön tutkimuksia n:o 3. Helsinki.
- 41 Portaankorva, Pentti 1964, 38–39. Urheilun Kuva-aitta 4/1965.
- 42 Itkonen & Kortelainen 1999, 16–17.; Haapala, Pertti (toim.) 2017. Suomen rakennehistoria. Näkökulmia muutokseen ja jatkuvuuteen. Vastapaino. Tampere.
- 43 Häkkinen, Antti 2013. Suomalaiset sukupolvet, elämänkulku ja historia – Sukupolvesta sukupolveen. Teoksessa Häkkinen, Antti, Puuronen, Anne, Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni (toim.) Sosiaalinen albumi. Elämäntavat sukupolvien murroksissa. Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 139. Helsinki.

Patrik Klicman

‘Rise and Fall’. Ice hockey in Czechoslovakia between 1946–1951

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Introduction

The history of ice hockey in Czechoslovakia is both complicated and beautiful. Especially during the period after the Second World War. During the war there was still an ice hockey league; but it was not Czechoslovakian, but rather Czechomoravian. At that time, Czechoslovakia had become the Protectorate of Bohemia and Moravia. It was important for the Czechoslovak hockey culture because the players never stopped playing and the league managed to persevere. This was one of the reasons that the Czechoslovakian league was immediately renewed for the 1945/1946 season, only six months after the liberation of Czechoslovakia by allied forces.

This step was great for ice hockey, and it started the days of Czechoslovakian dominance on the world stage. Problems started in 1946 when the Communist party of Czechoslovakia won the

Jaroslav Drobný -world cup champion 1947 and Wimbledon winner 1954- source National Museum.

parliamentary elections. After the elections things started changing; in our context all sports organizations began to be unified under the Sokol organization, which was chosen for practical reasons.

The breaking point came after the February 1948 coup d'état that solidified the communist authority over the nation. The new regime brought a lot of changes, especially for celebrities. The standards they were accustomed to disappeared. After the first few months of the new government a wave of athletes emigrated from Czechoslovakia, such as hockey players Josef Maleček, Milan Matouš and Jaroslav Drobný, or the chairman of LTC Prague Jaromír Citta. These emigrations destroyed the idea of 'Communist paradise of Czechoslovakia'. The regime tried to stop this by sending State Security agents on every tournament abroad with the athletes. These agents were carefully selected and tested individuals that were loyal to the communist regime.

Even these political issues did not stop the Czechoslovakian national hockey team from winning the gold medal at the 1949 World Cup in Sweden. After this championship one of the team's youngest players Zdeněk Marek emigrated, this event proved to the party that hockey players were not sufficiently educated to travel to western countries. The fall of the national hockey team came in 1950. After they were prevented from traveling to London for the World Cup, they argued with governmental officials; the players then went to a pub to celebrate the birth of Jiří Macelis's son. But during the night they sang an anti-communist song which led to their imprisonment, torture, and conviction in a show trial. The trial brought about the 'age of darkness' for Czechoslovakian ice hockey. The next international gold medal was only earned in 1972, 23 years after the 1949 World Cup.

This article will focus on the renewal of the Czechoslovakian ice hockey league and the unification of sports organizations. It will also show the political changes that were forced upon athletes, some of the stories of the emigrants and their influence on the national hockey team. It will also analyze parts of the hockey players' show trials.

Goalkeeper Bohumil Modrý, World Cup Hockey Champion 1947 and 1949, sentenced in process in 1950 to jail for 15 years - source National Museum.

Different types of sources were used to prepare this article. The main source was materials from the archive of the National Museum of Czech Republic fund *Ice hockey 1909-2019*,¹ this fund is full of information about the czechoslovakian ice hockey league, national team nominations, matches and some organizational materials. This fund does not have the best organization, but all the general sports information can be found there. I used my own categorization to cite these materials because the fund has not been completely processed and it does not contain inventory numbers. Another important source is from the State Regional Archives in Prague *Balounkova sokolská župa ledního hokeje*.² In this fund is documentation about most of the Prague clubs, local organizations and the changes decided by the league. This region is important, because it includes teams like LTC Prague, I. ČLTK Prague and Stadion Podolí, which were teams of the Czechoslovakian Ice hockey league.

The literature can be divided into three main categories. First are encyclopedic analyses which deal with ice hockey as a sport. The book as *100 let českého hokeje*³ by Karel Gut and Jaroslav Prchal deals with the history of Ice hockey in Czechoslovakia but unfortunately, they focus mostly on sport and do not touch on political issues in Czechoslovakia. However, this book still has a lot of relevant information on the chosen period so it can be used as great orientational material.

The second category are the memories of the players themselves. For instance, the book by Jiří Macků *Zapřené generace – Obětovaní šampióni*⁴ and Vladimír Škutina with Robert Bakalář, *Ztracená léta – Příběh hokejového zločinu*.⁵ These authors deal with the political situation, sports facilities and émigrés.

And third are the historical publications like *Sport v komunistickém Československu 1945-1989*,⁶ as a edition of authors and book from Karel Kaplan and Petr Paleček, *Komunistický režim a politické procesy v Československu*.⁷ As the basic criterion for making this article will be to demonstrate how connected ice hockey and politics were in Czechoslovakia few years after the Second world war ended.

Renewed Czechoslovakian Ice hockey league

After the Second World War all of Czechoslovakia was full of enthusiasm, the nation was finally united again and the optimism of the day was just as present in the hockey community. For instance, Opava, Chomutov and Litvínov immediately founded hockey clubs in 1945, these would see some of their members join the national hockey team and even the NHL.⁸ The International Ice Hockey Federation made plans in 1945 to organize another World Cup and European Championship. Results came quickly, during the first Ice hockey federation congress after the war, the decision was made to hold the championship in Czechoslovakia in February 1947.

In Czechoslovakia the enthusiasm was uncontainable. After the war there were few officials and coaches in Czechoslovakia, not even 1600 players and 70 clubs.⁹ Problems were more apparent in the Slovakian part of the country, there were only a few hockey teams. Hockey leagues were renewed for the 1945/1946 season, only a few months after the end of the war in Europe. Unlike Sweden, the United States or Switzerland, Czechoslovakia had been a battleground during the war and was devastated after the hostilities came to an end. This, however, was not enough to stop players, officials and players from rapidly reorganizing the Czechoslovakia ice hockey association.¹⁰ There were 12 teams in the league eight from Czech part of the country and four from the Slovakian part of the country. Victors of the first part of the league played one final match. The first league match after the war was in Tábor on 7th of January 1946 between DSK Tábor and I. ČLTK Prague, on a frozen lake in Tábor, where I. ČLTK won 7:2. Almost 2 500 fans turned out for the game.¹¹ But the first round for some had sad records. At the first league match between LTC Prague (one of the best hockey teams in Europe after the war) and Libeň, only 200 fans were present; LTC Prague won the match 11:6 and eight future World Cup champions played in this matchup.¹² The reason for this low attendance was that LTC Prague mostly played against international teams and newly created teams were no match for them.

At the end of the first season the government saw that people really loved the sport, so they decided to build ice hockey stadiums. The first one opened in České Budějovice in the southern part of Czechoslovakia in October 1947. In January 1947 the Brno, Olomouc, Ostrava, and Pardubice stadiums opened.¹³ Lot of hockey clubs had even been spared the league charges, because of financial difficulties post war. For instance, the Atlantic Praha III.: ‘We would like to politely ask you for a kind waiver of fees for extraordinary transfers of our players who return to their club, and we justify our request as follows. Our club had to cease operations in 1942 because 7 of our players went to work in Germany due to total effort, the remaining players, with whom it was not possible to continue, we lent to other clubs and now we call them back when our activities resume.’¹⁴ Other clubs also requested this waiver such as Kbely or Lysá nad Labem. So many teams applied that the hockey organization essentially abolished them for the first season.

This period also saw the first stage of the unified sports organization, a project that was supported by all political parties. The first year of the new league was full of improvisation, and mostly enthusiastic. Even the rules of ice hockey changed, but the Czechoslovakian ice hockey lost one full year due the evaluation reports.¹⁵ During the next year, the hockey federation and the government decided that it was necessary to build new hockey stadiums, but more importantly was the renewal of international relationships and bringing teams from abroad to play in Czechoslovakia against the nation’s best teams.¹⁶ In April 1946 came reports on soviet hockey players, how they trained and how they, as „amateurs“, had time to play hockey and hold a job, whilst in Czechoslovakia businessmen would refuse to let some players travel for international matches if they would be away from their job for a long period.¹⁷

World Cup Hockey Champions 1949

- on picture is missing player Zdeněk Marek -Source Pamět' Národa. 159

Unification of sport organizations

Already on the 9th of May 1945 leaders of sports organizations such as Sokol, Svaz Dělnických tělocvičných jednot (DTJ), Federace proletářské výchovy and Všesportovního výboru decided, that it would be best to unite all sport organization. In May they chose Antonín Hřebík (member of Socialist party) as the main chairman of Ústřední národní tělovýchový výbor (Central National physical education Committee) with the main goal of unifying all sport and physical education organizations.¹⁸ It was important that sports and educational organizations would have state, political and national elements for a new Czechoslovakia. The biggest supporters of the project were the communist party and the social democrats.

Even though they had plans and political support for uniting, some organizations did not want to be amalgamated. For instance, Orel, which related to the catholic party did not look too kindly at the prospect of joining the liberal Sokol and atheistic DTJ. The latter, which was associated with the communists, was unimaginable for catholics.¹⁹ The Scouts organization Junák was also against the move. Some football clubs also opposed the project, but they all eventually relented as well, their union gave them some special benefits. Junák's benefits included educational, economic, and organizational self-government.²⁰

The victory of the communists in the parliamentary elections of May 1946 made the amalgamation inevitable. Even before the communist coup of February 1948, all sport organizations had been unified under Sokol. In March 1948, the union was finally announced: 'All physical education, sports and tourism organizations will enter the Czechoslovakian organization Sokol, which will amend its rules to accept all associations. Ideological basis will be the idea of Tyrš's ideas and education, which will help to build a socialist state.'²¹ Ice hockey had already been integrated in this organization in 1945.

World Cup 1947 in Prague

The championship had some organizational difficulties, for example, the United States had initially only sent two hockey teams. One from the Amateur Hockey Association (AHA) and another from the Amateur Athletic Union (AAU). But both teams decided that they would choose only the best players and create one team, so the first problems of the championship were resolved.²²

The tournament was organized so that everybody got to play with everybody. The match victors received two points, in the event of a draw one point was awarded to both participants, there was no overtime or golden goal in 1947. Czechoslovakia and Sweden were unstoppable during the championship. Despite their winning streak, Czechoslovakia was eventually defeated by Sweden in a 1:2 match, this gave an opening for the swedes to win the gold. But the Swedish national team also faced a defeat on the last day of the championship against Austria. When the final scores were tallied, they had one less point than Czechoslovakia. The National hockey team celebrated their first gold medal in the World Championship. The team was composed of goalkeepers Bohumil Modrý and Zdeněk Jarkovský; defensemen Josef Trousílek, Vilibald Šťovík, František Pácalt, Miroslav Sláma and Miloslav Pokorný; forwards Ladislav Troják, Vladimír Zábrodský, Stanislav Konopásek, Josef Kus, Jaroslav Drobný, Karel Stibor, Václav Roziňák and Vladimír Bouzek.²³ But not everyone from the first gold team lived happily ever after. Only four of these fifteen players stayed in Czechoslovakia. Three of them were victims of a show trial, five of them perished in an aviation accident and three of them emigrated.

Coup d'état of February 1948

Victorious February as it is known in Czechoslovakian historiography is the period from the 17th to the 25th of February 1948. In this short time, we observe the transition from democracy to communist totalitarianism. At first came arrests and purges of

members of the National security services. The leader of the purges was the minister of the interior, communist Václav Nosek.²⁴ In an act of boycott twelve non-communist ministers resigned from their positions. Because they did not represent a majority (12 from 26) however, there was no need for new elections and the communist party was able to solidify its power.²⁵ Prime minister Klement Gottwald nominated new communist ministers and prepared a new constitution.

In those few tumultuous days life in Czechoslovakia changed greatly, the party already controlled the most important ministries, but the resignation of the other ministers cleared the way for total communist control. The last hurdle for the party and Prime Minister Gottwald was President Edvard Beneš. On Tuesday the 24th of February a general strike was initiated, more than 2,5 million workers participated and the people's militia²⁶ took to their last political enemy, the social democrats. The people's militia took control of the Svobodné slovo (Free Word) newspaper, the secretariat of the social-democratic party and the Lidový dům building. On the 25th of February communist leaders Václav Nosek, Antonín Zápotocký and Klement Gottwald went to Prague Castle with an ultimatum for the president, he would need to approve a new communist cabinet.²⁷ By this time the ministries and the governmental buildings were under the control of the party. In the afternoon president Beneš argued with Gottwald for only fifteen minutes before the pressure made him bend to their demands. Afterwards Gottwald traveled to Václav's square and declared Czechoslovakia a communist state.

This marked the beginning of a new dark age for Czechoslovakia notable for its show trials, purges, nationalization, repressions, and nepotism. President Beneš died only a few months after the coup and prime minister Gottwald assumed the role of president.

Army Clubs and ruining the Legacy of old teams

After the communist revolution even the Czechoslovakian ice hockey league was controlled by the government. On 1st October 1948 Armádní tělocvičný klub Praha (ATK Prague) was created, which was the first army club in Czechoslovakia.²⁸ The reason for these army clubs was that the government wanted to give the best education and training in Czechoslovakia. But the army needed players, so they 'drafted' most of the young talented players from small hockey clubs all over the country. For instance, Přemysl Hainý and Josef Jirka from LTC Prague, Antonín Španninger from České Budějovice, Zdeněk Marek from Prostějov, Josef Stock from Slavie Prague all played for ATK Prague during its first season.²⁹ In 1949 they got Augustin Bubník from LTC Prague, Vlastimil Hajšman from České Budějovice and more.³⁰ Ironically, some of these young players from the first season found themselves in a hockey show trial, but the rest of them were members of the national team throughout the 1950s. In its first season ATK Prague finished third in the Czechoslovakian ice hockey league and next year they managed to finish first in the league.

This new team still needed a slot in the elite league, through another team's misfortune they would soon have it. Stadion Podolí had a problem with players, eleven of them went to I. ČLTK, one of them to LTC Prague and one to Zbrojovka Židenice. Stadion Podolí did not have enough players, but even if they had found some and had been ready to play in time for the next season Czechoslovakian Ice hockey association stated that they didn't have players with enough quality to stay in the league. Stadion Podolí folded at the end of 1948, which allowed ATK Prague to take its slot in the nations highest ice hockey league.³¹

The next problem was the two most famous hockey clubs in Czechoslovakia, they were symbols of professionalism and bourgeoisie. LTC Prague and I. ČLTK Prague had to be destroyed. Reformists appealed to the hockey players, to try to bring the league

more in line with the wishes of the new regime, and that the league should be without 'unhealthy' competitiveness.³² The government chose to simply change their names and let them be forgotten.

In I. ČLTK Prague played few national hockey team players and they survived the 1948/1949 season thanks to the eleven players from Stadion Podolí. But the army team took the youngest players and defections left I. ČLTK in a poor position. The first sign that this team would disappear was in 1949, they were renamed ZSJ ZMP Prague. In 1951 it became SJ Sokol Šverma Jinonice and in 1953 DSO Spartak Motorlet Prague.³³ This name stayed with the club until the 1970s but thanks to the name change the public never connected to that team again. They fell into lower rankings in the 1958/1959 season, but they never managed to return to the elite league.

LTC Prague faced even more problems; It was one of the most famous teams in Europe, and every year they played against European teams and sometimes even the Spengler Cup, which they won three times in row in 1946, 1947 and 1948. This team had one big advantage; its players made up more than half of the national team's roster. Even after the emigration of some players and the army draft, they still had enough talent and strength to place top of the league in the 1948/1949 season, the first season the army clubs participated and the first season under the auspices of communist control.³⁴ After this last champion season few players retired Bohumil Modrý, Augustin Bubník were transferred to ATK Prague and the team name was changed to ZSJ Zdar LTC Prague, then to ZSJ Obchodní domy Prague and in 1951 Tatra Smíchov. Thanks to the hockey trials and the unstable roster, they fell out of the league. In 1964 was team amalgamated with TJ Dynamo Prague (today HC Slavia Prague) and finally disappeared from the hockey landscape.³⁵

Defections of ice hockey players after 1948

The regime used its athletes as symbols and their successes were widely publicized and as long as they positively represented Czechoslovakia, everything was fine. This fame had big advantages, but after they started emigrating, things changed. They were erased from Czechoslovakian history and sometimes shamed in newspapers. Even if they were successful in other countries as examples of the Czech people, they were never mentioned in Czechoslovakia again until the 1968 Prague spring and some only after the Velvet revolution in 1989. Ice hockey players were not exempt from this. In this chapter I will discuss a few examples of national hockey team players who defected after the 1948 coup.

One of the most famous hockey players in Czechoslovakian history Josef Maleček emigrated a few weeks after the takeover. He was an extremely versatile athlete, he played football and was part of the national tennis team that played for the Davis Cup. He was most famous as a hockey player and his first big success was a gold medal in the European Championship of 1922; After which he was a member of the national team nearly every year. He even played during the Second World War, by which time he was nearly forty. But in 1941 he was forced to be a member of the Board of Trustees for the Education of Youth.³⁶

The nazis forced Maleček to join by threatening his business activities and hockey career. During his time as a member of the Board of Trustees, he made a deal with members of Sokol to pass along information about board of trustees' goings on.³⁷ He was a member of the board for only two years until he traveled to Slovakia in the autumn of 1943 to play for the ŠK Bratislava club. However, his membership to this organization made him fear that the new regime would use this as a justification to imprison him. So only a few weeks after the coup he decided to emigrate, he found himself a Peruvian passport under the name of Robert de Aquire and left Czechoslovakia. One of the border guards recognized him however and said: 'Mr. Maleček, you are the last Peruvian, who will leave Czechoslovakia.'³⁸

Malecek fled alone, his wife staying behind in the hopes that the regime would give her permission to rejoin her husband. That never happened and she was forced to stay in Czechoslovakia, after which the once famous mannequin became a dishwasher; they eventually divorced. Josef Malecek emigrated to Switzerland, where he stayed until the late fifties when he emigrated again to the United States. He worked for Radio Free Europe and helped czechoslovakian expats during his time in the USA. In Czechoslovakia he was almost forgotten, the regime erased him from the nation's history.³⁹

In December of 1948 another two important members of the national hockey team emigrated, both did so when they were in Switzerland for the Spengler Cup as players for LTC Prague. These men were Miroslav Sláma, a member of the team during the first World Cup victory in 1947 and the silver medal in the 1948 Olympic Games in St. Moritz,⁴⁰ and Oldřich Zábrodský who was also with the team at the St. Moritz games. Sláma was from I. ČLTK Prague, which was at that time the only rival for team LTC Prague, which was the team of Zábrodský. Both men chose to abandon their home because of the intolerance of the new regime. While they were in Switzerland Josef Maleček proposed creating an exile national hockey team in Switzerland and a secret ballot was held to decide if they should stay, but the team decided to return to Czechoslovakia. In the morning, Zábrodský and Sláma made their escape: 'Me and Sláma were decided that we will leave. Secretly and quickly we took all our things in front of the hotel, where Richard Hartman, former official of Česká cukerní. He took us to the car, and we knew that we were free.'⁴¹

Zábrodský's emigration created a big problem for his older brother Vladimír, who was captain of the national hockey team and his father, who was also named Oldřich Zábrodský, a member of the communist party. And although they knew that Oldřich the younger would try to emigrate, they did nothing to stop him, there were no consequences for the family; this is likely due to his father's role in the communist party. Normally family members would be punished as retaliation if someone decided to flee the regime. For instance, the brother and father of defender František

Tikal, Zdeněk Tikal, emigrated sometime after February 1948. Because of this Tikal was not allowed to play for Czechoslovakia until he was 'reeducated' in 1955.⁴² Another example is that of hockey player Václav Roubík who emigrated in 1948, his brother Antonín Roubík, who was also a hockey player, was imprisoned and sentenced for 16 years of jail.⁴³ Both brothers only met again after 1968 when Antonín got permission to travel to visit his brother.

Another silver hockey medalist from the 1948 games, Milan Matouš, emigrated in April of 1948, when he was at a tennis tournament in Italy. He was there with his future wife, tennis player Helena Štrauberová when they decided not to return to Czechoslovakia. Matouš taught tennis in Italy and played hockey in Milan. Between 1948 and 1950 he played and coached for the Italian hockey federation.⁴⁴

Zdeněk Marek decided to emigrate at the end of the 1949 world cup: 'We won the World Championship, and we had a gala dinner, and I was sitting next to the manager of the team, and the manager told me "Hey, Marek, go upstairs and bring me back your passport". Because I had borrowed it the day before on the pretext that I wanted to change some Swedish money or something, so he had lent it to me. So, I said "okay" and went upstairs. One of the chambermaids hid my suitcase, and I went down to the lobby. Now, in the lobby were those two guys whose job it was to watch the team, okay, and they said "Look, Marek, where are you going? We are going to leave soon." I said, "I met this nice young lady and I have to say goodbye to her before we leave." And they said "Okay, but don't forget to come back." And I "forgot" to come back. That's how I stayed in Sweden.'⁴⁵ He played only three games for the national hockey team before escaping after their World Cup victory. In the wake of his defection, he disappeared from ice hockey history in Czechoslovakia, he was even removed from the official photos of the national team and was never mentioned in any interviews with the champions. After he emigrated, he continued to play hockey for the University of North Dakota and then he stayed in the United States.

The last hockey emigrant that I will mention is probably the most famous of all the examples; hockey and tennis player Jaroslav Drobný. He was also part of the team that won gold at the 1947 World Cup and silver at the 1948 Olympics. After the Olympic silver, he decided he would only play tennis.⁴⁶ He decided to defect in July 1949 at a tennis tournament in Gstaad after he and Vladimír Černík disobeyed instructions not to play against the Spanish team. After they decided to stay in Switzerland where Drobný's hockey skills came in handy: 'Owner of one hotel took me in as his son. So, I agreed to play hockey in Gstaad. In those days it was a small village, where the players were bakers, butchers, or photographers. I was like a king amongst them. And because I played there, I was allowed to live in that hotel for free before the start of the tennis season.'⁴⁷ But he was stateless when the tennis season started. In 1950 during a tournament in Cairo, Egyptian king Farúk I. really liked his style and offered him and Černík Egyptian citizenship. After that, he won Wimbledon in 1951.⁴⁸

These were only a few examples of hockey players who defected during this period. But many other hockey players like Jiří Taussig or Viktor Lonsmín chose to emigrate during this period; Slovakian born player Stan Mikita, who is member of Hockey Hall of Fame, was sent to Canada by his parents in 1948 when he was only eight years old. This first wave of defections winded down but a few players continued to emigrate like Vladimír Zábrodský to Sweden in 1965. A second wave of hockey players came with the 1968 occupation of Czechoslovakia by the Warsaw Pact forces.

Secret services with national hockey team

The government tried to curb defections by sending secret police officers with the athletes who traveled to foreign countries. This was especially important with athletes who would travel to western countries for the first time, but the teams that traveled out of state often were also accompanied by officers.⁴⁹ These police officers were specially trained and fiercely loyal to the regime.

These agents did not travel as ‘agents’ but usually as sports journalists, employees of sports organizations, technicians, custodians and more.⁵⁰ They checked to see if the players slept in their rooms at night, that they did not contact defectors, they also had special missions from the czechoslovakian government. After they returned to the homeland, they wrote reports on the athlete’s behavior, if they did something wrong and if they must be reeducated.

The athletes knew who members of the secret services were and tried to avoid them. During the first years there were many problems with poorly educated agents; as the example of Oldřich Zábrodský and Miroslav Sláma who managed to flee at night and Zdeněk Marek who managed to slip away by insisting on saying his goodbyes, have shown. But in the next few years the party’s grip on its athletes increased as the secret services were ‘professionalized’, abroad they behaved more professionally, observed the players much better and had more contacts abroad.⁵¹

The hockey players usually had at least four agents accompanying them plus the trip leader.⁵² Larger teams or trips to ‘riskier’ countries would often have a bigger detail assigned to them. The normal ratio was one secret agent for every 6 to 8 athletes depending on destination, reason for travel, personnel reports, etc.

Tragedy over La Manche

In November 1948 the Czechoslovakian team traveled to France and England to play matches in those countries with Canadian hockey players. In England they were to face the Brighton Tigers and Wembley Lions, in France it was Racing Club Paris. The national hockey team beat Racing Club Paris 4:3 and then prepared to travel to London for their next match.

In November 1948 Czechoslovakian team traveled to France and England to play with Canadian hockey players in the Brighton Tigers and Wembley Lions teams. In France the Czechoslovak

hockey team beat Racing Club Paris 4:3 and prepared to travel to London to play with Wembley Lions.⁵³ But due to visa complications, six players traveled to London whilst the other half waited in France. Players, Zdeněk Jarkovský, Miroslav Pokorný, Karel Stibor, Vilibald Šťovík, Ladislav Troják and Zdeněk Švarc boarded their flight on the 8th of November 1948 at the Le Bourget airport, the plane never made it across the channel. It was declared lost near Dieppe and no wreckage or bodies were ever found.⁵⁴

The new Czechoslovakian system was ever suspicious, and the supposed disappearance of a chartered aircraft was not immediately seen as a disaster by the authorities but rather as a possible escape. Since no satisfactory report from England was sent to Czechoslovakia the Secret Services investigated theories that the players were alive and had defected. One of these theories even suggested that they had fled to Canada where former national hockey team coach Mike Buckna would have greeted them. Buckna stated: 'I would be happy, if i could say, that my friends are alive, but i can not...'⁵⁵

Gold in the 1949 World Cup in Sweden

1949 was a complicated year for Czechoslovakian ice hockey. Many players had defected, six players died crossing the English Channel, ATK Prague became league champions. Because of the fear of another aviation disaster the national team traveled to Sweden via rail.⁵⁶ The tournament was organized so that the first and second ranked teams from the three groups would play a final game to determine who would be the champions. The top six were Canada, Austria, Sweden, Czechoslovakia, the United States and Switzerland. Austria had not won a single match, but the other teams were well matched. Czechoslovakia lost only one match and won a second World Cup gold for Czechoslovakia.⁵⁷ The team only had five players who had been members of the 1947 team. It was here that Zdeněk Marek, the youngest member of the team, defected.

Hockey players trial

Everything started on the 11th of March 1950 when the National hockey team was not allowed to travel to London for the World Championship. At the airport communist officials said that they were not being allowed to travel to London because team journalists Josef Laufer and Otakar Procházka had not gotten visas from the British embassy, but that was a lie.⁵⁸ British intelligence and the British information service hung the visas to a window in Na Příkopě street. Roadblocks were erected around the information office to prevent people from seeing the visas.⁵⁹ The players protested the decision, they wanted to go to London to play in the championship. The government agreed to send them if they would wait two days for new visas for players and the rest of the staff. In the archives we can find proof that Josef Laufer knew that their visas had been approved and they could travel to London: 'I note however, that the English consulate did try to notify me by radio, that our visas were ready on Saturday and Sunday. But we were not notified by our own.'⁶⁰

After two days of waiting, the government's decision was final, the National hockey team would not travel to participate in the World Cup. One of the reasons for this is because they were afraid that the national hockey team would choose to stay in Great Britain. Only a few days before the start of the world cup, figure skater Ája Vrzáňová had requested asylum in the United Kingdom. Vrzáňová was one of the biggest stars of Czechoslovakia and her defection was a clear sign that communist Czechoslovakia was not paradise. The government feared another mass defection, which would have handed the west a propaganda victory.

The angry players decided to celebrate the birth of Jiří Macelis's son at the U Herclíků pub. It was the night of March 13th, only a few hours after the authorities decided not to send the team to London. The entire team did not join in the festivities, the players from Moravia and team captain Vladimír Zábrodský had gone home, leaving Zlatko Červený, Přemysl Hainý, Josef Jirka, Vladimír

Kobranov, Antonín Španinger, Josef Stock and Čeněk Pícha in the pub. During the evening the players began shouting anti-communist slogans for example: “They are stinkers, crooks and liars. We want to be free like seagulls and fly away, but those communist pigs know we wouldn’t come back. We don’t want chains on our hands. Shit on the regime, on the Communists too.”⁶¹ or “Death to communists”⁶² Even today who called the police remains a mystery⁶³ but when officers arrived fighting broke out between the players and the policemen. Some, sensing the danger of this position, fled from the pub. The authorities caught Václav Roziňák and Zlatko Červený in the pub, they later found Augustin Bubník hiding in a car in the parking lot.⁶⁴ After interrogations they arrested other players that had been in the pub, including those who had left earlier in the evening. Stanislav Konopásek was surprised, stating: ‘I thought that if they did not catch me in the pub, they would leave me be. I was all the more surprised when two men arrived ten days later to pull me out of bed at 9 in the morning.’⁶⁵

A few days later the players were transported to a place called ‘Little House’⁶⁶ where interrogator František Pergl, who was well known for his brutal practises, got to work on the players. Vladimír Kobranov said they could never sleep as the lights were always on.⁶⁷ Antonín Španinger said that he was forced to walk around his cell without food or water until the guards allowed him to stop.⁶⁸ After this torture lot of people always admitted to things they did not even know. In this era of show trials, the interrogations were ‘normal’, and the confessions were always considered valid even if they were acquired under duress.⁶⁹

During the interrogations it was clear that the players would end up before some kind of tribunal. But the party needed a leader to portray the group as traitors who wished to defect and betray the socialist state. The communist party chose the former national team goalkeeper Bohumil Modrý, he was a trained technical engineer and English speaker. He was not present at the pub as he was on holiday with his family at the time. But the authorities chose him as the main conspirator so eleven days after the events at U

Herclíků (24th of March 1950) the secret services arrested Modrý.⁷⁰

After all the accused had been interrogated, interior minister Václav Nosek ordered a rapid investigation and convictions in the case.⁷¹ In September 1950 with all the evidence found and indictments ready there was only one path left. The documents accused the players of colluding with anti-state actors to destroy and subvert the people's democracy.⁷²

They found some evidence for all accused players. For example, Jiří Macelis had 6 pounds for the son of an employee of České Budějovice who had defected or that Stanislav Konopásek had a ring which he would sell in London.⁷³ Or that Zlatko Červený insulted the honor of the president of the republic with his words. Unlike the show trials that had been organized for the politicians or the church, this trial was conducted behind closed doors. In only of two days and with no witnesses the players had been convicted of their crimes. The public was not informed of what was happening and the media remained silent.

But sentences were clear:

Bohumil Modrý received the harshest sentence,
15 years of jail and a fine of 20 thousand crowns,
Augustin Bubník,
14 years of jail and a fine of 20 thousand crowns,
Stanislav Konopásek,
12 years of jail and a fine of 20 thousand crowns,
Vladimír Kobranov,
10 years of jail and a fine of 10 thousand crowns,
Václav Roziňák,
10 years of jail and a fine of 10 thousand crowns,
Josef Jirka,
6 years of jail and a fine sentence of 10 thousand crowns,
Zlatko Červený,
3 years of jail and a fine of 15 thousand crowns,
Jiří Macelis,
2 years of jail and a fine of 15 thousand crowns,

Přemysl Hainý,

1 year of jail and a fine of 10 thousand crowns

Antonín Španinger and Josef Stock,

8 months of jail and a fine of 5 thousand crowns.⁷⁴

Modrý, Bubník, Kobranov, Konopásek, Jírka and Roziňák also had lost their honors and some of their rights⁷⁵ and their property was confiscated.⁷⁶ The players tried to appeal the ruling, but they were denied in December 1950.

Impact on Czechoslovak hockey

After the trial ice hockey changed completely in Czechoslovakia. Most national hockey team members were imprisoned so the government needed to find new talent to rebuild the team. It should be noted that a lot of young talented players were already playing for the various army teams. The Czechoslovak Hockey Association decided to hold a major training camp for seventy-three players from twenty-eight different clubs; some even came from the lower leagues.⁷⁷

The government tried to improve the intake of new athletes by organizing professional medical controls for them. Athletes could even get some kind of appreciation from their sports field. There was also a points system that would reward them for being good workers, soldiers, or students. Or if they joined sports events, interviews, and such.

Because they did not play in the 1950 World Championship, Czechoslovakia did not organize the tournament in 1951, which should have been in Czechoslovakia. It was held in Paris instead and the Czechoslovak national team once again did not participate. This was because there was no team that could represent the country on an international level.⁷⁸ Instead they traveled to Moscow to play against the Soviet team which was almost ready to join the international level of hockey (that happened in 1954).

This ensured that Czechoslovakian ice hockey hit a slump that would take a long time and much effort to overcome. The 1950s was the worst period in Czechoslovakian ice hockey, The coaches of the national team changed every year. The league was unstable, the system changed almost every year and experienced coaches were replaced by communist party members and ice hockey switched to the 'eastern' style. It took 23 long years for the nation to claim gold again, but during this second wind Czechoslovakia managed to stay among the top teams until its demise in 1990.

Conclusion

'Rise and Fall' are the best words to describe Czechoslovakian ice hockey in this short period of time, when the entire Czechoslovak society changed. Its fast revitalization after the war and general popularity generated great interest in the sport in post-war Czechoslovakia, the national team's two gold and one silver finishes in the World Cup made them especially popular.

The first three years after the war were full of enthusiasm, fast organization, rapid construction of ice hockey infrastructure and professionalization of ice hockey. It could seem surprising that Ice hockey was a part of unifying Czechoslovakia, but it brought a lot of advantages for them, especially because in sport organizations there were thousands of members so it could bring limitless possible athletes to ice hockey. The members of this organization had many financial advantages which gave the sport a lot of help.

The 1948 coup changed everything, much of it unimaginable for hockey players of 'old' thinking. That is probably the reason why so many players fled to other countries. The army teams who took so much young talent were just the next step in imitating the Soviet model of professional amateurs.

The trial is still the biggest disaster in the history of Czechoslovakian ice hockey. Not only did the verdict destroy almost an entire generation of hockey players, but it also prevented the

natural transfer of experience between older and younger players.

Rebuilding ice hockey in the country took 23 years until the national hockey team took another World Cup gold; after this new victory the Czechoslovakian national hockey team was once again a powerhouse, only matched by the Soviets.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Národní muzeum (NM), Lední hokej 1906–2020 (Lední hokej).
- 2 Státní oblastní archiv Praha (SOA Praha), Balounkova sokolská župa ledního hokeje 1942–1949 (Balounkova sokolská župa).
- 3 Gut, Karel – Prchal, Jaroslav 2008, 100 let českého hokeje.
- 4 Macků, Jiří 2004, Zapřené generace – obětovaní šampioni.
- 5 Škutina, Vladimír – Bakalář, Robert 1990, Ztracená léta – příběh hokejového zločinu.
- 6 Kalous, Jan – Kolář, František (ed.) 2015, Sport v komunistickém Československu 1945–1989.
- 7 Kaplan, Karel – Paleček, Pavel 2008, Komunistický režim a politické procesy v Československu.
- 8 Gut, Karel – Prchal, Jaroslav 2008, 100 let českého hokeje, 72.
- 9 Sábl, Václav – Sigmund, Stanislav – Gut, Karel 1969, Kniha o československém hokeji, III.
- 10 Sábl – Sigmund – Gut 1969, III.
- 11 Gut – Prchal 2008, 72.
- 12 Kučera, Tomáš 2018, 200 hokejových příběhů, 26.
- 13 Vlk, Gustav – Gut, Karel 1978, Zlatá kniha hokeje, 134.
- 14 SOA Praha, Balounkova sokolská župa, doc. 297. – From Czech Original: „Dovolujeme si vás tímto zdvořile požádati o laskavé prominutí poplatů při mimořádných přestupech našich hráčů, kteří se navracejí do svého klubu a svoji žádost odůvodňujeme následovně. Náš klub musel v roce 1942 zastavit činnost nebot' velká většina našich hráčů v počtu 7 odešla

za prací do říše v důsledku totálního nasazení, zbývajících hráče s nimiž nebylo možno v činnosti pokračovati jsme zapůjčili jiným klubům a nyní při obnovení naší činnosti je opět povoláváme zpět.“

- 15 NM, Lední hokej, cartoon 2, zprávy činovníku svazu, správní období 1945–1946, doc. 2.
- 16 NM, Lední hokej, cartoon 2, zprávy činovníku svazu, správní období 1945–1946, doc. 3.
- 17 NM, Lední hokej, cartoon 2, zpráva náčelníka sekce ledního hokeje Antonína Kabeše.
- 18 Waic, Marek, Sjednocování československé výchovy a sportu po druhé světové válce, 22. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015, Sport v komunistickém Československu 1945–1989.
- 19 Waic, 25. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 20 Waic, 28. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 21 Waic, 38–39. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 22 Sábl – Sigmund – Gut 1969, 112.
- 23 Sábl – Sigmund – Gut 1969, 115.
- 24 VEGER, Václav 2008, Osudové únorové dny 1948, 220.
- 25 Pacner, Karel 2011, Osudové okamžiky XX. Století, 288.
- 26 František, Čapka 2010, Velké dějiny zemí koruny české v datech, 890.
- 27 Čapka 2010, 890.
- 28 Gut – Prchal 2008, 89.
- 29 NM Praha, Lední hokej, přehled přestupů mezi jednotlivými týmy 1948.
- 30 NM Praha, Lední hokej, přehled přestupů mezi jednotlivými týmy 1949.
- 31 SOA Praha, Balounkova sokolská župa, cartoon 2, doc. 291.
- 32 Škutina – Bakalář 1990, 130.
- 33 Gut – Prchal 2008, 89.
- 34 Vlk – Gu, 1978, 138.
- 35 Stránský, Jiří 2021, HC Slavia Praha 120 let nejstaršího klubu, 103.
- 36 Rokoský, Jaroslav, Emigrace sportovců v období komunistického režimu 1948–1989, 112. In: Kalous – Kolář, 2015 (ed.) Sport v komunistickém Československu 1945–1989.

- 37 Rokoský, 112. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 38 Feldstein, Petr 2014, Utečenci, 28. From czech original: Pane Malečku, vy jste poslední Peruánec, který od nás odjíždí.
- 39 Feldstein 2014, 32.
- 40 Macků 2004, 87. Even if Sláma was a member of team I. ČLTK, after the tragic air accident that claimed the lives of four players of LTC Prague, team I. ČLTK gave him permission to play with LTC Prague for the Spengler Cup.
- 41 Macků 2004, 90. – From Czech Original: „To jsme již byli se Slámou domluveni. Rychle jsme potají vynesli věci před hotel, kde na nás čekal Richard Hartman, jeden z bývalých funkcionářů České cukerní. Naložil nás do auta, a v tu chvíli jsme byli definitivně volní a svobodní.“
- 42 Národní archiv (NA), Státní výbor pro tělesnou výchovu a sport (SVTVS), cartoon 53, Lední hokej disciplinární, 1953/1954. From SVTVS 1953: „We can not recommend that player Tikal from LH Spartak Sokolovo Prague to play for the national hockey team of Czechoslovakia, because his brother and father live in a hostile foreign country... SVTVS recommend that he must be reeducated in one of our military physical educational organization that he can actively play hockey for national hockey team.“
- 43 Macků 2004, 84.
- 44 Macků 2004, 83.
- 45 Velinger, Jan: Zdeněk Marek – 1949 ice hockey world champion who escaped to the west, online < <https://english.radio.cz/zdenek-marek-1949-ice-hockey-world-champion-who-escaped-west-8621871> > 1. 5. 2022.
- 46 Feldstein 2014, 50.
- 47 Feldstein 2014, 55.
- 48 Rokoský, 117. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 49 Rokoský, 132. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 50 Rokoský, 133. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 51 NA, SVTVS, cartoon 53, zahraniční cesty.
- 52 NA, SVTVS, cartoon. 53, hodnocení Mistrovství světa ve Stockholmu 1954.
- 53 Škutina – Bakalář 1990, 50.

- 54 Škutina – Bakalář 1990, 51.
- 55 Sábl – Sigmund – Gut 1969, 126.
- 56 Vyhlídal, František – Kříž, František 2005, Kronika Mistrovství světa v ledním hokeji 1920–2005, 63.
- 57 Vyhlídal – Kříž 2005 65.
- 58 Archiv bezpečnostních složek (ABS), Fund V/MV, Sign. V-2654, Bohumil Modrý a spol, map č. 1, page. 5.
- 59 Kalous, Jan, Hokej jako politikum, 83. In: Kalous – Kolář, 2015 (ed.) Sport v komunistickém Československu 1945–1989.
- 60 ABS, Fund: V/MV, Sign. V-2654, Bohumil Modrý a spol. map č. 2, page 342. Výpověď Josefa Laufera. From czech original: „Podotýkám však, že anglický konzulát se skutečně snažil vyrozumětí rozhlas i mně, že visa pro nás jsou připraveny již v sobotu a v neděli. Avšak nikdo z nás nebyl vyrozuměn.“
- 61 ABS, Fund V/MV, Sign. V-2654, Bohumil Modrý a spol, map č. 1, page 5. – From Czech Original: „Jsou to syčáci, lumpové a lháři. My chceme být volní jako rackové a odletět, ale ty svině komunistický vědí, že bychom se nevrátili. Nechceme mít řetízky na ruku – na režim se vysereme a na komunisty taky...“
- 62 ABS, Fund: V/MV, Sign. V-2654, Bohumil Modrý a spol, map č. 1, s page 5. – From Czech Original: „Smrt komunistům.“
- 63 One of the theories is that team captain Vladimír Zábrodský was the one who called the police and in interrogation he told them everything he knew of his colleagues activities.
- 64 Škutina – Bakalář 1990, 79.
- 65 Lukšů, David – Palán, Aleš 2007, Stanislav Konopásek – Hráč, který přežil, 152.
- 66 In czech original: Domeček.
- 67 Macků 2004, 218–219.
- 68 Interview with Antonín Španinger, online <<https://www.pametnaroda.cz/cs/spaninger-antonin-20071021-0>> 7. 5. 2022
- 69 Kaplan – Paleček 2008, 184–185.
- 70 Škutina – Bakalář 1990, 86.
- 71 Kaplan – Paleček 2008, s. 120.
- 72 Kalous, 85. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.

- 73 ABS, Fund V/MV, Sign. V-2654, Bohumil Modrý a spol, map č. I, page 13 and page 15.
- 74 Škutina – Bakalář 1990, s. 120.
- 75 231/1948 Sb. Law from day 6th October 1948 protection for the people's democratic. § 52, Loss of honorary civil rights.
- 76 Kalous, 86. In: Kalous – Kolář (ed.), 2015.
- 77 Jenšík, Miloslav 2011, Zlatá kniha ledního hokeje, s. 228.
- 78 Sábl – Sigmund – Gut 1969, 136.

Heikki Roiko-Jokela

Nationalismi kansakuntien urheilukohtaamisissa

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Johdanto

Nationalismi ja urheilu liittyvät kiinteästi toisiinsa. Urheilijoiden suorituksiin on liitetty erityinen kansallinen tehtävä. Urheilijoiden suoritukset eivät ole olleet vain heitä itseään varten, vaan urheilijat ovat edustaneet maataan ja kansaansa. Heidän voittojensa ja menestyksensä avulla on korostettu kansakuntien sekä yhteiskuntajärjestelmien elinvoimaisuutta ja paremmuutta suhteessa muihin. Urheilun avulla on myös yhdistetty kansakuntaa.¹

Nationalismi ja urheilu erilaisista näkökulmista on ollut lukuisien kansainvälisten tutkimuksien kohteena. Nationalismin ja urheilun suhdetta on tutkittu monipuolisesti sekä Euroopassa² että esimerkiksi vertailemalla urheilua ja nationalismia Pohjois-Ameri-

kassa, Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa. Jälkimmäisessä tulee esiin anglosaksisen ja pohjoismaisen nationalismin erilainen suhde valtion.³ Urheilun, yhteiskunnan nykyaikaistumisen ja nationalismin vuorovaikutus on myös ollut tutkimuksen kohteena.⁴ Kansainvälisissä urheilunationalismin tutkimuksissa on käsitelty esimerkiksi eri lajien yhteyksiä nationalismiin tai lajeille asetettuja nationalistisia tavoitteita.⁵ Urheilun välinearvoa nationalismille sekä urheilun, yhteiskunnan, nykyaikaistumisen ja nationalismin suhdetta ja vuorovaikutusta on tutkittu monipuolisesti.⁶ Urheilun ja nationalismin nivoutuminen globalisaatioon – globaaliin maailmaan ja ajatteluun – on ollut myös keskeinen tutkimusteema.⁷

Suomessa suomalaisuuden esilletuontia ei yleensä ole mielletty nationalismiksi, mikä heijastuu tutkimukseen ja sen luonteeseen. Suomalaisissa urheilua ja nationalismia käsittelevissä tutkimuksissa on analysoitu urheilun roolia ja merkitystä suomalaisuuden käsitteen rakentajana sekä nationalismin kanavana⁸ tai selvitetty urheilun käyttöä nationalismin välineenä.⁹ Teemassa urheilusankarit ja heidän merkityksensä suomalaisuuden rakentajana on vahva nationalistinen tutkimusote.¹⁰ Sama koskee myös suomalaisia lajihistorioita, joissa on usein käsitelty nationalismiin liittyviä teemoja monipuolisesti.¹¹ Suomalaisia urheilun ja nationalismin tematiikkaan liittyviä tutkimuksia on tehty myös kansainvälisistä näkökulmista. Teemat ovat käsitelleet urheilun käyttöä kansallishenkisyyden luomiseen, poliittisten tavoitteiden edistämiseen tai urheilua identifiointumisen tai identifioimisen välineenä.¹²

Tässä artikkelissa tarkastellaan nationalismin (valtiollisen/etnisen) ja urheilun välistä suhdetta. Artikkelin jakautuu kahteen osaan. Ensimmäisessä käsitellään tiiviisti tutkimuskirjallisuuden kautta nationalismin ilmenemisen eri muotoja – valtiollista ja etnistä nationalismia – niiden yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä nationalismia ideologiana, valtaa ja sen käyttöä urheilunationalismissa. Tämä muodostaa teoreettisen viitekehyksen toisen osan tapausesimerkeille. Toisessa osassa tarkastellaan esimerkkitapauksien kautta nationalismin ilmenemistapoja valtioiden välisissä urheilukohtauksissa. Tapausesimerkit edustavat eri maita ja maiden välisiä kohtaamisia, eri lajeja ja eri aikakausia.

Kysymyksiä tarkastellaan aineistolähtöisesti selvittämällä, millaisia nationalistisia piirteitä artikkeliin valituissa tapausesimerkeissä urheiluun voi liittyä. Artikkelin perustuu lähestymistavaltaan lähilukuun: lähdeaineistona olevia tekstejä on luettu ja niistä on kerätty havaintoja, miten nationalismi voi ilmetä urheilussa. Kuinka nationalismiin liitetty symboliikka, retoriikka ja konkreettinen toiminta ilmenee esimerkkitapauksissa? Tapauksissa tuodaan esille nationalismin eri ilmenemistapoja urheilumaailmassa. Niissä painottuu nationalistinen ajattelu konfliktitilanteissa. Tapauksien kuvauksissa primaariaineiston muodostavat aikalaismediassa olleet kirjoitukset. Ne kuvastavat kuinka aikalaiset ovat kuvanneet tapahtumia ja kertoneet niistä sekä millaisia nationalismia ilmentäviä ilmaisuja he ovat käyttäneet.

Nationalismi – monisyinen aaterakenne

Valtiollinen ja etninen nationalismi

Nationalismin perusluonteesta on esitetty erilaisia tulkintoja. Aate ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä, vaan sille on olemassa vaihtoehtoisia määritelmiä. Ne kaikki ovat omalla tavallaan perusteltuja.¹³ Eräänlaisena peruslähtökohtana voidaan pitää muotoilua: 'Nationalism itself can be understood – as "an ideology or political religion, a political movement seeking state power, a cultural formation allowing industrial societies to function, a modern cognitive framework, a movement of cultural and historical revival, or combination of these factors'.'¹⁴

Nationalismia on usein tarkasteltu kahtiajakojen kautta. Syynä käytäntöön on se, että nationalismin tarkka määrittäminen on vaikeaa aatteen monimuotoisuuden takia. Esimerkkeinä kahtiajaon käytöstä voidaan mainita Hans Kohnin tekemä jako läntiseen ja itäiseen nationalismiin, Friedrich Meinecken jako käsitteisiin *staatsnation* ja *kulturnation*, Charles Tillyn hahmottelema valtionjohtoinen ja valtionmuodostamiseen tähtäävä nationalismi ja Anthony D. Smithin tulkinta valtiollisesta ja etnisestä nationalismista.¹⁵

Perustavanlaatuinen kysymys valtiollisen ja etnisen nationalismin eroista kytkeytyy käsitteelliseen määritelmään. Pekka Valtonen on määritellyt termin etnisyyys ”etniseen ryhmään kuulumiseksi, laaduksi tai tilaksi, joka pohjautuu ryhmäidentiteettiin ja/tai tietoisuuteen ryhmään kuulumisesta”. Vastaavasti etnisellä ryhmällä voidaan Valtosta mukaillen tarkoittaa ihmisjoukkoa, jota yhdistävät kulttuurilliset, kielelliset ja/tai ”rodulliset” erikoispiirteet sekä (osittain) yhteinen alkuperä ja kokemus yhteenkuuluvuudesta.¹⁶

Etnisyyden ja etnisen ryhmän käsitteet kytkeytyvät tiiviisti nationalismiin. Etninen nationalismi korostaa nimenomaan yhteisiä myyttejä, jaettua historiaa ja yhteistä kulttuuria nationalismin perustana. Kyseinen painotus muodostaa ratkaisevan eron valtiolliseen nationalismiin nähden.¹⁷

Termin valtiollinen nationalismi merkitys aukeaa tarkastelemalla sen englanninkielistä nimeä: *civic nationalism*. Sanan *civic* merkitys on ymmärrettävä laajasti, jotta valtiollisen nationalismin merkitys voidaan ymmärtää. Se kuvaa sekä kansalaisuutta että valtiota eri muodoissaan. Siksi valtiollista nationalismia ei määritellä kulttuurin, historian tai myyttien kautta, vaan valtion muodostaman kokonaisuuden avulla. Valtiollisessa nationalismissa korostetaan kansalaisuutta, yksilöiden oikeuksia ja velvollisuuksia kansalaisten ja valtion muodostaman poliittisen yksikön sisällä. Kyse on siitä, että nationalismin merkitystä luodaan *kansalaisuutta* ja *valtiota* tukevan käsitteistön käytöllä.¹⁸

Verrattaessa etnisen ja valtiollisen nationalismin eroa käsitteellisessä mielessä on tärkeää huomata, kuinka kyseiset nationalismin suuntaukset kytkeytyvät käsitteeseen kansallinen identiteetti. Pasi Saukkonen on määritellyt kansallisen identiteetin seuraavasti: ”Sillä [kansallisella identiteetillä] voidaan viitata jonkin valtion poliittiseen ja kansainväliseen identiteettiin, jonkin kansan tai kansakunnan identiteettiin ja siihen, millä tavoin yksilöt identifioituvat johonkin kansakuntaan, valtioon tai molempiin.”¹⁹

Valtiolliselle nationalismille keskeistä on korostaa yhden valtion sisällä asuvia ihmisiä – *kansalaisia* – ja *valtiota* itsessään nationalismin perustana. Siksi valtiollisen nationalismin mukaisesti ajateltuna

valtio on kansallisen identiteetin ja nationalismin ydin: kansakunta nähdään *poliittisena yhteisönä*. Sen sijaan etniselle nationalismille kansalaisuus ja valtio eivät ole itseisarvoja. Keskeistä on ihmisten yhteenkuuluvuus jaetun menneisyyden ja kulttuurin kautta, jolloin kansallinen identiteetti ja nationalismi kytkeytyvät kansakuntaan, joka nähdään ennen kaikkea *kulttuurisena* kokonaisuutena.²⁰

Valtiollinen ja etninen nationalismi eroavat toisistaan sisällöllisten painotusten ohella maantieteellisesti. Valtiollinen nationalismi on ollut tyypillistä läntisessä ja pohjoisessa Euroopassa. Etninen nationalismi on puolestaan vaikuttanut eteläisessä, keskisessä ja itäisessä Euroopassa. Syy tähän löytyy Euroopan poliittisesta kartasta.²¹

Valtiollisella ja etnisellä nationalismilla on eroistaan huolimatta yhteisiä piirteitä. Valtiollisessa nationalismissa keskeistä on kansalaisuus ja valtio sekä se, että kansakunta nähdään poliittisena yhteisönä. On kuitenkin syytä huomata, että etnisen nationalismin painotuksia jaetusta historiasta ja kulttuurista voidaan ymmärtää monella tavalla: niiden voidaan tulkita pitävän sisällään myös poliittiset traditiot ja käytänteet sekä poliittisen kulttuurin. Kyseiset teemat puolestaan sopivat hyvin valtiolliseen nationalismiin.²²

On myös huomattava, ettei valtiollinen nationalismi tiettyssä valtiossa sulje pois etnisen nationalismin olemassaoloa. Valtion sisällä voi nimittäin vaikuttaa useita eri kansoja. Tällöin valtio voi suuntautua valtiolliseen nationalismiin, mutta vähemmistönä oleva ryhmä saattaa toimia etnisen nationalismin mukaisesti.²³

Valtiollista ja etnistä nationalismia yhdistää tietty reformistinen piirre: halu itsemääräämisoikeuteen. Siksi niiden reformistinen sanoma voidaan esittää tiiviisti Peter Alterin sanoin seuraavasti: 'It demands the right to political self-determination, or has already achieved such through a nation-state. A nation is constituted by the social group's – – consciousness of being a nation, or of wanting to be one, and by their demand for political self-determination.'²⁴

Valtiollisen ja etnisen nationalismin välille muodostuu kuitenkin ero siinä, miten kansallinen itsemääräämisoikeus suhteutuu

nationalistiseen pyrkimykseen. Koska valtiollinen nationalismi on tyypillistä vakiintuneille valtioille, sen reformistisessa sanomassa ei korostu pyrkimys valtiolliseen itsemääräämisoikeuteen. Sen sijaan valtiollisen itsemääräämisoikeuden säilyttäminen on valtiollisen nationalismin keskiössä.²⁵

Seurauksena on, että valtiollisen nationalismin reformistinen sanoma on tietyllä tapaa konservatiivinen. Valtion ollessa asemaltaan vakiintunut sekä sen poliittiselle eliitille että myös itsemääräämisoikeuden saavuttaneelle kansakunnalle on edullista ylläpitää valtion *status quo* -tilannetta. Tällöin valtiollisen nationalismin painotukset kansalaisuudesta, oikeuksista ja velvollisuuksista poliittisen kokonaisuuden sisällä palvelevat valtion vakautta ja olemassaoloa. Kyse on kansakunnan ja valtion aseman tukemiseen tähtäävästä nationalismista, jonka reformistinen sanoma kietoutuu siihen, kuinka itsemääräämisoikeus voidaan säilyttää ja kuinka sitä voidaan tukea.²⁶

Ei-vakiintuneissa ja etnisesti hajanaisissa valtioissa etninen nationalismi on vastaavasti luonut kansankunnan yhteenkuuluvuutta historiallisin ja kulttuurillisin perustein. Erona valtiolliseen nationalismiin on kuitenkin se, että etninen nationalismi voi myös horjuttaa valtion sisäistä *status quo* -tilaa: etnisen nationalismin avulla on voitu paitsi yhdistää hajanaista kansakuntaa niin myös luoda eroja eri etnisten ryhmien välille.²⁷

Valtiollisen ja etnisen nationalismin reformistiseen sanomaan kytkeytyy sekä yhdistävä että erottava ulottuvuutensa. Yhtäältä niihin liittyy sanoma, jossa omaa kansakuntaa – olipa se kulttuurinen tai poliittinen yhteisö – on voitu yhdistää kansakunnan itsemääräämisoikeuden saavuttamiseksi tai turvaamiseksi. Toisaalta reformistiseen sanomaan on kytkeytynyt samanaikaisesti erottava viesti. Valtion, kansan ja kansakunnan kansallisen identiteetin vahvistaminen kohti me-henkisyyttä luo myös vastakohdan: ne toiset. Tällöin valtiollinen ja etninen nationalismi luovat rajalinjoja kansakuntien välille, mikä voi näyttäytyä ne toiset -kategoriaan sijoituille uhkana.

Nationalismi, ideologia, valta ja urheilu

Michael Freeden mukaan nationalismi on ideologia, joka keskittyy ”jonkin kansakunnan poikkeukselliseen arvoon ihmisen identiteetin muovaajana”. Nationalismissa korostetaan usein ylemmyyttä muihin kansankuntiin verrattuna ja kansakunta voi esittää jäsenilleen vaatimuksia käyttäytymisestä.²⁸

Nationalismia pidetään usein vallan havitteluna. Valtion politiikkaa voi havainnollistaa kahdella tavalla: valtiolla on valtaa, sillä se viime kädessä päättää kuinka sen hyödykkeet jaetaan, ja sen politiikka perustuu ”meidän” ja ”muiden” erotteluun, eli oman ja muiden valtioiden suhteisiin. *Gianfranco Poggini* mukaan kumpikin näkökulma on huomioitava modernin valtion ymmärtämiseksi. Valtiolla on sekä oltava auktoriteettia jäseniinsä että kyky suojella omia etujaan ulkoisten valtojen joukossa.²⁹

Eliitti ja poliittinen johto pyrkivät ajamaan kansallisia tavoitteita. *Michael Hechterin* mukaan eliitit tarvitsevat laajempaa kollektiivista identiteettiä pyrkimyksiinsä: eliitti ei välttämättä ole valtio tai sen johto, vaan jokin muu taho, joka hyötyy kulttuuristen ryhmien tuesta sosiaalisen järjestyksen ylläpidossa ja hyödykkeiden tuotossa.³⁰

Eliittiryhmät levittävät omaa kulttuuriaan muihin ihmisryhmiin rakentaakseen haluamaansa ideologista kansakunnan ideaan perustuvaa yhtenäisyyttä. *Clifford Geertz* määrittelee *kulttuurin historiallisesti välittyväksi merkitysten kokonaisuudeksi, joka ilmenee ihmisten ajattelua ja kanssakäymistä kuvaavina symbolisina konsepteina. Kulttuuriset symbolit yhtä aikaa kuvaavat todellisuutta ja luovat raameja ihmisen käytökselle kyseisessä todellisuudessa. Kulttuuri ja (poliittinen) ideologia ovat tässä mielessä läheisiä käsitteitä: ideologiat sisältävät oppeja, teorioita ja periaatteita, jotka ohjaavat kohti toivottua päämäärää.*³¹

Michael Billig on tuonut esiin nationalismin erilaisia ilmentymiä. Hänen mukaansa suurin osa nationalistisista symboleista ja merkityksistä ilmenee huomaamattomasti arjessa, minkä vuoksi nationalismiin ei välttämättä suoraan uskota, vaan siihen on totuttu.

Nationalismi ei aktivoidu isänmaallisuutta vaativissa hetkissä, vaan se kuuluu ihmisen kognitiiviseen ympäristöön.³²

Tämä tulee hyvin esiin pohdittaessa nationalismin ja urheilun välistä suhdetta sekä sitä, mikä tekee urheilun ja nationalismin suhteesta erityisen. Lehtien urheilupalstoilla toistuvat yleiset käsitykset valtiosta, kansasta, rodusta ja maskuliinisuudesta. Nationalismi ilmenee patrioottisena kuvamaailmana valtiolippuineen ja urheilusankareiden ylistämisenä. Urheilijat ovat ”meidän” – he edustavat kansakuntaa. Urheilun hetket pyritään tallentamaan kansan kollektiiviseen muistiin. Uutisointi keskittyy eritoten oman maan saavutuksiin, ja ulkomaalaiset varsinaiset voittajat saattavat jäädä vaille huomiota. Urheilijoiden saavutukset nähdään kansan yhteisinä.³³

Urheilunationalismilla rakennetaan valmiutta isänmaan suojelemiseen, kun ihmiset lukevat toisten ihmisten taistelusta ja uhrauksista, joita tehdään maajoukkueen puolesta ottelussa ulkomaan joukkuetta vastaan. Sekä urheiluun että sodankäyntiin liittyvät kunnia ja sankarillisuus. Urheilun ja nationalismin suhde vahvistaa kansallistunnetta sekä luo raameja politiikalle, jolla kansakuntaa ylläpidetään ja suojellaan.³⁴

Neljä tapausesimerkkiä nationalismin ilmenemistavoista urheilussa

Tapaus I: Vieraan lipun alla ei urheilla... mutta urheilu saattaa yhdistää

Kansalliset symbolit, kuten liput, ovat yksi nationalismin ulkoisista ilmiäsuista. Urheilun ja nationalismin välinen kytkös voi ilmetä tarkkuutena kansallisten symbolien käytössä. Lontoon olympialaisissa vuonna 2012 Pohjois-Korean naisten jalkapallomaajoukkue poistui kentältä, kun kilpailujen järjestäjät näyttivät Etelä-Korean lipun valotaululla Pohjois-Korean lipun sijaan. Taustalla vaikutti nationalistinen ajattelu, sillä Pohjois-Korean valmentaja perusteli

kentältä poistumista sanoen, etteivät Pohjois-Korean urheilijat voi esiintyä muiden maiden lippujen alla, etenkin Etelä-Korean.³⁵

Pohjoiskorealaisten protestin osalta voidaan kysyä, oliko teko pelaajilta aidosti kansallistunteeseen ja oman lipun tärkeyteen perustuva vai ylhäältä päin määrätty ratkaisu. Molemmat vaihtoehdot ovat mahdollisia. Oleellista on kuitenkin se, että jokin pohjoiskorealainen taho on arvioinut oikeiden kansallisten symbolien esittämisen ehdoksi urheilutapahtumaan osallistumiselle. Siksi väärän lipun esittämiseen kytkeytyvä protesti voidaan ymmärtää osoituksena urheiluun kytkeytyvästä nationalismista. Tässä tapauksessa valtiollinen status määriteltiin kansallisten symbolien kautta, eikä niiden käytöstä voinut poiketa.

Vaikka Koreoiden suhteet ovat jännittyneet ja valtiollinen nationalismi näkyi edellä esitetystä tilanteesta, ei etnisen ja valtiollisen nationalismien rajoja voida määritellä yksiselitteisesti, kun kysymys on Korean niemimaasta. Vaikka Pohjois-Korea protestoikin Etelä-Korean lipun esittämistä omansa tilalla, ei maiden välinen jako urheilussa ole ehdoton. Pyeongchangin olympialaisissa (2018) maat muodostivat naisten jääkiekkoon yhteisjoukkueen: Korean joukkueen.³⁶

Etelä- ja Pohjois-Korean väliset suhteet ovat yleisesti ottaen kiireät, ja molemmat Koreat katsovat edustavansa koko korean kansaa. Korealaisen nationalismin juurien voi katsoa olevan etnisessä nationalismissa, mutta usein se ilmenee julkisuudessa valtiollisena nationalismina, Etelä- ja Pohjois-Korean valtiollisen aseman korostamisena.

Urheilussa nationalismi voi kuitenkin muuttaa luonnettaan, kuten yhteisjoukkueen muodostaminen osoittaa. Jääkiekon yhteisjoukkue ei periaatteessa korostanut ulkoisesti Koreoiden erillisyyttä, vaan yhtä ainoaa Korean kansaa. Valtioiden sisäinen poliittinen nationalismi korvautui Korean kansan yhteistä, Korean jakoa edeltävää, historiaa korostavalla ja kansakunnan yhtenäisyyttä painottavalla nationalismilla.

On kuitenkin syytä huomata, että Koreoiden välinen jakolinja

on syvä, eivätkä kaikki hyväksyneet yhteisjoukkuetta. Yleisradiossa on esitetty eteläkorealaisen toimittajan näkemyksenä, että jaetussa Koreassa eläneet, etenkin nuoremmat henkilöt, eivät koe Koreaa yhtenäisenä kansana.³⁷ Heille nationalismissa on kyse ennen muuta valtiollisesta nationalismista, eikä jakolinjoja ”meidän ja heidän välillä” voida täysin murtaa urheilun avulla.

Urheilu voi siis hälventää muutoin tiukkoja rajanvetoja muuttaen valtioiden sisäisen nationalismin laajemmin kansakuntaa koskevaksi nationalismiksi. Tärkeää on kuitenkin tiedostaa se, että valtioiden sisäinen nationalismi voi olla voimakkaampaa kuin kansakunnan yhteiseen historiaan perustuva nationalismi. Siksi urheilussa esiintyvät nationalismin muodot eivät kerro koko totuutta. Urheilussa voidaan näennäisesti ylittää rajalinjoja ja nationalismin perusluonne voi näyttää erilaiselta kuin muussa elämässä, vaikka nationalistiset kokemukset säilyisivät urheilun esiripun takana ennallaan.

Tapaus 2:

Kansallistunne urheilunationalismin ilmentäjänä

Pyeongchangin olympialaisissa Venäjä ei ollut virallisesti mukana, sillä maa oli suljettu olympialaisista valtiojohtoisen dopingohjelman takia. Maan urheilijoita päästettiin kuitenkin kilpailuihin neutraalin olympialipun alla, jolloin myös palkintoseremonioissa käytettiin heidän osaltaan olympialippua ja -hymniä.³⁸ Toisin sanoen valtiollisen nationalismin keskeiset symbolit kiellettiin.

Sovittu käytäntö toteutui olympialaisten järjestäjien puolesta. Venäläisten voitettua jääkiekon olympiafinaalin nationalismi kuitenkin pääsi näkyville. Venäläiset pelaajat lauloivat olympiahymnin soidessa keskinäisen sopimuksensa mukaisesti Venäjän kansallishymniä.³⁹ Venäläinen jääkiekkoilija Ilja Kovaltshuk perusteli ratkaisua *Iltalehden* mukaan seuraavasti: ”Kyllä, meiltä otettiin lippu ja hymni, mutta he eivät ottaneet meiltä kunniamme ja omatuntoamme, hän [Kovaltshuk] oli sanonut. Me tiedämme, että olemme venäläisiä ja että edustamme maailman parasta maata.”⁴⁰

Tapaus osoittaa, kuinka nationalismi voi ilmetä urheilussa yhdistäen etnistä ja valtiollista nationalismia. Urheilijat voivat kokea edustavansa omaa maataan, vaikka sen kansallisten symbolien esittäminen olisi kiellettyä. Tällöin nationalismin ilmenemismuotona voi olla halu tuoda omaa kansallistunnetta esille, vaikka sitten soveltuvia sääntöjä rikkomalla. Urheilussa kansalliset symbolit eivät välttämättä ole keskeisin nationalismin ilmenemistapa. Oleellista on urheilijoiden nationalistinen kokemus: symbolien käyttö ei välttämättä ole urheilunationalismin ydinaluetta, vaan ne ilmentävät yksilöiden kokemusta. Siksi urheilunationalismin yhdeksi ilmiöksi voidaan nostaa urheilijoiden nationalismia korostava käytös.

Venäläisten jääkiekkoilijoiden ja pohjoiskorealaisten jalkapalloilijoiden (katso Tapaus 1) toiminta symboloi urheilunationalismin kollektiivista esiin nousua. Nationalismin ilmenemiseen urheilussa ei kuitenkaan aina kytkeydy kollektiivista toimintaa. Kyse voi olla myös yksilön omasta kokemuksesta ja toiminnasta. Esimerkiksi Suomen jalkapallomaajoukkuetta edustanut Perparim Hetemaj ei osallistunut vuonna 2016 Suomen ja Kosovon väliseen jalkapallo-otteluun, sillä hän ei halua pelata synnyinmaataan vastaan.⁴¹

Tapauksessa näkyy, kuinka yksilön kansallistunteen kokemus voi jakautua kahtia. Hetemaj edustaa Suomea, mutta hänellä on myös nationalistisia tunteita synnyinmaataan Kosovoa kohtaan. Tapaus osoittaa, että urheilijan synnyinmaalleen ja kansakunnalleen antama arvo voi vaikuttaa urheiluun. Hetemajin tapauksessa ratkaisuna oli kieltäytyä kilpailemasta synnyinmaataan vastaan toisen valtion riveissä, vaikka muutoin hän oli valmis edustamaan Suomea maajoukkueetasolla.

Tapaus 3: Kiistetty suvereniteetti urheilunationalismin lähteenä

Kylmän sodan aikana urheiluboikoteilta ei säästytt. Boikotit eivät kuitenkaan ole kadonneet urheilusta. Venäjän ja Ukrainan suhteiden kiristyttyä Ukrainan presidentti Petro Poroshenko kehotti

”maansa liittolaisia harkitsemaan Venäjällä vuonna 2018 pidettävien jalkapallon MM-kisojen boikotointia, jos Venäjä ei vedä joukkojaan Ukrainasta.”⁴²

Miksi boikottiajatuksessa oli kyse nationalismista. Boikotin toteuttamiseen oli kehottanut Ukrainan presidentti, jonka maan suvereniteettia oli loukattu. Kyse oli valtioiden välisestä poliittisesta kiistasta. Konfliktilla oli kuitenkin nationalistiset ulottuvuutensa: Ukraina koki kansallisen itsemääräämisoikeutensa loukatuksi ja pyrki toimimaan sen suojelemiseksi. Siksi Poroshenkon esittämä ajatus urheiluboikotista ilmentää yhtä urheilunationalismin muotoa. Urheilu ei ole vain urheilua. Se voidaan politisoida osaksi kansallisia ja nationalistisia pyrkimyksiä.

Urheilutapahtuman boikotoiminen tai boikotin esittäminen sekä nationalistiset mielenilmaukset eivät ole ainoita nationalismin ilmenemismuotoja urheilumaailmassa. Nationalismi on saanut myös väkivaltaisia ilmiöitä. Vuonna 1956 Unkari ja Neuvostoliitto kohtasivat vesipallon olympiavälierässä Unkarin kansannousun jälkimainingeissa⁴³. Ottelun on katsottu symboloivan unkarilaisten kamppailua neuvostovaltaa vastaan.⁴⁴ *Iltasanomat*, jossa kerrattiin *Sport Illustratedissa* julkaistua artikkelia, on kirjoittanut siitä, miten unkarilaiset näkivät ottelun merkityksen: ”Me emme pelanneet vain itsellemme, vaan kaikille unkarilaisille, tuolloin 20-vuotias tähtihyökkääjä **Ervin Zador** sanoi myöhemmin *Sports Illustrated* -lehdelle. [muotoilut alkuperäisiä]”⁴⁵

Ottelussa unkarilaisten strategiana oli provosoida venäläisiä verbaalisesti, jotta heidän ottelusuorituksensa kärsisi. Strategia toimi, mutta johti vesipallo-ottelussa nähtyyn molemminpuoliseen väkivaltaan. Mitä tapaus kertoo urheilun ja nationalismin välisestä siteestä?⁴⁶

Unkarilaiset kokivat ottelulla olevan erityistä kansallista merkitystä. Kyseessä oli ottelu kaikkien unkarilaisten puolesta. Urheilijat voivat tietenkin kokea edustavansa maataan ja koko kansaansa kaikissa tilanteissa. Ottelun ajallinen yhteys Unkarin kansannousuun ja sen tukahduttamiseen mahdollistaa kuitenkin sen, että urheilutapahtumaan kytkeytyi erityinen nationalistinen lataus: urheilukoh-

taaminen saattoi olla keino osoittaa kansakunnan elinvoimaisuus ja paremmuus, vaikka urheilun ulkopuolella vastaavat pyrkimykset olisi tukahdutettu.

Tapaus 4: Kielen, kansallislaulun, ”maaottelun” symbolinen merkitys

Toisen maailmansodan tapahtumien myötä Viro joutui osaksi Neuvostoliittoa ja yhteydet muun muassa Suomen suuntaan katkesivat vuosikausien ajaksi.⁴⁷ Urheilurintamalla suomalaiset ja virolaiset yleisurheilijat tapasivat toisensa ”maaottelussa” juhannuksena vuonna 1957 Tallinnan stadionilla. Ajan hengen mukaisesti stadion oli nimetty uudelleen Komsomolille. Urheilullisesti ei ollut tullut mitään uutta, vaan vanha kaava toistui: Suomi voitti pistein 122–103.⁴⁸

Suomen Urheilulehti kirjoitti näyttävästi maaottelusta. Tulosraportoinnin ohella muisteltiin myös menneitä. Aikaa, jolloin molemmat maat olivat olleet itsenäisiä valtioita ja urheilukohtaamisissa oli vallinnut ”veljellinen” kanssakäyminen: ”Tallinnan stadionin marathonportista hulmahti Suomen siniristi suuresti esiin. Kansa koahti ja joku vanhus pyyhki kyyneleen ryppyiseltä poskeltaan. Monen vuoden jälkeen veljeskansat kohtasivat jälleen yleisurheilun merkeissä. Ne, joilla ennen sotia pidetyt yleisurheiluottelut ovat muistissa, muistavat, että ne olivat aina ystävällisessä ja veljellisessä hengessä suoritettuja.”⁴⁹

Ajan poliittinen konteksti huomioiden *Suomen Urheilulehti* (Petteri, Lasse Laakso) otsikoi juttuaan rohkeasti. Lehti kirjoitti ”Veljeskansan maaottelusta” ja ”Isoveli-pikkuveli-kamppailusta”.⁵⁰ Termeillä viitattiin sotien väliseen aikaan ja sen aikakauden aseelmiin. Neuvosto-Viron kaudella sanoilla oli erityisesti virolaisille myös hyvin vahva symbolinen merkitys.

Maaottelussa oli mukana useita vanhoja tuttuja. Se toi mieleen muistoja, joiden katsottiin myös vaikuttavan tuleviin urheilusuhteisiin. Yhteistyö tuttujen kanssa oli helpompaa – uudesta järjestelmästä huolimatta.⁵¹

Yleisurheilun osalta rautaesirippu oli säröillyt ja lisää se raotui, kun maaotteluvuoden 1957 syksyllä vihittiin Tartossa käyttöön yliopiston uusi stadion Helsingin ja Tarton yliopistojen välisillä yleisurheilukilpailuilla. Tapahtumalle antoi erityistä merkitystä se, että ensimmäistä kertaa sodan jälkeen Tartossa oli ulkomaalaisia – vieläpä suomalaisia. Kisahuuma valtasi koko kaupungin. Kat-somot olivat täysiä ja kaikki elivät kilpailuissa mukana. Virolaiset olivat tulleet seuraamaan kilpailuja tai paremminkin ”seuraamaan suomalaisia ja kuuntelemaan Maamme-laulua”, jonka symbolinen merkitys oli suuri virolaisille.⁵²

Sama toistui juhannuksena vuonna 1963. Tartossa järjestettiin jälleen Viro-Suomi yleisurheilumaaottelu, jonka Suomi voitti 179–161. Tappio ei kuitenkaan yleisöä suuremmin haitannut. Juhlan aiheeksi riitti, että suomalaiset olivat paikalla ja läsnä. Kiekonheittäjä Kaupo Metsur, ensimmäisiin sodanjälkeisiin maaotteluihin osallistunut urheilija, muisteli tapahtumia seuraavasti: ”Koko Tartto riemuitsi, kaikki suomalaiset olivat sankareita, sillä mahdollisuus kuulla tuohon aikaan puhuttavan suomea Tarton kaduilla sai aikaan todella suuren kansanjuhlan.” Täysin varauksetonta ei virolaisten juhlinta voinut kuitenkaan olla. KGB:n valvonta oli tiukkaa, eivätkä kaikki selvinneet ilman seurauksia. Etninen nationalismi ja siihen viittaava symboliikka tai toiminta ei ollut neuvostoiimperiumin tai vallanpitäjien etujen mukaista.⁵³

KGB:n toiminta oli sinänsä loogista. On syytä muistaa, että Tartto oli neuvostovallan loppuun asti ulkopuolisilta suljettu kaupunki. Siellä saattoi vierailla päiväsaikaan, mutta ei öisin. Tästä syystä kaupungissa järjestetyt yleisurheilukilpailut vaativat erikoisjärjestelyjä. Metsur kuvaa asiaa näin: ”Joka kerta, kun suomalaisia tuli kilpailemaan Tarttoon, piti hankkia heidän yöpymistään var-ten erikoislupa. Aina sitä ei saatu, ja niinpä yksi yliopistojen välinen kilpailu jouduttiin käymään Tallinnassa Komsomol-stadionilla.”⁵⁴

Tapauksessa esiteltyjen yleisurheilumaaotteluiden aikana Viro oli osa Neuvostoliittoa, sen osavaltio. Kansallista identiteettiä pidettiin yllä ja vahvistettiin urheilun kautta. Yhteys Suomeen tarjosi erinomaisen mahdollisuuden vahvistaa etnistä nationalismia.

Aikalaisten käyttämä termi ”maaottelu” oli sinällään absurdi, mutta se kertoi, mitä sekä Suomessa että Virossa ajateltiin Viron kohtalosta ja asemasta. Kieleen ja kansallislauluun liittyi runsaasti symboliikkaa, joka korosti virolaista nationalismia neuvostoimperiumin sisällä.

Lopuksi

Artikkelissa on tarkasteltu valtiollista ja etnistä nationalismia. Valtiollisessa nationalismissa korostuvat kansalaisuuden ja valtion merkitys ja niiden välinen vuorovaikutussuhde. Etninen nationalismi sen sijaan korostaa yhteistä historiaa ja kulttuuria nationalismin perustana. Vaikka valtiollinen ja etninen nationalismi painottavat eri asioita, on niillä myös yhteistä: molempien reformistinen sanoma tähtää joko kansallisen itsemääräämisoikeuden saavuttamiseen tai sen säilyttämiseen. Niitä ei voi muutoinkaan erottaa tiukasti toisistaan, sillä etnisen nationalismin painottamat historia ja kulttuuri voivat pitää sisällään myös poliittisia traditioita ja perinteitä, jotka kuuluvat tiukasti ajateltuna valtiollisen nationalismin sisältöön.

Valtiollisen ja etnisen nationalismin avulla voidaan saada käsitys nationalismin ilmenemismuodoista, mutta ne eivät kerro koko totuutta nationalismista. Kyse on paljon laajemmasta aatteesta. Tarkasteltujen nationalismin muotojen ohella on olemassa myös muita nationalismin ilmenemismuotoja.

Nationalismin ilmenemistapoihin ei vaikuta pelkästään esimerkiksi se, mitä aate korostaa kansallisen itsemääräämisoikeuden perustana tai se, miten kansakunta määritellään. Sen sijaan nationalismin ilmenemistavat ovat riippuvaisia myös siitä, missä päin maailmaa se ilmenee. Vaikka nationalismi voitaisiin tyypitellä kärkeään pääluokkaan, kuten valtiolliseen nationalismiin tai etniseen nationalismiin, aate näyttäytyy kuitenkin eri tavalla eri yhteyksissä. Eri alueiden historiallinen kehityskaari on muokannut nationalismia ja sisällyttänyt aatteeseen paikallisia erityispiirteitä.⁵⁵

Tämä pätee myös nationalismiin urheilussa. Se ei ole selkeästi

määriteltävissä oleva kokonaisuus, vaan useista erilaisista ilmene-
mistavoista muodostuva kudelma. Nationalismia itsessään, kuten
urheilunationalismiakaan, ei siksi kannata ymmärtää pelkkänä aat-
teena.

Kun huomio kiinnitetään nationalismiin urheilussa, valtiolli-
nen ja etninen nationalismi korostuvat. Kansainvälinen urheilu-
järjestelmä on suosinut ”urheilemista kansallislippujen alla”. Siksi
nationalismi ja urheilu ovat kietoutuneet tiiviiksi osaksi toisiaan.
Urheilu on ollut keskeinen tapa muodostaa ja vahvistaa kansallista
identiteettiä. Nationalismin vaikutus urheiluun ei kuitenkaan ole
rajoittunut siihen, että luotaisiin ”uutta” kansakuntaa ja kansallista
identiteettiä. Urheilu on ollut tapa tuoda esiin kansallista identi-
teettiä tilanteissa, joissa se ei ole ollut muutoin mahdollista. Urhei-
lunationalismi on ollut sekä valtioita luovaa että etnistä/kansallista
yhteenkuuluvuutta korostavaa.

Kun venäläisiltä urheilijoilta kiellettiin kansallistunnusten käyt-
tö, julkisuuteen nousivat venäläisten taholta nationalistinen jaot-
telu, jopa vastakkainasettelu: Me ja He – ”meiltä otettiin lippu ja
hymni, mutta he eivät ottaneet – –.” Toisaalta pienet valtiot ovat
historian kuluessa kokeneet Neuvostoliiton (Venäjän) politiikan
uhaksi kansalliselle suvereniteetilleen. Tämä on tuonut urheiluun
voimakkaita nationalistisia elementtejä, kun urheilu on politisoitu
valtiollisen edun tukemiseksi. Se, mitä ei ollut mahdollista toteut-
taa voimapolitiikan avulla toteutettiin urheilurintamalla. Erityises-
ti kylmän sodan aikana urheilutapahtumien yhteenotoissa koettiin
vahvoja tunnelatauksia, jotka saattoivat purkautua jopa sääntöjen-
vastaisena toimintana. Nationalistista vastakkainasettelua ei kui-
tenkaan tapahtunut ainoastaan ideologisesti erilaisten maiden tai
suurvallan ja pienten naapureiden kohdatessa, vaan myös ”veljes-
kansojen” tai ”hyvien naapurien kesken” oli/on nationalistisia tun-
nelatauksia.

Urheilun ja nationalismin välinen suhde ei ole valtiollisen na-
tionalismin mittapuulla arvioituna muutoinkaan kadonnut. Esi-
merkiksi urheilutapahtumien järjestämisen on katsottu parantavan
valtioiden julkisuuskuvaa. Nykypäivänä nationalismi urheilussa ei

kuitenkaan perustu yksinomaan valtiolliseen toimintaan. Keskeiseksi piirteeksi on noussut myös nationalistinen kokemus. Ratkaisuita urheilussa on perusteltu subjektiivisilla kokemuksilla, jotka ovat pitäneet sisällään nationalistisia piirteitä.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Urheilun kansallisesta tehtävästä Suomessa sekä urheilun ja nationalismin kytköksestä: Kokkonen, Jouko: "Hakkaa päälle!". Ruotsi-ottelu – Finnkampen. Liikuntatieteellisen Seuran Impulssi XX. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura 2000, passim. Katso myös Kokkonen, Jouko, Kansakunta kilpasilla. Urheilu nationalismin kanavana ja lähteenä Suomessa 1900–1952. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Bibliotheca Historica 119, 2008.
- 2 Tribal Identities. Nationalism, Europe, Sport. Toim. J. A. Mangan. Routledge 1995.
- 3 Bairner, Allan: Sport, Nationalism, and Globalization. European and North American Perspectives. State University of New York Press, 2001.
- 4 Dyreson, Mark: Making the American Team: Sport, Culture, and the American Experience. University of Illinois Press, Urbana and Chicago 1998.
- 5 Esimerkiksi Andersson, Torbjörn: Kung Fotboll – Den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion 2002; Lindroth, Jan: Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915. Uppsala: Uppsala Universitets Akademien 1974; Lindroth, Jan: Idrott mellan krigen. Organisationer, ledare och idéer i den svenska idrottsrörelsen 1919–39. Stockholm: HLS 1987.
- 6 Tutkimuksista mainittakoon Olstad, Finn & Tønneson, Stein: Norsk idretts historie. Folkhelse, trim, stjerner 1939–1986. Oslo: Aschehoug 1986–87. Mark Dyresonin lukuisat artikkelit, joista mainittakoon esimerkiksi Making the American Team: Sport, Culture and the Olympic experience (1998); Americas Athletic Missionaries: Political Performance, Olympic Spectacle and the Quest for a American National Culture 1896–1912 (1992); Marketing National Identity: The Olympic Games of 1932 and American Culture (1995); Scripting the American Olympic Story-Telling Formula. The 1924 Paris Olympic Games and the American Media (1996); American Ideas about Race and Olympic Races from the 1890s to the 1950s: Shattering Myths or Reinforcing Scientific Racism? (2001) sekä

Globalizing the Nation-Making Process: Modern Sport in World History (2003).

- 7 Tomlinson, Alan & Young, Christopher Young: National Identity and Global Sports Events: Culture, Politics and Spectacle in the Olympics and the Football World Cup. Albany: State University of New York Press 2006; Markovits, Andrei S. & Rensmann, Lars: Gaming the world: how sports are reshaping global politics and culture. Princeton: Princeton University Press cop. 2010; Maquire, Joseph A.: Global sport: identities societies civilizations. Cambridge, UK: Malden, MA: Polity Press. Blackwell Publishers 2001; Bairner, Alan: Sport, nationalism and globalization. European and North American perspectives. Albany: State University of New York Press cop. 2001.
- 8 Esimerkiksi Kokkonen 2008. Tervo, Mervi: Geographies in the making: Reflections on sports, the media and national identity in Finland. Oulu: Department of Geography, University of Oulu. Geographical Society of Northern Finland 2003.
- 9 Vettenniemi, Erkki: Pohjolan helleenit – suomalaisten olympiaurheilulajien synty. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2007.
- 10 Virtapohja, Kalle: Sankarien salaisuudet – journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä. Jyväskylä: Atena 1998; Viita, Ossi: Hymyilevä Hannes – Työläisurheilija Hannes Kolehmainen sankaruus porvarillisessa Suomessa. Helsinki: Otava 2003; Salimäki, Harri: Lauri Pihkala – isänmaan ja urheilu-uskon mies. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2000.
- 11 Esimerkiksi Vettenniemi, Erkki: Joutavan juoksun jäljillä. Kestävyysjuoksun varhaisvaiheet Suomessa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2006; Heikkinen, Antero: Kansallisurheilun suuri nousu. Suomen hiihtourheilun laajuus, yhteiskunnalliset tavoitteet ja merkitys 1918–1940. Lappeenranta: Liikuntatieteellinen Seura 1981.
- 12 Esimerkiksi pro gradu -tutkielmat: Matikainen, Ulla: Nationalismi ja entisen Jugoslavian alue. – Urheilu nationalismiin ilmentäjänä. Helsinki: Helsingin yliopisto 2020); Ranta, Juho: Urheilu Kiinan politiikan välineenä. – Miten Pekingin ja Tokion olympiaprojekteista kirjoitetaan Kiinan lehdistössä? Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2021; Arffman, Laura: Urheilu nationalismiin välittäjänä. Yleisurheilun SM-kisat 2015 kiinalaisten sanomalehtien silmin – miten kansallisen identifioitumisen rooli näkyi uutisoinnissa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2017.
- 13 Katso Baycroft & Hewitson 2006, 3–7.
- 14 Baycroft, Timothy & Hewitson, Mark: Introduction. Teoksessa What is a Nation? Europe 1789–1914. Toim. Timothy Baycroft & Mark Hewitson, Oxford: Oxford University Press 2006, 2.

- 15 Kohn, Hans: *The Idea of Nationalism. A Study in its Origins and Background*. New York: Macmillan 1944; Charles, Tilly: *The Formation of National States in Western Europe*. Princenton: Princenton University Press; Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi: *Nationalismi teoreettisen tutkimuksen kohteena*. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen, Helsinki: WSOY 2005, 20.
- 16 Valtonen, Pekka: *Etnisyys ja kansakunta*. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen, Helsinki: WSOY 2005, 106–107. Katso tarkemmin Valtonen 2005, 106–110. Katso "rodullisista" piirteistä ja urheilusta esimerkiksi Kokkonen 2008.
- 17 Baycroft & Hewitson 2006, 3.
- 18 Baycroft & Hewitson 2006, 3; Hewitson 2006, 313.
- 19 Saukkonen, Pasi: *Kansallinen identiteetti*. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen, Helsinki: WSOY 2005, 90. Katso myös Woolf, Stuart (1996): *Introduction*. Teoksessa *Nationalism in Europe 1815 to the present*. Toim. Stuart Woolf, London: Routledge 1996., 25.
- 20 Baycroft & Hewitson 2006, 3; Pakkasvirta, Jussi: *Kuvittele kansakunta*. Teoksessa *Nationalismit*. Toim. Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen, Helsinki: WSOY 2005, 75.
- 21 Hewitson, Mark: *Nationalism and the Nineteenth century*. Teoksessa *What is a Nation? Europe 1789–1914*. Toim. Timothy Baycroft & Mark Hewitson), Oxford: Oxford University Press, 3.
- 22 Hewitson 2006, 313.
- 23 Valtonen 2005, 112–113.
- 24 Alter, Peter: *Nationalism*. Second Edition. London: Arnold 1994, 11.
- 25 Baycroft & Hewitson 2006, 3; Alter 1994, 11.
- 26 Baycroft & Hewitson 2006, 3.
- 27 Valtonen 2005, 112–113.
- 28 Freeden, Michal: *Mitä on ideologia?* Tampere: Euroopalaisen filosofian seura ry 2019. Alkuperäinen teos *Ideology. A Very Short Introduction* (2003). Suomennos Tapani Kilpeläinen.
- 29 Hearn, Jonathan: *Rethinking Nationalismi*: Palgrave Macmillan (2006), 117–118.
- 30 Hearn 2006, 127.
- 31 Hearn 2006, 170–171.

- 32 Hearn 2006, 182–183.
- 33 Billing, Michael: *Banal Nationalismi*. London: Sage 1995, 120–121.
- 34 Billing 1995, 124–127.
- 35 BBC 26.7.2012: "London 2012: North Koreans walk off after flag row"; Yle 26.7.2012: "'Emme voi esiintyä toisen lipun alla – varsinkaan Etelä-Korean'".
- 36 Yle 20.2.2018: "Koreoiden yhteisen jääkiekkjoukkueen valmentaja ja pelaajat puhkesivat kyyneliin viimeisen olympiapelin jälkeen: 'He ovat olleet uskomaton ryhmä'".
- 37 Yle 20.2.2018: "Koreoiden yhteisjoukkue hiertää olympialaisissa, eteläkorealaistoimittaja puki pettymyksen sanoiksi: 'Meidän pelaajamme on pakotettu pelaamaan pohjoiskorealaisten kanssa'".
- 38 Iltalehti 25.2.2018: "Olympiakultaa voittaneet Venäjän jääkiekkotähdet toteuttivat uhkauksensa – rikkoivat sääntöjä palkintojen jaossa".
- 39 Iltalehti 25.2.2018: "Olympiakultaa voittaneet Venäjän jääkiekkotähdet toteuttivat uhkauksensa – rikkoivat sääntöjä palkintojen jaossa".
- 40 Iltalehti 25.2.2018: "Olympiakultaa voittaneet Venäjän jääkiekkotähdet toteuttivat uhkauksensa – rikkoivat sääntöjä palkintojen jaossa".
- 41 Aamulehti 24.8.2016: "Perparim Hetemaj ei mukana MM-karsinnan avauksessa – ei halua pelata Kosovoa vastaan".
- 42 Keski-suomalainen 16.3.2015: "Ukrainan presidentti: Venäjän futiskisojen boikottia harkittava".
- 43 Unkarin ja Neuvostoliiton kohtaamisesta katso Holmila, Antero: *Melbournen verikylpy: Unkarin kansannousu, olympialiike ja lehdistö*. Teoksessa Lastuja. Toim. Heikki Roiko-Jokela & Esa Sironen. Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran Vuosikirja 2016. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto 2016, passim.
- 44 BBC 20.8.2011: "Blood in the water: Hungary's 1956 water polo gold".
- 45 Iltasanomat 5.8.2016: "Veri lensi 60 vuotta sitten olympialaisissa – tästä kuvasta se muistetaan".
- 46 BBC 20.8.2011: "Blood in the water: Hungary's 1956 water polo gold".
- 47 Katso ko. teemasta Roiko-Jokela, Heikki: *Urheilu yhdistää kansoja. Suomen ja Viron urheilusuhteista kansallisen identiteetin vahvistajana, veljeskansojen sillan rakentajana, ideologisena koetinkivenä*. Jyväskylän yliopistopaino: Suomen urheiluhistoriallinen seura 2020. Luku perustuu ko. kirjaan.

- 48 Raig, Kulle: Urheilu on kulttuuria. Urho Kekkonen Suomen ja Viron varhaisten urheilukontaktien kehittäjä. Vuodelta 2009. Luettu 10.12.2014.
- 49 Suomen Urheilulehti 24.6.1957. "Suomi johtaa 58–49 veljesmaaottelua Tallinnassa".
- 50 Suomen Urheilulehti 24.6.1957. "Suomi johtaa 58–49 veljesmaaottelua Tallinnassa".
- 51 Suomen Urheilulehti 24.6.1957. "Suomi johtaa 58–49 veljesmaaottelua Tallinnassa".
- 52 Lilja, Pekka & Raig, Kulle: Urho Kekkonen ja Viro. Hämeenlinna: Minerva Kustannus Oy 2006, 211; Raig 2009.
- 53 Lilja & Raig 2006, 211–212; Raig 2009. Yleisurheilun ohella Suomen ja Viron ystävyysotteluissa oli käyty/käytiin muissakin lajeissa. Esimerkiksi marraskuussa 1963 nyrkkeilijät kohtasivat Tallinnassa: Spordileht 11.11.1963, 16.11.1963, 18.11.1963.
- 54 Lilja & Raig 2006, 212; Raig 2009.
- 55 Nationalismin paikallisista ilmenemistavoista ks. esim. Pakkasvirta, Jussi & Saukkonen, Pasi (toim.) (2005), Nationalismit. Helsinki: WSOY.

ITF Taekwon-Don yksi näyttävimmistä molemmilla jaloilla suoritettavista hyppypotkuista, Twimyo Sangbal Nopi Chagi, (Flying Twin Foot High Kick). Tekniikan suorittaa ITF Taekwon-Don mustavöinen harrastaja, John McIlvaney, Wishaw, Skotlanti, 1990.

Helena Hanhikangas

Poliittista kamppailua urheilujohdon yksilöistä jäsenyhteisöön – Tapaus International Taekwon-Do Federation ja sen sirpaloittuminen vuonna 2002

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Johdanto - Mikä ITF Taekwon-Do?

Korealaisen kamppailulajin, taekwon-don kansainvälisen kattojärjestön (International Taekwon-Do Federation [ITF], perustettu vuonna 1966 Soulissa, Etelä-Koreassa) historia kulminoituu perustajansa, Etelä-Korean armeijan entisen kenraalin ja diplomaatin, kenraali Choi Hong Hi:n ympärille (최홍희, Choe Honghui, 1918–2002)¹. Choi kehitti lajin nimen ja konseptin viimeistään Korean sodan jälkeen Etelä-Koreassa, ja vuosina 1955–1966 se sai korean-kielisen nimensä, 태권도.² Korean kielessä ei esiintynyt kyseistä kirjainyhdistelmää ennen kuin Choi kytki ne toisiinsa saadakseen korealaiseksi haluamalleen lajille myös korealaisen nimen.³ Siksi aikaisempaa historiaa samannimiselle lajille ei myöskään ole ole-

massa.⁴ Vaikka Choi Hong Hi on päivän selvästi keskeinen henkilö taekwondojen historioissa, hänet on silti laajasti unohdettu varsinkin Etelä-Koreassa ja lajin tunnetuimman version WT taekwondon piirissä (kattojärjestö World Taekwondo, ennen vuotta 2014 World Taekwondo Federation [WTF] perustettu 1972, tunnetaan myös niin sanottuna olympiataekwondona).

Taekwondojen historia on sen ensimmäisistä vuosista lähtien täynnä vastoinkäymisiä ja ristiriitaisuuksia. Vuosien 1955–1972 vaikeudet Etelä-Koreassa on tutkimuksissa kuvattu lähinnä poliittisiksi tai Choin tiukasta johtamistavasta ja hänen vaikeasta persoonallisuudestaan johtuneiksi.⁵ Choin kohtaamat ongelmat juontuvat kuitenkin pääosin Etelä-Korean kiristyvistä poliittisista ilmapii-ristä, minkä takia hän lopulta siirtyi vuonna 1972 maanpakoon, ja omistautui sen jälkeen taekwon-don lisäksi ulkokorealaisten demokratia-, ihmisoikeus- ja oppositioliikkeille.⁶ Hänen aktiivinen osallistumisensa näihin ulkokorealaisten demokratialiikkeisiin on tutkimuksissa nähty pääosin – ja osittain oikeutetustikin – negatiivisessa valossa, ja Etelä-Korea on varsinkin 1980-luvun lopulle asti tulkinnut tämänkaltaiset liikkeet valtion vastaisina ja siksi jyrkästi tuomittavina.⁷ Sen jälkeen kun Choi tutustutti taekwondon vuonna 1980 Pohjois-Koreaan, hänet on nähty Etelä-Koreassa myös maanpetturina, ja ITF pohjoiskorealaisena järjestönä. Koska Etelä-Korea on nähnyt, ja edelleen näkee yhteydet Pohjois-Koreaan lähtökohtaisesti tuomittavina, on tämä heijastunut myös siihen, miksi Choi, ja hänen myötään ITF, on leimattu muun muassa moraalisesti kyseenalaiseksi.⁸ Hänen roolinsa taekwondojen historiassa vaikuttaa jääneen jokseenkin yksipuolisen negatiiviseksi myös tutkimuksen piirissä.⁹

Jos Choi jätetään pois lajin alkuhistoriasta, pois pyyhkiytyy myös paljon taekwondojen kehittämiseen liittyvää historiaa sen alkuvuosisikymmeniltä. Choin aktiivinen unohtaminen on mahdollistanut myös lajina paremmin tunnetun World Taekwondon (WT) historian muokkaamisen.¹⁰ Jättämällä Choi huomiotta, taekwondojen lajitekkinen yhteys karateen ja sitä myöten Japaniin on voitu helpommin sivuuttaa – Choi kun ei erityisemmin piilotellut lajin

japanilaista taustaa.¹¹ Tähänastinen tutkimus on todennut Choin ohittamisen johtuneen osaltaan Korean vaikeista suhteista entiseen suurvalta naapurimaahansa Japaniin. Karaten vaikutus korealaiseksi toivottuun lajiin ei ollut sopivaa, sillä maa pyristeli eroon Japanin kolonisaatioajan perinnöstä.¹² Choin ja hänen lajin eteen tekemänsä työn ohittamalla, Etelä-Korea ja WTF taekwondo on voinut muokata lajin historian modernit juuret helpommin poliittisten tarpeidensa mukaisiksi. Tämän lisäksi Choi suuntautuminen ulkokorealaisten oppositio- ja poliittisiin liikkeisiin (noin vuodesta 1975 lähtien) saattoi hänet vain entistä negatiivisempaan valoon Etelä-Korean hallinnon silmissä.¹³

Pohjois-Korea ei sekään jäänyt passiiviseksi. Vuodesta 1980 eteenpäin ITF taekwon-don historiasta löytyy kasvavissa määrin merkkejä Pohjois-Korean poliittisista vaikutusyrityksistä, jota on vaikea tulkita miksikään muuksi kuin pyrkimyksiksi saada ITF täysin sen omaan ohjailuun.¹⁴ Tilanne heijastuu käytössä oleviin lähdeaineistoihin varsinkin ITF:n vuoden 2002 ja sirpaloitumisesta eteenpäin aiheuttaen tilanteen, jossa Pohjois-Korean propaganda helposti sekoittuu todennettavissa olevaan ”faktuaaliseen” historiaan. Choin ja ITF taekwon-don historiaan liittyvien materiaalien kohdalla on ensiarvoisen tärkeää erottaa, milloin varsinainen historia päättyy ja mistä propaganda alkaa.

Entä miksi lajin vanhempi kattojärjestö, vuonna 1966 perustettu ITF, sirpaloitui läpikotaisesti sen perustajan kenraali Choi Hong Hin kuoltua vuonna 2002? Tarkastelen tässä artikkelissa¹⁵ Choin Hong Hin ja ITF jäsenistön muodostaman yhteisön välistä ristiaallokkoa, johon kahtiajakautuneen Korean poliittiset kiistat aiheuttivat jatkuvaa painetta ja joiden välisessä poliittisessa puristuksessa Choi, ITF:n johto ja sen jäsenet joutuivat kehittämään lajiaan. ITF oli Choin aikana löyhästi järjestäytynyt, eikä se ollut sitoutunut kansainvälisiin urheilujärjestöihin kuten esimerkiksi WTF, joka on ollut Kansainvälisen Olympiakomitean jäsen 1980-luvulta lähtien. ITF oli siten vailla tavanomaista kansainvälisten urheilujärjestöjen tuomaa tukea (vertaa esimerkiksi KOK:n alaiset urheilulajit ja niiden kattojärjestöt). ITF taekwon-don asettaminen laajempaan

urheilu- ja järjestökenttään on siksi haastavaa, eikä tutkimus ole tähän vielä tarkemmin pureutunut (urheiluhistoriallisen kontekstinsa se tosin löytää muiden kamppailulajien parista). Poliittisten paineiden aikaansaama rasite ITF:ssä purkautui lopulta vuonna 2002 sirpaloittaen sen kolmeen samannimiseen osaan.

Artikkeli pyrkii osoittamaan, mitä seuraamuksia urheilun valtiojohtoisella poliittisella käytöllä on lajiliittojen toiminnalle, ja kuinka lajiliitot ja yksilöt pystyvät toimimaan tämänkaltaisen paineen alla. Artikkeliki keskittyy Choin johtaman ITF:n historiaan ja poliittiseen käyttöön, eikä pyri analysoimaan sen tarkemmin eri taekwondojen polveilevaa lajiteknistä historiaa.

Taekwondojen politisoitumisen alkuvuodet ja kaksi kattojärjestöä

Vuonna 1966 Soulissa perustettiin Kansainvälinen Taekwon-Do Liitto (International Taekwon-Do Federation [ITF]) toimimaan lajin kattojärjestönä. Sen johdossa toimi perustamisesta lähtien kenraali Choi. Vuoden 1972 alussa Choi, ja hänen mukanaan ITF, lähtivät kuitenkin maanpakoon Etelä-Korean poliittisen tilanteen vuoksi.¹⁶ Tämä tapahtui, koska Etelä-Koreassa vuonna 1961 vallan kaapannut sotilasjohtaja, Park Chung Hee (박정희, Bak Jeonghui, 1917–1979), saavutti yksinvaltiaan oikeudet ottamalla käyttöön Yushin-perustuslain vuoden 1972 lopulla. Presidentti Park valjasti myös urheilun palvelemaan valtion etua, jonka jälkeen eteläkorealaiset urheilujärjestöt eivät enää voineet toimia valtiosta itsenäisinä.¹⁷ Choi halusi pitää oman järjestönsä irrallaan valtion poliittisesta ohjailusta ja pakeni siksi ITF mukanaan Torontoon, Kanadaan, jonne myös ITF:n pääkonttori siirrettiin. On pitkälti presidentti Parkin ansiosta, että lajille perustettiin Etelä-Koreassa jo vuoden 1973 aikana uusi kattojärjestö World Taekwondo Federation vain joitakin kuukausia Choin pakenemisen jälkeen.¹⁸ Tästä lähtien Etelä-Korea on investoinut WTF/WT Taekwondoon voimallisesti, ja Choi ja ITF ovat pyyhkiytyneet pois eteläkorealaisesta taekwondon historian tulkinnasta.

Lajin nimi siirtyi siis myös olympiataekwondona tunnetun WTF/WT Taekwondon käyttöön. Tämä toinen, 1980-luvulta kasvavasti mediahuomiota saanut nuorempi, ITF Taekwon-Dosta teknisesti merkittävästi poikkeava laji, toimii nykyisin sen kansainvälisen kattojärjestön World Taekwondon alaisuudessa (WT). Kyse on siis kahdesta hyvin erilaisesta lajista.¹⁹ Molemmat lajit ja lajiliitot ovat lähtöisin Etelä-Koreasta, joskin ITF Taekwon-Do usein harhaanjohtavasti määritellään pohjoiskorealaiseksi. Täsmällisemmin ITF on nimensä mukaisesti pikemminkin kansainvälinen lajiliitto, eikä Pohjois-Koreassa edes tunnettu lajia ennen kuin Choi ja ITF esittelivät taekwon-don sinne vuonna 1980 (tosin, vuodesta 2002 lähtien yksi ITF ryhmittymä tulisi määritellä pohjoiskorealaiseksi sen poliittisten kytköksen vuoksi; artikkelissa palataan aiheeseen myöhemmin). WTF otti silti käyttöönsä saman nimen taaten uuden eteläkorealaisen lajin suosion. Tämän kaltainen brändin omiminen, ITF:n lakkauttaminen, WTF taekwondosta ainoan laillisesti tunnustetun lajiliiton tekeminen Etelä-Koreassa sekä sen modernin historian korvaaminen yli 2000 vuotisilla taekwondon legendoilla, poisti tehokkaasti ITF taekwon-don eteläkorealaisesta yhteiskunnasta. ITF:n ja Choi:n vaikutuspiirissä tälle nimen ja konseptin omimiselle on riittänyt vähän ymmärrystä.

ITF siirsi pääkonttorinsa lopulta Wieniin, Itävaltaan, vuosien 1984–1985 vaihteessa. ITF:n virallinen syy muuttoon oli, että samoihin aikoihin lajia tutustutettiin itäblokin maihin, jolloin Itävaltan geopolitiittinen asema keskellä Eurooppaa palveli liiton tarpeita paremmin.²⁰ Lisäksi muutto Wieniin mahdollisti muun muassa pohjoiskorealaisten jäsenten pääsyn ITF:n toimistoon, sillä he pysyivät matkustamaan ja työskentelemään Itävallassa ilmeisesti vielä vapaammin kuin Kanadassa.²¹ Wienin toimisto on pysynyt vuoden 2002 ITF:n sirpaloitumisen jälkeen Pohjois-Korean hallinnoiman ITF:n hallussa, joten maan läsnäolo jatkuu edelleen samoissa toimitiloissa.

Kenraali Choi poliittisena toimijana ja Etelä-Korean kansallinen turvallisuuslaki

Etelä-Korean jyrkkä suhtautuminen Choita (yksilöä) ja hänen lajiliittoaan (yhteisöä) vastaan pitäisi nähdä maan lainsäädännön kontekstissa. Kyseessä on vuoden 1948 kansallinen turvallisuuslaki, joka on laajasta kansainvälisestä kritiikistä huolimatta pysynyt lähes muuttumattomana. Lakia on kritisoitu varsinkin sen suurpiiteisestä muotoilusta, mikä on mahdollistanut ihmisoikeusrikkomukset sen piirissä.²² Laki on aiheuttanut tilanteen, jossa esimerkiksi Koreoiden väliseen liennytykseen myönteisesti suhtautuneiden sananvapautta on rajoitettu. Tämä taas heijastuu mahdollisuuksiin käsitellä avoimesti taekwondojen historiaa Etelä-Korean mediassa ja akatemioissa.²³ Ainakin osa järjestöistä, jotka tähtäsivät Koreoiden yhdistämiseen ja olivat osa ulkokorealaisia oppositio- ja ihmisoikeusryhmiä, joiden kanssa Choi vähintäänkin kommuniko, tähtäsivät rakentamaan dialogia ja yhteyksiä yhtä lailla Pohjois-Koreaan kuin Etelä-Koreaan – Pohjois-Korean eristäminen, kun ei ollut tuottanut toivottuja tuloksia maiden yhdistämiseksi. Etelä-Korea on puolestaan todennut kansallisen turvallisuuslakinsa voimomaisen toiminnan tuomittavaksi.²⁴ Koska ainakin yksi näistä ryhmittymistä tuomittiin Etelä-Korean valtion vastaiseksi järjestöksi, on Choi ja siten myös ITF voitu leimata saman turvallisuuslain mukaisesti valtionvastaisiksi.²⁵ ITF leimattiin siis johtohahmonsa kytköksien perusteella, vaikka ITF:n ei voi saatavilla olevien lähteaineistojen perusteella todeta urheilujärjestönä osallistuneen suoraan Choin poliittiseen toimintaan. Kuitenkaan ITF ei ollut Koreoiden politiikasta irrallaan. Choi tutustutti lajia myös niiden ulkokorealaisten yhteisöihin, jotka eivät olleet tai pystyneet toimimaan erillään Koreoiden poliittisesta tilanteesta. Esimerkin tästä tarjoaa Pohjois-Koreaan kytköksissä oleva, Japanissa asuvien etnisten korealaisten Chongryeon-järjestö²⁶, jonka ylläpitämissä kouluissa aloitettiin ITF taekwon-don opetus.

Etelä-Korean kansallinen turvallisuuslain voidaan siten nähdä aiheuttaneen tilanteen, jossa ITF ei ole voinut toimia aidosti irral-

Hyppy sivupotku, ITF Taekwon-Don kenties tunnusomaisin potkutekniikka (Twimyo Yop Chagi, Flying Side Piercing Kick). Tekniikan suorittaa ITF Taekwon-Don mustavöinen harrastaja, John McIlvaney, Wishaw, Skotlanti, 1989.

laan Etelä-Korean politiikasta, kuten ei ollut mahdollista toimia myöhemmin täysin itsenäisesti Pohjois-Korean politiikastakaan. Choi taasen ei halunnut tehdä taekwon-dosta poliittisista mielipiteistä riippuvaista, ja tähtäsi levittämään lajia yli poliittisten rajojen.²⁷ Lajin suojeleminen poliittiselta vaikuttamiselta ei tosin täysin onnistunut, sillä särkyihän ITF lopulta kolmeen osaan poliittisten vaateiden ristiaallokossa (tästä tarkemmin myöhemmin).

ITF:n välivuodet – Salamurhaskandaali ravistelee liittoa

Etelä-Korean ja WT taekwondon kenraali Choihin kohdistama kritiikki on perusteltua hänen poikansa, Choi Jung Hwa:n (최중화, Choi Jung-hwa, myös James Choi, 1954–), kohdalla. Choi nuorempi syyllistyi vuonna 1981 eli pian sen jälkeen, kun taekwon-do oli tutustutettu Pohjois-Koreaan, Etelä-Korean silloisen presidentin Chun Doo Hwanin (전두환, Jeon Duhwan, 1931–2021) salamurhayritykseen.²⁸ Salamurhayritys ajoittuu niin kutsutun Gwangjunin verilöylyn (1980) jälkeiseen aikaan. Kyseessä oli presidentti Chunin masinoima voimakas vastareaktio Gwanjun kaupungin opiskelijaprotesteihin, jotka olivat lähteneet leviämään tuolloin autoritäärisessä Etelä-Koreassa siviilien keskuuteen. Protestiliikkeen kasvaessa turvallisuusjoukot lähetettiin tukahduttamaan mielenosoituksia, mikä johti väkivaltaisuuksiin ja tuhansien siviilien pidätyksiin, katoamisiin ja kuolemiin. Laajaa kritiikkiä varsinkin länsimaisessa mediassa ja ihmisoikeusjärjestöissä saanut Gwanjun verilöyly toimi siten Choi nuoremman motivaationa Etelä-Koreaa vuodesta 1979 johtaneen presidentti Chunin salamurhayritykselle. Choi Jung Hwa ei jäänyt odottelemaan tuomiotaan, vaan pakeni rautaesiripun taakse Eurooppaan ja sieltä Pohjois-Koreaan. Hänen isänsä kenraali Choi päätyi lopulta suojelemaan poikaansa tarjoamalla hänelle esimerkiksi vuonna 1986 teknisen valmentajan ja ohjaajan roolia Puolan ITF maaliitossa.²⁹ Vasta vuonna 1991 Choi Jung Hwa taipui torontolaisen oikeuden eteen, saaden seitsemän vuoden vankilatuomion.³⁰ Aikalaismedia raportoi Pohjois-Korean olleen hankkeen takana, ja Choi Jung Hwa on haastattelussaan tämän myöhemmin vahvistanut.³¹

Vuonna 1998 englanniksi julkaistuissa muistelmissaan Choi vanhempi kuvaa nähneensä presidentti Chunin presidentti Parkia pahempana itsevaltiaana, joka tapatti omaa kansaansa ja jonka vuoksi hän ei kokenut tarvetta tuomita poikansa toimia.³² Tämä selittää osaltaan, miksi Choi antoi tämänkaltaiselle poliittiselle toiminnalle sijaa ITF:ssä.

Pohjois-Korean vaikutus ITF:n toimintaan – ITF-yhteisö poliittisena pelinappulana

Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että vuodesta 1980 lähtien Pohjois-Korea pyrki muokkaamaan ITF:ää enemmän omaa yhteiskuntamalliaan vastaavaksi.³³ Tämä loi kontrastin valtaosaan ITF:n maaliitoista, joiden edustamissa maissa yksilön vapaudet olivat Pohjois-Koreaa laajemmat. Vaikka Pohjois-Korea oli nopeasti kasvanut vuodesta 1980 lähtien yhä vahvempaan asemaan ITF:ssä, se ei onnistunut nousemaan dominoivaan asemaan ennen Choin kuolemaa (katso taulukko 1). ITF oli järjestäytynyt kansainväliseksi urheiluliitoksi, joka rajoitti ja suojeli sitä Pohjois-Korean vaikutamisyrityksiltä. ITF oli sitoutunut toimimaan länsimaisten oikeusperiaatteiden mukaisesti, sillä Wieniin rekisteröityneenä se oli velvollinen noudattamaan Itävallan lakeja. Sama päti myös ITF:n maaliittoihin ja jäsenseuroihin, jotka seurasivat omien maidensa lainsäädäntöjä.

ITF maaliitoinen kuului pääosin länsimaisiin demokratioihin. Pohjois-Korea taasen rakentui ja rakentuu edelleen ”ikuisten johtajiensa”, ja Kim-dynastialle alisteisen, totalitaarisen yhteiskunnan ympärille. Pohjois-Koreassa ei myöskään ole valtiojohdosta vapaita järjestöjä. Tämä selittää, miksi ITF näyttäytyi maalle potentiaalisena valtionjohdon jatkeena. Vaikka Pohjois-Korean pyrkimyksenä vaikuttaa olleen ITF:n saaminen kontrolliin, Choin johdolla ITF onnistui välttämään todelliseksi marionettiorganisaatioksi päättymisen.³⁴ Yhdistyksien rekisteröiminen antoi paikallisille seuroille ja maaliitoille syyn ja työkalut toimia kunkin maan lainsäädännön pohjalta. Choi taasen kertoo muistelmissaan olleensa valmis siirtämään ITF:n toimiston takaisin Kanadaan, jos Pohjois-Korea yrittäisi liiaksi puuttua sen toimintaan.³⁵ Pohjois-Korea ei siten yksioikoisesti dominoinut ITF:ää, vaan sen vaikutusta pyrittiin myös rajaamaan, ja merkittävä osa sen jäsenistä näki tärkeänä pitää ITF poliittisesti sitoutumattomana urheilu- ja kamppailujärjestönä (kuten vuoden 2002 kiistelyt osoittavat).

Vallan keskittyminen ja hajautuminen – ITF:n vuoden 2002 sirpaloitumisen lähtökohdat

Choi Jung Hwan menetettyä salamurhaskandaalin myötä uskotavuutensa isänsä seuraajana, ITF kulminoitui 1990-luvun aikana entistä enemmän Choi vanhemman käsiin. Lajin kasvu ei vaikeuksista huolimatta taittunut. 1990-luvusta muodostui lopulta suhteellisen rauhallinen aikakausi, jolloin ITF:n toiminta vakiintui ja sen jäsenmäärä kasvoi, minkä takia kasvoivat myös sen kansainväliset kilpailut ja muut tapahtumat. 1990-luku näyttäytyy myös maaliittojen kasvun aikakautena.³⁶

Huomionarvoista on, ettei Choi koskaan nimennyt poikaansa ITF:n vanhemmaksi varapuheenjohtajaksi, jolloin ITF:n johto olisi automaattisesti siirtynyt hänen käsiinsä presidentin ollessa estynyt hetkellisesti tai pysyvästi.³⁷ Vanhemman varapuheenjohtajan paikka nimittäin pysyi täyttämättä vuodesta 1995 aina vuoden 2002 tammikuulle asti, jolloin kenraali Choi nimitti kanadalaisen taekwon-don ohjaajan ja kansanedustajan, asianajajana toimineen Russell MacLellanin kyseiseen rooliin.³⁸ Tämä valinta näyttäytyy Choin panostuksena demokraattisempaan järjestelmään, jossa valta ei automaattisesti siirtyisi isältä pojalle. Se ei myöskään anna osviittaa siitä, että valtaa olisi liitossa oltu siirtämässä Pohjois-Korealle (artikkeli palaa aiheeseen myöhemmin).

Yhteisen ITF:n viimeisten noin 15 vuoden aikana korkeammat jäsenmäärät ja kokeneempien ohjaajien määrä vaikuttavat suojelleen maaliittoja Pohjois-Korean vuoden 2002 vaikuttamisyrityksiltä. Jäsenien yli maarajojen ylittänyttä yhteydenpitoa ja tiedonvälitystä oli vaikeampi rajata, samoin heidän usein länsimaiseen oikeusperiaatteisiinsa nojaavaa ajatusmaailmaansa. Vaikka yksikään maaliitto ei tämänhetkisen tutkimuksen valossa selvinnyt vuodesta ilman sirpaleita, ITF:n kongressien pöytäkirjat ja varsinkin ITF:n julkaisemat avoimet kirjeet, viittaavat järjestäytyneimpien maaliittojen seuranneen presidentti MacLellanin ajamaa laillisuuslinjaa, joka muodostui erityisesti pidemmälle järjestäytyneiden maaliittojen ympärille.³⁹

COUNTRY	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	Totals/Country
USA	26	23	23	17	23	48	33	36	49	38	45	48	55	10	474
ARGENTINA	3	61			57	5	70	31	61	23	54	52	40	8	465
UK*	3	11	6	5	12	4	30	15	9	22	13	31	30	11	202
CANADA	7	7	7	8	8	5	12	10	9	14	13	30	27	8	165
NORTH KOREA		8	23	4			27	8	35	30	3	5	14	1	158
MALAYSIA	17					1		9	5	11	43	18	1	1	106
RUSSIA				10	3	3	22	3	10	9	10	17	8		95
GERMANY	1	8	11	1	5	1	14	10	11	1	5	10	7	1	86
AUSTRALIA	5	2	1			5	5	5		10	11	15	9	2	70
GREECE	4	3	3	8	2	1	17	2	4	1	9	8	4		66
IRELAND		3		4	2	3	5	10	3	5	7	4	5	3	54
POLAND					5	2	1	10	10	1	9	2	8		48
ITALY		2	3	1	2	4		6	4	5	4	9	2	2	44
NEW ZEALAND			3		6		2	2	4	6	1	1	8	1	34
NETHERLANDS	2				6			7	4	4	1	1	4		29
UKRAINE							11				3		2	7	23
Totals/Grade	68	128	80	58	131	82	249	164	218	180	231	251	224	55	2119

*From 1999 onwards divided into Wales, England and Scotland (Northern Ireland no data)

Taulukko 1: Yllä ITF:n 16 suurinta maaliittoa, joissa on liiton hajoamiseen mennessä ollut yli 20 kansainvälistä ohjaajaa (International Instructor) eli ITF:n sertifioimaa vähintään 4. tason mustavyön omaavaa virallista opettajaa. Yhteensä noin 75 maaliitolla oli kansainvälinen taekwon-don ohjaaja maassaan, noin 2000 ohjaajaa suorittivat vyökokeensa seminaarissa kerran ja noin 500 saavutti myöhemmät tasot. Yhdellä KV-ohjaajalla on saattanut olla useita seuroja ja jopa tuhansia ohjattavia. Huomautus: aineiston ulkopuolelle jää lukuisia mustia voituja, jotka eivät suorittaneet vyökoettaan kyseisessä seminaarissa. Aineisto kerätty ITF:n jäsenlehden listauksista 1989–2002. Lähde: Hanhikangas, 2023.

Analysoitaessa ITF:n johtokuntaa, maaliittoja ja kansainvälisen opettajastatuksen omaavia ohjaajia ITF näyttäytyy kansainvälisenä urheilujärjestönä vuoteen 2002 mennessä. Pohjois-Korea ei ollut siinä yllidustettuna, vaan se oli maaliitto siinä missä muutkin. ITF:n johto edusti monia maita ja sen voidaan todeta vastanneen maaliittojen määrää ja niiden jäsenistöä. Tämän vuoksi valta ITF:ssä oli todellisuudessa hajautettu, eikä se ei ollut vain yhden ihmisen käsissä, ei edes Choin – saati Pohjois-Korean. ITF:ää ei siten voi

pitää yksiselitteisesti pohjoiskorealaisena tai sen kontrolloimana järjestönä.⁴⁰ Toisaalta ITF:n julkaisemien pöytäkirjojen perusteella ITF:n rahastonhoitajat vaikuttavat olleen Pohjois-Korean ohjailussa, jos määreeksi riittää, että he olivat viimeistään vuoden 1988 ITF Kongressista lähtien todennäköisesti kaikki pohjoiskorealaisia.⁴¹ Missä määrin ja millä tavalla Pohjois-Korea mahdollisesti pystyi hyödyntämään ITF:n rahastonhoitajia omiin tarkoituksiinsa, kaipa lisätutkimusta.

Koska taekwon-don opetus rakentui kokeneimpien mustienvöiden ympärille, olivat yksilöt ITF:ssä erittäin vahvassa asemassa lajin hierarkkisen rakenteen vuoksi. Voimakasta yksilökeskeisyyttä tasapainottivat paikallisten urheilujärjestöjen rakenteet, jotka paljastavat ITF:n seurojen ja maaliittojen kasvaneen viimeistään 1990-luvun aikana pioneeriyksilöiden ympärille. Näitä rakenteita voidaan kuvata tavanomaiseksi urheiluseurojen ja maaliittojen järjestäytymiseksi voittoa tavoittelemattomiksi ja rekisteröityneiksi yhdistyksiksi, jotka järjestivät sääntömuotoisia kokouksia ja valitsivat johtokuntansa sovitulle kaudelle.⁴² Osa ohjaajista on saattanut valita yksityisyrityksen, mutta joka tapauksessa molempia säätelivät paikalliset lait.

ITF:n hajoamisen syyt voidaan yksinkertaistaen jakaa Choihin henkilöityneen ITF:n organisaatiojohdon (yksilö), sekä ITF:n maaliittojen ja seurojen ympärille kasvaneen järjestötoiminnan (yhteisö) välisiksi. Jälkimmäiset olivat järjestäytyneet – tai alkaneet järjestäytymään – omissa maissaan muun muassa rekisteröityneiksi urheilujärjestöiksi, aivan kuten ITF oli maaliittojaan kehottanut tekemään.⁴³ Seuraksi tai urheiluliitoksi rekisteröiminen sitoi taekwon-do-ryhmiä kiinni paikallisiin lainsäädäntöihin ja mahdollisti muun muassa harjoittelun kaupunkien omistamissa liikuntatiloissa. Tämä loi konkreettisen syyn pidättäytyä ITF:n laillisuuslinjassa.⁴⁴

Lähdeaineistojen valossa vaikuttaa siltä, että ilman valtiojohtoista poliittista omimista (Etelä-Korea), sekä poliittisesti motivoitunutta hybridivaikuttamista (Pohjois-Korea), ITF tuskin olisi sirpaloitunut yhtä läpikotaisin. Ilman Koreoiden jakautumisesta

johtuvaa kireää poliittista ilmapiiriä ITF olisi jäänyt vaille läpikotaiseen hajoamiseen tarvittavaa laajaa poliittista jännitettä ja painetta. Hajoamisen voitaisiin yksinkertaistaen sanoa johtuneen vallan liiallisesta keskittymisestä tai keskittämisestä Choin käsiin ja samanaikaisesta ITF:n alaisten urheilujärjestöjen rakenteiden alikehittyneisyydestä. Selvää kuitenkin on, että varsinkaan ilman Pohjois-Korean aikaansaamaa poliittista painetta, ITF:n sirpaloituminen ei olisi tapahtunut yhtä voimallisesti, järjestelmällisesti ja päämäärätietoisesti. ITF:n kokema kuormitus vuonna 2002 osoittautui lopulta liialliseksi, eikä kattojärjestö selvinnyt siitä yhtenäisenä.

Pohjoiskoreavetoiselle taekwon-do-ryhmittymälle vallan keskittyminen Choin käsiin oli hyödyllistä, sillä vahvan johtohahmon kuoltua ITF olisi helpompi ottaa valtaan. Ei-pohjoiskorealaiset ITF-ryhmittyvät taasen korostivat ITF:n merkitystä kaikille avoimena yhteisönä, joka oli velvollinen noudattamaan yhteisiä sääntöjä. Voimakas henkilöjohtoisuus on tyypillistä kamppailulajeille, mutta vuoden 2002 aikana tämä kamppailulajeille tyypillinen hierarkia luisui Pohjois-Korean valtion jatkeeksi, joka ei enää varsinaisesti edustanut kamppailulajeille muutoin tyypillistä hierarkkista johtamistapaa ja -kulttuuria.

Hankaluudet Choin seuraajan nimeämiseksi – sirpaloituminen käynnistyy

ITF järjesti maailmamestaruuskilpailuiden yhteydessä sääntömääräiset kokouksensa, ITF kongressin, jossa muun muassa äänestettiin jäsenet sen johtokuntaan. Myös Choi äänestettiin kuuden vuoden kausiksi ITF:n johtoon. Tutkimus ei ole löytänyt viitteitä siitä, että Choin asemaa olisi ITF:n johdossa päämäärätietoisesti yritetty horjuttaa ainakaan vuoden 1988 Budapestin ITF kongressin ja vuoden 2001 Riminin ITF kongressin välisenä aikana. Choi oli lajin perustaja ja täysin omistautunut työlleen kehittämänsä lajin parissa. Hänen saappaitaan ei ollut helppo kenenkään muun uskotavasti täyttää, ei edes hänen poikansa. Luottamuspula Choi nuo-

rempaa kohtaan jatkui, sillä vuosituhanen vaihteeseen mennessä huhut hänen sekaantumisestaan presidentti Chun salamurhayritykseen olivat jo tavoittaneet jäsenistön laajemmin.⁴⁵ Tästä huolimatta Riminin vuoden 2001 ITF kongressissa Choi Jung Hwa nimitettiin jakamaan yhdessä isänsä kanssa ITF:n presidenttiys. Päätös jakaa ITF:n presidenttiys kahden Choin välillä todettiin kuitenkin Wienin 2002 ITF:n erityiskongressissa (12. tammikuuta 2002) ITF:n perustusasiakirjan vastaiseksi. Edellinen päätös kumottiin siis vain noin puolivuotta myöhemmin, joten Choi nuorempi ei koskaan toiminut ITF:n presidenttinä. Choi vanhemman oli määrä jatkaa ITF:n johdossa kautensa loppuun. Choi nuorempi ei hyväksynyt muutosta, vaan riitautui isänsä ja ITF:n kanssa. Choi nuoremman tyytymättömyys konkretisoitui viimeistään hänen hyökättyään samaisessa kongressissa hyppykiertopotkulla ITF:n silloista sihteeriä ja Choin jälkeen ITF:n kenties keskeisintä urheilujohtajaa Thomas MacCallumia vastaan.⁴⁶

Choi Jung Hwan hyökkäys MacCallumia vastaan oli liikaa jäsenistölle. Aggressiivisuus ei sopinut kamppailulajin henkeen ja Choi Jung Hwan tulevaisuus liiton johdossa ajautui umpikujaan. Hänet siirrettiin sivuun ITF:n johtotehtävistä, mikä jätti entistä syvemmän tyhjiön johtajistoon. Samalla Thomas MacCallum nimettiin Choi nuoremman sijalle ITF:n pääsihteeriksi.⁴⁷ Pian tämän jälkeen Choi Jung Hwa julisti isänsä ITF:n laittomaksi, itsensä ainoaksi lailliseksi presidentiksi ja uuden liitonsa ainoaksi lailliseksi ITF:ksi.⁴⁸ ITF:n sirpaloituminen käynnistyi konkreettisesti tässä vaiheessa näiden kahden yksilön, isän ja pojan, johtajuuskiistoista. Pohjois-Korea lienee tilanteen suurin hyötyjä, olihan suurin este ottaa ITF haltuun nyt väistynyt, kun taekwon-don kruununperijä, Choi Jung Hwa, oli siirretty sivuun. Pohjois-Korea on tälläkin kertaa saattanut toimia yhteistyössä Choi Jung Hwan kanssa, kuten Chun Doo Hwaning salamurhayrityksen yhteydessä (aihe kaipaa-kin lisätutkimusta).

Tässä yhtenäisen ITF:n viimeiseksi jääneessä konferenssissa Wienissä, vain puoli vuotta ennen Choin kuolemaa, ongelma ITF:n seuraavasta johtajasta ratkaistiin – kuten edellä jo mainittiin – ni-

Kenraali Choi Hong Hi (vasemmalla edessä) opettamassa ITF:n kansainvälisessä seminaarissa Budapestissä huhtikuussa 2001. Choin takana vasemmalla seisomassa Mestari Choi Jung Hwa, istumassa vasemmalla pöydän takana ITF:n pitkäaikainen sihteeri Mestari Thomas MacCallum. Tämän lisäksi kuvassa oikealla taekwon-do puvussa, Unkarin ITF Taekwon-Don johtohahmo Lazlo Harmat, tekniikkaa suorittamassa (oikealla edessä) ja Helsingin Yliopiston Taekwon-Do Seuran (HYTKD) jäsen Antti Lang. Kuva: Michael Holler (HYTKD).

meämällä Russell MacLellan vanhemmaksi varapuheenjohtajaksi. ITF:n perustusasiakirjan mukaisesti hän omaksuisi automaattisesti kansainvälisen kattojärjestön puheenjohtajuuden presidentin ollessa estynyt. Virkaatekevä presidentti toimisi joko aloitetun kauden loppuun, tai seuraavaan sääntömääräiseen ITF kongressissa suoritettuun vaaliin saakka.

Choin kuolema johtaa ITF:n lopulliseen sirpaloitumiseen

Noin puolivuotta Wienin kokouksen jälkeen kirjattiin väitetysti ylös Choin viimeiset sanat todistajien läsnä ollessa Pyongyangissa Pohjois-Koreassa 11. kesäkuuta 2002, vain joitakin päiviä ennen hänen kuolemaansa.⁴⁹ Tässä vaiheessa, yllättäen, Choin väitettiin nimenneen toivomakseen seuraajakseen ITF:n jäsenistölle ennestään tuntemattoman, lajin ulkopuolisen pohjoiskorealaisen poliitikon ja entisen koripalloilijan Chang Ungin (장웅, 1938–), joka oli myös Pohjois-Korean Kansallisen Olympiakomitean jäsen.⁵⁰

Choin kuoltua 15. kesäkuuta 2002 liitto ajautui uuteen johtajuuskiistaan. Chang Ungin taakse ryhmittyneet jäsenet eivät tunnustaneet MacLellanin asemaa virkaatekevänä presidenttinä, eivätkä laillisuuslinjaa edustaneet jäsenet hyväksyneet Chang Ungin välitöntä nimeämistä. Pohjois-Korealle myönteinen ITF-ryhmittymä aloitti Choin kuoleman jälkeen kiivaan kampanjan nimittääkseen viivyttelemättä itselleen suosiollisen Chang Ungin presidentiksi, vaikka MacLellan oli jo ITF:n perustusasiakirjan mukaisesti automaattisesti siirtynyt ITF:n johtoon.⁵¹

ITF:n avoimen kirjeenvaihdon perusteella huomionarvoista on, ettei ITF varsinaisesti kiistänyt virkaatekevän presidentti MacLellanin ja pääsihteeriksi nousseen MacCallumin johdolla, etteikö Choi olisi toivonut Chang Ungia seuraajakseen.⁵² Näiden lähteiden perusteella myös paikalla viimeisten sanojen kuulemisen hetkellä ollut ja silloin jo ITF:n pääsihteerinä toiminut MacCallum kyseenalaisti vain yhden kohdan Choin sanojen käännöksestä. Epäilyksiä herätti maininta, jonka mukaan Choi olisi sanonut taekwon-don olevan koreakeskeinen. Chang Ungin ympärille ryhmittynyt ITF käytti tätä sanavalintaa – tai kirjaamaansa tulkittaa Choin sanoista – hyväkseen vaatiessaan Chang Ungin välitöntä nimeämistä ITF:n johtoon. Tämä koreakeskeisyys mahdollisti Choin sanojen asettamisen ylimmäksi auktoriteetiksi, mikä sellaisenaan ohitti ITF:n perustusasiakirjan sanelemat säännöt ja ITF:n

aikaisemmat käytännöt. ITF:n nimeäminen koreakeskeiseksi avasi myös Pohjois-Korealle mahdollisuuden sanella vastaisuudessa lajia koskevat päätökset. Huomion arvoista on, ettei Choi esittänyt vaatimusta nimittää seuraajansa viivyttämättä tai ITF:n perustusasiakirjan säännöt ohittamalla.⁵³

Keskeistä on myös, ettei viimeisistä sanoista tehtyä videotallennetta, joka olisi mahdollistanut Choin sanojen todentamisen, luovutettu MacLellan vetoisen ITF:n nähtäväksi.⁵⁴ Koska videotallennetta tai vaihtoehtoisesti mahdollista alkuperäistä korean kielistä versiota ei koskaan luovutettu ITF:n jäsenille, oli se omiaan vähentämään Choin sanojen uskottavuutta.

Pohjois-Korea nimittää uuden ITF presidentin

Pohjois-Koreaan sitoutunut ITF sementoi Chang Ungin nimeämisen seuraavaksi johtajaksi Choin kuoleman 100:n päivän muistotilaisuudessa Pyongyangissa 22. syyskuuta 2002.⁵⁵ Tämä tapahtui ITF:n virkaatekevä presidentti MacLellanin ympärille muodostuneen hallinnon vastusteluista huolimatta. Aikalaislähteet kuvaavat, kuinka muistotilaisuuden jälkeen järjestettiin paikalle saapuneiden jäsenten kesken kiireellinen erityiskongressi, jossa Chang Ung hyväksyttiin presidentiksi käsiä taputtamalla hänen astuessaan kongressisaliin. Osa paikalla olleista ITF:n jäsenistä eivät olleet tietoisia aplodien merkinneen Chang Ungin presidenttiyden hyväksymistä, sillä aikalaismuutosten mukaan käännökset läsnäolleille hetkellisesti loppuivat ja korvalaitteista kuului tuolloin vain alkuperäinen koreankielinen puhe.⁵⁶

Chang Ungin kiireellinen nimittäminen seuraavaksi presidentiksi oli ensimmäinen konkreettinen muutos ITF:n aikaisempaan tapaan valita johtajistonsa. ITF:n kansainvälisen urheilujärjestön sääntöihin pohjaavat tavat ohitettiin ja Chang Ungin käsiin päätynyt osa ITF:stä muuttui osaksi Pohjois-Korean poliittista järjestelmää: Chang Ung piti presidentiksi nimittämisen jälkeen virkaanastujaispuheensa, jonka kirjallinen kopio jättää vähän tulkinnan

varaa suunnanmuutoksesta. Chang Ungin puheen mukaan Pohjois-Korea tukisi tästä lähtien ITF:ää ei vain taloudellisesti, vaan myös poliittisesti.⁵⁷ Puheen perusteella Pohjois-Korea johtoinen ITF käytännössä sitoutui Chang Ungin johdolla Pohjois-Korean valtionohjailuun. Lisäksi taekwon-don syntytarina siirrettiin Pohjois-Koreaan.⁵⁸

Aikalaislähteiden perusteella MacLellanin ja MacCallumin ympärille muodostunut ITF:n jäsenistö kiisti Chang Ungin presidentiksi nimeämisen laillisuuden kyseissä ”muistotilaisuuskongressissa”. Erityiskongressin laillisuus kiistettiin, koska jäsenistöä ei informoitu sääntömääräisesti neljää kuukautta aiemmin. Lisäksi matkustaminen lyhyessä ajassa Pohjois-Koreaan muotoutui monelle mahdottomaksi jo pelkästään tarvittavien matkustusasiakirjojen saamisen vuoksi. MacLellan ja heidän tukijansa vaativat uuden presidentin nimittämistä ITF:n perustusasiakirjaa noudattaen, jolloin liitto seuraisi Wieniin rekisteröidyn yhdistyksen sääntöjä. Muutoin ITF:n jäsenistö ja johtokunta ei asettunut Chang Ungin mahdollista presidenttiyttä vastaan. Vaatimuksena oli ainoastaan, että valinta tapahtuisi jo sovitussa kongressissa Varsovaan kesäkuussa 2003 Puolan ITF Taekwon-Don MM-kisojen yhteydessä. Kyseessä olisivat olleet vaalit, johon jäsenet saattoivat esittää ehdokasta tai asettua ehdolle.⁵⁹

Chang Ung olisi tällöin joutunut mukautumaan demokraattiseen järjestelmään, eikä noudattamaan pohjoiskorealaista järjestelmää, jossa ennalta päätetty presidentti valittaisiin automaattisesti muiden ehdokkaiden puuttuessa. Pohjois-Koreaan sitoutuneen ITF:n edustajat eivät saapuneet paikalle Varsovaan, vaan järjestivät toiset MM-Kisat Kreikassa, minkä yhteydessä järjestetty kongressi nimitti Chang Ungin jälleen presidenttikseen.⁶⁰ Laillisuuslinjaa edustanut ITF piti sääntömääräisen konferenssinsa sovitusti Varsovan MM-kisojen yhteydessä valiten Canadian maaliittoa edustaneen Tran Trieu Quanin uudeksi presidenttikseen.⁶¹ Choi Jung Hwa pidättäytyi omassa liitossaan.

Poliittinen ristiaallokko ja paine näin ollen sirpaloitti ITF:n kolmeen osaan, eikä vahvojen johtohenkilöiden, eikä edes yhteisön

luoma voima, estänyt sen jakautumista. Kaikki kolme vuonna 2002 jakautunutta ITF-liittoa vakuuttavat edelleen olevansa lajin virallisia kattojärjestöjä. Artikkelin kirjoittamisen hetkellä, yksi ITF-liitto on rekisteröityneenä Harlingtoniin (johdossa Choi Jung Hwa, vuodesta 2002 lähtien), toinen Lausanneen⁶² (johdossa Paul Weiler, vuodesta 2019) ja kolmas Wieniin (johdossa Chang Ung vuodesta 2002, ja Ri Yong Song vuodesta 2015).⁶³

Johtopäätökset

Eri ITF-lajiliittojen jaottelulla voidaan lajin poliittista hyväksikäyttöä jäsentää tarkemmin tosiasiallisessa kontekstissaan, joka mahdollistaa myös aikalaislähteiden täsmällisemmän käytön. Lisäksi ITF Taekwon-Don historia tarjoaa lähtökohtia ja vertailupohjaa urheilun ja kamppailulajien poliittisuuden tutkimukselle tarjoten esimerkin siitä, mihin urheilun politisoiminen ja valtiojohtoisuus voi pahimmillaan johtaa: urheilujärjestön sirpaloitumiseen, sen jäsenien päätymiseen valtiopolitiikan pelinappuloiksi sekä uusien maaliittojen syntymiseen, jotka sitten siirtyvät valtion ohjailuun, mikä altistaa sen jäsenet entistä voimakkaammalle poliittiselle ohjailulle.

Kun ITF taekwon-don tutkimukseen otetaan mukaan kaikki kolme samannimistä, vuonna 2002 alkunsa saanutta ITF-liittoa, saadaan mukaan myös erilaiset jakolinjat, jotka urheilun poliittisuus ja valtiojohtoisuus saattavat synnyttää. Tarkasteltaessa valtion ohjailuun päätynyttä urheilujärjestöä sen organisaatiokontekstia unohtamatta, voidaan seurata, millä tavoin valtiot hyödyntävät urheilua ajaakseen omia poliittisia päämääriään. Pohjois-Korean kohdalla sen kontrolloiman ITF:n lähempi tarkastelu auttaa esimerkiksi ymmärtämään maan kansainvälisen verkostoitumisen mahdollisuuksia. Choi Jung Hwan liitto antaa puolestaan mahdollisuuden tutkia sukulaisten suosimista urheilujohdossa (nepotismi) sekä mahdollisesti myös Pohjois-Korean poliittista hybridivaikutusta. ITF Taekwon-Don niin sanottu laillisuuslinja eli MacLellanin ympärille muodostunut ITF taasen tarjoaa urheiluhistorian

tutkimukselle mahdollisuuden tarkastella urheilun järjestäytymistä poliittisen paineen keskellä.

Kenraali Choi Hong Hin kriittinen tarkastelu kansainvälisen urheilujärjestön johtajana taasen luo mahdollisuuksia käsitellä taekwondojen historiaa historian tutkimuksen – ei legendojen – lähtökohdista.

Jos valtaosin yksityisistä ihmisistä ja vahvasti amatööreistä muotoutunut urheilujärjestö ITF, joka toimi pääosin olympiaurheilun luomien urheilurakenteiden ulkopuolella, pystyi vastustamaan yhden pahamaineisimman diktatuurin, Pohjois-Korean, valtionohjausta keskittämällä voimavaransa sen perustusasiakirjan, vakiintuneiden käytäntöjen ja maaliittojen kautta jakautuneen vallan avulla, voisi monen muun urheilujärjestön olettaa pystyvän tarvittaessa samaan. Kuinka hyvin ITF – yksi tai kolme – on onnistunut kehittämään liittojaan näistä lähtökohdista viimeisen 20 vuoden aikana odottaa vielä lisätutkimusta.

Lähteet

Arkistolähteet

All European Taekwon-Do Federation (AETF) arkistot, Lublin, Puola (ei julkinen arkisto)

- ITF:n ja Choi Hong Hi:n kirjeenvaihto AETF:lle.
- ITF:n documentteja (“ITF Important Documents”).
- ITF:n jäsenlehti, ITF Newsletter (1985–2003).
- ITF:n kongressien pöytäkirjat (jäsenille lähetetyt viralliset versiot).
- Pohjois-Korean ITF-liiton lähettämät ITF pöytäkirjat, sähköpostit, kirjeet ja faxit.
- Pohjoiskorean ITF-maaliiton lähettämät sähköpostit, kirjeet ja faxit.
- ITF:n avoimet kirjeet (julkaistu mm. ITF:n virallisilla sivustolla itf-generalchoi.com, ja Choi Jung Hwan sivustolla www.itf-taekwondo.com) Internet Archiven/Wayback Machine, arkistoimat (www.archive.org. Kopiot kirjeistä myös AETF:n arkistossa).

- Muu kirjeenvaihto.
- AETF:n pöytäkirjat.
- AETF:n kirjeenvaihto ITF:lle, maaliitoille, jäsenistölle, avoimet kirjeet.
- ITF:n perustusasiakirja (ITF Constitution 1988, "CONSTITUTION, as approved at the Congress Meeting 7th April 1988", pp. 1–11).
- Oikeudenpäätökset (mm. Decision of Civil Court of Vienna, Austria, GZ: 12 Cg 11/06k-54, dated 13 Aug 2007).
- ITF:n (laillisuuslinjan) ja Pohjois-Korean kontrolloiman ITF:n välinen sopimus lopettaa oikeustaistelut ("Agreement Outside the Court", 11 June 2014).

Kirjallisuus ja lehdistö

"A Big Man Who Embraced the World: Kim Un-yong", *Sports Hero Biography*, Korean Sport and Olympic Committee (KSOC), 2018.

Ahn, Jeong Deok, Suk ho Hong, Yeong Kil Park. "The Historical and Cultural Identity of Taekwondo as a Traditional Korean Martial Art." *The International Journal of the History of Sport*, vol. 26, rno. 11, 2009, 1716–1734.

Amnesty International, South Korea, "Summary of Amnesty International's concerns", 1.12.1994.

Amnesty International. "South Korea: National Security Law continues to restrict freedom of expression", Public Statement, 20.1.2015.

Choi, Hong Hi. *Taekwon-Do (The Korean Art of Self-defence): A textbook for basic & advanced students*, (tunnetaan nimellä *Condensed Encyclopedia*) julk. ITF, New Zealand, 1995.

Choi, Hong Hi. *The Memoirs of Choi Hong Hi, the founder of Taekwon-do: Taekwon-Do and I, Volume 1, Motherland; the land in turmoil*. Julkaisija ITF, päiväämätön (tod. näk. julk. 1998).

Choi, Hong Hi. *The Memoirs of Choi Hong Hi, the founder of Taekwon-do: Taekwon-Do and I, Volume 2, The Vision of Exile; Any Place under Heaven is Dojang*. Publisher the ITF, päiväämätön.

Choi, Hong Hi. *The Memoirs of Choi Hong Hi, the founder of Taekwon-do: Taekwon-Do and I, Volume 3, Unfinished Integration and Visit to Korea* (태권도와 나. 제3편, 최홍희 글쓰, 끝내 못이룬 '통합'과 '방한'). Daum Publisher, Seoul, 2003.

Chosun Ilbo (The Korean Daily News). 26.7.1956, s. 2, Naver News Library

Ha, Nam-Gil, J.A. Mangan. "Ideology, Politics, Power: Korean Sport - Transformation, 1945–92." *The International Journal of the History of Sport*, vol. 19, nro. 2-3, 2002, s. 213–242.

Tosa, Masaki. "Sport Nationalism in South Korea", *SAGE Open*, vol. 5, nro. 4, 2015, s. 1–13.

Hanhikangas, Helena. "Korean Politics vs. Taekwon-Do in 1966–2002: The Organisational History of The International Taekwon-Do Federation in the Context of Korean Political Division, and How to Protect Your Institution Against Political Appropriation", Pro Gradu -tutkielma, Turun Yliopisto, 2023, julkaisematon.

Johnson, A John. "Taekwondo and Peace: How Killing Art Became a Soft Diplomacy Vehicle for Peace", *The International Journal of the History of Sport*, vol. 35, nro 15-16, 2018, 637–1662.

Johnson, A. John, Sanko Lewis. "ITF Taekwon-Do's General Choi Hong Hi: A Peace Profile", *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, vol. 21, nro 2, 2021, 53–63.

Johnson, A John, Sanko Lewis. "Report on the Conference for the 100th Anniversary of Choi.

Hong Hi: Taekwon-Do and Life; How to View Choi Hong Hi", *Revista de Artes Marciales Asiaticas*, vol. 13(2), 2019, s. 177–183.

"Mississauga man gets 7 years in Korean assassination plot", *Toronto Star*, 13.03.1991.

Moenig, Udo. "The Incomplete Transformation of Taekwondo from a 'Martial Art' to a 'Martial Sport'", Keimyung University, 2012, julkaisematon väitöskirja.

Moenig, Udo, Hyun Min Choi, Minho Kim. "The Founder of the International Taekwon-Do Federation (ITF) Choi Hong Hi: An Exploration of Fiction and Fact", *The International Journal of the History of Sport*, vol. 38, nro. 17, 2021, 1832–1855.

Moenig, Udo, Minho Kim. "The Invention of Taekwondo tradition, 1945–1972: When Mythology becomes 'history'", *Acta Koreana*, vol 19, nro 2, 2016, s. 131–164.

Moenig, Udo. "The Influence of Korean Nationalism on the Formational Process of T'aekwŏndo in South Korea", *Oriental Archive* 81, 2013, s. 321–382.

“N Korea ‘hired taekwondo killers’”, BBC News, 09.09.2008.

Pron, Nick. “Man charged in plot to kill Korean leader”, *Toronto Star*, 23.01.1991.

Rozenfeld, Evgenia. “Koreas “pushing hangs”: The Story behind the Global Cultural Expansion of Korean Martial Arts”, *Asian Studies Review*, vol. 45, no. 4, 2021, pp.1–18.

Salisbury, Daniel. “Spies, Diplomats and Deceit: Exploring the Persistent Role of Diplomatic Mission in North Korea’s WMD Proliferation and Arms Trafficking Networks.” *Asian Security*, vol. 17, no. 3, 2021, pp. 313–330.

“Son of ITF Founder Convicted in Assassination Attempt” *Tae Kwon Do Times*, heinäkuu 1991, s. 10.

Won Sik Kang, Kyong Muyong Lee. “*A Modern History of Taekwondo*”. Englanninkielinen käännös, Glenn U et al. Bokyoung Moonhwa, Seoul, 1999.

”2 Arrests in Plot to Kill Chun”, *The Sydney Morning Herald*, 27.02.1982.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Tässä artikkelissa korealaisten nimien latinalaistamisessa käytetään henkilön itsestään pääasiallisesti käyttämää länsimaalaista kirjoitusasua. Koreankieliset nimet on lisätty sulkeisiin, samoin nimen virallinen eteläkoorealainen kirjoitusmuoto. Kenraali Choin nimen muoto Choi Hong Hi on ollut käytössä viimeistään siitä lähtien, kun hän toimi Etelä-Korean armeijan kenraalina (1940–1960-luvuilla). Artikkelissä käytetään lajin piirissä käytössä olleita muotoja (kuten Choi Jung Hwa ja Chang Ung), jolloin henkilöt ovat paremmin yhdistettävissä käytettävissä oleviin aikalaislähteisiin ja tunnistettavissa lajin piirissä. Etelä-Korean presidenttien nimet kirjoitetaan samalla tyylillä (kuten Park Chung Hee ja Chun Doo Hwan), sillä kyseessä on historialliset henkilöt, joiden kohdalla kys. tyyliä on edelleen käytetty myös tutkimuksessa.
- 2 Ensimmäinen tämän tutkimuksen löytämä maininta taekwon-dosta (태권도) Etelä-Korean uutislehdissä: Chosun Ilbo (The Korean Daily News), 26.7.1956, s. 2, Naver News Library. Tämän jälkeen nimi yleistyy aikalaislähteissä. ITF ja Choi pitävät 11. huhtikuuta 1955 lajin nimeämispäivänä, kts. esim. ITF taekwon-don opetusmanuaalit (Encyclopaedia of Taekwon-

- Do). Kts. myös John A. Johnson, Sanko Lewis, "ITF Taekwon-Do's General Choi Hong Hi: A Peace Profile", *Ido Movement for Culture. Journal of Martial Arts Anthropology*, vol. 21, nro. 2, 2021, s. 56; Jeong Deok Ahn, Suk ho Hong, Yeong Kil Park, "The Historical and Cultural Identity of Taekwondo as a Traditional Korean Martial Art." *The International Journal of the History of Sport*, vol. 26, nro. 11, 2009, s. 1719; Udo Moenig, Minho Kim, "The Invention of Taekwondo tradition, 1945–1972: When Mythology becomes 'history'". *Acta Koreana*, vol 19, nro 2, 2016, 131–164, s. 145.
- 3 Joissakin yhteyksissä on mainittu myös Son Duk Song (손덕성, Son Dök-söng, 1922–2011) lajin nimen '태권도' keksijänä. Nykytutkimus on kuitenkin asettanut tämän kyseenalaiseksi. kts. esim. Udo Moenig, "The Incomplete Transformation of Taekwondo from a 'Martial Art' to a 'Martial Sport'", Keimyung University, 2012, Julkaisematon väitöskirja, s. 59–60; Udo Moenig, "The Influence of Korean Nationalism on the Formational Process of T'aekwöndo in South Korea", *Oriental Archive* 81, 2013, s. 335–336.
 - 4 Taekwondojen historiat toki jatkuvat kauemmaksi niiden lajien kohdalla, joihin niiden nykyiset muodot pohjautuvat tai joista lajiin on haettu inspiraatiota: karate, taekkyon, taesoodo, tangsoodo...
 - 5 Moenig, 2012, s. 18, 96–98; Udo Moenig, Hyun Min Choi, Minho Kim, "The Founder of the International Taekwon-Do Federation (ITF) Choi Hong Hi: An Exploration of Fiction and Fact", *The International Journal of the History of Sport*, vol. 38, nro. 17, 2021, 1832–1855; Hanhikangas 2023. Kts. myös Won Sik Kang, Kyong Muyong Lee, "A Modern History of Taekwondo". Englanninkielinen käännös, Glenn U et al. Bokyung Moon-hwasa, Seoul, 1999.
 - 6 Hanhikangas, Helena, "Korean Politics vs. Taekwon-Do in 1966–2002: The Organisational History of The International Taekwon-Do Federation in the Context of Korean Political Division, and How to Protect Your Institution Against Political Appropriation", *Pro Gradu -tutkielma*, Turun Yliopisto, 2023 (julkaisussa). Tämä artikkeli perustuu laajalti kirjoittajan opinnäytetyöhön.
 - 7 Artikkelissa palataan Etelä-Koreaan liittyviin asenteisiin myöhemmin. Tutkimuksen tuomitsevista linjasta Choita ja ITF:ää kohtaan kts. esim. Moenig et al, 2021; Johnson ja Lewis, 2021. Myös Hanhikangas 2023.
 - 8 Moenig, et al. 2021, s. 1843–1849.
 - 9 Jyrkempää linjaa tutkimuksissa kuvastaa erit. Moenig et al. 2021; Kts. taekwondojen historiasta myös Johnson ja Lewis 2021, s. 53–63; Johnson, "Taekwondo and Peace: How Killing Art Became a Soft Diplomacy

- Vehicle for Peace”, *The International Journal of the History of Sport*, vol. 35, nro 15–16, 2018, 637–1662; Ahn et al. 2009, 1716–1734; Udo Moenig 2012; Myös Kang ja Lee 1999, kts. kpl 2, osa 3.
- 10 Esim. Suomen Taekwondoliitto ry (WT Taekwondon maaliitto Suomessa, rek. 1979), ei sivuillaan mainitse lajihistoriansa kohdalla Choita sanallakaan, kts. <https://www.suomentaekwondoliitto.fi/taekwondo/mita-on-taekwondo/taekwondo-suomessa/>.
 - 11 Tämä nousee esiin tarkasteltaessa Choin lukuisia julkaisuja (erit. *Encyclopaedia of Taekwon-Do*, ns. Taekwon-Don opetusmanuaali): vuoden 1965 manuaalista eteenpäin, karate on mainittu olleen lajin pohjana.
 - 12 Tässä kohdin Johnsonin ja Moengin työt johdattelevat aiheeseen parhaiten. Kts. Lähteet.
 - 13 Hanhikangas 2023, kts. esim. kpl. 3 ja 7.
 - 14 Hanhikangas 2023, kts. esim. kappaleet 4, 5, 6.1, ja 7.
 - 15 Artikkelin kirjoittaja on ITF taekwon-don harrastaja vuodesta 1995, entinen maajoukkueurheilija, nykyinen ohjaaja ja valmentaja. Kirjoittaja on ITF:n vuoden 2002 hajoamisesta saakka ollut maaliittonsa myötä osa nykyään Lausannessa päämajaansa pitävää ITF-liittoa. Suomessa lajia edustaa Suomen ITF Taekwon-Do Liitto ry. (SITF, rek. 1992).
 - 16 Hanhikangas 2023, 21–28.
 - 17 Evgenia Rozenfeld, “Koreas “pushing hands”: The Story behind the Global Cultural Expansion of Korean Martial Arts”, *Asian Studies Review*, vol. 45, no. 4, 2021, pp. 1–18; Nam-Gil Ha, J.A. Mangan, “Ideology, Politics, Power: Korean Sport - Transformation, 1945–92.” *The International Journal of the History of Sport*, vol. 19, no. 2–3, 2002, pp. 213–242. Masaki Tosa, “Sport Nationalism in South Korea”, *SAGE Open*, vol. 5, no. 4, 2015, pp. 1–13.
 - 18 Hanhikangas 2023, 21–28.
 - 19 Lajitaustana oli mm. Tangsoodo ja Taesoodo -nimiset karatesuuntaukset. Udo Moenig on pureutunut tutkimuksissaan tarkemmin WT taekwondon lajitekniiseen taustaan. Kts. Bibliografia, Moenig.
 - 20 Kts. Taekwon-Do Manuaalit, esim. *Condensed Encyclopaedia of Taekwon-Do*, edit. 4, 1995, s. 757.
 - 21 Erot pohjoiskorealaisten työskentelymahdollisuuksissa Kanadassa ja Itävalassa kaipaavat lisäselvitystä. Mainitsemisen arvoista tosin on, että Pohjois-Korealla oli peitetöimistöjaan nimenomaan Itävallassa, vaikkakin Kanadassa Korealainen diaspora oli muutoin laajempi. Kts. mm. peitetöimistöt, Daniel Salisbury, “Spies, Diplomats and Deceit: Exploring the Per-

- sistent Role of Diplomatic Mission in North Korea's WMD Proliferation and Arms Trafficking Networks”, Asian Security, vol. 17, nro. 3, 2021, s. 313–330; diasporasta, Rozenfeld, 2021, s. 1–18.
- 22 Kts. esim. Amnesty International, South Korea, “Summary of Amnesty International’s concerns”, 1.12.1994; Amnesty International. “South Korea: National Security Law continues to restrict freedom of expression”, Public Statement, 20 Jan 2015; Hanhikangas 2023, 39–40.
 - 23 Kts. Bibliografia, esim. Capener ja Johnson.
 - 24 Hanhikangas 2023, 29–44.
 - 25 Kyseessä oli Hanmintong-niminen, Tokiossa päämajaansa pitävä japanin-korelalaisten ja ulkokorealaisten demokraattinen liike, joka edusti myös oppositiota Etelä-Korean Yunshin-järjestelmää vastaan (Korean Congress for Democracy and Unification, 재일한국민주통일연합, lyh. Hanmintong, 한민통).
 - 26 General Association of Korean Residence in Japan, 재일본조선인총련합회, nähdään Pohjois-Korea myönteisenä järjestönä (vrt. Mindan, Korean Residents Union in Japan, 재일본조선인총련합회, Etelä-Korea myönteinen järjestö. Molemmat ovat osa Japanin korealaisten Zainichi yhteisöä).
 - 27 Kts. esim. Choi, Taekwon-Do and I, vol. 2, 309; Choi, Condensed Encyclopedia, 1995, p.24.
 - 28 ”2 Arrests in Plot to Kill Chun”, The Sydney Morning Herald, 27 Feb 1982; Nick Pron, ”Man charged in plot to kill Korean leader”, Toronto Star, 23 Jan 1991; Hanhikangas 2023, 49–50.
 - 29 Choin Hong Hi, kirje Puolan ITF Taekwon-Do liitolle, ”Sports Authority – Poland”, ref ITF/28/POL/CHH, päivätty 22.01.1987, AETF Online Archives, Important Documents; Hanhikangas 2023, 63.
 - 30 ”Mississauga man gets 7 years in Korean assassination plot”, Toronto Star, 13 Mar 1991; Hanhikangas 2023, 66–67.
 - 31 Hanhikangas, 2023, s. 49, 65; ”N Korea ‘hired taekwondo killers’, BBC News, 9 Sep 2008.
 - 32 Choi Hong Hi, The Memoirs of Choi Hong Hi, the founder of Taekwon-do: Taekwon-Do and I, Volume I, Motherland; the land in turmoil. Julkaisija ITF, päiväämätön (tod. näk. julk. 1998), p.374.
 - 33 Hanhikangas, 2023. Lähestyn gradussani aihetta siitä olettamuksesta, että Pohjois-Korea pyrki vaikuttamaan ITF:n toimintaan, ITF ja Choi taasen pyrki toimillaan rajoittamaan Pohjois-Korean toimia mm. liiton rakenteita vahvistamalla, koska he olivat tietoisia yhteistyön riskeistä.

- 34 Hanhikangas 2023.
- 35 Choi, Taekwon-Do and I, vol.2, p.499.
- 36 Hanhikangas 2023, 96–109.
- 37 Kts. ITF:n vuoden 1988 perustusasiakirja ("CONSTITUTION, as approved at the Congress Meeting 7th April 1988"), Senior Vice President; Hanhikangas 2023 68–72, 74–75.
- 38 ITF Kongressin pöytäkirjat 1997–2002: Minutes of the XIth Meeting of the ITF Congress, Saint Petersburg, Russia, 2.7.1997 - Minutes of the Special Meeting of the ITF Congress, Wien, Itävalta, 12.1.2002.
- 39 Hanhikangas 2023, 68–121.
- 40 Hanhikangas 2023.
- 41 Käytössä olevat ITF materiaalit, eivät muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kerro mitä maata rahastonhoitajat edustivat. Nimet ovat korealaisia, mutta heistä ei löydy lisätietoa internethakujen tai käytössä olevien arkistojen avulla. On epätodennäköistä, että ITF:n johdossa olisi eteläkorealaisia. Ulkokorealaisina heitä ei taasen ITF:n piirissä tunneta. Kaksi kuudesta rahastonhoitajasta on todennettu pohjoiskorealaisiksi. Hanhikangas 2023, 91–95.
- 42 Seurojen rakenteet ovat voineet olla hyvin vaihtelevia, eikä seuran johto ja hallitus välttämättä ole aina sama kuin seuran jäsenien välinen hierarkia. Kampailulajin vyöarvoon perustuva hierarkia on siis voinut toimia erillisenä seuran urheilujärjestörakenteesta. Tarkastelun kohteena on tässä kohdin nimenomaan järjestörakenne.
- 43 ITF:n jäsenlehdessä (ITF Newsletter) kehoitettiin säännöllisesti maaliittoja rekisteröimään seuransa ja liittonsa. ITF myös välillä pyysi maaliittojaan informoimaan heitä, kun rekisteröinnit olivat valmistuneet.
- 44 N.b. Seurojen ja maaliittojen (urheilu)organisaatio ei aina välttämättä vastaa kamppailulajien perinteistä, hierarkkista, rakennetta eivätkä ne ole täysin toisensa poissulkevia. Kampailulajeille perinteiset opettaja-oppilas suhteet ovat voineet jatkua vuoden 2002 organisaatiomuutoksista huolimatta, tai niitä on vastaavasti pidetty yllä ainoastaan paperilla, nimellisesti.
- 45 Uutinen Choi Jung Hwan saamasta tuomiosta julkaistiin vuonna 1991 alan lehdessä, jonka vuoksi se tavoitti suuremman lukijakunnan ITF:n jäsenistön keskuudessa, "Son of ITF Founder Convicted in Assassination Attempt" Tae Kwon Do Times, July 1991, p. 10.
- 46 Choi, Taekwon-Do and I, Vol. 3, Daum Publisher, Seoul, 2003, 478 (julk. postyymisti).

- 47 Kirje MacCallum/ITF jäsenistölle, tiivistys kokouksesta, "Subject: Special Meeting", 16.01.2002; Choi/ITF jäsenistölle MacCallum Pääsihteeriksi, "Subject: Secretary General", 29.01.2002; Hanhikangas 2023, 71–72.
- 48 Choi Jung Hwa julistautuu ITF:n presidentiksi: Choi Jung Hwa, avoimet kirjeet/bulletin, "An announcement from the Office of the ITF For the attention of Taekwon-Do Practitioners worldwide, 06.02.2002.
- 49 Kirje ITF:n jäsenille, "Statement from Grandmaster Rhee Ki Ha, Vice-President ITF", 29.10.2002 (sis. Choin viimeiset sanat); "Detailed Report of the Spokesman of the funeral committee concerning the funeral ceremony for the deceased Gen. Choi, President of the International Taekwon-Do Federation", lähettäjä Korean Taekwon-Do Komitea Gen. Choi Hong Hin hautajaiskomitean puolesta, Pyongyang, Pohjois-Korea, 18.06.2002.
- 50 ITF:n silloisen pääsihteerin, Thomas MacCallumin, muistelmat tuonevat Choin viimeisiin sanoihin lisäselvyyttä. Artikkelia kirjoittaessa niitä ei kuitenkaan ole vielä julkaistu.
- 51 Tapahtumista keskusteltiin laajasti ITF:n virallisilla Internet sivuilla sekä Choi Jung Hwan sivustolla. Kirjeet olivat avoimia, kaikille luettavissa olevia (open letter). Kopiot kirjeistä mm. AETF:n arkisto.
- 52 Ibid.
- 53 Hanhikangas 2023, 109–113.
- 54 Kirje, Georgios Stilianidis, Panagiotis Gialamas, "Why is Mr. Chang Ung's election absolutely legal?", Thessaloniki, 29.09.2002, AETF:n arkisto.
- 55 "Minutes of the Special Congress of the International Taekwon-Do Federation", Pyongyang, Pohjois-Korea, 22.09. 2002. Chang Ungin presidenttiys varmennettiin myös Pohjois-Korean järjestämässä ITF johtokunnan kokouksessa, "Decision of the Board of Directors' Meeting", Viini, 16.11.2002,
- 56 Kirje, MacCallum ITF:n jäsenistölle, "Subject: Situation", 23.10.2002, AETF Archives.
- 57 "Minutes of the Special Congress of the International Taekwon-Do Federation", Pyongyang, Pohjois-Korea, 22.09.2002. (liite "Speech made by Mr. Chang Ung, President of the ITF").
- 58 Hanhikangas 2023, 111–112.
- 59 Hanhikangas 2023, 109–114.
- 60 "Decision of the 14th ITF Congress", Thessaloniki, Kreikka, 12.06.2003. Julkaistu Pohjois-Korean uutiskirjeessä (ITF Newsletter), heinäkuu 2003.

- 61 Minutes of the XIVth Meeting of the ITF Congress, Varsova, Puola, 13.06.2003.
- 62 Kyseisen ITF:n päätoimisto on sijainnut viime vuodet Lublinissa, Puolas-
sa, mutta on siirtynyt (ainakin nimellisesti) vuoden 2023 aikana Sveitsin
Lausanneen, lähde <https://itftkd.sport/contact/>.
- 63 Johto on tässäkin kohdin muuttunut, mutta Chang Ung on pysynyt taus-
tavoimana kunniapresidenttinä, lisätutkimusta tarvitaan määrittelemään
milloin ja missä vaiheessa valta on todellisuudessa siirtynyt hänen seura-
jalleen.

Uimaripoika, valmentajaisä ja tärkeä ajanottokello. Antti Kasvion ukin Taiston ja isän Matti Kasvion yksilöllinen valmennussuhde kesti ja tuotti erinomaisia tuloksia. Vuoteen 1969 asti Helsingin Uimastadionilla oli pääkaupunkiseudun ainut 50 metrin rata, jota uimarit hyödynsivät laajalti. Kuva: Mari Kasvion kokoelma.

Tero Matkaniemi

Uimarius suvun perintönä

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Taustaksi

Antti Kasvion (s. 1973) suvussa uintiurheilu on molempien vanhempien puolelta ylisukupolvista. Ylisukupolvisuus on ominaisuus, johon kuuluu näkemys siitä, että tiedot, taidot, kulttuuri ja hyvinvointi siirtyvät sukupolvien välillä molempiin suuntiin. Ylisukupolvisuutta voidaan kutsua myös perinnöksi. Antti Kasvio polveutuu karjalaisista ja hämäläisistä suvuista, joiden jäsenet ovat kilpailleet uintiurheilijoina neljässä sukupolvessa. Hänen lähisukulaisensa ovat osallistuneet olympialaisiin ja Euroopan mestaruus-

kilpailuihin. He ovat saavuttaneet työläisolympiavoittoja, Pohjoismaiden, Suomen ja Työväen Urheiluliiton mestaruuksia. Lisäksi Kasvion sukulaiset ovat uineet työläisolympialaisten, Pohjoismaiden, Suomen ja Työväen Urheiluliiton ennätyksiä.

Antti Kasvio itse on saavuttanut uinnin olympiapronssin, kaksi MM-kultaa ja kaksi EM-kultaa. Lisäksi hän on yltänyt kahdesti MM-hopealle, kerran EM-hopealle ja -pronssille. Julkisuuteen hän nousi voittamalla kaksi nuorten Euroopan mestaruutta vuonna 1990. Uinnin kansainvälisellä huipulla hän kilpaili lopulta vuosina 1990–1996 ja oli maailman menestynein 200 metrin vapaauimari vuosina 1992–1994. Näistä lähtökohdista on perusteltua paikantaa Antti Kasvion paikka kahden uintiurheilusuvun ketjussa.

Tässä artikkelissa tarkastelun polttopisteessä on Antti Kasvion isovanhempien ja vanhempien taival uintiurheilun näkökulmasta. Tutkimuskatseita suuntaan Kasvion lähisukulaisten urheilun huipulle johtaneisiin ulkoisiin tekijöihin, joita ovat asuinympäristö, suvun ja perheen yhteys laji- ja seuravalintaan, kasvatus, valmentautuminen, kilpaileminen ja opiskelu. Huomiota saavat myös uimareiden sisäiset ominaisuudet, jotka ovat fyysisiä ja psyykkisiä. Artikkelin päätteeksi esitän tiivistelmän Antti Kasvion 50-vuotisesta taipaleesta uintiurheilun näkökulmasta.

Osittain muistitietoon perustuvan elämänkulkuartikkelin lähteenä käytän haastatteluja, jotka yhdessä tutkimuskirjallisuuden ja tiedotusvälineiden kanssa tarjoavat tarpeellista moniäänisyyttä vuosikymmenten takaisten tapahtumien hahmottamisessa. Lähdekritiikin kannalta on tiedostettava, ettei historia määrity vain tutkijan kysymysten eikä haastateltavien kokemusten, muistojen ja kertojankykien kautta.

Kasviot – uinti yhdistää

Antti Alexander Kasvio syntyi Espoossa 20. joulukuuta 1973. Muistikuvia syntyy ihmisen ensimmäisen ikävuoden aikana, mutta ne unohtuvat nopeasti. Useimmat meistä muistavat vasta kolman-

nen ikävuoden jälkeisiä tapahtumia. Vaikeatkin kokemukset, jotka on käsitelty siten, että niistä on syntynyt emotionaalisesti ehjä muistikuva, ovat elämää rikastuttavia.

Antti Kasvio itse kertoo perhepääomastaan, jonka ympärille hänen elämänkulkunsa uintiurheilijana rakentui:

”Muistan, kun vanhempani erosivat. Olin aivan pieni, vasta 4-vuotias. Se oli pienelle ihmiselle järisyttävä kokemus, josta hyvin selvisin. Asuin Marin kanssa äidin ja Arton (Jokinen) luona, ja tapasimme isää joka toinen viikonloppu. Tästä syystä minulla oli ehkä vähän etäisempi suhde Milaan ja Tateen, joiden luona kävimme vähän harvemmin kuin äidin puolen isovanhempien luona. Isän kanssa olimme enemmänkin tekemisissä, kun olin jo täysi-ikäinen. Mila-mummo ja Tate-uki olivat Tapiolan uimahallissa duunissa ja asuivat aivan Tapiolan uimahallin vieressä. Mila-mummo oli viipurilaislähtöinen uimari, joka toimi Espoon kaupungin uimaopettajana. Sanoisin, että melkein jokaisessa uintikisassa, johon osallistuin pääkaupunkisedulla, Tate oli paikalla katsomassa. Hän oli aivan loppuun asti, kuolemaansa asti, uinti- ja urheilumies. Muistan, kun olin aivan pieni, hänen kirjahyllynsä kaapissa oli starttipistooli, jolla leikimme. – – Äidin puolelta molemmat isovanhemmat olivat karjalaisia. He olivat Käkisalimesta”, Kasvio mainitsee mietteläänä Venäjän Ukrainaankohdistuvan hyökkäyssodan aikana. ”Isä ja äiti olivat tosiaankin molemmat uimareita. Isä oli Tokion olympialaisissa ja äiti Meksikon olympialaisissa. Äidinisällä Einarilla oli uimaseuratausta. Äidinäiti Rauha oli uimari, ja hänestä on tallessa ainakin yksi uintikuva. Rauha-mummolla urheilu oli monella tapaa verissä: hän tuli Ruotsista vapaaehtoisena töihin Helsingin olympialaisiin.”¹ Antti Kasviolle isoisät olivat ukeja ja isoäidit itäsuomalaisittain mummoja. Karjalan kannaksella isoisia on kutsuttu myös ukoiksi.

Antti Kasvion hämäläissyntyinen isänisä, Espoon Tapiolan uimahallin hallimestariksi vuonna 1965 edennyt, viilarina ja veturinkuljettajana työuransa aloittanut Taisto Kasvio syntyi Luopioisissa Pirkkanmaalla 12. maaliskuuta 1915 ja kuoli 78-vuotiaana Espoossa 24. tammikuuta 1994. Taisto Kasvio oli 3-vuotias, kun hänen

syntymäkunnassaan Luopioisissa vajaan kaksi kuukautta kestänyt punainen valta päättyi taisteluilla. Noin 200 pakenevan punakaartilaisen joukkoon liittyi saman verran perheenjäseniä ja muita kuntalaisia, jotka pelkäsivät valkoisten kostotoimia. Pako oli punaisten näkökulmasta järkevää, koska huonoimmin kävi paikkakunnalle jääneille. Punaisiksi katsotut vangittiin, ja paikkakunnalle perustetun suojeluskunnan esikunta toimi kenttäoikeutena ja alkoi jakaa tuomioita. Kuolemantuomioita pantiin täytäntöön maaliskuun 1918 lopulta alkaen.²

On selvää, että sisällissodan jälkiselvittelyt ja sosiaalinen ympäristö vaikuttivat ainakin jollakin tavalla Taisto Kasvion maailmankatsomukseen ja uimaseuravalintoihin: hänen uintiurheilu-uransa alkoi Suomen ensimmäisessä työläisuinnin lajiseurassa Tampereen Työväen Uimareissa.³ Tampereella Taisto Kasviolta osattiin odottaa lupaavaa uintiuraa heinäkuussa 1936, jolloin hän ui TUL:n piirinennätyksen 100 metrin vapaainnissa ajalla 1.08,6: ”Taisto Kasvio näyttää siis vuosi vuodelta lunastavan niitä toiveita, joita häneen on asetettu. Luultavaa onkin, että hän vielä tänä kesänä pystyy tuloksistaan kunnollisissa olosuhteissa huomattavastikin parantamaan ja silloin hän onkin jo noussut liittomme uimarien kärkipäähän.”⁴ Hän siirtyi edustamaan Helsingin Työväen Uimareita vuodesta 1937 alkaen. Kasvio toimi uimaopettajana yhdessä morsiamensa Mila Leskisen, Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen tulevan ministerin Väinö Leskisen ja Kerttu Sihvosen kanssa seuransa hallinnoimassa Mustikkamaan uimalaitoksessa Helsingissä kesällä 1937.⁵

Talvisodan aikana suomalaisen urheilun kilpailutoiminta oli ymmärrettävästi lähes täysin lamassa, mutta asemasodan vuosina 1941–1944 urheilutoiminta elpyi. Esimerkiksi maaliskuussa 1942 helsinkiläiset uimaseurat Helsingin Uimarit, Helsingfors Simsällskap, Vetehiset ja Helsingin Työväen Uimarit järjestivät yhdessä halliuintikilpailut, joiden tulot luovutettiin sotainvalideille: ”Useimmat tosin tulivat suoraan harjoittelemattomina kilpailuihin. Mielenkiintoisimmaksi muodostui sotilasviesti 6x50 metrin matkalla, jossa kilpaili neljä joukkuetta. Merivoimia edusti vain

tunnettuja uimareita, ja samaten maavoimilla oli tulella luja joukkue.” Merivoimat voitti kisan, ja joukkueessa ui myös tunnetuksi uimariksi nimetty Taisto Kasvio.⁶

Uintiurallaan Taisto Kasvio voitti Työväen Urheiluliiton (TUL) mestaruuden 100 metrin selkäuinnissa vuonna 1944. Lisäksi hän saavutti Urheilumme kasvot -teoksen, todennäköisesti Taisto Kasvion itse antamien tietojen, mukaan kaksitoista TUL:n viestimestaruutta eri vuosina. Suomen mestaruuskilpailuihin hän pystyi TUL:n uimarina osallistumaan ensimmäisen kerran 27-vuotiaana vuonna 1943.⁷ Kasvion uinti- ja uintitoimijauran raamittajana olivat sodan vuodet ja urheilun keskusjärjestöjen keskinäiset riidat, joiden seurauksena hän työläisuimarina sai useasti huomata pudonneensa poliittiseen sudenkuoppaan.⁸ Selvää on, ettei Taisto Kasvio pystynyt tai ei edes halunnut vallinneissa olosuhteissa osoittamaan kaikkia kykyjään uintiurheilijana.

Urheilu-uransa jälkeen Taisto Kasvio ansioitui uinnin valmennus- ja järjestötehtävissä. Hän toimi Työväen Urheiluliiton liittovalmentajana vuosina 1948–1955. Suomen olympiajoukkueen huoltajana hän työskenteli Helsingin olympialaisissa vuonna 1952 sekä Työväen Urheiluseurojen Keskusliiton (TUK) ja Helsingin Työväen Uimareiden (HTU) päävalmentajana vuosina 1955–1968. Suomen Uimaliiton johtokunnassa Kasvio vaikutti vuosina 1961–1972. Helsingin Työväen Uimareiden kunniajäseneksi hänet kutsuttiin vuonna 1960.⁹ Kasviolle myönnettiin ansioistaan Suomen liikuntakulttuurin ja urheilun hopeinen ansioristi.¹⁰ “Tate antoi monet neuvot meikäläisellekin aikoinaan”, vuoden 1952 olympiauintari Aulis “Aku” Kähkönen on kertonut. Viipurissa vuonna 1930 syntynyt Aulis Kähkönen edusti urallaan Helsingin Työväen Uimareita ja oli TUL:n paras rintauimari 1950-luvulla.¹¹

Taisto Kasvio nimitettiin Tapiolaan valmistuneen uimahallin hallimestariksi vuonna 1965.¹² On todennäköistä, että paikallispoliitikot valitsivat Kasvion Tapiolan uimahallin johtoon siksi, että yhteistyökykyiseksi tunnetulla miehellä arvioitiin olevan taitoja uimahallin ja uintiurheilun kehittämiseksi kasvaneessa kaupunginosassa. Kahden työvuoden jälkeen hallimestari Kasvio olikin

yksi Tapiolan Uimareiden (TapU) kahdestakymmenestä miesperustajajäsenestä, jotka kokoontuivat perustamaan uimaseuraa Mäntyviidalla sijainneeseen kahvilaan, ilmeisesti Valion baariin, keski-
viikkona 11. lokakuuta 1967. Kasvio valittiin Tapiolan Uimareiden ensimmäisen johtokunnan varapuheenjohtajaksi. Seuran puheenjohtajana toimi ekonomi Rauno Riisalo ja sihteerinä Lauri Sevola, jolla vaikutti olevan yhteyksiä poliittiseen oikeistoon.¹³ Kasvio jatkoi TapU:n johtokuntatyöskentelyn jälkeen toimintaansa Tapiolan uinnin hyväksi Tapiolan Uintitoiminnan Tuki ry:ssä, jonka johtokuntaan hänet valittiin ainakin vuodeksi 1973.¹⁴

Sosiaalisen nousun myötä Taisto Kasvion loikkaus Helsingin Työväen Uimareista porvarilliseen Tapiolan Uimareihin, joskaan ei enää aktiiviuimarina, vaikutti tapahtuneen sopuisasti. 1960-luvulla rakennetusta Tapiolasta piti tulla kaikkien yhteinen asuinalue, mutta siitä kehittyi lähinnä ylempien sosiaaliryhmien alue, jossa ei vaikuttanut olevan kysyntää työläisuumaseuralle.¹⁵ Kokonaisuuden kannalta on huomattava, että TUK:n lakkautettua toimintansa vuonna 1979 kaikki siihen kuuluneet seurat eivät suinkaan liittyneet työläisurheilun eheytyksen myötä uuteen TUL:oon, vaan noin kolmasosa entisistä TUK-seuroista jatkoi toimintaansa lajiliitoissa ja porvarillisissa urheilun keskusjärjestöissä, kuten SVUL:ssa.¹⁶ Taisto Kasvio itse kertoo näkemyksiään uinnista ja politiikasta Tapiolan Uimareiden julkaisussa vuonna 1968:

“Uimahallien määrän lisääntyessä uinnista on tullut suosittu liikuntamuoto. Niinpä se on jo osittain syrjäyttämässä eräitä muita urheilunaloja muun muassa koulujen urheilutunneilla. Uusia uimahalleja rakennetaan myös kiitettävällä vauhdilla, yleisen uintiharrastuksen lisääntyessä sitäkin kiivaammin. Pysyvätkö kaupunkien ja kuntien isät tilanteen tasalla johtaessaan tätä liikuntaharrastusta? Tuskinpa. Vain ani harvoissa urheilulautakunnissa istuu uintialan tuntijoita. Voidaan kyllä osoittaa, että paikkakunnan suosituin urheilumuoto on uinti, mutta kuitenkin tätä toimintaa ei ole johtamassa ainuttakaan alaa tuntevaa henkilöä. Lienee niin, ettei uintimiehiä kiinnosta politiikka, mutta tosiasia joka tapauksessa on, että urheilulautakunnissa ynnä muissa instansseissa paikat jaetaan

poliittisten voimasuhteiden mukaan. Omasta puolestani en kylläkään pyri mihinkään lautakuntaan.”¹⁷

Antti Kasvion karjalainen isänäiti Mila Eugenia Kasvio (o.s. Leskinen) syntyi Viipurissa 28. heinäkuuta 1917 ja kuoli 73-vuotiaana Espoossa 13. tammikuuta 1991. Ammatiltaan Mila Kasvio oli Espoon kansakoulujen uimaopettaja, joka työskenteli Tapiolan uimahallissa. Vuoteen 1936 asti Mila Kasvio edusti Viipurin Työväen Uimareita.¹⁸ Viipurilaisen seuran uimarina nuori Mila Leskinen eteni nopeasti ensin kansallisiin ja sitten kansainvälisiin työläisuintipiireihin. Hänet valittiin 18-vuotiaana, tuohon aikaan alaikäisenä,¹⁹ TUL:n viisijäseniseen uintijoukkueeseen, joka kilpaili Ruotsin, Tšekkoslovakian ja Sveitsin työläisuimareita vastaan Neuvostoliitossa Moskovassa ja Leningradissa marraskuussa 1935. Viipurilaisen uimarin Elis Hämäläisen matkakertomuksessa kuvaillaan muun muassa Moskovan uintiolosuhteita, joihin myös Mila Leskinen tutustui: “Moskovan uimalaitokset ovat loisteliaita. Urheilullisesti ne vastasivat aivan ensiluokkaisia vaatimuksia. Stalinin nimeä kantava uimalaitos, jossa toimeenpantuihin kilpailuihin me osallistuimme, kuuluu erääseen autotehdaslaitokseen, jossa työskentelee noin 30 000 työläistä. Uimalaitoksesta saa jonkinmoisen käsityksen, kun ottaa huomioon, ettei niihin kukaan pääse alitumatta lääkärin tarkastettavaksi. Jokaisen laitokselle menijän on käytävä lääkärin huoneen kautta. – – Tyylillisesti olivat venäläiset uimarit meitä päätä korkeammalla. Eihän se mikään ihme olekaan. Heillähän on useita erinomaisen päteviä uintivalmentajia. Meillähän ei niitä ole ollenkaan.”²⁰

Kotkalaisen uimarin Rauha Pulkkisen laatimassa matkakertomuksessa myös kuvaillaan TUL:n uintijoukkueen Neuvostoliittoon suuntautuneen kisamatkan vaiheita: “Matkamme Helsingistä Rajajoelle sujui hauskasti, sillä kaskuja ja vitsejä oli jokaisella aivan riittämiin asti. Rajajoelta muutimme sitten Venäjän junaan, joka vei meidät Leningradiin. Asemalla oli suuri joukko sikäläisiä uimareita ja toimihenkilöitä meitä vastaanottamassa kukin, lauluin ja valokuvaajin. Sitten meidät siirrettiin nelihenkisiin loistoautoihin, jotka veivät meidät majapaikkaamme hotelli Astoriaan. Meille suoma-

laisille oli asuntomme aivan yllättävän loistava. – – Laitettuumme itsemme kuntoon söimme aamiaisen samassa hotellissa. Vielä päivällä kävimme katsomassa kuuluisaa Iisakin kirkkoa. – – Kävimme myöskin hallissa uimassa, vaikka aikaa olikin aivan liian vähän. Matkustimme vielä samana iltana Moskovaan. Uimahalli Leningradissa oli suuri ja ajanmukainen, jossa vesi oli noin 25-asteista. – – Moskovassa kilpailuja oli saapunut seuraamaan aivan täysi katsomo. Eivät kuulemma kaikki päässeet sisällekään. – – Valtavan suuret lentokoneiden valonheittimet oli asetettu eri paikkoihin katsomoon. Ne valaisivat niin kirkkaasti, että ei juuri voinut silmiä aukaista. – – Vesi oli kirkasta kuin kristalli, näkyi aivan pohjaan saakka. – – Matkatoverini Mila Leskinen myöhästyi rintauinnissa niin pahasti lähtiessään, että toiset olivat melkein jo vedessä, kun hän lähti. Mila suoriutui kuitenkin viiden ensimmäisen joukkoon. – – Naisten 200 metrin vapaauintissa oli Milalla myöskin paljon yrittämistä, sillä voittaja Vtorova on aivan meidän miestemme tasolla. Mila oli 3:s, aika 3.15,2. – – Seuraavan päivän iltana matkustimme yöpikajunalla Leningradiin, jossa kilpailut menivät suurin piirtein samantapaisesti kuin Moskovassa.”²¹

Työväen Urheiluliiton nopein naisvapaauintari Mila Leskinen edusti Viipurin Työväen Uimareiden jälkeen Tampereen Työväen Uimareita vuoden 1936 ajan.²² Vuodesta 1937 alkaen hän siirtyi edustamaan Helsingin Työväen Uimareita.²³ 20-vuotias Mila Leskinen oli Norjan Edith Palmin jälkeen kilpailujen toiseksi menestyksekkäin naisuintari viimeisissä työläisolympialaisissa Antwerpenissä Belgiassa vuonna 1937: Leskinen voitti 100 metrin vapaauintin lisäksi 200 metrin vapaauintin työläisolympiaennätyksellä. Lisäksi hän saavutti kolmannen sijan kotkalaisten Rauha Pulkkinen ja Vieno Hillbergin kanssa 3x100 metrin viestiuintissa. Kansallisella tasolla Kasvio saavutti Urheilumme kasvot -teoksen mukaan kuusitoista TUL:n henkilökohtaista mestaruutta ja kuusi viestimestaruutta. TUL:n ja SVUL:n yhteistoiminnan käynnistyttyä Leskinen voitti muun muassa Kaatuneiden urheilijoiden muistokilpailuissa vuonna 1940.²⁴ Mila Kasvio osallistui SM-kisoihin ja voitti jo kahden lapsen äitinä Suomen mestaruuden Helsingin Työväen Uimareiden sekauintiviestijoukkueessa vuonna 1947. Uintiuransa jälkeen

hän toimi valmentajana ja uimaopettajana Helsingin Työväen Uimareissa.²⁵

Työläisuiamarit Taisto Kasvio ja Mila Leskinen tapasivat, tutustuivat ja alkoivat seurustella. He muuttivat Tampereelta Helsinkiin vuonna 1937 ja avioituivat vuonna 1938.²⁶ Taiston ja Milan perheeseen syntyi 20. helmikuuta 1944 Matti-poika, josta kehittyi vanhempiensa uintiperinteiden jatkaja. Perheen esikoinen Eva Kasvio (s. 1940) tunnettiin kirkkokonsertoijana. Antti Kasvion isä Matti Kasvio kuului vuosina 1961–1972 Suomen huomattavimpiin uimareihin, joka muutaman vuoden harjoittelun jälkeen 17-vuotiaana kohosi Suomen ja Pohjoismaiden parhaimmiston vapaa- ja perhosuintimatkoilla. Matti Kasvio saavutti uintiurallaan 22 Suomen ennätystulosta, 23 henkilökohtaista Suomen mestaruutta ja 3 henkilökohtaista Pohjoismaiden mestaruutta. Lisäksi hän ylsi kymmeneen viestimestaruuteen. Matti Kasvio edusti seuratasolla ensin Helsingin Työväen Uimareita ja jäähyttelyvuosinaan isänsä tapaan Tapiolan Uimareita. Kasvio oli Suomen joukkueessa Tokion olympialaisissa vuonna 1964, jossa hän karsiutui 100 metrin vapaauintin ja 4×200 metrin vapaauintiviestin alkuerissä. EM-kilpailuissa hän sijoittui kuudenneksi 4×200 metrin vapaauintiviestissä Itä-Saksan Leipzigissa vuonna 1962 ja kahdeksanneksi 200 metrin perhosuinnissa Hollannin Utrechtissa vuonna 1966.²⁷

Matti Kasvio (1944–2013) opiskeli Yhdysvalloissa Kaliforniassa uintivalmennuksesta tunnetussa UCLAssa (University of California, Los Angeles) ja suoritti kaupallisen tutkinnon vuosina 1965–1966. Parhaimpana uintisaavutuksenaan Matti Kasvio piti ystävänsä Mauri Johanssonin mukaan yliopistojen mestaruuskilpailuissa (NCAA)²⁸ saavuttamaansa hopeasijaa 500 jaardin vapaauintissa vuonna 1966. Koko työuransa Kasvio toimi kaupallisella alalla muun muassa Shellissä, MSD-lääkeyhtiössä ja Kiinteistömaailmassa.²⁹

Matti Kasvio kertoo uintiuransa vaiheista uuden seuransa Tapiolan Uimareiden seuralehdessä lokakuussa 1969:

“Oma innostukseni uintia kohtaan tuli suoranaishana perintönä vanhemmiltani, jotka olivat kumpikin oikeita in-

tomielisiä uinti-ihmisiä. Olisi ollut melkoinen pettymys varmaan vanhemmilleni, jos en olisi alkanut harrastaa uintia lainkaan. Mutta kuitenkin he eivät pakottaneet minua ryhtymään uimaan kilpailumielessä. Juuri tästä saankin kiittää vanhempiani, sillä selväähän on, ettei pakottamisella päästä minkäänlaisiin tuloksiin. – – Silloin, kun itse päätin alkaa uida kilpailumielessä, olin jo melko vanha ainakin nykyisiin uimarivesoihin verrattuna. Mutta tähän oli ainoastaan miinusta uralleni, sillä mitä nuorempana olisin alkanut harjoitella, sitä aikaisemmin ja nopeammin minustakin olisi tullut vaikkapa Suomen mestari. Olin jo noin 13-vuotias, kun aloin harjoitella ja kilpailla seurani riveissä, mutta vasta 15 vuoden ikäisenä minusta alkoi kehittyä niin sanottu uimari. – – En näet pärjännyt alkuunkaan esimerkiksi nuorten mestaruuskilpailuissa, joihin sain osallistua vain yhden kerran sen aikuisten sääntöjen vuoksi. Muutenkaan en ollut niitä lahjakkaimpia silloisten uimarinuorten joukossa. Mutta kaikki tulokset, joita olen urani aikana tehnyt, ovat kovan harjoituksen ja päättäväisyyden tulosta. – – Yksin en ole tehnyt minkäänlaisia tuloksia. Kaikessa, missä olen onnistunut ja myös epäonnistunut, on ollut myös valmentajani mukana. Katsonkin, etten olisi pystynyt juuri minkäänlaisiin tuloksiin, ellei minua olisi valmennettu juuri oikealla tavalla, ja että juuri oikea henkilö olisi vastannut tästä vaikeasta työstä. Vaikka monet epäilevätkin isä-valmentajasuhdetta, niin ainakin minulle se on ollut juuri se oikea tapa valmentautua. – – Mutta olkoonpa valmentaja kuka tahansa, niin katsoisin, että uimarin kehityksen välttämättömin edellytys tulla hyväksi uimariksi, on luottaa valmentajaansa mutta myös itseensä ja omiin kykyihinsä. Mutta ennen kaikkea, muistakaa, ettei mitään saa helpolla!”³⁰

Helsingin Työväen Uimareiden harjoitukset tauolla Helsingin Urheilutalon uimahallissa Kalliossa 1960-luvun alkupuolella. Taisto Kasvio keskustelemassa valmennettavansa kanssa, ja Mila Kasvio ohjeistaa altaan reunalla lämmitteliä tyttöjä. Altaassa selin päin kameraan päin seisova Matti Kasvio odottaa valmentajaisältään jatko-ohjeita. Helsingin urheilutalo valmistui vuonna 1961. Rakennushankkeen käynnisti Työväen Urheiluliiton perustama Urheiluopistoesätiö. SVUL:n uimahalli, Töölön urheilutalon uimahalli, valmistui vuonna 1967. Kuva: Mari Kasvion kokoelma.

Patrikat – liikkeelle Käkisalimesta

Antti Kasvion äidinisä Einari Patrikka syntyi Laatokan Karjalassa Sortavalassa 10. syyskuuta 1919 ja kuoli 69-vuotiaana Lahdessa 7. joulukuuta 1988. Kasvion äidinäiti Rauha Patrikka (o.s. Mäkinen) syntyi Karjalan kannaksella Käkisalmissa 29. joulukuuta 1917

ja kuoli 71-vuotiaana Lahdessa 9. toukokuuta 1989. Käkisalmissa asunut nuoripari lähti evakkoon talvisodan seurauksena vuonna 1939 ja avioitui toukokuussa 1941.³¹ Einari ja Rauha Patrikka olivat opintiellä Käkisalmen yhteislyseon kasvatteja. Rauha ehti valmistua ylioppilaaksi ennen evakkoon lähtöä kevään 1938 päätteeksi, mutta kaksi vuotta nuoremman suojeluskuntalaisen, vänrikinä ja luutnanttina jatkosodassa 17. kesäkuuta 1941–29. marraskuuta 1944 palvelleen Einarin lyseo-opinnot keskeytyivät talvisodan vuoksi.³²

“Rauha-mummo oli perimätiedon mukaan piirinmestari rintauinnissa. Einari oli myös uimaseuralainen”, Antti Kasvio muistaa isovanhemmiltaan kuulleen. “Einarin mahdollisesta kilpaurasta minulla ei kuitenkaan ole tietoa”, Kasvio kertoo.³³ Einari-uki ja Rauha-mummo todellakin olivat uimaseuralaisia. He olivat urheilullisia, selvästi ryhdikkäitä, riskejä ja reippaita yhteislyseolaisia, joiden elämänhallintataidot ilmenivät monin tavoin siirtolaisina myöhemmissä raskaissa elämänvaiheissa. Töihinkin oli ryhdyttävä todennäköisesti varhain: Einari työskenteli opintojensa ohella Waldhofin Käkisalmen tehtaan rakennusosastolla ainakin kesällä 1938.³⁴ Luultavasti hänen työntekonsa opiskelun ohella alkoi aikakaudelle tyypillisesti jo huomattavasti nuorempana. Einarin työstäväksi valikoitunut Rauha Patrikka oli selvästi valovoimainen nuori nainen. Käkisalmen Sanomat uutisoi heinäkuussa 1935, kuinka ”tämänkin kilpailun voitti reipas Käkisalmen uimaritöiden kukkanen Rauha Mäkinen”.³⁵ Uintiharrastukseen Einari ja Rauha kiinnittyivät aikana, jolloin vedenpelko ei varsinkaan heidän vanhempiensa ja isovanhempiensa sukupolvilla ollut lainkaan harvinaista. On arvioitu, että 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa suomalaisista ainoastaan noin joka kymmenes oli uimataitoinen.

Antti Kasvion Rauha-mummo ja Einari-uki olivat molemmat Käkisalmen Uimareiden parhaimpia urheilijoita. Käkisalmen Sanomat uutisoi elokuussa 1933, kuinka vielä 15-vuotias “Rauha Mäkinen saavutti 200 metrin rintauinnissa erittäin huomattavan tuloksen 3.32. Tällä tuloksellaan hän nousee maamme maaseutu-ujattarien eturiviin, joten hänellä lienee sijoittautumismahdollisuuksia Suomen uintimestaruuskilpailuissa, jos hän niihin osallistuu”.³⁶ Suomen mestaruuskisoihin Rauha Mäkinen ei tietävästi

osallistunut. Vuoden 1933 Suomen uintitilastossa Mäkinen sijoitui viidenneksi 100 metrin rintauintin tuloksellaan 1.33,5. Kärki-paikalla oli Helsingfors Simsällskapin Greta Nyman ajalla 1.31,1. Antin toinen mummo, ennen kaikkea vapaauimarina ansioitunut Viipurin Työväen Uimareiden Mila Leskinen oli samassa rintauintitilastossa 19:s. Tilastossa Leskinen ja muut TUL:n uimarit oli erotettu Suomen Uimaliiton edustajista tähtimerkillä. SM-kisaoikeudellisista Suomen Uimaliiton uimareista Rauha Mäkinen oli Suomen kolmanneksi nopein rintaumari vuonna 1933.³⁷ Siten hänellä olisi ollut hyvät eväät edetä SM-mitaliuimariksi. Kolme vuotta myöhemmin Mäkinen ui 200 metriä rintauintia jo aikaan 3.27,9.³⁸ Mäkinen ei ollut pelkästään rintaumari, vaan häneltä luonnistui sujuvasti tarvittaessa myös vapaauinti. Ainakin kerran hän osallistui myös uimahyppykisaan.³⁹ Mäkinen voitti kotikisoissa lyhyellä radalla vuonna 1936 Käkisalmen Sanomien uintiuutisen mukaan ”varmasti naisten 100 metrin vapaauintin ajalla 1.23,6. Anna-Liisa Silvennoinen jaksoi alussa pysyä hänen rinnallaan, mutta jäi lopussa kiistattomasti.”⁴⁰

Einari Patrikasta Käkisalmen Sanomat uutisoi esimerkiksi 30. heinäkuuta 1938: ”Aurinkoinen uimajuhla korkeatasoisine kilpailuineen pidettiin Käkisalmen uimalaitoksessa. – – Miesten 100 metrin vapaauinti oli harvinaisen tasaväkinen ja vielä viimeisessä käänteessä olivat kaikki kolme tasoissa. Loppusuoralla kilpailu ratkesi niukasti Patrikan eduksi Mattilan jäädessä selvästi hänestä ja Rinteestä. Tulokset: 1) Einari Patrikka 1.12,7, 2) Veikko Rinne 1.13,1, 3) Arvo Mattila 1.15,6.”⁴¹ Myös Rauha Mäkisen sisar Ilona⁴² ja Einari Patrikan veli Ilmari⁴³ olivat hyvinkin kyvykkäitä uimareita.⁴⁴ Käkisalmelaisten uimareiden kilpaileminen ei suinkaan rajoittunut Karjalan kannakselle. Nelikosta ainakin Rauha kisaili myös Etelä-Karjalassa Lappeenrannassa ja Laatokan Karjalassa Sortavalassa vuonna 1933.⁴⁵ Seuraavana vuonna hän matkusti muun muassa Pohjois-Savoon Kuopion Uimaseuran järjestämiin kisoihin.⁴⁶

Käkisalmemme-teoksessa Puola–Suomi-uintimaaottelussa vuonna 1939 100 metrin vapaauintin Suomen ennätysajalla 1.14,7 voittanut⁴⁷ Suomen mestari⁴⁸, Anna-Liisa ”Ansa” Silvennoinen (s. 1919), todistaa Rauha Mäkisen ja Einari Patrikan aktiivisuudes-

ta uimaseuratoiminnassa: ”Käkisalmen Uimarit piti uimakoulua. Suoritimme merkkejä ja olimme kuviokellunnassa joukon jatkona. – – Muistan uimaopettajan, nimeltään Kakkonen.⁴⁹ Hänen jälkeensä tuli Veikko ‘Vekarias’ Niemelä, jolla oli Helsingissä Terpsichore-salonkitanssikoulu myöhemmin 1930-luvulla. Veljeni Lauri ja Rauha Patriikka olivat myös uimaopettajina. – – Seuralla oli vilkasta toimintaa varsinkin juuri ennen talvisotaa. Kantavina voimina olivat Patrikat.”⁵⁰

Anna-Liisa Silvennoisen mainitsemasta Käkisalmen Uimareiden toiminnan vilkkaudesta ja uintivoimasta ennen sotavuosia todistaa myös seuraottelumenestys heinäkuussa 1938, jolloin Käkisalmen Uimarit voitti Lahdenpohjan Uimaseuran pistein 37–23. Kisassa Anna-Liisa Silvennoinen ui 50 metrin vapaauintissa ajan 33,6, joka oli puoli sekuntia parempi kuin helsinkiläisen Ada Onnelan⁵¹ saavuttama aikaisempi Suomen ennätystulos vuodelta 1926. Seuraottelussa Rauha Mäkinen ja Einari Patriikka menestyivät henkilökohtaisten lajien lisäksi viesteissä: molemmat kuuluivat Käkisalmen Uimareiden voitokkaisiin viestijoukkueisiin.⁵²

Jyväskylästä Västeråsiin

Einari ja Rauha Patrikan tytär, Antti Kasvion äiti Ulla Patriikka, syntyi Jyväskylässä 10. huhtikuuta 1946. Perheen esikoinen Jouko Patriikka syntyi Jyväskylässä 7. toukokuuta 1942, ja perheen kuopus Anu Patriikka näki päivänvalon Västeråsissa 29. elokuuta 1958. Patrikat muuttivat Jyväskylästä Västeråsiin keväällä 1952 sen jälkeen, kun Einari oli käynyt etsimässä töitä Käkisalmesta lähtöisin olleen uimarikaverinsa Pekka Tanin⁵³ kanssa Brasiliassa asti. Etelä-Amerikasta miehille ei töitä kuitenkaan löytynyt. Helsingistä laivalla kaukomaille suunnanneet miehet eivät kehdanneet palata Suomeen, josta Ulla Patriikka-Jokisen mukaan oli ”lähdetty vähän henkseleitä paukutellen”. Brazilian-matkan jälkeen Einari Patrikalle löytyi töitä Pekka Tanin kaverin avustuksella Västeråsista Ruotsista, jonne Ulla, Jouko-veli ja Rauha-äiti matkustivat matkustajahöyrylaiva S/S Oihonnalla. Työpaikka Västeråsissa järjestyi ASEAN valimosta,

josta hiilen luonnissa kasvonsa mustanneella Einarilla oli tapana heittää tilipussi kesken töiden aidan yli perheelleen ruokaostoksia varten. Jo lyseon lukioluokalla Käkisalmissa olleen ja upseerina sodassa palvelleen Einari Patrikan työ Västeråsissa oli aluksi ruumiillista ja matalapalkkaista. Elämä Ruotsissa olikin ensivaiheessa Ulla Patriikka-Jokisen mukaan melko vaatimatonta. “Joskus muistan tunteneeni nälkää”, Patriikka-Jokinen kertoo. Valimossa ilmeisen kyvykkääksi ja kunnianhimoiseksi arvioitu Einari oppi nopeasti ruotsia, sai perheineen Ruotsin kansalaisuuden ja eteni ASEAssa piirtäjäksi. Rauha-vaimo siivosi yhtiön johtajien koteja. “Opittuaan ruotsia äiti pääsi ASEAn konttoristiksi. Työnsä ohella isä alkoi opiskella Hermods-opiston kirjekurssilla insinööriksi. Tentit järjestettiin kesäisin Malmössä”, Ulla Patriikka-Jokinen muistaa. Patrikat työskentelivät västeråsilaissä ASEAssa historiallisina aikoina: yhtiön edustajat esittelivät keinotekoisia timantteja 23 vuoden tutkimisen jälkeen helmikuussa 1953.⁵⁴

Ulla Patriikka-Jokinen oppi uimaan ennen Ruotsiin lähtöä 4–5-vuotiaana Köhniönjärven Jyväskylässä, kun uimaopettaja-taustaiset “äiti ja isä heittelivät minua vedessä edestakaisin”. Patriikka-Jokinen kertoo kuulleen vanhemmiltaan, että he olivat perustamassa uimaseuraa Jyväskylään sodan jälkeen. Ajallisesti, paikallisesti ja kulttuurisesti on mahdollista, että Patrikat olivat muiden mukana synnyttämässä porvarillista Vaajakosken Uimaseuraa, joka perustettiin vuonna 1946. Työläisuimaseura Jyväskylän Saukot, joka perustettiin vuonna 1947, ei sen sijaan sovi Rauha ja Einari Patrikan kulttuuritaustaan. Keski-Suomen ensimmäinen uimaseura, porvarillinen Jyväskylän Uimaseura, perustettiin jo vuonna 1914. “Kun kävin Ruotsissa neljättä luokkaa, koulussa järjestettiin 33 metrin uintikilpailut 16,5-metrisessä altaassa. Käännöksiä alettiin harjoitella viikkoa ennen kisoja. Voitin koululaiskisan, ja minua pyydettiin mukaan Västerås Simsällskapiin. Harjoituksia oli aluksi kerran viikossa kaupungin uudessa uimahallissa, jossa oli 25-metrinen pääallas. Hiljalleen harjoitusten määrä lisääntyi. Nuori valmentajamme Kalle Söderström oli tosi kiva. Hän antoi meidän tyttöjen roikkua mopon perässä pyörinemme. Kallen neuvo uintiin oli: älä päästä ketään edelle”, Patriikka-Jokinen kertoo.⁵⁵

Helsingistä Heinolaan

Einari ja Rauha Patrikka muuttivat perheineen Västeråsista Etelä-Haagaan Helsinkiin kymmenen Ruotsissa vietetyn vuoden jälkeen elokuussa 1962. Tuolloin Einari ja Rauha Patrikka saivat töitä ruotsalaisen Höganäs-yhtiön suomalaisesta tytäryhtiöstä. Tuolloin 16-vuotiaalle, suomea hieman murtaen puhuneelle Ulla-tyttarelle anottiin ja saatiin nopeasti Suomen kansalaisuus. Ennen Suomeen paluuta Jouko-veli oli ehtinyt suorittaa asevelvollisuutensa Ruotsissa. Patrikka-Jokisen uintiura jatkui Västerås Simsällskapin jälkeen Helsingin Työväen Uimareissa, vaikka toimihenkilöperhe karsasti työläisuimaseuraa. “Ei HTU:hun! Siitä saat ikuisen leiman!” Einari ja Rauha olivat tytärtään painokkaasti valistaneet. Henkilökohtaisin perustein teini-ikäisen uimarityön ensimmäiseksi suomalaiseksi seuraksi valikoitui kuitenkin Helsingin Työväen Uimarit, jossa ui Matti Kasvio. Hänet Ulla oli tavannut ensimmäisen kerran jo ennen Suomeen muuttoa. Valmentajana HTU:ssa oli Taisto Kasvio, joka valmensi ensisijaisesti poikaansa Mattia. “Jos Matti oli kipeänä, ei Taistokaan uintiharjoituksiin saapunut”, Patrikka-Jokinen muistaa. Matti Kasvion uintiura jatkui Yhdysvalloissa vuosina 1965–1966. Suomeen palattuaan Kasvio jatkoi ui edelleen HTU:ssa. Ulla Patrikka loikkasi porvariseura Vetehisiin,⁵⁶ aikaisemmalta nimeltään Ylioppilasuimareihin, vuosiksi 1967–1968, ja päätti tavoitteellisen urheilu-uransa Meksikon olympialaisiin. Osaksi Patrikan ansiosta Vetehiset oli Suomen menestynein uimaseura vuosina 1967–1969, jolloin seura voitti SM-kisojen Kalevan maljan kolmena vuotena peräkkäin. Ulla Patrikka-Jokinen kertoo: “Vetehisissä valmentajana toimi muun muassa Matti Turpeinen, joka valmensi Marju Tillya ja minua. Matti kuljetti meitä kisoihin Mini-autollaan. Kun treenit sujuivat hyvin, Matti saattoi viedä meidät pirttelölle. Matti valmensi myös siskoani Anua uimahypyissä. Hän saavutti lajissa kolme Suomen mestaruutta 3 metrin ponnahduslaudalta vuosina 1972–1975. Anu ylsi myös nuorten Pohjoismaiden mestariksi.”⁵⁷

Ulla Patrikka oli ensimmäinen kansainvälisesti huomattava suomalainen selkäuimari, joka sijoittui 100 metrillä kuudenneksi

Västerås Simsällskapin Ulla Patrikka ja Gerd Wedberg kisojen jälkeisissä tunnelmissa. Juuri ennen Suomeen muuttoa 16-vuotias Ulla Patrikka ui Ruotsin Uimaliiton Simsport-lehden mukaan sensaatiomaisesti Ruotsin mestaruuskilpailuissa vuonna 1962. Tuolloin hän sijoittui 100 metrin vapaauintin semifinaalissa viidenneksi ja paransi ennätystään noin neljä sekuntia. Vapaauintin loppukilpailussa Patrikka oli kahdeksas ja selkäuinnissa viides. Näistä lähtökohdista uintiuraa oli luontevaa jatkaa uintiurheilumyönteisessä perheessä Suomessa. Kuva: Ulla Patrikka-Jokisen kokoelma.

Utrechtiin EM-kilpailuissa vuonna 1966. Samoissa kilpailuissa hän kuului Suomen sekauintiviestijoukkueeseen Kouvolan Uimareiden Ulla Suvannon, Marjaniemen Uimareiden Eila Pyrhösen ja Vetehisten Marju Tillyn kanssa. Kansainvälisen menestyksen lisäksi

Patriikka saavutti Suomen ennätyksiä, 11 henkilökohtaista Suomen mestaruutta ja 12 viestikultaa. Tokiossa järjestetyissä universiadeissa Patriikka sijoittui 100 metrin selkäuinnissa neljänneksi vuonna 1967. Samana vuonna hän voitti 100 metrin selkäuinnissa Pohjoismaiden mestaruuden. Seuraavana vuonna Meksiko Cityn olympialaisissa 22-vuotias Ulla Patriikka kilpaili 100 metrin ja 200 metrin selkäuinnissa. 100 metrillä hän ylsi välieriin, ja 200 metrillä urakka jäi alkuerään.⁵⁸ “Kilpailupaikan sijainti korkealla merenpinnasta teki uimisesta rankkaa, mutta muuten matka oli mukava”, Ulla Patriikka-Jokinen kertoo.⁵⁹ Ulla Patriikka valmistui ylioppilaaksi yksityisestä helsinkiläisestä Nya Svenska Samskolanista vuonna 1965. Ruotsin kielen taitoisena opiskeli Handelshögskolanissa Helsingissä ja valmistui diplomiekonomiksi vuonna 1969. Ensimmäinen työpaikka Ulla Patriikalle järjestyi vientisihteerinä ennen tutkinnon valmistumista Fredrikssonin lakkitehtaasta. Myöhemmin hän toimi kielenkääntäjänä ja projektisihteerinä Outokumpu Oy:ssä ja Jaakko Pöyryllä.⁶⁰

Uinti yhdisti Ulla Patriikkaa ja Matti Kasviota. Heidän ystävytensä tiivistyi seurusteluksi. Lopulta 25-vuotias Matti Kasvio ja 23-vuotias Ulla Patriikka avioituivat heinäkuussa 1969 ja saivat kaksi lasta: Mari syntyi marraskuussa 1970 ja Antti joulukuussa 1973. Rauha-mummo jättäytyi 53 vuoden iässä pois töistä Marin syntymän jälkeen, jolloin hän alkoi hoitaa Maria ja sittemmin myös Anttia. Ullan ja Matin nuoruudenavioliitto purkautui vuonna 1978.⁶¹

Einari ja Rauha Patriikka viettivät Suomen palattuaan ensin vapaa-aikaansa ja sitten eläkepäiviään Heinolassa, jonne sijoitettiin sodan alettua huomattava määrä Laatokan Karjalasta ja Karjalan kannakselta tulleita siirtolaisia. Yksittäisistä paikkakunnista nimenomaan Käkisalimesta ja Käkisalmen maalaiskunnasta tulleiden määrä oli huomattava. Heinolassa Käkikadun kodissaan Einari ja Rauha kohtasivat monia ystäviä lapsuuden ja nuoruuden Karjalan kunnailta. Heidän talonsa oli alun perin Rauha Patriikan vanhempien Frans Mäkisen (1885–1953) ja Maria Mäkisen (o.s. Jantunen, 1893–1966) rintamamiestalo.⁶²

Ulla Patriikka-Jokinen muistelee sukunsa taloa Heinolassa:

Kylmästä lämpimään. Ulla Patriikka kroolaa ja Kurt Sundqvist seuraa syksyistä harjoitusta Helsingin Uimastadionilla syksyllä 1968, jolloin Patriikka oli valmistautumassa lokakuussa alkaneisiin Meksikon olympialaisiin. Kurt "Kurre" Sundqvist oli Laaksolahden Virin kasvatti ja uintivalmentaja, joka valittiin vuonna 1967 Suomen Uimaliiton toiminnanjohtajaksi. Sundqvist oivalsi, että kaikkea valmennusosaamista ei tarvitse keksiä itse, vaan sitä voi hakea myös ulkomailta. Kuva: Ulla Patriikka-Jokisen kokoelma.

“Frans-uki ja Maria-mummo saivat karjalaisina siirtolaisina sodan jälkeen rakennustontin Heinolasta. Ensin tontille rakennettiin pihamökki ja sitten naapurin kanssa yhteinen piharakennus. Lopuksi rakennettiin talo. Mummo ja uki asuivat alakerrassa. Saimi-täti, mummon sisko, asui yläkerrassa yhdessä huoneessa, ja toisessa huoneessa oli vuokralainen. Peräkammarissa mummo piti kortteerimiehiä, jotka maksoivat asumisesta ja mummon heille laittamasta

ruoasta. Myös pihamökissä oli vuokralaisia. Piharaken-
nuksessa oli huussi, muutama lehmä ja kanoja. Mummo
myi voita ja munia, joita ihmiset tulivat ostamaan. Tontin
ulkopuolella oli tunkio, jonne jätteet heitettiin. Käkika-
dulla asui todellakin monia Käkisalmesta lähteneitä. Heitä
olivat muun muassa Vilmit, Passit, Värälät ja Norkot.”⁶³

Myös Antti ja Mari Kasvio viettivät lapsuudessaan runsaasti
aikaa äidin suvun talossa Heinolassa, jossa käytiin myös uima-
hallissa. Mummo piti uimisesta, mutta Einari-uki keskittyi Antin
kanssa ennen kaikkea saunomiseen. Saunasta he valitsivat paikan
läheltä saunan ovea, koska Heinolassa virinnyt kilpasaunomis-
kulttuuri edellytti mahdollisuutta nopeaan ulospääsyyn saunasta.
Löylyssä oli usein esimerkiksi ”Matto” ja monia muita erilaisista
istuma-alustoistaan lempinimiä saaneita miehiä. Saunomisen maa-
ilmanmestaruuskilpailut järjestettiin Heinolassa vuosittain 1999–
2010. Tapahtumassa kisan voitti kilpailija, joka istui pisimäpään
jatkuvasti kuumenevassa saunassa.⁶⁴

Mari Kasvio muistaa: ”Uki ja mummo olivat hitsautuneet yh-
teen. Rakkaus oli syvää ja nähtävissä vielä vanhoilla päivillä. Lo-
pulta he jättivät maallisen vaelluksenkin lähes yhtaikaa. Uki ja
mummo selvästi nauttivat Heinolassa asumisesta. Siellä heillä oli
hyvät oltavat. He selvästi pitivät siitä, kun olimme paljon Antin
kanssa Heinolassa. Puuhailimme kaikkea ihanaa yhdessä. Ukilla
ja mummolla oli Volkkari-paku, josta oli tehty matkailuauto. Au-
ton takaosassa oli laveri, jolla me neljästään nukuimme. Kävimme
leireilemässä muun muassa Pistohiekassa ja Kuortin markkinoilla.
Yhtenä kesänä uki rakensi meille pihamaalle korkeushyppytelineen,
ja hypimme korkeutta patjalle. Kesät mummolassa olivat todella ki-
voja! Tietysti uimme paljon järvessä ja uimahallissa. Hiihtolomalla
hiihdimme paljon. Saimme koulusta sellaiset hiihtokortit, joihin
täytettiin päivittäiset hiihtokilometrit. Kisasimme siitä, kenellä oli
kouluun palatessa eniten hiihdettyjä kilometrejä. Ei taida sellaisia
hiihtokortteja enää olla.”⁶⁵

Selvää on, etteivät entiset käkisalmelaiset jälkeläisineen sul-
je silmiään Karjalaan liittyviltä muistoilta. He tuntevat edelleen

kuuluvansa Käkisalmeen, jossa he saivat elää, kunnes kotiseudusta jouduttiin luopumaan sodan seurauksena. Tunnesiteet kuulumisesta johonkin suurempaan, suomalaisuuteen, heimoon, sukuun ja sukupolvien ketjuun, vaikuttavat yleisesti höllentyneen, mutta uusimaalaisissa Antti ja Mari Kasvion perheissä suvun karjalaisiin juuriin suhtaudutaan kunnioittavasti hämäläisyyttä unohtamatta.

Antti viisikymppinen – mies tärkeissä rooleissa

Antti Kasvio polveutuu karjalaisista ja hämäläisistä suvuista, joiden jäsenet ovat kilpailleet uintiurheilijoina maailmanlaajuisissa arvokilpailuissa 1930-luvulta alkaen. Suomalaista uintiurheilukulttuuria monissa rooleissa edistäneet Kasvion lähisukulaiset ovat saavuttaneet työläisolympiavoittoja, Pohjoismaiden mestaruuksia, Suomen mestaruuksia, Työväen Urheiluliiton mestaruuksia sekä Pohjoismaiden, Suomen, työläisolympialaisten ja Työväen Urheiluliiton ennätyksiä 1930-luvulta alkaen. Näistä lähtökohdista Antti Kasvio aloitti uintiuransa tunnettujen uimarisukujen jälkeläisenä.

Antti Kasvion 50-vuotisjuhlaulkaisussa Sinivalkeiden Speedojen voittokulku (2023)⁶⁶ kerrotaan, että Antti Kasvion ylisukupolvinen uintiharrastus alkoi lapsuuden vesileikeistä ja jatkui 10-vuotiaana Laaksolahden Virissä. Huolimatta siitä, että hänen vanhempansa ja isovanhempansa olivat uimareita, Kasviota ei erityisesti ohjattu kilpauimariksi, vaan hän sosiaalistui uintiharrastukseen seuraamalla uinnista innostunutta sisartaan. Laaksolahdessa Espoossa asunut Kasvio kehittyi määrätietoisen harjoittelun myötä ensin Leppävaaran uimahallissa ja sitten Espoonlahden uimahallissa. Hänen urheilu-uransa välietappeja olivat nuorten ja yleisen sarjan Suomen mestaruudet ja Suomen ennätysuinnit, joihin Kasvio ylsi jo varhaisina teinivuosinaan. Kasvion yltäminen Euroopan parhaimmaksi nuoreksi uimariksi käänsi hänen uransa huippuvaiheeseen.

Opiskelun keskeyttäminen peruskoulun jälkeen ja perheen taloudellinen tuki mahdollistivat Antti Kasvion asettautumisen ammattiurheilijaksi. Edellytykset Kasvion huippu-uralle loivat kunnianhimo, korkea harjoittelumoraali, perhe, kasvattajaseura, valmentajat, kaverit ja muut tukijat. Kyvykkään Antti Kasvion oikea-aikainen eteneminen harrastamisen vaiheesta seuraavaan johti lopulta huomattavaan menestykseen vuonna 1992, jolloin täysi-ikäistynyt huippu-uimari ilahdutti itseään, läheisiään ja Suomen kansaa saavuttamalla olympiaprônssin. On esitetty, että Kasvio oli niin suuri lahjakkuus, että hän olisi yltänyt menestykseen myös toisenlaisilla valmennusmetodeilla.

Seuraavina vuosina Antti Kasvio ylsi kahdesti Euroopan mestariksi ja kahdesti maailmanmestariksi. Vuosina 1992–1994 Antti Kasvio oli maailman menestynein 200 metrin vapaauimari. Kasvion uintiuran huippuvaihe kesti seitsemän vuotta, kun sen asettaa ajallisesti kahden rajapyykin, vuoden 1989 nuorten EM-kilpailuiden ja vuoden 1996 Atlantan olympialaisten väliin. Urheilu opetti varsinkin uransa alkuvaiheessa julkisuutta vältteltyä nuorta Antti Kasviota tunnistamaan ja säätelemään tunteita. Urheilu tuotti hänelle iloa, riemua, onnistumista ja jännitystä mutta myös epävarmuutta, turhautumista ja pettymystä.

Urheilussa, työelämässä ja muilla sosiaalisilla kentillä opitut taidot ovat muokanneet maailman parhaimmasta uimarista leppoisan mutta tarvittaessa räväkän, myönteisesti elämään suhtautuvan 50-vuotiaan suomalaisen miehen. Uintisukujen perillinen Antti on aviomies, isä ja huippu-uimarityttärensä valmentaja, joka antaa läheisilleen jakamattoman huomionsa huippu-urheilijan määrätietoisuudella ja suorituskyvyllä. Perheenisän ja valmentajan rooleissa ei ole lomia. Vapaa-ajallaan legenda mielellään lukee, ui ja pelaa vesipalloa.

Lähteet

Haastattelut

Kasvio, Antti 26.10.2022, 20.1.2023.

Kasvio, Mari 18.11.2022, 14.1.2023.

Patriikka-Jokinen, Ulla 19.4.2023.

Kirjallinen tiedonanto

Patriikka-Jokinen, Ulla 17.11.2022, 29.11.2022.

Lehdet

Aamulehti 13.10.1933.

Ajan Suunta 4.8.1939.

Demokraatti 26.4.2021.

Helsingin Sanomat 18.8.1935, 16.3.1942, 26.11.1994, 6.9.2013.

Ilta-Sanomat 7.9.2013.

Kansan Lehti 30.7.1936, 15.7.1937.

Käkisalmen Sanomat 8.8.1933, 10.10.1933, 16.8.1934, 2.7.1935, 27.8.1935, 25.8.1936, 26.8.1937, 2.8.1938, 18.8.1938, 27.8.1938, 30.8.1938, 26.8.1939.

Nuori Oikeisto 11/1947.

Suomen Sosialidemokraatti 10.6.1937.

Sydän-Hämeen Lehti 6.2.2018.

Tapiolan Uimarit ry:n jäsenjulkaisu 1968, lokakuu 1969, joulukuu 1972.
Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHTO, arkisto.

TUL-lehti 27.7.1943, 15.8.1944.

Työläisnaisten Urheilulehti 1/1936.

Sähköiset lähteet

Sotapolku.fi. Jouko Einari Patriikka, luettu 6.12.2022.

Svensksimidrott.se. Simsport 1962/8, luettu 16.2.2023.

Yumpu.com. SVUL:n toimintakertomus 1938, Suomen Uimaliiton vuosikertomus 1937–1938, luettu 28.1.2023.

Kirjallisuus

Hentilä, Seppo (1982). Suomen työläisurheilun historia I. Työväen Urheiluliitto vuosina 1919–1944. Työväen Urheiluliitto.

Hentilä, Seppo (1987). Suomen työläisurheilun historia III. Työväen Urheiluliitto vuosina 1959–1979. Työväen Urheiluliitto.

Kari, Onni (2018). Toinen Espoo. Espoon työväenliikkeen historia vuosina 1950–1984. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, poliittinen historia, pro gradu -tutkielma.

Matkaniemi, Tero (2021). Aulis Kähkönen – pula-ajasta Olympian altaisiin. Teoksessa Selviytyneet – uimareiden elämänkohtaloita. Kai Hagelberg, Aulis Kähkönen, Urpo Sirén. Speedo Masters Finland ry.

Matkaniemi, Tero (2023). Antti Kasvio – mies täynnä suorituskykyä. Teoksessa Sinivalkeiden Speedojen voittokulku – Antti Kasvion 50-vuotisjuhlajulkaisu. Toimittanut Tero Matkaniemi. Speedo Masters Finland ry.

Mustonen, Pertti (2006). Sata altaassa: Suomen Uimaliitto vuosina 1906–2006. Suomen Uimaliitto.

Rantala, Risto ja Siukkonen, Markku, toimittaneet (1976). Urheilumme kasvot 4. Oy Scandia Kirjat Ab.

Silvennoinen, Anna-Liisa (2001). Lapsuuteni Käkisalmissa. Teoksessa Käkisalmeni. Toimittaneet Simo Kärävä ja Olli Tenkanen. Käkisalmen Kaupungin Rouvasväen Yhdistys ry. Saarijärvi.

Siukkonen, Markku ja Arponen, Antti O. (2001). Suuri olympiateos. Urheilukunniamme puolustajat. Suomen olympiaedustajat vuosina 1906–2000. Graface.

Teräsvirta, Paavo (1956). Suomen Uimaliitto vuosina 1906–1956. Suomen Uimaliitto.

Viipurin Työväen Uimarit vuosina 1926–1936. 10-vuotisjuhlajulkaisu. Viipuri.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Antti Kasvio 26.10.2022.
- 2 Sydän-Hämeen Lehti 6.2.2018.
- 3 Rantala ja Siukkonen 1976, 846–847.
- 4 Kansan Lehti 30.7.1936.
- 5 Suomen Sosialidemokraatti 10.6.1937.
- 6 Kilpailun neljä joukkuetta olivat merivoimat, maavoimat, Kannaksen joukkue ja Syvärin joukkue, todennäköisesti Helsingin Sanomat 16.3.1942, Raimo Haavikon leikekirja, Raimo Haavikon kokoelma.
- 7 Rantala ja Siukkonen 1976, 846–847; TUL:n uintimestaruuksista uitiin Tampereella Palomäen uimalaitoksessa 12.8.–13.8.1944: ”Vanhat kiistakumppanit Kasvio ja Ryhänen olivat ilmoittautuneet selkäuinnin mestaruudesta kiistelemään. Heti ensi vedoista saattoi todeta Kasvion hallitsevan kilpailua. Hän erkani veto vedolta Ryhäsestä ja saavutti olosuhteisiin nähden hyvän ajan”, TUL-lehti 15.8.1944.
- 8 Heinäkuussa 1943 Helsingin Humallahdessa järjestettiin ensimmäisen keran Suomen uintimestaruuskilpailut, jossa mukana oli myös TUL:n uimareita. ”Miesten 100 metrin vapaauintissa nähtiin Purasen veljekset Jyry ja Raju sekä Kasvio ja Komppa kauhomassa kohtalaisesti.” Mitalisijoille Taisto Kasvio ei yltänyt, TUL-lehti 27.7.1943.
- 9 Rantala ja Siukkonen 1976, 846–847.
- 10 Helsingin Sanomat 26.11.1994; Siukkonen 2001, 118.
- 11 Ilta-Sanomat 7.9.2013; Siukkonen 2001, 118; Matkaniemi 2021.
- 12 Rantala ja Siukkonen 1976, 846–847.
- 13 ”Vastalause vainottuna olemiseen. Pääkaupungin oikeistonuorison taistelutervehdys oikeistonuorisolle kautta maan.” Allekirjoittajana Lauri Sevola, Nuori Oikeisto 11/1947.
- 14 Tapiolan Uimarit ry:n jäsenjulkaisut 1968 ja joulukuu 1972.
- 15 Kari 2018, 18.
- 16 Hentilä 1987, 438–439.
- 17 Tapiolan Uimarit ry:n jäsenjulkaisu 1968.
- 18 Rantala ja Siukkonen 1976, 846; Viipurin Työväen Uimarit vuosina 1926–1936, 4.

- 19 Täysi-ikäisyyden rajana oli vuosisatojen ajan 21 vuotta, kunnes vuodesta 1969 alkaen jo 20-vuotiaat tulivat täysi-ikäisiksi. Toisaalta tätä ikää nuorempina vanhempien, holhoojan tai presidentin luvalla avioliiton solmineet katsottiin myös täysi-ikäisiksi. Vuodesta 1976 alkaen ikäraja on ollut 18 vuotta.
- 20 Viipurin Työväen Uimarit vuosina 1926–1936, 11–13. TUL:n joukkueessa Neuvostoliitossa kilpailivat Väinö Leskinen, Saarinen, Rauha Pulkkinen, Elis Hämäläinen ja Mila Leskinen. Joukkueen uimari Väinö Leskinen toimi myöhemmin ministerinä ja kansanedustajana. Värikkäänä persoonana tunnettu Leskinen oli 1950- ja 1960-luvuilla yksi huomattavimmista Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen poliitikoista. Leskinen edusti seuratasolla Helsingin Työväen Uimareita. Leskinen toimi myöhemmin myös Työväen Urheiluliiton pääsihteerinä vuosina 1940–1943 ja puheenjohtajana vuosina 1951–1955.
- 21 Työläisnaisten Urheilulehti 1/1936.
- 22 Kansan Lehti 30.7.1936.
- 23 Kansan Lehti 15.7.1937.
- 24 Hentilä 1982, 503.
- 25 Rantala ja Siukkonen 1976, 846; Antwerpenin 200 metrin vapaauintia selostettiin TUL-lehdessä: "Mila Leskinen näytti jälleen kerran tahtia voittaen erinomaisella ajalla, joka on noin sekunnin mestaruuskilpailuissa uimaansa ennätystä parempi. Norjalainen Hjördis Berger oli varma kakkonen", TUL-lehti 3.8.1937.
- 26 Demokraatti 26.4.2021.
- 27 Rantala ja Siukkonen 1976, 845–846.
- 28 NCAA perustettiin vuonna 1906 nimellä Intercollegiate Athletic Association. Nykyisen nimen järjestö otti käyttöönsä neljä vuotta myöhemmin. Ensimmäiset kansalliset korkeakoulujen väliset yleisurheilumestaruuskilpailunsa NCAA järjesti vuonna 1921. Järjestö laajensi sen jälkeen toimivaltaansa vaihteittain muihin lajeihin ja niiden yliopistourheiluliittoihin.
- 29 Helsingin Sanomat 6.9.2013.
- 30 Tapiolan Uimarit ry:n jäsenlehti, lokakuu 1969.
- 31 Ulla Patriikka-Jokinen 17.11.2022.
- 32 Sotapolku.fi. Einari Patriikka, luettu 6.12.2022.
- 33 Mari Kasvio 18.11.2022.
- 34 Käkisalmen Sanomat 27.8.1938.

- 35 Käkisalmen Sanomat 2.7.1935.
- 36 Käkisalmen Sanomat 8.8.1933.
- 37 Aamulehti 13.10.1933.
- 38 Käkisalmen Sanomat 25.8.1936; Naisten 200 metrin rintauinnin Suomen ennätys 3.13,8 oli Anja Lappalaisen nimissä. Hän ui Oslossa vuonna 1935. Lappalainen oli Suomen olympiaedustaja Berliinin olympialaisissa vuonna 1936, Helsingin Sanomat 18.8.1935.
- 39 Käkisalmen Sanomat 27.8.1935.
- 40 Käkisalmen Sanomat 25.8.1936.
- 41 Käkisalmen Sanomat 30.8.1938.
- 42 "Käkisalmen Uimarit tekevät tuloksia. Käkisalmen Uimareiden eilississä harjoituksissa ui Ilona Mäkinen 100 metrin rintauinnissa uuden seuraennätyksen 1.33,1", Käkisalmen Sanomat 15.8.1936; "Ensimmäinen Vuoksen uinti, Käkisalmen Uimareiden järjestämä ´maratonuinti´ suoritettiin eilen illalla. – – Ilona Mäkinen ehti oikein uiden ennemmin maaliin kuin neiti Huuskonen, jolle harhauinnistaan kertyi lisämatkaa 35–40 metriä. Tulokset: 1) Anna-Liisa Silvennoinen 43.25, 2) Ilona Mäkinen 44.52, 3) Elsa Huuskonen 43.35, 4) Rauha Mäkinen 46.54, 5) Helga Ruuth 54.30", Käkisalmen Sanomat 18.8.1938.
- 43 "Käkisalmen uintimestaruuskilpailut aloitettiin torstai-iltana uimalaitoksella. Kilpailuissa saavutettiin eräitä hyviä tuloksia. Sellaisia ovat Ilmari Patrikan 100 metrin selkäuinnin tulos 1.22,4 – –", Käkisalmen Sanomat 26.8.1939.
- 44 Käkisalmen Sanomat 18.8.1938, 26.8.1937.
- 45 Käkisalmen Sanomat 10.10.1933.
- 46 Käkisalmen Sanomat 16.8.1934.
- 47 Ajan Suunta 4.8.1939.
- 48 Teräsvirta 1956, 158.
- 49 Ylä-Vuoksen Uimareissa toimi E. Kakkonen -niminen mies. Yumpu.com. SVUL:n toimintakertomus 1938; Suomen Uimaliiton vuosikertomus 1937–1938, luettu 28.1.2023.
- 50 Silvennoinen 2001, 156; ks. Ruutu.fi. Käkisalmen tyttö rakasti uimista, julkaistu 21.11.2015, katsottu 27.2.2023. Haastateltavana 89-vuotias Tuovi Nygren, joka syntyi todennäköisesti vuonna 1926.
- 51 Ada Elisabeth Hakoniemi (o.s. Onnela, 1908–1994) oli suomalainen uimari ja taidemaalari. Hän voitti 100 metrin vapaauintissa Suomen mestaruuden vuosina 1927–1929.

- 52 Käkisalmen Sanomat 2.8.1938.
- 53 Käkisalmen Sanomat 26.8.1937.
- 54 Ulla Patriikka-Jokinen 17.11.2022.
- 55 Ulla Patriikka-Jokinen 17.11.2022.
- 56 Uimaseura Vetehiset perustettiin vuonna 1938 Helsingin Uimareiden jäsenten aloitteesta. Tärkeimpänä syynä uuden seuran syntyyn oli tarve akateemisten urheilijoiden omalle uimaseuralle.
- 57 Ulla Patriikka-Jokinen 17.11.2022.
- 58 Siukkonen 2001, 241–242.
- 59 Ulla Patriikka-Jokinen 17.11.2022.
- 60 Ulla Patriikka-Jokinen 17.11.2022.
- 61 Ulla Patriikka-Jokinen 29.11.2022.
- 62 Ulla Patriikka-Jokinen 29.11.2022.
- 63 Ulla Patriikka-Jokinen 29.11.2022.
- 64 Antti Kasvio 20.1.2023.
- 65 Mari Kasvio 14.1.2023.
- 66 Matkaniemi 2023.

Antti Kuusela & Riitta-Ilona Pummi-Kuusela

Vieraantumista vai ystävyyttä? Minän ja toisen väliset suhteet urheilussa

(vertaisarvioitu/peer-reviewed)

Johdanto

Urheilu liikuttaa monin tavoin. Se kohottaa sykkeen, saa massan ja massat liikkeelle sekä nostaa silmiin tuskan ja ilon kyyneleet. Urheilu kehittää yksilöä sekä yhdistää ryhmiä, kansakuntia ja ihmisiä. Käsitykset siitä, mitä urheilu on ja mikä on sen merkitys ihmisille, ovat vaihdelleet. Antiikin Kreikassa urheilu oli keskeinen osa kulttuuria, ja se nähtiin areenana, jossa ihminen voi ilmentää hyveitä ja pyrkiä parhaimpaansa. Rooman valtakunnassa ja keskiajalla urheilu sai Euroopassa erilaisia muotoja ja samalla sen yhteisöllinen funktio ja merkitys muuttuivat. Teollisen vallankumouksen myötä syntynyt moderni urheilu puolestaan eroaa olennaisesti urheilun varhaisemmista ilmenemisen tavoista ja sen syvimmistä syistä yksilöille ja yhteisöille.

Urheilu on universaali ilmiö, jota löytyy kaikista kulttuureista, niin nykyisistä kuin menneistäkin. Kuitenkin jokainen aikakausi ja kulttuuri määrittelee ja ymmärtää urheilun tavallaan ja omista lähtökohdistaan käsin. Esimerkiksi modernin olympia-aatteen hengessä urheilun on ajateltu olevan yksilöitä yhdistävä tekijä. Se on toimintaa, jota tehdään sen itsensä vuoksi ja joka tuo ihmiset yhteen eripuraisessa maailmassa. Toisaalta urheilun on argumentoitu ilmentävän ihmisen primitiivisiä puolia. Tällöin urheilu on nähty ensisijaisesti kamppailuna toista yksilöä tai ryhmää vastaan. Sille ominaista on aggressio, jopa väkivalta ja voittaminen hinnalla millä hyvänsä. Nykyajan urheilussa, etenkin 2000-luvun kuluessa, taloudelliset tekijät ovat nousseet äärimmäisen keskeiseen rooliin. Tällaisen urheilun vertaaminen varhaisimpiin urheilun muotoihin on lähes mahdotonta. Kaikesta huolimatta urheilun ytimessä on edelleen säilynyt ominaisuuksia, jotka tekevät urheilusta urheilun.

Urheilun historiallisen jatkuvuuden tai lineaarisen kehityksen ongelmaa kuvastaa konkreettisella tavalla se, että englannin kielen sanalle ”sport” ei vielä 1800-luvun alkupuolella ollut saksankielistä käännöstä. Suomen kieleen sana urheilu vakiintui vasta 1800-luvun loppupuolella. Moderni käsite, mikä on meille tällä hetkellä tuttu ja mitä sujuvasti käytämme kirjoittaessamme urheilun historian analyysia, ei yksinkertaisesti kykene tavoittamaan niitä urheilun muotoja, joita antiikissa, Rooman valtakunnassa tai keskiajalla Euroopassa ilmeni.

Urheilussa ilmeneviä minän ja toisen välisiä suhteita voi arvioida monipuolisesti eri tieteiden näkökulmista. On kiistatonta, että urheilu on viimeisen 2 500 vuoden aikana muuttunut sivistyneemmäksi, mistä kertoo erityisesti urheilussa ilmenevän suoran ja fyysisen väkivallan merkittävä väheneminen. Tätä muutosta voi kuvata ja arvioida muun muassa sosiologian, psykologian ja historian näkökulmista. Empiiriseen aineistoon nojaten voitaisiin todeta, että urheilu on kehittynyt vieraantumisesta kohti ystävyyttä. Toisaalta kriittinen kommentoija voisi huomauttaa, että moderni urheilu on tulvillaan paheita ja sivistyneelle käytökselle vieraita tekijöitä, kuten rakenteellista korruptiota, dopingia ja yksilöiden ahneutta, jotka olivat varhaisemmalle urheilulle tuntemattomia.

Historiallisiin tosiseikkoihin viitaten on mahdollista väittää, että nykyurheilu on aiempaa moraalittomampaa tai toisaalta, että varhainen urheilu oli nykyistä väkivaltaisempaa. Erilaisia esimerkkejä poimimalla onkin varsin helppoa päätyä johtopäätökseen, jonka mukaan urheilu sekä erottaa että yhdistää ihmisiä. Antiikin urheilun hyveellinen totuuden etsintä, Rooman valtakunnan väkivaltainen urheilukulttuuri ja keskiajalla satoja vuosia kansan keskuudessa elänyt jalkapallon muoto ovat tähän artikkeliin valitsemiamme esimerkkejä siitä, millaisia kollektiivisuuden muotoja, minän ja toisen välisen vuorovaikutuksen suhteita urheilun historiasta löytyy. Filosofi Drew Hylandin näkemyksiä seuraten väitteemme on, että urheilun käsitteen filosofisella analyysillä on mahdollista päätyä näitä empiirisiä satunnaisuuksia syvemmälle näkemykseen, jonka mukaan ystävyys on *välttämätöntä* urheilulle. Tällainen ihmisten välinen suhde on ennakkoehto sille, että yksilöt voivat urheilla keskenään. Moderniin urheiluun liittyvät monet kielteiset ilmiöt eivät kerro niinkään urheilusta, vaan pikemminkin kulttuurista, jossa elämme.

Urheilun kollektiiviset juuret

Urheiluksi kutsuttava inhimillisen toiminnan muoto on vaativaa. Se edellyttää monia vain ihmiselle ominaisia kykyjä. Eläin elää, mutta ainoana eläimenä ihminen ihmettelee ja urheilee. On houkuttelevaa ajatella, että näillä kahdella ilmiöllä, ihmettelyllä ja urheilulla on yhteys ja että molemmat edellyttävät tietoisuutta itsestä, mikä vuorostaan edellyttää tietoisuutta toisesta. Tämän väitteen on esittänyt urheilun historiaa analysoinut filosofi Robert Osterhoudt pohtiessaan, miten urheilu ilmiönä on mahdollisesti syntynyt ihmisen lajikehityksessä itsetietoisuuden ja kielellisen kommunikaation myötä.¹ Tällainen metafyyssinen spekulatio ulottuen menneisyyteen, josta luotettavia konkreettisia lähteitä ei ole olemassa, ei tiukasti ole urheilun historian tutkimusta. Silti silläkin on selkeä arvonsa, kun pohditaan, miksi urheilun kaltainen ilmiö on ollut merkityksellinen, kenties jopa olennainen tekijä

ihmisten välisten suhteiden kehityksessä. Tämä spekulatio on edelleen tarpeellista, kun yritämme ymmärtää sitä, miksi ihmiset vapaaehtoisesti ryhtyvät urheilun kaltaiseen toimintaan.

Onko urheilun kollektiivisuus ja merkityksellisyys selitettävissä ainoastaan kulloisenkin yhteisön tai yhteiskunnan kontekstin näkökulmasta vai onko urheilussa kyse jostain ihmisenä olemisen olemuksellisesta piirteestä? Urheilua on pyritty antropologian ja evoluutiobiologian näkökulmista selittämään esimerkiksi ihmislajin konfliktiin taipuvaisuudella ja sillä, että kamppailuhaluukkuus ja aggressiivisuus ovat välttämättömiä selviytymisen kannalta.

Antiikin tutkija David Sansone on esittänyt kiinnostavan, joskin monella tavoin kyseenalaisen, ajatuksen, jonka mukaan urheilun alkuperä olisi paleoliittiseltä aikakaudelta alkanut fyysisen energian rituaalinomainen uhraus.² Metsästyksen väheneminen ja kesytettyjen eläinten uhraaminen ravinnoksi johti Sansonen mukaan siihen, että metsästykseen aiemmin kulutettu energia oli kanavoitava johonkin muuhun toimintaan. Metsästyksessä käytetyt tavat muutuivat näin rituaaliksi ja saivat uuden merkityksen. Tämän toiminnan Sansone tulkitsee urheilun varhaisimmiksi juuriksi.

Sansonen spekulatio on kiinnostava, koska se avaa mahdollisuuden tulkinnalle, jonka mukaan urheilun alkuperä ei olisikaan aggressiivisessa kamppailussa, taistelun tai metsästämissen harjoittelussa, vaan pikemminkin kollektiivisessa rituaalissa, mikä kurottaa jonnekin konkreettista maailmaa syvemmälle. Tästä näkökulmasta katsottuna urheilu olisi syntynyt silloin, kun ihmiset ovat oppineet kontrolloimaan luonnollisia impulssejaan ja suuntaamaan niitä uusilla tavoilla. Samantyylistä positiivista taustaa urheilulle voidaan löytää Johan Huizingan klassikoksi muodostuneesta teoksesta *Leikkivä ihminen*, jossa Huizinga pyrkii osoittamaan, että leikki tai peli edeltää inhimillistä kulttuuria ja tekee sen mahdolliseksi.³ Sekä Huizingan että Sansonen näkemykset ovat ongelmallisia siksi, että ne pyrkivät löytämään yhden kaikenkattavan selityksen urheilun synnylle. Historiallisia lähteitä tarkastelemalla tiedetään, että urheilulla on kiistatta ollut erilaisia merkityksiä eri aikoina ja eri kulttuureissa. Tosin näidenkään lähteiden avulla ei pystytä

selvittämään vastausta siihen perimmäiseen kysymykseen, miksi ihminen urheilee.

Urheilu ja yhteinen totuuden etsintä

”Modernin urheilun” dokumentoidut juuret ovat antiikin Kreikassa.⁴ Vuonna 776 eaa. järjestettiin ensimmäiset Olympian kilpailut, joiden yhtenä osa-alueena oli urheilu. Olympian pyhättö Länsi-Kreikassa oli toiminut uskonnollisten rituaalien ja uhrauksen keskeisenä näyttämönä jo aiemmin. Kreikkalaiseen urheiluun kietoutui alusta alkaen mytologisia elementtejä, ja alueen uskonnollinen merkitys vaikutti siihen, millaisiksi urheiluun liittyvät rituaalit muodostuivat. Tapahtuman ylin tuomari oli jumala. Tämä takasi ihmisten keskinäisen kilvoittelun oikeudenmukaisuuden. Toisaalta stadion toimi julkisena areenana, jossa urheilijan oli mahdollista altistaa suorituksensa yleisön objektiiviselle katseelle.⁵

Säilyneiden lähteiden perusteella on muodostettu käsitys, että Zeuksen kunniaksi järjestetty speaktaakkeli oli läpeensä uskonnollinen rituaali, jossa urheilu näytteli vain yhtä osaa. Se ei silti missään vaiheessa tehnyt tapahtumasta sekulaaria tai muodostunut keskeisimmäksi elementiksi.⁶ Tämä osoittaa alkuperäisten Olympian kisojen ja modernin olympialaisten välille vedettyjen yhtäläisyysmerkkien ongelmallisuuden. Vaikka nykyajankin urheilulle olennaiset käsitteet kuten kilpailu, palkinnot, erinomaisuus ja kunnia olivat kreikkalaisessa yhteiskunnassa keskeisiä, oli näiden käsitteiden merkitys tuolloin erilainen kuin nykyisin.

Meidän aikamme urheilun ja antiikin Kreikan urheilun välisten erojen lisäksi on löydettävissä myös samankaltaisuuksia. Olympian kilpailuissa yleisö muodostui oleelliseksi osaksi urheilun tapahtumaa. Antiikin Kreikan kilvoittelut oli omistettu jumalille, mutta ne tapahtuivat yleisön edessä. Kilpailuissa ei nähty lajeja, joissa subjektiivisella arvioinnilla oli merkitystä. Ensimmäistä kertaa esiin nousi, sittemmin urheilun tärkeäksi hyveeksi muodostunut piirre, ajatus siitä, että voittaja tulisi valita oikeudenmukaisesti ja jonkinlaisen sel-

keän logiikan perusteella. Kaikkien kilpailijoiden tuli saada tasavertainen mahdollisuus mitellä kykyjään toisiaan vastaan ja voitot tai palkinnot perustuivat ansioihin. Antiikin Kreikan yhteiskunnassa juuri urheilu tarjosi kilpaileville tasavertaisuuden areenan.

Antiikissa harjoitettu urheilu oli yksi varhaisimmista yrityksistä luoda objektiivisen vertailun kollektiivinen näyttämö. Sääntöjen puitteissa ja yleisön katseen alla kilpaileminen antoi mahdollisuuden ratkaista voittaja tavalla, joka oli neutraali esimerkiksi osallistujien moninaisten kulttuuristen ja uskonnollisten taustojen suhteen. Riippumatta siitä, mikä voittaneen urheilijan tausta oli, oli voiton todistusaineisto kaikkien nähtävillä. Rationaalisen yksilön oli vaikeaa tai mahdotonta kyseenalaistaa omaa havaintoaan.

Antiikin urheilulle tyypillinen julkisesti tapahtunut paremmuuden etsintä ja yksilön erinomaisuuden testaaminen liittyivät laajemmin aikakauden yhteiskunnassa tapahtuneeseen filosofiseen muutokseen, jossa rationaalisen ajattelun avulla pyrittiin myyttisiä maailmanselityksiä syvemmälle. Olympian kisoja edeltänyt Egyptin, Mesopotamian ja varhaisen pronssiajan urheilu, sen verran kuin siitä historiallisten lähteiden perusteella tiedämme, oli myyttien ja mytologian kyllästämää. Myytit vahvistivat olemassa olevia uskomuksia esimerkiksi kuninkaiden tai muiden auktoriteettien atleettisista kyvyistä. Ennen Olympian kisoja urheilu ei esittänyt avointa kysymystä siitä, kuka on paras tai kyvykkäin. Ajatus avoimesta kilpailusta ja saavutuksiin perustuvista tuloksista oli tälle aikakaudelle vieras. Vastaus paremmuuteen löytyi tarinoista ja rituaaleista.⁷

Mytologisten selitysten vaihtoehdoksi muodostui, etenkin varhaisten filosofien keskuudessa, yhteinen pyrkimys totuuden etsintään, mitä urheilu omalla tavallaan ilmensi. Ehkä näissä ajattelun historiallisissa muutoksissa piilee yksi urheilun ihmisiin alati vetoavista piirteistä. Nykyisin urheilun maailma on poikkeuksellinen ihmiselämän ympäristö siksi, että sen sisällä vallitsee dokumentoitu objektiivisuus. Tulosten ja tilastoinnin rooli ei tee urheilusta ainutlaatuista ilmiötä, mutta se, yhdessä kollektiivisen kokemuksen kanssa antaa joka tapauksessa urheilun tapahtumille erityisen ase-

man. Sen jälkeen, kun tarkasta mittaamisesta ja osittain sen mahdollistamasta tilastoinnista tuli yksi urheilua määrittävä tekijä, ovat monet historialliset tapahtumat urheilussa jääneet kiistattomiksi historiallisiksi tosiseikoiksi. Epävarmassa maailmassa urheilu on elämän osa-alue, joka tuo ihmisiä yhteen ja joissa erimielisyys yhteisesti hyväksytyistä, objektiivisista tosiseikoista on mahdollista. Vaikka myytit ja legendat ovat edelleen tärkeä osa urheilun maailmaa, on niiden pohja nykyisin, ainakin usein, objektiivisesti todennettavissa saavutuksissa. Objektiivisuuden *ihanne* voidaan kuitenkin löytää jo Olympian kisoista.

Vieraantuneet penkkiurheilijat

Rooman amfiteatterit, sirkukset ja areenat nostivat yleisön urheilutapahtumien keskiöön. Antiikin urheilulle olennaiset uskonnollisen rituaalin piirteet jäivät taka-alalle. Olympian kisoissa keskiössä oli urheilija, jonka suorituksia ihailtiin. Roomassa tapahtuman keskipisteeseen nousi yleisö. Sirkushuvit loivat uudenlaisen urheilun muodon, jota voisimme kutsua penkkiurheiluksi. Tavallisten roomalaisten tuli ymmärtää katsojan roolinsa jättiläismäisessä poliittisessa koneistossa, jonka palvelukseen urheilu oli valjastettu.⁸ Katsomisen nautinto nousi olennaiseen asemaan, ja urheilusta tuli ensi kertaa katsojille tarkoitettua viihdettä. Suurille ihmisjoukoille suunnattujen tapahtumien tärkeänä funktiona oli toimia käytännön terapiana ja pakona arjesta. Esimerkiksi gladiaattoritaisteluita seuratessaan katsojat pääsivät kohtaamaan oman kuolevaisuutensa.⁹ Tämä oli tärkeä yhteisöllisen kokemuksen muoto valtiossa, joka kävi toistuvia sotia ja jossa tästä syystä brutaali väkivalta oli alati läsnä.

Rooman valtakunnassa urheilun poliittinen merkitys johti urheilutapahtumien entistä parempaan organisointiin, jota valtio rahoitti. Tämä synnytti samankaltaisia ilmiöitä, joita on havaittavissa myös nykyajan urheilussa. Suureen yleisöön erityisesti vedonneiden vaunukilpa-ajojen järjestelyistä alkoivat vastata yksityisesti omistettut ja johdetut ryhmittymät, joilla oli omat väritunnuksensa.¹⁰ Ur-

heilutapahtumia seuranneet ihmiset alkoivat tunnustaa niitä värejä, joihin heidän kannustamansa urheilijat, erityisesti vaunukilpailujen ajajat pukeutuivat. Tämä kollektiivinen käyttäytyminen on tulkittu varhaiseksi ”fanikulttuurin” muodoksi.¹¹ Urheilun kollektiivista merkitystä pohtiessa onkin tärkeää nostaa esiin se, kuinka merkittävä ja väkijoukkoja sekä psyykkisesti että fyysisesti liikuttava ilmiö urheilun seuraaminen itsessään on. Urheilu massaviihteenä, kollektiivisten kokemusten tuottajana ja selkeästi poliittisten ja taloudellisten motiivien edesauttajana ovat Rooman valtakunnan perintöä urheilun historialle. Nämä ilmiöt ovat olennainen osa urheilun elämyksellisyyttä. Katsojasta on tullut seuraaja. Urheilun voimakas kaupallistuminen 1900-luvun jälkipuoliskolla on puolestaan johtanut katsojien psykologiseen etääntymiseen urheilijoista.¹² Ennen ihailimme urheilijoita, koska he olivat sisukkaita, rohkeita ja periksiantamattomia. Nyt ihailemme heitä, koska he ovat rikkaita ja kuuluisia.

Rooman sirkushuveihin kuului myös elementtejä, jotka saavat pohtimaan, oliko suosituissa spehtaakkeleissa lopulta lainkaan kyse urheilusta. Katsojat kokivat voimakkaita tunteita yhdessä ja kannattivat joukoilla, mutta aiheuttiko urheilun viihteellistyminen ja väkivallan korostuminen ihmisten vieraantumista toisistaan? Erityisesti gladiaattorien välisten taisteluiden, joissa palkintona oli yleensä vain voitto tai kuolema, voidaan ajatella kasvattaneen kiihlua urheilua seuraavien ja siihen osallistuvien välillä. Rooman myöhäistasavallan aikana taisteluiden suosio kiihtyi entisestään ja niitä hyödynnettiin häpeilemättä poliittisen suosion kalastelemiseen.

Kansan halu nähdä väkivaltaisia esityksiä johti taisteluiden parempaan organisoitumiseen ja kaksinkamppailuista pyrittiin saamaan tasaväkisiä, jotta urheilulle tyypilliset jännityksen elementti ja lopputuloksen yllätyksellisyys säilyisivät. Tämä vuorostaan johti taitavien gladiaattoreiden arvostuksen nousuun yleisön silmissä. Tästä huolimatta ”urheiluun” osallistujilla ei yleensä ollut mahdollisuutta valita, osallistuako siihen vai ei. Roomalaisten näkökulmasta gladiaattorit olivat aina toisen luokan kansalaisia, vaikka samanaikaisesti kansalaiset nauttivat suuresti kamppailuun tuomit-

tujen tuottamasta viihteestä. Katsojien suhde oman aikansa suosituimpaan, urheilua etäisesti muistuttavaan esitykseen, tiivistää kiinnostavalla tavalla niiden tunteiden monimutkaisuuden, joita urheilu meissä usein herättää.

Lauman jalkapallo

Antiikin Kreikan ja Rooman urheilun ympärille rakennetut spektaakkelit olivat organisoituja, mikä osittain mahdollisti tärkeiden kollektiivisten kokemusten syntymisen ja samankaltaisuuden. Organisoitumisen myötä urheilu sai kasvavaa merkitystä sosiaalisen kontrollin muotona. Urheilun kautta ihmiset kykenivät rationalisoimaan primitiivisiä impulssejaan ja kontrolloimaan yhteisössä esiintynyttä väkivaltaa.¹³ Sääntöjen ilmaantuminen ja niiden monimutkaistuminen, urheilussa esiintyvän väkivallan väheneminen sekä urheilun muuttuva suhde muihin yhteiskunnan vallan ja kontrolloinnin muotoihin ovat joidenkin tulkintojen mukaan laajemman sivilisaatioprosessin tulosta.¹⁴ Rooman urheilun selkeä suhde oman aikansa yhteiskuntaan on tästä oiva, joskin vastakkainen esimerkki. Väkivaltainen aika nosti väkivaltaisen ”urheilun” tärkeään asemaan.

Vaikka Rooman ja antiikin Kreikan urheilu oli kiistatta väkivaltaisempaa kuin meidän aikamme urheilu, on tarpeellista huomoida, että näiden aikakausien urheilu oli väkivaltaista nimenomaan suhteessa omaan aikaamme, josta käsin historiallisia tulkintoja teemme. Tietyn aikakauden urheilun väkivaltaisuutta, kuten urheiluun liittyviä muitakin ilmiöitä, tulee tarkastella suhteessa siihen sivilisaatioprosessin vaiheeseen, missä kyseiset yhteiskunnat olivat. Meidän tulee olla varovaisia paheksuessamme tai moralisoidessamme sitä, kuinka brutaalilta antiikin Kreikan nyrkkeily korviimme kuulostaa. Antiikin nyrkkeilijöiden ymmärrys väkivallan käsitteestä ei ollut sama kuin meidän.

ENC
edn

Ax évzáró mérkőzése

Népsport

A MAGYAR NÉPKOZTÁRSASÁG MINISZTERTANÁCSA MELLETT MŰKÖDŐ
ORSZÁGOS TESTNEVELÉSI ÉS SPORTBIZTOSÁG LAPJA

SZOMBAT, 1953. NOVEMBER 24. * Ára: 60 fillér * IX. ÉVFOLYAM, 226. SZÁM

Minden mérkőzésüket megnyerték Bristol válogatott asztaliteniszezőink

Elutazott a magyar általa-válogatott a chilei világbajnokságra

Csütörtökön Poznanban versenyeznek ifjúsági úszóink

Megérkeztek Bácsba a magyar vívók

Minden eddigi játékát felülmulva vívta ki a magyar csapat csodálatos győzelmét és törte meg az angol válogatott 90 éves hazai veretlenségét

Magyarország-Anglia 6:3 (4:2)

A magyar csapat minden részében felülmulva az angol válogatottal s olyan magasfokú labdarúgást mutatott be, amellyel szemben az angolok jórészt tehetetlenek voltak — A magyar csapat szellemesen, okosan, gyorsan és határozottan leküzdő lelkesedéssel játszott — Valamennyi magyar fiú tudása legelőször is kiderült, Hidegkuti, Puskás és Zakariás azonban még így is kiemelkedtek. Bozsik, Hidegkuti, Puskás és Zakariás azonban még így is kiemelkedtek. Bozsik, Hidegkuti, Puskás és Zakariás azonban még így is kiemelkedtek.

STADIUM, WEMBLE
ASSOCIATION FOOTBALL
INTERNATIONAL MATCH
ENGLAND v. HUNGARY
Saturday, November 25th, 1953
KICK-OFF 2.15 P.M.

Urheilun kontrollointi ja sen selkeä kietoutuminen muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin vaikuttaa siihen, miten urheilevat ihmiset ja urheilua seuraavat ihmiset kokevat keskinäiset suhteensa. Yhteiskunta, jossa urheilu tai sen katsominen on tiettyjen päämäärien hyväksi valjastettua, organisoitua ja sääntöjen muokkaamaa käyttäytymistä, jättää vain vähän tilaa leikkisälle kilvoittelulle. Tällainen kilvoittelu on autoteelistä, eli siihen ryhdytään vain sen itsensä takia. Keskiajalla organisoidun urheilun määrä ja merkitys vähenivät. Tämä ei kuitenkaan johtanut urheilun katoamiseen, vaan sai päinvastoin aikaan ilmiöitä, joissa voi havaita urheilun perimmäisiä hyveitä.

Urheilu sosiaalisena ilmiönä oli jo varhain jotain, mitä vallanpitäjät pyrkivät kontrolloimaan ja hyödyntämään. Esimerkiksi 1400-luvun Skotlannissa yritettiin kontrolloida sitä, missä, miten ja milloin urheilua harjoitettiin. Urheilu nähtiin toisaalta hyödyllisenä, sillä sen avulla yksilöt kykenivät harjoittelemaan yhteiskunnan näkökulmasta tarpeellisia, erityisesti sodassa tarvittavia taitoja. Urheilemista rajoittamalla pyrittiin minimoimaan urheilun aiheuttamia häiriöitä ja yhteisölle koituvia vahinkoja sekä ylläpitämään moraalisia ja uskonnollisia odotuksia.¹⁵ Instituutioiden näkökulmasta urheilu oli siis selkeä vallankäytön instrumentti eikä positiivisia kokemuksia kansalaisille tuottava ilmiö. Esimerkkinä vallankäytöstä käy Englannin kuninkaan Henrik VIII:n ratkaisu kieltää jalkapallo vuonna 1496. Päätöksellään hän liittyi niiden hallitsijoiden ja muiden auktoriteettien jatkumoon, jotka olivat lajia tuloksettomasti yrittäneet kitkeä.¹⁶ Miksi tämäkin pallopeti jatkoi elämäänsä kansan parissa virallisista kielloista huolimatta?

La soulea, etäisesti modernia jalkapalloa muistuttavaa peliä, oli Ranskassa pelattu jo 1100-luvulta lähtien. Peli oli väkivaltainen eikä sääntöjä juuri ollut. Ottelut saattoivat kestää useita päiviä, niitä pelattiin erilaisten yhteisöjen välillä ja eri yhteiskuntaluokkia edustavia osallistujia oli parhaimmillaan satoja. Jopa papisto ja aatelisto saattoivat rahvaan tavoin osallistua peliin ennen kuin se virallisesti kiellettiin. Pitkän pallollisen kamppailun päätyttyä ihmiset usein kokoontuivat yhteisen ruokailun ääreen. Laji levisi

Ranskasta muualle Eurooppaan ja sitä tai sen muunnelmia pelattiin vielä 1800-luvulla.¹⁷

La soule käy hyvänä esimerkkinä urheilun varhaisesta demokratisoivasta, yhteisöjä ja yksilöitä yhteen tuovasta voimasta. Kamppailussaan tulla tunnustetuksi yksilönä, löysi keskiajan ihminen urheilusta elämänalueen, jonka puitteissa hän kykeni osoittamaan kyvykkyytensä ainakin näennäisesti oikeudenmukaisissa olosuhteissa yhteiskunnallisesta asemastaan riippumatta. Varhaisen jalkapallon tapauksessa kyseessä oli tasavertaisuutta korostava ja yhteisöllisiä siteitä monin tavoin vahvistava ilmiö, joka toimi myös yksilöiden aggressioiden purkajana.

Kansanjoukkojen harjoittama ja auktoriteettien vastustama palloveli osoittaa myös, miten ihmiset päätyivät keskinäiseen kilvoitteluun enemmän tai vähemmän spontaanisti. Ehkä ihmiset pelasivat erilaisia pelejä etenkin siksi, että se oli heistä hauskaa. Historiallisten lähteiden puuttuessa emme tiedä, johtuiko ihmislaumojen viehtymys juuri siitä, että tarkkoja sääntöjä ei pelin päämäärää lukuun ottamatta ollut. Oliko kenties niin, että kaikelle kansalle avoin urheiluun osallistuminen toimi vastareaktionä yhteiskunnan kasvaville kontrollin muodoille? Ehkä toistuvat yritykset kontrolloida urheilua johtivatkin siihen, että urheilusta tuli vapaaehtoisuuteen perustuvaa, itsessään arvokasta toimintaa, jota voitaisiin kuvata modernilla vapaa-ajan käsitteellä.¹⁸

Urheilun olemuksen historiattomuus

Urheilun historiaa tarkastelemalla on mahdollista löytää kiinnostavia esimerkkejä siitä, miten yksilön ja yhteisön, minän ja toisen väliset suhteet ovat vaihdelleet, muuttuneet ja kehittyneet eri aikakausina. Eroille voi etsiä kausaalisia selityksiä tai niitä voi yrittää ymmärtää sosiaalisen muutoksen näkökulmasta.¹⁹ Antiikin Kreikan jumalille pyhitetty urheilu, Rooman massoja viihdyttävä poliittinen speaktaakkeli ja keskiajan auktoriteetteja sekä sääntöjä vie-roksuva, vuosisatoja elossa pysynyt palloveli kertovat tarinaa siitä,

mikä urheilun merkitys yhteisöissä on kulloinkin ollut. Yrittäessämme ymmärtää näiden ilmiöiden merkitystä joudumme kysymään, mitä urheilun historioitsija tavoittelee. Pyrkiikö hän kuvaamaan menneisyyttä sellaisena kuin se oli, yrittääkö hän ymmärtää miksi ja miten jotkin asiat tapahtuivat vai onko hänellä tavoitteena dekonstruktiiivisesti löytää yksi mahdollinen menneisyys?²⁰

Jatkuvuuden tai lineaarisen kehityksen havaitseminen antiikin urheilusta nykypäivään on mitä ilmeisimmin näköharha. Tämä johtuu siitä, että väistämättä hyödynnämme ja projisoimme omia käsityksiämme menneeseen yrittäessämme sitä ymmärtää. Allen Guttman on *From Ritual to Record* -teoksessaan kuvannut joitakin modernin urheilun keskeisiä piirteitä ja huomauttanut, että osaa näistä ominaisuuksista ei urheilun varhaisesta historiasta löydy. Esimerkiksi modernille urheilulle aivan olennainen ilmiö, mittaa-minen ja yritys muuttaa mikä tahansa urheilusuoritus mitattavaan muotoon oli vieras antiikin ajan urheilulle. Sama koskee vaikkapa tilastoinnin käsitettä.

Meidän aikamme urheilulle on olennaista käytettyjen välineiden standardisointi. Yli 2 000 vuotta sitten Olympiassa kilpailleille tämä ei ollut olennaista. Guttmannin käyttämä esimerkki selventää oivaltavasti tätä ajatustapojen eroa.²¹ Antiikissa merkitystä ei ollut sillä, että eri kilpailuissa heitettävä kiekko saattoi olla eripainoinen tai sillä, että Olympian stadion oli 192,28 metriä pitkä Delfoin stadionin pituuden ollessa 177,5 metriä. Ratkaisevaa oli, että voittaja kyettiin luotettavasti ja objektiivisesti selvittämään yksittäisessä kilpailussa, jonka ainutkertaisuus oli merkittävää. Urheilukäsityksemme asteittainen muuttuminen rituaaleista ennätyksiä korostavaksi mahdollistaa Guttmannin mukaan sen, että voimme kilpailla sekä läsnä olevia kanssakilpailijoitamme että kaikkia muita lajin dokumentoituun historiaan osallistuneita vastaan, ajasta ja paikasta riippumatta.²² Muutos on tehnyt urheilusta entistä kollektiivisemmän, eri aikakausia ja kulttuureita yhdistävän ilmiön.

Historiallisia lähteitä arvioimalla huomaamme, että urheilu tuo ihmisiä yhteen, mutta se ruokkii myös tunteita ja ilmiöitä, jotka vieraannuttavat ihmistä sekä itsestään että toisesta. Onko tämä se

johtopäätös, mihin on tyytyminen? Vai onko pikemminkin niin, että urheilu inhimillisen toiminnan muotona perustuu ensisijaisesti hyvälle tahdolle, toisen kunnioittamiselle ja yhteistyökyvyille ja että nämä ihmisten väliset suhteet mahdollistavat urheilemisen? On empiirinen tosiseikka, että vieraantumista aiheuttavat ilmiöt ovat urheilun todellisia ja ikäviä seurauksia, mutta väitteemme on, että toisin kuin ystävyys, ne eivät ole välttämätön osa urheilua. Tämän osoittamiseksi urheilun historialliset lähteet eivät riitä. Joudumme sen sijaan kysymään filosofisen kysymyksen: Mikä on käsityksemme urheilun olemuksesta?

Urheilu yhteisenä leikkinä

Bernard Suitsin klassikoksi muodostunutta ”pelin” määritelmää mukailien urheilu voitaisiin ymmärtää toiminnaksi, jolla on päämäärä ja johon kuuluvat menetelmät, joilla päämäärään päästään. Urheilulle olennaisia ovat säännöt, jotka sekä kuvaavat päämäärää että rajoittavat käytettäviä menetelmiä. Suitsin mukaan urheilu edellyttää osallistujilta lisäksi välttämättä tietynlaista, ehkä parhaiten leikkisäksi kutsuttua asennetta.²³ Nykyinen käsityksemme urheilusta täyttää tämän määritelmän vaatimukset. Rooman gladiatoreiden kamppailu sen sijaan ei. Toisaalta myös nykyinen huippu-urheilu on hyvin kaukana leikistä ja kykenee tavoittamaan rentouden ja leikkisän asenteen parhaimmillaan vain hetkittäin.

Suitsin esittämä urheilun määritelmä saa kysymään: Miksi urheilivat ryhtyvät vapaaehtoisesti toimintaan, jossa mielivaltaiset säännöt hankaloittavat mielivaltaisen päämäärän saavuttamista? Yksin golf-kenttää kiertävä pelaaja tai kellarissaan dartsia heittävä erakko urheilivat näennäisesti yksin, mutta ovat silti aina jonkinlaisessa suhteessa lajinsa historiaan ja sitä kautta muihin ihmisiin. Molemmat noudattavat kollektiivisesti sovittuja sääntöjä. Miksi? Ne tekevät pallon reikään saamisesta tai tikan häränsilmään heittämisestä usein tavattoman hankalaa. Helpompaa olisi oikoa mutkia, mihin moni toki syyllistyykin. Syy lienee urheilijan ymmärrys siitä, että

jos sääntöjä ei noudata, ei itse asiassa todella urheile eikä tällöin voi myöskään oikeasti voittaa. Objektiiviset, kollektiivisesti sovitut säännöt mahdollistavat urheilua olemuksellisesti määrittävän piirteen, kilpailun. Perimmäisen suhtautumisemme urheilua kohtaan tulee kuitenkin olla leikkisä, koska hyväksymme, että toisin kuin muilla elämän osa-alueilla, mielivaltaisten sääntöjen seuraaminen on välttämätöntä urheilussa. Ilman tätä hyväksyntää emme voi urheilla.

Urheileminen edellyttää ymmärrystä säännöistä sekä käsitystä sääntöjen noudattamisen tärkeydestä ja yhteisen tavoitteen merkityksestä. Joukkueurheilussa erilaisten ihmisen vahvuudet saadaan ryhmän käyttöön, mutta hyvän joukkuepelaajan täytyy oivaltaa kollektiivisen päämäärän merkitys. Tämän ymmärtäminen ja siihen sitoutuminen voidaan nähdä yksilön moraalisenä ansiona.²⁴ Urheiluun osallistuminen edellyttää yksilöltä monimutkaisten prosessien tajua, mikä on sosiaalisesti vaativaa.

Joukkueurheilussa ilmenee monia sellaisia yksilöiden välisiä suhteita, jotka ovat kiinnostavia esimerkiksi psykologian tai sosiologian näkökulmista. On empiirisesti totta, mutta kuitenkin sattumanvaraista, että esimerkiksi jalkapallojoukkueen jäsenten välille syntyy keskinäistä kamppailua ja joukkueen sisäisiä ”me” vastaan ”he” leirejä, joita sosiaalipsykologia tai sosiologia voi tutkia. Sattumanvaraista sen sijaan ei ole se, että yksilöt, niin oman kuin vieraankin joukkueen jäsenet, joutuvat välttämättä sitoutumaan yhteiseen päämäärään ja yhteisesti sovittujen sääntöjen noudattamiseen. Tämä kollektiivinen sitoutuminen on edellytys sille, että jalkapalloa voidaan ylipäätään pelata.

Nykykaikaiseen huippu-urheiluun liittyy vakavia eettisiä ongelmia, joista voisi tehdä tulkinnan, jonka mukaan urheilussa ei ole kyse leikkisästä elämänmuodosta. On toki mahdollista nostaa esiin monia modernin huippu-urheilun kielteisiä ja vieraannuttavia ilmiöitä, kuten esimerkiksi jalkapalloilijoiden houkutuksen siirtyä pelaamaan Saudi-Arabian liigaan puhtaasti rahan takia välittämättä muun muassa maassa esiintyvistä ihmisoikeusrikkomuksista. Mutta ovatko tällaiset jalkapalloilijat osuvia esimerkkejä hyvästä

urheilijasta tai ylipäättään urheilijasta? Heidän kohdallaan lienee enemmän kyse yksittäisten henkilöiden omista valinnoista eikä urheilun muutoksesta kohti vieraantumista aiheuttavaa elämänmuotoa. Pohdittaessa sitä, mikä urheilussa on pysyvää ja eri aikakausia ylittävää onkin kenties hyödyllisempää analysoida, mitä tapahtuu lasten pihapeleissä, harrastajaporukoissa ja ammattilaissarjoissa, joissa raha ei ole keskeinen urheilemiseen ryhtymisen motiivi. Näitä tilanteita yhdistää ennen muuta se, että osallistujille urheilu ja urheileminen itsessään on palkitsevaa.

Urheilu ystävyyden muotona

Uskomme, että urheilun ihmisiä yhteen liittävä voima on syvemmällä kuin niissä sosiaalipsykologisissa vaatimuksissa, joita joukkueeseen kuulumisen edellyttää. Urheilun filosofista olemusta on pohdittu muun muassa Drew Hyland, joka tunnistaa ilmiön ytimessä vallitsevan jännitteen.²⁵ Aika ajoin urheilu aiheuttaa sen, että ihmiset etäännyvät toisistaan. Moneen urheilulajiin katsotaan kuuluvan aggressiota ja väkivaltaa. Kilpaillessani toista vastaan, tavoitellessani voittoa, pyrin samanaikaisesti tekemään tyhjiksi vastapuolen aiheet. Vastustajani, olkoon sitten kyseessä yksilö tai joukkue, yrittää samaa suhteessa minuun. Tästä kahden olion kiistasta syntyy jännite, jonka purkautuminen voi johtaa väkivaltaan tai muihin kielteisiin ilmiöihin. Urheilun aikaansaamia kielteisiä tunteita ja ilmiöitä voidaan kuvata vieraantumisen termillä. Joidenkin filosofien, kuten Hegelin tai Sartren, näkökulmista tarkasteltuna urheilussa ilmenevän kahden yksilön kamppailusuhteen voisi nähdä konkretisoivan kahden subjektin välistä yleisempää suhdetta. Sartren mukaan kahden tietoisuuden välillä on aina jännite, jossa molemmat pyrkivät alistamaan toisen, koska kokevat sen itselleen uhkaksi.²⁶

Mutta urheilu tuntuisi välttämättä edellyttävän myös yhteistointainta, kuten Hyland huomauttaa. Hän argumentoi, että vaikka urheiluun kuuluu kilpailu, on yhteistyö, yhdessä toimiminen urheilulle vielä ratkaisevampaa. Siinä missä urheilun ja vieraantumisen

suhde on kausaalinen, on ystävyys ja urheilun suhde epäsuorempi. Usein ystävyys on nähty jollain tavalla kilpailulle vastakkaisena ilmiönä, mutta Hylandin mukaan kilpailu usein synnyttää tilan, jossa ystävyys voi ilmetä.²⁷

Voittaminen on yksi urheilun päämääristä, mutta se ei voi olla urheilun perimmäisin päämäärä. Miksi ei? Koska urheilun, kilvoittelun ja voittamisen mahdollisuus edellyttää sitä, että molemmat toisiaan vastustavat osapuolet sitoutuvat yhteiseen tavoitteeseen. Jotta voi voittaa täytyy ensin haluta pelata toisen kanssa ja oivaltaa, että toisen yksilön merkitys ja hänen sitoutumisensa urheilun aktiin on välttämätöntä, jotta minä itse voisin voittaa. Toisen merkityksen kunnioittaminen ja kahden yksilön tai ryhmän lupautuminen tietynlaiseen tekemiseen on ennakkoehto sille, että kukaan voi voittaa yhtään mitään. Tätä yhdessä tekemisen muotoa voisi hyvin kutsua ystävyudeksi, jonka usein ajatellaan olevan vapaaehtoinen ja tasa-arvoinen suhde. Voittamisen mahdollisuus edellyttää myös häviämisen riskin hyväksymistä. Se, että yksilö on valmis ottamaan riskin paljastaen oman heikkoutensa ja hyväksyen toisen mahdollisen paremmuuden, on pohjimmiltaan toista yksilöä arvostava ja kunnioittava asenne.

Hyland perustelee urheilun olemuksellista yhteistoiminnallisuutta useilla eri huomioilla. Ensimmäinen niistä on kielellinen. Kilpailua tarkoittavan sanan ”competition” etymologia on ilmaisussa ”com-petitio”, mikä tarkoittaa yhdessä johonkin pyrkimistä tai kysymistä. Hyland tunnustaa, että sanan alkuperä ei itsessään ole riittävä argumentti sille, että urheilu ilmiönä olisi ennemmin yhteistyötä kuin kilpailua, mutta jatkaa, että tämä etymologinen huomio ei ole myöskään merkityksetön, paitsi jos haluamme nähdä kaikki alkuperää koskevat huomiot merkityksettöminä.²⁸ Hyland tiivistääkin, että etymologisesti ”kilpailun” alkuperäinen merkitys vaikuttaa olleen jaettu pyrkimys saavuttaa jotain, mitä itseltä puuttuu ja mitä yksilö ei voisi saavuttaa ilman yhteistyötä. Saman huomion Hyland tekee toisestakin kilpailua tarkoittavasta termistä; ”con-test” on alun perin tarkoittanut kirjaimellisesti *yhdessä kokeilemistä*. Urheilun historian tutkimuksen näkökulmasta tätä sanan alkuperää koskevaa huomiota ei suinkaan tule sivuuttaa, kuten ei

metafyysisiä spekulatioitakaan siitä, miten ja milloin urheilu kenties ensimmäisen kerran ilmestyi todellisuuteen.

Etymologiaa koskevan huomion lisäksi Hyland esittää toisenkin argumentin sen puolesta, että yhteistyö on urheilun ytimessä. Hän esittää painavan kysymyksen: Jos voittaminen, toisen yksilön tai joukkueen yritysten täydellinen kumoaminen olisi urheilun ainoa pyrkimys, miksi osallistujat eivät käyttäisi kaikkia mahdollisia keinoja sen saavuttamiseksi? Miksi niin pihapeleissä kuin ammattilaisurheilussakaan voittoa ei tavoitella hinnalla millä hyvänsä, huijaten tai vastustajaa tarkoituksella vahingoittaen?²⁹ Amat-tiurheilun kohdalla on ymmärrettävää, että säännöt, taloudelliset paineet ja yleisön katseiden alla oleminen toimivat kontrolloivina tekijöinä. Nämä voidaan kuitenkin katsoa kulttuurista johtuviksi lieveilmiöiksi, joilla ei ole mitään tekemistä itse urheilun kanssa. Mutta miksi lapset tai harrastusporukat yhdessä jalkapalloa pela- tessaan noudattavat sääntöjä? Mihin yhdessä urheilemalla pyritään, jos ja kun voitto ei ole kaikki kaikessa?

Hylandin mukaan yksi urheilun päämääristä on erinomaisuuteen pyrkiminen. Urheilu tarjoaa areenan, jossa yksilö voi kehittyä kohti omaa täydellisyyttään. Toisin kuin muilla olennoilla, ihmisillä on kyky arvostaa erinomaisuutta ja halu pyrkiä sitä kohti. Urheilu tarjoaa ensimmäisen ja hyvin konkreettisen kokemuksen siitä, että voimme onnistua, kehittyä ja olla todella taitavia jos- sakin. Urheilun maailmassa olemme usein tyytymättömiä, vaikka voitimme. Joskus myös tyytyväisiä, vaikka hävisimme. Tämä pätee niin ammattilaisurheilijaan kuin penkkiurheilijaankin. Ilmiö on Hylandin mielestä osoitus siitä, että urheilussa väistämättä koetut tappion kielteiset tunteet jäävät usein hetkellisiksi ja toissijaisiksi suhteessa siihen päämäärään, mihin urheilussa parhaimmillaan pyrimme.³⁰ Häviön pettymyksen intensiteetti heikkenee, mikäli yksilö tai joukkue kokee tehneensä kaikkensa pyrkiessään kohti sitä ideaalia, mihin voimme yksin tai yhdessä parhaimmillaan pystyä. Tappio voi aiheuttaa aggressioita, katkeruutta tai vihaa, mutta näin ei tapahdu silloin, jos koemme kehittyneemme urheilun kautta lä- hestyen omaa parasta suoritustamme.

Entä miksi emme aina valitse vastustajiksemme tai pelikave-
reiksemme ihmisiä, jotka tiedämme varmasti voittavamme? Jos
voitto olisi urheilussa kaikki kaikessa, olisi rationaalista pyrkiä
kohtaamaan vain itseään selkeästi huonompia vastustajia. Yleensä
kilpakumppanin valintakriteeri on kuitenkin juuri päinvastainen.
Ihmiset pyrkivät urheilussa kilpailemaan sellaisia tahoja vastaan,
jotka tarjoavat todellisen vastuksen ja joiden ansiosta kamppailun
lopputuloksella on todella merkitystä. Jo lapset yrittävät muodos-
taa tasaväkisiä joukkueita, kun paremmuutta pihapeleissä ratko-
taan. Ammattiurheilussa sarjatasot pyrkivät varmistamaan sen, että
urheilijoiden väliset kohtaamiset ovat riittävän tasaisia. Se, että py-
rimme urheilussa myös tällä tavoin jatkuvasti haastamaan itseäm-
me, on osoitus siitä, että päämääräämme urheilussa on jotain pelk-
kää voittamista syvempää.³¹

On empiirinen tosiseikka, että urheilu aiheuttaa sekä vieraantu-
misen että ystävyyskokemuksia. Urheilu antaa mahdollisuuden
molempiin. Ei ole kuitenkaan mitään perusteita ajatella, että ur-
heilu johtaisi väistämättä vieraantumiseen tai että se olisi ihmisten
välisen kamppailun väistämätön seuraus. Hylandia seuraten voitai-
siin väittää, että kilpailun korkein tai paras muoto on ystävyys ja
vieraantuminen on kilpailun korruptoitunut muoto. Urheilu, mikä
ei tavoita ystävyyttä on puutteellinen tai epäonnistunut kilpailemi-
sen muoto.

Yhteenveto

Liikkua voi yksin, mutta yksin ei voi urheilla. Urheiluun tarvitaan
sinä ja minä. Usein tämä kahden ihmisen välinen suhde ilmenee
kilpailuna, jossa vain toinen voi olla paras. Urheilun historian yk-
sittäisiä esimerkkejä tarkastelemalla on houkuttavaa päätyä loppu-
tulokseen, jonka mukaan urheilulle olennainen kilpailu ja kamp-
pailu vieraannuttaa ihmisiä toisistaan aiheuttaen kielteisiä ilmiöitä
katkeruudesta väkivaltaan.

Kilpailua ei kuitenkaan voi olla ilman keskinäistä kunnioitusta. Olit sitten voittaja tai häviäjä, tarvitset urheilussa vastustajaa. Urheilun aktin mahdollisuus edellyttää, yhteistä, Minän ja Toisen vapaasta tahdosta tekemää päätöstä sekä yhteistä halua pyrkiä kohti kollektiivista päämäärää. Kun kaksi yksilöä sitoutuu tällaiseen yhteistoimintaan, on heidän keskinäistä suhdettaan perusteltua kutsua ystävyydeksi, avoimuudeksi toista ihmistä kohtaan. Halutesaan urheilla ja pyrkiessään voittoon yksilö ottaa aina häviämisen riskin, minkä mahdollisuus sisältää hyväksynnän siitä, että toinen voi milloin tahansa olla minua parempi. Aidosti urheileva ihminen ei pyrikään alistamaan kanssakilpailijaansa oman paremmuutensa alle, vaan oivaltaa, että ilman ystävyyttä urheilun tapahtumaa ei voi olla olemassa.

Lähteet

- Booth, D. 2006. Sport Historians. What Do We Do? How Do We Do It? Teoksessa Phillips, M. G. (toim.), *Deconstructing sport history: A postmodern analysis*. Albany (N.Y.): State University of New York Press, 27–54.
- Burke, P. 1995. The Invention of Leisure in Early Modern Europe. *Past & Present*, 146, 136–150.
- Cameron, A. 1976. *Circus factions: Blues and Greens at Rome and Byzantium*. London: Oxford University Press.
- Cormack, W. 2016. Playing By the Rules? Early Modern Sport and Control in the Northern Mainland Royal Burghs of Scotland. *Sport in History*, 36 (3), 305–327.
- Dunning, E. 2003. Sociological Reflections on Sport, Violence and Civilization. Teoksessa Dunning, E. ja Malcolm, D. *Sport Critical Concepts in Sociology Volume II*. London, Routledge, 41–59.
- Elias, N. 1978. *The Civilizing Process: Vol. 1, The History of Manners*. Oxford: Blackwell.
- Elias, N. & Dunning, E. 1986. *Quest for Excitement. Sport and Leisure in the Civilizing Process*. Oxford: Blackwell.

- Gaffney, P. 2015. The Nature and Meaning of Teamwork. *Journal of the Philosophy of Sport*, 42 (1), 1–22.
- Guttmann, A. 2004. *From Ritual to Record: The Nature of Modern Sports*. Updated with a new afterword. New York: Columbia University Press.
- Henricks, T. S. 1988. Huizinga's Legacy for Sports Studies. *Sociology of Sport Journal*, 5 (1), 37–49.
- Holowchak, M. A. 2011. The “Measure” of an Athletic Achievement Character versus Production, or a Forced Dichotomy in Competitive Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 38 (1), 88–102.
- Huizinga, J. & Salomaa, S. 1967. *Leikkivä ihminen: Yritys kulttuurin leikkiaineeksi määrittelemiseksi*. Porvoo: WSOY.
- Hyland, D. A. 1977. “And That Is The Best Part of US”: Human Being and Play. *Journal of the Philosophy of Sport*, 4 (1), 36–49.
- Hyland, D. A. 1978. Competition and Friendship. *Journal of the Philosophy of Sport*, 5 (1), 27–37.
- Hyland, D. A. 1985. Opponents, Contestants, and Competitors: The Dialectic of Sport. *Journal of the Philosophy of Sport*, 11 (1), 63–70.
- Hyland, D. A. 2015. ‘Athletes play to play’. *Journal of the Philosophy of Sport*, 42 (1), 29–33.
- Kyle, D. G. 2014. *Sport and Spectacle in the Ancient World*. Wiley-Blackwell.
- Massarelli, R. & Terret, T. 2011 The Paradise Lost? Mythological Aspects of Modern Sport. *Sport, Ethics and Philosophy*, 5 (4), 396–413.
- Moolenijzer, N. J. 1968. Our Legacy from the Middle Ages. *Quest*, 11 (1), 32–43.
- Osterhoudt, R. G. 2006. *Sport as a Form of Human Fulfillment. An Organic Philosophy of Sport History. Volume I*. Victoria, BC: Trafford Publishing.
- Reid, H. L. 2006. Athletic Competition as Socratic Philosophy. *Acta Univ. Palacki. Olomuc., Gymn.* 2006, vol. 36, no. 2, 73–77.
- Reid, H. L. 2010. Olympia: Running Towards Truth. *Sport, Ethics and Philosophy*, 4 (2), 136–145.
- Reid, H. L. 2010a. Athletic Heroes. *Sport, Ethics and Philosophy*, 4 (2), 125–135.

- Reid, H. L. 2010b. The Epicurean Spectator. *Sport, Ethics and Philosophy*, 4 (2), 195–203.
- Reid, H. L. 2010c. Seneca's Gladiators. *Sport, Ethics and Philosophy*, 4 (2), 204–212.
- Sansone, D. 1988. *Greek Athletics and the Genesis of Sport*. Berkeley, Calif.: University of California Press.
- Sartre, J-P. 1956. *Being and nothingness: An essay on phenomenological ontology*. London: Routledge.
- Suits, B., 1973 [2007]. "The Elements of Sport". Teoksessa R. Osterhoudt (toim.), *The Philosophy of Sport: A collection of original essays*, Springfield, IL: Thomas; reprinted in W. J. Morgan (ed.), *Ethics in Sport*, Champaign, IL.: Human Kinetics, 9–19.
- Suits, B. 1977. "Words On Play,". *Journal of the Philosophy of Sport*, 4 (1): 117–131.
- Suits, B. 1978. *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia*, Boston: D.R. Godine.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Osterhoudt 2006.
- 2 Sansone 1988, 24.
- 3 Huizinga 1967. Tästä Huizingan tulkinnasta, katso esimerkiksi Henricks 1986.
- 4 Massarelli & Terret 2011.
- 5 Reid 2010.
- 6 Kyle 2014, 114.
- 7 Reid 2010a, 125 ja Kyle 2014, 48.
- 8 Reid 2010b, 196.
- 9 Reid 2010c, 209.
- 10 Kyle 2014, 282.
- 11 Cameron 1976.
- 12 Holowchak 2011.

- 13 Elias 1978.
- 14 Elias & Dunning 1986.
- 15 Cormack 2016. 306.
- 16 Dunning 2003, 47.
- 17 Moolenijzer 1968, 41.
- 18 Burke 1995, 149.
- 19 Booth 2006.
- 20 Booth 2006, 36.
- 21 Guttman 2004, 43.
- 22 Guttman 2004, 52–53.
- 23 Suits 1973, 1977 ja 1978.
- 24 Gaffney 2015.
- 25 Hyland 1977, 1978, 1985 ja 2015.
- 26 Sartre 1956.
- 27 Hyland 1978, 28.
- 28 Hyland 1985, 64.
- 29 Hyland 1985, 66.
- 30 Hyland 1985, 67.
- 31 Hyland 1985, 68.

Esseitä, katsauksia ja arvioita

Peter Dahmén och Kalle Virtapohja

Paavo Nurmis succé i Norge och Sverige 1923

Det blev i år 2023 precis hundra år sedan den finske löparstjärnan Paavo Nurmi tävlade i Norge för första och enda gången. Det skedde den 16–18 juni 1923 i vad som i dag är Oslo, då Kristiania, när klubben Ørnulf 30-årsjubilerade. Två månader därefter tävlade Nurmi i Stockholm, i en länge emotsedd duell mot den finlandsfödde svensken Edvin Wide den 23–24 augusti.

Med denna artikel vill vi skildra några av händelserna och omständigheterna kring Ørnulf-tävlingarna, och vidare fram till Nurmis mästermöte mot Edvin Wide i Stockholm, samt vad som hände däremellan. Det är alltså händelser under året 1923 som behandlas. Vad ledde fram till Nurmis beslut att åka till Kristiania och tävla det året? Vilka betydelser kom pressen att tillskriva Ørnulfs tävlingar och Nurmis medverkan? Hur framställdes rivaliteten och löparduellen mellan Nurmi och Wide? Det är några av de frågor vi ämnar försöka besvara.

Metod

Vårt empiriska material består huvudsakligen dels av utdrag från Virtapohjas biografi om Paavo Nurmi, dels av material från digitala genomgångar av dagspress i Norge och Sverige, genomförda av Dahlén. I Norge har en bred flora av tidningar varit tillgängliga, i Sverige har sökningarna begränsats till *Svenska Dagbladet* och *Dagens Nyheter* genom abonnemang. Till detta finns *Svenska Dagbladets Årsbok* digitaliserad och fritt tillgänglig, liksom det fantastiska uppslagsverket *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*, sju band 1938–1949, med Åke Svahn som huvudredaktör. (Svahn var sedermera ordförande i Svenska idrottshistoriska föreningen från dess grundande 1976.) *Nationalencyklopedin* (NE) har också varit ett användbart uppslagsverk.

Paavo Nurmi

Paavo Nurmi från Åbo är en av världens främsta olympier genom tiderna. Han var en finländsk medel- och långdistanslöpare som tog nio guld i tre OS: 1920, 1924 och 1928. Han satte 25 världsrekord på sträckor från 1 500 till 10 000 meter. Nurmi föddes 1897 och dog 1973.

Nurmi deltog i sin första tävling 1914, då han vann 3 000 m i en lokal tävling i Åbo för pojkar under 18 år. Han tävlade de närmaste åren flitigt och nådde eliten under sin värnpliktstjänstgöring 1919–20 vid Björneborgs Regemente som då var förlagt till Åbo. I juni 1919 blev deras bataljon skickad till östra gränsen. Det var fortfarande spänning i Karelen och finländarna trodde att ryska bataljoner kunde komma över gränsen. Därför ville Generalhögkvarteret förstärka de finska styrkorna och Paavos bataljon reste till Kexholm (Käkisalmi) i finska Karelen. Efter sommaren avtog spänningen och bataljonen reste tillbaka till Åbo.

Nurmi, som var utbildad filare vid varvet Ab Crichtons yrkesskola i Åbo, skickades sedan till Helsingfors vapensmedskola i slutet av 1919. Tränaren Lauri Pihkala tänkte att det vore bättre för Nurmi om han kom till Helsingfors, om han gick i vapensmedskola, samt att han bodde i Pihkalas eget hem och inte i kasern. Det här arrangemanget gav Pihkala en möjlighet att kontrollera Nurmis träning, men Nurmi gillade det inte och bestämde sig efter en månad att åka tillbaka till Björneborgs Regemente.¹

På försommaren 1920 satte Nurmi sitt första finska rekord, 8.36,3 på 3 000 m. Vid OS i Antwerpen samma år saknade han dock ännu rutin och förlorade 5 000 m i spurten mot Jules Guillemot, Frankrike, men vann 10 000 m och terränglöpningen. Genom Nurmis segrar vid OS 1920 tog Finland totalt nio guldmedaljer under spelen. USA vann också nio olympiska guldmedaljer i friidrott vid dessa spel, vilket visar att Nurmi påtagligt bidrog till att göra Finland till en av världens ledande friidrottsnationer.

Edvin Wide (till vänster) och Paavo Nurmi var vänner och konkurrenter, som utmanade varandra till bättre prestationer. Bild: Kalle Virtapohjas samling.

Nurmi slog sitt första världsrekord på 10 000 meter i Stockholm 1921. Året efter tog han svensken John Zanders världsrekord på 3 000 och 2 000 meter. Det tredje officiella världsrekordet det året, 1922, var det mest betydelsefulla för honom. Han slog då Hannes Kolehmainens rekordtid på 5 000 meter på Stockholms Olympias-tadion. Kolehmainen hade varit rekordlöpare sedan OS i Stockholm 1912, då han vann guld på både 5 000 m och 10 000 m samt i terränglöpning; Kolehmainen vann även guld i maraton vid OS 1920 och satte flera världsrekord 1912–22.

Paavo Nurmis framgångar och kändisskap i hela friidrottsvärlden ledde till att han började få tävlingsinvitationer från utlandet. År 1923 kom en inbjudan från Norge, där Kristiania-klubben Ørnulf förberedde en internationell tävlingsgala i samband med sitt 30-årsjubileum; Norges huvudstad hette Kristiania från 1624, då staden grundades av den danske kungen Christian, och fram till 1925 då Kristiania bytte namn till Oslo.

Nurmis känsla av självständighet hade samtidigt ökat genom att han tog examen från Helsingfors industriskola som mekanisk ritare i mars samma år, 1923. Därefter ägnade han sig åt att träna noggrant.

Nurmi tackade ja till att delta vid Ørnulfs jubileumstävlingar, som ägde rum 16–18 juni. Det kom att bli hans första och enda tävlingar i Norge.

Idrottsklubben Ørnulf

Idrottsklubben Ørnulf, startad 1893, har spelat en banbrytande roll i norsk friidrott, brottning och boxning. Klubben tog 1909 initiativet till brottning som särskild idrottsgren, genomdrev tävlingsförbudets upphävande, arrangerade 1910 första norska mästerskapet och tog 1912 initiativet till Norges Atletforbund (brottning och boxning). Senare tog klubben ett liknande krafttag för boxning. Ørnulf erövrade förbundsstandaret som bästa klubb i friidrott 1919 och 1924–27. I stafett vann klubben flera mästerskap på 4x100 m och 4x400 m under 1920-talet.²

”Ørnulf”, ursprungligen ett fornnordiskt mansnamn med något annorlunda stavning, är en sammanställning av «ørn» och «ulv», det vill säga örn och varg. Namnet brukades under medeltiden men låg sedan i dvala innan det åter togs i bruk 1881.³ Ørnulf är alltså en stark kombination av rovfågel och rovdjur, betecknande en stark, kraftfull och mäktig maskulinitet, samtidigt som det knyter an till en nationell strömning inom idrotten mot slutet av 1800-talet med liknande klubbnamn som Odd, Tjalve, Viking och Norrøna.⁴

Om Nurmi i pressen våren 1923

I norsk dagspress skrevs det i stort sett inte mer än spridda resultatnotiser om Paavo Nurmi under våren 1923, resultat som i sig var imponerande. I januari kunde emellertid *Telemarksposten* meddela att *Idrottsvärlden* – en tidning som utgavs i Stockholm 1921–23 – avslutat sin omröstning om vem som var alla tiders bästa idrottsman.⁵ Vann gjorde den ungerskfödde, amerikanske simmaren Johnny Weissmüller (från 1932 ”Tarzan” på filmdukarna). Tvåa kom mångkamparen och indianättlingen Jim Thorpe (som skändligt fråntogs sina två guldmedaljer i femkamp och tiokamp vid OS i Stockholm 1912 för att han långt innan spelen drygade ut hushållskassan under sommarledighet genom att delta i halvprofessionell baseball), trea blev Kolehmainen och fyra Nurmi. Att den svenske landslagsspelaren i fotboll Erik Börjesson, stavad ”Børjeson”, kom ”forbausende høit op paa listen som nr. 8 [...] maa vel nær mest betragtes som et udsalg av fædrelandspatriotisme”, ansåg avisen.⁶ Av norrmän kom allroundidrottsmannen och världens bästa stavhoppare 1922–25, Charles Hoff, på 12:e plats och skidåkaren Thorleif Haug på plats nr 14.⁷ Huruvida Edvin Wide förekom på listan framgår inte, men Nurmi blev alltså uppmärksammasad.

I mars 1923 skrev *Svenska Dagbladet*, i en artikel som refererade till uppgifter i *Idrottsbladet*, att Paavo Nurmi skulle bosätta sig i Stockholm till sommaren för att bedriva studier ”i sitt speciella gebit, motoryrket”.⁸ I Stockholm var vid denna tid IF Linnéa en

av Sveriges mest mångsidiga och framgångsrika föreningar och gjorde sig särskilt känd som ”löparklubb”.⁹ Om det blev av att Nurmi flyttade till Stockholm skulle han anlända redan i april och “med all säkerhet gå in i Linnéa, som alltså får en verkligt uppseendeväckande förstärkning på långdistanserna. Nurmi och Edvin Wide i stadsloppet, vem slår dem? Kanske t.o.m. Linnéas placering i Svenska Dagbladets stafett skulle kunna komma ett par steg högre upp.” *Svenska Dagbladet* grep här möjligheten att propagera för den egna Dagbladsstafetten, en årlig stafettlöpning på gator och vägar i Stockholm. Tävlingen var den äldsta i sitt slag i Sverige och arrangerad första gången tio år tidigare, 1913, på initiativ av Kristian Hellström med tysk förebild (Potsdam–Berlin-stafetten); en damtävling genomfördes redan andra året, 1914.¹⁰

Det centrala i detta sammanhang är emellertid omnämmandet i artikeln av Nurmi och Wide i samma mening, att de två tillsammans skulle bli ett svårslaget team: senare under året kom tvärtom konkurrensen dem emellan på löparbanan att trissas upp till en höjdpunkt. I april återkom *Svenska Dagbladet* med uppgifter om att ”[v]ärldsrekordinnehavaren på diverse distanser, finnen Nurmi” under sommaren skulle vara bosatt i Stockholm ”och på Stadions banor kommer han då att få tillfälle att ytterligare pressa ned sina tider. Man hoppas få se honom och Wide [sic] mot varandra, vilket bör bli sensationellt.”¹¹ Det uppgavs också att Nurmi skulle tävla i Norge och Danmark samt i sitt eget hemland. Här börjar alltså pressen att trissa upp den publika förväntningen på ett tävlingsmöte mellan de båda löpararessen Nurmi och Wide.

Edvin Wide (1896–1996, och i dåtida press ofta felstavad som Vide och Edwin) var folkskollärare i Stockholm och 1920-talets bäste svenske medel- och långdistanslöpare; han kallades ”Den flygande folkskolläraren”. Wide var född 1896 i Kimito, Finland och flyttade 1918 till Sverige, där han blev svensk medborgare 1920. Det gjorde att han kunde löpa för Sverige vid OS 1920, dit han hade kvalificerat sig. Han deltog i det svenska laget, som blev trea i laglöpning 3 000 m (15:e man individuellt). Åren därefter följdes hans lopp mot de finländska världsstjärnorna Nurmi

och Ville Ritola (1896–1982) ”av en hel värld med den största spänning”.¹² Ritola hade rest till Amerika som migrant och startat sin löparkarriär där med stor framgång.

Under mars månad började rykten florera även i norsk press om att ”den kjente finske storløper Paavo Nurmi vil bosette sig i Stockholm og representere «Linnéa»”.¹³ En vecka senare meddelade en annan tidning att ”[d]en kjente finske storløper Paavo Nurmi” nu skulle till Tyskland för att studera: ”Han vil bosætte sig i Berlin og gaa ind i «Sportsclub Charlottenburg», der som bekjendt er anset for at være den ledende forening i fri-idræt i hele Europa”.¹⁴ Vad läsaren här får veta är dels att Nurmi är känd, underförstått bör läggas på minnet som en betydelsefull idrottsperson hos den som inte redan gjort det, dels att han är så eftertraktad att Europas ledande friidrottsklubb vill ha honom i sitt stall.

Månaden därpå, i april, skrev *Dagbladet* på sin sportsida att det nu var avgjort att Nurmi skulle bosätta sig i Stockholm denna sommar: ”Han reiser fra Helsingfors i begynnelsen av mai og vil tilbringe høsten og vinteren i Berlin for aa avslutte sine tekniske studier. Nurmi, som kommer til aa representere Linnéa, vil delta i konkurranser saavel i Sverige som i Finnland, Norge og Danmark.”¹⁵

Vid inledningen av maj månad 1923 började det stå klart att Nurmi inte skulle flytta till Stockholm utan stanna hemma i Finland. Inte heller var det troligt att han kom att starta i tävlingarna vid invigningen av Slottskogsvallen i Göteborg den 13 maj.¹⁶ Samtidigt meddelades att Wide vunnit svenska mästerskapet i terränglöpning i Göteborg, med start och mål förlagda till Balders hage, och inför en ovanligt stor publik. *Dagens Nyheters* korrespondent skrev:

Det är länge sedan gamla Balders hage hyst så många skådelystna innanför sitt plank som i dag, och i backarna utmed banan var det åtskilliga tusen nyfikna och entusiaster som med spänt intresse följde den ovanligt vackra striden. [...] När Vide [sic] löpte sitt segrarvarv runt den lilla banan smattrade applåderorna och hurraropen ljödo oavbrutet. Den sympatiska Linnéamannen löpte sig

in i alla hjärtan och nu väntar man med otålig spänning hans nappatag med Nurmi.¹⁷

Samma dag vann Nurmi överlägset en terränglöpning i Helsingfors (då ofta stavad Hälsingfors).¹⁸ En kamp mellan Wide och Nurmi tedde sig alltmer lockande, som vi ska se inte bara för svensk del utan även för norsk.

Nurmi blir klar för Ørnulf-tävlingarna

I början av juni 1923 stod det klart att Nurmi, Klumberg från Estland samt sex tyskar ”och två, eller möjligen tre” göteborgare skulle delta vid Ørnulfs stora internationella tävlingar 16–18 juni. Dessutom hade Ørnulf vid sammanträde beslutat acceptera villkor för deltagande från Sven Lundgren och Curt Branting, båda tävlande för Göta, Stockholm.¹⁹ Den 13 juni skrev *Fremtiden*

Internationalt Jubileumsstevne i fri Idrett
Uttagning til Sveriges Idrottsspel, Gøteborg

STADION:	Lørdag 16. juni, kl. 5.
STADION:	Søndag 17. juni, kl. 6.
DÆHLENENGEN:	Mandag 18. juni, kl. 7.

Verdensmestrene Nurmi, Klumberg, Lundgren og Hoff, svensken Branting, m. fl., den tyske 10 kamp-mester Holz, samt de bedste norske idrettsmænd.

Billetspriser: Stadion kr. 1, 2, 3 og 5.
Dæhlenengen kr. 1 og 2.

Forhaandssalg av 3 og 5 kroners billetter i „Idrætsliv“s ekspedition, Idrættens hus, samt herr Chr. Svenningsens Cigarforretning, Ekertorvet.

Idrætsforeningen ØRNULF.

NB! Pressekort. Kun de av „Ørnulf“ utstelte kort gir adgang.

Annons för Ørnulftävlingarna i Aftenposten 15.6.1923, s. 10.

att Nurmi, ”anseet som Finlands og verdens beste løper over mellomdistansene, skal delta i idrettsstevnet i Kristiania neste lørdag och søndag”.²⁰

Förmiddagen den 14 juni anlände Nurmi till Kristiania med Stockholmståget och blev mottagen av en del av Ørnulfs medlemmar.²¹ Nurmi var förnöjd med resan, under ett tolv timmar långt uppehåll i Stockholm dagen innan hade han begagnat sig av möjligheten att träna på Stadion. ”Han er anmeldt til Ørnulfs stevne lørdag, søndag og mandag og er for første gang i vort land. Hans løp her vil bli intet mindre end en begivenhet”, skrev *Aftenposten*.²²

Inför tävlingsstarten 16 juni skrev *Nationen* (språkrör för Bondeförbundet) dagen innan om ”Mestrenes idrætsstevne” och att representanter från Finland, Estland, Tyskland och Sverige skulle delta. Genom att tävlingarna dessutom låg till grund för uttagningen av norska friidrottare till tävlingarna i Göteborg månaden efter hade Ørnulf ”faat en tilslutning som faa stevner tidligere”.²³ Ett internationellt evenemang måste förstås för att bli vällyckat ha en god internationell uppslutning ”og det har Ørnulf dennegang i saa stor utstrækning at stevnet blir aarets store idretsbegebenhet herhjemme”, konstaterade tidningen och fortsatte: ”Verdens bedste løper, Paavo Nurmi fraa Finland maa nævnes først, alene hans deltagelse er en begivenhet.” Bland de andra utlänningarna som deltog fanns estländaren Klumberg, ”en av verdens bedste all round idrætsmænd”, tysken Holz, ”sit lands fornemste fri idrætsmænd”, och svenskarna Lundgren, Nisse Engdahl och Branting, ”idrætsmænd som forlængst har vundet europæisk berømmelse”. Det var också en förstklassig samling norska idrottare som deltog, underströk *Nationen*, och avslutade med en hyllning till jubilaren: ”Det blir et fuldt værdig jubilæum for Ørnulf – foreningen som vel mer end nogen anden kan tilskrives æren for det høie nivaa vor idræt for tiden staar paa.”

Ørnulfs stora internationella jubileumstävlingar under lördag och søndag blev mycket vällyckade, framhöll *Dagbladet*. Det goda

SPORT

Fire verdensmestre deltar i „Ørnulf's idrætsstevne.

Klumberg, Lundgren, Nurmi og Charles Hoff.

Paavo Nurmi.

omkring 120 mand, foruten de forskellige stafetlag.

Av de anmeldte utenlandske idrætsmænd kom finnen Paavo Nurmi igaar, mens Klumberg (Estland) er kommet allerede for et par dager siden. De øvrige utlændinger kommer idag og imorgen. Lundgren kommer idag.

Den norske deltagelse blir meget fyldig, idet stevnet av Norges Idrætsforbund er bestemt til at tjene som uttagning for Sveriges Idrottspel, som holdes i Göteborg i næste maaned. Foruten de tidligere nævnte deltagere er nu yderligere anmeldt bl. a. i 60 og 100 meter Fritz Fredriksen, Ekeberg, Alb. Jacobsen, Thorshaug, i 100 meter desuten Harald Kilde, i 200 meter Kilde, Charles Hoff og Frode Hansen, i 400 meter Frode Hansen, i 300 og 1500 meter Chr. Bruusgaard og Eugen, i 3000 meter Eugen og Bernholdt, i 5000 meter Øiv. Aas, Ekeberg, og Karsten Kjos, i 10,000 meter Norgesmesteren i terrængløp Kr. Sørsdahl, Heen, og Trygve Tangen, Torshaug, i 110 meter hækkeløp Einar Ræder og Kaare Backe, Kif, samt Torleif Torkildsen, Turnforeningen, i høidesprang Ole Sunde, Frogn, Arne Bratten, Turnfor. og Einar Ræder, Kif. I længdesprang deltar Charles Hoff og Alf Jacobsen, Torshaug, samt Thor Paulsen, Studenterne, i tresteg Arne Randmøl, Torshaug, og Joh. Palm, Turnfor., i spydkast Eugen Torph og Reidar Bye, Kif, i diskos Halvor Dolva og Th. Opsahl, Kif, samt Sverre Dahl, Turnfor., i kulestøt Kaare Backe, Kif, og Sverre Dahl, Turnfor., i slæggkast Sverre Dahl, Norman Huseby og Chr. Johnsen, Turnforeningen.

Til „Ørnulf's internationale jubileumsstevne" førstkommande lørdag, søndag og mandag er nu ialt anmeldt

Sportvinjett
i Tidens Tegn
15.6.1923, s. 10.

vädret hade på lördagen lockat närmare 3 000 människor till Stadion för att se några av världens bästa idrottsmän. Av de elva man som var anmälda till lördagens 5 000-meterslopp startade sju ”med finnen Nurmi i spissen. Denne skilte straks lag; han løp sitt eget løp opildnet av sine landsmenn, de finske fotballspillere, ubekymret for sine konkurrenter, og da der var 3 a 4 runder igjen hadde han distansert de to siste av løperne med en runde og naadde før løpet var ferdig ogsaa aa innhente de øvrige.”²⁴ Nurmi var alltså totalt överlägsen, och vann på 15.00,2 före Haakon Jensen, tävlande för klubben Tjalve, på 16.09,5. *Morgenbladet* skrev att loppet blev en uppvisning av Paavo Nurmi, som stod helt i en klass för sig: ”De deltagende nordmænd kunde ikke gi ham nogen konkurrance og var ubehjælpelig henvist til statisternes roller. Nurmi imponerte ved sit kraftige løp, men forbauset ved at løpe paa hele fotsaalen istedetfor paa taa som almindelig løperstil tilsiger. At han er en usedvanlig løper viser den tid han opnaadde trods liten konkurrance.”²⁵

På söndagen var det cirka 5 000 åskådare, trots konkurrens från fotbollslandskampen mellan Norge och Finland tidigare på dagen (Norge vann med 3–0). *Tidens Tegn* kunde konstatera att tävlingarnas stora namn Nurmi infriade förväntningarna och ledde 3 000-metersloppet från början: ”Han var saa knusende overlegen at hans konkurrenter nærmest virket som statister. Hans løpemaate var i høieste grad egenartet, men at den var effektiv var noget enhver kunde se. Og at tiderne vilde blit langt bedre, hvis han hadde hat spor av konkurranse, var der heller ingen som tvilte paa.”²⁶ Nurmi vann 3 000 m på tiden 8.43,6, före Eugen, tävlande för Thorshaug, på 9.19,3.

Fremtiden skrev inför den avslutande måndagens 1 500 m att Nurmis prestationer ”er de som hittil er de mest bemerkelsesverdige og det betyr for den sympatiske finne ikke så lite, da de opnådde toppresultater i enhver av de hittil avgjorte konkurranser er helt første klasser”.²⁷ På måndagen var det vackert väder och cirka 3 000 åskådare på Stadion, ”ett mycket högt antal på en vardag”, konstaterade *Dagens Nyheters* Kristianiakorrespondent.²⁸ Fyra man startade på 1 500 meter. Nurmi tog snabbt ledningen i god fart,

följd av svensken Sven Lundgren, Göta, medan de norska löparna Eugen och Kringlebotn blev efter. Lundgren tycks ha hängt på bra, och först i slutspurten lyckades det Nurmi att springa ifrån honom.²⁹ Nurmi vann på 4.02,7, ”diverse sekunder bedre end den norske rekord”, före Lundgren på 4.05,7.³⁰

Aftenpostens premie – en vandringspokal – till tävlingarnas bäste man tillföll därmed Paavo Nurmi.

Göteborgsspelen 1923 och Nurmis frånvaro

Idrottsklubben Ørnulf var inte den enda idrottsjubilaren sommaren 1923. I Sverige firade Stockholms Idrottsförbund sin 25-åriga tillvaro och händelsen celebrerades torsdagen den 21 juni med stora idrottstävlingar av olika slag på Stockholms tre största idrottsplatser Stadion, Östermalm och Traneberg. På Stadion blev det fotbollsmatch mellan storklubben AIK och ett kombinerat lag från andra stockholmsklubbar. Vidare blev det en utvald gymnastiktrupp från olika stockholmsföreningar under löjtnant Bertil Ugglas ledning och slutligen upptog programmet inlopp av cyklisterna i det stora orienteringsloppet samt till sist allmän idrott.

Världsrekordhållaren Paavo Nurmi var dagen i fråga på genomresa från Norge till Finland och man skulle ”försöka att förmå finnen att starta mot Wide i tävlingen om Stockholmstidningens pris på 2 000 meter” på Stadion, meddelade *Svenska Dagbladet* och fortsatte: ”Det bleve en duell, som säkerligen komme Sven Lundgrens världsrekord på distansen att darra, ja, kanske falla. Hur som helst ordnar ju Wide saken bra ändå, men en tvekamp dem emellan vore av odisputabelt intresse.”³¹

Det blev inget deltagande av Nurmi vid Stockholms Idrottsförbunds tävling. Däremot fanns Nurmi med i den finländska truppen till Göteborgsspelen som samtidigt hade blivit uttagen. Finländarna hade anmält 31 deltagare i allmän idrott (friidrott), ”varav dock endast 25 torde kunna avsändas på grund av de knappa tillgångarna”, skrev *Svenska Dagbladet* samma dag som tävlingarna i

Stockholm ägde rum.³² En som inte kom att "avsändas" var Paavo Nurmi. Nedan redogörs för orsaken till det.

Göteborgsspelen 1923, officiellt Sveriges Idrottsspel i Göteborg, var den med avseende på deltagarantal och arrangemang största idrottsfest som dittills hållits i Sverige, näst OS i Stockholm 1912. Stockholms-OS hade inneburit ett definitivt genombrott för Finland som friidrottsnation – Finlands store man i dessa spel var långdistanslöparen Hannes Kolehmainen som tog tre guld.³³ Vid Göteborgsspelen kom idrottsmän från 15 europeiska nationer samt från Asien, Australien och Amerika att delta. Sveriges Idrottsspel i Göteborg var den första större tävling i vilken motståndare från första världskriget 1914–18 möttes. Sålunda ställde Tyskland här för första gången efter kriget upp en stark trupp.³⁴

Initiativet till Göteborgsspelen togs 1916 av Hugo Levin. Avsikten var att de skulle ingå som ett led i firandet av Göteborgs 300-årsjubileum 1921, men då denna fest hölls först 1923, uppsköts spelen till nämnda år. Spelen ägde rum 9 maj–15 juli, och de viktigaste tävlingarna, som till största delen var förlagda till den nybyggda Slottsskogsvallen, gick av stapeln 1–15 juli.

En dryg vecka in i maj hade 300 friidrottare av olika slag anmälts till deltagande i Göteborgsspelen. Huvudparten var förstås från Göteborg men hela Västsverige var ovanligt talrikt representerat. En stark Stockholmstrupp kom att ge en särskild glans åt tävlingen, medan de inbjudna utländska storheterna, Nurmi och Hoff och andra lyste med sin frånvaro. I defileringen beräknades antalet deltagare till cirka 2 000.³⁵

Sveriges Idrottsspel i Göteborg var också de största friidrottstävlingarna på nordisk mark 1923. Spelen påminde om de tävlingar som anordnades i Malmö sommaren 1914, Baltiska Spelen, där finländarna hade gjort det bra, i efterkant av OS 1912. Baltiska Spelen anordnades i samband med Baltiska Utställningen. Spelen var öppna för deltagare från länderna vid Östersjön: Sverige, Danmark, Tyskland, Finland och Ryssland. Tävlingarna i friidrott ägde rum 3–9 juli, alltså ett par veckor innan Första världskriget bröt ut den 28 juli.³⁶

Den här gången, 1923, behandlades tävlingarna i Göteborg med stor försiktighet från finskt håll. Tränaren för det finska olympiska laget 1920 och även 1924, Jaakko Mikkola, som 1922 valdes till tränare för Harvard University, skrev till ovan nämnde idrottsledaren, tränarexperten och idrottsskribenten Lauri Pihkala, signaturen ”Tahko”, om att affärskretsar planerade att skicka Armas Taipale, olympisk mästare i diskuskastning vid OS 1912 och silvermedaljör vid OS 1920, till USA för att tävla. Mikkola betonade att Taipale då omedelbart skulle göras till professionell i USA och att Finland därmed skulle förlora en guldmedalj i OS i Paris 1924, eftersom de förhärskande amatörreglerna förbjöd professionalism, att idrottare tjänade pengar på sina färdigheter (Taipale blev oplacerad 1924). Att ta steget över till de professionellas skara innebar stora risker. Det var en långt mer drastisk övergång än i dag, och fick både moraliska, juridiska och ekonomiska följdverkningar.³⁷

USA var också ett misstänkt land i den meningen att finländarna var rädda för att Finlands bästa idrottare skulle rekryteras dit som amerikanska medborgare. Dessutom föreslog Mikkola i ett brev skickat från Boston till Aksel Ek, ordförande i Finlands gymnastik- och idrottsförbund (SVUL), att idrottarnas resultat inte skulle publiceras i tidningar, eftersom amerikanerna enligt hans uppgifter översatte allt till engelska och jämförde inom vilka idrotter de borde arbeta mest för att nå Finlands potentiella försprång. I samma brev tyckte Mikkola att de bästa idrottarna inte skulle skickas till tävlingarna i Göteborg, och att resultaten måste hållas hemliga för USA – eftersom Finland var tvåa efter det amerikanska laget i friidrott vid OS 1920 ville man se till att amerikanerna inte kunde slå dem igen vid OS 1924. Redan av den anledningen ansåg Mikkola det absolut nödvändigt att det finska laget till spelen i Göteborg var så litet som möjligt, ”för på resan kommer bara de medel som behövs för 1924 att förbrukas”, skrev han till Ek.³⁸

Mikkola intog en annan ståndpunkt än sin tränarkollega Lauri Pihkala som hade lett det finska laget till framgångar i Malmö 1914. Pihkala stödde deltagandet i Göteborgsspelen. Detta ledde till en stark polemik. Till och med den finska ambassaden i Stockholm

var i kontakt med hemlandet, oroade över att man i Sverige var missnöjd med finländarnas magra deltagande i Göteborgsspelen.

Detta var mer än Paavo Nurmi kunde tåla. Han kände att han dikterades för mycket – det finska idrottsförbundet hade tidigare förbjudit honom att resa till USA. Senare sades att ingen borde tävla utomlands och att han inte fick resa till Norge. Sedan sade man att han ändå skulle tävla i Göteborg. Nej tack, blev svaret från Nurmi.

Det är möjligt att Jaakko Mikkola bidrog till att Nurmis intresse för Göteborgstävlingarna var obefintligt. Nurmis intresse minskade kanske också till följd av möjligheten att delta i Ørnulf-tävlingarna, där han kunde tävlingslöpa tre dagar i rad. Tvisten gick så långt att Nurmi funderade på att flytta från SVUL-klubben Turun Urheiluliito. Alternativet var Työväen Urheiluliitto (TUL), som hade grundats efter inbördeskriget 1919. Den höll sig frivilligt på avstånd från SVUL och tillät inte sina idrottare att tävla i samma tävlingar som SVUL:s idrottare; TUL:s idrottare dök inte upp i Finlands OS-lag för första gången förrän 1948. Paavo Nurmis hot om att gå med i TUL skulle ha inneburit att han inte kunde ha representerat Finland vid de olympiska spelen 1924 i Paris.

Till slut gjordes någon form av kompromiss. Ett starkt finskt lag reste från Finland till Göteborgstävlingarna, men inte Paavo Nurmi. Den linje som Pihkala valt vann således. Nurmi fick frågan om att vara med i laget till Göteborg, men han hade redan lovat att springa i Norge. Dessutom ville han fokusera på träningen under juli. Mot Nurmis vilja togs han likväl med i uttagningen av laget till Göteborgsspelen. Tydligen räknade den finska idrottsledningen med att Nurmi kunde övertalas. Nurmi accepterade emellertid inte att de försökte tvinga honom att vara med till Sverige. Det blev en makt- och auktoritetstvist. Nurmi gillade inte att andra dikterade vad han skulle göra.

Ännu i slutet av juni förväntade de svenska tidningarna att Nurmi skulle dyka upp i Göteborg: ”På 800 meter tippas Lundgren eller tysken Pelzer som segrare och på 1 500 meter Wide. På de längre sträckorna synes tyskarna icke ha några utsikter till vare sig första

eller andra placeringar, då ju Nurmi löper 5 000 och både Wide och Backman 10 000 [...].”³⁹ Dagen efter, den 29 juni, meddelades att Nurmi trots allt inte var med i den 27 man starka finska trupp som nu hade anlänt till Göteborg, vars tävlingar uppgavs bli ”en generalrepetition till Parisolympiaden” året därpå.⁴⁰ I övrigt var dock truppen representativ för finska idrottens ställning vid denna tid, ansågs det, vilket innebar att den tippades nå stora framgångar i spelen.

En som gjorde det starkt i Sveriges Idrottsspel i Göteborg var den på förhand favorittippade Edvin Wide, som vann 5 000 före Backman på Slottskogsvallen på den första tävlingsdagen, som för övrigt öppnades högtidligen av skeppsredare Dan Broström.⁴¹ Wide satte också världsrekord på 3 000 m (han slog gällande rekord av landsmannen John Zander).⁴² Och den finska truppen gjorde det bra i olika grenar, vann bland annat dubbelseger i spjut.⁴³

Under juli månad segrade Wide i ytterligare en internationell friidrottstävling i Kristiania, arrangerad av Thorodd, medan Nurmi vann på hemmaplan i Lahti.⁴⁴ De båda löparens fortsatte alltså att tävla framgångsrikt på var sitt håll. Samtidigt meddelades att Internationella idrottsförbundet vid möte i Paris under ordförandeskap av direktör J. S. Edström godkänt olika världsrekord, bland dem de som blev satt av Nurmi på 10 000 m 1921 och på 5 000 m 1922, båda i Stockholm.⁴⁵

Omedelbart därefter kom också besked om att ytterligare två världsrekord av Nurmi godkännts, på 2 000 m i satt Åbo i september 1922 och på 3 000 m samma år. Nu var Nurmi solklart världens bästa löpare. Internationella idrottsförbundet stramade samtidigt åt i amatörstatuterna, så att det inte längre blev möjligt för de som blivit professionella att åter få amatörstatus: ”Alla kongressmedlemmarna erkände vikten av att kunna förhindra att professionella idrottsmän insmugglades i amatörförbundet.”⁴⁶ Vidare beslöt kongressen i Paris att tillåta att rekord kunde godkännas under en viss löpning på kortare distans än loppets, men då på villkor att detta på förhand meddelades för vederbörlig kontrollers skull. Under en annonserad 5 000-meterslöpning kunde

sålunda mycket väl rekord sätts exempelvis på 2 000 och 3 000 meter.

Inför Nurmis löpning mot Wide i Stockholms Stadion

Ett möte mellan löpargiganterna Nurmi och Wide hade länge varit eftertraktad, inte minst från svenskt håll. Vem av dem var bäst, egentligen? I detta låg inte minst stor nationell prestige.

I början av augusti 1923 började spekulationer ta fart om att det äntligen kunde ske, efter att Nurmi förklarat att han inte hade någonting emot att möta Wide i Stadion den 28 och 30 augusti. Linnéa hade begärt tillstånd att arrangera internationella tävlingar dessa dagar, men Idrottsförbundet ville inte ge sitt tillstånd. Det huvudsakliga skälet till detta troddes vara att dessa tävlingar kom för nära inpå den stora svensk-dansk-norska triangelmatchen i friidrott 2 september och att allmänna idrottspubliken inte borde frestas för hårt. Dessutom var inte förbundet angeläget om att Wide skulle löpa en världsrekordtävling endast ett par dagar innan han skulle representera sitt land i kanske två grenar. Däremot fick Linnéa gärna anordna sina tävlingar några dagar tidigare, den 25:e och 27:e augusti, om föreningen ville, och det ville man. Dock återstod frågan om Nurmi ville – han kanske önskade att vila sig efter finska mästerskapen söndagen före? ”I alla händelser torde man inte behöva antaga att Nurmi har svårt att skaffa sig ledigt för en resa till Sverige [sic] några dagar tidigare. Man får hoppas att han kommer. Tvekampen Wide–Nurmi är väl i stånd att fylla Stadions läktare”, skrev *Dagens Nyheter*.⁴⁷

En annan artikel i *Dagens Nyheter* strax därpå är signifikativ för spänningen i Sverige mellan å ena sidan beundran för de finska motståndarna och å den andra driften att markera nationell dominans i ett prestigefullt internationellt spel. Stockholmska mästerskapen i allmän idrott på Stadion hade som bäst pågått, och där

urskilde man ganska lätt Helgalundklubbens spänstiga allroundhoppare Karl Paulsson. Han är finne och som sådan var han naturligtvis föremål för uppmärksamhet – vi hysa nämligen djup och outplånlig respekt för finska allmänidrottsmän – i synnerhet som han föregåtts av ett envist rykte om särskild duktighet. Som vanligt voro naturligtvis ryktena en smula överdrivna, men man kunde inte undgå att frapperas av finnens naturliga spänst, som oträningen endast delvis förmådde dölja.⁴⁸

Tidningen råkade i samspråk med Paulsson som

visade sig vara en pratsam och trevlig pojke. – Kan hälsa från Paavo Nurmi, sade han, hade brev i går. Han skall komma hit nu. Du kan hälsa Wide, skrev han, att jag skall löpa 1,500 meter på 3.10 [sic] och engelska milen på 4.07. Löper han bättre så får han vinna. Det var ju resultat som kunde göra en neger vit av avund, och det var kanske omöjligt att återhålla ett tvivlande småleende, trots den förut omtalade respekten för finnar i allmänhet och Nurmi i synnerhet. Måhända gissade vår sagesman vad vi tänkte.

Paulsson citeras så ånyo:

– Jo, jag känner Nurmi. Det är en envis rackare. Har tränat med honom i sommar. Han är helt enkelt arg nu för allt vad som skrivits om honom i finska tidningar därför att han inte följde med till Göteborg. ”Dom ska’ få se om jag är rädd”, skrev han, och rädd är han nog inte, men han har, som sagt, sitt huvud för sig.

Huruvida Paulsson är rätt citerad och vissa ord kanske till och med fabricerade, kan vi förstås inte veta. Klart är dock att tidningen här aktivt bidrar till att trissa upp förväntan och dramatiken kring mötet mellan Wide och Nurmi, mellan två nationalidoler i Sverige respektive Finland.

”Ett formligt paradprogram i allmän idrott” förbereddes av Linnéa till den 23 och 24 augusti, meddelades så.⁴⁹ Först och främst hade Nurmi förklarat sig villig att tävla då, första dagen engelska milen, andra 5 000 m. För Wide uppgavs dagarna komma litet olämpligt, ”då han den 23 börjar sin skola, men han ställer naturligtvis upp”. Man skulle också försöka få dit Hannes Kolehmainen. Underhandlingar pågick även med den finländske sprintern Erik Vilén, som Nils Engdahl ville ha revansch på för Göteborg.

En knapp vecka därefter, den 17 augusti, dementerade Nurmi genom en god vän i Stockholm att han i ett brev till Karl Paulsson, Helgalundsklubben, påstått att han skulle springa 1 500 meter på 3.50 och engelska milen på 4.07. ”Dementin är förvisso ganska onödig”, skrev *Dagens Nyheter* nu, ”då det inte torde finnas någon initierad som tagit Paavos hälsning till Wide för annat än litet skämt.”⁵⁰ Dock var det därför inte sagt att världsrekorden stod orubbade efter Linnéas internationella tävlingar den 23 och 24, tillade tidningen, för att inte förta något av den förväntade dramatiken och suget efter nya världsrekord.

Nu var det bara en knapp vecka kvar till tävlingen, och pressens skrivelser om saken intensifierades ytterligare. Den 18 augusti, en lördag, inleddes Svenska mästerskapen i allmän idrott ”glansfullt” inför 4 000 åskådare på Stadion i Stockholm, och dagens huvudfigur blev Edvin Wide, ”som generalrepeterade för Nurmimatchen på ett synnerligen övertygande sätt”.⁵¹ Där fick de alltså in det kommande Wide–Nurmi-mötet också. I ”sin vanliga lätta stil” löpte Wide till sig ett nytt svenskt rekord på 5 000 meter. Tiden blev 14.44,1, att jämföra med Nurmis gällande världsrekord på 14.35,3, men ändå ett resultat

som gott kan betecknas som fenomenalt i den kyliga kvällsluften, som lade sig på bröstet och gjorde löpningen ansträngande. Man har efter denna glänsande uppvisning av ”den flygande skolläraren” åtskilligt svårt att tro annat än att Nurmi får överträffa sig själv, om han skall gå segrande ur tvekamperna om torsdag och fredag. Det

ges inte anledning till annat än svensk optimism inför det mötet. Vinner Nurmi är han världens bästa löpare. Odisputabelt.

De såväl tävlingsmässiga som prestigemässiga insatserna var nu, genom inte minst pressens försorg, så höga som de kunde bli inför mötet mellan Nurmi och Wide.

Nurmi väntades ankomma Stockholm onsdag 22 augusti. Vad sade Wide inför duellerna med Nurmi? Det redovisade *Dagens Nyheter* två dagar dessförinnan: ”Han [Wide] verkar inte ett spår nervös och tänker visst inte håller [sic] ta så hårt vid sig om han får stryk. – Jag har inte gruvat mig så mycket för det här. Se, det blir nog en spurtfråga. Jag är ganska klar på att jag får ‘sätta fart i strevorna’, som Stockholmsspråket lyder.”⁵² Wide uppgav att han hade ”kört så hårt i år” mest för att studera sig själv och för att han tänkte på olympiska spelen i Paris nästkommande år: ”Till nästa år måste man ha erfarenhet, då hinner man inte experimentera. Skulle jag få stryk av Nurmi – vem tror ni blir gladast om finnen får ge sig? – så kommer det i alla fall ett år nästa år också, och då skall jag väl vara fullt färdig att vinna.”

Wide såg vid denna tidpunkt engelska milen som den bästa distansen för honom. På 5 000 meter, som han menade inte passade honom lika bra, kände han sig alltid ”litet obekvämt de sista 2,000 meterna”. ”Märkvärdigt att Wide kan vara så lugn så här strax före avgörandet om han skall få betraktas som världens främsta löpare”, tyckte *Dagens Nyheter*s medarbetare: ”Men han har allt att vinna och ingenting att förlora.” Denna artikels avslutande kommentar inrymde bedömningen av Nurmi som klar favorit och Wide som ”underdog”, en uppstickare – att en vinst för Wide skulle innebära en prestigeförlust för Nurmi, något som inte Wide riskerade att drabbas av om han blev slagen av Nurmi.

Nurmi och Kolehmainen väntades anlända till Stockholm den 22 augusti åtföljda av sin klubbs sekreterare, Lauri Haaksi. Finska idrottsförbundet bekostade därjämte resan dit för sin tränare J. Mikkola – ”ett bevis för hur högt man skattar dessa tävlingar”, konstaterade *Dagens Nyheter*, som menade att Nurmi främst kom

för att på slå världsrekordet på engelska milen, vilket var ”varje stor medeldistanslöparens dröm”.⁵³ Den skulle avverkas första tävlingsdagen, torsdag 23 augusti. Gällande rekord på 4.12,6 sattes av amerikanen Norman S. Taber 1915. Nu hade även Edvin Wide ryckt upp i högsta internationella klass och hade ”minst lika stora chanser att segra som det finska kolstybbefenomenet”, ansåg tidningen.

Fredagens höjdpunkt var 5 000-metersloppet, där Nurmi trodde sig ”god för betydligt bättre än sina 14,35 sedan i fjol”.⁵⁴ Wide ansågs ”bland initierade” inte heller ha så stora utsikter mot ”den fruktansvärda finnen på denna distans”, men efter Wides 14,44 lördagen innan hade en omsvängning inträffat: ”Chanserna anses

STADION

TORS DAG
kl. 7

FREDAG
kl. 7

WIDE
NURMI
KOLEHMAINEN
BACKMAN

Världsrekordförsök

MUSIK. Biljettpris 1, 2, 3, 4 kr.

Annons för
tävlingarna
i Svenska
Dagbladet
23.8.1923,
s. 15.

för närvarande vara tämligen lika. Det gäller för vår svenska mästare att hänga med till sista varvet, där hans eminenta spurtförmåga kan bli avgörande. Noteras nytt rekord, får man ett dito som mellantid på 3 engelska mil, vilken distans Nurmi i fjol sprang på 14,08 och Wide på 14.13,6.” *Dagens Nyheter* menade, i ett något invecklat resonemang, att det var ”en officiell hemlighet att Nurmi själv ej anser omöjligt att Wide vinner den kortare distansen. Han har därför stipulerat som villkor att Wide även startar på 5,000 – här skall eventuell revansch utkrävas!”

Tävlingarna började båda dagarna kl. 19, med musik före och under löpningarna, samt strålkastarbelysning efter mörkrets inbrott.

Första tävlingsdagen 23 augusti

Tävlingen på den engelska milen den 23 augusti var någonting speciellt för finländarna. Det var många finska åskådare som reste till Stockholm för att heja på Nurmi. Vid Finska Mästerskapen i Kuopio en vecka innan Stockholmstävlingarna berättade Nurmi för sina finska kamrater att han var klar för att löpa 4.10 på distansen; om Wide löpte snabbare, skulle han vinna. Nurmi var alltså mera realistisk i Kuopio än den ovan citerade Paulsson.

Nurmi löpte på segartiden 4.10,4 i Stockhom – nytt världsrekord och en tid som han aldrig förmådde förbättra.⁵⁵ Runt 18 000 personer på ett fullsatt Stockholms Stadion bevittnade det historiska loppet, i vad *Dagens Nyheter* betecknade som Stockholms största idrottsdagar sedan Olympiska spelen 1912.⁵⁶ Det var en åskådarsiffra som utgjorde publikrekord för Stadion det året och publikrekord för allmän idrott sedan OS 1912. Tidningen beskriver loppet:

Under ett ögonblicks dödstystnad satte löparna av. Nurmi startade på ytterbanan och Wide sköt genast fram före honom och ledde hela första varvet, ibland med ett par meter och ett par gånger besvarande finnens försök att gå om. Efter första varvet ökade Nurmi och gick förbi Wide,

Nurmi och Wide vid starten. Dagens Nyheter 24.8.1923, s. 11.

vilken sedan sprang på utsidan om finnen ända tills han i början av tredje varvet såg ut släppa efter en aning. Efter utgången ur sista varvets första kurva såg man att ytterst litet hopp fanns kvar för Wide och i kurvan före upploppet ökade Nurmi ytterligare.

I efterkant av loppet utbröt en diskussion i svenska tidningar rörande Wides taktik, om den hade varit den rätta. Att finländaren för närvarande var den bättre, därom var ej tu tal, fastlog John Zander, som dock menade att skillnaden mellan de båda aldrig enligt hans förmenande blivit så stor, om Wide löpt annorlunda. Varför?

Jo, Nurmi är en tävlingsmaskin, och för honom existera på vädjobanan ej annat än siffror i minuter och sekunder. Han kom hit för att slå rekordet – rekorden – och han löpte efter schema. Till hans beröm må dock sägas att han var Wides avsiktligt irriterande taktik fullt vuxen, ja, så vuxen att han höll svensken på yttersidan en kurva igenom, vilket var till svenskens uppenbara nackdel. Wide var han nyfiken att få se, men han var aldrig rädd för honom. Det är ett faktum.⁵⁷

Enlig Zanders uppfattning skulle Wide aldrig ha försökt att enervera Nurmi:

Han borde ha varit nöjd med att hänga honom i hälarna – ett envist hängande in i det sista irriterar en ledande mer än något annat – och på sista sidan samlat de krafter han kunnat magasinera under 'hängningen' för en framryckning. Han måste ha varit på det klara med att finnen under alla förhållanden skulle sörja för farten, en fart som skulle duga för ett nytt världsrekord. Jag talade med Wide för några dagar sedan och framhöll därvid den chans han hade i att envist hänga finnen. Det insåg Wide, men han yttrade tillika att det nog inte skulle skada med irriteringstaktik. Jag hade mina tankar för mig, men ville icke rubba linnéaitens uppgjorda taktik.

Wide gjorde i alla fall en hjältemodig löpning, fastlog Zander. Det blev inte bara ett utan två världsrekord av Nurmi i loppet, ett även på 1 500 meter. Samtidigt slog Wide två svenska rekord, av vilka ett var bättre än gamla världsrekordet. Tiderna blev: 1 500 m, Nurmi 3,53, Wide 3.54,2; 1 609 m (engelsk mil), Nurmi 4.10,4, Wide 4.13,1. Gamla världsrekordet – John Zanders – på 1 500 m var 3.54,7, på 1 609 m alltså Tabers 4.12,6.

Andra tävlingsdagen 24 augusti

Andra och sista dagen av Linnéas stora och ”sensationellt lyckade” internationella idrottstävlingar på Stadion var även den välbesökt. Runt 15 000 personer hade passerat vändkorsen när startskottet gick för kvällens första tävlingsgren, försöksheat på 200 m.⁵⁸ Huvudloppet och huvudstriden stod även denna gång mellan Nurmi och Wide. Loppet gällde världsrekordförsök på 3 engelska mil och 5 000 m. Nurmi segrade även nu, med rekord endast på kortare sträckan, 14.11,2. Kanske berodde det på den pressande och tryckande luften att han inte kunde förbättra sitt rekord på 5 000, men mellantiden vid 3 engelska mil räckte alltså till nytt rekord på den sträckan. Nurmis tid på 5 000 m, 14.39,9, var dock den bästa som hade mätts i världen det året. Wides tid, 14.54,6, var den tredje bästa – hans eget nyligen satta svenska rekord var den andra i ordningen.

Hannes Kolehmainen, segraren från två olympiska spel, gjorde ”en omätligt populär och livligt applåderad rentré i Stadion vinnande 20 000 m på god tid före svensken Broberg, Strömsberg, som satte svenskt rekord på distansen på bana”.⁵⁹ Kolehmainen var retfullt nära världsrekordet på sträckan. Det fattades bara 8 sekunder efter en timmes löpning för att han skulle ha berövat sin egen bror äran av att vara rekordhållare.

Svenska Dagbladet sammanfattade aftonen för Nurmi och Kolehmainen och de andra:

De båda finnarna stökade sålunda under fredagens båda lopp precis som det anstår två man i mästarklassen från det stolta Suomi. De fingo pokaler till tack för segrarna och dessutom en grammofon respektive en kappsäck för sina ypperliga segrar. Trevlig form för pris och behaglig omväxling mot all annan grannlåt. Nästan alla deltagarna erhöilo medaljer eller andra föremål som minne av två rekordrika dagar i Stadion.⁶⁰

”Adjö, Wide, den här gången var det vår tur, men jag vill tro att det blir er tur nästa gång”, sade finska tränaren Mikkola vid avskedet från Stockholm på lördagskvällen, just som Wide på sin idrottsförenings vägnar räckt Nurmi och Mikkola små silverflaggstänger med svenska och finska färgerna på.⁶¹

Nurmi och Kolehmainen hyllades stort vid hemkonsten till Åbo, där de mottogs av en tusenhövdad menighet, musik och hurrarop. Ortens ledande idrottsmän hälsade segrarna, och under infarten hurrades och avsköts hälsningsskott från villabryggorna.⁶²

Samtidigt kunde man i Stockholm se rörliga bilder från tävlingen Nurmi–Wide på biograf, som inslag i *SF-journalen*.

Avslutning

Paavo Nurmi hade ett framgångsrikt år 1923, om än också något stormigt, i samband med hans beslut att inte delta vid Göteborgsspelen i juli. Det blev också en god förberedelse för 1924, som kom att bli Nurmis framgångsrikaste.

Vid de finska uttagningstävlingarna till OS i Paris det året satte han med ungefär en timmes mellanrum världsrekord på 1 500 och 5 000 m med 3.52,6, resp. 14.28,2, och vid OS vann han – äntligen med lite mer än en timme mellan de två löpningarna – överlägset samma sträckor med 3.53,6, respektive 14.31,2. Han segrade dessutom såväl i laglöpning 3 000 m som i terränglöpning både individuellt och i lag.

På 10 000 m (första tävlingsdagen) fick Nurmi inte ställa upp, eller åtminstone inte vinna, då den finska ledningen fruktade att han och landsmannen Ville Ritola skulle pressa varandra för hårt. Ledningen ansåg att Ritola, vars olympiska resa från USA till Finland var betald av amerikan-finländare, skulle få åtminstone en guldmedalj i Paris-OS, och de tänkte att 10 000 m skulle passa honom bra efter hans världsrekord på distansen satt i maj månad. ”Nurmi var dock då säkerligen den segrande Ritolas överman”, skrev P. Lindholm i *Nordisk Familjeboks Sportlexikon*.⁶³ Två månader efter OS i Paris, 31 augusti 1924, satte Nurmi världsrekord på 10 000 m (30.06,2.).

I april 1932 suspenderade det Internationella friidrottsförbundet (IAAF), med svensken J. Sigfrid Edström i spetsen, Paavo Nurmi för brott mot amatörbestämmelserna, vilket skapade en kontrovers mellan Finland och Sverige. Nurmi förlorade inte sin status som en nationalhjärte i Finland: ”Hans hjältegloria kom inte på sned efter avstängningen 1932, tvärtom. Nurmi sågs som ett offer för svenskarnas avundsjuka och paragrafrytteri!”⁶⁴ Avstängningsbeslutet betraktades i Finland länge som felaktigt. Att Nurmi förblev en nationalhjärte efter avstängningen visar bland annat det hedersamma uppdrag han fick i samband med OS i Helsingfors 1952. Det var som en elektrisk chock genom folkmassorna när namnet på den sista facklans bärare tändes på den stora elektroniska resultattavlan på Olympiastadion: Den olympiska facklan togs in på stadion av PAAVO NURMI, varpå han tände den olympiska lågan under öppningsceremonin på planen. Paavo Nurmi står även staty utanför arenan, och han fick vid sin död 1973 statsbegravning, vilket förärats få idrottare.

Edvin Wide hade också ett gott löparår 1923, och var även framgångsrik åren som kom. Han tog fyra bronsmedaljer i OS 1920–28 och silver på 10 000 m i OS 1924, satte tre individuella världsrekord 1925–26 samt tog 14 guld i Svenska Mästerskap 1922–28, varav tolv individuella. Han vann alla de sex landskampslöpp han ställde upp i, 1922–26. Internationellt fick han oftast stå tillbaka för Nurmi och Ville Ritola. Wide lyckades aldrig besegra

Ritola, och fick som sagt heller inte göra det vid OS 1924.

Wide lyckades till slut besegra Nurmi i Berlin 1926, två gånger, vilket renderade honom Svenska Dagbladets guldmedalj, det så kallade ”Bragdguldet”.⁶⁵

En avslutande reflektion är att man i det pressmaterial vi undersökt inte vinklar det till att Wide ursprungligen också kom från Finland, och att mötet mellan honom och Nurmi därmed kunde ha ytterligare en konkurrens- och spänningsmässig dimension, nationellt och prestigemässigt. Wide behåller hela tiden sin helsvenska status, som kontrast till finländaren Nurmi.

Stockholm, som den gamla huvudstaden även för Finland fram till 1809 då de båda länderna var ett rike, hade stor betydelse för Finland under Paavo Nurmis karriär. I Norge kom Nurmi inte att tävla någon fler gång efter det första besöket 1923, som alltså också blev det enda.

Litteratur

Dahlén, Peter (2008): *Sport och medier. En introduktion*, Kristiansand: IJ-forlaget.

Goksøyr, Matti (2010): *Idrett for alle. Norges Idrettsforbund 150 år 1861–2011*, Oslo: Aschehoug.

Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 1–7, 1938–1949, red. Åke Svahn.

Olstad, Finn (2022): *Da sporten erobret Norge. Kjønn, klasse, nasjon, modernitet*, Oslo: Dreyers Forlag.

Persson, Lennart K. & Thomas Pettersson (1995): *Svensk Friidrott 100 år*, Stockholm: Sellin.

Virtapohja, Kalle (2017): *Mies josta tehtiin patsas. Paavo Nurmen ennätykset, maine ja perintö* [Mannen som gjordes till en staty. Paavo Nurmis rekord, rykte och arv], Docendo.

Yttergren, Leif (2004): ”Nurmi-affären. Edström, Kekkonen och Nurmis avstängning 1932”, *Idrott, Historia och Samhälle*, årsskrift.

Artikkeln har publicerats först på idrottsforum.org 13.6.2023 och återpubliceras med mindre förändringar med tillstånd.

Referens / Endnotes

- 1 Om idrottsledaren och skribenten Lauri Pihkala, signaturen Tahko, se Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 5, s. 953-954. <http://runeberg.org/sportlex/5/0559.html>
- 2 Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 6, s. 1410-1411. <http://runeberg.org/sportlex/6/0809.html>
- 3 Store Norske Leksikon, "Ørnulf". Tack till Hilde Arntsen för denna upplysning.
- 4 Olstad 2022, s. 203. Jfr lagnamnens könsbestämda taxonomi i Dahlén 2008, s. 468-470.
- 5 Telemarksposten 11/1 1923, s. 2. Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 6, s. 517 nämner *Idrottsvärlden*.
- 6 Om Erik Börjesson, se Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 2, s. 140.
- 7 Om Charles Hoff, som bland annat blev sportjournalist och redaktör, se Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 4, s. 2-3. Hoff kom också att ställa sig i Nazitysklands tjänst omedelbart efter invasionen av Norge 1940, se Goksøyr 2010 och Olstad 2022 om dessa omständigheter.
- 8 Svenska Dagbladet 20/3 1923, s. 10.
- 9 Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 5, s. 130 om IF Linnéa. <http://runeberg.org/sportlex/5/0089.html>
- 10 Nationalencyklopedin om Dagbladsstafetten. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dagbladsstafetten> (hämtad 2023-05-10).
- 11 Svenska Dagbladet 14/4 1923, s. 14.
- 12 Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 6, s. 1264-1265. <http://runeberg.org/sportlex/6/0736.html>
- 13 Dagbladet 20/3 1923, s. 6.
- 14 Romsdals Amtstidende 28/3 1923.
- 15 Dagbladet 16/4 1923.
- 16 Dagens Nyheter 1/5 1923, s. 8.
- 17 Dagens Nyheter 1/5 1923, s. 8.
- 18 Dagens Nyheter 1/5 1923, s. 8.
- 19 Dagens Nyheter 3/6 1923, s. 11.
- 20 Fremtiden 13/6 1923, s. 2.

- 21 Dagbladet 14/6 1923, s. 6.
- 22 Aftenposten 14/6 1923, s. 5.
- 23 Nationen 15/6 1923, s. 6.
- 24 Dagbladet 18/6 1923, s. 8.
- 25 Morgenbladet 18/6 1923, s. 8
- 26 Tidens Tegn 18/6 1923, s. 9.
- 27 Fremtiden 18/6 1923, s. 4.
- 28 Dagens Nyheter 19/6 1923, s. 19.
- 29 Dagbladet 19/6 1923, s. 6.
- 30 Tidens Tegn 19/6 1923, s. 8.
- 31 Svenska Dagbladet 20/6 1923, s. 16, av sign. Ted. Se även Svenska Dagbladet 21/6, s. 17, och Dagens Nyheter 23/6, s. 8.
- 32 Svenska Dagbladet 21/6 1923, s. 17.
- 33 Persson & Pettersson 1995, s. 60.
- 34 Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 3, s. 1013-1014. Av redaktör Sven Lindhagen och redaktör Gösta Rosén. <http://runeberg.org/sportlex/3/0577.html>
- 35 Svenska Dagbladet 10/5 1923, s. 14.
- 36 Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 1, s. 615. <http://runeberg.org/sportlex/1/0390.html>
- 37 Goksøyr 2010, s. 92. Nurmi nämns för övrigt kort på s. 252, liksom i Olstad 2022, s. 85 och 214, men i ingendera fallen i samband med Ørnulf-tävlingarna 1923.
- 38 Virtapohja 2017, s. 59, 63.
- 39 Svenska Dagbladet 28/6 1923, s. 13.
- 40 Svenska Dagbladet 29/6 1923, s. 12.
- 41 Dagens Nyheter 2/7 1923, s. 1.
- 42 Nurmis rekordtid 8.28,6 år 1922 var bättre än Wides tid i Göteborg 1923, 8.30,4. Wide löpte 1923 snabbare än Zander (som hade sprungit 8.33,1), men Wides tid blev eventuellt inte ratifierad som världsrekord, därför att Nurmi hade löpt snabbare redan ett år innan, trots att **Dagens Nyheter** den 5 juli 1923 (s. 1) basunerade ut att Wide hade löpt ett nytt världsrekord. Åtminstone i Finland visste idrottsmän, att Nurmi hade bättre tid på sträckan från 1922. Problemet kan ha varit att IAAF inte hade ratifie-

rat Nurmis tid före Göteborgstävlingarna utan att det gjordes efter dem. Det här belyser de svårigheter man hade med nyhetsrapporteringen på den tiden.

- 43 Dagens Nyheter 5/5 1923, s. 9.
- 44 Dagens Nyheter 22/7 1923, s. 10 och 23/7 s. 10 och 11.
- 45 Svenska Dagbladet 23/7 1923, s. 10.
- 46 Svenska Dagbladet 25/7 1923, s. 12, av sign. Volmar.
- 47 Dagens Nyheter 9/8 1923, s. 8.
- 48 Dagens Nyheter 10/8 1923, s. 9, av sign. Oman.
- 49 Dagens Nyheter 11/8 1923, s. 9
- 50 Dagens Nyheter 17/8 1923, s. 10.
- 51 Dagens Nyheter 19/8 1923, s. 9
- 52 Dagens Nyheter 20/8 1923, s. 7.
- 53 Dagens Nyheter 21/8 1923, s. 10.
- 54 Samma.
- 55 Virtapohja 2017, s. 64-65.
- 56 Dagens Nyheter 24/8 1923, s. 1 och 10, av sign. Mr Jones.
- 57 Zander citerad i Dagens Nyheter 24/8 1923, s. 11.
- 58 Svenska Dagbladet 25/8 1923, s. 11.
- 59 Svenska Dagbladet 25/8 1923, s. 3 och Dagens Nyheter s.d., s. 1.
- 60 Svenska Dagbladet 25/8 1923, s. 11.
- 61 Dagens Nyheter 26/8 1923, s. 9.
- 62 Svenska Dagbladet 27/8 1923, s. 12.
- 63 Nordisk Familjeboks Sportlexikon, band 5, s. 724, av sign. P. L-m. <http://runeberg.org/sportlex/5/0418.html>
- 64 Yttergren 2004, s. 42-43.
- 65 *Nationalencyklopedin*, Edvin Wide. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/edvin-wide> (hämtad 2023-05-10).

Tampere 25-4-30
 Kalle Kaulo Kaulhonen!

Sain kirjaimen josta ilmenee että
 olette harjoitella säännöllisesti pluttä
 hyppäen polkupyörä kassaksi. Nyt on pluttä
 kassat harjoitukset mutta varovasti -
 pisan kuin verryttelen. Näin kassalla
 saa helposti venähdettyä kälväämään
 josta ovat kiusana kello kassan -
 Nyt saatte jättää kassat isot kassan

Valjon tervettä ääntä ja bidien
 siivon ja valjalle ystäväydellä.

Werner Järvinen.

Kuva: Vuonna 1956 Suomen
 Suurkisoihin julkaistusta posti-
 korttisarjasta.

Kuva: Helsingin Sanomissa
 31.5.1930.

Seppo Martiskainen

Postia Isä-Järviseltä

Werner Järvisen ja Kauko Vauhkoson välinen
kirjeenvaihto vuonna 1930

Tämän vuosikirjan teema on yksilö ja yhteisö. Urheilussa sekä yksilöiden että yhteisön antamat esikuvat ovat olleet tärkeitä silloin, kun Suomen urheilu ja sen mahtilaji yleisurheilu nousivat merkittäväksi tekijäksi koko maailman tasolla. 1920- ja 1930-lukujen Suomessa ei enää ollut pulaa kotimaisista esikuvista. Yhteisön ja yhteiskunnan asenne yksilöiden ratkaisuille ei sen sijaan aina ollut kannustava. Ennen muuta nuoriso kaipasi esikuvia ja yhteisön hyväksyntää toiminnalleen, sillä heidän varassaan oli urheilunkin tulevaisuus. Molempiin näihin asioihin (sekä yksilön merkitykseen että yhteisön hyväksyntään) antaa oivan kurkistusaukon Kauko Vauhkoson urheilupäiväkirja vuosilta 1925–1931 sekä – ennen muuta – päiväkirjaan liitetyt kolme Vauhkoselle lähetettyä kirjetä Suomen urheilun ensimmäisiin suuriin menestyksiin kuuluneelta Werner Järviseltä, jota miehinen urheiluyhteisö oli alkanut kutsua nimellä Isä-Järvinen.

Kauko Vauhkosen päiväkirjat¹

Kauko Vauhkonen² (1912–1971) oli 12-vuotias, kun hän aloitti 15. tammikuuta 1925 pitää ”Urheilu-Päiväkirjaa”. Ensimmäinen merkintä 7.4.1925 oli lakoninen: ”Olin hyppäämässä Hietalahden rannassa, paikka oli huono. Pituus 3,99, kolmiloikkaus 9,05, vauh. pituus 2,18, vauh. kolmiloikkaus 6,51 ja korkeushyppy 1,21.” Tekstistä ei käy esille oliko Kauko-poika yksin urheilemassa, mutta jo toukokuun merkinnöissä syntyneistä tuloksista puhutaan ”kerhon” ennätyksinä. Alkuvaiheen harjoituksissa ja kilpailuissa oli mukana neljä tai viisi poikaa, mutta jatkossa määrä kasvoi. Tärkein kumppani oli Veikko Vauhkonen, Kaukon pikkuveli.

Vaikka yleisurheilulla oli vuonna 1925 selkeä ykkösasema, muutakin urheilua (kuten hiihtoa ja luistelua) ”kerhossa” harrastettiin. Kerhon kilpailuohjelma oli vilkasta, sillä heinä-elokuussa 1925 kilpailtiin 10-ottelun ja yksilölajien mestaruuksista, pidettiin ”Kesäakisat” ja oteltiin Ruoholahden villoja³ vastaan. Palkintoina mainitaan jaetun hopealusikoita ja mitaleja. Mistähän pojat niitä saivat? Seuraavana talvena pidettiin kerhon kilpailuja myös hiihdossa, mäenlaskussa ja luistelussa. Kesällä 1926 toiminta jatkui sekä kaupungissa että Vauhkosten kesäpaikassa Nummelassa.

Ennätykset olivat Kauko Vauhkoselle ja ilmeisesti myös muille pojille tärkeitä. Niistä näkyy useita merkintöjä päiväkirjassa. Vuoden lopussa Vauhkonen kokosi oman ennätysluettelonsa lajeittain, talvilajejakaan (hiihto ja luistelu) unohtamatta. Hänen varhaista määrätietoisuuttaan kuvaa hyvin se, että vuoden 1925 lopussa hän kirjasi itselleen seuraavan vuoden tulostavoitteet lajeittain sekä I luokan urheilumerkin saavuttamisen.⁴ Ulkopuoliseen kilpailutoimintaan Kauko Vauhkonen toteaa osallistuneensa ensimmäisen kerran jo vuonna 1924, mutta päiväkirjan pidon vuosina ensimmäinen kilpailu tapahtui 28.2.1926, jolloin 13-vuotias Kauko-poika osallistui Helsingin piirin hiihtomestaruuskilpailuihin 10 kilometrin matkalla alle 18-vuotiaiden sarjassa. Sijoitus oli 15:s 21 osallistujan joukossa.⁵

Kauko Vauhkonen piti päiväkirjaa vuoden 1931 alkuun saakka.

Vuosi 1927 oli merkinnöiltään vähäistä. Vauhkonen kuvaa sitä kantapäävamman aiheuttamaksi ”levon ja taantumuksen vuodeksi”. Toiminta ja päiväkirjamerkinnot vilkastuivat vuonna 1929. Merkinnot olivat pääosin suppeita kommentteja harjoittelusta ja kilpailutuloksista, mutta vuonna 1930 päiväkirja sisälsi jo laajempia raportteja, niistä kattavimpana 26 sivun kuvaus Ounasvaaralla järjestetyistä Suojeluskuntajärjestön mestaruuskilpailuista, joihin ”minäkin pääsin sivullisten myötävaikutuksesta joukkueeseen, mutta 20 km:lle. Kuitenkin käskettiin ottaa kivääri mukaan, jos sittenkin tarvitsisi mennä ampumahiihtoon”. Muutenkin vuoden 1930 päiväkirjamerkinnot ovat kattavia ja antavat oivan kuvan siitä, miten kasvuiässä olleet 15–17-vuotiaat pojat harjoittelivat ja kilpailivat.

Toiminnan yhteisöllisyys kasvoi vuosina 1927–1929 merkittävästi. Mukaan tulivat Helsingin koulujen Kuparikilpi-kilpailut, oppikoulujen mestaruuskilpailut, Suojeluskuntapiirin kilpailut hiihdossa ja hiihtoammunnassa, SVUL:n urheilujaoston järjestämät Poikaurheilupäivät sekä Helsingin Kisa-Veikkojen kilpailut, joihin Kauko Vauhkonen osallistui päiväkirjamerkintöjensä mukaan ensimmäisen kerran 4.10.1926, lajina 17-vuotiaiden neliottelu.

Kauko Vauhkonen ei urheilijana ollut mikä tahansa kaveriporukassa roikkuva harrastaja. Kaukana siitä, mitä esimerkiksi eri lajien ”kaikkiruokaisuus” ja upea menestys Poikaurheilupäivillä ja Suomen Oppikoulujen Urheilijoiden (SOU) kilpailussa todistaa. Vuoden 1929 Poikaurheilupäivillä Kauko Vauhkonen nousi kansalliseen julkisuuteen. Helsingin Sanomat kirjoitti 15.7.1929 Raumalla pidetyistä kilpailuista seuraavaa urheilijaa itseäänkin tyydyttävää tekstiä, vaikka hän ei sitä päiväkirjaansa kopioinutkaan: ”Kilpailujen paras mies oli HKV:n K. Vauhkonen, joka voitti kuulantytön ja kolmiottelun, tuli kolmanneksi korkeushypyssä, neljänneksi kiekonheitossa ja viidenneksi pituushypyssä ja keihäänheitossa.”⁶

Tältä pohjalta oli hyvä ruveta rakentamaan 1930-luvun huipuluokan kymmenottelijaa. Kuin sattuman oikusta puoli vuotta Rauman kilpailujen jälkeen kuvaan astui tamperelainen Werner Järvinen, olympiavoittaja ja neljän menestyneen urheilijapojan isä.⁷

Yhteys Werner Järviseen syntyy

Talven 1930 harjoittelustaan Kauko Vauhkonen kirjoittaa harjoittelleensa ”aika rivakasti silmällä pitäen hiihtoa”. Ohjelmaan kuului voimistelua kahdesti viikossa sekä kotona että koulussa Turnareissa. Ohjelmaan kuului myös säännöllinen kävelyharjoitus. ”Sama täsmällinen harjoitus” jatkui myös helmikuussa, vaikka kävelyohjelmaan tuli pari poikkeusta. ”Onhan aivan selvä tosiasia, että moinen treenaus alkoi vähän kyllästyttää, kun talvestakaan ei ollut mitään tietoa. Kilpailuja saatiin peruuttaa tuon tuostakin.”⁸

Päiväkirjan osittain tyhjäksi jääneelle sivulle Wauhkonen on kirjannut jälkikäteen tämän kirjoituksen kannalta merkittävän kommentin: ”14/I Pääsin tuttavuuteen itse Isä-Järvisen kanssa. Isä oli tavannut hänet junassa ja kutsui hänet meille ’visiitille’. Paljon siinä haastettiin urheilusta ja elämästä. Hän piti tuloksiani, varsinkin kuulaa, hyvinä ja antoi muutamia ohjeita, jotka tähtäsivät tulevien vuosien kymmenottelu harjoitukseen. ’Isän’ varmat sanat painuivat lähtemättömästi mieleeni. Päätimme olla kirjeenvaihdossa keskenämme.”

Kauko Vauhkonen isä oli Vilho Vauhkonen (1877-1957), jolla oli takanaan menestyksekkäs urheilu-ura: kahdet olympiakisat ja niistä jälkimmäisessä vuonna 1920 kaksi joukkuekilpailujen pronssimitalia ja henkilökohtaisen kilpailun nelossija.⁹ Paitsi ampumista aktiiviurallaan, Vilho Vauhkonen oli harrastanut monipuolisesti urheilua¹⁰, kuului HKV:n johtokuntaan vuosina 1912-1919 ja kilpaili ampumisessa hyvällä menestyksellä vielä ikämiessarjoissa.

Vilho Vauhkonen ja Werner Järvisen tapaaminen junassa selittyy sillä, että Järvinen oli ammatiltaan konduktööri (nykytermein junailija), jonka ammatin suomia matkoja Helsinkiin käytettiin hyväksi myöhempiinkin tapaamisiin ja asioiden junailuun Vauhkonen perheen kanssa.

Järvisen ja Kauko Vauhkonen yhteydenpito ei jäänyt pelkäksi tammikuiseksi puheeksi, sillä Tampereelta lähti 17. maaliskuuta ”Herra Kauko Wauhkoselle” osoitettu kirje, jonka vastaanottaja

kuittaa vastaanottaneensa seuraavan päivän päiväkirjamerkinnällä. Tästä huomaamme sen, että vuonna 1930 posti kulki tehokkaammin kuin lähes sata vuotta vanhemmassa palveluyhteiskunnassa. Luultavasti Kauko vastasi nopeasti ”Isän” kirjeeseen, mutta siitä ei ole päiväkirjassa merkintää.

Myöhemmin Isä-Järvinen lähetti kaksi muuta kirjettä, jotka oli postitettu 25. huhtikuuta ja 31. heinäkuuta 1930. Ainakin kerran Kauko Wauhkonen kirjoitti Järviselle omista murheistaan saaden siihen myös nopean vastauskirjeen. Päiväkirjassa on näet 20.4.1930 merkintä: ”Kirjoitin ’Isä’ Järviselle kädestäni ja harjoituksistani. Vastaus tulikin yllättävän nopeasti.”

Isä-Järvisen kirjeet koskettelivat henkilökohtaisten kommenttien lisäksi kolmea aihepiiriä (valmentautumista yleensä, vammojen välttämistä ja niiden hoitoa sekä kymmenottelua), joita alla on kuvattu tarkemmin suorina lainauksina Järvisen kirjeistä. Werner Järvinen kirjoitti kauniilla käsialalla. Päinvastoin kuin mies itse, teksti oli voimakkaasti vasemmalle kallistuvaa. Olen hieman stilisoinut tekstiä, sillä koko pitkä kirje oli yhtä ja samaa kappaletta ja monet välimerkit puuttuivat. Muuten teksti hämäläismurteineen on sellaisenaan samaa, minkä Järvisen mustekynä paperille jätti.

Werner Järvisen valmennusohjeita

Heli Nironen kirjoitti vuonna 1939 ilmestyneessä kirjassaan *Isä-Järvisen elämäkerta* hänen valmennusosaamisestaan ja -näkemyksistään seuraavasti: ”Samalla innolla ja tarmolla kuin urheiluun, Verner Järvinen ryhtyi myös poikiensa kasvattamiseen. Hän tahtoi antaa heille sen, mitä hän itse ei ollut saanut: järkiperäisen urheilukoulutuksen lapsesta pitäen. Perinpohjaisena teoreetikkona isä oli tutustunut sen aikaisiin urheilukäsityksiin, muinaiskreikkalaiseen kasvatuksen ja ylipäänsä kaikkeen, mitä silloin urheilusta tiedettiin. --- Koulutus aloitettiin kohta poikien vartuttua sen verran, että isä sai heidät äidin hoivista omiin vankkoihin atleetinkäsiinsä. --- Mitään päämääriä ja tulevaisuuden suunnitelmia Järvisellä ei poi-

kiensa urheilun suhteen ollut. Pääasia oli, että liikuttiin, ulkoiltiin ja harjoiteltiin.”¹¹

Werner Järvisen pojat olivat syntyneet vuosien 1900–1909 aikana (Yrjö 1900, Kalle 1903, Akilles [Aki] 1905 ja Matti 1909) eli selkeästi ennen kuin kirjeenvaihtoyhteys Kauko Vauhkonen kanssa alkoi. Isä-Järvinen oli vuoteen 1930 tultaessa nähnyt, miten huippu-urheilijaksi kehitytään, olihan kaikki veljekset edenneet jo SM-kisojen mitaleille ja siihen saakka menestynein heistä (Aki) aina kymmenottelun olympiahopeaan saakka. Näin ollen kokemusta poikien valmentamisesta Werner Järvisellä oli myös muille halleille jaettavaksi.

Ongelmana nykypäivän nuorten harjoitteluun oli se, että Kauko Vauhkonen harjoitteli pääosin yksin tai korkeintaan samantasoisten nuorten kanssa. Paikalla ei siis ollut valmentajaa katsomassa, menikö kaikki niin kuin oikein oli, sekä korjaamassa ”tyylivirheitä”.

Aivan omatoimisesti tuon ajan nuoret urheilijatkaan eivät harjoitelleet, vaan ottivat oppia toisilta urheilijoilta ja heidän kokemuksistaan. Helsingin Kisa-Veikot kiinnitti 1930-luvun alussa nuorten kouluttamiseen merkittävää huomiota järjestämällä ”helmi-maaliskuulla jäsenilleen esitelmätilaisuuksia, joissa esitelmöitsijöinä esiintyivät seuran tunnetut tekijät. Niitä järjestettiin joka sunnuntai seuran huoneustolla Tunturikatu 4:ssä. Kuulijoita oli aina runsaasti n. 50.” Esiintyjien kaarti oli todella nimekäs: Leo Helgas, Jussi Huhta, Anton Husgafvel (myöhempi Salmenkylä), Aarne Jounela, Hannes Kolehmainen, Erkki Koponen, Eino Penttilä, Jussi Ruoho, Hannes Torpo ja Toimi Tulikoura. Erityismaininnan Vauhkonen antoi keihäänheittäjä Eino Penttilälle, joka ”esitti erittäin havainnollisesti käyttämänsä yliolantyyliä”.¹²

Olen koonnut Isä-Järvisen kirjeistä urheiluun liittyvät näkemykset kolmeen ryhmään: harjoittelu yleensä, vammojen välttely ja niiden hoito sekä kymmenottelu. Tekstin tiivistämiseksi olen lihavoanut ne asiat, jotka mielestäni siinä olivat urheilun kannalta olennaisia. Järvisen ohjeissa on monia nykypäivääinkin soveltuvia ajatuksia. Yleensä suosituksia leimaa tietty varovaisuus, joskus myös ehdottomuus. Tyylien oppimisella Järvinen tarkoittaa eri

kenttälajien suoritustekniikkoja, joita on harjoiteltava, kunnes on oppinut ne.

Harjoittelusta yleensä

Isä-Järvisen harjoitusohjeet voidaan jakaa talven/kevään peruskuntoharjoitteluun ja kevään/kesän tekniikkaharjoitteluun. Näitä ohjeita tuli kahdessa ensimmäisessä kirjeessä:

17.3.1930 ”Olen todella ihaillut Teidän hyviä urheilusaa-vutuksianne verrattuna nuoreen ikäänne. Nyt toivon te-keväanne lopun kevättä niin kauan kuin voi alkaa kenttä-harjoitukset seuraavasti. Kaksi kertaa viikossa noin 5-8 kilometrin **kävelyharjoitus**, joka tehdään siten että vuo-rotellen kävelyä ja juoksua, ei yhtämittaista kävelyä se kan-kistaa – Samalla on tehtävä samalla matkalla **Myllerin¹³ liikkeitä ja taivutuksia**, taakse ja eteen. On tarkoitus saa-da vartalo norjaksi ja joustavaksi, ja yleinen kunto hyväksi sekä kestäväksi.”

”Tämä harjoitus on järjestettävä siten, että voi mennä heti saunaan eli jos on kylpyhuone ammeeseen vähintään 42 asteen lämpimään veteen, jossa on itse **hierottava** lihak-sensa sen minkä itse voi. On **varottava kylmettymistä** ehdottomasti niin kävelyllä kuin saunankin jälkeen – ei saa antaa hien kuivaa kävelyn jälkeen eikä välillä, harjoitus on tehtävä joutuen ja jäntevästi ja vähintään 3 tuntia syön-nin eli aterian jälkeen. Suosittelen että esittämäni harjoitus tehtäisi illalla että pääsis heti levolle saunan jälkeen. **Lau-vantai** mielestäni soveltuis parhaiten toiseksi **harjoitus-päiväksi** joten sunnuntaina on aikaa läksyjen lukemiseen sillä **urheilu ei saa syrjäyttää opinnoita.**”

”Aitajuoksun tyyli on myös opittava ja esitän että pyydät-ten Herra Katajan¹⁴ opastaan siinä. Korkeushyppy ja sen tyyli on myös opittava samoiten seiväshyppy. Teidän on **tyyliin kiinnitettävä koko huomionne** tulevana kahtena

kesänä. Kyllä tulok[set] paranee sitä myöden kuin voimia tulee. Esitän seuraavaa harjoitusmenetelmää. **Yksi hyppy ja yksi heitto samalla kertaa**, siksi kun ne oppinut ja sitten muuttaa toisen hypyn ja toisen heiton, sitä vuorotellen kunnes on oppinut kaikki tyyli. **Tuloksia ei pidä aina koittaa harjoituksissa**, silloin ei opi tyyliä. Kuulan tyyli Teillä on jo, sen todistaa tuloksenne. Kiekko ja keihäs vaatii harjoitusta.”

25.4.1930 ”Nyt on alettava **kenttäharjoitukset** mutta **varovasti** – aivan kuin **verrytellen**. Näin keväällä saa helposti venähdyksiä lihaksiinsa jotka ovat kiusana koko kesänkin. Nyt saatte **jättää kävelyt** jo tykkänään. Aloitatte ensin juoksulla pikamatkoja mutta on aina varottava kylmiltään pinkomasta. On aina **ensin verryteltävä** itsensä lämpimäksi ja sitten vasta nopeita pyräyksiä. On alettava **50-60 juoksuilla** 2-3 kertaa samalla kertaa – ja pidettävä mielessä aina se tärkeä seikka, että niin paljon kuin suinkin **irtonaisin lihaksin**. Wähitellen pisentää sitten matkaa 100 metriin, ja juoksee sen useimpaan kertaan pienin väliajoin, siten miten tuntee voimia riittävän.”

Kauko Vauhkonen heikkoudeksi suoritetuissa neljässä kymmenottelussa muodostuivat juoksumatkat 400 ja 1500 metriä sekä aitajuoksu. Niiden ennätykset vuoden 1930 lopussa olivat ainoastaan 57,5, 4.56,0 ja 19,4. Voidaan perustellusti kysyä, miten järkevää oli yrittää rakentaa juoksukuntoa kävelyllä ja noin 50–100 metrin juoksupyrähdyksillä. Jo ensimmäisessä kirjeessään 17.3. Isä-Järvinen julisti oikean kestävyysharjoittelun kielletyksi ja rakentaa kestävyuden hankkimisen pikajuoksun harjoittelun varaan.

”**Kiellän ehdottomasti** Teiltä **kahdeksi vuodeksi 400**, se on liikarasitus vielä Teille tullaksenne hyväksi kymmenottelijaksi – **pikajuoksu** on vältämätä **ensi tilalla**, ensin aloitettava lyhyillä 60–75 metrin matkoilla ja kun on myöhemmin jo noin kesäkuun lopulla kuntoutunu suosittelen juoksevanne ensin 75 met[riä] noi[n] kolme kertaa samalla harjoituskerralla, se tapahtuu seuraavasti, juoksevanne en-

sin 75 met[riä] aivan pikajuoksua ja kävellä verrytellen ja henkitellen kentän ympäri jälleen samaan lähtöpaikkaan ja juosta taas **sama matka kolmeen kertaan samalla kertaa**. Siinä saa **kestävyyttä** pystyäkseen väsymätä juokseen kilpailussa alkuerän ja loppukilpailun. Loppukesällä samalla 100 met[riä], on riittävä 2 kertaa viikossa.”

Vammojen välttämisestä ja niiden hoidosta

Vammojen välttely ja liikarasitukseen liittyvät varoittelut olivat Järvisen lähettämän ensimmäisen kirjeen kantavia elementtejä. Myös vilustumisen välttämistä hän korosti. 17.3. kirjeessään hän kirjoitti, että ...

”Urheilu on elämää varten, eikä elämä urheilua varten. Jos tunnetten rasitusta [kun harjoittele] kaksi kertaa viikossa, niin vähentäkää kerta viikossa. On **ehdottomasti vältettävä liikarasitusta**. On myös otettava **varovasti** kesäurheilu, ainoastaan tyyliharjoituksena ensin ja **lämpimästi puettuna** ettei vilustu ennenkö ilmat on tarpeeksi lämpimät.”

Varoittelusta huolimatta ongelmia tuli kipeytyneen käden muodossa. Vauhkonen kirjoitti 4.4.1930 päiväkirjaansa oikeasta kädestään, että ”se taisi sattua nyrkkeilyssä, mutta tuli sitten paremmaksi. Ensin annoin Koiviston hieroa sitä 4 kertaa ja se tulikin paremmaksi. Mutta kun olin kerran hiihtämässä tuli se pahuksen kipeeksi ja sen jälkeen olen koettanut keinoa jos toistakin. Kävin kuukauden päivät Taskisella antamassa sille sähköhoitoa. Mutta hukkaan menivät ne 400 markat kuin akanat tuuleen. Koetin Torpon kehoituksesta hautoa sitä vuoroin kuumassa ja kylmässä vedessä, mutta siitä se ärtyi vielä enemmän.”¹⁵

Yksi vaihtoehto oli kirjoittaa Isä-Järviselle, jolta tulkin nopea vastaus ...

25.4.1930 ”Walititten rannettane, ehkä oletten työntänny

kylmällä kuulaa, siinä helposti saa ranneviaan vai missä se on tullut. **Antakaa levätä ja harjoitelkaa muita aineita** niin kauvan kuin se tulee terveeksi. Ei minkäänlaisia heittoja saa sillä tehdä siksi kuin se on terve. Luulen että **seuraava hoitotapa on sillen hyvä**. Hellan kuumittaa kovin kuumaksi ja pitää siinä niin likellä kuin suinkin kärsii ja hieroo sitä jollakin vaikka vaseliiniöljyllä ja kuumittaa välillä niin kuumassa kuin suinkin voi. Sitten hinkkaa viimeksi loroformilijementillä ja panee yöksi sellaisen pintelin¹⁶ päälle. Tämä on tehtävä sille joka ilta ennen maatamenoa niin kauvan kuin se paranee tuntumattomaan ja sillä ei saa hoitoaikana tehdä mitään nojapuissa eikä rekissä, ei myöskään heittoja minkäänlaisia.”

Järvisen neuvojen takana olivat hänen omat kokemuksensa, joista hän kirjoitti seuraavasti ...

25.4.1930 ”Minä olen itsestäni parantanu sellaisen venähdyn. Kyllä se paranee jos paikollaan on ja, ettei luunmurtumaa ole vaan ainoastaan jänteen venähdys. Sen kuumentamisen voi tehdä joko pesän loisteessa tai missä mualla on sopiva tilaisuus. Minä hoidin kyökin hellan päällä hella vaan niin kuumaksi että se hehkuu kuumuutta ja siinä pitää niin lähellä kuin suinkin kärsii.”

Kauko Vauhkonen luultavasti noudatti Järvisen antamia ohjeita – ainakin mitä kipeän käden lepuuttamiseen tuli. Kun oikea käsi ei totellut, Kauko työnsi kuulaa vasemmalla kädellään ylittäen edellisvuoden paremman käden ennätyksensä. Paraniko käsi Järvisen keinoilla (mikäli hän niitä ylipäättään kokeili) vai pelkällä levolla, jää epäselväksi? Ensimmäisen kerran vuonna 1930 Vauhkonen työnsi kuulaa oikealla kädellään 4.6. HKV:n kisoissa. Ranne oli vielä siteessä ja tietty varovaisuus hallitsi työntöjä, mutta pieni edistysaskel sekin oli. Juhannuksen jälkeen (25.6.) päiväkirja tietää jo kertoa: ”Ilon päivä kuulassa, käsi kesti.”

Kymmenottelusta

Werner Järvinen näki Kauko Vauhkosessa tulevan huippukymmenottelijan, poikansa Akin veroisen menestyjän, kunhan vain heikoissa lajeissa tapahtuisi kehitystä. Järvisen antamissa ohjeissa on tietty ristiriita: hän epäilee Vauhkosen kestävyyttä, mutta varoittaa tai peräti kieltää häntä harjoittelemasta siten, että se kehityisi. Huhtikuun kirjeessään Järvinen varoittaa Vauhkosta kokeilemasta vielä 10-ottelua.

17.3.1930 ”Niin tulevaisuus näyttää, tässä on vielä 3 vuotta, siinä kehittyy huomattavasti sillä iällä. Oletten silloin vasta 21 vuotta vähän liian nuori, epäilyttää kestävyyttenne. Mutta **järkiperäisen harjoituksen avulla** en pidä mahdolltomana **8000 pistettä** vieläpä ylittekin. Ehkä minä voin olla **kanssanne persoonallisesti keskustelussa** tänä kesänä niin voin antaa ohjeita harjoitusmenetelmään. Saavutuksenne riippuu kymmenottelun pistesummassa teknikoista, ja yleisestä hyvästä fyysisestä kunnosta.¹⁷

Jos korkeushypyn voitte saada ensiolympialaisiin 80-85 [p.o. 180-185] ja seipään 340-350, ja kiekko 38 met[rin] vaiheillen, keihäs 60-63, pituus 7 met[riä], 400 met[riä] 52-51 ja aidat 16 korville ja 1500 m alle 5 mi[nuutin], **kanattaapa tosiaankin ajatella lähtöä Tyynenmeren rannalle Los Angelesiin.**

Ei ole vielä tänä kesänä terveellistä juosta **400 metriä**, joka kyllä kuuluu kymmenotteluun täytyy siitä pidättäytyä. On parasta vain tämän kesän **harjoittaa kaikkia muita 10 ottelun ainei[ta] paitsi ei 400 ja 1500.**”

25.4.1930 ”Luulisin olevan eduksi **ettei vielä kokeilis** kokonaisuudessa tänä kesänä 10 ottelua, vaan erikseen niitä aineita. Korkeushyppy, ja aidat, seiväshyppy pikajuoksun ohella on tänä kesänä harjoiteltava – saadakseen kestävä pohja niille. Ensi kesänä 1931 olisi tehtävä jossain kilpailussa – ehkä 10 ottelumestaruutta kilpailtaessa ensimmäinen koe että saa tuntea miten sen kestää.”

18-vuotias Kauko Vauhkonen olisi ehkä noudattanut Isä-Järvisen neuvoja, mutta kuten hän itse kertoo: ”Sain odottamatta HK-V:ltä käskyn lähteä Viipuriin Suomen 10-ottelumestaruuskilpailuihin. Kaksi päivää vain aikaa levätä. Kiukuttaa, mutta yritettävä on.” Tämäkin pikkuepisodi kuvaa hyvin tuon ajan yksilön ja yhteisön välistä suhdetta. Kun käsky tuli seuralta, urheilija noudatti sitä, vaikkakin vastentahtoisesti.

Kun kilpailu oli suoritettu, Isä-Järvinenkin oli osallistumiseen tyytyväinen ja kirjoitti seuraavasti:

31.7.1930 ”Oli **kauniisti tehty kun menitte loppuun asti** ottelun ilman keskeytymättä. 5 tila ja 6823 pistettä on hyvä kun ottaa huomioon iän ja ensikertaa tuleessa. Tämä oli hyvä että menitte ja osallistutte. --- Tämä oli **hyvä pistemäärä verrattuna ikään**. Akilla oli ensikerralla 7200 pistettä vähän vailla, en muista aivan tarkalleen, mutta hän oli silloin vanhempi noin 20 vuot[ta]. --- Hän suoritti sen kymmenottelun kyllä syyskuun lopulla aivan kylmällä ilmalla.”¹⁸

Kun sitten varoitteluista huolimatta Kauko Vauhkonen osallistui Viipurissa pidettyihin Suomen mestaruuskilpailuihin ja saavutti viidennen sijan, Järvinen oli tyytyväinen, suorastaan jopa ihastunut ja vertaa Kaukon saavutusta poikansa Akin nuoruuden tulokseen. Aki nousi Viipurin SM-kisan tunnelmissa muutenkin Werner Järvisen mieleen, sillä samassa SM-kilpailussa Akilles Järvinen teki maailmanennätystuloksen 8255,475. Kauko Vauhkonen saa Isä-Järviseltä ansiotonta arvonlisää, sillä Vauhkonen todellinen tulos oli 6283,765 pistettä. Tämä tulos esiintyy Kaukonkin urheilupäiväkirjassa kahteen otteeseen, joten väärää tietoa hän ei itse jakanut.¹⁹

Ensimenestyksestä huolimatta Isä-Järvinen muisti varoittaa suojattiaan liikaa kurkottamasta, sillä ainakin Järvisen mielessä pyöri vuoden 1932 olympiakisat Tyynenmeren rannalla Los Angelesissa – mukana ottelemassa sekä oma poika Aki että Kauko Vauhkonen.

31.7.1930 ”Ei ole tarvis mennä kymmenottelua kuin **ker-
ran vuodessa**, ja siihen on tilaisuus mestaruuskilpailuis-

sa. Harjoitteletten nyt kaikkia niitä aineita maltillisesti – pitäen **nopeutta pääasiana** ja menette taasen ensikesänä kymmenottelun mestaruuskilpailuun. Ei ennen pidä mennä jos joku siihen kehoittaisi. Jos nimittäin suojeluskunnan **5 otteluun** on tilaisuus niin siihen **voitte ottaa osaa**.

Nopeus on etupäässä pidettävä silmällä se **määrää kymmenottelun yleisen tason**. --- Harjoitelkaa nyt tarkasti välttämällä liikarastitusta – **liikarastitus** on se joka **pilaa** etupäässä, se on monen tehnyt haluttomaksi ja pilannut monen miehen urheilutoiveet.”

Mihin Werner Järvisen ohjeet johtivat

Kauko Vauhkosen ja Werner Järvisen kirjeenvaihto päättyi suunnitelmien mukaan vuoteen 1930, sillä minkäänlaiseen valmennussuhteeseen Isä-Järvinen ei alun perin aikonutkaan ryhtyä. Hän antoi vain muutamassa kirjeessä neuvoja lupaavalle urheilijapojalle, kun oli tammikuun vierailulla luvannut.

Mielenkiintoinen kysymys on, miten Kauko Vauhkonen suhtautui Werner Järvisen antamiin ohjeisiin. Vuoden 1930 päiväkirjassa on useita merkintöjä, jotka tukevat sitä, että aivan merkityksettömiä ne eivät olleetkaan. Ainoa merkittävä poikkeus oli Järvisen neuvo olla osallistumatta 10-otteluun vielä 18 vuoden iässä. Ehkä Vauhkonen itsekin koki tulevaisuutensa urheilijana nimenomaan kymmenottelijana, joten miksipä ei sitä kokeilisi, vaikkakin painostus osallistua kisaan tuli urheiluseuralta.

Vuosi 1931 oli Kauko Vauhkosen elämässä urheilua tärkeämpi asia, vaikka sekin säilyi ohjelmassa jopa entistä laajemmalla lajivalikoimalla. Keväällä hän suoritti ylioppilastutkinnon Helsingin Suomalaisen Normaalilyseon (Norssin) oppilaana ja hyväksyttiin syksyllä opiskelijaksi Helsingin Kauppakorkeakoulun kauppa- ja teollisuusosastolle.²⁰ Kauko Vauhkosen opinnot sujuivat nopeaan tahtiin, sillä hän valmistui ekonomiksi jo vuonna 1933.

Kuten urheilua tuntevat hyvin tietävät, Kauko Vauhkoselta jäi sekä 8000 pisteen raja että Los Angelesin olympiamatka saavuttamatta. Hänen urheilupäiväkirjataan eivät anna valaistusta tehtyihin ratkaisuihin, sillä ne päättyvät vuoden 1931 alkuun, nyrkkeilyä koskevaan kirjoitukseen.

Vauhkosen urheiluinnostus virisi uudelleen olympiavuonna 1932. Vaikka Vauhkonen ei edes haaveillut olympiakisamatkasta, osallistui hän silti 19. kesäkuuta kolmiloikan karsintakilpailuihin sijoittuen neljänneksi. Olympiamatkaa hän ei tavoitellut, sillä hän tiesi oman tasonsa riittämättömyyden olympia-areenalle.

Kun kymmenottelun ja maratonjuoksun valintakilpailut järjestettiin viikkoa myöhemmin Viipurissa, Vauhkonen ei kilpailuihin osallistunut – kuten ei myöskään Aki Järvinen, joka oli vapautettu karsinnasta. 10-ottelun valinnan selvitti ainoastaan vuoden 1928 olympiavoittaja Paavo Yrjölä, sillä muiden tulokset olivat sellaisia, joihin Kauko Vauhkonen oli yltänyt jo kaksi vuotta aikaisemmin, 18-vuotiaana – ja niillä ei kallista olympiamatkaa tullut.

Kauko Vauhkosen urheilu-ura vuoden 1930 jälkeen

Yleisurheilu

Huolimatta urheilupäiväkirjan pidon lopettamisesta ja opiskelun tuomista muutoksista Kauko Vauhkonen kilpaili yleisurheilussa ahkerasti myös kaudella 1931. Tilastotuloksia löytyy kaikista kenttälajeista moukaria lukuun ottamatta. Kauden kohokohta oli SM-kilpailujen (Kalevan kisojen) kuulantyyntönnön seitsemäs sija tuloksella 13.38. Vuoden paras kuulatuloksella 13.70 oikeutti Vauhkosen Suomen vuositulostossa 16:n tilaan.

Myös kymmenottelu kiinnosti Vauhkosta edelleen. Vuonna 1932 hän suoritti heinäkuussa viikon välein kaksi kymmenottelua, ensin pm-kisoissa ja sitten SM-kisoissa, tuloksinaan ensimmäinen ja nel-

jäs sija. Parempi niistä, pm-ottelujen sarja, antoi 6173,14 pistettä eli vähemmän kuin ensikokeilu vuonna 1930. Väkisinkin herää kysymys: miksi hän ei mennyt pari viikkoa aikaisemmin Viipurissa järjestettyyn olympiakarsintaan, vaan piti pm-kisoja parempana vaihtoehtona?

Vaikka Kauko Vauhkosen urheilu-ura oli vuonna 1932 käännytynyt jo laskuvoittoiseksi, Helsingin Sanomat nostatti silti uusia toiveita toteamalla pm-ottelukisan jälkeen, että ”poika on nyt nousemassa nuoruusvuosiensa kuntoon” sekä lisäämällä odotuksia viikkoa myöhemmin SM-kisan kommentteissaan: ”H:gin piirin mestari Vauhkonen paransi tahtiaan huomattavasti toisena päivänä, ollen tuloksiltaan toinen mies ... Päähuomio on pojan kiinnitettävä juoksutreenaukseen, niin pikamatkojen kuin aitojenkin.”²¹

Vuoden 1932 kolmannen ja uran viimeisen 10-ottelun Vauhkosen suoritti lokakuun alussa SAUL:n akateemisissa mestaruuskilpailuissa. Tuloksena oli kakkossija Olavi Finellin jälkeen ennätyspistein 6591,85 silloisen olympiapistetaulukon mukaan laskettuna (nykytaulukon mukaan 5560). Varsinkin ensimmäisen päivän lajeissa tulokset olivat erinomaisia.

Jatkossa vuosina 1933–1934 Vauhkosen huomio yleisurheilussa kohdistui vastoin Helsingin Sanomien toimittajan opastusta kuulantyyntöön, jossa ennätykseksi jäi vuonna 1934 saavutettu tulos 13.81. Reiluilla 13 metrin tuloksillaan hän kävi poimimassa Yrjö Halmeen seurahistoriaan kirjaamia kansallisten kilpailujen voitoja, mutta oli kuitenkin kaukana Kalle Järvisen vuonna 1932 työntämästä SE-tuloksesta 15.92.

Kauden 1934 jälkeen Kauko Vauhkosen 10 vuotta kestänyt yleisurheilu-ura oli 22-vuotiaana lopullisesti ohi. Mitä lieenee Isä-Järvinen ajatellut siitä Tampereen ”Toralinnassa”? Mutta on kai niin, että elämässä pitää sekä yksilöllä että taustayhteisöillä olla unelmia, vaikka ne eivät aina toteutuisikaan.

Nyrkkeily

Kauko Vauhkonen urheilupäiväkirjan viimeinen merkintä alkaa seuraavalla toteamuksella: ”Vuosi 1931 alkoi nyrkkeilyn merkeissä, sillä tammikuun 16 p:nä tulin vetäneeksi nyrkkeilyhanskat kouriini ja ottaneeksi pienen ’tyylimatchin’ Harryn kanssa.” Muutaman päivän päästä Kauko liittyi Helsingin Voimailijoiden (HV) jäseneksi. Helmikuussa hän oli jo mukana nuorten mestaruuskilpailuissa voittaen ensiottelunsa ”vihellyksiä synnyttäen” äänin 2-1 ja häviten loppuottelun samoin lukemin. Helsingin Sanomat kuvaa loppuottelua näin: ”Vastakkain olivat ennakkoreklaamin ylistämä HV:n yleisurheilu-bugilisti Vauhkonen ja HAK:n voimamies Koskinen. Ottelu oli verinen. Koskinen huiski viuhuvin svingein koko ensi erän Vauhkonen tuskin pääsemättä alkuunkaan. --- Vauhkonen kyvyistä ei tämän ottelun perusteella voitu päästä selvytyteen. Hosuva vastapelaaja kun esti pyrkimykset tyylikkäämpään nyrkkeilyyn.”²² Tähän otteluun Vauhkonen nyrkkeilyn kilpaura myös todennäköisesti päättyi, vaikka HV:n salilla hän jatkossakin luultavasti vieraili.

Ampuminen

Kuten aikaisemmin todettiin Kauko Vauhkonen isä oli mestariampuja Vilho Vauhkonen. Niinpä oli luontevaa, että myös Kaukon ura suuntautui jatkossa ampumaurheilun pariin. Siinä hän myös hankki suurimmat urheilumeriittinsä ja ampumaurheilun ansioista hänet ehkä parhaiten tunnetaan.

Kauko Vauhkonen kilpaileminen ampumisessa oli alkanut ainakin vuonna 1927, mahdollisesti jo sitä ennen. Kaksi vuotta myöhemmin eli 17-vuotiaana hän oli sijoittunut kolmanneksi Helsingin oppikoulujen Kuparikilpi-kilpailussa sekä kilpaillut eri vuosina hiihtoammunnassa. Ensimmäinen suuri menestys oli pohjoismaiden pääkaupunkien välinen kilpailu vuonna 1934. Kauko Vauhkonen voitti 300 metrin matkalla ammutun sotilaskiväärkilpailun komealla tuloksella 384. Tuloksena oli tavanomaisten palkintopokaalien lisäksi kuninkaallinen huomionosoitus, kun joukkueen joh-

URHEILUA

Kuninkaallinen huomionosoitus

suomalaisampujille
Köpenhaminassa.

K. Vauhkonen ja H. Åkerman
Tanskan kuninkaan puheilla.

Kauko Vauhkonen.

★] Köpenhamina, 23. 7. (J)
Tänään saivat Helsingin ampumajoukkueen paras jäsen, Kauko Vauhkonen ja kenraali Åkerman kutsun saapua kuninkaan puheille. Kuningas lausui onnitteluksensa suomalaisille heidän loistavan menestyksensä johdosta. Koko joukkue oli tänään autoilla kiertomatkalla maaseudulla. Joukkue saapuu keskiviikkona Helsinkiin.

*

Ruotsalaiset ja tanskalaiset lehdet kirjoittavat ylistävästi suomalaisten ampumatuloksista. Varsinkin sunnuntaisen kilpailun jälkeen tunnustetaan avoimesti, että suomalaiset osaavat ampua millä aseella tahansa. Varsinkin nuori Kauko Vauhkonen saa ylistäviä arvosteluja. Lehdissä on suuret otsikot: Uusi ampujailmiö Vauhkonen herättää huomiota. Pojalla ei ole hermoja. Tyynesti pamautti hän kymppin toisensa jälkeen maalitauluun, vaikka kilpailu oli luja ja läsnä paljon katselijaita. Suomalaisen joukkueen tulokset sunnuntaisessa kilpailussa kunkin osallistuvan maan aseilla olivat seuraavat:

T. S. N. R.

K. Vauhkonen ..	95 98 97 94 =	384
G. Palmgren	97 96 93 93 =	379
V. Miinalainen ..	95 97 94 92 =	373
N. Wasenius	90 99 91 92 =	372
H. Nyström	91 94 92 93 =	370
E. Oila	96 95 92 94 =	370
L. Granbohm ...	90 95 92 90 =	367
R. Järvinen	89 95 87 91 =	362

taja kenraali Harald Åkerman ja Kauko Vauhkonen saivat kutsun vastaanotolle Tanskan kuninkaan Christian X:n luo. Myös kotimaassa saavutus noteerattiin korkealle.²³

Kauko Vauhkonen ampumaurheilu-ura jatkui vielä kauan tämän jälkeenkin sekä kilpailijana että johtajana. Kilpailu-uran kohokoh- ta oli henkilökohtainen Suomen mestaruus pienoiskiväärin polvi- asentokilpailussa vuonna 1955 pistein 390, takana lähes kaikki sen ajan parhaat ampujat.

Vauhkonen oli arvostettu henkilö myös kilparadan ulkopuolel- la: ampumaseura SMY:n hallituksen jäsen ja kunniapuheenjohtaja, Suomen Ampujainliiton hallituksen jäsen ja kannatusyhdistyksen puheenjohtaja ja kivääriampujien johtaja Helsingin olympiaki- soissa 1952. Palkintotuomarina hän toimi Rooman olympiakisois- sa 1960 sekä johto- ja tuomaritehtävissä monissa muissa kansainvä- lisissä kilpailuissa.

Kauko Vauhkonen urheilu-uraa ja yhteistyötä Werner Järvisen kans- sa arvioitaessa nousee esiin kysymys siitä, mikä oli yksilön ja mikä yhteisön (perhe mukaan luettuna) panos nuoren pojan urheilu-uran rakentamisessa lähes 100 vuotta sitten. Kauko Vauhkonen ja hänen kavereidensa tapauksessa ratkaiseva tekijä oli oma innostus ja kes- kinäinen kilpaileminen, jolle lisävauhtia antoi ulkopuolelta tuleva eri yhteisöjen tuki. Vaikka isä Vilho Vauhkonen oli olympiaurheili- ja ja muutenkin monipuolinen urheilumies, ei Kaukon urheilupäi- väkirjassa mainita isän roolia ennen kuin hän 14.1.1930 toi kotiin vierailulle Werner Järvisen. Se vierailu avasi Kauko Vauhkoselle uusia näköaloja, joista hän ilahtui ja jotka olivat jokaiselle nuorelle tärkeitä silloin kuten nykyäänkin: poikaporukan ulkopuolinen yh- teisö ja peräti korkealle arvostettu olympiavoittaja arvosti häntä ja kannusti uralla eteenpäin.

1920- ja 1930-lukujen Suomessa urheilu oli kaikesta olympiamenestyksestä huolimatta valtaosalle urheilun harrastajia vain hyväksytty harrastus. Poikien kansallinen kilpailutoiminta (Poikaurheilupäivät) alkoi tosin jo vuonna 1922, mutta nuorten ja naisten sarjoissa vasta 1930-luvulla, jos ei aina silloinkaan. Taloudellinen toimeentulo ja ulkoinen arvostus oli nuorison hankittava muilla keinoin, pääasiassa työelämässä.

Silti on korostettava sitä, että varsinkin urheiluseuroissa ja lajiliitoissa urheilun arvo kansallisen itsetunnon kohottajana ja nuorison kasvatukseen oli ymmärretty oikein. Urheiluyhteisö tuki lahjakkasta yksilöä ja yksilö puolestaan pyrki saavutuksillaan tukemaan omaa yhteisöään, olipa se sitten perhe, urheilujärjestö tai muu lähipiiri. Vuorovaikutus toimi näin silloin ja toiminee nykyäänkin, vaikka huippu-urheilu on muuttunut sadassa vuodessa harrastuksesta ammatiksi. Menestykseen pyrkivän urheilijan oli 1900-luvun alkupuoliskolla uskallettava kapinoida yhteiskunnan normeja ja tabuja vastaan. Vasta menestyneenä urheilusankarina asiantila muuttui, eikä aina sittenkään.

Kaikkien tie urheilun huipulle ei ollut yhtä mutkaton kuin Kauko Vauhkosen, jonka elämässä henkilökohtainen urheilumenestys ja yhteiskunnan hyväksyntä kulkivat kauniissa tasapainossa aina hänen kuolemaansa vuonna 1971 saakka.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Kauko Vauhkonen Urheilu-päiväkirja muodostuu kahteen mustakantiseen vihkoon vuosina 1925–1931 kirjoitetuista muistiinpanoista. Sain ne haltuuni joskus 1900-luvun loppuvuosina ystävältäni Kari Wauhkoselta, jonka setä oli Kauko Vauhkonen. Karin toivomus oli, että käytän niitä hyväkseni urheiluhistoriasta kirjoittaessani. Näin tein jo HKV:n 100-vuotishistoriasa. Kirjoitettu teksti perustuu pääosin päiväkirjan muistiinpanoihin sekä päiväkirjaan liitettyihin kolmeen Werner Järviseltä tulleeseen kirjeeseen. Niitä ei lähdeviitein mainita silloin, kun asiayhteys on muutenkin selvä.
- 2 Päiväkirjassaan Kauko Kaarlo Vilhelm Vauhkonen (s. 27.3.1912) kirjoitti nimekseen Wauhkonen, mutta myöhemmin (aina kuolinilmoitusta myöten) nimi oli muodossa Vauhkonen. Kirjoitusasun epävakautta korostaa mm. se, että vuonna 1931 hän pääsi ylioppilaaksi nimellä Vauhkonen, mutta hyväksyttiin Kauppakorkeakoulun oppilaaksi nimellä Wauhkonen. (Helsingin Sanomat 20.5.1931 ja 2.9.1931) Olen yhtenäisyyden vuoksi käyttänyt tekstissä muotoa Vauhkonen.
- 3 Ruoholahden villat olivat Helsingin Ruoholahdessa sijainneita Helsingin työväen asunto-osakeyhtiöksi rakennettuja puutaloja. Joitakin taloista on kunnostettuina säilynyt 2000-luvulle saakka.
- 4 Kyseessä on Lauri Pihkalan aloitteesta vuonna 1915 syntynyt poikien urheilumerkki, jonka saamiseksi tuli saavuttaa vaaditut urheilusuoritukset.
- 5 Helsingin Sanomat 1.3.1926.
- 6 Helsingin Sanomat 15.7.1929.
- 7 Werner Järvinen voitti ensimmäisten olympiakisojen kunniaksi vuonna 1906 järjestetyissä ns. välikisoissa kiekonheiton antiikkisella tyyllillä sekä saavutti samoissa kisoissa pronssia normaalin tyylin kiekonheitossa ja uusi saman sijoituksen IV olympiadin kisoissa Lontoossa 1908. Järvinen oli mukana urheilijana myös Tukholman olympiakisoissa vuonna 1912.
- 8 Kauko Vauhkonen Urheilu-päiväkirja, vuosi 1930 helmikuu. Vuosi 1930 oli Etelä-Suomessa poikkeuksellisen vähäluminen, mm. Salpausselän kisat jouduttiin peruuttamaan lumen puutteen vuoksi.
- 9 Kalle Virtapohja kirjoitti kirjassaan Sata tarkkaa vuotta. Ampumaurheilun historia Suomessa (sivut 73–74) kattavan kuvauksen Vilho Wauhkosesta ja hänen saavuttamistaan mitaleista vuoden 1920 olympiakisoissa. Mitalit – kaksi pronssimitalia – olivat (ja ovat ilmeisesti edelleen) Kari Wauhkonen hallussa vuosia sitten tapahtuneella vierailullani hänen luonaan, jossa yhteydessä kyselin myös mahdollisesta kolmannesta mitalista. Sitä ei löytynyt, ei ainakaan useiden muiden mitalien joukosta.

- 10 Suomen Urheilulehti 1913/14 (s. 764) kertoo Vauhkosen melontasaavutuksista. Lisäksi hän kilpaili HKV-vuosinaan hiihdossa ja yleisurheilussa.
- 11 Heli Nironen: Isä-Järvisen elämäkerta, 1939, s. 124.
- 12 Kauko Vauhkosen Urheilu-päiväkirja, vuosi 1930 tammikuu.
- 13 Mylleri tarkoittaa tanskalaisen J. P. Müllerin *Mit system* -nimistä vuonna 1904 luomaa voimistelujärjestelmää, joka ilmestyi suomennettuna nimellä Järjestelmäni.
- 14 Herra Kataja on HKV:n aitajuoksijana ja lähettäjänä kunnostautunut Kaarlo Kataja (1887–1962).
- 15 Kauko Vauhkosen Urheilu-päiväkirja 4.4.1930. Koivisto oli Hannes Kolehmainen hierojana tunnetuksi tullut Yrjö Koivistoinen (1887–1957), Kaarlo Taskinen (1876–1953) tuon ajan tunnettu urheilulääkäri ja Hannes Torpo (1901–1980) kuulantönnössä menestynyt voimistelunopettaja.
- 16 Pinteli tarkoittaa tässä yhteydessä ilmeisesti tiukkaa sidettä, vaikka sillä on sanakirjojen mukaan muitakin merkityksiä.
- 17 Itse asiassa Järvisen ilmoittamat vuosimäärät ovat yhden liian suuria, sillä vuonna 1932 Kauko Vauhkonen oli 20-vuotias ja Los Angelesin kisoihin oli aikaa vain reilu kaksi vuotta. Tavoite 8000 pisteen saavuttamisesta perustuu tuolloin käytössä olleeseen vuoden 1920 olympialaiseen pistetaulukoon. Vuoden 1935 alusta tuli käyttöön uusi taulukko, jonka voimassa ollessa kukaan maailmassa ei saavuttanut 8000 pisteen rajaa. Esimerkiksi Aki Järvisen vuonna 1930 tekemä ME-tulos 8255,475 oli vuoden 1934 taulukon mukaan 7378 pistettä ja nykypistein 6865.
- 18 Aki Järvisen ensimmäinen 10-ottelu tapahtui Tampereen Pyrinnön jäsentenvälisessä kilpailussa 6.–7. syyskuuta 1926. Tulos oli 7172,405 (Aamulehti 7.9. ja 8.9.1926). Aki Järvinen oli tuolloin lähes 21-vuotias.
- 19 Kauko Vauhkosen oikea tulos on 6283,765. Se esiintyy oikeana kolmessa tuon ajan tärkeässä sanomalehdessä (ml. Aamulehti). Järvisen kömmähdys lienee inhimillinen erehdys, mutta samaa ei voida sanoa siitä, että pistemäärä 6823,765 esiintyy myös vuoden 1931 Urheilukalenterissa julkaisuissa tilastoissa. Tarkistin tuloksen pistetaulukon avulla ja sain tulokseksi 6283,765.
- 20 Helsingin Sanomat 20.5.1931 ja 2.9.1931.
- 21 Helsingin Sanomat 12.7.1932 ja 18.7.1932.
- 22 Helsingin Sanomat 10.2.1931.
- 23 Uusi Suomi 24.7.1934.

Kuninkaalliset ja presidentit urheilijoina

Kuningas Charles III:n kruunajaisten yhteydessä keväällä 2023 mediassa esiteltiin uuden hallitsijan taustaa ja aiempia tekoja. Muun muassa *Helsingin Sanomat* julkaisi useita vanha valokuvia. Yhdessä niistä Charles ja Camilla olivat poolokentän laidalla. Liittyikö poolo vain sattumalta kuvan tilanteeseen vai onko tiedolla Charlesin pooloharrastuksesta jokin syvempi merkitys? Esittelen tässä artikkelissa vallanpitäjien ja valtaan pyrkijöiden urheiluharrastuksia ja pohdin lopuksi, mitä valtionpäämiesten lajit kertovat yhteiskunnasta.

Käsittelen tässä artikkelissa urheilun ja vallanpitäjien välistä suhdetta. Kansainväliseen osuuteen kuninkaallisten, presidenttien ja presidenteiksi pyrkineiden urheilutaustan selvittämisessä olen saanut apua saksalaiselta urheiluhistorioitsijalta *Volker Klugelta*, *Journal of Olympic History* -julkaisun päätoimittajalta. Kiitän lämpimästi saamastani avusta ja kannustuksesta.

Vaikka ajattelisimme valtaa demokraattisessa Suomessa, ajatuksemme saattavat hyvinkin nopeasti siirtyä absoluuttisen vallan haltijoihin, itsevaltaisiin kuninkaisiin ja keisareihin. Mielikuvaan kruunu päässään valtaistuimellaan istuvasta hallitsijasta liittyy harvoin mitään urheilullista. Sen sijaan mielikuva prinssistä on toisenlainen. Prinssit mittelevät voimiaan turnajaisissa ja pyrkivät kunnostautumaan fyysisyyttä ja rohkeutta vaativissa tehtävissä. Perinteisessä patriarkalisessa maailmassa hallitsijaksi kelpaa sel-

lainen prinssi, joka noista sotaista leikeistä tai jopa taisteluista selviytyy voittajana.

Urheilun ja vallan yhteys näkyy myös Suomessa. Presidenttiehdokas voi tasoittaa monia mutkia osallistumalla urheiluun. Hän voi vahvistaa urheilun avulla mielikuvaa kansan pyrintöjä ja tarpeita ymmärtävästä vastuunkantajasta. Hiihtoharrastuksestaan tunnettu *Urho Kekkonen* oli Suomen olympiakomitean entinen puheenjohtaja ja Suomen Urheiluliiton kunniapuheenjohtaja, kun hänet valittiin tasavallan presidentiksi.¹ Kun *Sauli Niinistön* presidenttitietä alettiin valmistaa, hänet valittiin Suomen Palloliiton puheenjohtajaksi.

Palataan kuitenkin vielä kuningas *Charlesiin*. Suomessa ei harasteta pooloa eli hevospooloa, mutta laji tunnetaan meilläkin kuninkaiden pelinä aivan kuten pooloon vahvemmin yhdistettävissä maissa. Monet aristokraattisten maiden prinssit ovat viihtyneet lajin parissa. Peli on säilyttänyt jälkiä ja nostalgisia muistoja vanhoista etuoikeutetuista aatelisajoista. Pooloa pelattiin jopa muutamissa olympiakisoissa vuosina 1900–1936. Olympialajin parissa oli kreivejä ja muita poikkeuksellisen varakkaita henkilöitä. Englanti, Ranska ja Argentiina tunnetaan edelleen lajin suurmaina.²

Urheilu kuninkaantekijänä

Se mikä Charlesin pooloharrastuksessa kiinnostaa, on urheilun ja vallan yhteys. Charles oli ulkoiselta habitukseltaan jotenkin voimattoman oloinen tulevaksi kuninkaaksi. Hänellä oli vahva äiti, kuningatar Elisabet, joka hallitsi koko Brittiläistä Kansainyhteisöä. Charlesista ei huokunut samanlaista auktoriteettia kuin kuningattaresta.

Charlesin uskottavuuden rakentamisen kannalta oli välttämätöntä, että hän saattoi esiintyä urheilusankarina. Mikään ei olisi voinut olla parempi laji tähän tarkoitukseen kuin poolo, jota vain muutamat upporikkaat ihmiset harrastavat. Laji on kehittynyt muinaisesta persialaisesta pelistä, joka levisi muslimivalloittajien mukana Intiaan. Vuonna 1862 perustettu Calcutta Polo Club on

vanhin edelleen toimiva pooloseura. Laji kulkeutui siirtomaasta Britanniaan, missä pelattiin ensimmäinen ottelu vuonna 1871. Laji muistuttaa nykyaikaan siirrettyjä ritariturnajaisia. Pelikentällä on samaan aikaan kymmenen ratsua, neljä hevosta kummallakin joukkueella ja kaksi erotuomarien hevosta. Joukkueen neljästä pelaajasta yksi on monesti tallin omistaja, jolle kolme muuta työskentelevät. Ratsujen jymisevä laukka synnyttää aidon taistelutunnelman. 600-kiloiset hikivaahtoa pursuavat hevoset voivat törmätä toisiinsa hallitsemattomalla voimalla, mutta ratsastajien tulee silti taiston tiimellyksessä säilyttää kylmäpäisyytensä ja tarkkuutensa.³

Taistelu on niin kovaa, että hevosia vaihdetaan yhden ottelun aikana useita kertoja. Mutta se mikä on ihmeellistä ja poololle tyypillistä, on pelaajien pukeutuminen. Pelaajat esiintyvät aristokraattisuutta uhkuvissa valkoisissa housuissa eivätkä todellakaan missään työhaalareissa.

Charlesin miehisyyttä vahvisti pooloharrastuksen lisäksi hänen sotilaskoulutuksensa. Hänestä tuli Royal Air Forcen hävittäjälentäjä ja myöhemmin hän osallistui rankkaan kommandokoulutukseen valmistautuessaan merivoimien helikopterilentäjäksi.

Prinssin jalostaminen ja valmistautuminen kantamaan kruunua vaati vuosien ja suorastaan vuosikymmenien työn. Urheilullisuuden korostamisella oli tässä oma erityinen roolinsa.

Prinssit olympialaisissa

Urheiluhistoriassa oman lukunsa muodostavat prinssit, jotka ovat urheilleet olympiatasolla. Kaksi myöhemmin kuninkaaksi kruunattua kuninkaallisen perheen jäsentä on voittanut jopa olympiakultaa. Kruununprinssi *Olav* toi kunniaa Norjalle vuonna 1928 ja kruununprinssi *Konstantin* Kreikalle vuonna 1960.

Vuoden 1900 olympialaiset Pariisissa järjestettiin osana maailmannäyttelyä, ja mukana oli joitakin hyvin poikkeuksellisia lajeja, joiden olympiastatuksesta on keskusteltu vuosikausia. Yksi erikoi-

nen arvostelulaji tunnettiin englanniksi nimellä *Hacks and Hunter combined* ja ranskaksi nimellä *Chevaux de Selle*. Englanninkielinen hack voi tässä yhteydessä olla ratsuhevonen tai jopa slangitermi kaakki, mutta ranskankielisen hevosen, cheval, monikkomuoto kääntyy asiallisesti ratsuhevosiksi. Lajiin ilmoittautui 51 osanottajaa, joiden joukossa oli jalosukuisia ja voittajaksi leivottiin Bonaparte-Murat-sukuun kuulunut upseeri *Louis Napoléon Murat*. Isän puolelta hänen isoäitinsä oli Napoleon Bonaparten pikkusisko ja äitinsä puolelta hän kuului georgialaiseen kuninkaalliseen sukuun. Tämä *Hacks and Hunter combined* oli täydellinen arvostelulaji, jossa erilaiset askellukset ja muutamien matalien esteiden ylittäminen muodostivat arvostelun kohteena olleen suorituksen.

Ratsastus tuli pysyvästi olympiaohjelmaan Tukholman olympiakisoissa vuonna 1912. Siellä Hohenzollern-sukuinen Preussin prinssi *Friedrich Karl* kuului pronssille sijoittuneeseen Saksan esteratsastusjoukkueeseen. Hän oli monipuolisesti lahjakas urheilija, joka kunnostautui ensimmäisessä maailmansodassa lentäjänä. Hänen lentokoneensa saatua osuman hän joutui tekemään pakkolas-kun rintamien väliin ei-kenenkään-maalle australialaisten linjojen eteen. Yrittäessään paeta omiensa puolelle häntä ammuttiin selkään. Hän menehtyi vammoihinsa vankeudessa vuonna 1917.

Preussin prinssiä ei kuitenkaan tule sekoittaa keisari Wilhelm II:n lankoon, Hessenin prinssiin *Friedrich Karliin*, joka ehdittiin valita Suomen kuninkaaksi syksyllä 1918, kunnes Saksan sotaonnan dramaattinen kääntyminen muutti suunnitelmat eikä Hessenin prinssi koskaan saapunut Suomen kamaralle lunastamaan kruunuaan.

Tukholman olympiakisojen ratsastuskilpailuissa paras venäläinen esteratsastaja henkilökohtaisessa kilpailussa oli suuriruhtinas *Dmitri Pavlovitš*. Hänen isoisänsä oli keisari Aleksanteri II, jota kii-tettiin aikanaan Suomen suuriruhtinaskunnan valtiopäivätoimin-nan käynnistämisestä vuonna 1863. Dmitri Pavlovitš kuului Tukholmassa myös viidenneksi sijoittuneeseen Venäjän joukkueeseen. Neljä vuotta myöhemmin hän kuului vähemmän maineikkaaseen joukkoon, sillä hän osallistui tsaarin neuvonantajana kyseenalaista

mainetta nauttineen Rasputinin murhaan. Rangaistus oli kuitenkin hyvin lievä. Hänet karkotettiin Pietarista ja komennettiin Persian rajalla toimineeseen ratsuväkirykmenttiin.

Ruotsin perintöprinssi *Gustaf Adolf* osallistui esteratsastukseen Berliinin olympiakisoissa vuonna 1936, mutta hänen hevosensa kieltäytyi kolmesti eikä prinssi saanut tulosta. Hän toimi vuodesta 1933 Ruotsin olympiakomitean puheenjohtajana. Hänen kohtalokseen koitui lopulta lento-onnettomuus Kööpenhaminan lentokentällä vuonna 1947.

Olympialaisten hevosurheilu oli tarkoitettu vain upseereille ja herrasmiehille. Vuoden 1948 ”Perssonin tapaus” maksoi ruotsalaisille kouluratsastuksen joukkuekilpailun kultamitalin. Kävi nimittäin ilmi, että aliupseeri Gehnäll Persson oli vain tilapäisesti ylennetty upseerin arvoon. Siitä nousi tietenkin valtava kohu. Skandaalilla oli myös hyvät puolensa, sillä kiihkeän keskustelun jälkeen lajia uudistettiin ja epädemokraattinen sääntöpykälä heitettiin romukoppaan. Gehnäll Persson otti vahingon kaksinkertaisesti takaisin seuraavissa olympiakisoissa, sillä hän kuului vuosina 1956 ja 1960 kouluratsastuksen kultamitalijoukkueisiin.

”Perssonin tapausta” seuranneiden sääntöuudistusten jälkeen naisetkin saivat osallistua Helsingin olympiakisoissa 1952 ratsastukseen. Laakson kentällä kouluratsastuksen henkilökohtaiseen kilpailuun osallistui tanskalainen Lis Hartel, joka oli sairastanut polion kahdeksan vuotta aikaisemmin. Hänen riesakseen jääneistä ikuisista liikuntavaivoista huolimatta hän kuntoutti itsensä yhdeksi maailman parhaista ratsastajista ja ratsasti Helsingin olympiakisoissa hopealle. Kun Melbournen olympiakisojen ratsastuskilpailut järjestettiin neljä vuotta myöhemmin Tukholmassa Australian karanteenimääräysten vuoksi, Hartel saavutti toistamiseen olympiahopeaa.

Kapteeni *Mark Philips* kuului Britannian ratsastusjoukkueeseen, joka voitti kolmiosaisen kenttäkilpailun joukkuekilpailussa olympiakultaa vuonna 1972. Hän meni seuraavana vuonna naimisiin prinssi Charlesin isosiskon prinsessa *Annen* kanssa.

Sääntöjen demokratisointi avasi tien olympialaisiin myös prinsessa Annelle. Hän osallistui Montrealissa 1976 ratsastuksen kunninkuuslajiksi kutsuttuun kenttäkilpailuun kuningattaren tallissa kasvatetulla Goodwill-hevosellaan. Samalla hevosella hän oli menestynyt hyvin kansainvälisissä kilpailuissa. Mutta olympialaisissa hevonen ei ollut parhaimmillaan. Se pudotti ratsastajansa satulasta ja aivotärähdyksen saanut prinsessa sai taistella tuodakseen hevosensa maaliin. Kun muillakin briteillä oli epäonnea, Britannia jäi ilman tulosta.

Mark Phillips sai samassa lajissa olympiahopeaa vuonna 1988. Sillä kertaa hän ei kuitenkaan itse voinut osallistua kilpailuun hevosensa loukkaannuttua. Prinsessa Anne valittiin samoissa kisoissa Kansainvälisen olympiakomitean jäseneksi.

Mark ja prinsessa Anne saivat kaksi lasta, mutta pariskunta erosi parinkymmenen avioliittovuoden jälkeen. Heidän tyttärensä meni vuonna 2011 naimisiin rugbyn pelaaja Mike Tindallin kanssa. Kun kuningashuoneeseen kuuluva *Zara Tindall* ratsasti kenttäkilpailussa hopealle Lontoon olympiakisoissa 2012, hän sai vastaanottaa palkintojenjaossa mitalin omalta äidiltään.

Ruotsin kuningas *Kustaa V* oli taitava tenniksenpelaaja. Kun hän teki valtiovierailun Suomeen vuonna 1936, hän pelasi tennistä Turussa Brahenkadun tennishallissa. Mr. G:n nimellä pelanneen kuninkaan parina pelasi Suomen parhaisiin tennispelaajiin lukeutunut lääketieteen tohtori Arne Grahm. He voittivat pelaamansa ottelun 2–1 Åbo Lawn-Tennis Klubbin Johnny Hackmania ja insinööri Nybergiä vastaan.⁴

Ruotsin kuningasperheessä on suhtauduttu ainakin noista ajoista lähtien myönteisesti urheiluun. Niinpä kuvaavaa on, että prinsessa Victoria tutustui kuntosalilla nykyiseen mieheensä, kuntosalilyrittäjä Daniel Westlingiin.

Kuninkaallisista olympiaurheilijoista on ehdottomasti mainittava myös prinssi *Albert*, josta tuli Kansainvälisen olympiakomitean jäsen vuonna 1985. Hän osallistui viisi kertaa olympiakilpailuun vuosina 1988–2002. Hän on ollut Monacon ruhtinas vuodesta

2005 alkaen. Viisi vuotta myöhemmin hän meni naimisiin eteläafrikkalaisen uimarin *Charlene Wittstockin* kanssa, joka oli uinut Sydneyn olympiakisoissa 2000. Elämä Monacon ruhtinattarena ei kuitenkaan ole ollut auvoista, ja onnettoman Charlenen murheet ovat olleet juorulehtien herkuttelun aiheena.

Arabimaista uusia menestyjiä

Viime aikoina olympialaisissa on nähty kuninkaallisia olympiaurheilijoita myös arabimaista. Edesmenneen Jordanian kuninkaan Hussein I:n tytär prinsessa *Haya Al Hussein* (s. 1974) kilpaili esteratsastuksessa Sydneyn olympiakisoissa vuonna 2000, mutta hän jäi kauas kärjestä. Hayasta tuli yksi Dubain emiirin vaimoista vuonna 2004. Emiiri toimii Yhdistyneiden Arabiemiirikuntien (UAE) varapresidenttinä ja pääministerinä. Hayasta tuli Kansainvälisen ratsastajaliiton (FEI) puheenjohtaja vuonna 2006 ja seuraavana vuonna Yhdistyneiden Arabiemiirikuntien KOK:n edustaja.

Prinsessa Haya nousi otsikoihin vuonna 2019, kun hän pakeni Dubaista Isoon-Britanniaan ja alkoi käydä oikeutta miestään Dubain emiiriä vastaan. Haya voitti oikeudenkäynnin avioerosopimukselta ja sai samalla kahden lapsensa huoltajuuden.

Dubain emiiri *Mohammed bin Rashid al Maktoum* oli tuttu hahmo kansainvälisissä urheilupiireissä jo ennen tuota suurta huomiota saanutta avioeroprosessia. Hän on itsekin taitava ratsastaja ja tunnettu hevosten kasvattaja. Hänen tyttärensä *Maitha* (s. 1980) toimi UAE:n lipunkantajana Pekingissä olympiakisojen avajaisissa vuonna 2008. Virallisissa yhteyksissä Maitha bin Mohammedin nimen eteen lisätään titteli ”sheikha”, joka kertoo hänen korkeasta syntyperästään. Aiemmin karatessa kilpaillut Maitha osallistui taekwondo Pekingin olympiakisoissa.

Saudi-Arabian prinssit *Abdullah Bin Moteb* ja *Faisal Al-Shalan* osallistuivat Pekingin olympiakisojen Hongkongissa järjestettyihin ratsastuskilpailuihin. He kuuluivat saudien 13:nneksi sijoittuneeseen

seen esteratsastusjoukkueeseen. Norjan suorituksen hylkäyksen jälkeen saudien sijoitus nousi yhden pykälän.

Neljä vuotta myöhemmin prinssi Abdullah oli mukana Lontoon olympiakisoissa 2012. Tällä kertaa tulos oli parempi, sillä Saudi-Arabia sijoittui esteratsastuksen joukkuekilpailussa pronssille. Henkilökohtaisessa kilpailussa prinssi Abdullah sijoittui 26:nneksi.

Kuninkaallisia purjehtijoita

Purjehdus on helppo mieltää kuninkaallisten suosimaksi lajiksi. Sinisellä merellä pullistuvat valkoiset purjeet ovat ylväs näky, ja huippuveneiden hankkiminen ja ylläpito kysyy paksua lompakkoa.

Norjan kruununprinssi *Olav* voitti olympiakultaa 6mR-luokassa vuonna 1928. Myös hänen pojastaan tuli olympiapurjehtija. Prinssinä ollessaan Norjan nykyinen kuningas *Harald V* kilpaili kolmissa olympiakisoissa 1964, 1968 ja 1972. Hän kantoi Norjan lippua Tokiossa 1964, mutta ei yltänyt kertaakaan mitaleille. Hänet kruunattiin Norjan kuninkaaksi vuonna 1991.

Kreikan kruununprinssi purjehti olympiakultaa Louhi-luokassa Roomassa vuonna 1960. Neljä vuotta myöhemmin hänestä tuli helleenien kuningas *Konstantin II*, joka joutui kuitenkin melko pian lähtemään maanpakoon sisäpoliittisten jännitteiden noustua kestäättömiksi.

Myös hänen siskonsa *Sofia*, syntyjään Kreikan ja Tanskan prinsessa, oli Rooman olympiakisoissa olympiajoukkueen varajäsenä. Kaksi vuotta olympiakisojen jälkeen Sofia meni naimisiin Bourbon-sukuun kuuluneen espanjalaisen *Juan Carlos Alfonso Víctor María de Borbón y Borbón-dos-Sicilias* -nimisen prinssin kanssa, josta tuli Espanjan kuningas Juan Carlos I vuonna 1975 ja samalla Sofiasta tuli Espanjan kuningatar.

Purjehdus oli kuninkaallisen perheen yhteinen harrastus, sillä vielä prinssinä ollessaan vuonna 1972 Juan Carlos oli osallistunut Münchenin olympiakisojen purjehduskilpailuihin. Juan Carlosin

Kruununprinssi Olav osallistui Nyländska Jaktklubbenin (NJK) 75-vuotisjuhliin ja regattaan Helsingissä vuonna 1936. Kuva: Journalistinen kuva-arkisto, Hufvudstadsbladet /Hugo Sundström.

ja Sofian poika kruununprinssi *Don Felipe* edusti Espanjaa purjehduksessa Barcelonan olympiakisoissa vuonna 1992 ja sijoittui soiling-luokassa kuudenneksi.

Felipen isosisko prinsessa *Cristina* kuului Espanjan purjehdusjoukkueeseen Soulin olympiakisoissa 1988. Hän tapasi vuoden 1996 olympiakisoissa FC Barcelonan riveissä pelanneen käsipalloilija *Inaki Urdangarin*, jonka kanssa hän meni seuraavana vuonna naimisiin. Urdangar edusti Espanjaa käsipallon olympiaturnauksessa vuosina 1992, 1996 ja 2000. Kahdella jälkimmäisellä kerralla tuli muistoksi olympiaprônssimitalit.

Espanjan kuningashuone joutui vuoden 2014 tienoilla kovaan ryöpytykseen, jonka seurauksena kuningas Juan Carlos luopui kruunustaan poikansa Felipen hyväksi. Syntipukiksi joutui Felipen siskon puoliso, käsipalloilija Inaki Urdangar. Häntä epäiltiin rahanpesusta ja veronkierrosta. Uusi kuningas Felipe IV otti kohun keskellä siskoltaan pois Palma de Mallorcan herttuattaren arvonimen. Kolmen vuoden oikeusprosessin jälkeen Cristina vapautettiin syytteistä, mutta hänen miehensä Inaki Urdangar tuomittiin lähes kuudeksi vuodeksi vankeuteen. Vuonna 2022 pariskunta ilmoitti avioerostaan, mutta eroprosessi on ilmeisesti vielä kesken.

Kuninkaallisten purjehtijoiden joukkoon on luettava myös neljä kertaa (1956, 1960, 1964 ja 1972) olympiakisoissa purjehtinut *Siamin prinssi Bira*. Hänet tunnettiin tällä nimellä, vaikka Siam muutti nimensä Thaimaaksi jo vuonna 1939. Bira eli virallisesti Biranongse Bhanudej asui Euroopassa ja kilpaili kansainvälisissä autokilpailuissa. Hän sijoittui kahdeksanneksi F1:n MM-sarjan kokonaiskilpailussa sen ensimmäisellä kaudella 1950.

Urheilevia kansanedustajia

Urheilu näyttäytyy vallanpitäjien imagonrakennuksessa keskeisenä tekijänä aristokraattisten maiden lisäksi myös demokraattisissa valtioissa. Eikä poolokaan, josta artikkeli alkoi, ole vain aatelisten laji. Esimerkiksi *Robert Fournier-Sarlovèze* oli valmistunut Saint-Cyrin sotakoulusta ja palvellut sen jälkeen luutnanttina. Hän pelasi Pariisin olympiakisoissa 1900 kolmanneksi sijoittuneessa sekajoukkueessa pooloa ja oli myöhemmin edustajana Ranskan parlamentissa vuosina 1910–1914 ja 1919–1932.

Laskujeni mukaan Suomessa jo 19 sellaista olympiaurheilijaa, jotka ovat onnistuneet luomaan kilpa-areenat jätettyään myös kansanedustajan uran. Varsinkin yleisurheilu on näyttäytynyt lajina, joka antaa nostetta poliittiselle uralle ja avaa ovia vallan kabinetteihin. Arkadianmäen olympiaurheilijoista kahdeksan on ollut entisiä yleisurheilijoita, neljä on ollut hiihtäjiä ja kaksi painijoita. Lisäksi

siellä on nähty yksi olympiatason meloja, yksi taekwondoka, yksi curlingin pelaaja, yksi pikaluistelija ja yksi purjehtija.

Olympiavoittonsa muuttivat kansansuosioiksi *Heikki Hasu, Sylvi Saimo, Lasse Virén, Juha Mieto ja Marjo Matikainen-Kallström*.

Ministereiksi olympiaurheilijoista ovat edenneet *Antti Kalliomäki ja Sari Essayah*. Presidentin valitsijamiehinä toimivat ainakin *Kelpo Gröndahl, Heikki Hasu, Voitto Hellsten, Kuuno Honkonen ja Sylvi Saimo*.

Ainoa presidenttiehdokkaana ollut olympiaurheilija on Sari Essayah, joka oli ehdolla vuonna 2012. Kristillisdemokraatit asettivat hänet ehdokkaakseen myös vuoden 2024 vaaleihin. Essayahin paras urheilusaavutus on 10 kilometrin kävelyn maailmanmestaruus vuonna 1993. Edellisvuoden olympiakisoissa Barcelonassa hän sijoittui neljänneksi. Atlantassa 1996 sijoitus oli 16:s.

Olympiaurheilijoista lyhyin kansanedustajapesti oli hiihdossa kaksi olympiamitalia saavuttaneella *Arto Tiaisella*, joka nousi eduskuntaan parin kuukauden ajaksi talvella 1970 sen jälkeen, kun Viljo Virtanen siirtyi Mikkelin läänin maaherraksi.

Oheisesta listalta (Taulukko 1) puuttuu monia menestyneitä urheilijoita, koska valitsin kriteeriksi olympialaiset. En kelpuuttanut listalle edes Antwerpenin työläisolympialaisissa 200 metrin rintauinnin voittanutta *Väinö Leskistä*, joka oli sotien jälkeen kansanedustajana yli 20 vuoden ajan ja toimi ministerinä seitsemässä hallituksessa. Hän toimi muun muassa SDP:n puoluesihteerinä ja neljä kertaa presidentin valitsijamiehenä.

Vaikka menestyksekkäs urheilu-ura itsessään ei takaa menestystä politiikassa, mitalit tuovat julkisuutta, jota monet poliitikot tavoittelevat. Pelkät mitalit eivät kuitenkaan vie vallan ytimeen, siihen tarvitaan monipuolista osaamista ja poliittisia taitoja, kuten urheiluhistorian tutkija Jouko Kokkonen on todennut.⁵

TAULUKKO 1. Olympiaurheilijat eduskunnassa.

1. Marko Asell, SDP
Paini: olympiahopeaa 1996, osallistui myös 2000.
Eduskunta: 2007–2011, 2019–.
2. Arto Bryggare, SDP
Aitajuoksu: olympiapronssia 1984, osallistui myös 1980 ja 1992.
Eduskunta: 1995–1999, 2003–2007.
3. Sari Essayah, KD
Kävely: Olympialaisissa 1992 ja 1996.
Eduskunta: 2003–2007 ja 2015–.
Euroopan parlamentin jäsen 2009–2014. Ministeri 2023–.
4. Kelpo Gröndahl, SKDL
Paini: olympiahopeaa 1948 ja kultaa 1952.
Eduskunta: 1962–1970.
5. Heikki Hasu, Keskusta
Yhdistetty: olympiakultaa 1948 ja -hopeaa 1952.
Viestihiihto: olympiahopeaa 1948 ja -kultaa 1952.
Eduskunta: 1962–1966, 1967–1970.
6. Voitto Hellsten, SDP
Pikajuoksu: olympiapronssia 1956, osallistui myös 1952 ja 1960.
Kansanedustaja: 1962–1970.
7. Kuuno Honkonen, SKDL
Korkeushyppy: olympiaedustaja 1948.
Eduskunta: 1958–1978.
Suomen suurlähettiläs Saksan demokraattisessa tasavallassa 1979–1985.
8. Antti Kalliomäki, SDP
Seiväshyppy: olympiahopeaa 1976,
olympialaisissa myös 1972 ja 1980.
Eduskunta: 1983–2011.
Ministerinä kolmessa hallituksessa 1995–1999, 2003–2005,
2005–2007.
9. Eeles Landström, Lib.
Seiväshyppy: olympiapronssia 1960, olympialaisissa myös 1956.
Kymmenottelu: olympialaisissa 1952.
Eduskunta: 1966–1972.
10. Veera Liukkonen-Ruoho, PS, Kokoomus
Taekwondo: olympialaisissa 2000.
Eduskunta (Veera Ruoho): 2015–2019.
11. Marjo Matikainen-Kallström, Kokoomus
Hiihto: olympiapronssia 1984
sekä olympiakultaa ja kaksi -pronssia 1988.
Eduskunta: 2004–2015. Euroopan parlamentti 1996–2004.

12. Juha Mieto, Keskusta
Hiihto: olympiakultaa viestissä 1976,
olympiahopeaa 15 ja 50 km:lla sekä viestipronssia 1980,
viestipronssia 1984, osallistui olympialaisiin myös 1972.
Eduskunta: 2007–2011.
13. Sari Multala, Kokoomus
Purjehdus: olympiakisoissa 2000 ja 2004.
Eduskunta 2015–.
14. Sylvi Saimo, Keskusta
Melonta: olympiakultaa 1952.
Eduskunta 1966–1979.
15. Arto Tiainen, SDP
Hiihto: olympiahopeaa viestissä ja -pronssia 50 kilometrillä 1964.
Eduskunta: talvella 1970.
16. Mika Poutala, KD
Pikaluistelu: olympiakisoissa 2006, 2010, 2014 ja 2018.
Eduskunta 2023–.
17. Markku Uusipaavalniemi, Keskusta, PS
Curling: olympiahopeaa 2006, olympialaisissa myös 2002.
Eduskunta: 2007–2011.
18. Lasse Virén, Kokoomus
Kestävyysjuoksu: 5 000 ja 10 000 m olympiakultaa 1972, 5 000
ja 10 000 m olympiakultaa 1976, olympialaisissa myös 1980.
Eduskunta: 1993–2007 ja 2010–2011.
19. Juha Väättäinen, PS
Kestävyysjuoksu: olympialaisissa 1972.
Eduskunta: 2011–2014.

Pikajuoksija Arthur Porritt

Yksi parhaista urheiluelokuvista on Hugh Hudsonin ohjaama *Tullivannut*. Se kertoo Pariisin 1924 olympiakisojen pikajuoksijoista. Elokuvan tarinassa jää sivuosaan uusiseelantilainen *Arthur Porritt*, joka voitti pronssia 100 metrillä. 7. heinäkuuta illalla klo 7 juostun kilpailun voitti englantilainen *Harold Abrahams*. Abrahams ja Porritt ottivat tavakseen syödä päivällistä vuosittain samaan aikaan samana päivänä 7. heinäkuuta. Ison-Britannian kuningas *George VI* teki Porrittista henkilökohtaisen lääkäriinsä vuonna 1946, ja myöhemmin myös kuningatar Elizabet II luotti hänen lääketieteelliseen osaamiseensa.

Porritt valittiin Kansainvälisessä olympiakomitean (KOK) jäseneksi 33-vuotiaana vuonna 1934. Hän teki itsestään niissä piireissä epäsuositun ehdotettuaan 70 vuoden ikärajan käyttöönottoa KOK:ssa vuonna 1948. Enemmistö hänen KOK-kollegoistaan vastusti ehdotusta. Mutta Porritt pysyi uskollisena itselleen ja näytti hyvää esimerkkiä tehden tilaa nuoremmilleen vuonna 1967.

Arthur Porritt sai sotavuosina kuningaskunnan korkeimmat tunnustukset OBE, Officer of the British Empire, ja CBE, Commander of the British Empire. Myöhemmin hän sai myös aatelisarvoja. Vuodesta 1963 alkaen hän oli Sir Arthur ja sittemmin hänestä tuli Hampstedin ensimmäinen paroni. Kuningatar nimitti Sir Arthurin Uuden-Seelannin kenraalikuvernööriksi viideksi vuodeksi 1967–1972. Hänestä tuli näin Uuden-Seelannin 11. kenraalikuvernööri ja ensimmäinen uusiseelantilainen tehtävässä, joka oli vielä siihen aikaan kuitenkin lähinnä seremoniallinen.

Nobelin palkinto

Presidentti *Martti Ahtisaaren* vuonna 2008 saama Nobelin rauhanpalkinto oli tunnustus yli 30-vuotisesta sovittelutyöstä eri mantereilla. Tässä suhteessa olympiamitalistien joukosta erottuu ainutlaatuisella tavalla Britannian työväenpuolueen edustajana Ison-Britannian parlamentissa yli 30 vuotta toiminut ja useissa ministerintehtävissä palvellut *Philip Noel-Baker*. Philip Baker juoksi Tukholman olympiakisoissa 1500 metrillä kuudenneksi ja voitti samalla matkalla olympiahopeaa Antwerpenissa vuonna 1920.

Kesken aktiivisen urheilu-uransa hän oli perustamassa Geneven Kansainliittoa vuonna 1919, ja hän toimi pitkään Kansainliiton pääsihteerin avustajana. Tästä alkoi hänen poliittinen uransa. Hän tuli tunnetuksi pääministeri Chamberlainin passiivisen politiikan arvostelijana Espanjan sisällissodan aikaan.

Toisen maailmansodan pommitusten keskellä Baker lisäsi sukunimeensä vaimonsa (Noel) nimen. Noel-Baker vaati ydinaseiden kieltämistä muun muassa julkaisussaan *The Arms Race* vuonna

1958. Vuotta myöhemmin hänet palkittiin Nobelin rauhanpalkinnolla. Sitten hänet aateloitiin Sir Philipiksi. Hän oli urheilun ja liikuntakasvatuksen maailmanneuvoston (ICSSPE) puheenjohtaja kuolemaansa saakka 1960–1982. Kaksi vuotta hänen kuolemansa jälkeen avattiin Lontoon Noel-Baker Peace Garden. Muistopuistossa kunnioitetaan erinomaisen urheilijan ja valtiomiehen elämäntyötä rauhan puolesta.

Noel-Bakerin ohella lähimmäksi Nobel-palkintoa on olympia-perheen jäsenistä päässyt jalkapalloilija *Harald Bohr*. Hän kuului Tanskan jalkapallojoukkueeseen, joka voitti olympiahopeaa vuonna 1908 hävittyään Isolle-Britannialle loppuottelussa. Seuratasolla hän edusti pari vuotta vanhemman veljensä *Nielsin* kanssa Akademisk Boldklubia.

Harald Bohr oli poikkeuksellisen lahjakas matemaatikko, joka valittiin Kööpenhaminan yliopiston professoriksi vuonna 1915. Lahjakkuus kulki juutalaisessa perheessä, sillä Niels Bohr julkaisi vuonna 1913 mallinsa atomin rakenteesta, ja hänetkin valittiin Kööpenhaminan yliopiston professoriksi vuonna 1917. Vuonna 1922 Niels Bohr sai Nobelin fysiikanpalkinnon kvanttimekaniikan Kööpenhaminan tulkinna ja atomimallin kehittämisestä.

Professorikunnassa on ollut enemmänkin olympiaurheilijoita. Esimerkiksi käy vaikka Saksan soutujoukkueen perämiehellinen kultamitalikahdeksikko Rooman olympiakisoissa 1960. Kaksi joukkueen jäsenistä päätyi akateemisella urallaan professoreiksi. *Walter Schröderistä* tuli Hampurin yliopiston liikuntatieteiden professori ja *Hans Lenk* sai vuonna 1969 Karlsruhessa filosofian professuurin. Hän on nykyään tunnettu filosofi, joka on julkaissut jo noin 150 kirjaa.

Presidentiksi olympialaisista

Tietävästi ainoa maansa presidentiksi valittu olympiaurheilija on unkarilainen miekkailija *Pál Schmitt*, olympiavoittaja vuosina 1968 ja 1972. Hän on ollut Kansainvälisen olympiakomitean jäsen vuo-

desta 1983. Unkarin presidentti hänestä tuli vuonna 2010, mutta pian syntyi kohtalokas kohu, jonka seurauksena hän joutui eroamaan. Hänen nimittäin todettiin plagioineen pääosan väitöskirjansa 215 sivusta. Teksti oli peräisin olympiaohjelmaa koskevasta työstä, jonka bulgarialainen urheilututkija *Nikolai Georgiev* oli kirjoittanut KOK:n toimeksiannosta.

Yhdysvalloissa olympiavoittaja *Benjamin Spock* oli ehdokkaana presidentinvaaleissa vuonna 1972. Hän oli soutanut olympiakultaa Yalen kahdeksikossa Pariisissa vuonna 1924. Hänestä tuli maailmanlaajuisesti tunnettu lastenlääkäri kirjoitettuaan bestsellerin *Dr. Spock's Baby and Child Care*, josta on otettu jo ainakin kymmenen painosta. Kirja on käännetty 39 kielelle ja se on myynyt yli 30 miljoonaa kappaletta.

Jo iäkkäänä herrasmiehenä lastenlääkäri osallistui aktiivisesti amerikkalaiseen rauhanliikkeeseen. Hänet vangittiin useita kertoja Vietnamin sotaa vastaan protestoimisesta ja tuomittiin lopulta kymmeneksi vuodeksi vankeuteen vuonna 1968, joskin hän pääsi pian vapauteen.

Hän asettui Kansanpuolueen (People's Party) presidenttiehdokkaaksi *Richard Nixonia* vastaan vuoden 1972 presidentinvaaleissa.

Myös Tokion vuoden 1964 olympiakisojen koripallon olympiavoittaja *William Warren Bradley* oli, lähes, presidenttiehdokas. Vuonna 1978 New Jersey'n senaattoriksi valittua demokraattia pidettiin potentiaalisena ehdokkaana *George Bush vanhempaa* vastaan vuonna 1988. Mutta Bill Bradley epäröi ratkaisevalla hetkellä eikä lähtenyt presidenttikilpaan. Vasta vuonna 2000 hän ajatteli, että hänen todellakin kannattaisi yrittää, mutta silloin hän hävisi esi-vaaleissa tulevalle varapresidentti *Al Gorelle*.

Yhdysvaltain golfaavat presidentit

Jos lasketaan vähän rimaa olympiastasosta voimme todeta, että useimmilla Yhdysvaltain presidenteillä on ollut urheilutaustaa. On

arvioitu, että *Woodrow Wilson* pelasi presidenttivuosinaan 1913–1921 jopa tuhat kierrosta golfia. George Bush vanhemmalla oli poikkeuksellisen läheinen suhde golfiin, sillä hänen isoisänsä oli Yhdysvaltain golfliiton USGA:n puheenjohtaja *George Herbert Walker*, joka perusti golfin piirissä arvostetun Walker cupin, joka pelattiin ensimmäisen kerran epävirallisesti jo vuonna 1921. Walker cupissa Yhdysvaltojen parhaat amatööripelaajat kohtaavat Ison-Britannian ja Irlannin parhaista amatöörigolfareista kootun joukkueen. Luonnollisesti George Bush oli itsekin innokas golfin pelaaja.

Dwight D. Eisenhower oli pelannut nuorena amerikkalaista jalkapalloa. Presidenttiaikanaan hän oli innokas golfin pelaaja, joka oli muun muassa Augusta National Golf Clubin jäsen. Amatöörigolfissa miehet ovat pelanneet maailmanmestaruudesta vuodesta 1958 lähtien, jolloin presidentti Eisenhower lahjoitti kilpailua varten komean pokaalin. Kilpailun virallinen nimi onkin The Eisenhower Trophy.

John F. Kennedy kuului Harvardin yliopiston uintijoukkueeseen, *Gerald Ford* pelasi amerikkalaista jalkapalloa Michiganin yliopistossa, ja George Bush vanhempi oli pelannut baseballia Yalen yliopistossa. Heitä kaikkia yhdisti intohimo lyödä pientä valkoista palloa vihreällä nurmella.

Itse asiassa golf on ollut viimeisen reilun sadan vuoden ajan lähes järjestään kaikkien Yhdysvaltain presidenttien harrastuksena *William Howard Taftista Joe Bideniin*.

Koripallo oli Yhdysvaltain ensimmäisen värillisen presidentin *Barack Obaman* rakkain harrastus jo nuorena. Hän muutti jopa Valkoisen talon tenniskentän koripallokentäksi. Presidenttivuosinaan 2009–2017 häneen kohdistettiin kuitenkin poikkeuksellista kritiikkiä sen vuoksi, että hän käytti niin paljon aikaa golfkentällä. Kahdeksan vuoden aikana hän pelasi yli 300 kierrosta golfia. Se tarkoittaa noin 38 kierrosta vuodessa, joka ei nyt tällä tavalla tunnu mitenkään paheksuttavalta määrältä.

Myös Obaman seuraaja *Donald Trump* oli kuuluisa golfharrastuksestaan. Hän rakennutti Valkoiseen taloon golfsimulaattorin ja omistaa useita golfkenttiä.

Golfaavat Yhdysvaltain presidentit antavat itsestään mielikuvan vaikeita tilanteita hallitsevina taitolajin harrastajina. Ainakin yhdestä viimeaikaisesta presidentistä on kiertänyt myös värikkäitä tarinoita, kuinka hän on huijannut ratkaistessaan golfkentällä eteen tulleita hankalia tilanteita. Ilmeisesti Trump katsoo, että hän voi omilla kentillään pelata omilla säännöillään. Sanotaan, että golf paljastaa ihmisen luonteen.

Paradoksaalisesti Yhdysvaltain presidenttien golfharrastuksessa ei kuitenkaan ole nähtävissä niinkään elitismia vaan enemmänkin kansanomaisuutta. Yhdysvalloissa on yli 15 000 golfkenttää ja laji on niin yleisesti harrastettu ja tunnettu, että presidentin golftulos antaa kansalaisille mahdollisuuden kokea hänet tavallisena kuolevaisena.

Suomen presidentit

Suomessa presidenttien urheiluharrastuksesta puhuminen tuo monelle mieleen *Urho Kekkosen*, joka voitti korkeushypyn olympiakatsastuskilpailun vuonna 1924, mutta hänen tuloksensa jäi viisi senttiä olympiavalintaan vaaditusta tasosta. Presidenttinä ollessaan Kekkonen oli kuuluisa hiihtoretkistään, joita hän teki presidentillisen perässähiihtäjien seurueensa kanssa.⁶

Kekkonen ei kuitenkaan ollut ensimmäinen presidentti, joka taisi suksilla sompailun. Lähes unhoon on jäänyt *Pebr Evind Svinhufvudin* hiihtoharrastus, vaikka hän oli taitava hiihtäjä jo opiskeluvuosinaan. Myöhemmin hänen hiihtoretkensä niveltivät metsästyksen, joka taas nivelti tarkkuusammuntaan.

Svinhufvud kytkeytyi Suomen urheilun varhaishistoriaan liittymällä 1880-luvun alussa voimisteluseuraan nimeltä Helsingfors Gymnastik Klubb (HGK), jonka harjoituksissa hän kävi kolme kertaa viikossa. Häntä kutsuttiin ruotsinkielisen seuran piirissä Pekaksi. Näytöksissä hän kantoi seuran lippua. Hän harrasti myös purjehdusta, uintia, heittolajeja sekä pituus- ja korkeushyppyä.

Urho Kekkonen voitti korkeushypyssä yhden Suomen mestaruuden.
Kuva: UKK-arkisto.

Häntä saatettiin kutsua myös nimillä ”Nordens Kraft” eli Pohjolan voima ja ”Ursus Gymnasticus” eli Voimisteleva karhu.⁷

Myös Ylivieskassa syntyneellä *Kyösti Kalliolla* oli vahva hiihtotaita. Hän oli luokkansa paras hiihtäjä Oulun suomalaisessa lyseossa. Hän kilpaili hiihdossa ainakin vuosina 1891–1894. Kielet tuottivat hänelle koulussa ylivoimaisia vaikeuksia. Sen tähden hänen eräässä 12 kilometrin hiihtokilpailussa voittamansa pääpalkinto herättää ristiriitaisia tunteita. Palkintona oli nimittäin kultamitalin lisäksi Runebergin ruotsinkieliset kootut runot. Vuonna 1894 Kallio sijoittui Sievissä kansallisissa hiihdoissa toiseksi. Ylivieskalaiset hiihtivät ensin Sieviin reilut 20 kilometriä, jonka jälkeen kilpailu järjestettiin 14 kilometrin matkalla, ja lopuksi piti hiihtää vielä 20 kilometriä kotiin. Hän kylmetti itsensä paluumatkalla kilpai-

lun jälkeen ja sairastuminen verotti hänen suoritustaan muutamaa päivää myöhemmin hiihdetyssä suurkilpailussa. Oulun Hiihto oli sen ajan suurin ja arvostetuin hiihtokilpailu Suomessa. Matkoina oli 30 km ja 50 km, joka oli päämatka. Kallio osallistui toipilaana 30 kilometrin matkalle ja oli yksi 31 maaliin tulleesta kilpailijasta häviten voittajalle parikymmentä minuuttia. Vaikka Kallio sijoittui vaatimattomasti 24:nneksi, hän sai viiden markan palkinnon, jolla saattoi tilata siihen aikaan vaikka sanomalehden vuosikerran.⁸

Sosialidemokraattien joukosta nousseet presidentit ovat olleet innostuneita palloilusta. *Mauno Koivisto* tunnettiin lentopalloharrastuksestaan. Hän oli 57-vuotias ryhtyessään hoitamaan presidentin tehtäviä Kekkonen jätettyä sairauslomalle syksyllä 1981. Lentopalloa Koivisto oli pelannut Sikariporras-nimisessä joukkueessa sen perustamisesta lähtien vuonna 1970. Hän jatkoi pelaamista tasavallan presidenttinä koko 12-vuotisen presidenttikautensa ajan ja sen jälkeenkin. Hänen presidenttikaudellaan turvamiehet saivat monesti komennuksen pallottelemaan presidentin kanssa. Koivistosta tuli vuosikausien ajaksi suomalaisen lentopallon epävirallinen lähetti-läs. Viimeisen kerran hän pelasi Sikariportaana joukkueessa 87-vuotiaana vuonna 2010.

Tarja Halonen harrasti naisvoimistelua ja on pelannut viime vuosiin asti myös koripalloa, joka on ollut myös hänen puolisonsa *Pentti Arajärven* pitkäaikainen harrastus. Arajärvi toimi myös Suomen Koripalloliiton puheenjohtajana.

Kolmas sosialidemokraattien riveistä noussut presidentti *Martti Ahtisaari* oli pelannut Oulun NMKY:ssä koripalloa 1950-luvulla. Hän aloitti golfin pelaamisen Namibiassa vuonna 1973 ja myöhemmin hänestä tuli ensimmäinen tunnettu golfaava presidentti Suomessa.

Myös ratsastava presidentti *C.G.E. Mannerheim* harrasti golfia – ainakin hän tunsikin lajin. Hän alkoi pelata luultavasti jollakin kylpylälomallaan Karlovy Varyssa 1920-luvulla. Hänen golfharrastuksestaan kertovat Mannerheim-museossa säilyneet golfmailat ja nuolipussi, jossa mailoja oli helppo kantaa. Hänen kirjastossaan on muutama golfkirja, kuten *Vaillen Modern Golf* vuodelta 1909, ja hä-

nellä oli myös erikoinen paketti ”laskuvarjopalloja”, joiden avulla golflyöntiä saattoi harjoitella pienemmälläkin nurmialueella. Laskuvarjolla varustettu pallo ei lentänyt liian kauas.

Sauli Niinistö harrasti nuorena keihäänheittoa ja ministerivuosi-
naan hänestä tuli innokas rullaluistelija. Hän on kertonut tehneensä rullaluistelulenkkin yli 30 maassa. Presidenttivuosi-
inaan hänestä tuli lisäksi Suomen kuuluisin pipolätkän pelaaja.

Muutama päivä ennen kuin Niinistö täytti 75 vuotta (24. elokuuta 2023), Tasavallan presidentin kanslia julkaisi presidentin liikuntahaasteen suomalaisille. Niinistö ilmoitti kävelevänsä Töölönlahden ympäri sunnuntaina 27. elokuuta ja kutsui suomalaiset mukaan. Kutsu piti sisällään presidentin vakavan huolen kansalaistensa liikkumattomuudesta.

Purjehdusta ovat presidenteistä harrastaneet Svinhufvudin lisäksi *Lauri Kristian Relander* ja *K.J. Ståhlberg*, joille molemmille hankittiin purjevene presidentin kesäasunnolle Kultarantaan. Kultaranta houkutteli kesäasukkaitaan luontevasti veneilyharrastuksiin, sillä Ukko-Pekan silta mantereelta Luonnonmaan saareen valmistui vasta vuonna 1934.

Ampujapresidentti

Omalla presidenttikaudellaan Suomen presidenteistä on kilpaurheilijana profiloitunut vain Pehr Evind Svinhufvud (1861–1944). Taalainmaalta lähtöisin olleeseen Qvalstadin aatelissukuun kuuluneen Ukko-Pekan ampumaharrastusta voi tarkastella elitistisenä jäänteinä vanhoilta ritariajoilta. Ruutiasheet korvasivat miekat taistelukentillä keskiajan lopulta lähtien, joten miekkailusta alkoi kehittyä vähitellen enemmän urheilulaji kuin tehokkaaseen sotilaalliseen suorituskyykyyn kuuluva taito. Miekkailutaito liitettiin Suomessa akateemiseen sivistykseen Turun akatemian perustamisesta (1640) lähtien. Suomalaisen upseerikoulutuksen historiaa ei voi kirjoittaa ilman mainintoja miekkailuharjoituksista. Kun miekkamiehet jou-
tuivat kuitenkin tunnustamaan ruutiasoiden voiman, ampumataito

muuttui taito- ja urheilulajiksi, jota harrastettiin ajanvietteenä kaikissa yhteiskuntaluokissa, mutta etenkin niin sanotuissa paremmissa piireissä. Ruutiaseet tekivät suurriistan metsästyksestä elitistisen vapaa-ajan harrastuksen, joka koitui kokonaisten eläinlajien kohdaloksi. Mannerheim tunsii henkilökohtaisesti tämän harrastuksen, sillä hän kävi Intiassa kaatamassa tiikereitä, mutta Svinhufvudin kaatoluetteloon Kytäjän ja Vanajan kartanoiden hirvijahdeista merkittiin vain yksi kaato. Hän olikin pikemmin pienriistan metsästäjä.

Suomalaisia joukko-osastoja ryhdyttiin perustamaan vuodesta 1881 lähtien. Svinhufvud tutustui ensimmäisen kerran ampumaurheiluun osallistuessaan kolmena kesänä 1884, 1885 ja 1886 reserviläisharjoituksiin Tuusulassa.⁹

Svinhufvud oli ollut nuoresta pitäen innokas voimistelija ja metsästäjä, mutta ampumisen harjoittelemisen hän taisi aloittaa vasta Turussa liittyttyään vuonna 1919 Turun suojeluskunnan I Old Boys -komppaniaan. Hän kiinnitti kotonaan ikkunaverhoihin pienen maalitaulun, johon harjoitteli tähtäämistä. Lisäksi hän esitteli mielellään kahta Winchester-mallista sotilaskivääriään ja kahta pienoiskivääriään sekä omia menetelmiään patruunoiden lataamiseksi.¹⁰

Kotkaniemeen muutettuaan Svinhufvud liittyi Luumäen suojeluskuntaan vuonna 1920. Hän raivasi lähirantaan ampumaradan ja ryhtyi harjoittelemaan osallistuakseen virallisiin ampumakilpailuihin. Tähtäysharjoituksia hän piti työhuoneessaan, kuten jo Turun aikoina, ja hankki uusia kilpa-ammuntaan sopivia kiväärejä. Lisäksi asekaappiin tuli Saksasta kiikaritähtäimellä varustettu ”drilling” eli kolmipiippuinen metsästysase. Patruunat hän valmisti itse, samoin hän valoi itse omat kuulansa. Kilpailuissa Svinhufvudilla oli mukanaan reppu, jossa oli itse ladattuja patruunoita ja tuohta kiväärin piipun jyvän mustaksi nokeamista varten. Lisäksi repussa oli ruuvi, jonka varaan kiväärin saattoi ripustaa seinälle, sekä vanha matto, jolle saattoi panna pitkäkseen makuuammunnassa. Ja tietenkin repussa oli eväitä. Hän voitti kesällä 1922 elämänsä ensimmäiset viisi palkintoa. Syyskuussa Viipurissa saavutettu pokaali oli yllätys, sillä kyseessä oli vasta Svinhufvudin toinen pistoolikilpailu. Kilpailussa

Norjan kruununprinssi Olav vieraili puolisonsa Märthan kanssa Kultarannassa kesällä 1936 tasavallan presidentti P.E. Svinhufvudin ja hänen puolisonsa Ellen Svinhufvudin vieraina.

Kuva: Journalistinen kuva-arkisto, Hufvudstadsbladet /Hugo Sundström.

ammuttiin oikealla ja vasemmalla kädellä ja voittaja ratkaistiin yhteistuloksen perusteella.¹¹

Svinhufvud oli Viipurin Ampumaseuran jäsenenä myötävaikuttamassa Papulan ampumaradan aikaansaamiseen keräämällä varoja rakennusrahastoon. Hänet valittiin seuran kunniajäseneksi muun muassa näistä ansioistaan. Innostus oli niin suurta, että jo Viipurin puolivalmiilla ampumaradalla alettiin järjestää luokka-ammuntoja. Svinhufvud ampui syyskuussa 1923 ensin III luokan merkin ja sen perään heti II luokan merkin. Viikon kuluttua hän ampui I luokan

merkin. Svinhufvudin aktiivisuudesta ja ansioista kertoo, että hän sai Viipurin ampumatovereiltaan Larsén-kiväärin, eli ”Larssenin tussarin”. Vapaakiväärin mestariluokan tuloksen hän ampui huh-tikuussa 1925.¹²

Svinhufvud voitti ikämiesten Suomen mestaruuden vapaakiväärillä vuosina 1928 ja 1934, sotilaskiväärillä vuosina 1927, 1935 ja 1936 sekä pienoiskiväärillä 1932, 1934 ja 1935. Lisäksi Svinhufvud ampui suurmestariluokan vuonna 1932 pienoiskiväärillä, 1933 sotilaspistoolilla ja 1934 vapaakiväärillä.¹³

Suomen Ampujainliiton vuosikokouksella oli poikkeuksellisen hieno ohjelmanumero vuonna 1929. Silloin vahvistettiin kahden kunniajäsenen nimet. Toinen oli piirilääkäri August Hillbom ja toinen Suomen ensimmäinen valtionhoitaja P.E. Svinhufvud. Jälkimmäiselle lahjoitettiin kokouksessa ensimmäinen kappale uutta sotilaskivääriä ”malli 30”. Kun Svinhufvud nousi kiittämään saastaan huomiosta, myös muut kokousedustajat nousivat seisomaan kunnioituksesta. Se oli äärimmäisen kiusallista aidolle kansanmiehelle: ”Istukaa, istukaa, hyvät ihmiset! En minä viitsi puhua seisoville ihmisille!”¹⁴

Ampujat arvostivat Svinhufvudin esikuvallisuutta ja hänet kutsuttiin moniin juhlatilaisuuksiin tuomaan arvovaltaa ja nostamaan tunnelmaa. Esimerkiksi hän osallistui puolisonsa Ellen Svinhufvudin kanssa Lohjan suojeluskunnan ampumaradan ja -majan avajaisjuhliin kesäkuussa 1939. Ukko-Pekka voitti samassa yhteydessä järjestetyn ikämiesten pistoolikilpailun.¹⁵

Svinhufvudin esikuvallisuudesta kertovat myös hänen perustamansa Presidentinkilpailut. Ne olivat Suomen mestaruuskilpailujen parhaille ampujille tarkoitetut kutsukilpailut, jotka järjestettiin ensimmäisen kerran syksyllä 1931. Esikuvallisuutta ja sitoutumista on nähtävissä siinäkin, että Svinhufvud raivautti Kultarantaan ampumaradan päästäkseen harjoittelemaan tähtäämistä ja ampumista myös presidenttivuosiensa kesälomakausilla.¹⁶

Svinhufvud harrasti Kotkaniemessä myös kalastusta, mutta tässä lajissa Suomen presidenteissa on kaksi kalamiestä yli muiden.

Lauri Kristian Relander tavattiin nähdä keväisin Tainionkosken ja Imatrankosken välisellä suvannolla. Tasavallan presidentin kolmi-henkinen seurue sai toukokuussa 1926 ennätysaaliin, 32 kalaa, jotka painoivat yhteensä 52,6 kg. Relander valittiin ansiosta Suomen urheilukalastajien liiton kunniajäseneksi.¹⁷

Saman luokan kalannarraaja oli presidentti Urho Kekkonen, joka kalasti ahkerasti muun muassa Riskilässä Turun saaristossa sekä varsinkin Laukaan Simunankoskella ja Konneveden Siikakoskella. Pohjois-Ruotsissa Mörrum-joella hän viihtyi myös mainiosti, samoin Islannissa, vaikka hänen viimeinen kalaretkensä Islantiin loppukesällä 1981 epäonnistuikin täydellisesti. Presidentin sairaus oli edennyt niin pitkälle, että hän ei onnistunut enää kätkemään sitä lähipiiriltään, joka yritti kyllä pimittää sen vielä tässäkin vaiheessa medialta.¹⁸

Politisoituneet olympiajärjestelyt

Helsinki sai vuoden 1940 olympiakisojen järjestämisoikeuden lyhyellä varoitusajalla kesällä 1938. Kisojen myötä tullut noste kohdistui kahteen poliitikkoon, jotka olivat keskeisellä tavalla mukana järjestelyissä. He olivat sisäministeri Urho Kekkonen, joka oli Suomen olympiakomitean ja Suomen urheiluliiton puheenjohtaja, sekä *J.W. Rangell*, joka oli Suomen valtakunnan urheiluliiton ja olympiakisojen järjestelytoimikunnan puheenjohtaja.

Olympiakisojen järjestelyihin liittyvä kiima nosti kierroksia ja päätökset politisoituivat. Rangell laittoi keväällä 1939 oman arvovaltansa peliin saadakseen SVUL:n yhteistyöhön Työväen Urheiluliiton kanssa. 15. huhtikuuta järjestetyssä SVUL:n ylimääräisessä liittokokouksessa Rangell ilmoitti eroavansa puheenjohtajan tehtävästä, koska SVUL kaikista valmisteluista huolimatta päätti olla hyväksymättä yhteistyötä. Kaksi päivää myöhemmin hän ilmoitti eroavansa myös olympiakisojen järjestelytoimikunnan puheenjohtajan paikalta Kekkoselle jättämälläan kirjeellä. Käänteet olivat dramaattisia ja *Helsingin Sanomien* otsikko kysyi epäuskoisesti: ”Hajoaako olympiakisojen

järjestelytoimikunta? Puheenjohtaja Rangell pyytänyt eroa. Syynä SVUL:n ja TUL:n yhteistoiminnan karilleajo.”¹⁹

Jo muutamassa päivässä tämän jälkeen SVUL ja TUL pääsivät neuvotteluissa sellaiseen rytmiin, että yhteinen sävel löytyi kuin löytyikin. Sen jälkeen Rangell suostui palaamaan järjestelytoimikunnan johtoon. SVUL:n puheenjohtajan tehtäviä hoiti parin kuukauden ajan seuraavaan liittokokoukseen asti varapuheenjohtaja Lauri Tanner.²⁰

Maalaisliiton Kekkonen ja RKP:n von Frencckell olivat olleet eduskunnassa pitkin kevättä napit vastakkain, kun siellä käsiteltiin suojelulakiesitystä. Kesäkuun alussa Kekkonen piti eduskunnassa pitkän puheen aiheesta ja Oki Räisänen piirsi Kekkosen ja von Frencckellin välisistä otteluista kuvan poliittisena seiväshyppynä. Nimimerkki Eero eli toimittaja Lassi Hiekkala kirjoitti, että Frencckell oli sanaillut suojelulakiin liittyen Kekkosen pudottaneen riman jo niin monta kertaa, jotta sopisi lopettaa jo koko kilpailu. Kekkonen oli vastannut, että valtiovallalla on oikeus yrittää niin kauan, että pääsee yli, jos kerran kansanvaltaista, tasavaltalaista ja parlamentaarista kilpailutoimintaa halutaan jatkaa. Lähinnä kookoomuksen, IKL:n ja 19 ruotsalaisen puolueen kansanedustajan vastustuksen ansiosta suojelulaki lykättiin yli vaalien.²¹

Samaan aikaan myös olympiakomitean pääsihteerin valinta politisoitui. Järjestelytoimikunta oli jaettu aluksi kahteen osastoon, joista sisäministeri Urho Kekkonen johti urheilu- eli urheiluteknistä osastoa ja insinööri Erik von Frencckell yleistä osastoa. Molemmilla osastoilla oli mahdollisuus käyttää suunnitteluvallan lisäksi täytäntöönpanovaltaa. Kaksi vahvaa persoonaa joutui tässä tilanteessa väistämättömälle törmäyskurssille ja arvovaltakamppailuun.

Kielipolitiikka näytteli suurta roolia olympiavalmisteluissa. Pitäisikö olympiamitalissa lukea Helsingin lisäksi Helsingfors? Ei, jos aitosuomalaisilta kysyi.

Kekkonen näytti nyt poliittisen pelurin taitonsa ja tuki suomenkielisen everstilutnantti V.A.M. Karikosken valintaa pääsihteeriksi. Suomen miekkailuliiton puheenjohtajana toiminut Karikoski oli

palkkatyössä Suomen Puunjalostusteollisuuden Työnantajaliitossa. Erik von Frenckell ilmeisesti katsoi, että hänelle olisi luontevasti kuulunut tämä pääsihteerin tehtävä. Hän jäi tappiolle ja ilmoitti välittömästi eroavansa järjestelytoimikunnasta ja muistakin olympialaisten valmistelutehtävistä. *Uusi Suomi* julkaisi nämä uutiset etusivullaan: ”Olympiakisojen pääsihteeriksi laajennetuin valtuuksin everstiluutnantti Karikoski. Insin. von Frenckell eroaa.”²²

Pääsihteerivalintaa perusteltiin sillä, että päätös- ja täytäntöönpanovalta oli paikallaan erottaa entistä paremmin, joten toimeenpanovaltuudet siirrettiin täysin Karikoskelle. Ilmeisesti taustalla oli von Frenckellin sietämättömäksi kasvanut vaikutusvalta apulaiskaupunginjohtajana, olympiakisojen järjestelytoimikunnan jäsenenä ja toimeenpanevana järjestelytoimikunnan yleisen osaston johtajana, jonka vuoksi Kekkosen leiri halusi vähän jarruttaa hänen vauhtiaan.

Tilanne yllätti von Frenckellin, joka vuodatti eduskunnassakin katkeruuttaan menetettyään valmiiksi lämmittämänsä tuolin. Hän tulkitsi, että Karikosken valinta oli epäluottamuslause häntä kohtaan.²³

Svenska Pressenin Sandy siteerasi norjalaistoimittaja Jörgen Juvea, joka oli ihmetellyt omassa lehdessään, ettei mitenkään voisi ymmärtää, että Frenckell, joka oli hankkinut kisat Suomelle, ei olisi itse kisoissa mukana. Samalla nimimerkki Sandy valitteli, että norjalaistoimittajalla oli paljon lukijoita myös Englannissa, joten sisäiset riidat pilaisivat pian Suomen maineen maailmalla.²⁴

Helsingin kaupunki perusti tässä vaiheessa oman olympiatoumiston, jonka johtoon von Frenckell siirtyi. Kaikki poliittiset väännöt ja kisavalmistelut valuivat kuitenkin maailmansodan ja talvisodan syttymisen vuoksi hukkaan, kun kisoja ei sitten järjestetty.

Kun Helsinki sai vuoden 1952 olympiakisat vuonna 1947, Suomen sisäpolitiikassa oli erikoinen tilanne. Mannerheim oli luopunut presidentin tehtävistä vain reilua vuotta aikaisemmin. Eduskunta valitsi silloin pääministeri J.K. Paasikiven jatkamaan presidentin

tehtävissä. Maan isä kirjoitti päiväkirjaansa 21. kesäkuuta 1947: ”Olympiakomitea päätti antaa vuoden 1952 olympiakisat Suomalle. Se on hyvä uutinen – myös poliittisesti – sillä se osoittaa, että arvomme on nousemassa ja että maailma ei ole meitä unohtanut.” Paasikivi kirjasi päiväkirjaansa myös haastattelulausuntonsa *Suomen Sosialidemokratille* samoin kuin ulkomaisten sanomalehtien kommentteja Suomen asemasta.²⁵

Tasavallan presidentti Paasikivi, joka tunnettiin nuoruudessaan hyvänä voimistelijana, oli 81-vuotias olympiakisojen aikaan. Sota-ajan presidentti Ryti ja pääministeri Rangell olivat joutuneet poliittisen sotasyllisyysoikeudenkäynnin jälkeen vankilaan. Molemmat olivat päässeet vapaiksi vuonna 1949, mutta valtakunnanpolitiikkaan heillä ei ollut enää asiaa Neuvostoliiton kanssa YYA-yhteistyötä aloitteleessa Suomessa. Pääministeriksi oli noussut Kekkonen, joka oli Helsingin olympiakesään mennessä jättänyt urheilujohtajauransa taakseen. Oliko olympiakisojen seuraaminen kutsuvieraana urheilujohtajien joukossa jo vaalityötä vuoden 1956 presidentinvaaleja ajatellen? Tuskin, mutta ei siitä Kekkoselle mitään haittaakaan ollut.

Yhteenveto

Valtionpäämiesten ja johtavien poliitikkojen aktiivisuus urheiluriennoissa ei voi olla vain sattumaa. Urheilumenestys kiinnittää vallanpitäjiin ja -tavoittelijoihin vahvoja symbolisia merkityksiä. Samaa lumoa poliitikot tavoittelevat myös pyrkiessään urheilujohdajiksi.

Urheilumenestys ja -kyvykkyys tuovat auktoriteettia, joka on monien esimerkkien perusteella mahdollista muuttaa kansansuosioiksi. Sen avulla on luotu merkittäviä poliittisia uria eri puolilla maailmaa. Pitkäjänteinen ja vaativa fyysinen harjoittelu kertoo kestäväyydestä ja kyvystä selviytyä ankarissakin paineissa. Parillakymmenellä suomalaisella kansanedustajalla on tausta olympiaurheilijoina. Yksi olympiaurheilija on ollut Suomessa presidenttiehdokkaana-

kin. Olympiaurheilijan eteneminen tasavallan presidentiksi on kuitenkin maailmankin mittakaavassa poikkeuksellista.

Kansansuosiolla tuntuu olevan käyttöä myös kuninkaallisille. Aristokraattien omimmat lajit ovat purjehdus ja ratsastus. Niiden harrastaminen korkeimmalla kilpatasolla vaatii pääomia ja resursseja, joita varakkailla aristokraateilla on ollut enemmän kuin suuren keskiluokan edustajilla. Kuninkaallisten joukosta löytyy muutamia, jotka ovat edustaneet maataan olympiakisoissa ja edenneet lisäksi perimänsä aseman mukaisesti hallitsijoiksi.

Hallitsijoiden lajeja tutkiessa kiinnittyy huomio golfiin. Yhdysvalloissa golfista on tullut 1900-luvun alkuvuosista lähtien lähes jokaisen presidentin harrastama laji. Golfiin on liitetty runsaasti elitistisyyttä, mutta laji demokratisoitui ainakin jossain määrin vuosituhannen vaihteessa. Naisten lisääntynyt golfharrastus on kehittänyt lajia demokraattiseen suuntaan enemmän kuin vain sukupuolten tasa-arvolla voidaan mitata. Ison-Britannian viimeinen vain miehille sallittu klubi Glasgow Golf Club muutti sääntönsä 2019. Yhdysvalloissa tunnetuin vain miehiä jäsenikseen hyväksynyt kenttä taisi olla golfin suurimpiin legendoihin kuuluneen Bobby Jonesin suunnittelema Augusta National Golf Club, joka muutti sääntönsä seitsemän vuotta aikaisemmin eli vuonna 2012.

Yleensä urheilevat valtiojohtajat ovat omien lajiensa arvostettuja keulakuvia. Tämä pätee niin kuningas Charlesiin nuoruuden poolon pelaamiseen kuin presidentti Svinhufvudin ampumaharrastukseen tai Mannerheimin ratsastuksiin.

Sotien välinen Suomi oli suojeluskuntien maa, jossa ampumaurheilulla oli lähes kansallislajin asema. Ei ole mikään ihme, että 1930-luvun arvokilpailuissa suomalaiset ampujat olivat maailman parhaimmista. Ampumakilpailujen tulokset ylittivät tavallisesti sanomalehtien uutiskynnyksen ja parhaiden ampujien nimet osattiin luetella kuin parhaat jääkiekkoilijat tämän päivän Leijonista. Helsingissä järjestetyt ampumaurheilun maailmanmestaruuskilpailut vuonna 1937 olivat siihen asti suurin urheilutapahtuma Suomessa. Vahvaa vallan symboliikkaa liittyy valokuviiin, joissa edellinen presidentti Svinhufvud, tasavallan presidentti Kyösti Kallio

ja marsalkka Mannerheim, tuleva presidentti, istuivat vierekkäin seuraamassa MM-kilpailujen avajaisia. Niissä kuvissa näkyi selvästi vallan ja urheilun liitto.

Svinhufvudin ampumataito kertoi ehkä jonkun verran hänen aatellisen taustansa edesauttamista mahdollisuuksista, mutta vielä enemmän ruudinsavuinen harrastus teki hänestä kansanmiestä, joka makasi kuluneessa sarkapuvussaan ampumaradalla samalla viivalla vierekkäin muiden kansanmiesten kanssa.

Mannerheimin ratsastusharrastus oli selvemmin merkki yläluokkaisesta taustasta kuin Svinhufvudin ampumaharrastus. Ratsastava Mannerheim kohosi arjen yläpuolelle nousseeksi hahmoksi, jolla oli sellaista arvovaltaa, jota tarvittiin jatkosodan päätösvaiheessa, kun maa piti irrottaa sodasta ja kansa johdattaa takaisin rauhantöihin.

Mielenkiintoista symboliikkaa on siinä, että 1900-luvun alkupuolella presidentit harrastivat yksilölajeja. Samaan aikaan Suomen menestys kansainvälisillä kilpakentillä oli yksilöurheilijoiden varassa. Vuosituhannen vaihteen lähestyessä ja tällä vuosituhannella presidenttejä on nähty hyvin usein pallopeleissä. Se on tapahtunut samaan aikaan, kun Leijonat jääkiekossa, Huuhkajat jalkapallossa ja Susijengi koripallossa sekä lentopallomaajoukkue ovat menestyneet kansainvälisesti historiallisen hyvin. Palloilijoina tunnetut presidentit, Koivisto (lentopallo), Ahtisaari (koripallo, golf) ja Halonen (koripallo, voimistelu) ovat kaikki nousseet Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen riveistä.

Kun demokratiassa kansa valitsee presidentin, on melko luonnollista, että presidentiksi valittu henkilö harrastaa sellaisia urheilulajeja, jotka ovat monien kansalaisten suosimia. Sen vuoksi maan isän tai äidin urheiluharrastus kertoo enemmän kuin vain hänen omasta liikuntaharrastuneisuudestaan.

Joukkuelajien suosio on lisääntynyt viime vuosina Suomessa. Sitä on edesauttanut kaupungistumiskehitys, jonka myötä joukkueurheilulle on tullut aikaisempaa enemmän mahdollisuuksia. Toisaalta urheiluharrastuksella tuntuu olevan edelleen sellainen

myönteinen aura, että se voi antaa politiikolle vauhtia poliittisten tavoitteiden toteuttamisessa.

Voi myös kysyä, mitä on tapahtumassa tässä nykyisessä kaupungistuvassa ajassa elävien ihmisten luontosuhteelle. Meillä on ollut presidentteinä muutamia intohimoisia kalastajia ja metsästäjiä, mutta niistä vuosista, jolloin he samoilivat erämaissa, on kulunut vuosikymmeniä.

Kirjallisuutta

Ala-Kivimäki (2023): Ala-Kivimäki, Petteri, Kuninkaiden peli. X – Veikkauksen asiakaslehti, 23.5.2023 (luettu 1.8.2023): <https://www.veikkaus.fi/fi/x/kuninkaiden-peli-hevospoolo>.

Blomstedt & Klinge 1985: Blomstedt, Yrjö & Klinge, Matti, J.K. Paasikiven päiväkirjat 1944–1956. Ensimmäinen osa. WSOY.

Hokkanen (1986): Hokkanen, Kari, Kyösti Kallio 1 1873–1929. WSOY.

Häikiö (2017): Häikiö, Martti, Suomen Leijona, Svinhufvud itsenäisyysmiehenä. Docendo, Juva.

Kokkonen (2019): Kokkonen, Jouko, Suurin osa ”Liikunta- ja urheilupuolueen” kansanedustajista säilytti paikkansa. Julkaistu 15.4.2019 LTS:n sivulla (luettu 2.8.2023): <https://www.lts.fi/liikunta-tiede/artikkelit/suurin-osa-liikunta-ja-urheilupuolueen-kansanedustajista-sailytti-paikkansa.html>.

Pelttari (2018): Pelttari, Hannu, Kekkosen kisat. Urho Kekkonen ja urheilu. Kirjapaja.

Soikkanen (1996): Soikkanen, Mauri, Presidentit erämiehinä. P.E. Svinhufvud – Tarkkakätinen ampuja. Gummerus.

Vaille (1909): Vaille, P.A., Modern Golf. Containing one hundred full-page illustrations from photographs and fifty-six diagrams. A. and C. Black, London 1909.

Vares (2022): Vares, Vesa, Kohti olympiaunelmaa. Teoksessa Virtapohja, Kalle (toim.) SVUL:n vuosisata. Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus TAHTO ja SVUL.

Virtapohja (2017): Virtapohja, Kalle, Urho Kekkonen, The Skiing President. The Many Faces of Snow Sports: Ski Congress 2017. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja 2017.

Virtapohja (2018): Virtapohja, Kalle, Kekkonen urheilumiehenä. Urheilukenttien Känästä tasavallan presidentiksi. Docendo.

Virtapohja (2019a): Virtapohja, Kalle, Kaihari & Kekkonen. Ystävyyttä, urheilua, yrittäjyyttä ja politiikkaa Tampereen hengessä. Maahenki.

Virtapohja (2019b): Virtapohja, Kalle, Sata tarkkaa vuotta. Ampumaurheilun historia Suomessa. Suomen Ampumaurheiluliitto.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Virtapohja 2018, 106–108; Virtapohja 2017.
- 2 Ala-Kivimäki 2023.
- 3 Kanerva & Tikander 2012, 339–340; Ala-Kivimäki 2023.
- 4 Turun Sanomat 4.6.1936.
- 5 Kokkonen 2019.
- 6 Virtapohja 2017.
- 7 Häikiö 2017, 23–24.
- 8 Hokkanen 1986, 23–24.
- 9 Häikiö 2017, 24; Soikkanen 1996, 105, 106.
- 10 Häikiö 2017, 395, 398.
- 11 Häikiö 2017, 405, 415–416.
- 12 Häikiö 2017, 416.
- 13 Häikiö 2017, 415–416; Ilkka 15.12.1936.
- 14 Virtapohja 2019b, 67.
- 15 Helsingin Sanomat 12.6.1939.
- 16 Soikkanen 1996, 107.
- 17 Soikkanen 1996, 9, 10.
- 18 Virtapohja 2018, 268–278, 295; Virtapohja 2019a 175, 251.

- 19 Vares 2022, 153–157; Helsingin Sanomat 18.4.1939.
- 20 Suomen Sosialidemokraatti 22.4.1939; Uusi Suomi 22.4.1939 ja 18.6.1939.
- 21 Uino (toim.) 2000, 378–386; Helsingin Sanomat 6.6.1939.
- 22 Uino (toim.) 2000, 368; Uusi Suomi 27.4.1939.
- 23 Helsingin Sanomat 29.4.1939.
- 24 Svenska Pressen 4.5.1939.
- 25 Blomstedt & Klinge (toim.) 1985, 888; Pelttari 2018, 87.

KATRIINA
LAATUKAHVIT

226

SVN

Petri Harsunen

Kun maailma tuli kylään – Kokkolan Kisojen historia 1928–1990

Taustaksi

Kokkolan kisat – Gamlakarleby Spelen oli Kokkolassa vuosina 1928–1990 järjestetty hiihtolajien kansainvälinen kilpailutapahtuma. Kaksipäiväistä tapahtumaa ehdittiin järjestää 57 kertaa kahdeksalla vuosikymmenellä. Niiden historian aikana Kokkolassa kilpaili 73 olympiavoittajaa tai maailmanmestaria, joista 36 ylsi tapahtumassa voittoon. Yleensä maaliskuun kolmantena viikonloppuna järjestetyt kisat ajoittuivat usein Holmenkollenin ja Puijon Kisojen kanssa samaan ajankohtaan. Kilpailulajina oli aluksi maastohiihto, 1950-luvun alussa ohjelmaan tulivat mukaan mäkihyppy ja yhdistetty hiihto (1951–1963) ja viimeisenä lajina ampumahiihto 1980-luvun puolivälissä (1984–1990). Kokkolan Kisoja järjesti ruotsinkielinen monilajiseura Gamlakarleby Idrottsförening (GIF). Seuran perustamisvuodeksi katsotaan vuosi 1906, jolloin sen edeltäjä Idrottens Wännerin toiminta käynnistyi.

Pyhäjärven Pohtia edustanut Helena Takalo oli kisojen historian menestynein urheilija 13 voitollaan vuosina 1965–1979. Miehistä Pellon Ponnen Eero Mäntyranta hiihti peräti seitsemän voittoa vuosina 1962–1968; arvokkaat tuplavoitot tulivat kovatasoisissa kilpailuissa olympiatalvina 1964 ja 1968. Ruotsalainen olympiavoittaja ja Vaasahiihdon hallitsija Nils ”Mora-Nisse” Karlsson oli Kokkolassa huippusuosittu 1950-luvun alussa saavuttamatta kuitenkaan koskaan kirkkainta menestystä. Suomalaisista hiihtokuninkaista Veikko Hakulinen ja Eero Mäntyranta olivat kisajärjestäjille arvokkaita yleisön vetonauloja 1950- ja 1960-luvuilla. Mäntyrannan jälkeen yleisömagneetin roolia johtivat ”Susi-Kalle” Kalevi Oikarainen sekä Juha Mieto. ”Mietaa” viihtyi erityisen hyvin Kokkolassa, jossa hän oli näkyvä ja tuttu hahmo nuorten sarjoista aktiiviuran päätösvaiheeseen asti. Naisissa uskollisia Kokkolan kävijöitä ja menestyjiä olivat Takalon lisäksi Siiri ”Äitee” Rantanen, Senja Pusula, Hilikka Kuntola (sittemmin Riihivuori) ja Marja-Liisa Hämäläinen (sittemmin Kirvesniemi). Mäkihypyn ja yhdistetyn hiihdon valtiaita olivat Eino Kirjonen viidesti ja yhdistetyssä Paavo Korhonen kuudesti.

Tarkastelen kirjoituksessani Kokkolan Kisojen syntyhistoriaa, kansainvälisiä suhteita, kilpailun lajivalikoiman kehitystä, osallistujia ja menestyjiä, palkintoja, medianäkyvyyttä sekä tapahtuman vaikutuksia valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti.

Ensimmäiset hiihtokilpailut Kokkolassa 1892

Suomen hiihdon historia -kirjan mukaan ensimmäiset täyden matkan hiihtokilpailut kilpailtiin Kokkolassa vuonna 1892. Paikallisen vapaalokunnan järjestämään 15 kilometrin hiihtokilpailuun osallistui 14 kilpailijaa. Iin Juho Räihä, jolla siinä vaiheessa oli jo takanaan kansainvälistäkin menestystä muun muassa Tukholmasta, vei kisassa voiton ajalla 1.32,57. Räihä sai voitostaan palkinnoksi 12 markkaa. J. Kotka oli toinen ja E. Vallin kolmas. Vuosisadan vaihteeseen mennessä palkintoraha voittajalle oli noussut 40 markkaan, joka vastaisi nykyrahassa hieman reilua 200 euroa.¹

Talvella 1894 käytiin mielenkiintoinen 10 kilometrin kansallinen hiihtokilpailu Kokkolassa. Kilpailun voitti jääkelillä yllättäen vaasalainen Alarik Sandström huikealla ajalla 35,22. *Suomen hiihdon historia* -kirjassa todetaan, että Sandströmin voittoaika ”numeroiden mukaan merkitsi maailmanennätystä ja ilmoitettiin sellaiseksi”. Viralliseksi ME-tulokseksi sitä ei voitu hyväksyä. Kilpailuun suuren ennakkosuosikkina lähtenyt haapavetinen suurhiihtäjä Johan ”Juho” Ritola hävisi Sandströmille 24 sekuntia. Talvella 1895 Juho Ritola sai revanssinsa Kokkolassa ja hiihti 20 kilometrin matkalla voittoon tiukassa kamppailussa kolmen muun kilpailijan kanssa.²

Kokkolan vapaapalokunnan FBK:n (ruots.frivilliga brankår) piirissä 1890-luvulla ja 1900-luvun alkuvuosina tapahtunutta urheilutoimintaa voidaan hyvällä syyllä pitää nykyisen GIF:n seuratoiminnan edelläkävijänä. Kokkolalainen monipuolinen urheilija, valmentaja ja voimistelunopettaja Jussi Björk innosti esimerkiksi kokkolaisia kilpahiihtoon. Kokkolan oppikoululaiset olivat voittaneet talvella 1907 maan oppikoulujen välisen 10 kilometrin hiihdon Helsingin talviurheilujuhlien yhteydessä Katajanokalla keskiajalla 44.19. Björk voitti Suomen oppikoulujen mestaruuden vuonna 1908 ja hankki kansainvälistä kokemusta kilpaillessaan Ranskan Chamonix’issa ennen maailmansotaa.³ Björk oli myös Kim Sevonin *Gamlakarlebyspelen 1928–1982* -teoksen mukaan yksi keskeinen innoittaja Kokkolan Kisoja suunniteltaessa ja hän kilpaili vielä itsekin vuoden 1932 kisoissa 48-vuotiaana ”Oldboys-sarjassa” voittaen 10 kilometrin matkan ajalla 43.07.

Suomen ruotsinkielinen urheilujärjestö, FSGI (Finlands Svenska Gymnastik och Idrottsförbund rf) perustettiin vuonna 1912. Se myönsi ensi töikseen seuraavan vuoden järjestön mestaruuskilpailut Kokkolaan GIF:n edeltäjän, Gamlakarleby Ungdomsförenings Idrottsklubb (GUFIK) järjestettäväksi. Miesten 30 kilometrin mestaruuden kilpailussa vei alaveteliläinen Anders Brännkärr ja naisten mestaruuden kokkolalainen Selma Lågland. Brännkärr oli ruotsinkielisen urheilujärjestön mestari myös vuosina 1914 ja 1916. GUFIK järjesti kansalliset hiihtokilpailut 20.2.1916 30 kilometrin matkalla. Lähtö- ja maali sijaitsivat Kokkolan vanhalla raviradalla. Kylmä, -20 asteen pakkanen ja navakka pohjoistuuli

olivat säikäyttäneet osan kilpailijoista vetäytymään. Haapaveden Matti Koskenkorva oli kolmentoista hiihtäjän kilpailussa ylivoimainen yli viiden minuutin erolla seuraavaan. Koskenkorvan aika oli 2.07.06. Toisena F. Lyttbacka IK Kronanista ja kolmantena L. Riska Teerijärveltä.⁴

Vuosisadan alun Kokkolanseudun hiihtosankarit

Kokkolan alueen hiihtoinnostus alkoi nousta ruotsinkielisten hiihtäjien menestyksen myötä. Kokkolainen maanviljelijä Elis Hagström menestyi vuoden 1909 ensimmäisissä Suomen mestaruuskilpailuissa (SVUL:n järjestämät) saavuttaen kolmannen sijan 10 kilometrillä, joka kuului osana kokonaiskilpailuun.⁵ Seuraavana vuonna (1910) Hagström yllätti suomalaisen hiihtoyleisön voittamalla arvostetun Oulun hiihdon. Hagström otti minuutin voiton haapavetisestä hiihtokuninkaasta Matti Koskenkorvasta. Kilpailumatka oli 30 kilometriä ja Hagströmin voittoaika 1.50.08,5. Palkinnoksi Hagström sai Oulun hiihtoseuran kultamitalin, diplomin, ”hopeaholkin” sekä kiertopalkinnon. Lisäksi Oulun Hiihdon järjestäjät korvasivat matkarahan.⁶ Maan parhaimmiston läsnä ollessa kokkolalainen Herman Räbb oli neljäs, teerijärveläinen A Dahlvik viides ja kokkolalainen Elis Björk kahdeksas.

Talvella 1911 Hagströmin tuleva puoliso Hilma Kalliomäki, Pornaisten Taimen urheilija, otti nimiinsä ensimmäisen naisten hiihdon Suomen mestaruuden Hämeenlinnassa raskaassa vesikelissä hiihdetyssä kilpailussa. Kokkolan Sigrid Lågland sijoittui alkuvuosien naisten SM-hiihdoissa kaksi kertaa hopealle vuosina 1911 ja 1912.⁷ Elis Hagström uusi Oulun hiihtojen voiton vielä 1911 kukistaen yli 30 asteen pakkasessa hiihdetyn kilpailun loppukirissä muun muassa haapavetisen hiihtokuningas Matti Koskenkorvan. Kansainvälistä menestystä seurasi, kun kokkolalainen kolmikko Elis Björk, Elis Hagström ja Herman Räbb (sittemmin Finnilä) edustivat Suomea maaliskuun 5. päivänä 1911 Helsingissä käydys-

sä hiihtomaaottelussa Ruotsia vastaan. Maaottelussa kamppailtiin paroni R. F. von Willebrandtin pokaalista. Suomen joukkueeseen kuului GUFIK:in kolmikon lisäksi myös Matti Koskenkorva ja Rudolf Mäkelä. Suomen hiihtäjät olivat ylivoimaisia ottaen 30 kilometrin matkalla komean kolmoisvoiton ennen sen ajan parhaita ruotsalaishiihtäjiä. Koskenkorva voitti kilpailun Hagströmin sijoituessa toiseksi ja Råbb kolmanneksi.⁸

Kokkolan alueen hiihtäjien kansainvälinen menestys sai jatkoa vuonna 1914, kun alaveteliläinen Anders Brännkärr hiihti ensimmäisenä ulkomaalaisena vuosisadan vaihteessa käynnistyneiden Holmenkollenin maastohiihtokisojen 50 kilometrin kärkekolmikkoon rikkoen samalla erittäin kovan norjalaisrintaman. Isäntämaan Lauritz Bergendahl hallitsi kuninkuusmatkaa suvereeniin tyyliin vuosina 1910–1915 voittaen sen viidesti. Brännkärr uusi vielä seuraavana vuonna Holmenkollenin menestyksen samaisella kolmannella sijallaan.⁹

Ensimmäiset Kokkolan Kisat – Gamlakarleby Spelen

Vuosisadan alkupuolella hiihdossa kilpailtiin etupäässä jäällä, näin myös Kokkolassa purjehduspaviljonki Mustakarin ja Vanhan kaupunginlahden edustalla. Suomen ruotsinkielinen hiihtoliitto (Finlands Svenska Skidförbund - FSS) perustettiin marraskuussa 1921. Sen toimintaohjelmaan sisältyi muun muassa hiihtoviikon järjestäminen. Se pidettiin ensi kerran naapurikaupunki Pietarsaassa talvella 1923.¹⁰

Samaisena talvena FSS:n piirissä oli käyty kirjeiden ja sähköiden vaihtoa Ruotsiin Norrlannin maakunnan urheilujohdon kanssa maakuntaottelun luomisesta FSS:n ja Norrlannin välille. Ruotsalaiset tulivat aluksi Suomeen kolmimiehisen joukkueen kanssa, mutta hävisivät ensimmäisen ottelun murskaavasti FSS:n joukkueelle, joka koostui yksinomaan ”Österbottenin” edustajista. Kokkolan ja sen lähialueen hiihtäjät Lennart Riska, Gösta Ha-

Kokkolan Kisojen tunnus
vuoden 1969 käsiohjelmasta.
Ohjelmavihkonen sisälsi
tervehdysten, aikataulujen,
lähtölistojen lisäksi 140
yrityksen mainokset.

gström ja H. Hästbacka ottivat kolmoisvoiton. Ruotsalaiset eivät innostuneet maakuntaottelusta, vaikka Haaparantaan sellainen vielä 1924 saatiin järjestettyä. Ruotsalainen Sven Utterström vei kisassa niukan voiton Riskasta. Kolmannen ja samalla viimeisen kerran maakuntaottelu käytiin talvella 1928 Pohjanmaan hiihtäjien voittaessa jälleen ylivoimaisesti. Ruotsalaisilla oli ollut vaikeuksia saada tapahtumaa mahtumaan kalentereihinsa ja hiihtäjiään sitoutumaan maakuntaotteluun.¹¹

Luotettava ja hyvämaineinen kisajärjestäjä sai järjestettäväkseen vuoden 1926 FSS:n järjestyksessään kolmannen hiihtoviikon. Hiihtoviikko onnistui järjestelyiltään erinomaisesti 453:n hiihtäjän kilpaillessa ladulla. Seuran omien hiihtäjien Hilma, Elis ja Gösta Hagströmin menestys hullaannutti kisajärjestäjät suunnittelemaan vuosittain maaliskuun puoliväliin sijoittuvaa Kokkolan Kisat – Gamlakarleby Spelen -tapahtumaa.¹²

Ensimmäinen ”Gamlakarleby Spelen” -niminen tapahtuma järjestettiin Mustakarilla 24.–25.3.1928 lähinnä ruotsinkielisten hiih-

toseurojen hiihtäjien alueellisena kilpailuna. Suomalainen hiihtokansa oli saanut hieman aiemmin hiihtotapahtumansa Kuopion Puijolle 1916, Salpausselän Kisat Lahteen 1923 sekä Ounasvaaran Hiihdot Rovaniemelle 1927. Maineikkaat Oulun Hiihdot olivat käynnistyneet niinkin varhain kuin vuonna 1889.¹³

Pohjoismaiden merkittävimmät hiihtokilpailut – Holmenkollenin kilpailut – käynnistyivät 1892 ensin yhdistetyn hiihdon kilpailuilla. Maastohiihto tuli siellä kisaohjelmaan vuonna 1900. Ruotsin historiallinen Vaasahiihto kilpailtiin ensimmäisen kerran vuonna 1922 Sälenistä Moraan.¹⁴ Svenska Skidspelen (suom. Falunin hiihtokisoja) on järjestetty Holmenkollenin ja Lahden kannustaman mallin mukaisesti vasta vuodesta 1947 alkaen.

Suomenkielisten seurojen hiihtäjien osuus alkoi kasvamaan jo 1930-luvulla ensin yksittäisten kärkihiihtäjien vierailuilla ja myöhemmin laajemmalla rynnistyksellä tapahtuman arvokkaan palokintopöydän sekä kansainvälistyvän ilmapiirin houkuttelemana. Ruotsalaishiihtäjien parhaimmisto saapui Kokkolaan kilpailemaan ensi kerran juuri sodan alla talvella 1939. Myöhemmin 1950-luvulla mukaan tulivat norjalaiset, venäläiset sekä keskieurooppalaiset hiihtäjät. Mäkihyppyyn saatiin 1960-luvun alussa kilpailijoita muun muassa Länsi-Saksasta ja Japanista.¹⁵

Yhdeksi Kokkolan Kisojen legendaksi voidaan nimetä Eva Hög, jonka kilpaura oli kisojen historian pisin – peräti 28 vuotta – vuodesta 1946 vuoteen 1972. Suomen naishiihdon eliittiin 1950-luvun lopulta 1960-luvun alkuun kuulunut Hög kertoi haastattelussa toimineen usein Ruotsiin ja muun muassa Faluniin suuntautuneilla maajoukkueen edustusmatkoilla ”attasean” -roolissa. Hög kertoi auttaneen kaksikielisenä useita maajoukkueeseen nimettyjä ”maalaistyttöjä” sekä joskus myös maajoukkueen johtoa eri tilanteissa. Hög menehtyi alkukesästä 2023 95-vuotiaana synnyinseudullaan Pedersöressä.¹⁶

Mustakarin merenjäältä mantereelle Villan koululle ja lopulta Köykärinmäelle

Maastohiihdon kilpailumaastoina ja kisakeskuksina ovat toimineet Mustakarin ja Vanhan Satamanlahden ja Perhonjoen jokisuun alue (1928, 1931–1941), Jungsborg (1929), Trälhavet – ”Orjameri”, nykyinen Keskuspuisto (1938), Villan koulun ja Sältsbacken – Linusperän – maastot (1945–1951) ja Köykärinmäki (1952–1990). Mäkihypyn ja yhdistetyn kilpailut käytiin Köykärinmäellä 1951–1963.¹⁷ Ampumahiihdossa kisailtiin myös Köykärinmäellä vuosina 1984–1990.¹⁸

Kilpailumatkoina ensimmäisinä vuosina olivat miesten 10 kilometriä lauantaina ja 30 kilometriä sunnuntaina. Myös nuorten alle 21-vuotiaiden 20 kilometrillä ja poikien alle 18-vuotiaiden 10 kilometrillä kilpailtiin alkuvuosista alkaen. Ikämiesten yli 35-vuotiaiden ”Oldboys” -sarja oli kilpailuiden ohjelmassa vuosina 1929–1951. Poikien 16-vuotiaiden matka tuli ohjelmaan 1930. Naisten 10 kilometriä ja miesten 30 kilometrin joukkuekilpailu tulivat kilpailuiden ohjelmaan vuonna 1932. Naiset saivat toisen 5 kilometrin matkan vuodesta 1963 alkaen. Nappulaviesti tuli kilpailuiden ohjelmaan 1970 ja siinä kilpailtiin vuoteen 1983 saakka. Tyttöjen alle 18-vuotiaiden sarjassa kilpailtiin vuodesta 1973 alkaen kilpailuiden päättymiseen saakka. Mäkihyppy tuli kisojen ohjelmaan 1951 ja yhdistetyn hiihto seuraavana vuonna uuden hyppymäen valmistuttua Köykärinmäelle. Samalla yleisön kiinnostus kisoja kohtaan kasvoi. Mäkihypyssä ja yhdistetyssä kilpailtiin vuoteen 1963 saakka. Mäkihyppyssä oli mukana myös nuorten sarja. Ampumahiihto sai kisoissa jalansijaa vuodesta 1984 alkaen pikakilpailujen sisältyessä kilpailuohjelmaan.¹⁹

Salpausselän kisoissa on kilpailtu vuodesta 1923 alkaen. Naisten matka oli ensi kerran ohjelmassa vuonna 1926 kansallisena 5 kilometrin tasamaahiihtona, seuraavana vuonna menttiin murtomaalle.

Lahdessa vuoden 1938 MM-hiihdoissa naisten lajeja ei ollut lainkaan kisaohjelmassa. Naisten sarja tuli kansainvälisenä kilpailuna Salpausselän kisaohjelmaan vasta vuonna 1947.²⁰ Kokkolassa ruotsalaishiihtäjätär Karin Rådström oli kilpaillut jo kaksi vuotta aiemmin vuonna 1945. Naisten hiihtomatkat hiihdettiin arvokilpailussa ensi kerran vuoden 1954 MM-kisoissa Falunissa. Kilpailumatkoina 10 kilometriä ja 3x5 kilometrin viestihiihto. Talviolympialaisissa naiset olivat ensi kerran mukana Oslon talviolympialaisissa 1952.

Taulukko 1: Kokkolan Kisojen kilpailulajit ja -matkat vuosina 1928–1990

Kilpailulajit	Kisaohjelmassa vuodet
Maastohiihto	
Miehet 10 km	1928–1951
Miehet 15 km	1952–1990
Miehet 30 km	1928–1990 (1937 50 km)
Miehet joukkuekilpailu 3x10 km ja 2x30 km	1935–1936, 1938–1950 1932, 1949–1971
Naiset 5 km	1932–1946, 1963–1990
Naiset 10 km	1947–1990
Miehet 20 v 15 km 20 km (1928–1936, 1939 ja 1941)	1928–1990
Pojat alle 18 v 10 km Pojat alle 18 v viesti 3 x 5 km	1928–1955, 1984–1990 1964–1983
Pojat alle 16 v 5 km	1930–1951, 1984–1990
Tytöt alle 18 v 5 km	1973–1990
Tytöt alle 16 v 5 km	1984–1990
Nappulaviesti 3 x 3 km (P14, P12, T14)	1970–1983, 1984–1986 PM-kilpailut
Ikämiehet/Oldboys yli 35 v 10/15/20 km	1929–1951
Mäkihyppy	
Miehet ja pojat alle 18 v P 30 m	1951–1963
Yhdistetty hiihto	
Miehet 15 km + mäki P 30 m	1952–1963
Ampumahiihto	
Pikakilpailu M 10 km, N 7,5 km, M 20 10 km, N 20 5 km ja M 18 10 km	1984–1990

Kokkolan Kisojen kehittyminen ja kansainvälistyminen

Kokkolan Kisat olivat vuoteen 1933 lähinnä ruotsinkielisen Pohjanmaan hiihtoseurojen hiihtäjien välisiä mitteloita. Kilpailujen tasokkaat palkinnot ja järjestäjien aktiivinen rekrytointi alkoivat tuottaa tulosta 1930-luvun lopulla. Esimerkiksi Hagstömin nahka-tehtaan sponsoroima arvokas seurajoukkuepalkinto houkutteli paikalle kolmihenkisiä seurajoukkueita muun muassa Pohjois-Savosta. Suomen eliittihiihtäjistä muun muassa Manne Vuorinen (1933), Väinö Liikkanen (1934) sekä Martti Lappalainen ja Jussi Kurikkala (1936) vierailivat Kokkolassa ensimmäisinä suomenkielisinä kärkiihtäjinä. Kisat saivat virallisen ”pohjoismaiset hiihtokilpailut”-statuksen juuri ennen sotavuosia vuonna 1939, jolloin Kokkolassa nähtiin ensimmäiset ruotsalaishiihtäjät. Ruotsin mieshiihdon kärkikolmikko Herbert Schlberg, Martin Matsbo ja Nils Englund edustivat Sundsvallin eteläpuolella sijaitsevaa Hudiksvall IF-nimistä hiihtoseuraa. Kisajärjestäjät Hugo Hallmanin johdolla olivat luoneet erinomaiset kontaktit Ruotsiin muun muassa Uumajaan, Lyckseleen ja hieman myöhemmin Moraan. Seuran edustajat olivat aktiivisesti yhteydessä erityisesti Vasaloppetin järjestäjään IFK Moraan. Tuloksena syntyi pitkäaikainen yhteistyö hiihtäjien vaihdosta Vaasahiihdon ja Kokkolan Kisojen välille.²¹

Dokumentoidussa seurojen välisessä kirjeenvaihdossa yhteistyösopimuksessa sovittiin edustushiihtäjien – yleensä viiden hiihtäjän – vaihtamisesta vastavuoroisesti Kokkolan Kisojen ja Vaasahiihdon kesken.²² Kisojen aktiiviset puuhamiehet, ”kisapromootorit” Hugo Hallman ja Fride Kronström liikkuiivat ahkerasti kansainvälisissä ja kotimaan hiihtotapahtumissa sekä hiihdon arvokisoissa rekrytoimassa hiihtäjiä Kokkolaan. Esimerkiksi venäläishiihtäjien kanssa oli sovittu Kokkolaan tulo jo vuoden 1956 kilpailuihin, mutta liitto ei tätä hyväksynyt. Venäläiset hiihtivät kisoissa ensi kerran vuoden 1958 kilpailuissa. Kisajärjestäjien aktiivisuuden takia urheilijavaihdon yhteistyön pelisäännöistä ja oikeuksista jouduttiin useaan otteeseen neuvottelemaan järjestävän

seuran, ruotsinkielisen keskusjärjestön SFI:n ja Suomen Hiihtoliiton välillä.

Arvostetun hiihtotapahtuman Vaasahiihdon yhdeksänkertainen hallitsija, olympiavoittaja ja maailmanmestari IFK Moran ”Mora-Nisse” Nils Karlsson lupautui kilpailemaan Kokkolassa ensi kerran vuonna 1951. Seurauksena oli todellinen yleisöryntäys Villan koulun kisakeskukseen, jossa kilpailtiin viimeisen kerran ennen Köykarinmäelle siirtymistä. Mora-Nisse ei saanut lääkäriltään lupaa kilpailla olympiavuonna 1952 Kokkolassa. Järjestäjät hyödynsivät kuitenkin hiihtokuninkaan vetovoiman maksimaalisesti kutsuen hänet vaimoineen Kokkolaan kunniavieraiksi. Naapurimaan hiihtokuninkaan kolmas ja samalla viimeinen vierailu vuonna 1953 oli nostalginen ja ikimuistoinen. Mora-Nisse päätti kansainvälisen kilpauransa Kokkolassa luovuttaen maaliin tullessaan kilpasuksensa kisajärjestäjille. Legendaariset kilpasukset ovat edelleen esillä GIF:n hiihtomajan kahvion seinällä.²³

Mora-Nissen lisäksi moni Vaasahiihdon voittajia kilpaili myös Kokkolassa. Hiihdon historiaa tunteville nimet Sixten Jernberg, Janne Stefansson, Assar Rönnlund, Pekka Kuvaja, Pauli Siitonen, Sven-Åke Lundbäck ja Anders Blomqvist ovat tuttuja. Heistä monet olivat kilpailleet useampaan otteeseen Kokkolassa. Norjalaisista Martin Stokken debytoi Kokkolan Kisoissa 1954. Neuvostoliiton hiihtäjät esiintyivät ensi kerran Köykarin maastoissa Suomeen suuntautuneella kilpailukiertueellaan vuonna 1958. Länsi-Saksan mäkimiehet Sepp Schiffner ja Edi Lengg valtasivat Köykarin hypyrimäen ja kilpailivat voitokkaasti yhdistetyssä vuonna 1961. Japanin mäkihyppääjä Tsyoshi Tadenuma puolestaan ponnisti yleisön suosikiksi vuoden 1962 mäkilpailussa. Italialaiset hiihtäjät tulivat Kokkolaan vahvasti 1970-luvulla kilpaillen isolla joukkueella varsinkin 1980-luvun puolivälin jälkeen.²⁴

Yhteistyö Holmenkollenin kisojen kanssa tiivistyi 1970-luvulla, jolloin Norjan kunniakonsulina vaikuttanut seuran puheenjohtaja Matts Ahlskog loi hyvät suhteet norjalaisiin kisajärjestäjiin. Holmenkollenin kisat ajoittuivat usein samaan maaliskuun puolenvälin viikonloppuun. Oslosta matkustikin joukko suomalaisia, norjalai-

IFK Moraa edustanut Nils Karlsson, lempinimeltään Mora-Nisse oli huip-
pusuositettu Rannikko-Pohjanmaalla 1950-luvun alussa. Yhdeksänkertainen
Vaasahiihdon voittaja vieraili Kokkolassa kolmesti ja päätti kansainvälisen
hiihtouransa Köykärinmäelle 22.3.1953 ja lahjoitti maaliin saapuessaan kilpa-
suksensa kisajärjestäjille. Mora-Nisse teki kilpauransa jälkeen mittavan uran
Vaasahiihdon järjestelyissä ja sen eri johtotehtävissä. Kuva: GIF-arkisto.

sia ja muita kansainvälisiä huippuhihtäjiä yksityiskoneella perjan-
tai-illaksi Kruunupyyn lentokentälle kilpailemaan viikonloppuna
Kokkolassa. Tämä ainutlaatuinen yhteistyö jatkui aina kisojen
viimeisiin 1980-luvun lopulle saakka. Myös Puijon kisajärjestäjät
hyötyivät yhteistyöstä, kun osa hiihtäjistä jatkoi kilpailemaan Kuo-
pioon Puijon kisoihin viikonlopuksi.²⁵

Suuria suunnitelmia ampumahiihdon kehittämiseksi

Seuran ampumahiihtoväellä oli suuret suunnitelmat ampumahiihdon saamiseksi Kokkolan Kisojen vahvaksi tukijalaksi 1980-luvun lopulla. Ampumahiihdon harrastusta seurassa oli ollut 1960-luvun alussa muun muassa seurassa vaikuttaneiden Evald Nyman ja John Åkö toimesta. Laji oli vahvistunut pikkuhiljaa seurassa ja seura järjesti ensimmäiset ampumahiihtokilpailut Köykärin hiihtostadionilla vuonna 1983. Laji houkutteli paikalle peräti 14 viestijoukkuetta FSS:n mestaruuksista kilpailemaan. Seuraavana vuonna Kokkolan Kisojen yhteydessä oli vuorossa kansainvälinen ampumahiihdon pikakilpailu. Vetonaulana ja ennakkosuosikkina kilpailuun lähti olympiavoittaja ja maailmanmestari Eirik Kvalfoss. Hän kuitenkin joutui tunnustamaan riihimäkeläisen kilpailun yl-lättäjän Teuvo Hankilanojan kolmella sekunnilla paremmakseen. Myöhemmin kisoissa nähtiin myös Länsi-Saksan, Tšekkoslovakian ja Itävallan parhaimmistoa sekä Italian arvokisavoittajista muun muassa Johan Passler, Wilfrid Palhuber ja Gottlieb Taschler.

- Kyllä palkintojen taso haluttiin ampumahiihdossa heti samalle tasolle kuin maastohiihdossakin oli pitkään ollut perinteenä, muistele kokkolainen ampumahiihdon pitkäaikainen taustavaikuttaja Sven Nygård.²⁶

Kisojen peruuntumisia, haastavia sääolosuhteita ja lopullinen niitti

Kisat on jouduttu perumaan pitkän historiansa aikana viidesti: vuonna 1930 lumen puutteen takia sekä sotavuosina 1940 ja 1942–1944. Valtavalla luonnon lumen keräämisen talkootyöllä kisat saatiin pelastettua vuosina 1961 ja 1973. Lunta tuotiin Kokkolaan junavaunuissa Pohjois-Suomesta ja ajettiin maastoon satoja traktorikuormia paikallisten maanviljelijöiden avustamana. Myös kaksi

viimeistä vuotta olivat lehtitietojen mukaan sääolosuhteiden takia erittäin haastavat.

Vuonna 1979 Kokkolan Kisat korvasi yleisen sarjojen SM-hiihdot, joissa matkoina naisten ja miesten viestinhiihdot sekä sunnuntaina 10 ja 30 kilometrin kilpailut.

Kisajärjestäjät olivat 1990-luvun alussa sään armoilla. Jo vuoden 1990 kisat kärsivät lämpöaallon seurauksista jopa niin, että päätöspäivän miesten 30 kilometrin päätösmatka jouduttiin puolittamaan. Vuoden 1991 Kokkolan Kisat jouduttiin myös perumaan lumen puutteen vuoksi. Kisajärjestäjät ja sen talkooväki tekivät määrätietoisesti ja peräänantamattomasti kolmisen viikkoa töitä GIF:lle 12.–15.3.1992 myönnetyn ampumahiihdon maailmancupin osakilpailun järjestämiseksi. Luontoäidille kokkolalaiset eivät mahtaneet mitään. Talkoissa oli nähty jopa sata henkeä useana iltana lumettamassa stadionin latuja heti työpäivän jälkeen. Järjestäjät olivat kaksi viikkoa ennen tapahtumaviikonloppua vaikean ja vääjäämättömän päätöksen edessä.

Kansainvälisen ampumahiihtoliiton IBU:n tarkastajien käydessä Kokkolassa olosuhteet todettiin mahdottomaksi: niissä ei voitu järjestää maailmancupin tasoista kilpailua. Kokkolaan myönnetty maailmancupin osakilpailu siirrettiin Norjan Skautvåliin.²⁷

Helena Takalo kisojen menestynein hiihtäjä

Naiset tulivat mukaan Kokkolan Kisoihin vuonna 1932. Kisojen alkuvuosien menestynein nainen oli järjestävän seuran Sylvi Ås viidellä perättäisellä voitollaan vuosina 1933–1937. Neljäkymmenluvulla kolmeen voittoon ylsi Kälviän Voimankoiton Liisa Järvi. Pedersöre Pojkarna -seuran riveissä kilpailemisen aloittanut Eva Hög hallitsi naisten matkaa vuosina 1949 ja 1950 sekä 1958. Hög kilpaili Köykärillä ahkerasti koko pitkän kilpauransa ajan aina vuodesta 1946 vuoteen 1972 saakka. Högin hyvä ystävä ja suomalaisen naishiihdon ikoni Siiri ”Äitee” Rantanen houkutteli yleisöä katsomaan kilpailuja ja voitti Köykarinmäellä neljä kertaa vuosien 1954

ja 1961 aikana, jolloin naisilla oli kisoissa vain yksi matka. Rantanen oli pidetty ja yleisön suosikki osallistuessaan 17 vuoden ajan Kokkolan Kisoihin vuosina 1952–1968.

- Kokkolan Kisat kuuluivat Siirin ehdottomasti mieluisimpiin Suomessa pidettäviin hiihtokilpailuihin, joihin hän halusi aktiiviurollaan osallistua. Högin Eva on ollut Siirin uskollisimpia ystäviä aivan näihin päiviin saakka, Siirin vanhin poika Martti Rantanen kertoi syyskuussa 2022.²⁸

Olympiavoittaja Lydia Wideman oli olympiavuoden 1952 ylivoimainen voittaja. Mirja Lehtonen voitti Kokkolassa kolmesti vuosien 1960–1964 kisoissa. Laitasaaren Vetoa edustanut Senja Pusula oli Kokkolassa voitokas vuosina 1965–1970 neljällä voitolla.

Kyyjärven lupaava Eira Huumarkangas juhli naisten pikamatkaa kolmesti peräkkäin vuosina 1968–1970. Helena Takalon voitomarssi Kokkolan Kisoissa alkoi Nivalan Urheilijoiden edustajana Kiviojan nimellä naisten 10 kilometrillä vuonna 1969. Myöhemmin Pyhäjärven Pohtiin siirtynyt Takalo keräsi vuoteen 1977 saakka Kokkolasta peräti kolmetoista voittoa. Naishiihdon menestyjiin 1970-luvulla kuulunut Jurvan Urheilijoita uran alussa edustanut Hilikka Kuntola (sittemmin Riihivuori) oli voitokas Kokkolassa viidesti vuosina 1971–1982. Juhlittu olympiasankari Marja-Liisa Hämäläinen (sittemmin Kirvesniemi) oli Kokkolan Kisojen vakiovieras 1970-luvun lopulta kymmenvuoden ajan. Marja-Liisa saavutti Kokkolasta kaikkiaan kuusi voittoa, jos vuoden 1979 SM-viestin voitto Simpeleen Urheilijoiden joukkueessa lasketaan mukaan. Kirvesniemen naisten sarjojen voitot ajoittuivat vuosien 1978 ja 1988 väliin. Kuusamon Erä-Veikkojen Pirkko Määttä saavutti 1980-luvun lopulla kolme voittoa vuosina 1986–1989. Naisten sarjojen voittajiksi on yltänyt 37 urheilijaa, joista 13 on saavuttanut olympiavoiton tai maailmanmestaruuden. Tuplavoittoon on yltänyt neljä naisurheilijaa. Naisten matkojen voittajiksi on yltänyt suomalaisten naisten lisäksi myös kaksi norjalaista, ruotsalainen ja italialainen.²⁹

Helena Takalo kilpaili Kokkolassa vuosina 1965 -1979. Takalo on kisojen ylivoimaisesti menestynein urheilija 13:lla voitollaan. Kuva: Helena Takalon kotialbumi.

Naisten sarjojen menestyjissä useita ulkomaalaisia arvokisavoittajia

Viestihiihdon olympiakultamitalisti Sonja Edström kilpaili usein Kokkolassa saavuttamatta kuitenkaan koskaan voittoa. Soudun olympiavoittaja Sylvi Saimo sijoittui vuoden 1953 naisten kilpailussa toiseksi. Norjattarista olympiavoittaja Berit Aunli (o.s. Kvello) sekä hiihdon että ampumahiihdon maailmanmestari Grete Ingemor Nykkelmo ovat kilpailleet useasti Kokkolassa saavuttamatta koskaan voittoa.

Ulkomaalaisia naishiihdon menestyjiä Kokkolassa ovat olleet lisäksi Toini Gustafsson (voitto 1967, 10 kilometriä), Marit Myrmäl (1982, 10 kilometriä), Anette Böe (1987 tuplavoittaja) ja Manuela di Centa (1990, 10 kilometriä). Moninkertainen arvokisavoittaja Neuvostoliittoa vuonna 1990 edustanut Jelena Välbe ehti osallistua viimeisiin Kokkolan Kisoihin naisten 10 kilometrille sijoittuen kilpailussa toiseksi kuusi sekuntia Manuela di Centalle hävinneenä.

Eero Mäntyranta voitokkain miesten matkoilla

Michillä on ollut kilpailussa kaksi kilpailumatkaa alkuvuodesta alkaen. Pikamatkana toimi 10 kilometriä vuoteen 1951 saakka, jonka jälkeen matkat ovat olleet 15 ja 30 kilometriä. Miesten matkojen alkuvuosien menestyneimmät hiihtäjät olivat järjestävän seuran Gösta Hagström neljällä voitolla vuosina 1928–1932 sekä Teerijärven Rafael Björklund kolmella tuplavoitolla vuosina 1929, 1933 ja 1934. Kruunupyyn Per Strandvall hallitsi Kokkolan Kisojen miesten matkoja juuri ennen sotavuosia ja heti sodan jälkeen yhteensä kuudella voitolla.

Viisikymmenluvun alun menestynein oli Pylkönmäen Tauno Sipilä viidellä voitolla vuosina 1950–1953 ja Sonkajärven Veikko Räsänen kolmella voitolla. Yleisön suosikki 1950-luvun lopulla oli Valkeakosken Veikko Hakulinen viidellä voitollaan vuosina 1955–

Hiihtokuninkaat Köyärinmäellä. Hiihtovaltikka oli vähitellen vaihtumassa Haku-Veikolta Mäntyrannalle olympiatalvena 1964. Molemmat Köyärin yleisömagneetteja ensin Hakulinen 1953 – 64 (5 voittoa) ja Mäntyranta 1959 – 72 (7 voittoa) Kuva: GIF-arkisto.

1959. Eero Mäntyrannan ensimmäinen voitto tuli vuoden 1962 30 kilometriltä. Kaikkiaan seitsemän voittoa tulivat vuosien 1963 ja 1966 kolmelta kypiltä sekä kahdella tuplavoitoilla olympiavuosina 1964 ja 1968. Mäntyranta kilpaili Kokkolassa viimeisen kerran talvella 1972 sijoittuen pikamatkalla 8:nneksi ja päämatkalla 4:nneksi.

Kuusamon Susi-Kalle Oikarainen oli myös voitokas Kokkolassa kuudesta vuosina 1965–1972. Vetelin Hannu Taipale saavutti Kokkolasta peräti viisi voittoa: yhden nuorten sarjassa 1960 ja neljä miesten sarjoista vuosina 1965–1970. Kurikan Juha Miedon vierailut Kokkolan Kisoissa alkoivat jo nuorten sarjoissa 1968. Miesten sarjoissa Mieto ylsi viiteen voittoon vuosina 1972–1982. Neljään voittoon Köykärinmäeltä ylsi Ikaalisten Matti Pitkänen vuosina 1976–1978. Harri Kirvesniemen ensimmäinen miesten SM-kulta tuli Köykärinmäen vuoden 1979 Suomen mestaruuskilpailusta. Kirvesniemen viimeiset voitot tulivat kisojen viimeisenä vuonna 1990. Kaikkiaan mikkeliäinen saavutti Kokkolasta neljä voittoa. Miesten sarjoissa kolmeen voittoon ovat yltäneet Kari Ristanen vuosina 1985–1989. Miesten sarjoissa voittoihin on yltänyt 55 eri urheilijaa, joista 18 urheilijaa on saavuttanut olympiavoiton tai henkilökohtaisen maailmanmestaruuden. Tuplavoittoon on yltänyt kilpailujen historian aikana 17 miesurheilijaa. Suomalaisten lisäksi voittoja ovat Kokkolasta saaneet seitsemän ruotsalaista, kaksi norjalaista, italialainen, sveitsiläinen ja länsisaksalainen.

Nuorten miesten (alle 21/20-vuotiaat) sarjassa on kilpailtu koko kishistorian ajan. Kilpailumatkana oli aluksi 20 kilometriä vuoteen 1941 saakka, jonka jälkeen kilpailumatka on ollut sama kuin miesten sarjassa eli 15 kilometriä. Nuorten sarjan voittajina on nähty useita aikuisten arvokisamitalisteja. Näitä ovat muun muassa Sauli Rytty (voitto Kokkolassa 1939, OK-viestimitalisti 1948), Hannu Taipale (1960, MM- ja OK-viestimitalisti 1966 ja 1968), Lars-Göran Åslund (1964, MM-1970 ja MM-viestimitalisti), Esko Lähtevänoja (1972, MM-viestimitalisti 1978). Myöhemmin maa-joukkueen edustustehtäviin ovat yltäneet voittajista ainakin Manne Liimatainen, Raimo Lehtinen, Markku Koskela (nuorten EM-mitalisti 1975), Juhani Repo, Heikki Torvi ja Ari Palolahti. Juha Mieto sijoittui nuorten sarjassa kaksi kertaa toiseksi vuosina 1968 ja 1969.

Ruotsalaiset ulkomaalaisista menestyneimpiä miesten sarjoissa

Ulkomaalaisista voiton miesten matkoilla ovat saavuttaneet Enar Josefsson, Ruotsi, tuplavoittaja, 1948; Per-Erik Larsson, Ruotsi, 1955 (15 kilometriä); Assar Rönnlund, Ruotsi, tuplavoittaja, 1961; Ragnar Persson, Ruotsi, 1963 (15 kilometriä); Harald Grønningen, Norja, 1966 (15 kilometriä); Ingmar Sömskar, Ruotsi, 1981 (15 kilometriä); Krister Andersson, Ruotsi, 1983 (15 kilometriä); Jochen Behle, Länsi-Saksa, 2 voittoa (15 kilometriä, 1987 ja 1988); Batista Bovisi, Sveitsi, 1987 (30 kilometriä); ja Maurilio de Zolt, Italia, 1988 (30 kilometriä).

Norjalaisista arvokisavoittajista muun muassa Odd Martinsen, Magne Myrmo, Ove Aunli, Pål-Gunnar Mikkelsplass, Vegard Ulvang ja Björn Dählie, italialainen olympiavoittaja Franco Nones sekä ruotsalaiset Thomas Magnusson ja Sven-Åke Lundbäck ovat kilpailleet Kokkolassa useaan otteeseen saavuttamatta kuitenkaan ainuttakaan voittoa. Suomen tuleva hiihtokuningas Mika Myllylä ehti kilpailla Köykärinmäellä päätösvuoden 1990 kilpailussa, jossa molempina päivinä hiihdettiin lumiolosuhteista johtuen 15 kilometriä. Myllylä sijoittui lauantaina 9:nneksi ja sunnuntaina 18:nneksi.

Eino Kirjonen ja Paavo Korhonen mäkihypyn ja yhdistetyn menestyneimmät

GIF:n syyskokous teki marraskuussa 1948 päätöksen 400 000 markan (vuoden 2022 rahassa 20 642 euroa) valtionavustuksen hakeemisesta hyppyrimäen rakentamiseksi Köykärinmäelle. Köykärille nousikin pikavauhtia jo talveksi 1951 hiihtomaja ja hyppyrimäki ”tulisielu” Hugo Hallmanin innoittaman seuraväen sekä Kaustarin ja Kirilahden kyläläisten talkootyönä. Hyppyrimäen oli suunnitellut pedersöreläinen urheilumies Anders Stenman. Rakennusmes-

Mäkihypyn ja yhdistetyn hiihdon mukaan tulo elävöitti tapahtumaa ja sai kisoihin kaikkien aikojen yleisöryntäyksen vuonna 1955. Kuva: GIF-arkisto.

tarina hankkeessa toimi Sanfred Kåla. Puutavaran mäkeen oli lahjoittanut Theodor Hansson.

Mäkihypyssä kilpailtiin ensimmäisen kerran virallisesti sunnuntai 18.3.1951 Köykärinmäellä. Maastohiihto kilpailtiin viimeisen kerran Villan koululla. Uuden hyppyrimäen vihkiäistapahtuma hyppättiin lauantai-iltana. Seuran mäkihyppääjä Unto Pöntinen suoritti vihkiäishypyn uudesta hyppyrimäestä. Myös olympiavoittaja Heikki Hasu oli mukana mäenlaskunäytöksessä. Ruotsin ja Suomen hiihtokuninkaat Nils Karlsson ja Matti Koskenkorva esiteltiin mäkihyppy-yleisölle. Hienon illan päätteeksi vielä ilotulitus. Sunnuntain vihkiäiskisaan oli ilmoittautunut yli 50 mäkihyppääjää.

Mäkihypyn ja yhdistetyn mukaan tulo sai yleisön kiinnostumaan uusista Suomen arvokisojen menestyslajeista. Syysmyrsky kaatoi Köykärinmäen hyppymäen syksyllä 1963 ja mäkihypyn historia Kokkolassa päättyi. Uutta mäkeä ei koskaan rakennettu tilalle, vaikka tilalle suunniteltiin betonimäkeä. Ennen mäen tuhoutumista Kaustiselle oli saman vuoden kevättalvelle avattu uusi, hieman suurempi noin 50 metrin hyppymäki. Kaksi arvokisavoittajaa Paavo Korhonen ja Matti Pietikäinen ovat yltäneet voittoihin myös Kokkolan Kisoissa. Enimmillään mäkihypyyn osallistui 57 mäkihypyn kilpaharrastajaa. Nyrkkeilyn Euroopanmestari Elis Ask suoritti vuoden 1952 mäkihypykilpailussa avaushypyn.

Kisojen mäkihypyn menestynein on Lahden Hiihtoseuran Eino Kirjonen viidellä voitolla vuosina 1954–1962. Lahden Risto Aaltosella on kolme voittoa 1958–1961. Yhdistetyn hallitsija on kuudella voitolla Joutsenon Kullervoa edustanut Paavo Korhonen. Korhosen voitot ajoittuvat vuosiin 1952–1959. Ulkomaalaisista mäkihypyssä tai yhdistetyssä kärkisijoille ovat sijoittuneet muun muassa Länsi-Saksan Sepp Schiffner ja Edi Lengg, jotka ottivat kaksoisvoiton vuoden 1961 yhdistetyn kilpailussa sekä Japanin Tsyoshi Tadenuma sijoittuen toiseksi ja kolmanneksi mäkihypyssä vuosina 1962–1963. Köykärinmäen mäkiennätykseksi jäi Eino Kirjosen vuonna 1957 hyppäämä 38 metriä. Sitä on sivunnut myöhemmin Juhani Kärkinen.

Urheilijat ja yleisö muistaa Kokkolan Kisat palkinnoistaan – huikea palkintoperinne kantoi loppuun asti

Kisojen palkintoperinne on ollut menestystarina ja kilpailujen ehdoton vetovoimatekijä. Kilpailun järjestäjät oivalsivat heti alussa yhteistyön merkityksen alueen elinkeinoelämän kanssa. Arvokkaila palkinnoilla houkuteltiin paikalle suomalaisia ja ulkomaisia huippuja. Suuri yleisö kiinnostui ja otti helposti puheeksi kisojen erikoisimmat palkinnot. Lehdistö kirjoitti palkinnoista ja yleisö näki

ne pari viikkoa ennen Kokkolan katukuvassa yritysten näyteikkunoissa. Palkinnot jaettiin vielä kisapäivän jälkeen iltatilaisuuksissa muun muassa iltatilaisuuksissa nuorisoseurantalo Jungsborgilla ja välillä Kokkolan urheilutalolla 1960-luvun lopulla. Palkitsemistilaisuuksien jälkeen ilta jatkui aina viihteellisellä ohjelmalla eli kisatansseilla, joissa eri maiden urheilijat ja paikalliset pääsivät keskustelemaan ja nauttimaan kisojen ilmapiiristä rennoissa tunnelmissa.

Sarjoilla nimikkosponsorit alusta alkaen – kultapokaali arvokkain

Järjestäjät saivat yrityselämän mukaan tukemaan tapahtumaa ja kisajärjestelyjä eri muodoissa. Ensimmäisistä vuosista alkaen kaupungin nahkateollisuus, kultasepänteollisuus, vakuutusyhtiöt ja rautakaupat ovat olleet kiinnostuneita palkintojen sponsoroinnista. Esimerkkinä Hagströmin nahkatehdas oli yhteistyökumppani seurajoukkueiden palkinnossa, jossa laskettiin kolmen seuran hiihtäjän yhteisaika 30 kilometrin kilpailusta. Kisojen arvokkain palkinto lienee kautta kisojen historian ollut Kultapokaali, josta miehet kilpailivat aina kolmen peräkkäisen vuoden aikana. Esimerkiksi vuonna 1947 palkintopöydän arvoksi järjestäjät kertoivat 150 000 markkaa (nykyrahassa noin 10 000 euroa)³⁰. Vuoden 1948 kultapokaalin sponsoroiti Granholm & Käll -niminen kahvipaahtimoalan yritys. Kultapokaalin arvoksi ilmoitettiin 100 000 markkaa (nykyrahassa noin 5000 euroa). Tuon kiertopalkinnon voitti parhaiten sijoittunut haapajärvinen Arvo Kippola, joka oli kolmesti kakkonen vuosina 1948–1950. Vuodesta 1964 alkaen päämatkan pääsponsori oli Tarmo Vakuutusyhdistys, joka lahjoitti Tarmo-plakaatin Kokkolan kisajärjestäjien käyttöön. Vuonna 1969 kultapokaalin tukijaksi vaihtui kokkolainen Suomen Marjat oy. Tuon kiertopalkinnon nappasi itselleen ”Susi-Kalle” Oikarainen (sijoilla 1–3–1) – Hannu Taipale hävisi kamppailun niukasti sijoilla 2–1–2. Kiertopalkinnot sitoutuivat hiihtäjiä osallistumaan tapahtumaan aina peräkkäisinä vuosina ja satsamaan etenkin sunnuntain päämatkaan – 30 kilometrin hiihtokilpailuun.

Eläimet erikoispalkintoina. Maaninkalainen maanviljelijä Veikko Räsänen, jota myös Räsä-Ukoksi kutsuttiin, sai vuoden 1957 molempien kilpailumattojen yhteiskilpailusta palkinnoksi Sokojan maalaiskylän isäntien lahjoittaman Ay-hiehoivasikan. Vasikka oli erikoispalkinto maanviljelyksen ja metsätalouden parissa työskenteleville hiihtäjille. Parin vuoden päästä olympiatalvena 1960 mustasaarelainen maanviljelijä ja kalastaja Oscar Back puolestaan voitti kotiin vietäväksi neljäkymmentä kananpoikaa. Tuoreimmissa muistikuvissa vuoden 1981 Kokkolan Kisoissa kilpailtiin orivarsasta kahden päivän yhteistulosten perusteella. Uumajalainen Ingmar Sömskar voitti Lolita Speed II-nimisen varsan ennen Asko Autiota ja Matti Pitkästä. Myös minkkejä oli palkintoina 1970-luvun lopulla.

Käyttötavaraa ja osakkeita. Vuoden 1983 kisojen erikoisuus oli osakesalkku, jossa oli mukana tunnettujen suomaispankkien ja teollisuusyritysten osakkeita. Parikymmentä vuotta palkintotoimikunnan vetäjänä ja seuran puheenjohtajanakin toiminut Matts Ahlskog kertoo selvittäneensä Hiihtoliitosta osakesalkun mahdollisuudesta palkintona.

- Ensi kertaa tällainen palkintoasia oli tullut Hiihtoliitonkin eteen, Ahlskog kertoo *Keskipohjanmaa*-lehden haastattelussa.

Kokkola on ollut pitkään tunnettu nahkatuotteistaan. Onpa kisoja jopa nimitetty pääkaupunkiseudun lehdistössä ”Nahkatakkikisoiksi”. Eero Mäntyranta oli vuonna 1972 kieltäytynyt osallistumasta Holmenkollenin kisoihin ja valinnut tilalle Kokkolan Kisoihin osallistumisen, josta etelän sanomalehdistö häntä oli moitiskellut. Mäntyranta ei yltänyt enää viimeisellä kerralla kärkisijoille – saavutuksena olivat sijat 4 ja 8. Hiihtäjät ovat aina arvostaneet arvokkaita nahkatakke-

ja palkintoina. Merenrantakaupungin veneteollisuus on ollut myös korkeassa kurssissa. Luonnollisesti soutuveneet ovat olleet jo 1960- ja 70-luvulla suosittuja ja hiihtäjien arvostamia palkintoja. Hannu Taipale kertoo saaneensa Kokkolasta ainakin neljä soutuvenettä palkinnoksi.³¹ Muita laadukkaita käyttöesineitä ovat olleet muun muassa Monarckin polkupyörät, joita Kokkolassa kasattiin. Pylkönmäkeläinen Tauno Sipilä oli saanut palkinnoksi voitostaan 1950-luvun alussa polkupyörän.

Hopeaesineitä, kattokruunuja ja design-huonekaluja. Paikalliset kultasepäntiilikkeet muun muassa O. Niemen kultasepäntiiliike on ollut alkuvuodesta alkaen keskeisesti lahjoittamassa kilpailuihin arvokkaita palkintoja, kuten kultakelloja, hopeakoruja ja ruokailuvälinesarjoja. Etenkin naisten sarjoissa kulta- ja hopeaesineistä on pidetty niiden hyödyllisyyden ja arvokkuuden vuoksi. Myös design-huonekalut ovat olleet naisten sarjojen arvokkaimpia palkintoja. Kisojen moninkertainen voittaja Helena Takalo muistelee saaneensa Kokkolasta juuri Askon laadukkaan design-nojatuolin, joka hänellä oli edelleen käytössä yli 50 vuoden takaa. Takaloiden olohuoneen katossa on kiinni hieno kristallikruunu, jonka Takalo kertoi saaneensa Kokkolasta palkinnokseen muistamatta tarkalleen kilpailuvuotta.³²

Keskipohjanmaan kultaiset rannerenkaat 1979. Keskipohjanmaa-lehti oli teettänyt ja sponsoroinut vuoden 1979 SM-viestihiihtoihin miesten ja naisten sarjoihin yhteensä seitsemälle osuuden yksityisajoissa parhaalle keskipohjalaishiihtäjälle kultaiset rannerenkaat. Palkinnot esiteltiin SM-kisaviikonlopun erikoisnumerossa.

YLE lahjoittamat pienoismegafonit. *Yleisradio* (YLE) lahjoitti Kokkolan Kisojen järjestäjille vuonna 1983 harvinaisen kiertopalkinnon. YLE:n vuonna 1926 käynnistämässä radiolähetyksissä käytettiin saksalais-valmisteista hiilimikrofonia aina 1950-luvun alkuun saakka. Ensimmäisen kerran hiilimikrofonia käytettiin urheilulähetyksissä Martti Jukolan Berliinin Olympiaki-soista vuonna 1936 tehdyissä radiolähetyksissä. Lahjoitus radiolähetyksissä. Lahjoitus jaettiin ensi kerran 51. kerran järjestetyn tapahtuman (vuonna 1983) kunniapalkintona. YLE halusi kiittää GIF:iä pitkästä ja urauurtavasta vuosikymmeniä kestäneestä yhteistyöstä. Tällaisen kiertopalkinnon YLE-mikrofonin pienoiskappaleen sai omaksi molempien kilpailupäivien paras nais- tai mieshiihtäjä. Kuusamon Erä-Veikkojen riveissä kilpaillut Pirkko Määttä muisteli saaneensa pienoismikrofonin kunniapalkinnoksi vuoden 1986 menestyksessään. Määttä sijoittui 5 kilometrillä toiseksi ja voitti 10 kilometrin kilpailun.³³

Esimerkkinä vuoden 1959 ja 1972 kisojen palkinnot:

1959

Nuorten sarjassa palkittiin 10 parasta. Miesten 15 kilometrillä palkittiin 20 parasta: Gunnar Samuelsson: palkintolautanen ja pesukone. 30 kilometrillä palkittiin 25 parasta; Pertti Korhonen: kultapokaali, mopedi ja lasikupuinen vuosikello; Toimi Alatalo: muistolautanen ja polkupyörä. Yhdistetty: Paavo Korhonen: lasikupuinen vuosikello ja astianpesukone. Mäkihyppy: palkittiin 15 parasta; Eino Kirjonen: palkintopytty (kiertopalkinto), haulikko ja sähkölevy. Naiset 10 kilometrillä palkittiin 15 parasta.

1972

15 kilometrillä voittaja Juha Mieto: automaattipesukone ja malja, Eljas Nygård: nastarenkaat ja malja; Sven-Åke Lundbäck: Kokkolassa valmistettu nahkatakki ja malja. 30 kilometrin parhaat: Kalevi Oikarainen: 28 gramman kultamitali, pakastekaappi ja malja; Matti Heikkinen: lasikuituvene ja malja; ja Matti Lång: polkupyörä ja malja. Naisten palkinnot noudattelivat samaa linjaa.

Kilpailijoiden, yleisön ja median kiinnostus kasvoivat käsi kädessä

Tapahtuman kiinnostavuus sekä paikallisissa että valtakunnallisissa medioissa kasvoi nopeasti sodan jälkeisinä vuosina. Mäkihypyn ja yhdistetyn mukaantulon myötä Kokkolan Kisojen suosio kasvoi entisestään. Kymmenentuhannen katsojan rajan rikkoutuminen kisaviikonlopun aikana oli 1950-luvulla enemmän sääntö kuin poikkeus. Tapahtuman huipennus oli vuosi 1955, jolloin viikonlopun hiihtotapahtumia seurasi Köykärinmäellä järjestäjien ja lehtitietojen mukaan jopa 17 000–18 000 silmäparia. Kisojen kasvavaa suosiota ei häirinnyt edes rautatieläisten työtaistelu kevättalvella 1955, eikä vuoden 1956 yleislakko, jotka molemmat ajoittuvat tuolloin juuri kisojen ajankohtaan. Päinvastoin järjestäjät alkoivat organisoimaan hiihtäjille korvaavia bussikuljetuksia eteläistä ja kaakkoista Suomea myöten. Kisat alkoivat saada enenevässä määrin myös valtakunnallista huomiota ja arvostusta.³⁴

Maakunnallinen *Keskipohjanmaa*-lehti ja alueen ruotsinkielinen Österbottningen kirjoittivat laajoja ennakkojuttuja kilpailuun osallistuvista suurhiihtäjistä, kisajärjestelyistä ja ulkomaalaisvieraista – jopa kilpailun lähtölistat julkaistiin uutistekstinä lehtien sivuilla.

Itse tapahtuman pääuutinen näkyi viikonloppuna lehtien etusivuilla. Lisäksi uutissivuilla julkaistiin täydelliset tulokset sekä selostus kilpailujen kuluista väliaikoinen. Urheilun ystäviä hemmoteltiin vielä menestyneiden hiihtäjien haastatteluilla ja kommenteilla runsaine valokuvineen. Tapahtuman taustoista kirjoitettiin erillisiä kolumneja vielä kilpailujen jälkeisellä viikolla. Kahtena peräkkäisenä päivänä tapahtumasta uutisoitiin jopa 3–4 sanomalehtisivua per kisapäivä.³⁵ Sekä suomen- että ruotsinkieliset valtamediat julkaisivat juttuja Kokkolan Kisoista muiden suurten koti- ja ulkomaisten hiihtotapahtumien tapaan jo 1930-luvulta alkaen.³⁶

Uraauurtava ensimmäinen radiolähetys kisoista tehtiin jo vuonna 1947 legendaarisen urheilutoimittaja Enzo ”Kim” Sevonin toimesta. *Yleisradion* suomenkielisen toimituksen Pekka Tiilikainen oli ”tulta ja tappuraa” hänen selostaessaan radioon vuoden 1954 ikimuistoista tapahtumaa. Suora usean tunnin kestävä kisojen televisiointi käynnistyi vuonna 1973 jatkuen 1980-luvun lopulle saakka. YLE kiitti kisajärjestäjiä juhlakisoissa vuonna 1983 pitkäaikaisesta yhteistyöstä lahjoittamalla Kokkolan Kisoihin oman nimikkopalkinnon – hiilimikrofonin, jonka alkuperäiskappale on esillä GIF:n hiihtomajan kahviossa.

Loppupohdinnat – Kokkolan Kisojen perintö

Kisajärjestäjät olivat monella tapaa edelläkävijöitä urheilijoiden promotoinnissa ja tapahtumaan kutsuttujen kilpailijoiden isännöinnissä. Näihin tilaisuuksiin kuuluivat kuljetusjärjestelyt, majoitukset, ruokailu- ja lehdistötilaisuudet sekä palkitsemisjuhlat ja vapaamuotoiset illanvietot. Innovatiivisuus monissa kisajärjestelyihin liittyvissä asioissa nousee lähdeaineisosta hyvin esille. Nykyään tapahtumajärjestäjät painottavat vaikuttamistyötä, mediayhteistyötä, urheilusponsorointia sekä monipuolista suhdetoimintaa – ne kaikki näyttivät toimivan erinomaisesti kisojen taustoilla.

Kisajärjestäjät elävöittivät alkuvuosina 1932 ja 1933 hiihtotapahtumaa yleisön mielenkiinnon herättämiseksi järjestämällä samanai-

kaisesti autokilpailut. Koulujenväliset hiihdot kuuluivat keskeisenä osana alkuvuosien kisaohjelmaan. Jatkoa seurasi vuonna 1936, jolloin Fazer ja Friitalan Nahkatehdas sponsoroivat kapteeni Bremerin johtaman lentonäytöksen. Vielä 1939 tapahtuman yhteydessä järjestettiin pikaluistelukilpailut Mustakarin edustalla merenjäällä tuoreen pikaluistelun maailmanmestarin ja olympiamitalisti Birger Vaseniuksen johdolla.

Järjestävän seuran pitkäaikaisia kumppaneita olivat Kokkolan kaupunki, Kaarlelan kunta, alueen yrityselmä, Puolustusvoimat (muun muassa it-patteriston väliaikapalvelun radioviestintä), koulut ja jopa sairaaloiden erityisryhmät. Esimerkiksi vuoden 1969 käsiohjelmassa oli peräti 140:n valtakunnallisen ja paikallisen yrityksen mainokset. Käsiohjelma oli toiminut numeroituna arpalippuna ainakin vuodesta 1963 alkaen. Arvontapääpalkintona vuonna 1969 oli väritelevisio. Koululaisille oli tarjolla vapaalippuja perheiden houkuttelemiseksi tapahtumaan. Kisajärjestäjät huomioivat myös erityisryhmät toimittamalla Huutoniemen mielisairaalaan Vaasaan vuosittain 50 vapaalippua jaettavaksi sairaalan potilaille ja heidän omaisilleen. Henkilöautot olivat 1940-luvun lopulla harvinaisia ja järjestäjät olivat neuvotelleet Rautatiehallituksen 25 prosentin alennuksen rautateillä matkustaville kilpailijoille.

Kisajärjestäjät eivät lamaantuneet, vaikka rautatieläisten lakko vuonna 1955 ja yleislakko 1956 häiritsivät merkittäväällä tavalla kisajärjestelyjä – päinvastoin seura organisoivat eteläisestä Suomesta mittavat bussikuljetukset varmistukseksi kilpailijoiden osallistumisedellytykset tapahtumaan. Vuoden 1956 yleislakko sekä vuoden 1967 kirjapainoalan lakko vaikeuttivat lisäksi kisojen viestintää ja tiedotusta.

Seuran ja Kokkolan Kisojen suhde muihin urheilujärjestöihin on ollut vähintäänkin monisäikeinen. Vuonna 1933 ruotsinkielisten hiihtoseurojen järjestö (FSS) ja Hiihtoliitto solmivat yhteistyösopimuksen, joka mahdollisti entistä laajemman kilpailijajoukon osallistumisen Kokkolan Kisoihin. Suomenkielisten hiihtoseurojen kiinnostus alkoi tasaisesti kasvamaan vuodesta 1934 alkaen aina vuoteen 1938, jolloin järjestöjen välille oli syntynyt riitaa kilpai-

lujen edustusoikeuksista. Tämä näkyi talven 1938 kilpailussa suomenkielisten kilpailijoiden vetäytyttyä kilpailuista.

Pitkään jatkuneet erimielisyydet Hiihtoliiton ja FSS:n välillä ratkesivat sodan alla 1939, kun ruotsinkieliset päättivät luopua kansainvälisen Hiihtoliiton FIS:n jäsenyydestä. Sopimuksen myötä FSS säilytti suvereniteetin ja sai edustuksen Hiihtoliiton johtokuntaan. Tilanne normalisoitui, kun lähiseudun suomenkielisten ja ruotsalaishiihtäjien parhaimmisto vastasivat kisajärjestäjien kutsuun myöntävästi ja tulivat kilpailemaan Kokkolaan. Työväen Urheiluliiton (TUL) kanssa vastaavaa yhteistoimintasopimusta ei kuitenkaan saatu vielä tuolloin aikaiseksi. Hiihtoliiton ja TUL:n välinen yhteistoimintasopimus syntyi vasta sodan jälkeen 1946 ja sopimusta laajennettiin 1963.³⁷

Tapahtumalle saatiin sodan jälkeen vuonna 1945 ensi kertaa virallisesti pohjoismaisten kilpailujen arvo. Vuoden 1955 suomalainen lehdistö ylisti tapahtumaa ja sen henkeä. Hiihtoliitto huomio tapahtuman arvon ensi kertaa seura- ja hiihtäjäluokittelussa vuonna 1956. Wanhhat hiihtoveikot kokoontuivat Kokkolassa vuosikokoukseen vuoden 1957 tapahtuman yhteydessä. Suhteet Hiihtoliittoon lämpenivät uudelleen puheenjohtaja Akseli Kaskelan vieraillessa kunniavieraana Kokkolassa vuonna 1959 samalla kehuen kilpailujen tasoa ja järjestelyjä.³⁸

Kisojen televisioinnin käynnistyessä vuonna 1973 Hiihtoliitto vaati puolen tunnin YLE:n tuottamasta televisioinnista 5000 markan korvauksen (nykyrahassa noin 6404 euroa), jonka seuran puheenjohtajan mukaan katettiin kilpailukeskukseen myydyillä mainoksilla. Liitto oli lähettänyt vuonna 1980 kisapaikalle valvojan, jonka tehtävänä oli tarkastaa muun muassa kilpailijoiden edustusasuja. Esimerkiksi hiihtopipossa sai olla korkeintaan yksi kolmen sentin korkuinen mainos.

Ennen Suomen Valtakunnan Urheiluliiton (SVUL) perustamista vuonna 1906 suuremmissa hiihtokilpailuissa muun muassa Oulussa ja myös aiemmin kerrotun mukaisesti myös Kokkolassa hiihtokilpailujen rahapalkinnot olivat enemmän sääntö kuin poikkeus. Vuoden 1907 Helsingin talviurheilujuhliissa oli omat kilpai-

lumakat ja sarjat amatööreille ja ammattilaisille. Tosin kilpailuun lähdettiin samaan aikaan ja tuloluettelossa oli vain maaliin tulneiden järjestys.³⁹ Urheilujärjestöjen ja eri seurojen organisoituessa 1910-luvun tietämällä perustettuihin keskusjärjestöihin SVUL:iin (1906), FSGI:hin (1912) ja TUL:iin (1918) oli hiihtoseurojen luovuttava kansainvälisten amatöörisääntöjen perusteella kilpailujen rahapalkinnoista. Tämä päätti myös Oulun Hiihtojen maineikkaan historian ennen Suomen itsenäistymistä vuonna 1915.⁴⁰

Amatööriys oli olympialiikkeen vahva arvo, joka oli voimissaan 1920-luvulta aina 1960-luvulle saakka. Erityisesti keskiluokassa amatöörityttä arvotettiin korkealle. Amatööriurheilun ihanteen alkuperä juontaa aina Englantiin 1880-luvun lopulle, jossa amatööritydellä pyrittiin estämään työväenluokkaan kuuluvien urheilijoiden kilpaileminen yläluokkaan kuuluvia vastaan. Yhdysvalloissa amatööriurheilun arvoja alettiin kiertämään jakamalla tavarapalkintoja.⁴¹ Amatöörityden merkitys alkoi 1960-luvulla hiipua, kun huomattiin itäeurooppalaisten menestyksen taustalla olevan niiden urheilijoiden ammattimainen harjoittelu armeijan palveluksessa tai muissa valtion tehtävissä.

Ennen talven 1957 tapahtumaa lehdistö – *Helsingin Sanomien* johdolla – syytti Kokkolan kisajärjestäjiä piiloammattilaisuudesta. Lisäksi lehti oli vedonnut Hiihtoliittoon, että sen pitäisi tutkia, ovatko järjestäjät rikkoneet olemassa olevia amatöörisääntöjä ja kaessaan rahallisesti arvokkaita palkintoja kilpailijoille. Rannikon kisajärjestäjät Vaasa Skidklubb, Pietarsaaren IF Brahe ja Kokkolan Kisat/GIF houkuttelivat jo 1950-luvulla suomenkielisiä kärkiihittäjiä hyvillä palkinnoilla sekä korvaamalla heille matkakuluja, majoituksia ja päivärahvoja. Pieksämäkeläinen Tauno Sipilä kertoo asiasta harvinaisessa haastattelussaan vuodelta 1992.⁴² Kokkolan kisajärjestäjät toimivat siis ”amerikkalaiseen tapaan” ja ainakin osittain harmaalla alueella amatöörisääntöjä tulkitessaan.

Työväen urheiluseurojen parhaimmat hiihtäjät ja mäkihyppääjät osallistuivat Kokkolan Kisoihin jo 1950-luvun alusta alkaen. Tyyne Videman muun muassa voitti vuoden 1951 naisten 10 kilometrin hiihdon. Liiton edustushiihtäjistä muun muassa Eero Ruonala,

Seppo Kolehmainen ja Jorma Aalto kilpailivat menestyksekkäästi 1970-luvulla Kokkolassa. TUL:n mäkihyppääjät eri puolilta Suomea olivat mukana mäenlaskussa koko lajin mukanaolon ajan. Paikallisen Ykspihlajan Reiman pitkäaikaisena sihteeri Matti Hourula muistelee GIF:n ja Reiman suhdetta Kokkolan Kisojen osalta.

- Ei meillä seurana ollut ”Giffenin” kanssa minkäänlaisia ongelmia. Seuramme Ykspihlajan Reiman huippuhihtäjät liitonkin mestaruuskilpailuissa menestyneet Matti Heikkinen ja Antti Hietikko kilpailivat ahkerasti ja menestyivätkin Köykärinmäen kinkamalla, seuran pitkäaikainen sihteeri Matti Hourula muistaa.⁴³

Kokkolan Kisojen vaikutus alueen hiihtourheilun myönteiseen kehitykseen on ollut ilmeinen. Lähiseudun nuoret hiihtäjät huoltajineen ja valmentajineen näkivät tapahtumassa idoleitaan sekä pääsivät kilpailemaan kannustavassa kansainvälisessä ilmapiirissä. Lasten ja nuorten osuus kasvoi 1960-luvulta alkaen, kun järjestäjät kehittivät kilpailuihin uusia nuorten matkoja muun muassa 18-vuotiaiden poikien viestin vuodesta 1964 alkaen sekä nappulaviestin vuodesta 1970 alkaen. Tyttöjen alle 18-vuotiaiden matka tuli kisaohjelmaan vuodesta 1971 alkaen. Tapahtuman kaksikielisyys ja kansainvälisyys sekä myöhemmin televisiointi poikkesivat myönteisesti tavallisista kilpailutapahtumista. Useat nuorten sarjoissa menestyjät saivat kisoista motivaatiota harjoitteluun ja kilpauralla etenemiseen. Keski-Pohjanmaan nykymuotoisen ja hiihtopiireissä arvostetun maakuntaviestin suosion kasvu – niin kilpailijoiden kuin yleisön keskuudessa – ajoittuu samoille 1950–1980-lukujen vuosikymmenille Kokkolan Kisojen kanssa. Molemmat tapahtumat vahvistivat hiihdon asemaa ja arvostusta alueen urheilutoiminnassa.⁴⁴ Historia-aineiston kokoamisen aikana saaduista kommenteista ja keskusteluista voi vetää toisenkin mielenkiintoisen johtopäätöksen: myös lasten ja nuorten Kokkola Cup -jalkapalloturnauksen taustavaikuttajat ja toimijat saivat rohkaisua uuden kansainvälisen urheilutapahtuman perustamiseen Kokkolaan vuonna 1982. Jalkapallon Kokkola Cup -tapahtuma on Suomen suurimpia nuorten jalkapalloturnauksia ja sen järjestäjä on Gamlakarleby Bollklubb – GBK.

Pääseuran tilinpäätöstiedoista vuosilta 1960 alusta 1980-luvun alkuun ilmenee muun muassa Kokkolan Kisojen tulot olivat vuosittain 55–99 prosenttia seuran kokonaistuloverroista. Huippuvuodet olivat 1980-luvun taitteessa, jolloin seuran järjestämät SM-hiihdot 1979 keräsivät 140 000 markkaa tuloja (vuoden 2023 rahassa 91 457 euroa) ja muodostivat 59 prosenttia koko seuran tuloista. Vuoden 1980 taseen loppusumma oli 284 412 markkaa (vuoden 2023 rahassa 166 508 euroa) oli käytettävissä olevien tilinpäätöstietojen mukaan suurimmillaan. Yritysten ja muiden yksityisten tahojen tapahtumaan lahjoittamien palkintojen arvo ei luonnollisesti näy seuran kirjanpidossa. Palkintojen arvo on ollut merkittävä aina 1950-luvulta alkaen. Kisojen taloudellinen menestys vahvisti järjestävän seuran GIF:n toimintaedellytyksiä ja resursseja. Hiihdon seuraluokittelussa GIF oli parhaimmillaan kolmas vuonna 1965, edellä vain perinteikkäät hiihtoseurat: Ounasvaaran Hiihtoseura ja Kuusamon Erä-Veikot. Kyseinen vuosi oli yleisseuralle muutenkin menestyksenkäs: 10 Suomen mestaria viidessä eri lajissa. Pääseuran olosuhdeinvestoinnit ja toiminnan kehittäminen mahdollistuivat kisojen taloudellisilla tuotoilla sekä merkittäväällä talkootyöpanoksella. Merkittävimpiä investointeja olivat Köykärinmäen hiihtomaja ja hyppyrimäki (1951), Palokunnantalon hankinta (1956) seuran toimitaloksi 3 miljoonalla markalla (vuoden 2023 rahassa 103 004 euroa) Talonmiehen asunnon valmistuminen (1966) sekä Köykärinmäen valaistun hiihtoladun rakentaminen (1973).

Hiihdon lisäksi seura on ollut Suomen kärkiseuroja muun muassa maantiepyöräilyssä, suunnistuksessa sekä yleisurheilussa. Seuran edustusurheilijat ovat esiintyneet arvokilpailuissa 1910-luvulta alkaen. Nimet Juho Jaakonaho, Vilhelm Kankkonen, Thor Porko, Eva Hög, Bertil Storskrubb, Aimo Tepsell, Mona-Lisa Strandvall (sittemmin Pursiainen), Lasse Orimus ja 2000-luvulla Pia Sundstedt ovat tuttuja nimiä urheilua seuraavalle yleisölle.⁴⁵

Arvostettuna ja luotettavana kisajärjestäjänä GIF on toiminut SM-tason ja liittotason kilpailuissa kymmeniä kertoja aina 1910-luvulta alkaen muun muassa pyöräilyssä (niin maantie-, rata- kuin nykyisin maastopyöräilyssä), maastohiihdossa, pikaluistelussa (nais-

ten MM-kisat 1952), yleisurheilussa, suunnistuksessa, hiihto- ja pyöräsuunnistuksessa sekä ampumahiihdossa. Monet merkittävät urheilutapahtumat, kuten Kalevan Kisat 1978, Rukka-Games (sittemmin Kokkola Games), on järjestetty yhdessä muiden paikallisten seurojen kanssa muun muassa Kokkolan Veikkojen, Kokkolan Suunnistajien ja Kokkolan Jymyn kanssa.

Tapahtuman historia päättyi valitettavan epäonnisesti 1990-luvun alkuvuosien huonoihin lumitalviin. FIS:n kansainvälinen kilpailukalenterissa maailmancupin osakilpailujen asema vahvistui aiheuttaen perinteiseen kansalliseen kilpailutoimintaan isoja haasteita. Hiihto-olosuhteiden vaatimustaso esimerkiksi lumivarmuuden takaaminen, hiihtoratojen korkeuserot ja ratojen homologointi-vaatimukset⁴⁶ aiheuttivat kokkolaisille kisajärjestäjille lisää harmaita hiuksia. Myös vapaaehtoisen talkooväen innostuksen hiipuminen vaikutti päätökseen Kokkolan Kisojen järjestämisestä luopumiseen. Kuin naula kisajärjestelyjen arkkuun oli alkutalven 1992 tapahtumat: Kokkolalle ja GIF:lle myönnetty ampumahiihdon maailmancupin osakilpailu jouduttiin siirtämään vain pari viikkoa ennen h-hetkeä Norjan Fagernäs-Skrautvåliin⁴⁷ huonojen luonnonlumiolosuhteiden vuoksi. Kokkolan Kisojen upea tarina päättyi, kun kisajärjestäjiä olivat vastassa järeämmät luonnonvoimat ja sääolosuhteet.

Kisojen jättämän perinnön aistii ja se vaikuttaa alueen urheiluelämässä sekä kokkolalaisten muistoissa tuleville polville kerrottavaksi.

Naisten ja Miesten sarjojen menestyneimmät hiihtäjät vv. 1928–1990

Naisten sarjojen menestyneimmät hiihtäjät:

Helena Takalo, Pyhäjärven Pohti

13 voittoa, podium: 13–1–4 (1967–1979)

Marja-Liisa Kirvesniemi, Simpeleen Urheilijat

6 voittoa, podium: 6–4–1 (1978–1988)

Hilkka Riihivuori, Tampereen Pyrintö

5 voittoa, podium: 5–8–2 (1971–1982)

Sylvi Ås, Gamlakarleby Idrottsförening

5 voittoa, podium: 5–2–1 (1932–1939)

Siiri Rantanen, Lahden Hiihtoseura

4 voittoa, podium: 4–3–1 (1952–1968)

Senja Pusula, Laitasaaren Veto

4 voittoa, podium: 3–4–4 (1962–1972)

Eva Hög, Pedersöre Pojkarna+GIF

3 voittoa, podium: 3–3–3 (1948–1961)

Pirkko Määttä, Kuusamon Erä-Veikot

3 voittoa, podium: 3–2–1 (1983–1990)

Liisa Järvi, Kälviän Voimankoitto

3 voittoa, podium: 3–1–1 (1941–1949)

Mirja Lehtonen, Uuraisten Urheilijat

3 voittoa, podium: 3–1–0 (1960–1965)

Eira Huumarkangas, Kyyjärven Kyky

3 voittoa, podium: 3–0–0 (1968–1970)

Miesten sarjojen menestyneimmät hiihtäjät:

Eero Mäntyranta, Pellon Ponsi

7 voittoa, podium: 7–3–1 (1962–1968)

Kalevi Oikarainen, Kuusamon Erä-Veikot

6 voittoa podium: 6–2–3 (1962–1973)

Rafael Björklund, Terjärv Ungdoms Sportklubb

6 voittoa, podium: 6–2–0 (1928–1934)

Per Strandvall, IK Kronan

6 voittoa, podium: 6–2–0 (1938–1947)

Juha Mieto, Kurikan Ryhti

5 voittoa, podium: 5–2–3 (1971–1989)

Tauno Sipilä, Pyllkönmäen Yrittävä

5 voittoa, podium: 5–2–0 (1950–1953)

Veikko Hakulinen, Valkeakosken Haka

5 voittoa, podium: 5–0–6 (1952–1964)

Hannu Taipale, Vetelin Urheilijat

4 voittoa, podium: 4–4–2 (1965–1974)

Gösta Hagström, Gamlakarleby Idrottsförening

4 voittoa, podium: 4–4–0 (1928–1934)

Matti Pitkänen, Ikaalisten Urheilijat

4 voittoa, podium: 4–3–2 (1976–1981)

Harri Kirvesniemi, Mikkelin Hiihtäjät

4 voittoa, podium: 4–1–1 (1979–1990)

Veikko Räsänen, Sonkajärven Pahka

3 voittoa, podium: 3–2–0 (1954–1957)

Kari Ristanen, Tampereen Poliisi-Urheilijat

3 voittoa, podium: 3–1–1 (1985–1989)

Oddvar Brå, Norja

3 voittoa, podium: 3–0–0 (1974–1980)

KÖYKARINMAKI / KÖYKARBERGET
STADION 1:2000

KOUKAR BIATHLON
STADIUM

1 TESTILATU
TEST COURSE

2 VOITELU
SKI WAX

3 VERRYTTELY
WARM-UP

4 VARUSTEIDEN TARKASTUS
EQUIPMENT CONTROL

5 SAKKORINKI
PENALTY COURSE

6 AMPUMAPAIKKA
SHOOTING RANGE

A MAKUU
LYING DOWN

B PYSTY
STANDING

7 VIESTIN LÄHTÖ
STARTING PLACE RELAY

8 VIESTIN VAIHTO
SWITCHING AREA RELAY

9 LÄHTÖ
START GATE

10 MAALI
FINISH

11 HUOLTAJAT
TRAINERS AND SUPPORT
STAFF

12 KATSOMO
AUDIENCE

13 PAIKOTUS
PARKING

Kokkola ja Köykärinmäki oli valmis järjestämään 12.-15.3.1992 ampumahiihdon maailmancupin osakilpailun. Valitettavasti luontoäiti oli toista mieltä. Talkooväen ponnisteluista huolimatta osakilpailu siirrettiin Norjaan Fagnäs - Skrautvålin.

Lähdeluettelo

Arkistot

Suomen Urheilumuseon arkisto: Suomen Hiihtoliitto Be:31.
Suomen Urheilumuseon arkisto: Finlands Svenska Skidförbund Bb 1+2, Ca2, Cb2.
Kokkolan kotiseutuarkisto: Gamlakarleby Idrottsförening rf.
Kokkolan Kisojen tulosarkistot vuosilta 1928–1990.

Muu kirjallisuus

Ahlskog Holger, IK Myran 1921–2006, IK Myranin seurahistoriakirja, 2006.
Eljanko Harri & Kirjavainen Jussi, Suomen hiihdon historia, 1969.
Gamlakarlebyspelen 1928–1982, Redigerad av Kim Sevön, 1983.
GIF Jubileumsskrift 1906–1956, Koonnut Karl G. Anderson, 1958.
Heikkilä Eero & co, Latua! Keski-Pohjanmaalta, Keski-Pohjanmaan piirin hiihdon historia 1932–2007, 2008.
Heinonen, Karisto, Laakkonen, Salpausselän Kisat – Suomalainen Kansanjuhla, 2005.
Jussila Pentti, Suomen Hiihto, 1998.
Järvinen Lauri, Sata tarinaa urheilusta – Keskipohjalaista menestystä 1913–2013, 2013.
Kauppinen Arto, Keskipohjalaisen urheilun historia, SVUL:n Keski-Pohjanmaan piiri, 1988.
Marklund Pelle, Vasaloppet under 1900-talet – Det Stora Äventyret, 2000.
Prest Johan, Ett sekel av oavbrutna idrottstraditioner - GIF 100 år 1906–2006, 2007.
Prest Johan, Idrott utan gränser - TUS Terjärv Ungdoms Sportklubb 100 år, 2012.
Rajatonta riemua-Keski-Pohjanmaan maakuntaviesti 1952–2007, Keski-pohjanmaan urheilutoimitus, 2007.

Lehdet

Keskipohjanmaa-lehden mikrofilmiarkistot 1928 –1990, Kokkolan kaupungin kirjasto 5.2022–3.2023
Österbottningen-lehden mikrofilmiarkistot 1928 – 1990, Kokkolan kaupungin kirjasto 5.2022–3.2023.

Haastattelut

Hourula Matti puhelinhaastattelu 3.7.2023.
Hög Eva puhelinhaastattelu 12.8.2022.
Mieto Juha Kurikassa 3.8.2022.
Määttä Pirkko puhelinhaastattelu 8.9.2022.
Nygård Sven puhelinhaastattelu 1.9.2022.
Rantanen Martti puhelinhaastattelu 14.9.2022.
Taipale Hannu haastattelu Vetelissä 15.7.2022.
Takalo Helena haastattelu Pyhäjärvellä 13.7.2022.

Muistelmat / muu lähdemateriaali

Björkstand Olav keskustelut, muistiinpanot ja internetjulkaisut 10.–12.2022.

Internet-materiaali

Amatööriurheilu, Amateur Sport, internet: Amateur Sport. <https://www.encyclopedia.com/history/news-wires-white-papers-and-books/amateur-sport>.

Ampumahiihto, Biathlon World Cup 1991–1992, internet: https://en.wikipedia.org/wiki/1991%E2%80%931992_Biathlon_World_Cup.

Hiihtoliitto, kilpalatujen homologointi, internet: <https://arkisto.hiihto-liitto.fi/site/assets/files/1730/td-kertauskoulutus-2020-homologointi.pdf>.

Hiihtomuseo, internet: <https://www.hiihtomuseo.fi/kokoelmat/tulos-palvelu/salpausselan-kisojen-tulospalvelu/>.

Kansalliskirjasto, Digitaaliset aineistot, internet: www.digi.kansalliskirjasto.fi, Österbottningen 1898–1949.

Kansalliskirjasto, Digitaaliset aineistot, internet: www.digi.kansalliskirjasto.fi, Hufvudstadsbladet, 1928–1949.

Rahanarvonmuunnin, Tilastokeskus, internet: <https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>.

Suomen Urheilumuseo, urheiluarkisto, internet: <https://yksa.disec.fi/Yksa4/id/152776086693600>, Vår Idrott, FSI Verkamhetsberättelser 1947–1980.

Svenska Finlands Idrottsförbund – SFI, internet: <https://sfi.idrott.fi/om-oss/om-sfi/bakgrund/>.

Kauppinen Veli-Matti, Tauno Sipilä -mestarihiihtäjä, YouTube-haastattelu, 1992. <https://www.youtube.com/watch?v=9idNaON82Ig&t=151s>.

Tilastokeskus, Rahanarvon muunnin, internet: <https://www.stat.fi/tup/laskurit/rahanarvonmuunnin.html>.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Kirjavainen 1969, 41.
- 2 Kirjavainen 1969, 41.
- 3 Kirjavainen 1969, 58, 67.
- 4 Österbottningen 1916.
- 5 Eljanko – Kirjavainen 1969, 315–317.
- 6 Kirjavainen 1969, 22.
- 7 Eljanko – Kirjavainen 1969, 315–317.
- 8 Kirjavainen 1969, 69.
- 9 Kirjavainen 1969, 57.
- 10 Eljanko 1969, 81.
- 11 Eljanko 1969, 81–82.
- 12 Sevon 1982, 7–8.
- 13 Eljanko 1969, 122, 132, 136, 139.
- 14 Marklund 2000, Vasaloppet.
- 15 Sevon 1982, 14, 18, 22, 37, 45, 50, 52.
- 16 Hög 2022.
- 17 Sevon 1982, 11–63.
- 18 Prest 2007.
- 19 Keskipohjanmaa-lehdet 1928–1990.
- 20 Hiihtomuseo, Salpausselän kisojen tulokset.
- 21 Sevon 1982, 13–21.
- 22 Kokkolan kotiseutuarkisto, GIF:n pöytäkirjat ja kirjeet.
- 23 Sevon 1982, 36.
- 24 Kokkolan Kisojen tulosarkistot vv. 1928–1990.
- 25 Keskipohjanmaan-lehden artikkelit Kokkolan Kisoista 1970–1990.
- 26 Nygård 2022.
- 27 Sevon 1982; Prest 2006; Keskipohjanmaa-lehden artikkelit 1928–1990; Nygård Sven 2022.

- 28 Rantanen Martti 2022.
- 29 Kokkolan Kisojen tulosarkistot.
- 30 Rahanarvon muunnin.
- 31 Taipale Hannu 2022.
- 32 Takalo Helena 2022.
- 33 Määttä Pirkko 2022.
- 34 Sevon 1982, 38.
- 35 Keskipohjanmaa ja Österbottningen lehdet 1928–1990.
- 36 Kansalliskirjasto, Digitaaliset aineistot 1928–1949.
- 37 Eljanko 1969, 191, 205, 279.
- 38 Sevon 1982, 46.
- 39 Kirjavainen 1969, 67.
- 40 Jussila 1998, 44. & Kirjavainen 1969, 23.
- 41 Amatööriurheilu, <https://www.encyclopedia.com/history/news-wires-white-papers-and-books/amateur-sport>.
- 42 Kauppinen 1992.
- 43 Hourula 2023.
- 44 Rajatonta Riemua – Keski-Pohjanmaan maakuntaviesti 1952–2007.
- 45 Prest, GIF 100 år 2007.
- 46 Hiihtoliitto 2020.
- 47 Ampumahiihdon maailmancup 1991–1992.

Tapio Roiko-Jokela

Näkökulma urheiluhistorian viimeisiin virtauksiin

Urheiluhistorian kansainvälinen kattojärjestö *International Society for the History of Physical Education and Sport* (ISHPES) järjesti vuotuisen kongressinsa tänä vuonna Lausannessa Sveitsissä 12.–14. heinäkuuta. Kongressin otsikossa nostettiin esiin tematiikka *History and Sports facing new challenges*. Mitä nämä haasteet ovat, on kysymys, johon kongressin esityksistä ei saatu suoria vastauksia¹. Ne toimivat kuitenkin oivallisena ajatusten herättäjänä: Tässä katsauksessa pohditaan tiiviisti, mitä nämä haasteet voisivat olla suomalaisen urheiluhistorian näkökulmasta – missä suomalainen urheiluhistoria on suhteessa kansainväliseen alan kehitykseen².

Akateemisen urheiluhistorian historiankirjoituksen merkitystä on kuvattu niin, että se on kansakunnan urheilua koskeva muisti, joka voi selittää, miksi jotkin asiat muuttuivat ja toiset säilyivät koskemattomina. Se ei ole varsinaisesti kiinnostunut urheilufaktoista – kuka voitti, mitä, missä ja milloin. Sen sijaan urheiluhistorian historiankirjoituksen tavoitteena on selittää urheiluun liittyvää menneisyyttä.³

Tämä on historiatietoisuuden kannalta tärkeää, sillä urheilu on kiinteä osa yhteiskuntaa ja yhteiskunnallista toimintaa, jolloin sitä

koskevan tietouden syventäminen kertoo myös laajemmin yhteiskunnallisesta toiminnasta. Tämän suhteen on kuitenkin syytä nostaa esiin kysymys, onko urheiluhistoria vain menneisyydestä kirjoittamista. Se voi olla sitä, mutta sen ei tarvitse olla vain sellaista.

Menneisyyden asioiden ja ilmiöiden ymmärtäminen voi tarjota relevanttia informaatiota myös nykypäivänä ja lähitulevaisuudessa olennaisten teemojen ymmärtämiseksi. Suomen urheiluhistoriallisen seuran tutkimushankkeissa tähän on kiinnitetty huomiota tarkastelemalla ajankohtaisten teemojen taustoja (esimerkiksi häirintä sekä urheilun etiikka ja moraali). Toisaalta olennainen kysymys on, mistä näkökulmasta urheiluhistoriaa lähestytään.

Urheiluhistorian historiankirjoitukselle oli 1960-luvun lopulle saakka ominaista, että tapahtumat, merkittävät henkilöt ja instituutiot korostuivat. Sittemmin yleisesti historiankirjoitukseen vaikuttaneiden niin sanottujen uusien historioiden esiin nousu on laventanut myös urheiluhistorian historiankirjoituksen aiheita: siinä on alettu huomioida myös ruohonjuuritason toiminta ja aiemmin varjoon jääneet toimijat.⁴ Näin oli myös ISHPESin vuoden 2023 kongressissa, jossa tarkasteltiin yksilöitä ja instituutioita. Asetelma näkyy myös suomalaisessa urheiluhistorian historiankirjoituksessa⁵, joten tässä suhteessa suomalainen urheiluhistorian historiankirjoitus on alan kansainvälisessä kehityksessä mukana.

Edelliseen liittyen, mutta myös muutoin, urheiluhistorian historiankirjoituksen kiintoisa piirre on se, että sille on ominaista tieteenrajoja ylittävä lähestymistapa. Wray Wampleyn mukaan kansainvälisesti tarkasteltuna akateemisessa urheiluhistorian historiankirjoituksessa on ollut kaksi erillistä, mutta toisiaan täydentävää tutkimuksellista suuntausta. Alalla – niin maailmalla kuin Suomessa – on vallinnut liikuntatieteellistä näkökulmaa ja urheilulajeja korostava painotus ja historiatieteeseen nojautuva urheilun ja yhteiskunnan välistä suhdetta korostava lähestymistapa.⁶

Tämä on kiistatta urheiluhistorian historiankirjoituksen kannalta vahvuus. Erilaiset lähestymistavat laventavat käsitystä urheiluhistoriasta ja täydentävät toisiaan. Ne tuottavat monipuolisia tulokintoja kansakuntaa koskevasta urheiluhistoriasta ja mahdollistavat

myös ajankohtaisten asioiden taustojen ymmärtämistä eri näkökulmista.

Tästä oivallinen esimerkki on urheiluun kytkeytyvä häirintä, joka on ISHPESin kongressissa käytyjen keskustelujen valossa ollut Keski-Euroopassa esillä 2000-luvun alusta alkaen ja jota tutkitaan parhaillaan Lausannen yliopistossa. Tässä suhteessa Suomen urheiluhistoriallinen seura on ollut mukana kansainvälisissä virtauksissa urheilun etiikkaa ja moraalia painottavalla tutkimusprojektillaan. Huomion arvoista on kuitenkin, että toiminta on tapahtunut kansallisista lähtökohdista.

Tutkimuksellinen painotus, joka on saanut osakseen runsaasti huomiota urheiluhistorian alalla, on nationalismi. Tämä on monella tapaa keskeinen teema urheiluhistorian viimeisten virtausten kannalta – ei vain tutkimuskohteena, vaan myös lähestymistavallisesta näkökulmasta ajateltuna.

Moderni urheilu kehittyi läheisessä suhteessa kansallisvaltioihin, minkä seurauksena sitä on käytetty tukemaan nationalismia ja kansallista identiteettiä. Urheilu on alkanut kansainvälistyä 1980-luvulta alkaen, mutta sen ja nationalismin välinen kytkös ei ole kadonnut. Esimerkiksi Neuvostoliiton hajottua nationalismi ja urheilunationalismi ovat saaneet jalansijaa entisissä itäblokin maissa. Tutkimuksissa urheilun ja nationalismin suhteesta on pitkään keskusteltu nationalismin kautta, mutta myös *urheilunationalismin* ja *poliittisen nationalismin* välinen suhde on nostettu esiin.⁷

Tässä suhteessa ymmärrys urheilun historiasta on syventynyt. Yleisesti ottaen vaikuttaa kuitenkin siltä, että tematiikkaa tarkastellaan usein valtiollisen toiminnan tai kansakuntien kautta. Tämä on kiistatta kiinnostava tutkimusaihe, mutta kolikolla on aina kääntöpuolensa. Lähestymistapa sivuuttaa herkästi esimerkiksi yksilöiden, yhteisöjen ja instituutioiden merkityksen korostaen valtiokeskeistä tarkastelua. Näin on siitä huolimatta, että valtiollisten toimien ohella myös muut toimijat ovat vaikuttaneet laaja-alaisesti urheiluun kytkeytyviin teemoihin. Urheiluhistorian historiankirjoitukselle metodologinen nationalismi vaikuttaa olevan melko ominaista, eikä transnationalistinen lähestymistapa edusta valtavirtaa.

Tuore esimerkki tästä on ISHPESin viimeisin kongressi, jossa tematiikka oli esillä kaksitahoisesti. Kongressin teemaotsikkona oli *Individuals, Institutions, (trans)nationalism. Sport and History facing new challenges*. Siinä pidettyjen esitysten aiheiden toivottiin koskevan yksilöitä, instituutioita ja (trans)nationalismia tarkemmin määriteltyjen aiheiden puitteissa. Yksilöt ja instituutiot huomioitiin kattavasti kongressin esityksissä. *(Trans)nationalism*in osalta korostui kuitenkin kansallinen näkökulma ja rajat ylittävä vuorovaikutus (pois luettuna valtioiden ja joissain määrin instituutioiden välinen) jäi esitysten ulkopuolelle, ja yksilöitä, yhteisöjä ja instituutioitakin tarkasteltiin pitkälti kansallisesta näkökulmasta.

Tämä on lähdeaineistojen käytettävyyden (saatavuus- ja kielikysymykset) ja esitysten rajallisen pituuden takia ymmärrettävää, ja toki kongressin aikaiset keskustelut esityksistä nostivat esiin laajempiakin näkökulmia. Kongressin teemaotsikon loppuosan *Sport and History facing new challenges* hengessä keskeiseksi urheiluhistorian haasteeksi voisi kuitenkin nähdä metodologiset painotukset ja kansainvälisen yhteistyön tehostamisen, mitä kautta esimerkiksi aineistojen saatavuuteen ja kielikysymyksiin liittyviä haasteita voitaisiin kiertää.

Urheiluhistoriassa on alettu huomioida yksilöt ja yhteisöt aiempaa kattavammin, mutta pitkälti kansallisista lähtökohdista, mikä näkyi myös, kuten todettua, myös urheiluhistorian kansainvälisen kattojärjestön tilaisuudessa pidetyissä esityksissä. Alan kehittämisen kannalta hyödyllistä voisi olla kehittää transnationaalista lähestymistapaa ja sen mahdollistamiseksi syventää kansainvälistä tutkimusyhteistyötä ainakin alueellisesti. Ei vain kongressien, joita Suomen urheiluhistoriallinen seurakin on järjestänyt (Ski Congress 2017; Nordic-Baltic Sport History Congress 8.–9. joulukuuta 2023), vaan myös tutkimusyhteistyön kautta: kansallista urheiluun kytkeytyvää muistia olisi mahdollista laventaa yleisemmäksi urheilua koskevaksi muistiksi, jonka kautta tematiikkaa voitaisiin hahmottaa laaja-alaisemmin.

Suomessa tähän on periaatteessa edellytykset. Urheiluhistoriaa tutkitaan ja suomalaisilla tutkijoilla on kontakteja ulkomaille⁸.

Alan kehittäminen kansainvälisiä verrokkeja vastaavalle tasolle vaatii kuitenkin työtä. Kansainvälisesti urheiluhistorian akateemisen aseman on arvioitu vahvistuneen⁹. Tähän viittaa myös se, että urheiluhistorian alalla vahvoissa maissa urheiluhistoria on tunnustettu historiatieteen oppiala, josta voi suorittaa korkeakoulututkinnon ja jolla on omat oppituolinsa.¹⁰

Tässä suhteessa Suomi ei seuraa tällä hetkellä kansainvälisiä virtauksia: urheiluhistoriasta kirjoitetaan ja sitä koskevia opinnäytteitä tehdään, mutta urheiluhistoria on kuitenkin kansainvälisiin verrokkeihin nähden jäsentymätöntä: Huomattava osa urheiluhistorian historian historiankirjoituksesta kytkeytyy Suomen urheiluhistoriallisen seuran toimintaan ja yliopistoissa siitä, historiatieteen käytänteisiin nojautuvan lähestymistavan osalta, vastaavat tutkijat muiden tehtäviensä ohessa.¹¹

Voidaankin kysyä, olisiko myös Suomessa syytä kehittää urheiluhistorian tutkimuksen ja opetuksen edellytyksiä samaan suuntaan kuin maailmalla, etenkin kun urheilun historia ei ole erillään yhteiskunnallisesta toiminnasta. Tälle voisi olla tarvetta, koska urheiluhistorian viimeiset virtaukset viittaavat siihen, että tutkimusteemat ovat laajentuneet ja alan kansainvälinen asema on vahvistunut. Alan tutkimusteemojen laajentuessa ja kansainvälisen tason toiminnan kehittyessä vähäisellä koordinaatiolla tehty suomalainen tutkimus voi olla vaarassa marginalisoitua.

Kansainvälisyyttä ja marginalisoitumisen välttämistä voisi pitää alan kehittymisen kannalta muutoinkin keskeisenä teemana: puhtaasti kansallisesta urheiluhistoriasta voisi olla syytä siirtyä kohti laajempia konteksteja – onhan tutkittavana oleva urheilukin luonteeltaan kansainvälistä. Samalla urheiluhistorian alan tutkimuksen kansainvälisen yhteistyön kehittäminen voisi olla eduksi. Näihin viittaavia urheiluhistorian historiankirjoituksen virtauksia on olemassa, mutta niiden kehittäminen ja jalostaminen tuskin olisivat haitaksi urheiluhistorian kehittymiselle.

Lähdeviitteet / Endnotes

- 1 Useiden rinnakkaista esitelmäsessioiden takia kaikkia esityksiä ei ollut mahdollista seurata, joten tämä pohjaa seurattuihin esitelmiin ja kongressiesitelmistä laadittuihin abstrakteihin. Abstraktit kirjoittajan hallussa.
- 2 Teksti pohjaa viitteissä ilmoitettuihin julkaisuihin, vuosina 2020–2021 tehtyyn selvitykseen urheiluhistorian tilasta (Roiko-Jokela Tapio: Selvitys urheiluhistorian tilasta vuosina 2015–2020. Aineisto kirjoittajan hallussa.) ja ISHPESin vuoden 2023 kongressissa tehtyihin havaintoihin.
- 3 Vamplew, Wray. 2015. Sport, Historygraphy of. Teoksessa Wright, James D. (toim.), International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences. 2. edition, vol. 23. Oxford: Elsevier. Sivut 307–312. Viite sivulle 307.
- 4 Vamplew 2015, 307.
- 5 Katso bibliografiat Talonen, Jyrki. 2006. Suomen urheilu- ja liikuntahistorian tutkimusbibliografia. Suomen urheilumuseosäätiön julkaisuja 32. Helsinki: Suomen urheiluhistoriallinen seura; Roiko-Jokela, Tapio. 2021. Suomen urheilu- ja liikuntahistorian tutkimus- ja julkaisubibliografia 2015–2020. Liikuntatieteellisen seuran tutkimuksia ja selvityksiä 21. Helsinki: Liikuntatieteellinen Seura.
- 6 Kansainvälisestä näkökulmasta Vamplew 2015, 307. Kotimaisesta urheiluhistorian historiankirjoituksesta katso Talonen 2006; Roiko-Jokela 2021.
- 7 Esimerkiksi Uchiumi, Kazuo. 2010. On Sporting Nationalism. Research Methodology. Hitotsubashi journal of arts and sciences, 51(1). Sivut 1–17. Viite sivuille 1–2.
- 8 Roiko-Jokela, Tapio: Selvitys urheiluhistorian tilasta 2015–2020. Tehty vuosina 2020–2021. Aineisto kirjoittajan hallussa.
- 9 Esimerkiksi Johnes, Martin. 2008. British Sports History. The present and the future. Journal of Sport History 35. Sivut 65–71. Viite sivulle 70; Pope, Steven W. & Nauright, John. 2010. Routledge Companion to Sport History. Abington: Routledge. Viite sivulle 3.
- 10 Roiko-Jokela, Tapio: Selvitys urheiluhistorian tilasta 2015–2020. Tehty vuosina 2020–2021. Aineisto kirjoittajan hallussa.
- 11 Roiko-Jokela, Tapio: Selvitys urheiluhistorian tilasta 2015–2020. Tehty vuosina 2020–2021. Aineisto kirjoittajan hallussa.

Jyrki Talonen

Urheilun monitoimimies Uruguayssa. Metsälä, Saku; Oksanen, Jarmo.

**Tyko Tammi. Suomen lahja
Uruguaylle. Omakustanne, sl. 2023.**

Saku Metsälä ja Jarmo Oksanen ovat insinöörejä, jotka eläkepäivillään innostuivat tutkimaan alun perin helsinkiläisen urheilumiehen ja muusikon Tyko Tammen elämäntarinaa. Saku Metsälä on toiminut teoksen kirjoittajana ja Jarmo Oksanen on vastannut pitkälti lähteiden hankkimisesta. Lopputuloksena on 119 sivuinen tietokirja Tammen värikkästä elämästä. Teos on julkaistu e-kirjana ns. Open Access-muodossa. Sen pysyväisosoite on Urheilun ja liikunnan kulttuurikeskus Tahdon tietokanta.

Teoksen selvitystyö lähti käyntiin jo 2010-luvun alussa, mutta päättyi parin vuoden jälkeen tietolähteiden rajallisuuteen. Suomen Uruguayn suurlähetystön yhteydenotto kuitenkin käynnisti tutkimuksen uudelleen. Neuvoja ja työnohjausta kirjoittaja on saanut Uruguayn valtion yliopistosta, Uruguayn Suomen suurlähetystöstä, Hämeen ammattikorkeakoulun yksikön johtaja Seija Mahlamäki-Kultaselta ja Tahdon kokoelmapäällikkö FT Ossi Viidalta. Uru-

TYKO TAMMI
SUOMEN LAHJA URUGUAYLLE

SAKU METSÄLÄ
JARMO OKSANEN

guayn Suomen suurlähetystö selvittää tiettävästi mahdollisuuksia teoksen kääntämiseksi espanjaksi, joka avaisi kirjalle potentiaalisti valtavan markkina-alueen.

Teos on yhtä paljon kertomus ko. tutkimuksen tekemisestä, sen eri vaiheista ja käänteistä kuin itse lopputuloksesta. Tästä syystä osa tekstistä noudattelee tyyllillisesti enemmän novellia kuin tutkimustekstiä.

Kirjoittaja lähestyy Tyko Tammen elämää yhdentoista väittämän tai hypoteesin kautta. Hän pyrkii yksi kerrallaan selvittämään pitääkö ko. väittäjä paikkansa ja millä perusteilla. Näiden väittämien kautta pystyy jo pitkälti hahmottamaan Tyko Tammen elämää ja sen vaiheita.

1. Väittämän mukaan hän oli toiminut sekä jalkapalloseurojen että kahdesti olympiakultaa voittaneen (Uruguayn) jalkapalljoukkueen valmentajana. Näin ollen Tyko Tammen ansiota olisi ollut vuosien 1924 ja 1928 jalkapallon olympiavoitot sekä 1930 MM-kulta.
2. Väittämän mukaan Tyko Tammi lähti Helsingistä huhtikuussa 1917, ja viipyi matkallaan kaksi vuotta asuen Vladivostokissa vuodesta 1917 vuoteen 1919.
3. Väittämän mukaan Tyko Tammi palasi Vladivostokista Ruotsin kautta Suomeen 1919, tullen lopulta maahan poliisikyydillä.
4. Väittämän mukaan Suomeen palattuaan Tyko Tammi elätti itsensä soittamalla eri puolilla maata, kunnes päätti lähteä maailmalle 1923.
5. Väittämän mukaan Tyko Tammen oli tarkoitus muuttaa USA:han, mutta hän päätyikin Uruguayn Montevideoon.
6. Väittämän mukaan Tyko Tammi oli kouluttautunut voimistelun opettajaksi Uruguayn valtion kustannuksella.
7. Väittämän mukaan Tyko Tammi toimi professorina Uruguayn valtion yliopistossa.
8. Väittämän mukaan Tyko Tammi asui Montevideossa Maipu-ka-

dulla uruguaylaisyntyisen vaimonsa ja kahden lapsensa kanssa. Lisäksi hänellä oli Topi -niminen koira.

9. Väittämän mukaan Tyko Tammen vaimo oli myös yliopiston opettaja sekä musikaalinen.
10. Väittämän mukaan Tyko Tammi esiintyi (so. soitti) säännöllisesti Montevideon suurimmassa hotellissa.
11. Väittämän mukaan Tyko Tammen kodissa vieraili säännöllisesti aina joku suomalainen merenkulkija, merikapteeni tai perämiestuttava. Lisäksi hänellä oli kodissaan suomalaista kirjallisuutta ja tauluja.

Aiheenrajauksen suhteen teksti jakautuu Tammen aikaan Suomessa ja aikaan Uruguayssa. Suomen osalta ajanjakso kattaa lapsuuden ja nuoruuden (1900–1923) pitäen sisällään hänen perheensä, koulunkäynnin, musiikin opiskelun ja urheilun sekä parin vuoden ajanjakson Neuvosto-Venäjällä. Vastaavasti ajanjakso Uruguayssa kattaa vuodet 1923–1967 sisältäen aikuisiän ja hänen elämänsä oleellisesti vaikuttaneet asiat.

Tammen urheilutausta Suomessa sijoittuu työväen urheiluseura Helsingin Jyryn jäsenyyteen ja sisällissodassa Tammi asemoitui punaisten puolelle. Jyryn riveissä hän kilpaili aluksi yleisurheilussa ja myöhemmin nyrkkeilyssä.

Tammi aloitti musiikkiopinnot Filharmonisen seuran orkesterikoulussa pääsoittimen ollessa viulu, mutta hän osasi soittaa myös pianoa. Työläisperheen lapselle tämän tyyppisen musiikillisen uran valinta ei ollut aivan tavanomaista, mutta hänen sukunsa oli muutenkin musikaalista.

Teoksen neljäs luku käsittelee Tyko Tammen elämää Uruguayssa ja osittain Floridassa, jossa hän nyrkkeili jonkin verran jopa ammattilaisena. Myöhemmin Tammi valmistui liikunnanopettajaksi. Hän toimi *Club Atletico Uruguay Trado Montevideon* yleisurheilu-, uinti- ja nyrkkeilyohjaajana sekä tämän jälkeen kouluissa liikunnanopettajana. Tammi oli liikunnan- ja miekkailun opettajana mahdollisesti myös paikallisessa yliopistossa. Urheilun todellinen monitoimi-

mies hankki aktiivisesti lisätietoutta yleisurheilusta ja jalkapallosta.

Viidennessä luvussa kirjoittaja analysoi tutkimustuloksiaan suhteessa teoksen alussa esitettyihin väittämiin. Jos lukija haluaa katsoa ”juonipaljastukset”, niin silloin kannattaa hypätä suoraan tähän lukuun. Väittämät käydään läpi yksi kerrallaan ja vastataan niihin. Tämän jälkeen Tyko Tammen elämäntarina esitetään vielä tiivistetysti.

Teksti kulkee sujuvasti ja aihetta käsitellään erittäin yksityiskoh-
taisesti. Myös valokuvat ovat laadukkaita. Osa niistä on saatu Tam-
men sukulaisilta ja julkaistu nyt ensimmäistä kertaa. Teoksessa on
lähdeviitejärjestelmä ja valokuvien yhteydessä on mainittu lähde tai
arkisto.

Tekijät ovat selvästi nähneet valtavasti vaivaa lähdemateriaalia ja
kirjaa kootessaan. Etenkin ottaen huomioon, että teos on kirjoitet-
tu ilmeisesti ilman mitään rahoitusta ja julkaistu kaikkien ilmaisek-
si saataville. He ovat hankkineet jopa kaksi kiinan kielen taitoista
henkilöä kääntämään Tyko Tammen matkustusasiakirjoja. Lisäksi
tekijät ovat olleet sähköpostitse yhteydessä mm. Tyko Tammen ul-
komailla asuviin sukulaisiin ja jälkeläisiin.

Teos on ensimmäinen tutkimus aiemmin verrattain tuntematto-
masta suomalaisesta liikuntavaikuttajasta, joka loi tosin varsinaisen
uransa ulkomailla. Tammen elämään liittyviä käänteitä on kirjassa
taustoitettu liittämällä asioita laajempaan historialliseen konteks-
tiin auttaen lukijaa ymmärtämään paremmin kokonais kuvaa.

Joissakin kohdissa olisi kuitenkin voinut pohtia hieman toisen-
laisia ratkaisuja asioiden käsittelyssä. Kirjaa lukiessa huomio kiin-
nittyy aluksi siihen, että teoksesta puuttuu nimiösivu. Tekijöiden
nimet ja ISBN numero ovat alatunnisteessa jokaisella sivulla.

Sisällysluettelossa ei ole kaikkia teoksessa käytettyjä alaotsikoita
– ja alaotsikoita on tässä teoksessa paljon. Toisaalta alaotsikoiden
käyttö selkeyttää lukemista ja jäsentää tekstiä, mutta lähtökohtai-
sesti kaikkien otsikoiden tulisi olla sisällysluettelossa. Joitakin ala-
otsikoita olisi voinut jättää pois ja koota asioita siten hieman laa-
jempien kokonaisuuksien alle.

Teos lähtee johdannon jälkeen liikkeelle Massaurheilulehdessä vuonna 1949 julkaistusta Lauri Vaalan artikkelista, jossa käsitellään Tyko Tammea. Lukijan kannalta olisi ollut parempi, jos ko. artikkeli olisi selvemmin erotettu tutkimustekstistä. Nyt lukijalle ei ole aivan yksiselitteistä lukeeko hän jo tutkimustekstiä vai jotakin muuta.

Joissakin kohdissa ehkä innostus on vienyt hieman kirjoittajaa mukanaan. Hän nimittäin toteaa, että ”*Maan (Uruguayn) urheilun noususta nykytasolle, saadaan suureksi osaksi kiittää Tyko Tammea*” (s. 71). Silti jo seuraavalla sivulla Tyko Tammi itse kertoo haastattelussa, että tuolloin Uruguayn parhaat koripallovalmentajat olivat amerikkalaisia ja tennisvalmentajat englantilaisia. Maassa oli varmasti monia urheiluvaikuttajia – Tyko Tammi toki yksi niistä.

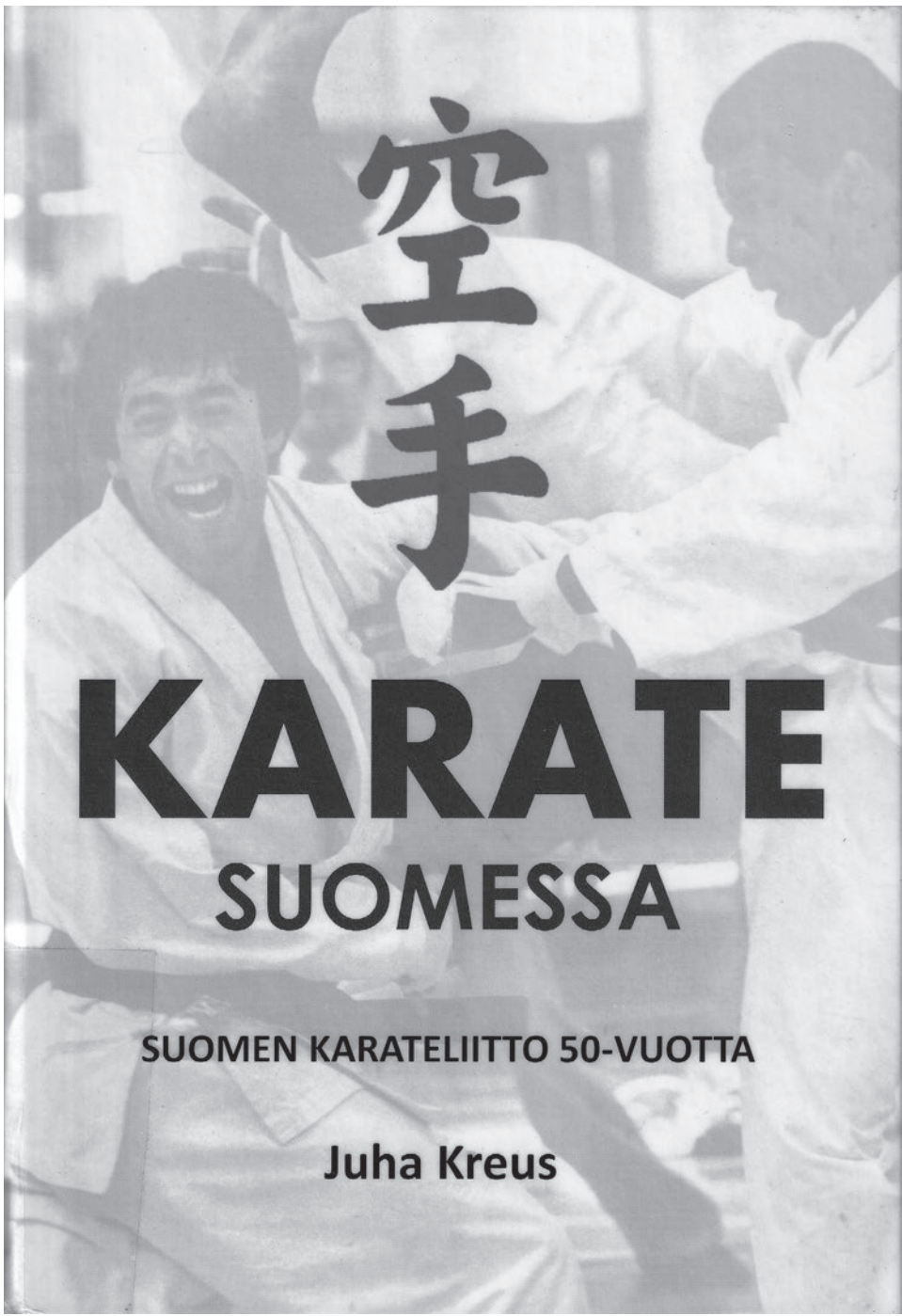
Kuudes ja seitsemäs luku käsittelee teoksen kirjoittamisessa käytettyä aineistoa. Lähdeaineistoa on arvioitu hieman poikkeuksellisesti teoksen lopussa – yleensä se tehdään teoksen alussa. Tämän kirjan kohdalla kysymys ei kuitenkaan ole tavanomaisesta lyhyehköstä lähdeaineiston esittelystä vaan lähteet käydään läpi todella perusteellisesti kommenttien kera, käsittäen kaiken kaikkiaan 26 sivua. Se on samalla eräänlainen lähdeluettelo, jota teoksessa ei muuten erikseen ole. Ehkä tämä kokonaisuus olisi kannattanut sisällysluettelossa nimetä (kommentaarein varustetuksi) lähdeluetteloksi erotuksena muusta tekstistä ja ikään kuin päättää teos lukuun viisi – analyysiin ja johtopäätöksiin.

Lähdeviitteiden merkitsemistapa ei noudata varsinaisesti historiatieteen tapakäytäntöjä, mutta lähdeviitteen asiasisältö tulee lukijalle pääsääntöisesti selväksi ja tämä on tietenkin olennaista. Joissakin tapauksissa pitkän nettiosoitteen sijasta tai sen lisäksi lukijaa olisi voinut ohjata ko. tiedon pariin esim. ns. hakemistopolulla, joka on lukijalle selkeämpi. Tosin sähköisessä muodossa olevasta teoksesta osoite on helppo kopioida selaimeen.

Lähdeviiteapparaatin poikkeavan rakenteen vuoksi on hieman vaikea arvioida ovatko kaikki käytetyt lähteet mainittu siinä tai teoksen lopussa olevassa kommentaarein varustetussa lähdeluettelossa. Lähteitä on kuitenkin paljon.

Teoksessa on käytetty mm. joidenkin henkilöiden ja paikkojen osalta lähteenä Wikipediaa. Ko. tietokannan avulla on mahdollista saada nopeasti yleiskäsitys asioista, mutta sen käyttö tutkimuslähteenä on hieman ongelmallista – tai ainakin tehtävä varauksella. Wikipediaan voi periaatteessa kirjoittaa kuka tahansa ja internet-yhteisö toimii ikään kuin moderaattorina. Riskinä on myös kehäpäätelmä. Silloin teosta, jossa Wikipediaa on käytetty suoraan lähteenä, ei voi käyttää Wikipedian lähteenä – ainakaan ko. kohdan osalta.

Vaikka teoksesta heijastuu tietynlainen harrastelijamaisuus suhteessa historiatieteeseen, siitä huokuu myös innostus tutkimuskoh-teeseen. Kirjoittaja ei ole yrittänytkaan pitäytyä tiukassa ja usein hieman kuivahkossa tutkimustekstissä vaan kuljettaa tarinaa kuin salapoliisikertomusta. Ja tämä itse asiassa kääntyy myös teoksen vahvuudeksi. Allekirjoittanut pohti lukiessaan kestääkö tällainen esitystapa ja ”draaman kaari” teoksen loppuun – se kesti.

空手

KARATE

SUOMESSA

SUOMEN KARATELIITTO 50-VUOTTA

Juha Kreuz

Jyrki Talonen

Kabinettikamppailua ja karatea suomalaisittain

Kreus, Juha. *Karate Suomessa. Suomen Karateliitto 50-vuotta. Suomen Karateliitto / Butokuden, Helsinki 2020.*

Tietokirjailija Juha Kreus on laatinut järjestöhistorian ja tietokirjan Suomen Karateliiton 50-vuotisesta taipaleesta. Teoksessa käydään läpi mm. karaten tulo maahamme, Suomen Karateliiton perustaminen vuonna 1969 ja siitä eteenpäin liiton toimintaa niin kansallisesti kuin osana kansainvälisiä kattojärjestöjä. Järjestötoiminnan yleiseen tapaan ristiriidoiltakaan ei ole välttytty, mutta Suomen Karateliitto ry on siitä huolimatta lunastanut paikkansa suomalaisessa urheiluelämässä kansallisena lajiliittona. Nimestään huolimatta se ei ole toiminut pelkästään karaten edustajana vaan lajivalikoimaan kuuluu lisäksi Hokuto Ryu ju-jutsu, taido ja aiemmin myös potkunyrkkeily ja taiji.

Kreus pohtii teoksen alussa omaa taustaansa, koska hän on alikirjoittaneen tavoin osa tutkimaansa kohdetta – karateyhteisöä. Kreus on aloittanut karaten 1970-luvun puolivälissä ja toiminut vuosina 1984–1997 Karateliiton ulkopuolisten Suomen Amatöörikarate-Do Liitto ry:n (SAKL), Suomen Shotokan Karate-Do

Liitto ry:n ja JKA Tampere Shotokan Karate-Do ry:n hallituksissa. SAKL:n seurat liittyivät vuonna 1999 Suomen Karateliittoon. Kreuz ei ole toiminut Suomen Karateliiton vastuutehtävissä. Nykyään hän on vuonna 2018 perustetun Japan Karate Association Finland ry:n hallituksen puheenjohtaja ja JKA:n maaedustaja. Tämän organisaation jäsenseurat kuuluvat myös Suomen Karateliittoon.

Juha Kreuz on teoksessaan tuonut ansiokkaasti esiin median eli käytännössä lehdistön uutisointia ja toimittajien näkökulmaa lajiin, joka varsinkin 1960- ja 1970-luvuilla synnytti nopeasti eräänlaisen mystiikan karaten ympärille. Vastaavasti median roolia Suomen Karateliiton viestintäkanavana on käsitelty hyvin. Viestinnän haasteisiin on helppo samaistua yli lajirajojen. Lehdistön kautta on tuotu esiin myös aikalaisnäkökulmaa eli toimittajien ja haastateltavien näkemyksiä lajista.

Suomen Karateliiton toiminta on sidottu hyvin osaksi laajempaa kansainvälistä järjestökenttää. Karateliiton sisäisiä näkemyseroja on tuotu arkailematta esiin ja käsitelty niitä asiallisesti. Teoksen teksti on sujuvaa ja vaikka B5 kokoisen kirjan taitto on yksipalstainen, kirjasinkoko on riittävän iso. Kirjaa on helppo lukea ja monipuolinen hakemisto helpottaa kirjan käyttöä entisestään.

Mutta ei niin paljon hyvää kuin parantamisen varaakin olisi mielestäni ollut. Teoksessa ei ole varsinaisesti taustoittavaa lukua karaten historiasta ennen lajin saapumista Suomeen. Muutaman sivun pituinen taustaluku olisi ollut paikallaan etenkin sellaista lukijaa ajatellen, joka ei tunne ennestään lajin historiaa.

Kreuz mainitsee, että okinawalaista, japanilaista ja kilpakaratea on hyödytöntä vertailla keskenään. Seuraavassa kappaleessa kuitenkin todetaan karaten olevan osa japanilaista budo- ja bushido-kulttuuria sekä myös kilpaurheilulaji. Japanin pääsaarilla 1920-luvulta eteenpäin karate muotoutui silloiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen sopivaksi ja siitä edelleen myös kilpaurheiluksi. Okinawalla sen sijaan kehitys jatkui hieman toisenlaisena. Ns. perinteisen karaten ja kilpakaraten erot olisi voinut mainita ainakin lyhyesti, koska lukija ei välttämättä tiedä niitä. Lisäksi myöhemmin Suomessa ai-

heutui ristiriitoja sen suhteen millaista karatea maassamme pitäisi opettaa. Usein japanilaiset karateopettajat halusivat opettaa muo-
dollisiin liikesarjoihin perustuvaa ns. perinteistä karatea, kun taas suomalaiset urheiluajatuksen omaksuneet karatekat halusivat oppia vapaamuotoisempaa kilpakaratea. Tämä tulee esille myös teoksen myöhemmissä luvuissa (ks. esim. s. 84–86).

Okinawan saarten klassisia asetaitoja – Ryukyu kobujutsua – teoksessa ei ole käsitelty, vaikka niitä joissakin karateseuroissa harjoitellaan myös Suomessa. Suomen Karateliitto ei aiemmin no-
teerannut näitä varsinaisesti karateen kuuluviksi, mutta nykyään asenne on hieman muuttunut. Ryukyu kobujutsua voi pitää vähin-
täänkin karaten sisarlajina jakaen saman alkuperän ja samat kehön-
käytön periaatteet. Ryukyu kobujutsun käsittelyn puuttumista voi kuitenkin pitää vain huomiona.

Lähdeluettelosta on ilmeisesti epähuomiossa jäänyt pois mo-
net lähteinä käytetyt sanoma- ja aikakauslehdet. Tekstissä tosin on tuotu esiin viitatus lehden nimi ja usein myös julkaisupäivä. Lisäksi Karateliiton ensimmäisen puheenjohtajan Lasse Siuralan (1969–1971, 1994–1995) ja puheenjohtaja Kari Kuulan (1971–1973, 1977–1985) haastattelut puuttuvat lähdeluettelosta. Kirjoittaja tote-
aa, että näillä haastatteluilla on tarkennettu yksityiskohtia ja tuotu esiin haastateltavien näkemystä asioista. Juuri haastatteluja olisin kaivannut teokseen tästä syystä enemmän.

Lukijalle-osiossa on mainittu, että lähteinä on käytetty mm. kahta tietokirjaa. Selkeyden vuoksi olisi ollut paikallaan todeta, että nämä kaksi tietokirjaa ovat turkulaisen tietokirjailijan Tero Laaksosen tekemiä haastattelukokoelmia kamppailulajien vaikutta-
jista Suomessa. Mukana on myös monien karatekojen haastatteluja, joita lienee välillisesti käytetty lähteenä. Nämä olisi voitu luetella lähdeluettelossa vielä erikseen, jotta lukija tietää kenen haastatte-
luja on käytetty. Lähdekriittisesti oikein käytettyinä haastatteluilla voi etenkin tietokirjoissa taustoittaa asioita, tuoda esiin aikalaisnä-
kökulmaa ja antaa ikään kuin puheenvuoron toiminnassa mukana olleille.

Lähdeviitteiden puuttuminen puolestaan aiheuttaa sen, että lukija ei pysty arvioimaan mihin eri näkemykset ja johtopäätökset perustuvat sekä miten kirjoittaja on lähteitään käyttänyt. Haastattelut olisi voinut erottaa varsinaisesta tutkimustekstistä ja myös tässä lähdeviiteapparaatti olisi ollut hyödyllinen.

Tutkimuskirjallisuus on niukka. Edellä mainittujen haastattelukokoelmien lisäksi kirjallisuusluettelossa on vain Jouko Marttilan judon historiaa käsittelevä *Joustavan tien kulkijat – puoli vuosisataa suomalaista judoa* (2008) ja allekirjoittaneen, Turun yliopiston historianlaitokselle tehty kulttuurihistorian sivuainetutkielma *Karaten monet kasvot – karaten monimuotoisuus ja sulautuminen suomalaiseen liikuntakulttuuriin vuosina 1967–1999* (2002).

Lähdemateriaali on asettanut tekijälle tiettyjä haasteita. 1990-luvulta lähtien Karateliitossa on alettu käyttää ns. päätöspöytäkirjoja, jotka sisältävät historian tutkijan kannalta vähemmän informaatiota kuin ns. keskustelupöytäkirjat. Myös tämän vuoksi haastattelut ja mahdollinen muu lähdemateriaali olisi ollut tarpeen kokonaiskuvan täydentämiseksi. Koko 2000-luvun toiminta jää teoksessa käytännössä sivujuonteeksi painopisteen ollessa vahvasti sitä edeltävissä vuosikymmenissä – seikka, jonka myös Kreus tiedostaa. Tarkasteltaessa teoksen rakennetta, käsittelytapaa ja lähdeaineistoa kyseessä on sisällöllisesti enemmänkin Suomen Karateliiton 30-vuotishistoria.

Internet-lähteitä ei ole lähdeluettelossa mainittu, mutta niitä on teoksessa ainakin valokuvien osalta jonkin verran käytetty. Valokuvista puuttuu valokuvaajan ja/tai arkiston nimi. Etenkin kaupalliset tekijänoikeuksien haltijat ovat tästä toisinaan tarkkoja.

Karateliiton talouden ja jäsenmäärän kehitys olisi voitu esittää ainakin kaavioina ja suhteuttaa ko. lajiliitto suomalaiseen urheilun järjestökenttään esimerkiksi juuri talouden ja jäsenmäärän suhteen.

Esipuheesta ja lukijalle-osiosta käy ilmi, että tekijä kuitenkin tiedostaa mainitsemani olennaiset puutteet. Kreus pyrkii perustelemaan eri tavoin miksi lähdeviiteapparaattia ei ole käytetty, haastatteluja tehty tai 2000-lukua juurikaan käsitelty. Nämä ovat kuitenkin tutkimuksellisesti niin keskeisiä asioita, että ne olisi teoksessa mielestäni pitänyt olla.

Joka tapauksessa teoksessa on tuotu hyvin esiin Suomen Karateliiton järjestöhistoriaa aina seuratasolta kansainvälisiin kabinettikamppailuihin saakka. Kirjassa sivutaan myös muita Suomessa kansallisesti vaikuttaneita karatejärjestöjä, joita Karateliitonkin täytyi toisinaan ottaa huomioon ja käydä neuvotteluja niiden kanssa. Näitä olivat mm. TUL:n karatejaosto ja Suomen Amatöörikarate-Do Liitto ry (SAKL). Karate oli ja on edelleen maailmanlaajuisesti jakautunut lukuisiin tyyliisuuntiin, niiden sisällä joskus useampiin organisaatioihin ja Suomessa vielä 1990-luvun alkuun saakka järjestöpoliittisesti Karateliittoon ja TUL:n karatejaostoon.

Monissa urheilulajeissa kuten yleisurheilussa, hiihdossa tai jalkapallossa toiminta lajiliiton ulkopuolella olisi erittäin vaikeaa ja seuran ulkopuolinen kilpailutoiminta lähes mahdotonta. Sen sijaan itämaisissa ns. perinnelajeissa suhteet saattavat olla suoraan lajin lähtömaahan ilman kansallista lajiliittoa tai kuulumista siihen. Maassamme toimii edelleenkin karaten tyyliisuuntia tai seuroja, jotka kuuluvat jonkin kansainvälisen kattojärjestön alaisuuteen ja/tai ovat perustaneet oman kansallisen keskusjärjestön.

Suomalaiseen demokraattiseen yhdistystoimintaan perustuva päätöksenteko ja aasialaisten organisaatioiden usein hierakkinen johtaminen on joskus vaatinut taiteilua – vielä henkilökohtaisten näkemyserojen toisinaan hiertäessä välejä. Myös tämän Kreus on ansiokkaasti tuonut esiin. Vaikka osittain samaa voi sanoa muistakin lajiliitoista, karaten järjestökentän haasteet ovat lähtökohtaisesti näistä syistä suuremmat kuin monilla muilla lajiliitoilla. Juha Kreusin teos onnistuu kuitenkin tiivistämään Suomen Karateliiton järjestöhistorian, etenkin ensimmäiset vuosikymmenet, mainiosti ja avaamaan näkökulmaa karaten järjestökenttään myös muiden lajien toimijoille sekä urheilun harrastajille.

The Yearbook of the Finnish Society for Sports History 2023

Sami Koskelainen

Football Association of Finland and Sarjaseurat ry as promoters of international player movement in men's football in the 1980s

This article looks at the roles of Football Association of Finland (FAF) and the association for clubs of the highest divisions of football (Sarjaseurat ry) in promoting international player movement in men's football in the 1980s. While a dozen foreign players played in the Finnish top league in the entire 1970s, their number shot up to over a hundred in the 1980s. The number of Finns playing abroad more than doubled from 1970s to 1980s. Often in literature the role of national entities, such as football associations, in these processes is reduced to upholding nationality restrictions and delaying the inevitable. Another interpretation, however, is possible. International experience was highly valued at the time. Foreign players in Finland could teach their professional approach to football to Finnish players. Finns were hoped to

embark on international player careers, or at least to immerse themselves in the professional environment of Western European football through short training trips to foreign clubs.

FAF and Sarjaseurat can be seen to have had three different roles in promoting international player movement. Firstly, they acted as an intermediary: FAF and Sarjaseurat were useful first points of contact to both Finnish and foreign entities. Secondly, the two institutions had resources to facilitate international movement, both in terms of networks and money: when Finns wanted to go train abroad in a professional environment, FAF and Sarjaseurat helped them to find the right club. FAF also granted scholarships to cover expenses of trips abroad. Thirdly, clubs sometimes requested Sarjaseurat's help in contract negotiations, particularly with Polish entities. Central in all these roles was the polyglot Erkki Po-roila, a former FAF general secretary and since 1983 Sarjaseurat's international expert with extensive international networks.

Altogether, FAF and Sarjaseurat acted somewhat like centralised versions of international player agents, seeking to contact the supply and demand of international player trade. The need for such arrangements disappeared

in the 1990s. Finns had become more competent to handle their international activities on their own, and the international changes and growth of the player agent profession made FAF and Sarjaseurat's efforts obsolete.

Esa Mangeloja

Hooliganism in the Beautiful Game

The article examines the nature of football as a sport, which, despite the occasional rough play such as sliding tackles and fouls, is not inherently violent. However, violence has become a prevalent issue in football stadiums in recent decades, leading to the emergence of the term "football hooliganism." The article delves into the psychology of being a sports spectator, the underlying factors, psychological and economic explanations, and the darker aspects associated with overly zealous support for sports teams, often exacerbated by alcohol consumption.

Excessive enthusiasm for sports teams has left a tragic mark on international sports history. While supporting one's team can foster social connections and provide a break from the mundane routines of life, it can also contribute to negative phenomena. The article explores the demand factors affecting ticket sales, the adverse consequences of sports fandom, and provides a historical overview of football hooliganism.

Football hooliganism, characterized by violence in sports arenas, is particularly associated with football. The reasons behind such violence, considering that football itself is relatively non-violent on the field, warrant further investigation. For instance, ice hockey is a more physically intense sport, with fights between players being almost routine, even at the amateur level. Yet, ice hockey spectators tend to behave more peacefully than football fans.

In British football, significant measures have been taken to combat hooliganism. In the 1980s, spectators often felt unsafe in British stadiums, resulting in declining ticket sales and attendance. The English Premier League has successfully reduced violence at matches through meticulous planning, segregation of fan sectors, and effective stewarding. Ticket pricing may also have played a role in these improvements. Past media coverage of hooliganism may have contributed to a self-perpetuating cycle of violence, as hooligans sought notoriety in the headlines. Some contemporary scholars argue that football hooliganism has been excessively emphasized in academic research. However, since the phenomenon persists, with incidents of spectator violence and casualties occurring globally, continued research is essential. This allows for a better understanding of and proactive measures against the negative consequences of sports spectatorship.

Tuuli Jaubola

Epätasa-arvo Suomalaisessa Jalkapallossa – Huipputason naispelaajien näkökulma

Sukupuolten välinen tasa-arvo on aihe, jonka merkitys on kasvanut yritysmaailmassa viime vuosikymmeninä. Urheilun ja erityisesti jalkapallon osalta aiheesta on kuitenkin suhteellisen vähän aiempaa tutkimusta. Jopa Suomen kaltaisissa maissa, joita pidetään sukupuolten tasa-arvon roolimalleina, urheilussa tapahtuva sukupuoleen perustuva syrjintä on saanut hyvin vähän huomiota. Siitä syystä tämä artikkeli tarkastelee ja käsittelee sitä, miten huipputasolla jalkapalloilevat naiset kokevat sukupuolten välisen epätasa-arvon Suomessa.

Tämä artikkeli tuo esille yhdentoista suomalaisen huipputason naispelaajan kokemuksia haastatteluiden muodossa. Tulokset viittaavat siihen, että suomalaiset huipulla jalkapalloilevat naiset kokevat sukupuolten välisen epätasa-arvon viidellä tavalla: yhteiskunnallisten normien, taloudellisten resurssien, olosuhteiden ja mahdollisuuksien, organisaatorakenteen ja median kautta. Näistä kolme ensimmäistä toimivat sukupuolten tasa-arvon esteinä, kun taas kaksi viimeksi mainittua, yhteistyöorganisaatorakenteen sekä markkinoinnin ja näkyvyyden muodossa, toimivat sukupuolten tasa-

arvon edistäjinä. Lisäksi, sen sijaan että keskitytään pelkästään rahalliseen tuottavuuteen, moraalisesti oikea tapa toimia tulisi ottaa huomioon samanaikaisesti, jotta sukupuolten välistä tasa-arvoa saataisiin edistettyä suomalaisessa jalkapallossa.

Naisten jalkapallo on kasvanut huomattavasti kuluneella vuosikymmenellä, ja nopeasti kasvaneensuosionmyötä tämä artikkeli uskoo, että naisten jalkapallolla on myös suuri kasvupotentiaali tulevaisuudessa. Tämä ei kuitenkaan tapahdu itsestään, vaan töitä on vielä tehtävä yhdenvertaisten olosuhteiden mahdollistamiseksi ja ennakkoluulojen kaatamiseksi.

Seppo Heikkinen

Digital Method for Studying Sports Discourses in Finland during the Olympic Years 1920–1936

Sports played a significant role in the nation-building process of newly independent Finland. Victories in international competitions had been achieved, and the success of competitive sports formed the foundation of contemporary journalistic material. However, women were conspicuously absent from the arenas of competitive sports, particularly in athletics, within politically divided Finland. The

possibilities for women to participate in competitive sports were vigorously debated in the contemporary press. This article seeks answers to whether a digital research method can provide new perspectives in the study of the discourse surrounding competitive sports. Additionally, it examines whether changes in discussion themes can be better identified using new methodologies.

The study examined sports discussions in three newspapers during the Olympic years of 1920-1936: *Helsingin Sanomat*, *Kisakenttä* and *Työläisnaisten Urheilulehti*. The digital text analysis method used in the study, Topic Modeling, revealed three main themes in the discourse: *a masculine discourse, a health theme, and a strong underlying theme of the rise of women's competitiveness*. The theme of the rise of women's competitiveness was unexpectedly prominent, constituting up to 60% of the entire dataset. This theme was not clearly discernible in close reading, but the analysis revealed it to be overwhelmingly prevalent in the dataset. This finding underscores the most significant advantage of the method, which is its ability to uncover latent topics in textual material. Another strength of the method is the capacity to examine changes in discussion themes. In this study, the change in themes indicated a gradual decline in the health and aesthetics theme, while the significance of women's agency and competitiveness remained strong throughout the research period. The change was gradual, but its signs were present.

The digital method introduces a computational approach alongside the traditional research method of close reading. Topic modeling has been referred to as "distant reading." Software tools continue to diversify and improve in usability. Simultaneously, the amount of digitized material is increasing. Together, these developments offer opportunities for new perspectives. In this study, the focus was on the discourse surrounding women's competitive sports during the interwar period. The slow progress of gender equality in the context of sports, even in the decades following the wars, deserves further investigation.

Jan Westerberg

The Economic Depression of the 1990s and Changes in Physical Activity Administration. Impacts on the Operations of Physical Activity and Sports Clubs in Turku, Finland.

Finland's economy sunk into a deep economic depression in the early 1990s. One of the most significant impacts of the depression was mass employment that lasted for the whole decade and resulted in long-term unemployment evolving into a considerable problem. Finland's unemployment rate was still

historically low in 1990 at around 3 percent, but during the years of economic depression, around half a million jobs were lost in Finland and over 16 percent of the country's workforce was unemployed at the peak of the depression. In Southwest Finland, the job creation rate declined during the depression, while the job loss rate increased compared to the pre-depression level. The job creation rate was at its lowest point in 1992.

The economic depression marked the end of the long-term growth of central government appropriations granted to physical activity. This led to structural changes in physical activity administration and organisations. Municipal physical activity committees were terminated or merged into other committees. In sports, the era of two central organisations, TUL and SVUL, came to an end as the latter's operations were run down as a result of financial difficulties. Their successor, SLU, was set up as a new central organisation for physical activity and sport.

This article is part of a doctoral thesis that investigates the resilience of the physical activity sector and sports clubs from an economic and cultural perspective. This article examines the impacts of the economic depression on physical activity and sports clubs in Turku, Finland. Changes in the administration and organisation level implemented in the early 1990s removed attention and resources from the club level. A drop in the grants issued by the physical activity administration to the physical activity and sports clubs posed challenges. Structural mass unemployment also

undermined the opportunities for individual citizens and families to engage in physical activity.

In addition to regular grants received by the clubs, there was a decline in income from advertisements and sponsorships. The physical activity and sports clubs in Turku were forced to compensate for this loss of income. This was largely achieved through voluntary organisation, association and community labour efforts. The economic depression revealed that club operations cannot be fully built on donations and public support. Extensive club operations enabled continuity.

At the club level, money was naturally one of the factors promoting the resilience of physical activity and sport, also during the economic depression. However, the clubs did not automatically attract money. During the economic depression of the 1990s, the cultural resilience at the club level was in many cases composed of the reserve of community labour. This refers to an ability to increase the amount of work performed for the club by individuals.

*Hannu Itkonen,
Paavo Saastamoinen
& Arto Nevala*

The Kilpeläinen Family, Locality and the Changing Culture of Finnish Baseball

The birth of Finnish baseball can be dated to the year 1922. Lauri ”Tahko” Pihkala, “the father of the Finnish baseball”, shaped the game from the old ball games played in the countryside. In addition, he was influenced by American baseball. Pihkala’s goal was to develop a national game suitable for military skills.

The Finnish baseball was a product of agrarian society. Ball was played in villages across Finland. With the written rules, baseball became a popular sport also in cities in the 1920s and 1930s. Especially, the paramilitary organization Civil Guard played an important role in spreading baseball all over the country. Today, baseball is a popular summer sport in Finland without the military function.

Baseball has gone through major changes during its hundred-year of history. These changes can be made visible by tracing players of one eastern Finnish family branch. Through the careers of 66 baseball players of Kilpeläinen family (the database), the changes in socialization process and in the Finnish baseball culture and be identified.

In the beginning, the members of Kilpeläinen family played traditional ball games in one village of Leppävirta municipality. With the growth of enthusiasm and skills, they participated in series representing a local club called Leppävirran Kiipperi. In the 1960s, the club reached even the second highest level. Later, the players of Kilpeläinen family moved to other local clubs and then to bigger clubs in different parts of Finland. The rapid urbanization of Finnish society affected strongly the playing careers of Kilpeläinen family members: they moved geographically to wider and wider areas. The fact that so many members of Kilpeläinen family played the Finnish baseball in official series tells us about the strong tradition.

The change in baseball culture can be seen in the fact that importance of the original club Leppävirran Kiipperi has diminished over the decades. The drastic structural change of the Finnish society and the population decline in the rural areas from the 1960s onwards made it more difficult to play Finnish baseball in the countryside. To play in the major series required financial and human resources found easier in cities. At the same time, the Finnish baseball professionalized, with the consequence that the younger players of Kilpeläinen family started their careers in junior teams located in cities in different parts of Finland.

Patrik Klicman

Rise and Fall'. Ice hockey in Czechoslovakia between 1946–1951

Czechoslovakian ice hockey was rising after World War II. This was probably due to that the league was still active. However, after the war, there were officially only 1600 players and 70 clubs in the country. Immediately after that, numbers started unstoppable rising and the enthusiasm climaxed in the World Cup 1947 which were organized in Czechoslovakia. The national hockey team of Czechoslovakia, for the first time, won golden medals and became world champion.

Although hockey was on a rise, politics in the country were different. Everything changed after communist coup in 1948, when democracy were compromised in the country, and Czechoslovakia officially became socialist country. After that, many of great national hockey team players emigrated. Nevertheless, the Czechoslovakian national hockey team still managed to win World Cup in Sweden 1949. Probably it was the too much for communist party that one of the champions, young player Zdeněk Marek stay in Sweden. In the year 1950, instead of traveling to world cup the national hockey team had to stay in Czechoslovakia.

Hockey players did not like the situation, but they decided atleast to

celebrate new born son of player Jiří Macelis. Only players from Moravian part of the country did not join them; they traveled home and captain Vladimír Záborský was at home with his wife. When they got drunk, they sang and screamed anticommunist slogans. Police caught some of them due to this in that night. In next days, almost all national hockey players were imprisoned, including Bohumil Modrý, whose was not a part of the team anymore, and due to this he should not have travelled to World Cup in that year anyways. Communist party created trial, and after that, ten active national hockey players were imprissoned and they lost their chance to represent Czechoslovakia again. It took more than twenty years before Czechoslovakia won golden medal in World Cup again.

Heikki Roiko-Jokela

Nationalism in the Sports Encounters of Nations

The article has examined state and ethnic nationalism. State nationalism emphasizes the importance of citizenship and the state and the interaction between them. Ethnic nationalism, on the other hand, emphasizes a common history and culture as the basis of nationalism. Although state and ethnic nationalism emphasize different things, they also have things in common: the reformist message of both aims either

to achieve national sovereignty or to preserve it. In any case, they cannot be strictly separated, because the history and culture, emphasized by ethnic nationalism, may also include political traditions and traditions that are strictly part of the content of state nationalism.

State and ethnic nationalism can provide an idea of the manifestations of nationalism, but they do not tell the whole truth about nationalism. It is a much broader idea. In addition to the considered forms of nationalism, there are other manifestations of nationalism.

The manifestations of nationalism are not only influenced by, for instance, what the idea emphasizes as the basis of national sovereignty or how a nation is defined. Instead, the manifestations of nationalism also depend on where in the world it manifests itself. Although nationalism could be categorized into a rough main category, such as state nationalism or ethnic nationalism, the idea appears differently in different contexts. The historical trajectory of different regions has shaped nationalism and incorporated local characteristics into the idea.

This also applies to nationalism in sport. It is not a clearly definable whole, but a tapestry of several different manifestations. Nationalism itself, like sports nationalism, should therefore not be understood as a mere idea. When attention is paid to nationalism in sport, state and ethnic nationalism are emphasized. The international sports system has favoured "playing sports

under national flags". That is why nationalism and sport are closely intertwined. Sport has been a keyway of forming and strengthening national identity. However, the impact of nationalism on sport has not been limited to creating a 'new' nation and national identity. Sport has been a way of expressing national identity in situations where it has not been possible otherwise. Sports nationalism has been state-creating, and it has emphasized ethnic/national cohesion.

For instance, when Russian athletes were banned from wearing national emblems, nationalist divisions, even confrontation, came to light from the Russians. It is division between We and They. On the other hand, small states have historically perceived Soviet (Russian) policy as a threat to their national sovereignty. This has introduced strong nationalist elements into sport, as sport has been politicized to support the state interest.

What was not possible to achieve with the help of power politics was carried out on the sports front. Especially during the Cold War, clashes at sporting events experienced strong emotional charges, which could even erupt as irregular activities. However, nationalist confrontation did not only occur when ideologically different countries or superpowers met with small neighbors, but there were/are also nationalist sentimental charges between 'fraternal nations' or 'good neighbors'. The relationship between sport and nationalism has not disappeared by the standards of state nationalism. For instance, the

organization of sporting events has been considered to improve the image of states. Today, however, nationalism in sport is not based solely on state action. The nationalist experience has also become a key feature. Solutions in sport have been justified by subjective experiences that have included nationalist characteristics.

Helana Hanhikangas

Political Combat from Sport Organisation's Leadership to its Members – Case International Taekwon-Do Federation and its splintering in 2002

This article discusses the history and political use of the International Taekwon-Do Federation (ITF) founded in Seoul, South Korea, in 1966, which former South Korean army general and a diplomat Choi Hong Hi (1918-2002) thence lead. But in early 2002 and soon after the death of General Choi on 15th June, the ITF splintered into three identically named federations. All claimed they were the legitimate international umbrella organisation of ITF Taekwon-Do. First one to split was Choi's son, who founded his own ITF in early 2002 (currently reg. in Harlington, UK). After the death of Choi, the federation splintered into the ITF currently reg.

in Lausanne, Switzerland (prev. reg. Lublin, Poland, i.e. "Constitutional ITF"); and into ITF reg. in Vienna, Austria (i.e. "North Korea controlled ITF"). Afterwards these three ITFs have further splintered into a myriad of different Taekwon-Do groups. The reasons behind ITF's splintering appear essentially political. What further explains this is the ITF's organisational structure where its member base formed around national associations. This limited and slowed down political appropriation when power was distributed between the members and national associations around the world. At the same time, however, the leadership was also centred around Choi. This facilitated political appropriation, both internal and external, especially after his death which left an extensive power-vacuum in the ITF leadership. This power-vacuum was where the attempts of the North Korea controlled ITF to gain dominance over the whole ITF appear to have focused.

The politics in and around the ITF find their origin from the political complexities of Korea. The ITF originated from South Korea, but gen. Choi eventually had to exile it when the country turned increasingly authoritarian once President Park Chung-hee (1917-1979) gained dictatorial rights in 1972. As President Park bound sports to serve the country's nationalistic aspirations, the local sport institutions lost their former independence. Due to the worsening political situation, Choi relocated the ITF headquarters with him to Toronto, Canada. Soon, in late 1972, a new international umbrella

organisation, World Taekwondo Federation (WTF, presently World Taekwondo, WT) was formed in Seoul to replace the ITF in South Korea. Then, after his exile, Choi began actively involving himself in different Overseas Korean democratic and opposition movements that aimed at progressive and reunited Korea. His participation in these movements further condemned him in the eyes of South Korean state.

Then, when Choi introduced ITF Taekwon-Do to North Korea in 1980, his relationship with South Korea deteriorated further instigating an even stronger political condemnation of him and the ITF. Subsequently, they now had to develop their institution also in the political pressure of North Korea – a country where institutions free from state control do not exist.

Before the death of Choi in 2002, however, the ITF does not appear to have turned fully into a North Korean marionet organisation. Instead, by 2002 ITF rather appears as an international sport institution; it had grown in membership numbers, seniority, and experience around the world. This meant that instead of few (i.e., ITF North Korea), many (i.e., non-North Korean ITF associations) held power in the ITF. Not even Choi or those pursuing a North Korea centred ITF, were alone in any dominant power position. Resulting that after Choi's death, the ITF's national associations, viz. those in the west, were strong enough to resist political appropriation – of which the splintering of the ITF is the clearest evidence. The article concludes it is unlikely that a powerful enough

force could have been created to break the ITF as rapidly, forcibly, and thoroughly as it did, without strong political pressure originating from complexities of the two Koreas, predominantly so from North Korea.

Tero Matkaniemi

Antti Kasvio – a man of great performance

Antti Kasvio's, a Finnish Swimmer, journey into swimming has spanned multiple generations, beginning with childhood watergames and continuing as he joined a local swimming club at the age of ten. Even though his parents and grandparents were swimmers, Kasvio was not specifically directed towards competitive swimming. Rather, he grew into it by following in the footsteps of his sister, who had an enthusiasm for swimming. The first milestones in Kasvio's swimming career included Finnish championships in both youth and general categories, as well as, his Finnish records, which he set already in his early teenage years. Becoming the Youth European Champion at the age of sixteen kickstarted the most important phase of his competitive career.

Antti Kasvio's professional career was made possible by dropping out of school and receiving financial support from his family. The capable swimmer's timely progression from

one stage of the hobby to the next one led to great success in 1992. That was when Kasvio delighted himself, his loved ones, and the Finnish people by winning an Olympic bronze medal. In the following years, Kasvio won two personal medals in European Championships and both World Championships. From 1992 to 1994 Kasvio was the world's most successful 200-meters freestyle swimmer. The peak of Kasvio's swimming career lasted for seven years, from the 1989 European Youth Swimming Championships to the 1996 Summer Olympics in Atlanta.

The skills learned in sports, work, and other social domains have molded the world's once best swimmer into what he is today: positively minded and easy-going, yet unafraid to show his competitive side. Nowadays, the 50-years-old Kasvio fills the roles of husband and father. He is also carrying on his legacy as an heir to a family of swimmers by coaching his daughter, also a top-level swimmer. He is a man who gives his loved ones his undivided attention with the determination and performance such that only an athlete knows. There are no days off from being a father and a coach. When he does have spare time, the legendary swimmer enjoys reading, swimming, and playing water polo.

Antti Kuusela ja Riitta-Ilona Puumi-Kuusela

Alienation or friendship? Relationships between self and other in sports

Sport is a universal phenomenon that can be found in all cultures, both present and past. In the spirit of the modern Olympic idea, sport has been thought to be a factor that unites individuals. It is an activity that is done for its own sake and brings people together in a divided world. On the other hand, sport has been argued to embody the primitive aspects of man. From this perspective sport has been seen primarily as a struggle against another individual or group. It is characterized by aggression, even violence and winning at any cost.

Through different historical examples, it is quite easy to reach the conclusion, that sport is a phenomenon which both separates and unites people. The virtuous search for truth in ancient sports, the violent sports culture of the Roman Empire and the form of football that existed among the people for hundreds of years in the Middle Ages are the examples we have chosen to exemplify different forms of collectivity and relationships of interaction between self and the other in the history of sports.

Following philosopher Drew Hyland's views, our argument is that with a philosophical analysis of the concept of sport, it is possible to reach a

position according to which friendship is necessary for sport. Such a relationship between people is a precondition for individuals to be able to participate to activity called sports. The many negative phenomena associated with modern sports are not so much about the sport per se, but rather about the culture in which we live.

Our conclusion is that there can be no competition without mutual respect. Whether you're a winner or a loser, you need an opponent. The possibility of an act of sport requires a joint, free-will decision of the Self and the Other, and a shared desire to strive towards a collective goal. When two individuals commit to such cooperation, it is reasonable to call their mutual relation, a relation of friendship which is characterized by openness towards another person. In striving for victory, an individual always takes the risk of losing, which possibility includes the acceptance that someone else can be better than me at any time. A truly sporty person does not seek to subordinate his fellow competitor to his own superiority, but realizes that without friendship, a sporting event cannot exist.

Kalle Virtapohja

Royals and presidents in sports

It is not unusual to see royals and heads of states performing sports. King

Charles III of the United Kingdom used to be a well-known polo player. Horses are very typical royal hobby, specially in Great Britain. Sailing is another typical royal event, and some members of the royal families have been outstanding sailors.

Finland has had 12 presidents so far guiding her nation. Most of them are known to have played some sports. In Finland the most famous sporting president was Urho Kekkonen, who was the best high jumper in Finland in 1924, and yet he didn't make the Olympic team for Paris Olympic Games. Maybe he wanted to compensate this personal loss later in politics. During his presidency, he used to do a lot of cross country skiing.

The Republic of Finland has even had two presidents from noble families. Among them, P.E. Svinhufvud enjoyed competitive shooting and C.G.E. Mannerheim used to be a successful competitive horse-rider. They were both good hunters aswell.

President Sauli Niinistö of Finland is a good role model. He is known to have registered more than 30 different countries in his list, which tells about his international roller-skating runs.

This article explores sports of the heads of states mainly in Finland giving also some perspectives to the presidents of the United States and royals in the Olympic Games.

